

PUSULACIK

Çocuklar için insan hakları eğitimi kılavuzu

PUSULACIK

ÇOCUKLAR İÇİN İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ KILAVUZU

ÇEVİREN METİN ÇULHAOĞLU

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 293

İNSAN HAKLARI HUKUKU ÇALIŞMALARI 10

ISBN 978-605-399-136-6

PUSULACIK: ÇOCUKLAR İÇİN İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ KILAVUZU’NUN BU ÇEVİRİSİ

AVRUPA KONSEYİ İLE YAPILAN SÖZLEŞME ÇERÇEVESİNDE VE KONSEY’İN MALİ DESTEĞİ İLE YAYIMLANMIŞTIR.

© AVRUPA KONSEYİ, KASIM 2007

1. BASKI İSTANBUL, MART 2010

© BİLGİ İLETİŞİM GRUBU YAYINCILIK MÜZİK YAPIM VE HABER AJANSI LTD. ŞTİ.

YAZIŞMA ADRESİ: İNÖNÜ CD. NO: 43/A KUŞTEPE ŞİŞLİ 34387 İSTANBUL / TÜRKİYE

TELEFON: 0212 311 50 00 - 311 52 59 / FAKS: 0212 297 63 59

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN GÖZDE DURMUŞ

TASARIM DANİEL HORVARTH

UYGULAMA MARATON DİZGİEVİ

DÜZELTİ REMZİ ABBAS

BASKI VE CİLT SENA OFSET AMBALAJ VE MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

LİTROS YOLU 2. MATBAACILAR SİTESİ B BLOK KAT 6 NO: 4 NB 7-9-11 TOPKAPI İSTANBUL / TÜRKİYE

TELEFON: 0212 613 03 21 - 613 38 46 / FAKS: 0212 613 38 46

İstanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data

İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü tarafından kataloglanmıştır.

Flowers, Nancy.

Pusulacık: Çocuklar için insan hakları eğitimi kılavuzu / Nancy Flowers, Çeviren; Metin Çulhaoğlu.

p. cm.

Includes bibliographical references and index.

ISBN 978-605-399-136-6 (pbk.)

1. Human Rights – Education right. 2. Human rights. 3. Human rights – Study and Teaching.

4. Children’s rightsl. I. Metin, Çulhaoğlu.

JC571.F56 P87 2010

PUSULACIK

Çocuklar için insan hakları eğitimi kılavuzu

Editör ve yazar

Nancy Flowers

Katkıda bulunanlar

Maria Emília Brederode-Santos

Jo Claeys

Rania Fazah

Annette Schneider

Zsuzsanna Szelényi

Koordinasyon ve son düzeltmeler

Zsuzsanna Szelényi

Çeviren

Metin Çulhaoğlu

Danışmanlar

Adem Arkadaş (Hukuk Danışmanı)

Ali Alper Akyüz (Dil Danışmanı)

Burcu Meltem Arık Akyüz (Eğitim Danışmanı)

Son düzeltmeler

Ufuk Atalay

Şekiller

Diána Nagy

Proje Koordinasyonu

Gözde Durmuş

Proje Ekibi

Ayşe Beyazova

Melda Akbaş

Zeynep Kılıç

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA) çocuk haklarının gözetilmesine katkı sağlamak amacıyla Kasım 2007’de yola çıktı. Çocukların haklarını öğrenebilecekleri ve tartışabilecekleri platformlara ve bu platformlarda kullanılabilecek araçlara duyulan ihtiyacı fark eden ÇOÇA ekibi, duyulan bu ihtiyacın karşılanmasına destek olmak üzere çocukların ve çocukların yanı sıra ailelerin, öğretmenlerin, çocuklarla çalışan kişi ve kurumların güçlendirilmesine yönelik eğitim modelleri üretmeye ve yaygınlaştırmaya başladı. Çocuklarla insan hakları üzerine çalışanların değerlendirebileceği etkili bir uygulama kitabını Türkçeye kazandırmak amacıyla ÇOÇA; Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan “Pusulacık: Çocuklarla İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzunun” çeviri ve basımını üstlenmiştir. Ayrıca ÇOÇA, bu kılavuzun ilgili kişi ve kurumlar arasında yaygınlaşması için eğitim programları geliştirmekte ve uygulamaktadır. ÇOÇA hakkında daha fazla bilgi edinmek ve bu alanda yaptığı diğer çalışmaları da görmek için <http://cocukcalismalari.bilgi.edu.tr> adresini takip edebilirsiniz.

Projeye verdikleri finansal destekten dolayı Avrupa Konseyi, Friedrich Ebert Stiftung Derneği ve Kanada Büyükelçiliği’ne, kılavuzdaki etkinliklerin pilot çalışmalarını yürütmemiz için destek veren tüm kurumlara, kurumlardan çalışmaya katılan gönüllü çocuklara, pilot çalışmalar ve yaygınlaştırma eğitimlerinde yer alan tüm öğretmenlere, eğitimlere katılan tüm katılımcılara, yaygınlaştırma eğitimlerini beraber yürüttüğümüz Gündem Çocuk: Çocuk Haklarını Tanıtma, Yaygınlaştırma, Uygulama ve Uygulamaları İzleme Derneği’ne, çevirmenimize, danışman ekibimize, Avrupa Konseyi Budapeşte Avrupa Gençlik Merkezi’ne ve baskı sürecindeki katkılarından ötürü İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları’na ve Maraton Dizgievi’ne çok teşekkür ederiz.

İstanbul Bilgi Üniversitesi
Çocuk Çalışmaları Birimi
Mart, 2010

Bu kılavuzda dile getirilen görüşlerden yazarlar sorumludur ve bu görüşler Avrupa Konseyi’ni bağlamamaktadır.

Yayının telif hakları İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi’ne (ÇOÇA) aittir. Yayının herhangi bir bölümü, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi’nin yazılı izni olmaksızın ticari amaçlarla herhangi bir yoldan; elektronik olarak (CD-Rom, Internet, vb.), fotokopiyle veya herhangi bir bilgi depolama sistemi yoluyla çoğaltılamaz, kaydedilemez ve aktarılamaz.

Bu yayının belirli bölümlerinin çoğaltılmasına, ancak, kaynak belirtilmesi halinde ve ticari olmayan eğitsel amaçlar için izin verilebilir.

Bu yayının tümünün veya belirli bölümlerinin çoğaltılmasıyla ilgili bütün yazışmalar aşağıdaki adrese yönlendirilmelidir:

İstanbul Bilgi Üniversitesi
Çocuk Çalışmaları Birimi
Emniyettepe Mah. Kazım Karabekir Cd. No: 2/13
34060 Eyüp / İSTANBUL
e-posta: info@cocukcalismalari.bilgi.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	8
Önsöz	9
GİRİŞ	11
PUSULACIK'a hoş geldiniz – çocuklara yönelik insan hakları eğitimi için bir kılavuz! . . .	11
Çocuklarla insan hakları eğitimi nedir?	12
İnsan hakları eğitimi ve demokratik yurttaşlık için eğitim	12
PUSULACIK kimlere yönelik?	12
PUSULACIK'ta neler var?	13
PUSULACIK'ın içeriği	14
İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı çerçevesinde PUSULACIK	15
I. İNSAN HAKLARINA GİRİŞ	15
1. İnsan hakları nelerdir?	17
20. yüzyıl insan haklarının öncülleri	17
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	18
İnsan hakları çerçevesi	18
Onaylama yoluyla taahhütte bulunma	19
Bir insan hakları sözleşmesinin oluşum süreci	20
Bölgesel insan hakları sözleşmeleri	21
Avrupa Konseyi'nin İnsan Hakları mekanizmaları	22
2. Çocukların hakları nelerdir?	23
Çocuk Sözleşmesi'nin genel ilkeleri	24
Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin izlenmesi	24
Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin tanıtılıp yaygınlaştırılması	25
II. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ NEDİR?	27
1. İnsan hakları eğitimine giriş	27
Çocuklar için insan hakları eğitimi	27
Bilgi, beceriler ve tutumlar	28
İnsan hakları eğitiminde yöntemler	29
Formal olmayan eğitim	30
Çocuklarla yapılan çalışmalarda insan hakları eğitimine giriş	30
İnsan hakları eğitimi hakkı	31
İnsan hakları eğitimi ve diğer eğitim alanları	31
2. Uluslararası bağlamda insan hakları eğitimi	32
Birleşmiş Milletler	33
UNESCO	33
UNICEF	34
Avrupa Konseyi	34
Sivil Toplum Kuruluşları	35
III. PUSULACIK NASIL KULLANILACAK?	39
PUSULACIK ile işe başlamak	39
PUSULACIK'ın amacı	40

Deneyimsel öğrenme	40
Deneyim kazanma	41
Raporlama	41
Üzerine düşünme	41
Genelleştirme	41
Hayata geçirme	42
Kolaylaştırıcılık	42
Düşünme ve öğrenme tarzları	43
Düşünme tarzınız hangisi?	43
Tercih ettiğiniz veya baskın olan öğrenme tarzınız hangisi?	43
Çocukların gelişimsel düzeyleri	44
Bir PUSULACIK etkinliğinde ne vardır?	46
Bir temel olarak Çocuk Haklarına dair Sözleşme	47
Etkinliklerin seçilmesi	49
Etkinliklerin uyarlanması	50
Katılımı geliştirmede ipuçları	51
Kolaylaştırma için ipuçları	51
Buz kırıcılar/ Isındırıcılar/Başlangıçlar	51
Hareketlendiriciler	52
Değerlendirme ve düşünme fırsatları	53
Çatışmaların yönetimi	53
İnsan hakları eğitiminin uygulanması	54

IV. ETKİNLİKLER 55

Etkinliklerin özeti	56
1. Arkamda Kim Var?	57
2. Bilgi Bedeni	60
3. Bir İnsan Hakları Takvimi	63
4. Bir Varmış Bir Yokmuş	67
5. Biz Aileyiz	72
6. Çağdaş Masal	74
7. Dünya Yaz Kampı	79
8. Erkekler Ağlamaz!	83
9. Gözler bağlı	86
10. Grubumuz için bir Anayasa	89
11. Haberlerde İnsan Hakları	93
12. Haklar Dönencesi	96
13. Hakların Haritaya Yerleştirilmesi	100
14. Her Oy Önemlidir	103
15. İleri Doğru Bir Adım At	108
16. İnsan Haklarının Reklamı	114
17. Kabadayılık Sahneleri	117
18. Kalenin Fethi	121
19. Kırmızı Alarm	124
20. Kim Karar Vermeli?	129
21. Kimin için En Önemli?	133
22. Kuklalar Öyküyü Anlatıyor	137
23. Kurabiye Canavarı	140
24. Ne Güzel Dünya	144

25. Ne Olurdu?	147
26. Nerede duruyorsunuz?	152
27. Neyi Severim Neyi Yaparım	155
28. Oyun Tahtası Oyunları	157
28a. Haklarınızı Biliyor musunuz?	157
28b. Moksha-Patamu	164
29. Portakal Savaşı	169
30. PUSULACIK Muhabiri	171
31. Resim Oyunları	174
31a. Tablonun bir Bölümü	174
31b. Başlıklar	175
31c. Konuşma Balonları	176
32. Sessiz Konuşmacı	177
33. Sevgili Günlük	180
34. Seyirci Kalmaktan Yardım Etmeye	184
35. Su Damlacıkları	186
36. Şiddetten Uzaklaşmanın Resmedilmesi	190
37. Tavşanın Hakları	192
38. Yaralayan Sözler	194
39. Yeni bir Kıtaya Yelken Açmak	197
40.Z abderfilio	205

V. KONULAR 209

1. Aile ve Alternatif Bakım	209
2. Ayrımcılık	214
3. Barış	221
4. Çevre	227
5. Demokrasi	231
6. Eğitim ve Serbest Zaman	236
7. Katılım	241
8. Medya ve İnternet	248
9. Sağlık ve Refah	253
10. Şiddet	259
11. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	267
12. Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma	273
13. Yurttaşlık	278

VI. EKLER 285

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (Çocuk Dostu Versiyonu)	285
İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	287
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Çocuk Dostu Versiyonu)	290
Çocuk Haklarına dair Sözleşme (Çocuk Dostu Versiyonu)	292
Çocuk Haklarına dair Sözleşme	295
İnsan Hakları Sözlüğü	304
Yararlı Kaynaklar	308
Başlıca Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinin Onaylanma Durumu	310

Teşekkür

Bu kılavuz, *Nancy Flowers*'ın özel titizliği, profesyonel çalışma anlayışı ve azmiyle birlikte, çeşitli uzmanların ve uygulayıcıların çalışma ve katkılarının ürünüdür. Kılavuzun eğitsel tutarlılığı ve kalitesine yaptığı mesleki katkılardan dolayı *Annette Schneider*'e de teşekkür borçluyuz.

'PUSULA – gençlerle insan hakları eğitimi kılavuzu' editörü *Rui Gomes* de özel teşekkür borçlu olduğumuz kişiler arasında. Gomes 'PUSULA' kavramının devamı sürecini temsil etmiş, bu kılavuzdaki kavramın şekillendirilmesi çalışmalarında yer almış, değerli yorumları ve eleştirel gözlemleriyle tüm hazırlık sürecini izlemiştir.

Çocuklara yönelik bu tür bir kılavuzun önemi ve hazırlanabilirliği konusunda bizi ikna eden ise *Laura De Witte* olmuştur. *De Witte* yayının başlığını bulmuş, etkinliklere ilişkin görüşlerini bizimle paylaşmıştır. Hazırlık Ekibi üyeleri olarak kılavuzun içeriğinin belirlenmesine yaptıkları katkılardan dolayı *Katalin Lerch*, *Merit Ulvik* ve *Jiri Tomcala*'ya da şükranlarımızı iletiyoruz.

Elkitabı çalışmaları sırasında sağladıkları geri bildirim, katkılar ve eğitsel destek için *Iris Bawidamann* ve *Nadine Lyamouri-Bajja*'ya teşekkür ediyoruz.

Elkitabı ile ilgili çalışmalara test etme anlamında katkıda bulunan ve bu işe şevkle sarılan meslektaşlarımız ise şunlar: *Burcu Meltem Arik*, *Paola Bortini*, *Mario D'Agostino*, *Gabriele Cespa*, *Caroline Gebara*, *Mara Georgescu*, *Ilona Hudák*, *Giorgi Kikalishvili*, *Sasho Kochankovski*, *Anna Lechowska*, *Anabela Moreira*, *Bijana Temelkova* ve *Anne Liemann*.

Ayrıca, aşağıdakilere de teşekkür borçluyuz

- Kavramın geliştirilmesindeki çalışmaları dolayısıyla Kasım 2005'te yapılan ilk 'PUSULACIK' danışma toplantısına katılanlar.
- Referansların ve yararlı kaynakların derlenmesindeki ve kontrol edilmesindeki çalışmalardan dolayı hazırlık sürecindeki EYCB stajyerleri, *Tamara Kafkova*, *Nicoleta Dumitru* ve *Ali Oktay Koç*.
- Destekleyici yorumları ve yararlı önerileri için *Antje Rothemund*, *Anikó Kaposvári* ve *Eva B. Nagy*.
- Avrupa Konseyi'nin çeşitli bölümlerinden meslektaşlar:
 - İnsan Hakları Genel Direktörlüğü'nden *David Crowe*, ve
 - Okul, Okul Dışı ve Yüksek Öğrenim Direktörlüğü'nden *Ólöf Ólafsdóttir*'e uzman görüşleri,
 - 'Çocuklar için ve Çocuklarla Birlikte bir Avrupa İnşa etme' Programı Sekreteri *Elda Moreno*'ya hazırlık sürecinde sağladığı motivasyon ve destek dolayısıyla teşekkür ediyoruz.
- İş sahiplenmesiyle etkileşimli iletişim sürecini sağlayan *Gabriella Tisza*'ya teşekkür borçluyuz.
- Redaksiyon katkısının ötesine geçen yardımları dolayısıyla *Rachel Appleby*'a teşekkür ediyoruz.
- Bu yayının tasarımı ve çizimlerinde gösterdikleri yaratıcılık ve esneklik dolayısıyla *Dániel Horváth* ve *Diána Nagy*'ye şükranlarımızı iletiyoruz.

Adını anmadıklarımız varsa özür diliyor ve iletilen tüm malzemelere ve önerilere yer veremediğimiz için üzüntülerimizi dile getiriyoruz.

Önsöz

Demokrasilerde birlikte yaşayabilme becerisi öyle kendiliğinden ortaya çıkmaz. Demokratik bir düzende yaşamak için gerekli önkoşullar olan bilgi, beceri ve değerler öğrenilmeli ve yaşam boyu beslenmelidir. Demokrasi ve insan hakları ile ilgili temel kavramların çocuklar tarafından anlaşılması gerekirken, insanlık onuru, hoşgörü ve saygı gibi değerlerle işbirliği, eleştirel düşünme ve kendi haklarını savunma gibi beceriler insanlara geleneksel yollarla öğretilemez. Bunlar, demokratik bir ortamda uygulama ve deneyim edinme yoluyla ve mümkün olan en küçük yaştan itibaren öğrenilmelidir. İşte, insan hakları eğitimi bununla ilişkilidir ve “PUSULACIK- çocuklar için insan hakları eğitimi kılavuzu” da bu amaca yönelik olarak hazırlanmıştır.

Avrupa Konseyi’nin insan hakları konusunu sahiplenmesi, kuruluşuna dayanır. İnşa etmek istediğimiz, barış ve insan hakları kültürüne dayalı Avrupa ancak herkesin bu süreçte aktif biçimde katılmasıyla gerçekleşebilir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme’nin kabulünden bu yana çocuklarla çalışma modelinde kökten bir değişim gerçekleşmiştir. Bu da, kendilerini ilgilendiren kararlarda çocuklara danışılması ve çocukların görüşlerini dile getirmeleri hakkıdır. Ne var ki, çocukların katılımı, ancak yetişkinler onları kendilerini ilgilendiren konularda eşit birer ortak olarak gördüklerinde anlam kazanabilir. Bunun gerçekleştirilmesi, dolayısıyla çocukların saygınlığının korunması, yetişkinler açısından gerçekten üstesinden gelinmesi gereken zorlu bir görevdir ve yetişkinlerin çocuklara nasıl davrandıkları, aynı zamanda toplumun kendi geleceğini nasıl gördüğünü de yansıtır. İnsan hakları ve insan hakları eğitimi, yalnızca çocukları değil yetişkinleri de ilgilendiren, ortak bir öğrenme sürecidir.

Avrupa Konseyi, ‘Çocuklar için ve çocuklarla birlikte bir Avrupa inşa etme’ projesini, tüm Avrupa’da çocuklara saygıyı yerleştirme, çocuk haklarını geliştirme ve çocuklara yönelik şiddeti ortadan kaldırma amacıyla başlatmıştır. Çocukların katılımı, her iki boyutta da vazgeçilmez önemdedir. PUSULACIK’ın ise bu süreçte önemli bir rolü bulunmaktadır. Konsey’in gençlik biriminin büyük beğeni toplayan İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı’nın deneyimlerini ve gençlerle insan hakları eğitimi kılavuzu PUSULA’nın başarısını esas alan PUSULACIK, çocuklara, eğitimcilere, öğretmenlere ve anne babalara, insan haklarını yaratıcı ve çekici yollardan tanıtabilecekleri etkinlikler ve yöntemler sunmaktadır. Bu kılavuz bir başlangıç noktasıdır: PUSULACIK yön göstermektedir; ancak onu kullanmak ve mümkün olan en iyi şekilde değerlendirmek, çocuklara ve onlarla birlikte çalışanlara kalmıştır..

Çocukların istismara karşı çıkabilmeleri için en etkili yol haklarını bilmeleridir, çocuklar insan haklarını koruma konusunda sorumluluk alarak daha iyi bir dünya kurulmasına katkıda bulunabilirler ve yetişkinler de, çocuklarla birlikte insan hakları için çalışarak onların gözünde inandırıcılık kazanabilirler.

Elinizdeki kılavuz, tüm Avrupa’da çocukların desteklenmesi ve çocukların insan haklarının gözetilmesi açısından paha biçilmez bir katkıdır.

Maud de Boer- Buquicchio

Avrupa Konseyi Genel Sekreter Yardımcısı

GİRİŞ

Taraf devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler; (a) çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel becerilerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi; (b) insan haklarına ve temel özgürlüklere saygısının geliştirilmesi...

Madde 29, Çocuk Haklarına dair Sözleşme, 1989

PUSULACIK – Çocuklara Yönelik İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu'na - Hoş geldiniz!

Bu kılavuzun, çocuklarla birlikte insan hakları alanında yapılacak çalışmalarda size fikir, ilham ve pratik yardım sağlayacağını umuyoruz. Çocuklar ailelerinde, topluluklarında ve toplumda başka insanların arasında yaşayarak daha küçük yaşlarda adaletle ilgili konularda farkındalık kazanırlar ve dünyanın anlamını ararlar. İnsan hakları eğitimi, insan haklarına ilişkin anlayışı geliştirerek, görüşleri şekillenirerek ve uygun tutumları özendirerek, bu doğal ilgiye ve öğrenme sürecine güçlü bir destek sağlar.

Çocuklar çoğu kez “henüz yetişkin olmayan”, dolayısıyla başkalarına bağımlı, deneyimsiz, disiplin kazanmamış ve düzen ve yönlendirmeye muhtaç kişiler olarak görülür. PUSULACIK ise, Alman sosyolog ve eğitim bilimci Lothar Krapmann tarafından yetkin biçimde açıklanan bir başka kavramı temel alır: çocuklar, ‘şimdi ve burada yaşamaktadırlar’, onlar da “sorunlara ilişkin kendi görüşlerini geliştirirler ve yetkin çözümler üretirler.”¹ PUSULACIK, çocuklara günümüzün genç yurttaşları, kendi yaşamlarıyla ilgili pek çok meselede yetkin hak sahibi kişiler olarak bakar. Çocukların motivasyonlarını, deneyimlerini ve çözüm arayışlarını temel alır.

Çocuklar güçlü, donanımlı ve becerikli kişilerdir. Bütün çocuklar kendi öğrenme süreçlerini yapılandırmaya, çevreleri onlara ne getirirse getirsin bunlarla yüzleşmeye hazırlıklı, buna meraklı, ilgili ve potansiyel sahibi kişilerdir.

Loris Malaguzzi

PUSULACIK'ın esin kaynağını, 2002 yılında Avrupa Konseyi tarafından geliştirilen, gençlerle insan hakları eğitimi kılavuzu PUSULA oluşturur. PUSULA, beklenenin de ötesinde, birçok Avrupa ülkesinde ortaöğretim çağındaki çocuklarla ve okul ortamlarında yapılan çalışmalarda kullanılmıştır. PUSULA kullananların özel olarak çocuklara yönelik bir eğitim kılavuzu beklentileri, insan hakları eğitiminin mümkün olan en erken yaşlarda başlaması gerektiği yolundaki inancımızla örtüşmüştür.

PUSULACIK, PUSULA'nın felsefesini ve eğitim yaklaşımlarını esas almaktadır. PUSULA'da olduğu gibi, kılavuz kullanıcılarına kuramsal ve pratik destek sağlayan yaygın eğitim metodolojisine başvurmaktadır. Bununla birlikte, PUSULA gençlerin kendisine yönelikken, PUSULACIK'ın hedefi çocuklarla birlikte çalışmalar yapan yetişkin eğitimcilerdir. Kılavuz bu kesime kuramsal ve metodolojik bilgiler sağlamakta, ele alınan insan hakları konularına ilişkin temel tartışmaları sunmaktadır. PUSULACIK ayrıca, eğitimcileri eldeki malzemeyi kendilerinin ve çocukların gerçek durumlarını yansıtacak şekilde uyarlamaya özendirilmektedir. Pratik etkinlikler, çocuklarla oynanacak şekilde tasarlanmış olsa da, bu etkinliklerin birçoğu bir eğitim uzmanının usulüne uygun kolaştırmacılığına ihtiyaç duyar.

Çocuklarla insan hakları eğitimi nedir?

İnsan hakları eğitimi, bir insan hakları kültürü yaratılmasına yönelik bir süreçtir. Eğitim süreci, çocukların aktif katılımını esas alır. Bu aktif katılımı çocuklar insan haklarını öğrenirler, insan hakları ile ilgili konuları kavrarlar, insan haklarını savunmak için gerekli beceri ve yetileri edinirler, eşitliğe ve insanlık onuruna saygılı tutumlar geliştirirler.

Dolayısıyla, insan hakları eğitiminin, herhangi bir eğitim sürecinde kilit role sahip olması gerekir. **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme** (ÇHS), çocukların insan hakları kavramı ile tanışmaları açısından paha biçilmez bir araçtır. ÇHS, çocuklara yönelik insan haklarını tanımlar. Dolayısıyla, çocuk haklarının öğrenilmesi ve uygulanması, çocukların, insan haklarının ne olduğunu anlamalarına, kendilerinin de hak sahipleri olduklarını kavramalarına ve bu hakları kendi özel koşullarına uyarlayarak yaşama geçirmelerine yardımcı olur. Çocuklarla insan hakları eğitiminin temel amacı budur. PUSULACIK'ta ise, bunlara ek olarak, çocuk hakları bir bütün olarak insan haklarını içine alan daha kapsamlı bir çerçeve içinde sunulmaktadır. Böylece, evrensel insan hakları ve çocukların hakları birlikte ele alınarak, çocuklara, bir yandan kendi haklarını kavrarken aynı zamanda tüm insanların hakları olduğunu anlama fırsatı sunulmaktadır.

Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olduğunu kabul ederler: ... (d) çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanların arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması.

Madde 29, Çocuk Haklarına dair Sözleşme, 1989

İnsan hakları eğitimi ve demokratik yurttaşlık için eğitim

İnsan hakları, demokratik gelişim ve yurttaşlık eğitimi açısından vazgeçilmezdir. Gerek Avrupa'da gerekse dünyanın başka bölgelerinde son dönemlerde baş gösteren, örneğin ekonomik anlamda karışıklık bağımlılık, ırkçılık, terörizm, siyasete duyarsızlık, büyüyen toplumsal uçurumlar veya siyasetin medyatik hale gelmesi gibi toplumsal ve siyasal gelişmeler, barış ve insan hakları kültürünün temellerine meydan okumakta, bu yüzden demokratik istikrarı da tehlikeye düşürmektedir. İnsan hakları eğitimi ve demokratik yurttaşlık eğitimi bu nedenle son on yıl içinde hükümetlerin ve onlardan da çok sivil toplum kuruluşlarının başlıca öncelikleri arasına girmiştir.

Her ikisi de demokrasi için eğitimi hedeflediğinden insan hakları eğitimi ve demokratik yurttaşlık için eğitim el ele gider. Her iki eğitim türü de, gençlerin bilgi edinmelerine, temel değerleri oluşturmalarına ve beceriler geliştirmelerine öncülük eder. Demokratik yurttaşlık eğitimi 'çocuk yurttaş' odağına yerleştirir ve çocukların yaşadıkları toplumun sorumlu üyeleri olarak eğitilmelerini hedefler. Buna karşılık insan hakları eğitimi, eşitliği, insanlık onurunu, katılımı ve güçlenmeyi vurgular. İnsan hakları eğitimi, başlıca konularından biri olarak yurttaşlığı kapsar; demokratik yurttaşlık eğitimi, insan hakları değerlerini temel alır. Aralarındaki farklılıklar ne olursa olsun her iki yaklaşım da demokrasinin, insan haklarının ve barışın gelişmesine hizmet eder.

PUSULACIK kimlere yönelik?

PUSULACIK asıl olarak çocuklarla birlikte çalışmalar yürüten eğitimci ve öğretmenler, öğretmenler, çocuğun bakımından sorumlu kişiler ve aynı zamanda ana babalar için hazırlanmıştır. Özellikle, çocuklarla insan hakları eğitimi konusuyla ilgilenenlere, değerleri ve toplumsal konuları çocuklarla tar-

tışmak üzere araç arayışı içinde olanlara yöneliktir. Etkinlikler, 6 ila 13 yaş arasındaki çocuklar için hazırlanmıştır.

PUSULACIK, hem çocuğun hem de kolaylaştırıcının var olan bilgi ve deneyiminin üzerine kurulmuştur. Etkinlikler, çocukların günlük yaşantılarının büyük bölümünün geçtiği mekânlarda gerçekleştirilebilir. Örneğin okul, kreş, çocuk yurdu, çocuk kampı ve hatta olağan aile ortamları gibi. Etkinliklerin çoğuna katılım açısından çocukların özel bir deneyim ve beceri sahibi olmaları gerekmemektedir. Kolaylaştırıcıların ise, etkinlikleri başarılı biçimde yürütebilmeleri açısından, formel olmayan eğitim yöntemleri konusunda bilgi ve beceri sahibi olmaları gereklidir.

PUSULACIK'ta neler var?

Geçtiğimiz on yıl içinde Avrupa'da olsun başka bölgelerde olsun insan hakları ve çocuk hakları konularını ele alan, çocuklara yönelik ve kalitesi yüksek çeşitli eğitim malzemeleri geliştirilmiştir. PUSULACIK hazırlama ekibi de bu deneyimleri temel almış ve bunları Avrupa bağlamında tamamlamaya çalışmıştır. Kılavuz, insan hakları eğitimi ile ilgili özel bir içerik sunmakta, burada formel olmayan eğitim metodolojisine ve kültürlerarası bir yaklaşıma başvurmaktadır.

İnsan hakları ile ilgili konular

PUSULACIK, 'PUSULA' ile aynı felsefi ve eğitsel yaklaşımlara dayanmaktadır ve belirli bölümleri, özellikle kavramsal konular, doğrudan doğruya 'PUSULA' metninden alınmıştır. Kılavuzun özünü çocuklar için tasarlanmış etkinlikler oluşturmaktadır. PUSULACIK'ta yer alan etkinlikler on üç konu etrafındadır: Yurttaşlık, Demokrasi, Ayrımcılık, Eğitim ve Serbest Zaman, Çevre, Aile ve Alternatif Bakım, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Sağlık ve Refah, Medya ve İnternet, Katılım, Barış ve Çatışma, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma, Şiddet. İnsan haklarıyla ilgili konuları gündelik gerçekliğe ve çocukların kişisel deneyimlerine yakınlaştırmak amacıyla bu konularda, sözleşmelerde belirtilen resmi haklar yerine genel olarak değerlere ve toplumsal meselelere odaklanılmıştır. Bu kılavuz önemli bütün konuları sıralama imkânlarına sahip olmamakla birlikte, yayını hazırlayan ekip, çocuklar açısından önem taşıyan insan hakları ile ilgili temel alanları kapsayan başlıkları onlarca fikir arasından titizlikle seçmiştir. Örneğin Eğitim, Sağlık veya Toplumsal Cinsiyet Eşitliği gibi kimi konuları, diğer bir deyişle ilgili olduğu halde başka el kitaplarında nadiren ele alınan başlıkları açıklamaktadır. Seçilmiş bu konulara ek olarak, çocuklara hak kavramını tanıtmak ve bu kavramı gündelik yaşamlarına nasıl uyarlayacakları konusunda yol göstermek üzere genel olarak insan hakları kategorisine de yer verilmektedir.

Formel olmayan eğitim metodolojisi

PUSULACIK, çocukların aktif katılımına ve kişisel deneyimlerine dayanan formel olmayan eğitim metodolojisini izlemektedir. Çocukların katılımı ve işbirliği, grup bütünlüğünün oluşturulmasına yardımcı olmakta, grup üyeleri arasında önyargılı yaklaşımları azaltmaktadır. Bunlar ayrıca karmaşık konuların kavranmasına yardımcı olmakta, sorun çözme becerilerini geliştirmekte, yaratıcılığı ve pratik işleyişi kolaylaştırmaktadır ki, bunların tümü insan hakları eğitiminde önemli hedeflerdir. Yetişkinler, eğiticiler olarak bizlerin, nihai gerçeğe vakıf olduğumuzu sanma gibi bir tuzağa düşmememiz gerekir. Çocuklar eğitim sürecine kendi kişisel deneyimlerini de taşıyacaklardır; onların ilgisini diri tutmak ve etkili bir gelişme sağlamak için bu deneyimlerden aktif biçimde yararlanılmalıdır. Sorulara, hatta çatışmalara bile, olumlu bir yönde değerlendirilebilecek temel eğitim kaynakları olarak bakılmalıdır.

Kültürlerarası ve katılımcı bir yaklaşım

Çocuklar kendi çevreleriyle, kültürleri ve arkadaş gruplarıyla yoğun ilişkiler yaşarken, dünyayı, başka kültürleri, bölgeleri ve insanları merak ederler. PUSULACIK da çeşitli bölgelerden ve kültürel yapılar-
dan öykülere ve durumlara yer vermektedir. Bu zengin çeşitlilik, çocuklara çeşitli kültürler üzerinde düşünme ve bu düşünceler üzerine sağlam bir kimlik geliştirme fırsatı tanır. İngiliz bir eğitim bilimci, Reva Klein'in de açıklık getirdiği gibi, çocuklar yalnızca başka çocukların yaşamları hakkında bir şeyler öğrenmekle kalmazlar; aynı zamanda empati ve dayanışma duyguları geliştirirler ve böylece daha küresel bir ölçekte harekete geçme konusundaki rollerini de kavrarlar.²

PUSULACIK, kültürlerarası ve kapsayıcı bir gelişim süreciyle bu bağlamı ve yaklaşımı desteklemektedir. 2005 yılı sonlarında, doğrudan çocuklarla çalışmalar yürüten uygulayıcıların gerçekleştirdikleri bir danışma toplantısında kılavuzun kavramsal çerçevesi özetlenmiştir. Ardından bu kavramsal çerçeve açık bir çağrı üzerine bir araya gelen uluslararası bir hazırlık ekibi tarafından yakından izlenmiştir. Söz konusu uluslararası ekip, potansiyel kullanıcıları ve çocuklarla yakın işbirliği içinde PUSULACIK'ın hazırlanmasını gerekli görmüştür. Bu amaçla, uygulamacılardan oluşan uluslararası bir referans grubu kurulmuş, hazırlık sürecinde bu grubun görüşlerine başvurulmuştur. Referans grubu PUSULACIK'ta yer alması için önerilen etkinlikleri test edip değerlendirmiş, ayrıca kuramsal bölümlerle ilgili geri bildirim sağlamıştır.

PUSULACIK'ın İçeriği

Bölüm I, insan hakları ve çocuk hakları dendiğinde bundan ne anlaşılması gerektiğini ortaya koymakta ve belli başlı uluslararası insan hakları mekanizmalarını tanıtmaktadır.

Bölüm II, insan hakları eğitiminin amaçlarını ve çıktılarını açıklamakta, konuyu hem Avrupa perspektifine hem de uluslararası perspektife yerleştirmektedir.

Bölüm III, PUSULACIK'ın örgün (formel) veya formel olmayan, çeşitli eğitim ortamlarında nasıl kullanılabileceğine ilişkin pratik ipuçları vermekte ve kullanılan eğitim yaklaşımlarından en iyi nasıl yararlanılabileceğini anlatmaktadır. Kolaylaştırıcılara yönelik ipuçları, çocuklarla insan hakları etkinliğine nasıl başlanabileceği ve somut eylemler ile bunların nasıl takip edilebileceği konusunda fikirler sunmaktadır.

Bölüm IV, insan hakları alanında seçilmiş çeşitli konulara ilişkin olarak, farklı yaş grupları için, farklı zorluk düzeylerinde 40 pratik etkinliği bir araya getirmektedir. PUSULACIK etkinliklerinin birçoğuna katılmak için çocukların özel bir beceriye sahip olmaları gerekmemektedir. Kılavuzu kullananların etkinlikleri bir dizi halinde veya teker teker kullanmaları yaratıcılıklarını kullanıp geliştirerek kullanmaları tavsiye edilmektedir.

Bölüm V, seçilmiş 13 konuya ilişkin gerekli arka plan bilgilerini vermektedir. Kolaylaştırıcıların herhangi bir etkinliğe başlamadan önce ilgili konuları okumaları gerekmektedir. Bu metinlerde yer verilen sorular, okurların kendi bilgilerini ve tutumlarını bir kez daha gözden geçirmelerine yöneliktir ve konuları kişisel veya yerel bağlama yerleştirmelerinde onlara yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Ekler, Avrupa bağlamında çocuklar için özel anlam taşıyan hukuksal belgeler konusunda temel bilgileri içermektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme gibi temel belgelerin çocuk dostu formatlarını da burada bulabilirsiniz. İnsan Hakları Sözlüğü ise, kılavuzda geçen başlıca hukuk terimlerinin anlamlarını vermektedir. Buradaki terimler koyu harflerle verilmektedir.

İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı çerçevesinde PUSULACIK

PUSULACIK Avrupa Konseyi İnsan Hakları Eğitimi ve Kültürlerarası Diyalog Gençlik Programı çerçevesinde yayınlanmıştır. Program, halen faal olanlar ve daha geniş kesimlere ulaşmak isteyenlerin ötesinde gençleri insan hakları konularında hareketlendirmeyi ve insan haklarını gündelik gerçeklere daha yakın konuma getirmeyi amaçlamaktadır. Başlatıldığı 2000 yılından bu yana program binlerce gence ulaşmıştır ve tüm Avrupa’da insan hakları eğitimi programlarıyla insan hakları projelerinin geliştirilmesinde güçlü bir çarpan etkisi yaratmıştır. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Eğitimi ve Kültürlerarası Diyalog Gençlik Programı’nın eğitim açısından önemli bir kaynağı da ‘PUSULA’dır. Gençlerle birlikte insan hakları eğitimi kılavuzu olan ‘PUSULA’ 2002 yılında yayınlanmasından bugüne yirmiyi aşkın dile tercüme edilmiştir. Son derece başarılı olan bu kılavuz, gençlere ve kuruluşlarına, demokrasi, sosyal adalet veya toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konularda motivasyon sağlamış ve yol göstermiştir.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Eğitimi ve Kültürlerarası Diyalog Gençlik Programı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı’nı (2005’ten bu yana sürüyor) yansıtmakta ve bu programı desteklemektedir. Dünya çapındaki bu program, insan hakları eğitiminde temel ilkelerin ve metodolojilerin ortak bir anlayışta buluşmasını sağlayarak, insan haklarını her toplulukta yaşama geçirmeyi amaçlamaktadır. Dünya Programı 2005-2007 Eylem Planı ilk ve ortaöğretim sistemlerine odaklanmakta, insan hakları eğitiminin ulusal düzeyde uygulanmasına yönelik somut bir strateji ve pratik fikirler önermektedir.

Yararlı kaynaklar

- Gandini, Lella, Edward, Carolyn, Forman, George, der., *The Hundred Languages of Children: The Reggio Emilia Approach Advanced Reflections*: Ablex/Greenwood, 1998.
- Kein, Reva, *Citizens by Right, Citizenship education in primary schools*: Trentham Books and Save the Children, 2001.
- Krappmann, Lothar, *‘The Rights of the Child as a Challenge to Human Rights Education’*, Journal of Social Science Education, Bielefeld, 2006: www.jsse.org/2006-1/krappmann_child-rights.htm

Referanslar

- 1 Krappmann, Lothar, *‘The Rights of the Child as a Challenge to Human Rights Education’* in Journal of Social Science Education: Bielefeld, 2006: www.jsse.org/2006-1/krappmann_child-rights.htm
- 2 Kein, Reva, *Citizens by Right, Citizenship education in primary schools*: Trentham Books and Save the Children, 2001, s. 53.

I. İNSAN HAKLARINA GİRİŞ

...[İ]nsanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan itibaren insanlık onuruna ve eşit ve devredilemez haklara sahip olduğunun kabulü özgürlüğün, adaletin ve dünya barışının temelidir.

Önsöz, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

1. İnsan hakları nelerdir?

- İnsan hakları tüm insanların eşit olarak, ebediyen sahip oldukları haklardır.
- İnsan hakları **evrenseldir**: bu haklar dünyanın neresinde olursa olsun tüm insanlar için aynıdır. İnsan, bir ülkenin yurttaşı olduğu için değil, insanlık ailesinin bir üyesi olduğu için bu haklara sahiptir. Bu da, yetişkinler gibi çocukların da insan hakları olduğu anlamına gelir.
- İnsan hakları, **geri alınamaz ve devredilemez**: insanın insan olma hali sona eremeyeceğine göre, insan haklarını da kaybedemez.
- İnsan hakları **bölünemez**: hiç kimse, 'diğerlerinden daha az önemli' veya 'gerekli olmadığı' gerekçesiyle bir hakkı insanın elinden alamaz.
- İnsan hakları, **birbirleriyle bağlantılıdır**: insan hakları, hep birlikte, birbirini tamamlayıcı bir çerçeve oluşturur. Örneğin, bir hak olarak yerel karar alma süreçlerine katılabilme durumunuz, kendinizi ifade etme, başkalarıyla birlikte hareket etme, eğitim görme ve hatta yaşamın temel gereksinimlerinin karşılanması gibi haklarınız tarafından doğrudan etkilenir.
- İnsan hakları, temel insani gereksinimleri yansıtır. İnsan hakları, insanın onuruyla yaşaması için gereken temel standartları ortaya koyar. Bir insanın insan haklarını ihlal etmek, o kişiye sanki insan değilmiş gibi davranmakla aynı şeydir. İnsan haklarını savunmak demek, tüm insanların insanlık onuruna saygılı olunmasını talep etmek demektir.
- Bu hakları talep eden herkes, aynı zamanda belirli sorumlulukları da kabul etmiş olur: başkalarının haklarına saygı göstermeyi, hakları istismar veya inkâr edilenleri korumayı ve desteklemeyi. Bu sorumlulukların yerine getirilmesi, tüm diğer insanlarla dayanışma içinde olmak anlamına gelir.

20. yüzyıl insan haklarının öncülleri

Birçok kişi, insan hakları hukukundaki gelişmeleri 20. yüzyılın en büyük kazanımlarından biri olarak görür. Ne var ki, insan hakları ne hukukla ne de Birleşmiş Milletler'le başlamıştır. İnsanlık tarihi boyunca toplumlar, tüm toplumun refahını amaçlayan adalet ve iyi davranış sistemleri geliştirmişlerdir. Adalet, hakkaniyete ve insaniyete atıflar, dünyadaki tüm dinlerde görülür: İslamiyet, Hristiyanlık, Budizm ve Konfüçyüsçülük. Bununla birlikte, resmi ilkeler çoğu kez yaygın uygulamalardan farklılaşır. 18. yüzyıla kadar, ne Batı ne de Doğu dünyasında hiçbir toplum, uygarlık veya kültür geri alınamaz insan haklarına ilişkin, yaygın kabul gören herhangi bir uygulamaya veya vizyona sahip değildi.

Magna Carta (1215), İngiliz Haklar Senedi (1689), İnsanın ve Yurttaşın Hakları Fransız Bildirgesi (1789), ABD Anayasası ve Haklar Senedi (1791) gibi bireylerin haklarını kâğıda döken belgeler günümüzdeki insan hakları belgelerinin çoğunun yazılı öncülleri durumundadır. Ancak, bu hayli etkili ve çığır açan belgelerin çoğu kadınları, pek çok azınlığı, ayrıca belirli toplumsal, dinsel, ekonomik ve siya-

sal grupların üyelerini dışlamaktaydı. Bunlardan hiçbirisi, herkesin sadece insan olmaktan dolayı kimi haklara sahip olduğu anlayışını yansıtmıyordu.

İnsan haklarının önemli diğer tarihi öncülleri arasında köleliği yasaklamak ve savaşın dehşetini sınırlamak için 19. yüzyılda girişilen çabalar yer alır. Örneğin **Cenevre Sözleşmeleri** uluslararası **insani hukukun** temellerini atmıştır. Burada savaşların nasıl yürütüleceğine ve silahlı çatışmalar sırasında insanların korunmasına ilişkin yollar öngörülmektedir. Hukuk, çatışmalarda yer almayan insanlara özel olarak koruma sağlamakta, ayrıca artık savaşamayacak durumda olanları da gözetmektedir (örneğin yaralılar, hastalar, gemileri karaya vuran askerler, savaş esirleri gibi).

Özellikle korunmasız ve güçsüz durumdaki kimi kesimlerin korunmasına ilişkin duyarlılıklar Birinci Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti tarafından dile getirilmiştir. Örneğin, **Uluslararası Çalışma Örgütü** (ILO, başlarda Milletler Cemiyeti'nin bir organı, bugün ise BM kuruluşu) çalışanların korunmasına yönelik pek çok önemli sözleşme hazırlamıştır. Bunların arasında Asgari Yaş Sözleşmesi (1919), Zorla Çalıştırma Sözleşmesi (1930) ve Kırk Saatlik Çalışma Haftası (1935) sözleşmeleri de yer almaktadır.

Uluslararası insan hakları çerçevesi bu ilk belgelerden yola çıkmakla birlikte esasen BM belgelerini temel almaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan iki önemli etki, insan hakları konusunu küresel arenaya taşıdı ve insanları bu konularda duyarlı kıldı. Bunlardan ilki, sömürge halkların yabancı güçlere karşı bağımsızlıklarını kazanma, eşitlik ve kendi kaderlerini tayin hakkı üzerinden yükselen mücadeleleriydi. İkinci Dünya Savaşı ise bir diğer katalizör oldu. Nazi Almanyası'nın altı milyonu aşkın Yahudiye, Romalı, eşcinseli ve engelli kişiyi yok etmesi dünyayı dehşete düşürdü. Sonuçta, uluslararası barışı tesis etmek ve yurttaşları yönetimlerin istismarından korumak üzere insan hakları standartlarının gözetilmesi çağrıları dünyanın dört bir yanından yükseldi. Bu sesler, 1945 yılında Birleşmiş Milletler'in kuruluşunda belirleyici bir rol oynadı ve aynı çağrılar BM'nin kuruluş belgesine de yansdı.

İnsanlık ailesinin bütün üyeleri için geçerli olan haklar ilk kez **BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**'nde (İHEB) ifadesini buldu. İHEB, yeni kurulan BM'nin ilk girişimlerinden biriydi. İHEB'nin 30 maddesi hep birlikte ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve siyasal hakları kapsayan bir belge niteliğindedir. Bildirge hem evrensel (dünyanın her yerinde, bütün insanlar için geçerlidir) hem de bölünmezdir (bir insanın insanlığını tam gerçekleştirebilmesi için bütün haklar eşit önemdedir). İHEB'nin tam metni ve çocuk dostu versiyonu için 289. sayfadaki eklere bakınız.

İnsan hakları çerçevesi

Bildirge aradan geçen 60 yılı aşkın süre içinde uluslararası teamül hukuku statüsü kazanmış olmakla birlikte, bir **bildirge** olarak niyet beyanından ibarettir; insanların insanca yaşamalarını sağlamak üzere BM üyesi devletlerin gözetmeyi taahhüt ettikleri ilkeler dizisidir. Bir bildirgede yer alan hakların hukuken tam anlamda yürürlüğe girebilmesi için, bunların "**sözleşme**" (veya **antlaşma**) adı verilen belgelere aktarılması gerekir. Bu belgeler de konuya ilişkin uluslararası kuralları ve standartları belirler.

İHEB benimsendikten hemen sonra, içerdiği hakların hukuken bağlayıcı sözleşmeye dökülme çalışmaları başlamıştır. Siyasal ve usule ilişkin nedenlerden ötürü bu haklar iki ayrı sözleşmeye aktarılmıştır ve bunlardan her biri farklı kategorilerdeki hakları ele almaktadır. **Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi** (SSHS), İHEB'de yer alan, devletin yurttaşlarından geri alamayacağı özel, özgürlüklerle ilgili hakları içermektedir; örneğin, ifade ve hareket özgürlüğü gibi. **Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi** (ESKHS) ise, yine İHEB'de yer almak üzere, bir bireyin kendi kaderini tayin hakkının yanı sıra, devletin elindeki olanaklar ölçüsünde yurttaşlarına sağlaması

gereken gıda, konut ve sağlık gibi gereklilikleri içermektedir. BM Genel Kurulu her iki sözleşmeyi de 1966 yılında benimsemiştir. Bu sözleşmeleri onaylayan ülkelerin listesi için 289. sayfadaki Ekler bölümüne bakınız.

1948 yılında kabul edilmesinden bu yana İHEB belli başlı 20 insan hakları sözleşmesine zemin oluşturmuştur. Bu sözleşmeler hep birlikte insan hakları çerçevesini oluşturmaktadır. Bu çerçeve, insan haklarını tanımlayan ve bu hakların yaygınlaştırılması ve korunması için mekanizmalar oluşturan uluslararası belgelerin gelişmesini sağlayan yapıdır.

İnsan Hakları Alanındaki Başlıca BM Sözleşmeleri

- Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, 1948
 - Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Sözleşme, 1951
 - 1926 Kölelik Sözleşmesi, 1953 tarihli Protokol ile değişik
 - Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 1966
 - Her Türlü Irk Ayrımcılığının Önlenmesi Sözleşmesi, 1966
 - Savaş Suçlarıyla İnsanlığa Karşı İşlenmiş Suçlarda Zaman Aşımının Uygulanamayacağına ilişkin Sözleşme, 1968
 - Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 1979
 - İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, 1984
 - Çocuk Haklarına dair Sözleşme, 1989
 - Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Hakları Sözleşmesi, 1990
 - Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, 2006.
- Not: Verilen tarih, BM Genel Kurulu'nun sözleşmeyi kabul ettiği tarihtir.

Onaylama yoluyla taahhütte bulunma

Bir sözleşmenin **onaylanması**, belirli bir devlet adına hükümetin yüklendiği, ciddi ve hukuken bağlayıcı bir işlemdir. Her sözleşmede, onu onaylayan hükümetlerin sözleşmeye uygun hareket edip etmediklerini izlemeye ve bu konuda bildirimde bulunmaya yönelik usullerle ilgili maddeler bulunur. Bir hükümet belirli bir sözleşmeyi onayladığında, burada tanımlanan usulleri de kabul etmiş olur. Böylece altına girilen taahhütler arasında şunlar da yer alır:

- Sözleşmeyi gözetme; sözleşmede yer alan haklara saygılı olma, bunları yaygınlaştırma ve yaşama geçirme; sözleşmenin yasakladığı eylemlerden kaçınma;
- Ülkede geçerli olup sözleşmeyle çelişen veya onun standartlarını karşılamayan yasaların değiştirilmesi;
- Taahhütlerini yerine getirip getirmediği konusunda belirli bir yetkili organ tarafından izlenmek;
- Sözleşmede yer alan insan haklarını kendi yurttaşlarının yaşamında gerçekleştirmede kaydedilen ilerlemeyi düzenli aralıklarla raporlamak ve kamu ile paylaşmak.

Herhangi bir ülke bir sözleşmeyi onayladığında, o ülkenin yurttaşları da savunuculuk açısından güçlü bir araca kavuşur. Taahhütte bulunduğu insan haklarına saygı göstermezse, yurttaşlar hükümeti sorumlu tutup hesap sorabilirler. Bu nedenle yurttaşlar ülkelerinin hangi insan hakları sözleşmesini gözetmeyi taahhüt ettiğini bilmek durumundadır. Örneğin, **Çocuk Haklarına dair Sözleşme** (ÇHS) polis nezaretindeki çocuklara insanca davranılması konusunda son derece somut standartlar getirmektedir. Bu durumda, örneğin hükümlü çocukların yetişkinlerle aynı yerde tutulması gibi bir örnekte çocukların savunucuları hükümetten taahhüt ettiği standartları gözetmesi talebinde bulunabilir.

İnsan hakları çerçevesi dinamiklidir. Belirli nüfus kesimlerinin gereksinimleri tanınıp tanımlandıça ve dünyadaki gelişmeler insan haklarıyla ilgili belirli konularda bilinç ve duyarlılık geliştirilmesi ve hare-

kete geçilmesi ihtiyacına işaret ettikçe, insan hakları hukuku da buna cevaben sürekli bir evrim geçirir. Örneğin, Evrensel Bildirge 1948 yılında kaleme alındığında, pek az kişi çevresel bozulmanın tehlikele-
rinin farkındaydı; dolayısıyla bu belgede çevreden söz edilmemektedir. Bununla birlikte, 21. yüzyıl baş-
larında aktivistler ve hükümetler insan haklarını sağlıklı ve güvenli bir çevreyle ilişkilendirecek yeni bir
sözleşmenin hazırlığı içindedir.

Günümüzde insan haklarıyla ilgili birçok sözleşme uluslararası hukuk statüsünde **yürürlüğe girmiş-
tir**. Diğerleri halen onaylanma süreci içindedir. Ayrıca, örneğin yerli halkların hakları ve çevre hakları
ile ilgili sözleşmeler gibi başka belgeler de hükümetler ve sivil toplum kuruluşlarının ortak çabalarıyla
hazırlanmaktadır.

İnsan hakları alanındaki bu gelişimler BM düzeyinde ortaya çıkmakla birlikte, tabandaki insanların
kendi toplumlarında adalet ve eşitlik için sergiledikleri çabalar da giderek artmaktadır. BM'nin kuru-
luşundan bu yana **sivil toplum kuruluşlarının** (STK'lar) rolü giderek artmaktadır. Sıradan insanların
seslerini ve duyarlılıklarını BM'ye taşıyan, ister büyük ister küçük, ister yerel ister uluslararası olsun
STK'lardır. Hükümetlerin temsilcilerinden oluşan Genel Kurul bir anlaşmayı kabul etmiş, ülkeler de
bunu onaylamış olsa bile, STK'lar hükümetleri ve BM organlarını her düzeyde etkilemektedir. STK'lar
yalnızca insan hakları sözleşmelerinin hazırlanmasına katkıda bulunmakla kalmamakta, ayrıca bun-
ların onaylanması için etkiye bulunmakta, hükümetlerin yükümlülüklerini yerine getirmelerini izle-
mektedir.

SORU: Ülkenizde insan haklarını izleyen ve bu alanda savunuculuk çalışmaları yapan sivil toplum kuruluşları
var mı? Bunlar arasında özel olarak çocuk hakları alanında faaliyet gösterenler de bulunuyor mu? Ne
yapıyorlar? Etkili oluyorlar mı?

İnsan eseri olan her iş gibi BM ile onun gözetiminde oluşan insan hakları çerçevesi de kusursuz değildir.
Birçok eleştirmene göre artık dünya daha fazla sayıda insan hakları sözleşmesi değil, mevcutların tam
uygulanmasına gerek duymaktadır. Başkalarına göre ise BM sistemi o kadar kusurludur ki, peşinden
koştığı yüksek idealler ve standartlar inandırıcı bulunmamaktadır. Bununla birlikte, insanlık tarihine
bakacak olursak hem BM hem de insan hakları çerçevesi henüz çocukluk dönemindedir. Bütün ülkele-
rin yurttaşlarının önündeki mücadele, BM'nin temel aldığı yüksek ideallerden ödün vermeden, daha
etkili BM kurumlarının gelişmesine çalışmaktır.

Bir insan hakları sözleşmesinin oluşum süreci

Bir insan hakları sözleşmesinin ortaya çıkarılması pek çok kişi ve kurumun ortak çabasının ürünüdür. Baş-
langıç noktası her zaman algılanan bir ihtiyaç, uluslararası topluluk tarafından ele alınması gereken bir
insan hakları sorunudur. İhtiyaç, örneğin Sözleşmelerde olduğu gibi temel hakların kanun maddeleri ola-
rak derlenmesi de olabilir, mayınlı alanların ve insan kaçakçılığının yaygınlaşması gibi küresel bir endişe de
olabilir. Çocuk Haklarına dair Sözleşme ("Çocuk Sözleşmesi" olarak da bilinmektedir), bir insan hakları söz-
leşmesinin nasıl oluştuğunun ve bu oluşumda STK'ların rolünün bir örneğini vermektedir.

1. Bir sorunun tanımlanması:

Çocukları istismar ve sömürden koruma çabaları 19. yüzyıla kadar geriye gider. Bu dönemde ço-
cuklar genellikle 21 yaş civarı ulaşıldığı düşünülen olgunluk dönemi öncesinde ana babanın malı
sayılırdı. Reformcular çocuk işçiliğinin (çocuk emeğinin sömürsünün) ve evsiz veya kimsesiz ço-
cukların istismarının önlenmesi konuları üzerinde duruyorlardı. 1923 yılında Eglantine Jebb Ço-
cuk Hakları Bildirgesi'nin taslağını hazırladı ve bu belge 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından
benimsendi.

Ne var ki, ne İHEB ne de BM insan hakları çerçevesinde ortaya çıkan sözleşmelerde çocuk haklarına özel bir göndermede bulunuluyordu. Bu belgeler, çocuklar dahil her insanın hakları olduğu genellemesini yapıyordu; ama çocukları hak sahibi bireyler olarak tanımıyordu.

2. Genel ilkelerin ortaya konulması:

Bir Çocuk Sözleşmesi yönündeki ilk adım BM **Çocuk Hakları Bildirgesi** oldu. 1959 yılında bir çalışma grubu, tüm çocukların yararlanabileceği temel hakları ortaya koyan 10 ilke hazırladı. Ancak, bir bildirge olduğundan bu ilkeler hükümetleri hukuken bağlayıcı bir yan taşımıyordu.

3. Hazırlık süreci:

Ardından, bu ilkelerin bir sözleşmeye aktarılması gerekiyordu. Çocuk Sözleşmesi ile ilgili resmi hazırlık süreci 9 yıl sürdü. Bu süre içinde hükümetlerin, UNICEF ve UNESCO gibi hükümetler arası kuruluşların, büyük (Save the Children, Uluslararası Kızılhaç ve Oxfam gibi) ve küçük (çocuk işçiliği, sağlık, eğitim ve spor gibi alanlarda faaliyet gösterenler gibi) STK'ların temsilcileri sözleşmenin dili konusunda bir mutabakat oluşturmak için beraberce çalıştılar.

4. Benimsenme:

Sözleşme 1989 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edildi.

5. Onay:

Sözleşme, daha önceki başka herhangi bir sözleşmeye göre çok daha kısa sürede daha çok sayıda ülke tarafından imzalandı ve onaylandı.

6. Yürürlüğe giriş:

Hızla onaylanan Sözleşme, bu sayede benimsenmesinden yalnızca birkaç ay sonra 1990 yılında uluslararası hukuk olarak geçerlilik kazandı. Dahası, Sözleşme'yi onaylayan ülke sayısı da önceki bütün sözleşmeleri aşmıştır. Halen Sözleşme'yi onaylamayan ABD ve Somali olmak üzere yalnızca iki ülke kalmıştır.

7. Uygulama, İzleme ve Savunuculuk:

İnsan haklarıyla ilgili diğer tüm belgelerde olduğu gibi Çocuk Sözleşmesi de bireylere, STK'lara ve uluslararası kuruluşlara çocuklar adına yapacakları savunuculuk çalışmalarında hukuksal bir zemin sağlamaktadır. Bu belgeler bir hükümete belirli bir anlaşmayı onaylaması için motivasyon sağlamak, anlaşma yükümlülüklerinin ne derece yaşama geçirildiğini izlemektedir. Bir hükümet taahhütlerini yerine getirmediğinde veya çocukların haklarını ihlal ettiğinde STK'lar hükümetlerden hesap sorabilmektedir.

Bölgesel insan hakları sözleşmeleri

BM insan hakları çerçevesinde yer alan haklar evrenselken, bir de tamamlayıcı insan hakları sistemi geliştirilmiştir. Bu haklar, dünyanın belirli bölgelerinde yaşayan insanlara ilişkindir. Söz konusu bölgesel insan haklarından amaçlanan, dünyanın her yerinde geçerli olan ve asgari zemin niteliğindeki hakların daha da pekiştirilmesidir.

Örnekler şöyledir:

- **İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin korunması Avrupa Sözleşmesi** (AİHS, ayrıca **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi** olarak da bilinmektedir). Avrupa Konseyi tarafından 1950 yılında kabul edilmiş ve 47 üye devlet tarafından onaylanmıştır;
- **İşkencenin ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine dair Avrupa Sözleşmesi**. Avrupa Konseyi tarafından 1987 yılında kabul edilmiştir;
- **Avrupa Sosyal Şartı** Avrupa Konseyi tarafından 1961 yılında kabul edilmiş ve 1996 yılında gözden geçirilerek değişiklikler yapılmıştır;

- **Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi:** Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) tarafından 1969 yılında kabul edilen sözleşme, Kuzey, Orta ve Güney Amerika'da onaylayan devletleri bağlamaktadır;
- **İnsanların ve Halkların Hakları Afrika Sözleşmesi:** Afrika Birliği Örgütü (OAU) tarafından 1981 yılında kabul edilmiştir.

Avrupa Konseyi'nin İnsan Hakları mekanizmaları

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sözü edilen bölgesel insan hakları sistemleri arasında en eski ve güçlü olanıdır ve getirdiği standartlar kimi durumlarda uluslararası insan hakları standartlarının ötesine geçmektedir. AB'ye üye olan 27 devlet aynı zamanda Avrupa Konseyi üyesidir ve bu nedenle insan haklarına kendi iç hukukları çerçevesinde saygı göstermeye ve bu hakları tanımaya hukuken zorundurlar. Uluslararası mekanizmalara ise, iç hukuk yolları etkisiz kaldığında "en son çare" olarak başvurulacaktır. Avrupa Konseyi içinde Avrupa Sözleşmesi, merkezi Fransa'nın Strasbourg kentinde olmak üzere Bakanlar Komitesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından uygulanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, üye devletlerde yerleşik herhangi bir bireyin Avrupa Sözleşmesi'nin ihlali ile ilgili bireysel şikâyetlerini görüşen ve karara bağlayan daimi yargı organıdır. Bu mekanizma, ulusal düzeydeki insan haklarını tamamlayıcı niteliktedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Mahkemesi Avrupa Konseyi'nin insan hakları alanındaki çalışmalarında anahtar konumundayken, Konsey, insan haklarının üye devletlerde yaşama geçirilmesi ile ilgili izleme görevi açısından yargısal nitelikte olmayan çeşitli araçlar da geliştirmiştir. Örneğin, Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) bağımsız uzmanlardan oluşan bir organdır. Komisyon ırkçılık, yabancı düşmanlığı, anti-semitizm ve hoşgörüsüzlük gibi durumları Avrupa ölçeğinde izlemekte, bunlara karşı nasıl mücadele edileceği konusunda hükümetlere tavsiyelerde bulunmaktadır. ECRI sivil toplum kuruluşlarıyla yakın ilişki içinde çalışmaktadır.

Avrupa Sosyal Şartı (ASŞ, 1961'de kabul edilmiş, 1996'da yenilenmiştir) **sosyal ve ekonomik alanlardaki insan haklarını** güvence altına almaktadır. Bunların arasında yeterli barınma, erişilebilir sağlık hizmetleri, ücretsiz ilk ve orta öğretim ile mesleki eğitim, istihdamda ayrımcılığa maruz kalmama, güvenli çalışma koşulları, hukuksal ve sosyal koruma, göçmenlere adil muamele ve ayrımcılığın toplumun her kesiminde önlenmesi yer almaktadır. Şartı onaylayan ülkelerin bu hakları yaşama geçirmelerini sağlamak üzere bir denetim mekanizması da oluşturulmuştur. Devletlerin ayrıca bu alanlarda sağlanan ilerlemeler konusunda Avrupa Sosyal Haklar Komitesi'ne rapor göndermeleri gerekmektedir.

Avrupa Konseyi içinde bağımsız bir kurum olan İnsan Hakları Komiserliği'nin görevi üye devletlerde insan hakları duyarlılığının ve bu haklara saygının güvence altına alınmasıdır. Komiserlik insan hakları hukuku ve uygulamaları alanında olası eksiklikleri belirlemekte, bu alanlarda duyarlılık geliştirmekte ve insan hakları alanında elle tutulur ilerlemeler sağlanmasına yönelik reformları desteklemektedir.

Mahkeme ile Komiserlik arasında önemli bir farklılık vardır. Mahkeme, tepki ağırlıklıdır. Başka bir deyişle, Mahkeme yalnızca kişilerin ve üye devletlerin önüne getirdikleri durumları ele alabilir. Buna karşılık komiserlik proaktif olabilir; örneğin, farklı Avrupa ülkelerinde insan haklarının nasıl güvence altına alındığıyla ilgili araştırmalar yapabilir. Bununla birlikte, üye devletleri bağlayıcı kararlar –hükümler– alabilme yetkisi yalnızca mahkemeye aittir.

2. Çocukların hakları nelerdir?

BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme, bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Bu sözleşme, tüm dünya ölçeğinde, çocukların yalnızca korunmaları gereken varlıklar olmayıp medeni ve siyasal hakların sahipleri olduğunu da öngörmektedir.

Maud de Beur-Buquicchio,
Avrupa Konseyi Genel Sekreter Yardımcısı¹

BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS) çocukların kendi insan haklarını öğrenmeleri açısından ideal bir yaklaşım sağlamaktadır. Özellikle çocukları ilgilendiren insan haklarını belirttiğinden, herkes, ancak özellikle çocuklar, ana babalar ve çocuklarla ilgili işler yapan yetişkinler uluslararası insan hakları çerçevesinin bu önemli bileşenine aşına olmak durumundadırlar. PUSULACIK, çocuk haklarını daha genel anlamda insan hakları bağlamına yerleştirmekte, insanlık ailesinin diğer üyeleriyle birlikte kendilerinin de hak sahibi olmalarını kavramalarında çocuklara yardımcı olmayı amaçlamaktadır. BM Genel Kurulu Çocuk Haklarına dair Sözleşme'yi üye devletler ve STK'ların da yer aldıkları yaklaşık on yıl süren bir müzakere ve uzlaşma süreci sonunda 1989 yılında benimsemiştir. O yıldan bugüne Sözleşme, daha önceki insan hakları belgelerine göre daha çok sayıda devlet tarafından ve daha az çekince konularak onaylanmıştır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme ("**Çocuk Sözleşmesi**") olarak da bilinmektedir) on sekiz yaşından küçük herkesi çocuk olarak tanımlamakta ve çocukların tüm insan haklarına sahip olduklarını teyit etmektedir. Sözleşme'de 54 madde yer almaktadır. Çocuk haklarıyla ilgili bu maddelerin üç genel kategoride toplanması mümkündür:

- **Koruma**, çocukların güvenliğini garanti altına alır ve istismar, ihmal ve sömürü gibi özel konuları ele alır;
- **Sağlama**, çocukların eğitim ve sağlık bakımı gibi temel ihtiyaçlarının sağlanmasıyla ilgilidir;
- **Katılım**, çocukların **gelişim halindeki yeteneklerinin**, olgunlaşma dönemine doğru karar verme ve topluma katılma durumunu sağlayacağını öngörür.

Sözleşme, insan haklarına çığır açıcı bir çok yaklaşımlar getirmiştir. Çocukların katılım hakkı, daha önceleri İHEB'de (1948) veya Çocuk Hakları Bildirgesi'nde (1959) ele alınmayan bir alandır. Sözleşme metnindeki bir başka yenilik ise ingilizcede jenerik olarak hem erkek hem de kadını ifade etmek için kullanılan 'he' zaiminin tek başına kullanılması yerine her iki cinsi ifade etmek için 'he' ve 'she' zaimlerinin ayrı ayrı kullanılmış olmasıdır.

Sözleşme çocuğun ailesinin öncelikli ve önemli rolünü, yetkisini ve sorumluluğunu güçlü bir biçimde vurgulamaktadır. Çocuğun ailesinin dilini ve kültürünü öğrenmesinin ötesinde, bu dile ve kültüre saygı gösterilmesi hakkını da teyit etmektedir. Çocuklarına yeterli yaşam standardı sağlayamayacak durumdaki ailelere devlet yardımı da Sözleşme'de öngörülenler arasındadır.

Sözleşme, ailenin çocuğun esenliği açısından taşıdığı önemi kabul ederken aynı zamanda çocukları hak sahibi bireyler olarak tanımakta, gelişim halindeki yetenekleri doğrultusunda onlara kimlik, özel yaşam, bilgilenme, vicdan, din, ifade ve örgütlenme özgürlükleri sağlamaktadır.

Sözleşme tüm dünyada önemli bir etki yaratmıştır. UNICEF ve ILO gibi BM kuruluşlarının çocuk hakları alanındaki çabaları Sözleşme ile birlikte yoğunlaşmış, daha sonraki çocuk hakları anlaşmaları da Sözleşme'den etkilenmiştir (örneğin ülkeler arası evlat edinme işlemleri ile ilgili Lahey Sözleşmesi ailenin çocuk edinme hakkına değil çocuğun aile edinme hakkına atıfta bulunmaktadır; ayrıca Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme de bu Sözleşme'nin etkilerini taşımaktadır). Dahası, Sözleşme sayesinde çocuk fuhuşu ve çocukların silâh altına alınmaları gibi çocuk istismarının yaygın biçimlerine yönelik uluslararası bir odaklanma sağlamıştır. Bu iki başlık da bugün **ihtiyari protokoller** kapsamına alınmıştır (ÇHS'de yapılan değişiklikler).

Çocuk Sözleşmesi'nin genel ilkeleri

ÇHS'deki çocuk hakları dört genel ilkeyi yansıtmaktadır:

8. **Ayrım gözetmeme** (Madde 2): Tüm haklar, istisnasız bütün çocuklar için geçerlidir. Devletin çocukları her tür ayrımcılığa karşı koruma yükümlülüğü vardır.
9. **Çocuğun öncelikli yararı** (Madde 3): Herhangi bir çocuk söz konusu olduğunda bu çocukla ilgili bütün işlerde onun yüksek yararı en başta gözetilecektir. Her durumda, çocuğun öncelikli yararı, ilgili yetişkinlerin (ana baba, öğretmen, veli) çıkarlarından önce gelecektir. Bununla birlikte, çocuğun öncelikli yararının ne olduğu ve bunun nasıl belirleneceği tartışmaya açık, zorlu bir konudur.
10. **Yaşam, hayatta kalma ve gelişme hakkı** (Madde 6): Çocuğun yaşama hakkı doğuştan var olan devrolunmayacak bir haktır ve çocuğun yaşayıp gelişmesinin garanti altına alınması devletin yükümlülüğündedir. Bu bağlamda, çocuklara örneğin ölüm cezası uygulanamaz.
11. **Çocuğun görüşlerine saygı** (Madde 12): Çocuğun görüş bildirme ve kendisini etkileyen meselelerde görüşlerinin dikkate alınması hakkına sahiptir.

SORU: Çocuğun öncelikli yararı Çocuk Sözleşmesi'nin temel bir ilkesidir. Peki, bir çocuk için en iyisinin ne olacağına kim karar verecektir? En iyisinin ne olduğu konusunda ana baba, öğretmenler, yetkililer ve çocuğun kendisi farklı görüşlere sahipse bu durumda ne olacaktır?

Çocuk Sözleşmesi, kendi doğası gereği çocukları kendi haklarını incelemeye yönelten güçlü bir belgedir. Ayrıca, çocuklara haklarının sağlanması bağlamındaki karmaşık sorumluluklarının belirlenmesinde her yaştan insana yardımcı olan etkili bir araçtır. Sözleşme'nin bu şekilde kullanılması çocuklara kendi savunuculuk çalışmalarını nasıl yapacaklarını da öğretecektir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin izlenmesi

İnsan hakları alanındaki bütün sözleşmeler gibi Çocuk Haklarına dair Sözleşme de hükümetlerin Sözleşme'ye ne ölçüde uygun hareket ettiklerini izlemeye yönelik maddeler içermektedir. Sözleşme'nin II. Bölümündeki 42-45. maddeler bu usulleri ve gereklilikleri ortaya koymaktadır:

- Hükümetler, Sözleşme'de yer alan hakların gerek yetişkinler gerekse çocuklar tarafından yaygın biçimde bilinmesini sağlamak durumundadır (Madde 42);
- Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin taraf devletlerce uygulanmasını izlemek üzere bağımsız uzmanlardan oluşan bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur (Madde 43);
- Devletlerin, Sözleşme'nin uygulanmasına yönelik çalışmalarını her beş yılda bir rapor etmeleri öngörülmektedir (Madde 44);
- Sözleşme'nin uygulanmasında uluslararası, özellikle UNICEF gibi uzman BM kuruluşlarıyla işbirliği teşvik edilmektedir (Madde 45).

Verilmesi zorunlu olan ve genellikle çocuklarla ilgili konularda uzmanlaşmış bir hükümet kuruluşu tarafından hazırlanacak raporlar kimlerin hangi haklardan yararlanmadığını belirtecek, hakların yaşama geçirilmesine ilişkin sınırlılıkları ve engelleri belirleyecek ve hükümetlerin bunları aşmak için neleri planladığını gösterecektir. Rapor, Cenevre'deki Çocuk Hakları Komitesi'ne sunulacaktır. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin de bulunduğu Cenevre'deki bu komite gelen raporları incelemekte ve gelecekte yapılabileceklerle ilişkin tavsiyelerini dile getirmektedir.

SORU: Ülkenizde Çocuk Sözleşmesi'nin uygulanması ile ilgili raporu hangi hükümet kuruluşu hazırlıyor? Bunun için gerekli bilgiler nereden alınıyor?

SORU: Ülkeniz Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin uygulanmasıyla ilgili Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesine düzenli olarak rapor veriyor mu?

İzleme ve raporlama süreci aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarına, STK'lara, uzman kuruluşlara, çocuklara, gençlere ve çocuklarla ilgili başkalarına da aktif katılım için fırsatlar sunmaktadır. Bu kesimler, hükümetin kimi iddialarını sorgulayan veya resmi raporda yer almayan bazı konuları gündeme getiren alternatif veya **gölge raporlar** da hazırlayabilirler.²

SORU: Ülkenizden yukarıda sözü edilen türde alternatif veya gölge raporlar iletildi mi? Eğer iletildiyse bunları kimler hazırladı? Bu raporlar hangi konularda hükümetin raporundan farklılaşıyordu?

Çocuk haklarının izlenmesi

BM çoğu kez kritik bir konuya veya ülkeye ilişkin bilgi toplaması için **Özel Raportör** olarak görev yapacak bir uzman atar. BM Genel Kurulu, çocukların ticari amaçlı cinsel sömürüsü ve satışı olaylarının hızla yaygınlaşması konusunda ortaya çıkan genel kaygılara yanıt olarak 1990 yılında bir raportör görevlendirmiştir. Bu raportörün çocuk satışı, çocuk fuhuşu ve pornografisi konusunda bilgi toplayıp rapor hazırlaması öngörülmüştür.

Sözleşme'nin nasıl uygulandığını izleyenler arasında bir dizi sivil toplum kuruluşu da bulunmaktadır. Bunların bir bölümü, örneğin Save the Children ve Child Rights Information Network (CRIN-Çocuk Hakları Bilgi Ağı) gibi çocuk hakları alanında savunuculuk çalışmaları yapan büyük uluslararası kuruluşlardır. Diğerleri ise bölgesel ve ulusal ölçekte faaliyet göstermektedir. Örneğin Avrupa'da Avrupa Çocuk Ombudsmanları Ağı (ENOC) ÇHS'yi ihlal edebilecek idari girişimleri araştırmakta, eleştirmekte ve kamuoyuna duyurmaktadır. Ombudsmanlar, çocukların doğrudan veya dolaylı biçimde yer aldıkları hukuk veya ceza davalarında çocuk haklarını avukatlardan, ana babalardan veya vasilerden bağımsız biçimde temsil etmek için müdahalelerde bulunabilmektedir. Ağda Avusturya, Belçika, Danimarka, Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya, Finlandiya, Fransa, Galler, İrlanda, İspanya, İsveç, İzlanda, Litvanya, Macaristan, Norveç, Portekiz ve Rusya Federasyonu'ndan temsilciler bulunmaktadır.³

Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin tanıtılıp yaygınlaştırılması

Sivil toplum, çocuklar, öğretmenler, ana babalar ve başkaları çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma, farkındalık geliştirme ve lobi faaliyetlerinde önemli roller oynayabilir. Çocukların kendilerinin yanı sıra çocuklarla birlikte çalışmalar yapan herkesin bu haklardan haberdar olması için Çocuk Haklarına dair Sözleşme okul kütüphanelerinde bulunmalı, okunmalı, sınıflarda ve velilerle birlikte tartışılmalıdır.

Sözleşmeyi tanıtmanın ve yaygınlaştırmanın en önemli yollarından biri de çocukluğun ilk dönemlerinden başlayacak sistematik bir insan hakları eğitimidir. Her çocuk, kendisinin ve başkalarının haklarını bilme hakkına sahiptir!

Yararlı kaynaklar

- Eide, Asbjørn ve Alfredsson, Guthmundur, *The Universal Declaration of Human Rights: A common standard of achievement*, Martinus Nijhof, 1999.
- Franklin, Bob, *Handbook of Children's Rights*, Routledge, 2001.

- Hodgkin, Rachel ve Newell, Peter, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, UNICEF, 2002.

Yararlı İnternet Sayfaları

- Avrupa Çocuk Ağı (EURONET) www.europeanchildrensnetwork.org
- Avrupa Çocuk Ombudsmanları Ağı: www.ombudsnet.org/enoc/
- Avrupa Konseyi: www.coe.int
- Avrupa'da Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi: www.dare-network.org
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği: www.ohchr.org/english
- Çocuk Hakları Enformasyon Ağı: www.crin.org
- Human Rights Watch: www.hrw.org (İnsan Hakları İzleme Örgütü)
- Uluslararası Af Örgütü: www.amnesty.org
- UNESCO: www.unesco.org
- UNICEF: www.unicef.org

Referanslar

- 1 Çocuklar için Uluslararası Adalet Konferansı'nda yapılan konuşma, 17 Eylül 2007.
- 2 Çocuk Hakları için Eylem (ARC), UNICEF ve Save the Children Alliance tarafından hazırlanan CD, 2003.
- 3 Bakınız www.ombudsnet.org

II. İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ NEDİR?

... İnsanlık topluluğunun bütün fertleriyle uzuvlarının ... öğretim ve eğitim yoluyla bu haklar ve özgürlüklere yönelik saygıyı yaygınlaştırmak için çaba göstermesi...

Giriş, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

1. İnsan hakları eğitimine giriş

İnsan hakları eğitimi için yapılabilecek hiçbir tanım, genç olsun yaşlı olsun insanların kendilerinin ve başkalarının haklarını kavramaları, bu hakları yaşama geçirmeleri ve değer vermeleri için başvurabilecek yolların hepsini içeremez. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı insan hakları eğitimini şöyle tanımlamaktadır:

...kültürlerarası öğrenme, katılım ve azınlıkların yetkinleştirilmesi gibi alanlardaki programlarla bağlantılı olarak insanlık onurunu ve eşitliği yaygınlaştırmaya yönelik eğitim programları ve etkinlikler.

Yukarıdaki tanımda kilit önem taşıyan, “bağlantılı olarak” terimidir; çünkü insan hakları eğitimi, belirli bir bağlama oturmamakla nadiren gündeme gelir. Bu bağlam da öğrenecek olanların ihtiyaçları, tercihleri, yetenekleri ve arzularıdır.

İnsan hakları eğitiminin asıl tanımı amacıyla birlikte yapılabilir. Çünkü eğitimde kullanılan metodoloji ne olursa olsun amaç her zaman bir insan hakları kültürünün geliştirilmesidir. Böyle bir kültürün temel öğeleri de insan hakları eğitiminin genel hedeflerini oluşturur:

- İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygının güçlendirilmesi
- İnsan onuruna değer verilmesi, kendine ve başkalarına saygının geliştirilmesi
- Başkalarının haklarına saygıya yol açacak tutum ve davranışların geliştirilmesi
- Her alanda gerçek anlamda toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadınlar ve erkekler için eşit fırsatların yaratılması.
- Saygı, anlayış ve çeşitliliğin değerini bilmenin, başta ulusal, etnik, dinsel, dilsel ve diğer azınlıklar ve yönelik olmak üzere, yaygınlaştırılması
- İnsanların daha aktif yurttaşlar olmak üzere yetkinleştirilmesi
- İnsanlar ve uluslar arasında demokrasinin, kalkınmanın, sosyal adaletin, topluluk uyumunun, dayanışmanın ve dostluğun geliştirilmesi
- Evrensel insan hakları değerleri, uluslararası anlayış, hoşgörü ve şiddetten arınmışlık temelinde bir barış kültürü yaratmak üzere uluslararası kuruluşların etkinliklerinin yaygınlaştırılması.

Çocuklar için insan hakları eğitimi

Çocukluk, insan hakları ile ilgili ve insan hakları için yaşam boyu öğrenmenin başlaması açısından ideal dönemdir. Genel anlamda insan hakları eğitiminin geniş kapsamlı hedefleri, bu dönemde çocuğun dünyasına daha somut biçimde, toplum, aile ve kişisel ilişkiler bağlamında yerleştirilip içselleştirilebilir. Hareket noktası, çocuğun yetişkinler ve diğer çocuklarla gündelik yaşantısı ve buradan edindiği

deneyimlerdir. İnsan hakları öğrenimi, insan hakları kültürünün temellerini oluşturan güven ve hoşgörü duygularını yerleştirmeyi amaçlar:

- Kendine ve başkalarına değer verme
- Gündelik yaşamda insan haklarını tanıma ve saygılı olma
- Kendi temel haklarını kavrama ve bunları dile getirebilme
- Farklılıklara değer verme ve saygı gösterme
- Çatışmalı durumları şiddet içermeyen ve başkalarının haklarına saygılı tarzda ele alabilecek tutumlar geliştirme
- Çocukların kendilerine güvenmelerini, insan haklarını savunup geliştirmek üzere harekete geçme becerileri kazanmalarını sağlama.

Örgün eğitim süreçlerinin henüz başlarında olmalarına karşın çocuklar içinde yaşadıkları dünya ve insanlar hakkında daha şimdiden zengin bilgilere sahiptirler. İnsan hakları eğitimi de, mümkün olduğu kadar, çocukların halen bildiklerini temel almalı, bunlarla ilişkilendirip bunları ön plana çıkarmalıdır. Örneğin henüz adalet, eşitlik veya ayrımcılık gibi sözcükleri kullanamıyor olsalar bile, 7-8 yaşlarına gelen pek çok çocuk neyin “adil” olduğu hakkında güçlü bir anlayışa sahiptir.

Bilgi, beceriler ve tutumlar

Bilgi: İnsan haklarını öğrenme

İnsan haklarını gündelik yaşantılarında kavramak için çocukların ne tür bilgilere ihtiyacı vardır? İnsan hakları alanında gerçek bir yaşam kültürü geliştirmek için çocuklar hangi becerileri ve tutumları geliştirmelidir? PUSULACIK bu soruları gerek kolaylaştırıcılara yönelik geri plan bilgilerle gerekse çocukların insan hakları öğreniminde önerdiği etkinliklerle yanıtlama amacındadır. Bunların hepsi birlikte bütüncül bir yaklaşım oluşturmaktadır: İnsan hakları *hakkında* öğrenme, insan hakları *için* öğrenme ve insan hakları *ortamında* öğrenme.

İnsan hakları hakkında bilgi çocuğun olgunluk ve kapasitesine göre zorunlu olarak farklılık göstermekle birlikte, genel olarak aşağıdaki temel kavramları içerir:

- İnsan hakları, ailede, okulda, toplum içinde ve daha geniş yaşam çevrelerinde geçerli davranış standartlarını ortaya koyar;
- Bunları yorumlamada ve yaşamada farklı yollar olabilmekle birlikte insan hakları standartları evrenseldir;
- Her çocuğun insan hakları ile birlikte başkalarının haklarına saygı gösterme sorumluluğu vardır. Bu haklar arasında korunma, ihtiyaçlarını karşılama ve kendini ilgilendiren konularda görüşlerini dile getirme yer alır. Bunlar, **Çocuk Haklarına dair Sözleşme**’de yer almaktadır;
- İnsan haklarını korumaya yönelik başka uluslararası belgeler de bulunmaktadır. **BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi** (İHEB) ve **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi** (AİHS) bunlar arasındadır.

Beceriler: İnsan hakları için öğrenme

Çocukların demokratik katılımında bulunmalarını ve insan hakları kültürünün inşasına katkı yapmalarını sağlayacak becerileri edinmeleri gerekir. İnsan hakları bakımından edinilmesi gereken beceriler şunlardır:

- Aktif dinleme ve iletişim: farklı görüşleri dinleyebilme, kendi görüşlerini ifade etme ve ikisini değerlendirebilme;

- Eleştirel düşünme: gerçek olanla düşünce olanı ayırt edebilme, önyargıları fark edebilme, farklı manipülasyon biçimlerini tanıma;
- Grup çalışmasında işbirliği ve uyumsuzlukları olumlu şekilde ele alma
- Fikir birliği oluşturma;
- Akranlarla olan etkinliklere demokratik katılım;
- Kendini özgüvenle ifade edebilme;
- Sorun çözme.

Tutumlar: İnsan hakları ortamında öğrenme

İnsan hakları salt devletleri bağlayan hukuk belgelerinden ibaret değildir. Bunlar aynı zamanda çocukların ve diğer tüm insanların birlikte nasıl yaşayacaklarına ilişkin ilkelerdir. Ne var ki, bunlar yol açtıkları eylemlerle ifadelerini bulan soyut kavramlar olduklarından insan haklarına ilişkin değerler ve tutumlar insan hakları eğitiminin en zorlu ancak etkisi en uzun süren biçimidir. Çocuklar, doğrudan derslerden olduğu kadar, hatta bunlardan fazla sözle ifade edilmeyen örneklerle bakarak öğrenirler ve ikiyüzlülük durumlarını da kavrarlar. Dolayısıyla, çocuklarla birlikte çalışanların onlara aktarmak istedikleri insan hakları değerlerini bir model olarak ortaya koyma yükümlülükleri vardır.

İnsan hakları kapsamında öğrenilmesi gereken tutumlar şunlardır:

- Kendine ve başkalarına saygı;
- Kendi davranışlarından sorumluluk duyma;
- Merak, açık fikirlilik ve çeşitliliğe saygı duyma;
- Başkalarına empati, onlarla dayanışma ve insan haklarından yoksun bırakılanlara destek olma;
- Sosyal, kültürel, dilsel veya dinsel farklılıkları hesaba katmaksızın insanlık onuru duygusu, kendine ve başkalarına değer verme;
- Herkesin adil muamele görmesine duyarlı bir adalet ve sosyal sorumluluk duygusu;
- Okulun veya içinde yaşanılan toplumun daha iyiye gitmesine katkı arzusu;
- İnsan haklarını hem yerel hem de küresel ölçekte geliştirmeye inanç.

İnsan hakları eğitiminde yöntemler

Katılımcı yöntemler herkesin görüş bildirme hakkına sahip olduğunu varsaydığından ve bireysel farklılıklara saygı gösterdiğinden insan hakları eğitiminde özellikle etkili olmaktadır. Somut gerçeklerle ilişkili içeriğin ötesinde becerilerin, tutumların, değerlerin ve eylemlerin de kapsanması 'hiyerarşik' değil 'yatay' bir eğitim yapısını gerektirir. Demokratik yapı her kişiyi sürece katar, onu bağımsız biçimde düşünecek ve yorum yapacak şekilde yetkinleştirir. Gerçek yaşama ait durumların eleştirel çözümlemesini özendirir, insan haklarını yaygınlaştırmak ve korumak üzere itinalı ve uygun eylemlere yönlendirir. Başka bir deyişle, insan hakları eğitiminin gerçekten etkili olabilmesi için, çocuklara, tek tek her çocuğun haklarına saygı gösterilen destekleyici bir çerçeve sunulması gerekir.

Aşağıda anlatılan metodolojiler, kapsanan konu sayısı sınırsız olmak üzere örgün olan veya formel olmayan çok çeşitli öğrenme ortamlarında kullanılmaktadır. Bununla birlikte paylaştıkları birtakım ortak özellikler de vardır ve bu ortak özellikler metodolojileri her yaştan insanın insan haklarını öğrenmesi bakımından uygun hale getirmektedir:

- Çocukların kendi deneyimlerine saygı ve görüş farklılıklarını kabul etme;
- Kişisel zenginleşme, öz saygı ve birey olarak çocuğa saygı;
- Çocukların neyi bilmek istediklerine kendilerinin karar vermesini ve bilgiyi kendi başlarına aramalarını özendirme;

- Edilgen dinlemenin en aza indirgenmesiyle, çocukların kendi öğrenme süreçlerine aktif katılımları;
- Demokratik, hiyerarşik olmayan ve işbirliğine açık öğrenme ortamlarının desteklenmesi
- Düşünme, analiz ve eleştirel düşüncenin özendirilmesi;
- Kavramsal öğrenmenin yanı sıra öznel ve duygusal tepkilerin de içerilmesi;
- Tutum ve davranış değişikliklerinin özendirilmesi;
- Beceri geliştirme ve öğrenilenlerin pratikte uygulanmasına vurgu;
- Mizah, eğlence ve yaratıcı oyunların öğrenmedeki öneminin kabul edilmesi.

PUSULACIK'ta yer alan etkinlikler çeşitli yöntem ve teknikleri bu özelliklerle kaynaştırmaktadır. Kolaylaştırıcılar, belirli yöntemlerin, belirli çocuk gruplarına uygun düşmeyebileceğini her zaman hesap etmelidir. Örneğin kültürel kökenleri çeşitlilik taşıyan gruplar, özel gereksinimleri olan çocuklar gibi (örneğin fiziksel temas, görsel sanatlar) veya Internet ve kütüphane kaynaklarına erişebilme durumu gibi kaynakların varlığı ya da yeterliliği de dikkate alınmalıdır. Etkinliklerden her birine, kolaylaştırıcıların verili metodolojileri çocukların ihtiyaçlarına ve içinde bulundukları kültürel ve toplumsal ortama göre uyarlayacakları beklentisiyle yaklaşılmalıdır.

Formel olmayan eğitim

Bir kolaylaştırıcının yapacağı tercih ve uyarlamaların çoğu grubun bileşimine, çocukların yaşlarına, kolaylaştırıcı olarak kendi becerilerine ve içinde yaşanılan ve çalışılan ortama bağlı olacaktır. Burada dikkate alınması gereken önemli bir nokta da insan hakları eğitiminin örgün mü yoksa formel olmayan bir ortamda mı verileceğidir.

Örgün eğitimden kastedilen, ilköğretimden başlayarak yüksek öğrenime kadar uzanan yapılandırılmış eğitimidir ve teknik/mesleki eğitime yönelik uzmanlaşmış programlar da bu kapsamda yer alabilir. Bu eğitimde başlıca aktörler okullar ve yüksek öğretim kurumlarıdır. İHEB ve ÇHS tüm çocukların en azından ilköğretimlerini örgün ortamlarda almalarını zorunlu saymaktadır.

Formel olmayan eğitimden kastedilen, demokratik yaşam için gereken çeşitli yetkinlik ve becerilerin edinilmesini amaçlayan gönüllülüğe dayalı, planlı ve tasarlanmış, kişisel veya sosyal bir eğitimidir. Çocuklar için formel olmayan eğitim kapsamında okul dışı etkinlikler, okullardaki müfredat dışı etkinlikler, yaz kampları ve toplum merkezleri yer alır. Formel olmayan eğitim öğrenmeye katılımcı bir yaklaşımı vurgular.

Enformel eğitim (sargın eğitim) ise, insanların kendi ortamlarındaki eğitimin etkileriyle ve kaynaklarıyla, gündelik yaşamlarından hareketle (aile, komşular, kütüphaneler, kitle iletişim araçları, çalışma yaşamı, oyun) çeşitli tutumlar, değerler, beceriler ve bilgiler edindikleri, tasarlanmamış ve yaşam boyu sürecek bir eğitimidir.

PUSULACIK'ta yer alan etkinlikler bu sayılan bağlamların hepsinde kullanılabilecek bir esneklikle hazırlanmıştır: Okullar, çocukların kendi kuruluşları, gençlik kulüpleri, yaz kampları, sosyal hizmet ortamları ve aile.

Çocuklarla yapılan çalışmalarda insan hakları eğitimine giriş

İnsan hakları nasıl herkesin gündelik yaşam deneyiminin bir parçası ise insan hakları eğitimi de çocukların sürekli öğrenimi ile bütünleştirilmelidir. PUSULACIK insan hakları alanında bir 'ders' olarak hazırlanmamıştır ve bu yönde kullanılması tavsiye edilmemektedir. PUSULACIK, çocukların insan haklarına ilişkin farkındalık ve anlayışlarını kendi yaşantıları bağlamında artırmayı amaçlamaktadır. İnsan haklarını, okulda, toplum içinde, birlikte çalıştığınız çocuk grubunda olup bitenlerle ilişkilendirmenize yarayacak vesileler araştırın. Örneğin oyun alanında baş gösteren bir anlaşmazlık, azın-

lıklara karşı olumsuz davranışlar veya kızların kimi etkinliklerden cinsiyetçi bir bakışla dışlanması gibi durumlar olabilir. Buna karşılık, insan hakları konusuna yalnızca ihlaller açısından yaklaşımdan kaçının. Kimi insan haklarından her gün yararlandığımızı vurgulayın.

İnsan hakları eğitiminin başlıca amaçlarından biri de insan hakları adına eyleme geçilmesidir. Çocukların insan hakları konularında uygun ve anlamlı girişimlerde bulunma yeteneklerini geliştirin ve bu tür girişimleri özendirin. Çocuklar söz konusu olduğunda bu tür girişimler kişilere ilişkin olabilir: Örneğin bir grup veya aile içindeki anlaşmazlıkların çözüme bağlanması, kardeşlere yönelik davranışların değiştirilmesi gibi. Eylemler daha geniş topluluk içinde de gerçekleştirilebilir. Örneğin Uluslararası İnsan Hakları Günü dolayısıyla bir kutlama düzenlenmesi veya gene insan haklarıyla ilgili bir sergi açılması gibi. Çocukların yaşları ne kadar küçükse, kapsamlı projeler geliştirip uygulamak için kolaylaştırıcı desteğine o kadar fazla ihtiyaç duyulacaktır.

İnsan hakları eğitimi hakkı

İnsan hakları alanında eğitimin kendisi bir insan hakkı ve sorumluluktur: İHEB'nin girişinde şöyle denilmektedir: "İnsanlık topluluğunun bütün fertleriyle uzuvlarının... öğretim ve eğitim yoluyla bu haklar ve hürriyetlere saygıyı geliştirmeye... gayret etmeleri." İHEB'nin 26.2 maddesi ise şöyle demektedir:

Öğretim insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlerine saygının kuvvetlenmesini hedef almalıdır. Öğretim bütün milletler, ırk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu yaygınlaştırmalı ve Birleşmiş Milletler'in barışın idamesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS) herhangi bir hükümetin "[kendi haklarını] öğrenmekte olan insanların önünde engel oluşturamayacağını" belirtmektedir.

Haklarının neler olduğunu bilmeyen insanların bu hakları bakımından istismara maruz kalma olasılığı da daha yüksektir ve bu hakları dile getirip etkili biçimde savunma imkânlarından da çoğunlukla yoksundur. Çocuklara insan hakları eğitiminin daha ikna edici bir gerekçesi olabilir mi?

İnsan hakları için, insan hakları hakkında ve insan haklarında eğitimin kaliteli bir eğitim için vazgeçilmez önemde olduğu dünyada giderek gelişen bir mutabakattır. İnsan hakları eğitimi özgür, adil ve barışçı toplumların inşasına katkıda bulunur. İnsan hakları eğitimi ayrıca insan hakları ihlallerine karşı etkili bir strateji olarak da giderek daha fazla kabul görmektedir.

İnsan hakları eğitimi ve diğer eğitim alanları

PUSULACIK insan haklarıyla ilgili yaklaşık on üç tema etrafından yapılandırılmıştır. Bunlardan her biri doğrudan doğruya, somut bir veya birkaç insan hakkıyla ilgilidir. (Temaların açıklamalarıyla ilgili olarak bakınız BÖLÜM V, Sayfa 209):

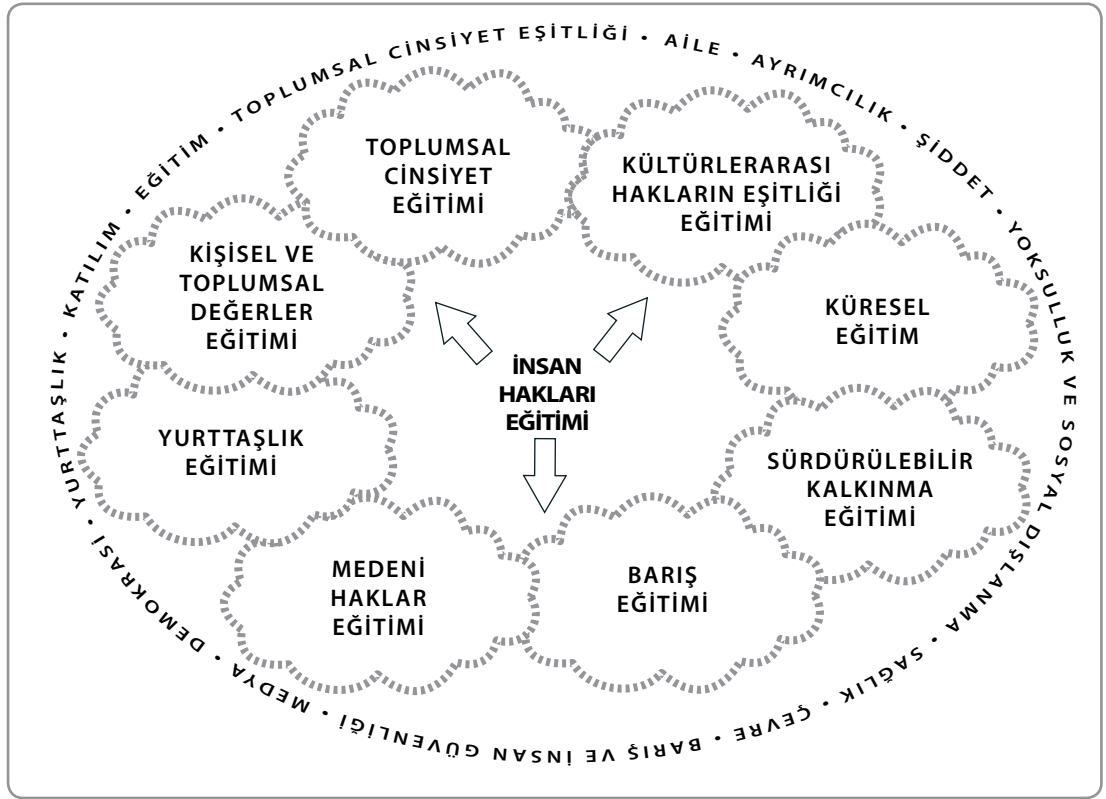
- Yurttaşlık
- Demokrasi
- Ayrımcılık
- Eğitim ve serbest zaman
- Çevre
- Aile bakımı ve alternatif bakım
- Toplumsal cinsiyet eşitliği
- Sağlık ve refah
- Medya ve internet

- Katılım
- Barış ve insan güvenliği
- Yoksulluk ve sosyal dışlanma
- Şiddet

Bu temalardan hiçbirisi diğerinden daha önemli değildir. Gerçekten de, konular birbiriyle o kadar ilişkilidir ki bunlardan herhangi birinin ele alınması diğerine bir bağlantı sağlamaktadır. Bu da, insan haklarının **bölünmez, karşılıklı bağımlı** ve ilişkili olması gerçeğinin bir sonucudur. Hepsi birbiriyle çeşitli yollardan ilişkili olduğundan hiçbirisi tek başına ele alınamaz.

Aşağıdaki şekil bu karşılıklı bağımlılığı sergilemektedir. Dış halkadaki konular, orta halkadaki eğitimsel alanlar nasıl kaynaşıyorsa birbiriyle öyle harmanlanır. Dolayısıyla, aşağıdaki çözümleme yapılabilecek betimlemelerden yalnızca biri olarak görülmelidir. Gene de, çeşitli konuların günümüzdeki eğitim alanlarıyla nasıl ilişkili olduğunu ve bu alanların birbiriyle nasıl örtüştüğünü göstermesi açısından yararlıdır.

2. Uluslararası bağlamda insan hakları eğitimi

...demokrasi sabit ve değişmez değildir, her toplumda her gün yeniden ve yeniden inşa edilmesi gerekir.

Dakar Eylem Çerçevesi

İnsan hakları eğitimi bir insan hakları kültürü geliştirilmesinin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. 1948 yılından bu yana insan haklarıyla ilgili hukuksal düzenlemeler gerek uluslararası düzeyde gerekse Avrupa'da yaygınlaşsa ve insan haklarıyla ilgili belgelerin çoğu insan hakları eğitimi de öne çıkarsa bile, bu eğitimin taşıdığı potansiyel son dönemlere kadar fazla harekete geçirilememiştir. Siyasal irade yetersizliği, kaynak bulunamaması ve eğitim malzemelerinin eksikliği, insan hakları eğiti-

minin etkisini de sınırlandırmıştır. Bütün bunlara karşın geçtiğimiz on yılda insan hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının sayıca artması ve Orta ve Doğu Avrupa'daki ülkelerin demokrasiye geçişleri insan hakları eğitime de önemli bir ivme kazandırmıştır. Uluslararası kuruluşlar, ulusal ölçekte daha etkili ve tutarlı insan hakları eğitimi stratejileri geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynamışlardır.

Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı

1994 yılı Aralık ayında BM Genel Kurulu 1995-2004 dönemini BM İnsan Hakları Eğitimi On Yılı olarak ilan etmiştir. Bu yöndeki resmi tavsiyede insan hakları eğitimi, toplumlar arasında istikrarlı ve uyumlu ilişkiler sağlanmasında, karşılıklı anlayış, hoşgörü ve barışın yerleştirilmesinde başlıca araç olarak gösterilmiştir. Bu belgede, bütün devletlere ve kurumlara insan haklarına, insan hakları hukukuna, demokrasiye ve hukukun üstünlüğüne örgün ve formel olmayan eğitim ortamlarında uygulanan müfredatta konu olarak yer vermeleri çağrısında bulunulmuştur.¹

BM Genel Kurulu, Aralık 2004'te, önceki on yılın takibi amacıyla Dünya İnsan Hakları Eğitimi programını başlatmıştır (2005-halen sürüyor). Önceki on yılın kazanımlarını temel alan dünya ölçeğindeki bu program insan haklarının her toplulukta yaşama geçirilmesine yardım amacı taşımaktadır. 2005-2007 Dünya Programı Eylem Planı ilk ve orta öğretim sistemlerine odaklanmakta, insan hakları eğitiminin ulusal ölçekte uygulanmasına yönelik somut stratejiler ve pratik fikirler önermektedir.²

BM Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim On Yılı

BM Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim On Yılı (2005-2014) çevresel kalkınma ile insan hakları eğitimi birbirine bağlamakta, insanların çevre ve kalkınma ile ilgili konuları ele alacak beceri ve kapasiteye sahip olmalarında eğitimin vazgeçilmez rolünü vurgulamaktadır.³

CyberSchoolbus: (SiberOkulServisi) Çocuklara yönelik özel bir BM projesi

CyberSchoolBus, BM'nin küresel ölçekte internet temelli bir öğretim ve öğrenme projesidir ve amacı da çocukların insan haklarıyla ilgili konularla kaynaşmalarını sağlamaktır. CyberSchoolBus, kendi toplumlarında, çevrelerinde ve kentlerinde insan haklarını savunan ve yaygınlaştıran sınıfların veya okulların esin veren deneyimlerini ve öykülerini bir araya getirmektedir. Böylece öğrenci girişimleri ve faaliyetleri CyberSchoolBus aracılığıyla internette derlenip bir araya getirilmektedir.

UNESCO

BM Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü UNESCO, BM İnsan Hakları Eğitimi On Yılı için öngörülen projelerin hazırlanmasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. UNESCO, öğrenmenin çağdaş toplumlarda ortaya çıkan sorunlarla baş etmek için gerekli değerlere, tutumlara ve becerilere odaklanması gerektiği noktasından hareket ederek, insan hakları eğitiminde ulusal stratejiler geliştirilmesine katkıda bulunmakta, öğrenim malzemeleri hazırlamakta, savunuculuk çalışmaları yapmakta ve iletişim ağları oluşturmaktadır. UNESCO İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı'nın (2005-halen sürüyor) uygulanmasındaki temel rolünü halen sürdürmektedir.

UNESCO'nun insan hakları eğitimi alanındaki çalışmaları, 2000 yılında Dünya Eğitim Forumu'nda geliştirilen küresel öncelikte yeni bir program olarak Dakar Eylem Çerçevesi (2000-2015) tarafından da teyit edilmiştir. Eylem Çerçevesi 'kaliteli eğitimin' uluslararası planda yaşama geçirilmesi gerekliliğini bir kez daha vurgulamıştır. 'Kaliteli eğitim'den kastedilen, geleneksel okul müfredatının ötesine geçile-

rek insan hakları yaklaşımının benimsenmesi ve kültürel çeşitlilik, eğitimde çok dillilik, barış, şiddetten arınmışlık, sürdürülebilir kalkınma ve yaşam becerileri gibi yeni alanlara girilmesidir.⁴

UNICEF

UNICEF 60 yıldır çocuklar adına küresel bir güç olarak işlev görmektedir ve bugün 191 ülkede faaliyettedir. UNICEF, tüm çocukların haklarının yaşama geçirildiği bir dünya için BM kuruluşları, hükümetler, STK'lar ve yerel tabanlı örgütler dahil geniş bir kesimle ortak çalışmalar yürütmektedir. UNICEF'in çalışmalarına Çocuk Haklarına dair Sözleşme yön vermektedir.

BM Genel Kurulu'nun 2002 yılı Mayıs ayında gerçekleşen özel oturumu sonucunda "Çocuklar için Uygun bir Dünya" belgesi benimsendi. Bu belge bir sonraki on yılı kapsamak üzere dünya çocukları için yeni bir gündem belirledi. Belgede, hükümetlerin, STK'ların, çocukların ve ergenlerin, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de güvence altına alınan haklardan tüm çocukların yararlanabilmesini sağlamada önemli rolleri olduğu belirtilmektedir. Bu amaca yönelik olarak eğitim programları, malzemeleri ve öğrenme ortamları da "insan haklarının; barış, hoşgörü ve iki cinsiyet arasındaki eşitlik değerlerinin korunmasına ve geliştirilmesine" yönelik olmalıdır.⁵

UNICEF'in insan hakları eğitimine uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeylerde katkıda bulunan birçok programı vardır. "Gençliğin Sesi" UNICEF'in çocuk dostu web sayfasıdır ve bu sayfada çocukların yaşamlarıyla ilgili bilgiler verilmekte, çocuk haklarını yaygınlaştırıcı etkileşimli oyunlar yer almaktadır.⁶ UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, çocuk haklarının kavranması sayesinde dünyanın her yerinde çocukların durumunun da iyileşeceği inancıyla dünyadaki çocukların durumu ile ilgili araştırmalar gerçekleştirmektedir.⁷

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi Üye Devletleri açısından insan hakları kendi hukuk çerçevelerinin de ötesinde bir konudur. İnsan hakları aynı zamanda çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin eğitiminin ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Bakanlar Komitesi'nin Okullarda İnsan Hakları Öğretimi ve Öğrenimi ile ilgili R (85) 7 sayılı Tavsiye Kararı çoğulcu bir demokraside yaşama hazırlanmanın bir gereği olarak tüm gençlerin insan haklarını öğrenmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım giderek farklı Avrupa ülkeleri ve kurumları tarafından da benimsenmektedir.⁸

İnsan hakları eğitimine ilişkin Parlamenterler Asamblesi'nin 1346 (1997) sayılı tavsiyesi Avrupa'da insan hakları eğitiminin güçlendirilmesine yönelik bir dizi eylem öngörmektedir:

*"Asamble, ayrıca Bakanlar Komitesi'nin insan hakları eğitimini gelecek yıllarda Avrupa Konseyi'nin hükümetler arası çalışmalarında bir öncelik olarak ele alınmasını tavsiye etmektedir."*⁹

Avrupa Konseyi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR), UNESCO, Avrupa Komisyonu ve insan hakları eğitimi ve demokratik yurttaşlık eğitimi alanında görev yapan diğer kuruluşlarla yakın mesai içindedir. Örneğin Avrupa Konseyi İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı'nın (2005-2007) Avrupa ölçeğinde uygulanmasının izlenmesinde özel bir role sahiptir. Bu çalışma çerçevesinde eyleme yönelik somut bir çerçeve geliştirilmekte, uluslararası kuruluşlarla tabandaki kuruluşlar arasındaki ortaklıklar ve işbirliği güçlendirilmektedir.

2007 yılında Avrupa Konseyi demokratik yurttaşlık ve insan hakları eğitimine yönelik bir çerçeve politika belgesi hazırlamak üzere bir proje başlatmıştır. Böylesine kapsamlı bir belgenin benimsenmesi, üye devletlerin taahhütlerini sağlayacak ve çabalarını ölçülebilir kılacaktır. İleri bir adım anlamını taşıyan bu belge, sahada görev yapan gayriresmi kuruluşların tanınmasını sağlayacak ve daha geniş uluslararası ortam için standartlar getirecektir.

İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı

İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı 2000 yılında Avrupa Konseyi Gençlik Sektörü önceliği olarak başlatılmıştır. Başlıca amacı, insan hakları eğitimini gençlikle ilgili tüm çalışmalara içselleştirmektir. Programın ilk üç yılında, eğitim araçlarının ve gençler için eğitim imkânlarının geliştirilmesi, ulusal ve yerel düzeylerdeki ortaklarla bir ağ oluşturulması gibi önemli işler başarılmıştır. İkinci üç yıllık dönemde ise program gençlerin, özellikle de güçsüz ve korunmasız durumda olanların yetkinleştirilmesi; ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve cinsiyet temelli şiddet gibi olgulara karşı stratejiler geliştirilmesi konularına odaklanmıştır. 2000 yılından bu yana yeni eğitim araçları geliştirilmiş, uzun dönemli ve ileri düzeyde çeşitli eğitim kursları gerçekleştirilmiş ve tüm Avrupa’da yüzlerce pilot projeye fon sağlanmıştır. ‘PUSULA- gençlerle insan hakları eğitimi kılavuzu’ programın eğitim açısından önemli bir kaynağıdır. Bu kılavuz 2001 yılında yayınlandıktan sonra yaklaşık 20 farklı dile çevrilmiştir. Zincirleme bir etkiyle Program, Avrupa Gençlik Vakfı’nın (European Youth Foundation) sunduğu pilot projelerle desteklenen, tüm Avrupa’da yüzlerce STK’ya ulaşmıştır. İnsan hakları eğitimi Avrupa’da gençlikle ilgili çalışmalarda anahtar rolü üstlenmiş, ayrıca örgün eğitim üzerinde de olumlu etkiler yaratmıştır. 2006 yılından bu yana Program ayrıca kültürlerarası diyalogda da özel bir odaklanma geliştirmiştir.

Demokratik Yurttaşlık için Eğitim (DYE)

İnsan hakları eğitimi, demokratik yurttaşlık eğitiminde de temel bir bileşen durumundadır. Demokratik yurttaşlık eğitimi, çocuklara, gençlere ve yetişkinlere kendi topluluklarında etkili roller oynamalarını sağlayacak bilgi, beceri ve tutumları kazandırmada bir başka yaklaşımdır. 1997 yılından bu yana Avrupa Konseyi’nin Demokratik Yurttaşlık için Eğitim Programı kavramlar, tanımlar ve siyasal stratejiler geliştirmiş, bu çalışmasını daha da ileri taşımak için ağlar oluşturmıştır. 2005’teki Eğitimle Yurttaşlık Yılı, üye devletlerin demokratik yurttaşlık eğitimini kendi eğitim politikalarına dahil etme konusundaki taahhütlerini pekiştirmiştir. Program bugün öğretmen yetiştirme ve demokratik yönetim alanındaki araştırmalar ve örnek uygulamalarla bu gelişmeleri destekleyip sürdürülebilirliği sağlamaya çalışmaktadır. Programın yeni bir yayını olan ‘Çocuk Haklarının Ortaya Konulması: ilkokullar için ders sıralaması’, çocuk haklarının sınıflarda nasıl ele alınabileceği konusunda somut fikirler içermektedir.¹⁰

Çocuklar için ve Çocuklarla Birlikte Avrupa İnşa Etmek

Çocuklar için ve Çocuklarla Birlikte Avrupa İnşa Etmek (2006-2008) Konsey’in bir programıdır. Bu program, çocuk haklarının yaygınlaştırılması ve çocukların şiddetin çeşitli biçimlerinden korunması açısından bütüncül bir yaklaşım sunacak ulusal stratejileri ve politikaları geliştirmelerinde karar vericilere ve paydaşlara yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Konsey, programın izinde mevcut hukuksal çerçevelerini ve araçlarını gözden geçirmekte, Avrupa’da çocuk haklarının daha iyi yaşama geçirilmesi için yeni standartlar oluşturmaktadır. Konsey ayrıca hükümetlerin ve STK’ların daha etkili çocuk politikaları geliştirebilmelerine yardım için iletişim kampanyaları ve eğitimler düzenlemektedir.

Sivil toplum kuruluşları

Sivil toplum kuruluşlarının, tüm dünya ölçeğinde bir insan hakları kültürü geliştirilmesinde dolduramaz yerleri vardır. Bu önem, özellikle, hükümetler insan hakları eğitimini müfredata yerleştirme işinde beklentileri karşılamadığı zamanlarda ulusal ve yerel ölçekte daha da artmaktadır. Özel uzmanlığa sahip gruplar olarak STK’lar insan hakları ile ilgili mevzuatın geliştirilmesine yardımcı olmuş, insan haklarının ulusal düzeyde gerçekleşmesi açısından gözcülük görevini yerine getirmiştir. Uluslararası Af Örgütü gibi kimi küresel insan hakları kuruluşları insan hakları eğitimi ile ilgili farkındalık

geliştirmek üzere sistematik çalışmalar yapmakta ve tüm dünya ölçeğinde eğitim programları geliştirmektedir. İnsan Hakları Eğitimi için İnsanların On Yılı (Uluslararası PDHRE) adlı STK programlar geliştirmekte, toplumsal ve ekonomik adalet ve demokrasi mücadelesi bağlamında insanların gündelik yaşamlarına yönelik insan hakları eğitimi web sayfasını düzenlemektedir.

İnsan Hakları Eğitimi Ortaklığı (HREA), Avrupa'da Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi (DARE) gibi kuruluşlarla birlikte pek çok gençlik kuruluşu insan hakları eğitimine yoğunlaşmaktadır: Bu kuruluşlar insan hakları öğrenimini desteklemekte, aktivist ve profesyonelleri eğitmekte, eğitim malzemeleri hazırlamakta ve demokratik yurttaşlık ve insan hakları eğitiminin profilini yükseltmeye çalışmaktadır.

Diğer kuruluşlar ise çocuk hakları hakkında eğitime yoğunlaşmaktadır. Save the Children veya Fondation Terre des homes (Tdh) gibi kimi kuruluşlar açısından bu eğitim dünya çapındaki misyonları için bir anahtar rolü oynamaktadır. Çocuk Hakları Bilgi Ağı bilgi toplayıp yaygınlaştırarak çocuklarla ilgili faaliyetlerde bulunan yüzlerce STK'ya hizmet vermektedir. Avrupa'da olsun dünyanın başka yerlerinde olsun pek çok STK yerel ve ulusal düzeyde çocukları ve gençleri de katarak insan hakları eğitimi program ve projeleri hazırlamaktadır.

Kuşkusuz insan hakları eğitiminin birçok çeşidi vardır ve hakları öğretmeyi amaçlayan kurumlar ve kişiler de geniş bir topluluk oluşturmaktadır. Bu çeşitliliğe karşın hepsinde ortak birçok yön vardır. Hepsinin zeminini uluslararası insan hakları hukuku çerçevesi oluşturmaktadır ve hepsi insanların haklarını gündelik yaşamlarında ve pratik yollardan gerçekleştirebilecek şekilde güçlendirmeyi hedeflemektedir. İnsan hakları ile ilgili değerleri ve ilkeleri hepsi paylaşmaktadır. Bu değerler ve ilkeler de İHEB'nin giriş kısmında özetlenmiştir: “İnsanlık ailesinin bütün üyelerinin doğuştan itibaren insanlık onuruna ve eşit ve devredilemez haklara sahip olduğunun kabulü özgürlüğün, adaletin ve dünya barışının temeli...”

Yararlı Kaynaklar

- *ABC: Teaching Human Rights Education*, İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, 2004: www.unhchr.ch/html/menu6/2/abc.htm#I.
- Claude, Richard, *The Bells of Freedom*: erc.hrea.org/Library/Bells_of_Freedom/index.html
- *Compendium of good practises in human rights education in the school system, including citizenship education and education for mutual respect and understanding*, www.hrea.org/compendium
- Çocuk hakları üzerine tartışmak için çeşitli çizimler: www.vormen.org/downloads/Childrens-RightsTextIllustr.pps
- *First Steps: A Manual for Starting Human Rights Education*, Uluslararası Af Örgütü, 1996: http://erc.hrea.org/Library/First_Steps/index.html
- Flowers, Nancy, *The Human Rights Education Handbook*, Minesota Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi, 2000: www1.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hrhandbook/toc.html
- Gollob, Rolf and Kraft, Peter, *Exploring Children's Rights: lesson sequences for primary schools*, Strasbourg, Education for Democratic Citizenship, 2006: www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2006_17_ExploringChildrensRights_En.pdf
- *Play it Right! Human Rights Toolkit for Summer Camps in the City of Montreal*, Equitas, Uluslararası İnsan Hakları Eğitimi Merkezi, 2006: www.equitas.org
- *Vienna Declaration and Programme of Action*, Birleşmiş Milletler Dünya İnsan Hakları Konferansı, Birleşmiş Milletler, Viyana, 1993: [www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.CONF.157.23.En?OpenDocument)

Yararlı İnternet Sayfaları

- Avrupa Çocuk Ağı (EURONET): www.europeanchildrensnetwork.org
- Avrupa Konseyi: www.coe.int
- Avrupa'da Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi: www.dare-network.org
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği: www.ohchr.org
- Birleşmiş Milletler SiberOkulServisi: www.un.org/cyberschoolbus
- Çocuk Hakları Enformasyon Ağı: www.crin.org
- Çocuklarla ve Çocuklar için bir Avrupa İnşası: www.coe.int/children
- Fondation Terre des hommes: www.tdh.ch
- Human Rights Watch: www.hrw.org
- İnsan Hakları Eğitimi Dünya Programı (2005-halen sürüyor): www.ohchr.org/english/issues/education/training/programme.htm
- İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Programı: www.coe.int/PUSULA
- İnsan Hakları Eğitimi Halk Onyılı/İnsan Hakları Öğrenimi Uluslararası Hareketi: www.pdhre.org/index.html
- İnsan Hakları Eğitimi İttifakı: www.hrea.org
- Uluslararası Af Örgütü: www.amnesty.org
- UNESCO: www.unesco.org
- UNICEF Gençlerin Sesi: www.unicef.org/voy
- UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi: www.unicef-irc.org
- UNICEF: www.unicef.org

Referanslar

- 1 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Dünya Konferansı, 1993, Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı, Bölüm 1, paragraf 33.
- 2 Bakınız www.ohchr.org/english/issues/education/training/programme.htm
- 3 Bakınız http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=27234&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.
- 4 Dakar Eylem Çerçevesi – Herkes için Eğitim: tahhütlerimizi yerine getirmek için, Dünya Eğitim Forumu Dakar, Senegal, 26-28 Nisan 2000: www.unesco.org/education/efa/ed_for_all/framework.shtml
- 5 Bakınız www.unicef.org/specialsession/documentation/documents/A-S27-19-Rev1E-annex.pdf
- 6 Bakınız www.unicef.org/voy
- 7 Bakınız www.unicef-irc.org
- 8 Bakanlar Komitesi'nin R (85) 7 sayılı Tavsiye Kararı: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=686452&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&IntranetImage=45239>
- 9 Avrupa Konseyi Parlamento Asamblesi'nin insan hakları eğitimi ile ilgili Tavsiye Kararı 1346 (1997), 12. madde.
- 10 Gollob, Rolf ve Kraft, Peter, *Çocuk Haklarını Keşfe Çıkmak: ilkokullar için ders sıralaması*, Strasbourg, Demokratik Yurttaşlık Eğitimi, 2006.

III. PUSULACIK NASIL KULLANILACAK?

“Hiçbir çocuk, kendisi bir insan hakları kültürüne saygı duymayan ve bunu desteklemeyen bir ortamda insan haklarını öğrenemez. Bir kolaylaştırıcının bir çocuğun insan haklarını kavramasına yapabileceği en önemli katkı, buna uygun bir ortam yaratmaktır...”

PUSULACIK ile işe başlamak

Bu bölümün amacı, kolaylaştırıcı olarak size PUSULACIK'ın kullanımı konusunda bilgi vermek ve sizi desteklemektir. Ancak burada yer alan “nasıllar” ve “meli malı” sizi bunaltmasın. Kimse sizin özel koşullarınızı ve birlikte çalıştığınız çocukları sizden iyi bilemez. İşinize yarayan bilgileri ve tavsiyeleri alın ve etkinlikleri grubunuzla birlikte yürütün. Sorularınız olursa, bunlar için yararlı kimi yanıtları burada bulabilirsiniz. Eğer çocuğun insan haklarına saygılı ve insan haklarını teşvik eden bir ortam yaratırsanız, o zaman çocuk da insan haklarını öğreniyor demektir!

Okul müfredatında yer alan ders planlarından farklı olarak PUSULACIK çocukların insan haklarını öğrenebilecekleri mümkün olduğunca çok sayıda ortama uyarlanabilecek şekilde tasarlanmıştır; yaz kamplarından okul dışı programlara, gençlik gruplarından saha gezilerine, oradan normal sınıflara kadar. PUSULACIK etkinliklerinin çoğu belirli bir hazırlık gerektirmekle birlikte, bunlar her yerde ve her zaman gerçekleştirilebilir. Çocukların insan haklarını öğrenmeye en yatkın oldukları anın bulunması – bu an grup içinde bir çatışma baş gösterdiğinde ortaya çıkabileceği gibi, grubun kendisinden çok hoşnut olduğu zamanlara da denk gelebilir –kolaylaştırıcılık sanatının bir parçasıdır: bu da sizin sanatınızdır!

Bu bölümde aşağıdaki konular yer almaktadır:

- PUSULACIK'ın amacı
- Deneyimsel öğrenme
- Kolaylaştırıcılık
- Düşünme ve öğrenme tarzları
- Çocukların gelişim düzeyleri
- Bir PUSULACIK etkinliğinde ne vardır?
- Bir temel olarak Çocuk Haklarına dair Sözleşme
- Etkinliklerin seçilmesi
- Etkinliklerin uyarlanması
- Katılımı geliştirmede ipuçları
- Kolaylaştırma için ipuçları
- İnsan hakları eğitiminin uygulanması

İnsan hakları eğitimi ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bakınız BÖLÜM II, KESİM 1.

PUSULACIK'ın amacı

PUSULACIK çocuklarda, toplum yaşamına katılma, kendilerinin ve başkalarının haklarını bilme ve bu hakları korumak için ihtiyaç duyulan bilgi, beceri, değer ve tutumları geliştirmeyi amaçlamaktadır. Böylelikle çocuklar bir insan hakları kültürü inşa edilmesine aktif katkıda bulunabileceklerdir.

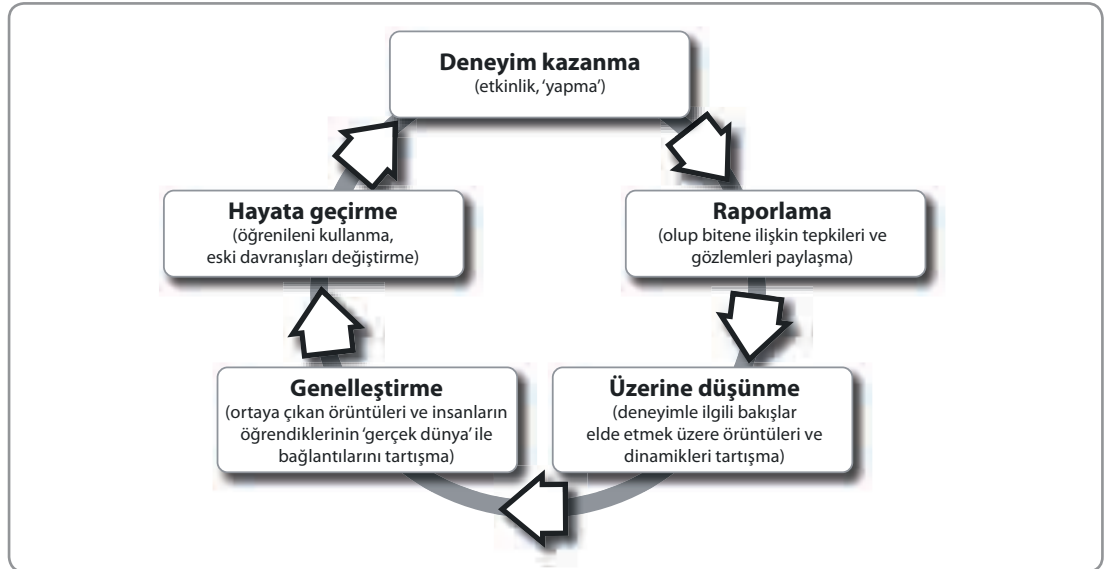
Bu amaç doğrultusunda PUSULACIK öğrenme etkinlikleri şu şekilde tasarlanmıştır:

- yeni fikirler ve bakış açıları kazanabilmeleri için bir zemin olarak çocukların halihazırda bildiklerinden yola çıkmak;
- çocukları tartışmalara aktif biçimde katılmaya ve birbirlerinden mümkün olduğunca çok şey öğrenmeye özendirmek;
- öğrendiklerini adalet, eşitlik ve insan hakları adına basit, ancak anlamlı ve uygun eylemlere dökabilmeleri için çocukları esinlendirmek ve güçlü kılmak;
- **Çocuk Haklarına dair Sözleşme**'nin temel değerlerini ortaya koymak ve çocuklar arasında bir insan hakları kültürü gelişmesini özendirmek.

İletişime, eleştirel düşünceye, savunuculuğa, sorumluluğa, hoşgörüye ve başkalarına saygıya ilişkin tutumlar ve değerler öğretilemez; bunların deneyimlerle öğrenilmesi gerekir. Bu nedenle PUSULACIK'taki etkinlikler işbirliğini, katılımı ve aktif öğrenmeyi geliştirecek özelliktedir. Bunlar, çocuğun beynini, yüreğini ve ellerini bütüncül biçimde bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Ancak insan haklarının temel insan ihtiyaçlarından kaynaklandığını anlayan ve başka insanlara empati duyan bir çocuk başkalarının insan haklarının savunulması adına sorumluluk üstlenebilir.

Deneyimsel öğrenme

O halde çocuklarda bu anlayış ve empati nasıl oluşturulabilir? İnsan hakları eğitimi, gerek kişisel gerekse toplumsal olarak değişime yönelik bir eğitimidir. Bu değişikliğin meydana gelebilmesi için PUSULACIK etkinlikleri beş evreli bir öğrenme döngüsüne çevrimine oturtulmuştur.

Sıralanan evrelerin hepsi, üstelik bu sıra içinde açıkça ortaya çıkmasa bile, bunlar herhangi bir PUSULACIK etkinliğinde söyle veya böyle yer almaktadır.

Deneyime dayalı bu öğrenme yöntemi çocukların bilgi, beceri ve tutumlarını hem zorlayıcı hem de eğlenceli yanları olan, güvenli bir ortamda geliştirmelerine ve değiştirmelerine olanak tanımakta-

dır. Çocuğun kendi deneyimini geçerli hale getirdiği ve kendi öğrenme süreçlerinde onları sorumluluk almaya yönelttiği için, deneyimsel öğrenme katılımı, kendini gerekleştirmeyi ve özgüveni geliştirmektedir. Çevrimin her evresi bir yandan çocuğun kendi deneyimine değer verirken diğer yandan da onu ifade etmeye, gözlemeye, düşünmeye ve sonuç çıkarmaya yöneltmektedir.

Deneyim kazanma

Evre 1 ‘doğru yanıtlar’ üretmeyi değil, her çocuğu kendi düşüncelerini, kuramlarını ve duygularını harekete geçirmeyi hedeflemektedir. Pek çok durumda bu tepkiler okuldaki öğrenmeden çok çocuğun kendi deneyimlerinden kaynaklanır. Örneğin, ‘BİR VARMIŞ BİR YOKMUŞ’ başlıklı etkinlikte çocuklar cinsiyetçi kalıpları rollerin tersine çevrildiği iyi bilinen bir öyküden hareketle kavrarlar. ‘DÜNYA YAZ KAMPI’ etkinliğinde ise çocuklar her zaman yaptıkları bir işte, oyun arkadaşlarını seçerken bilinçaltındaki önyargılarıyla yüz yüze gelirler.

Raporlama

Evre 2 çocukların duygularını ve tepkilerini açıkça söylemelerini özendirir. Örneğin, PUSULACIK etkinliklerinin her birindeki ‘birlikte sorgulama ve değerlendirme’ bölümünde çocuklar ‘Bu etkinliği beğendiniz mi?’, ‘Bu deneyim sırasında neler hissettiniz?’ veya ‘Bu oyun sırasında neler oldu?’ gibi sorulara yanıt vermektedir. Bu tür açık uçlu sorular kesin yargı olmaksızın çok geniş bir alandaki kişisel görüşleri davet etmektedir.

Birlikte sorgulama bölümünün önemi göz ardı edilmemelidir. Çocukların tepkilerinin tartışılmasına yeterince zaman ayrılmadan ve bunları insan haklarıyla açık biçimde ilişkilendirmeden herhangi bir etkinlik en fazla iyi bir oyun, hemen unutuluvarecek bir eğlence olarak kalır, o kadar. En kötüsü ise, etkinliklerin olumsuz tutumları ve kalıpları daha da pekiştirmesi, çocukları yanlış yönlendirmesi, kafalarını karıştırması ve hatta acı ve olumsuz duygular yaratmasıdır. Eğer birlikte sorgulama bölümüne yeterince zaman ayıramayacaksanız etkinliği hiç başlatmayın daha iyi.

Üzerine düşünme

Evre 3 çocukları etkinliğin sağladığı deneyimin ötesine, bunun kavramsal uzantılarına yöneltmektedir. Örneğin ‘KURABİYE CANAVARI’ etkinliğinde çocuklar işbirliği içinde hareket etmenin değerini yaşayarak öğrenirler; ancak bunun hemen ardından gelen tartışma bölümü bu kez çocuklardan bu keşfi dilendirip söylemelerini ister. ‘Hayatta buna benzer bir şey başınıza geldi mi?’ veya ‘Böyle birini tanıyor musunuz?’ gibi sorular çocukların bu tür bağlantıları kurmalarına yardımcı olur.

Genelleştirme

Evre 4, etkinlikten edinilen deneyimi genel anlamda ‘gerçek dünyayla’, özellikle de insan haklarının gündelik yaşamda nasıl yaşandığıyla ilişkilendirir. Örneğin, ‘GÖZLER BAĞLI’ veya ‘SESSİZ KONUŞMACI’ gibi iki simülasyon etkinliğinden sonra çocuklar fiziksel engellilik durumlarının bir çocuğun insan haklarından yararlanmasını nasıl engelleyebileceğini tartışır. Evre 3 ve Evre 4 çocukların bağımsız düşüncelerini sağlama ve birbirlerinden öğrenme fırsatları yaratma açısından özellikle etkilidir. Bununla birlikte, öğrenme ileri derecede bireyselleşmiştir: aynı etkinlikte ve tartışmada yer alma bütün çocukların bundan aynı öğrenmeyi sağlayacakları anlamına gelmez; bu farklılıkların da saygıyla karşılanması gerekir.

Hayata geçirme

Evre 5'te çocuklar insan hakları konularını ele almada kendilerinin neler yapabileceklerini keşfederler. Harekete geçme öğrenme sürecinin mantıksal bir sonucu olmanın yanı sıra, aynı zamanda döngünün bir sonraki turunun temelini oluşturan yeni bilgi, beceri ve tutumları pekiştirmenin de önemli bir aracıdır. Bir demokraside aktif yurttaşlığı geliştirmede de önemli bir yeri vardır: Kişiler, ocuk yaşlarda da olsalar, bir farklılık yaratabilirler.

Örneğın 'GRUBUMUZ İÇİN BİR ANAYASA' etkinliğı, grubu kendi haklarını ve sorumluluklarını belirlemeye, çatışma durumlarında bunlara başvurmaya, gerektiğinde bunları demokratik yollardan değıştirmeye yönlendirmekte, 'HER OY SAYILIR' etkinliğı ise çocukları grup kararları almada demokratik yöntemler bulmaya teşvik etmektedir.

PUSULACIK'ta yer alan etkinlikler çocukları sürece katmayı ve eğlenceli olmayı amaçlamakla birlikte, aynı zamanda çocuklara öğrendiklerini sosyal çevrelerinde uygulama fırsatları da sunmaktadır. Etkinliklerin çoğunda 'Eylem fikirleri' başlıklı bir bölüm yer almaktadır. Eylem, kişisel olabilir ve örneğın kardeşlere yeni bir tarzda davranma gibi bir çocuğun kendi özel yaşantısında ifade bulabilir. Ancak, eylem kolektif de olabilir ve bu yanıyla yeni sınıf kuralları veya oyun sırasında ortaya çıkan çatışmaları çözmede yeni yöntemlerle de sonuçlanabilir. İnternet de küresel insan hakları konularında çocukların 'harekete geçmeleri' için yeni ve basit yollar sunmaktadır. Örneğın, eylem fikirleri için insan hakları ve çevre gibi konularda faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarının web sayfalarına bakılabilir.

Bütün bunlara karşın, düzeyi ve çeşidi ne olursa olsun çocukların giriştikleri bütün eylemler gönüllük temelinde ve kendi inisiyatiflerinde olmalıdır. Kolaylaştırıcı, amaçlarına ulaşmak üzere uygun bir eylem belirlemelerinde çocukları özendirebilir ve onlara yardımcı olabilir. Gene de, eyleme geçme motivasyonunun çocuklardan gelmesi gerekir. Aksi halde çocuklar aktif yurttaş olmayı öğrenmek yerine yetkili bir kişinin talimatlarını uygulama durumuna düşerler. Küçük bir grupta bile çocukların eyleme geçme istekliliğı ve buna hazır olma durumu büyük farklılıklar gösterebilir. Bir şeyler yapmak isteyenlerin hepsinin aynı şeyi yapacağı durumlar nadiren görülebilir. Kolaylaştırıcının, ocukların yeteneklerine ve ilgilerine göre uygun eylemi seçmelerinde çocuklara bir dizi seçenek sunması gerekir.

Kolaylaştırıcı aynı zamanda deneyimlerini düşünmelerinde ve özellikle sahip oldukları duyarlılıkları insan haklarıyla ilişkilendirmelerinde çocuklara uyarım sağlama açısından çok önemli bir rol oynar. Örneğın, ocuklar okullarının yeni gelenlere daha sıcak davranması gerektiğine bağımsız olarak karar verebilirler; ancak, bu yöndeki girişimlerini ayrımcılık yapmama insan hakları ilkesiyle ilişkilendirmelerinde kolaylaştırıcıya gerek duyabilirler.

Kolaylaştırıcılık

PUSULACIK, etkinlikleri hazırlayan, sunan ve eşğüdümünü sağlayan; çocukların öğrenebilecekleri, deneyim kazanabilecekleri ve insan haklarını yaşayabilecekleri bir ortam yaratan kişiler için kolaylaştırıcı terimini kullanmaktadır. Kolaylaştırıcı sahneyi hazırlar, insan haklarına saygı gösterildiğı, ancak çocukların bu sahnede baş aktörler olarak yer aldıkları ortamı oluşturur. Gene de, insan hakları eğitimi için mükemmel denebilecek bir ortam olamayacağını da kabul etmek gerekir. Çocukların birbirlerinin haklarını ihlâl ettikleri durumlar bile öğretici deneyimler olarak işlev görebilir. Herhangi bir etkinliğın başarısı en başta kolaylaştırıcının tarzına, becerilerine ve deneyimine bağılıdır.

Çocuklarla birlikte çalışan pek çok kişi kolaylaştırıcılık işinden habersizdir; bu işi zorlu, hatta rahatsız edici de bulabilir. Böyleleri 'lider' veya 'öğretmen' olarak geleneksel rollerini olduğu gibi kabul ederler. Ayrıca pek çok ocuk da bilgilenecek için bir yetişkine bağımlıdır; bununla birlikte, yetişkinlerin otoritelik ve uzmanlık rollerini terk etmelerine kıyasla çocuklar kendi öğrenmelerine ilişkin sorumlulukları daha istekli biçimde kabullenirler. Gene de kolaylaştırma işi güç bir iş değildir ve pek çok kolaylaştırıcı

öğrenmeye çocuk merkezli ve deneyimsel bir yaklaşım benimsedikleri ve kabul ettikleri sürece kendileri de “yaparak öğrenir.”

Kolaylaştırıcılık sanatı yalnızca odakta bir kaymayı değil, kendine ilişkin de yüksek bir farkındalık düzeyini gerektirir. Çocuklar kendi yaşamlarında yetişkinlerin davranışlarından çok güçlü biçimde etkilendiklerinden, kolaylaştırıcılar aktarmak istedikleri insan hakları değerlerinin modeli olmaya özen göstermelidirler. Örneğin, cinsiyetçi kalıplarla ilgili bir etkinlikte, eğer kolaylaştırıcının kendisi cinsiyetçi önyargılar sergilerse etkinlik de işe yaramaz. Bu nedenle kolaylaştırıcılar, özellikle, gruptaki çocuklara karşı konumlandıkları durumlarda kendi önyargılarını ve yanlılıklarını da kabullenmeli ve sürekli olarak bunların üzerine gitmelidir.

SORU: Her insanın birtakım önyargıları vardır! Sizinkiler neler? Kimi önyargılarınız birlikte çalıştığınız çocukları da etkiliyor olabilir mi? Bu konuda ne yapabilirsiniz?

Düşünme ve öğrenme tarzları

Çeşitli konumlardaki çocukların yeteneklerini ve ilgi alanlarını uyarıp harekete geçirme açısından kolaylaştırıcılar, kendileri dahil, insanların düşünme ve öğrenme tarzlarından yararlanırlar. Herkes çeşitli düşünce ve öğrenme tarzlarının bir bileşimini kullanmakla birlikte, herkesin gene de daha fazla tercih ettiği veya baskın bir tarzı vardır.

Düşünme tarzınız hangisi?

- **Görsel öğrenenler** dünyayı kendilerine resimler olarak sunma eğilimindedirler. Böyleleri genellikle “anlatmak istediğini görüyorum” gibi cümlelerle konuşurlar.
- **İşitsel öğrenenler** daha çok duydukları şeyleri hatırlarlar ve “kulağa hoş geliyor” gibi cümlelerle konuşurlar.
- **Kinestetik öğrenenler** gerek fiziksel gerekse duygusal anlamda hissederek hatırlarlar. Böyleleri de genellikle “Çok beğendim”, “biz de öyle olalım” gibi terimlerle konuşurlar.

Tercih ettiğiniz veya baskın olan öğrenme tarzınız hangisi?

- **Aktivistler** yeni deneyimlerden, deneyimdeki sorunlardan ve fırsatlardan hareketle öğrenirler. Böyleleri oyunları, ekip çalışmasını, görevlendirmeleri ve rol canlandırmayı çok severler. Okuma ve bağımsız çalışma gibi edilgen öğrenme yöntemlerine ve yalnız başına yapılan, ayrıntılara inmeyi gerektiren işlere tepki gösterirler.
- **Düşünceler** bir etkinliğin üzerinde düşündüklerinde en iyi biçimde öğrenirler. Araştırmayı, olup biteni ve ne öğrendiklerini değerlendirmeyi severler. Ön plana çıkmaya zorlanmaktan, sonuç için veri yetersizliğinden, kestirme gitmekten veya yüzeysel iş yapmaktan hoşlanmazlar.
- **Kuramcılar** öğrendikleri şey bir sistemin, modelin, kavramın veya kuramın bir parçası ise en iyi şekilde öğrenirler. Amacı net yapılandırılmış durumları severler, ilginç fikirlere ve kavramlara ilgi duyarlar. Duygulara ağırlık tanıyan durumlardan ise hoşlanmazlar.
- **Pragmatistler** konusu gerçek bir sorunla net biçimde ilişkilendirilmiş, öğrendiklerini pratikte uygulayabilecekleri etkinlikleri en iyi öğrenirler. Gerçeklikten uzak düşen öğrenme tarzlarına, ‘kurama ve genel ilkelere’ tepki gösterirler.

SORU: *En beğendiğiniz öğretmeni, eğiticiyi veya kolaylaştırıcıyı hatırlamaya çalışın. Bu kişi sizin öğrenmenizi kolaylaştıran nasıl bir iletişim içindeydi?*

Bu kişinin iletişim kurma tarzı ile sizin kendi düşünme ve öğrenme tarzınız arasında bir benzerlik var mıydı?

Pek çok insan doğal olarak gruplara kendi düşünce ve öğrenme tarzlarına uygun biçimde öğretirler ve böyle çalışırlar. Bu durum sizin için de geçerli mi?

- *Ne tür öğrencilerle daha etkili olabilirsiniz?*
- *Ne tür bir öğrenci sizden öğrenmede en fazla güçlükle karşılaşır?*
- *İletişim tarzınızı daha fazla öğrenciye ulaşmak için nasıl uyarlayabilirsiniz?*

Pratikte herkes düşünme ve öğrenme tarzlarının bir bileşimini kullanır. Her grup çocuk kolaylaştırıcının karşısına birbirinden farklı pek çok öğrenme ihtiyaçları ve tarzlarıyla çıkar. PUSULACIK'tan etkinlik seçerken bu hususu gözden kaçırmayın, etkinlik türlerini farklı ihtiyaçlara ve öğrenme tarzlarına karşılık verecek şekilde dengeleyin.

Düşünme ve öğrenme tarzlarındaki farklılıklar aynı zamanda etkinliklerin nasıl yürütüldüğünü, çocukların bu etkinlikleri birlikte nasıl sorguladığını ve değerlendirdiğini de belirler. Aynı etkinliğin farklı çocuklar arasında farklı katılımlara yol açacağını, farklı sonuçlar vereceğini göreceksiniz. Kimi çocukların diğerlerine göre birlikte sorgulama başlığına daha katılımcı olmaları olasıdır. Ayrıca düşünme ve öğrenme tarzlarının bu farklılıkların ancak bir bölümünü açıklayabileceğini de unutmayın. Kontrolünüz dışındaki birçok etmen nedeniyle aynı çocuklar aynı etkinliğe farklı günlerde farklı tepkiler verebilir! PUSULACIK etkinliklerini daha yakından tanıdıkça, bu farklılıkları daha uygun biçimde ele almayı da öğreneceksiniz.

Çocukların gelişimsel düzeyleri

PUSULACIK'ta yer alan etkinlikler 6-13 yaş grubundaki çocuklar gözetilerek hazırlanmıştır. Bununla birlikte bu etkinliklerden birçoğu daha küçük ve daha büyük yaşlardaki çocuklarla birlikte yetişkinler için de kolaylıkla uyarlanabilir. Çocukluk, insan hakları eğitimine başlanması için ideal dönemdir. Küçük çocukların kimi yerleşik değerleri ve tutumları olmakla birlikte yeni bakış açılarına ve deneyimlere de açıktırlar. Başkalarına saygı, farklılıklara hoşgörü gibi değerlerin, empati ve eleştirel düşünme gibi becerilerin gelişmesi yıllar gerektirir. Başlamak için hiçbir dönem çok erken değildir!

Bu arada çocuklar başta aileleri, bakıcıları, öğretmenleri ve yaşatları olmak üzere yetişkinlerin yol göstericiliğine ve desteğine de fazlasıyla muhtaçtırlar. PUSULACIK'ta benimsenen kimi insan hakları değerleri ve tutumları, çocukların yaşamlarının diğer bölümlerinde karşılaştıkları ile çatışma halinde olabilir. Bu nedenle PUSULACIK'ın amaçlarının ve yöntemlerinin ana babalara, öğretmenlere ve toplumdaki önde gelen kişilere açıklanması potansiyel birtakım çatışmaların önlenmesine yardımcı olabilir. Kolaylaştırıcıların bu tür potansiyel çatışmalara, gerek çocuğun kendi içinde baş gösterdiğinde, gerekse evde, okulda veya toplum içinde duyarlı olmaları gerekir. Ancak hiçbir durumda, çocuk hangi yaşta olursa olsun, böyle çatışmalı bir durumun odağına yerleştirilmemelidir.

Her çocuk kendine özgüdür; bununla birlikte aşağıdaki listeler söz konusu yaş gruplarının başlıca özelliklerini sıralamaktadır. Yetkin bir kolaylaştırıcı, grubun gelişimsel düzeyini anlamalı ve etkinlikleri gruptakilerin fiziksel, bilişsel, duygusal ve toplumsal gelişim durumlarına göre seçmeli ve/veya uyarlamalıdır.

6-7 yaşlarındakiler

Fiziksel gelişme

- kısa süreli ancak enerjik hamleleri içeren dış mekân etkinliklerini severler
- belirli bir fiziksel becerinin geliştirilmesiyle ilişkili olanlar başta basit el işlerini tercih ederler

Bilişsel ve duygusal gelişme

- konuşmayı severler, ancak dikkatlerini fazla uzun bir noktada toplayamazlar ve başkalarını dinlerken zorlanırlar
- çok meraklıdırlar
- en iyi fiziksel deneyimle öğrenirler
- karar vermekte zorlanırlar
- okuyup yazabilirler, ancak bu beceriler henüz emekleme döneminde
- düş güçleri çok gelişkindir, rol üstlenme ve masalımsı etkinliklere kolayca katılabilirler
- dostluk ve süper kahramanlıkla ilgili öykülerden hoşlanırlar
- çizgi film kahramanlarını severler

Sosyal gelişme

- çok rekabetçidirler
- zaman zaman işbirliği yapmada güçlük çekerler

8-10 yaşlarındakiler

Fiziksel gelişme

- fiziksel enerjileri hiç tükenmeyecek gibidir

Bilişsel ve duygusal gelişme

- yeni şeyler öğrenmek hoşlarına gider, ama her zaman derinlemesine değil
- başkaları arasındaki farklılık ve eşitsizliklerden daha fazla haberdar olurlar
- sorun çözmeyi severler
- soru-cevap oyunlarını severler
- eğer yaptıkları iş beklentilerini karşılamazsa çok canları sıkılır

Sosyal gelişme

- daha fazla bağımsızlık isterler ama gene de desteğe ihtiyaçları vardır
- konuları akranlarıyla konuşup tartışmayı severler
- hem kendine hem de başkalarına çok eleştirel yaklaşabilir
- işbirliğine daha yatkındırlar
- grup aidiyetini severler
- artık çizgi film kahramanlarından çok gerçek kahramanları, TV yıldızlarını ve ünlü sporcuları idolleştirirler

11-13 yaşlarındakiler

Fiziksel gelişme

- fiziksel olgunlaşma ileri düzeylere ulaşır, bütün bu değişimler çocuklar arasında büyük farklılıklar gösterse, öz bilinçlenmeye ve rahatsız edici kimi duygulara yol açabilse bile

Bilişsel ve duygusal gelişme

- daha soyut düşünme yeteneği açısından çok olgunlaşırlar
- konuları konuşup tartışmaktan hoşlanırlar
- kimi oyunları sonucu önceden görülebilir ve sıkıcı bulurken özgün stratejiler ve sonuçlar yaratılmasını öngören daha karmaşık etkinlikleri severler
- yaptıkları işlerde mükemmellik aramaya başlarlar
- bir öykünün veya olayın birden çok bakış açısından değerlendirilebileceğini kavrarlar
- toplumsal ve güncel olaylara daha fazla ilgi göstermeye başlarlar

Sosyal gelişme

- daha geniş sosyal ve fiziksel çevreye ilgileri artar
- kendilerinin ve başkalarının sınırlarını test etmeyi severler
- neşe ve ciddiyeti bir arada kaynaştırabilirler
- başkalarına nasıl göründüklerine daha fazla önem vermeye başlarlar
- rol modellerinden bir şeyler öğrenmeyi severler
- ortak amaçlar için işbirliğini severler
- akranlarının tutum ve davranışlarından fazlaca etkilenirler

Bir PUSULACIK etkinliğinde ne vardır?

PUSULACIK etkinlikleri, çeşitli ortamlarda, öğrenme tarzlarında ve gelişim düzeylerinde insan hakları alanında deneyimsel öğrenme amacıyla hazırlanmıştır. PUSULACIK etkinlikleri çocukların grup halinde yer aldıkları, soyut, kurgusal bir etkinlikle başlar. Buna karşılık birlikte sorgulama ve değerlendirme bölümü daha kişisel ve bireysel düzleme kayar. Birçok uzman birlikte sorgulama ve değerlendirme bölümünü etkinliğin en önemli bölümü saymaktadır. Bu bölüm olmaksızın herhangi bir PUSULACIK etkinliği salt etkinlik olarak kalır. Oysa birlikte sorgulama bölümünün atlanması, insan hakları öğreniminde önemli bir fırsatı kaçırmamanın ötesinde kalıplaşmış yargıları pekiştirerek ve etkinliğin çocuklarda uyandırabileceği duyguları önemsizleştirerek zararlı da olabilir.

Bu tür bir eğitim yöntemi duygulara güçlü biçimde hitap ettiğinden, insan haklarıyla ilgili kimi konular kimi çocukların yaşamlarına rahatsızlık verecek şekilde denk düşebilir. Kolaylaştırıcılar, belirli bir etkinliği grupları için seçip uyarlarlarken böyle bir olasılığı dikkate almalıdırlar. PUSULACIK'taki her etkinlik kolaylaştırıcıların grubun ihtiyacına en uygun düşen etkinlikleri seçip bunları gerçekleştirmelerine olanak tanıyacak şekilde tasarlanmıştır. Örnek bir tartışma sorusu, etkinliğin kolaylaştırılmasına ve uyarlanmasına yönelik ipuçları ve etkinliğin değindiği insan hakları konusunda grubun izleme yapabileceği öneriler bulunmaktadır.

Etkinlik başlığı

berimleyici alt başlık

Konular	Etkinlikte söz konusu olan insan hakları konuları (bu konulara ilişkin açıklamalar için BÖLÜM V'e bakınız). Etkinliklerin çoğu için üç tema önerilmiştir ve bu da kolaylaştırıcıların çocukların ilgi veya duyarlılıklarına en yakın konuları vurgulamasına olanak tanımaktadır. Konular aynı zamanda farklı insan hakları konularında karşılıklı bağımlılığı ve ilişkiyi öne çıkarmaktadır.
Zorluk	Çocukların bilgi düzeylerine, gerekli yeterliliklere, öğrenme hedeflerine, konunun gelişkinlik düzeyine, kuralların karmaşıklığına, potansiyel risklere ve grup dinamiklerine göre 1'den 3'e kadar uzanan bir skalada zorluk düzeyleri belirlenmiştir. Karmaşıklık düzeyi ne kadar yüksekse öğrenme hedeflerine ulaşılması da o kadar güç olacaktır. Bununla birlikte bu düzeyin değiştirilmesi amacıyla birçok etkinlikte yeni düzenlemeler yapılabilir. Karmaşık etkinlikler genellikle dinamikler ve konular, dolayısıyla sonuçlar açısından daha zengindir.
Yaş	Etkinlik için uygun yaş grubu
Süre	Etkinliğin yürütülmesi ve birlikte sorgulanması için gerekli ortalama zaman süresi. Fiili zaman grubun uygunluk düzeyi ve büyüklüğü gibi çeşitli etkenlere bağlıdır.
Grup büyüklüğü	Etkinliğin yürütülmesi için en uygun çocuk sayısı
Etkinlik türü	Etkinliğin gerektirdiği katılım türü (türleri) (örneğin rol canlandırma, resim yapma, tartışma, oyun gibi)
Genel bakış	Etkinlikte ne olacağının kısa özeti
Hedefler	Etkinliğin insan haklarıyla ilgili bilgi, beceri, tutum, eylem veya davranış açısından istenilen sonuçları
Hazırlık	Etkinliği gerçekleştirmeden önce hazırlanması gerekenlerin listesi
Malzemeler	Etkinlik için hazır bulundurulması gereken malzemelerin listesi
Yönerge	Etkinliğin nasıl düzenlenip yürütüleceği ile ilgili adım adım giden yönergeler
Birlikte sorgulama ve değerlendirme	Etkinlik üzerinde düşünmeye, başlıca fikirlerini ortaya koymaya ve genelleştirmeye, bunları insan haklarıyla ilişkilendirmeye yönelik tartışma konuları. Birlikte sorgulama bir etkinliğin en önemli bölümüdür ve hiçbir zaman boşlanmaması gerekir!
Takip önerileri	Bu etkinliği tamamlamak üzere diğer grup eylemleri veya PUSULACIK'ta yer alan diğer etkinlikler
Eylem için fikirler	Etkinliğin ortaya koyduğu konulara yanıt olacak yollar için öneriler
Kolaylaştırıcılar için ipuçları	Etkinliği geliştirici ve/veya uyarlayıcı veya olası sorunları bertaraf edici öneriler
Ek bilgiler	Etkinlik için yararlı ek bilgiler
Dağıtılacak malzeme	Etkinlik için gerekli malzeme (örneğin rol kartları, çizimler, haritalar)

Bir temel olarak Çocuk Haklarına dair Sözleşme

PUSULACIK'ta yer alan her etkinlik açık veya daha örtük biçimde Çocuk Sözleşmesi ile ilişkilidir. Bu etkinliklerden kimileri çocuklara belgeyi tanıtır (örneğin, 'TAVŞANIN HAKLARI', 'YENİ BİR ÜLKEYE YOLCULUK' gibi). Diğerleri bu tanıtımdan hareketle çocukların haklarını daha iyi tanımalarına yöneliktir (örneğin 'BİR İNSAN HAKLARI TAKVİMİ', 'HABERLERDE İNSAN HAKLARI', 'HAKLARIN HARİTAYA YERLEŞTİRİLMESİ' gibi). Daha ileri düzeydeki kimi etkinlikler çocuklara neyin hakları olup neyin olmadığı sorar veya onlardan belirli hakları adlandırmalarını ister (örneğin 'OYUN TAHTASI OYUNLARI').

ÇHS PUSULACIK'ta merkezi bir yer tuttuğundan, kolaylaştırıcıların bu belgeyi bilmeleri ve anlamını çocuklara açıklayabilmeleri gerekir. Ekte, ÇHS'nin çocuk dostu bir versiyonu yer almaktadır. Bu belgeye birçok etkinlikte göndermede bulunulduğundan kopyalarını sık kullanımda yıpranmayacak şekilde hazırlamanız gerekir. Çocuklarla toplanılan yerde bunun bir afiş büyüklüğünde sergilenmesi de kolayca başvurmak açısından yararlı olabilir.

ÇHS'de çocukların anlayabilmesi için mutlaka açıklama gerektirecek kimi karmaşık kavramlar da yer almaktadır.

İnsanlık onuru: Her insanın eşit olarak doğuştan sahip olduğu insanlık onuru insan haklarının temelinde yatan kavramlarından biridir. Çocuklara bu kavramı somut terimlerle anlatmak gerekir.

Ayrımcılık: Ayrımcılığa maruz kalmamak, belli başlı bütün insan hakları belgelerinde yer alan bir başka temel insan hakları ilkesidir. ÇHS'nin 2. maddesi belirli alanlarda ayrımcılığı özel olarak yasaklamaktadır ve bunları çocukların tam olarak kavrayamaması mümkündür:

- Irk
- Etnik veya toplumsal köken, varlıklılık durumu ('toplumsal ve ekonomik statü')
- Doğum, evlilik içi veya evlilik dışı doğan çocuklar dahil olmak üzere.

Gelişim halindeki yetenekler ("giderek olgunlaşma"): 5. maddedeki bu ibare, yaşı ilerledikçe, sorumluluk duygusu ve kendi başına yargıda bulunma yetisi geliştikçe çocuğun haklarından daha fazla yararlanacak duruma gelmesini anlatır.

Mülteci ("kendi ülken güvensiz olduğu için yeni bir ülkeye geldin"): Madde 22 mültecilere değinir. Çocukların çoğu (ve birçok yetişkin) bir ülkeye yeni bir yaşam kurmak için gelen göçmenle, başına bir şeyler gelebileceğine ilişkin haklı nedenlerle kendi ülkesini terk eden biri arasındaki farkı ayırt edemez. Göçmenlerden farklı olarak mültecilerin çoğu tehdit bittiğinde ülkelerine dönmek isterler ve yabancı ülkede kaldıkları sürece bu ülke hükümetinin desteğinden yararlanırlar. Ayrıca şu açıklamayı da yapabilirsiniz: Kendi yerlerini terke zorlanan, ancak başka ülkeye gitmeyen kişilere mülteci değil 'kendi ülkelerinde yerinden edilmiş kişiler' denir.

ÇHS'nin çocuk dostu versiyonunda yer alan aşağıdaki terimler, gerek anlamları gerekse insan hakları açısından neden önem taşıdıkları konusunda tartışma gerektirebilir. Kimi terimler farklı anlamlara gelebilir ve bunların hepsi çocuklar tarafından bilinmeyebilir (örneğin 'şiddetin' hem fiziksel hem psikolojik, hem fiili hem tehdit olarak ortaya çıkabilmesi; 'engelliliğin' fiziksel, zihinsel veya psiko-sosyal olabilmesi gibi). Diğer terimler ise ancak belli belirsiz kavranabilir ve somut örnek gerektirir (örneğin 'sömürü', 'kültür', 'istismar' ve 'ihmal' gibi). Çocuklardan kendi deneyimlerinden hareketle örnekler vermelerini isteyin.

• İstismar/kötü muamele/ihmal	• Sağlık alanında çalışanlar
• "Yasalar uyarınca her yerde kişi olarak kabul edilir"	• "Onur ve tanınma"
• Dernek/örgütlenme	• Kimlik
• Kültür/Gelenekler	• Çocuk adaleti
• "Fiziksel, zihinsel, manevi, ahlâki ve sosyal gelişme"	• Serbest zaman
• Engellilik	• Özgürlükten yoksun kalma
• "Haklarını kullan"	• Medya
• Sömürü	• Uyruk
• Hükümet	• Besleyici gıda
• "Doğan çocuğu kaydettirin"	• Pornografi
• "Durumunuzu gözden geçirin"	• Özel yaşam
	• Fuhuş
	• Rehabilitasyon

- Sosyal güvenlik
- Sendika
- Şiddet
- Savaş
- Savaş bölgesi

Çocuklara ÇHS'yi tanıtırken bu kadar ayrıntılı bilgi vermeniz gerekmez. Bununla birlikte, çocuklar insan hakları konusunda daha fazla şey öğrendikçe bu kez anlayışlarını daha da derinleştirmeye ve gördüğünüz yanlışlar varsa bunları düzeltmeye yönelik fırsatları gözetin. Sürekli olarak 'öğretmeye uygun anı' kollayın.

Etkinliklerin seçilmesi

Kolaylaştırıcı PUSULACIK'ta yer alan etkinliklerden hangilerinin kullanılacağını belirlerken çeşitli etmenleri dikkate almalıdır. Bunların arasında en önemlileri şunlardır:

1. Sizin çocuklarınız: Etkinlikleri seçmeden önce kolaylaştırıcı önce çalışma yapacağı çocukları tanımalıdır.

- Gelişim düzeyleri, ilgi alanları, kaygıları ve öğrenme tarzları nelerdir?
- Grup içinde çatışmalar ve sorunlar var mı?
- Çocuklar bulundukları topluluk içinde kimi özel konular veya sorunlarla karşı karşıya mı?
- Çocuklar insan hakları hakkında ne biliyor? Kimi PUSULACIK etkinlikleri önceden ÇHS'nin tanıtılmasını gerektirir.

Bununla birlikte, bütün bu sorulara yanıt bulmadan önce PUSULACIK etkinliklerine başlamamak gerekir sonucunu çıkarmamalısınız. Genellikle oyunlar grup hakkında bilgi edinmenin en verimli yoludur!

2. Öğrenme hedefiniz: Kimi etkinlikler salt insan hakları alanında temel bir anlayış sağlamak veya sadece eğlence için gerçekleştirilebilir. Gene de, bu etkinliklerin çoğu çocuklara yakın; grupta, toplumda veya genel olarak dünyada gündemde olan konulara yönelik olmalıdır. PUSULACIK etkinlikleri bu insan hakları konularına odaklanır:

- Yurttaşlık
- Demokrasi
- Ayrımcılık
- Eğitim ve serbest zaman
- Çevre
- Aile ve serbest zaman
- Toplumsal cinsiyet eşitliği
- Sağlık ve refah
- Medya ve internet
- Katılım
- Bariş ve insan güvenliği
- Yoksulluk ve sosyal dışlanma
- Şiddet

PUSULACIK'taki insan hakları temalarının daha kapsamlı tartışması/anlatımı için V. Bölüm'e bakınız.

3. Bir öğrenme sırası/düzeni/dizisi: Kalıcı bilgiler, beceriler, değerler ve tutumlar hiçbir zaman tek bir etkinlikte edinilemez. İster belirli bir insan hakları konusunu ister belirli yapabilirliklerin gelişmesini temel alsın, bir dizi oluşturan etkinlikleri seçin. Bu dizi, bir aya, bir yarı yıla, hatta bir okul

yılına yayılabilir. Okul müfredatındaki konulara uyan veya gruptaki/toplumdaki güncel meselelere uygun düşen etkinlikleri seçebilirsiniz.

Ancak her durumda etkinlik türleri arasında bir denge gözetin ve çocukların ihtiyaçlarını birinci öncelik olarak ele alın. Yöntemsel çeşitlilik yalnızca etkinlikleri daha eğlenceli yapmakla kalmaz, aynı zamanda çocuklara akılları yanı sıra duygularıyla da öğrenme olanakları sağlar. Bu nedenle PUSULACIK size teknikler ve metodolojilerden oluşan geniş bir seçenekler demeti sunmaktadır (örneğin tartışma, öykü anlatma, benzeştirme, oyunlaştırma, oyunlar, sanatsal etkinlikler, aktif grup reketi gibi).

Seçme işinde daha fazla yardım için 56. sayfada PUSULACIK'taki tüm etkinlikler hakkında bilgi veren listeye bakılabilir.

Etkinliklerin uyarlanması

PUSULACIK'ı bir tarif kitabı kullanır gibi kullanın. İyi aşçılar gibi kolaylaştırıcılar da gruplarının zamanına, büyüklüğüne, eldeki malzemelere ve koşullara göre bir etkinliğin “bileşenlerini” değiştirmede kendilerini serbest hissetmelidirler. Birçok etkinlikte uyarlama için ipuçları da verilmektedir.

Unutmayın ki her çocuk grubu karşınıza farklı öğrenme tarzları ve farklı yetenek düzeyleri çıkaracaktır. Kendi tercihinize göre tek bir yönteme bağlı kalmaktansa bir kolaylaştırıcı olarak çocuklara öğrenmenin çeşitli yollarını sunmanız daha kolay olacaktır. Örneğin ‘HABERLERDE İNSAN HAKLARI’ gibi gerçek yaşamdaki sorunları temel alan bir etkinlik pragmatistlerin çok hoşuna giderken kuramcılarının canını sıkabilir. Etkinliği analitik yönünü geliştirerek uyarlayabilirsiniz. Bunun için de belirli bir sorunun farklı medya kuruluşları tarafından nasıl haberleştirildiğini karşılaştırabilirsiniz. Bunun gibi, birçok etkinlik de farklı düzeylerdeki okuma ve yazma becerilerine göre uyarlanabilir. Örneğin kolaylaştırıcı ‘TAVŞANIN HAKLARI’ veya ‘ARKAMDA KİM VAR?’ gibi etkinliklerin yazılı bütün yönlerini kendi üzerine alabilir. Çocukların öğrendiklerini ifade etme yollarında yaratıcı olun. Örneğin, grup tartışmasına ek olarak çocuklar yarışabilir, mim çalışmasına yönelebilir, bir haber yazısı yazabilir veya ikili gruplar halinde görüşlerini paylaşabilir.

Etkinliklerin titiz biçimde seçilmesi ve uyarlanması özellikle evsizler, göçmenler, mülteciler ve kurumlara yerleştirilmiş çocuklar gibi özel ihtiyaçları olan çocukları kapsama ve onların eşit katılımını sağlama bakımından önemlidir. Çocuklar arasında rahatsızlık verici farklılıklar varsa bunları ortaya dökmekten kaçının.

Engelli çocukların ihtiyaçlarına özellikle duyarlı olun ve eşit biçimde katılmaları mümkün olmayan etkinliklere onları ikna etme gibi bir çabaya girmeyin. Bunun yerine grubunuzda fiziksel engelleri olduğunu bildiğiniz bir çocuk varsa, çocuğu etkinliğe uydurmak yerine etkinliği çocuğa uydurun.

Örneğin, engelli çocuklar için yapılabilecek kimi uyarlamalar aşağıdadır:

- Herhangi bir alıştırmada kırmızı ve yeşil renkler kullanmayın. Dalton (renk körlüğü) hastalığı olan çocuklar bu renkleri seçmekte güçlük çekerler.
- Görsel engelli çocuklar için Braille alfabesi ile yazılmış açıklamalar bulundurun.
- Hareket engelli çocukların azami katılımı için yerlerini iyi ayarlayın.
- İşitsel engelli çocuklar için görsel malzeme ve yazılı yönerge kullanın.

Katılımı geliştirmede ipuçları

Usta kolaylaştırıcılar, en çekingen ve ilgisiz görünenler dahil tüm çocukları etkinliklere tam olarak katabilirler. Aşağıda buna ilişkin bazı öneriler yer almaktadır:

- Herkesin anladığından emin olmak için sorularınızı birkaç kez farklı şekillerde sorun.
- Çocukların anlayabilecekleri açık bir dil kullanın, özel terimlere başvurmaktan kaçının.
- İletişimin net olması için sorumluluk alın (örneğin 'Anladınız mı?' sorusu yerine 'Meramımı açıkça anlatabildim mi?' diye sorun).
- Basitçe 'evet' veya 'hayır' yanıtı verilemeyecek açık uçlu sorular sorun (örneğin 'Bu etkinliği sevdiniz mi?' yerine 'Bu etkinlikte neler hissettiniz?' diye sorun).
- Tartışma için temel kurallar belirleyin (örneğin söze ortasından karışmayıp, söz için el kaldırmak).
- Sessiz duran çocukları belirleyin, onlardan kendi deneyimlerini anlatmalarını veya paylaşımlarını isteyin, ancak katılmaları için baskı yapmayın.
- Eşit katılımı sağlama açısından grup çalışması için farklı roller oluşturun (örneğin, saat tutan kişi, malzemelerle ilgilenen kişi, rapor veren, not alan kişi gibi).
- Her çocuğun etkinliğe katkı anlamında bir şeyler yapabileceğini vurgulayın.
- Düzenli aralıklarla özet yapın veya bunu çocuklardan isteyin.
- Başlamadan önce bir etkinliği net biçimde anlatın ki çocuklar ne olacağını önceden bilsinler.
- Herhangi bir etkinliğin çocuklardan birini mahcup, komik veya acınası duruma düşürmemesine özen gösterin.
- Etkinliği, önceki ve sonraki etkinliklerle ilişkilendirin.
- Mümkün olduğunda diğer kolaylaştırıcıların desteğine başvurun; böylelikle çocuklar daha çok kolaylaştırıcı ile temas kuracak, bu da onları farklı öğrenme ve öğretme tarzları ile tanıştıracaktır.
- Hiçbir kolaylaştırıcının her şeyi tam tamına kontrol altında tutamayacağını, her çocuğu her an gözetmeyeceğini unutmayın. Aşırı müşkülpesent olmadan dikkatli olun yeter.

Kolaylaştırma için ipuçları

Her kolaylaştırıcının belirli amaçlara yönelik kısa süreli teknikler ve etkinliklerden oluşan bir repertuvara ihtiyacı vardır. Bunlar genellikle grubu motive etmek, çocukları bir sürece katmak, dikkat çekerek gerilimi veya direnci ortadan kaldırmak, güven kazanmak, aradaki buzları kırmak veya salt eğlence açısından yararlıdır.

Bunların arasında en fazla tercih edilenler aşağıda verilmektedir. Diğerleri için ise Salto-Youth Support Centre: www.salto-youth.net gibi internet sitelerine başvurulabilir.

"Buz kırıcılar" / Isındırıcılar / Başlangıçlar

Grubu harekete geçirmek ve dayanışma sağlamak üzere:

- **Grup için nesneler:** Çocuklardan, evlerinden kendileri için özel anlamı olan bir eşya getirmelerini isteyin. Getirilen nesnelerin her biri hakkında çocuklar söz alarak açıklama yaparlar.
- **Ben de!:** Çocuklara aynı özellikleri taşıyan başkalarını bulacaklarını açıklayın. Ardından kimi özellikleri sesli olarak duyurun (örneğin doğum ayı, kardeş sayısı, ayakkabı cinsi gibi). Eğer koşullar uygunsa daha hassas özelliklere de başvurun (örneğin din, konuştuğunuz dil, derinizin rengi gibi).

- **Müzikli sandalyeler:** Sandalyeleri daire şeklinde yerleştirin ve çocuklara oturmalarını söyleyin. Dairenin ortasında durun, adınızı söyleyeceğinizi ve kendiniz hakkında bir açıklama yapacağınızı belirtin. Kendiniz hakkında yaptığınız açıklama oturan çocuklardan herhangi biri veya birileri için de geçerliyse bu kişiler oturdukları yerleri değiştireceklerdir (örneğin ben X'im ve ben de solağım", "ben X'im ve benim de kedim var", "ben X'im veyemeğinden hiç hoşlanmam" gibi). Kendiniz için bir sandalye kapmaya çalışın. Sonunda sandalyesiz kalan kişi kendisi hakkında bu şekilde bir açıklama yapar ve oyun devam eder. Çocukların büyük bölümü kendilerini bu yolla tanıtmış oluncaya kadar devam edin.
- **Portreler:** Çocukları ikiyeşerli gruplara ayırın ve her ikiliye bir kâğıt kalem verin. İki kişiden her biri kâğıda diğerrinin kabataslak bir resmini çizecek ve kimi sorular yöneltecektir (örneğin adı, hobisi, şaşırtıcı bir gerçek, vb.). Bu soruların yanıtları da resme dahil edilecektir. Bu alıştırmaya için kısa bir zaman ayırın ve herkesi bu portreleri mümkün olduğunca büyük çizmeye özendirin. Sonra bütün çocuklar ellerindeki portreleri gösterecek ve "aslını" gruba tanıttacaktır. Adların öğrenilmesini kolaylaştırmak için portreleri herkesin görebileceği bir yere asın.
- **Ekip çalışması:** Çocukları küçük gruplara ayırın ve aralarında ortak olan özellikleri (örneğin kültür, dış görünüm, kişisel beğeniler, hobiler) ortaya çıkarmaları için onlara zaman tanıyın. Her gruba ortak özelliklerden hareketle kendine bir ad bulmasını söyleyin. Bunun ardından her grup kendini diğerlerine tanıtır ve adını açıklar.

Hareketlendiriciler

Grubun enerjisini artırmak veya bir noktaya yöneltmek için:

- **Zincir:** Çocuklara gözleri kapalı olarak bir halka oluşturmalarını söyleyin. Çocukları ellerini kavuşturup bir düğüm oluşturacak biçimde yerleştirin. Sonra gözlerini açsınlar ve ellerini birbirlerinden ayırmadan düğümü çözmeye çalışsınlar.
- **Havai fişekler:** Küçük gruplara farklı havai fişeklere ilişkin sesler çıkartıp hareketler yapma görevi verin. Bunlardan bir bölümü önce bir hışırtı çıkarıp sonra patlayan bombalardır. Diğerleri ise eller şaklatılarak betimlenen fişeklerdir. Diğerleri ise dönerek ilerleyen tekerlekler biçimindedir. Önce gruplar bunları ayrı ayrı çalışsınlar, sonra hepsi bir araya gelerek gösterilerini yapsınlar.
- **Grup oturuşu:** Çocuklara ayaklarının burunları birbirine değecek şekilde daire oluşturmalarını söyleyin. Sonra çocuklar bu teması kaybetmeden oturmaya çalışsınlar. Eğer yörenin kültürü buna elveriyorsa çocuklar elleri öndekinin omuzlarında olmak üzere arka arkaya da sıralanabilirler. Böylece çocuklar oturduklarında her çocuk arkasındakinin dizlerine oturmuş olur. Kuşkusuz, grupta fiziksel engelli çocuk varsa bu etkinlik uygulanamaz.
- **Yağmur ormanı:** Çocukların ortasında ayakta durun ve ormanın çeşitli seslerini ve özelliklerini (kuşlar, böcekler, hışırdayan yapraklar, rüzgâr, hayvan sesleri) sergileyen ses ve hareketlerle sizi taklit etmelerini söyleyin. Bunun için parmaklarınızı şıklatabilirsiniz, ellerinizi birbirine sürtebilir, alkışlayabilir veya havyanları taklit edebilirsiniz. Sonuçta ortaya çıkan seslerin bir yağmur ormanını hatırlatması gerekir.
- **Sessiz takvim:** Çocuklara doğdukları aya ve güne göre sıralanmalarını söyleyin. Ancak, bunu yapmak için sözlere başvuramazlar. Benzer bir sıralamayı ayakkabı numaraları, haftada kaç saat TV seyredildiği veya gene kişisel ve ilginç başka özelliklere göre de yapabilirsiniz.
- **Fırtına:** Küçük gruplara farklı sesler çıkarma ve işaretler yapma görevi verin (örneğin rüzgâr, yağmur şimşek, gök gürültüsü gibi). Ardından önce fırtınanın ilk anlarından başlayarak dinmesine kadar geçen olayları sesleriyle anlatın (örneğin "şimdi şimşek çaktı", "gök gürüldedi" gibi).
- **Üç halka:** Çocuklar ayakta bir halka oluştururlar ve her çocuk kimi seçtiğini söylemeden aklında bir başka çocuk tutar. Siz "Başlayın" dediğinizde her çocuk aklında tuttuğu çocuğun etrafında koşarak

üç kere dönecektir. Ortaya tam bir karmaşa durumu çıkacak, ancak hayli eğlenceli olacaktır; çünkü herkes birbirinin etrafında dönmeye başlayacaktır.

- **Kurtarma sandallarına!** Önce 'kurtarma sandalını' gösterin. İki kişi, önden birbirinin ellerini tutarak sandal oluşturur. Yolcular ise bu ellerin iç kısmında yer alır. Herkes bir yolculuğa çıkacaktır: "Başlarda deniz sakin ve herkesin keyfi yerindedir. Ancak gemi aniden bir kayaya çarpar. Herkesin üçer kişilik gruplar halinde sandallara binmesi gerekmektedir (bir veya dört de olabilir)." Çocuklar daha sonra 'kurtarma sandalları' oluşturmak üzere bir araya gelirler ve sandallarına gerekli sayıda yolcuyu alırlar. Bu arada genellikle biri 'boğulur.' Sonra çocuklara gemiye dönüp anlatıma devam etmelerini söyleyin: "Bu badireden sonra gemi normal yoluna devam ederken bu kez bir fırtına patlak verir. Gemi batmaktadır. Herkes ikiye ikiye sandallara binecektir." Böyle devam edin.

Değerlendirme ve düşünme fırsatları

Günün veya oturumun sonlandırılması için:

- **Top atma:** Çocuklar topu birbirlerine atarlar. Topu yakalayan her çocuk etkinlikten öğrendiği veya kullanabileceği bir şey söyler.
- **Toplu özet:** Özetleyici bir soru (örneğin "Bugünkü etkinlikten özel olarak aklınızda kalacak olan şey nedir?") sorun veya açık uçlu bir ifade kullanın (örneğin "Bugünün sonundaki düşüncelerinizi özetleyen bir sözcük veya ifade düşünün" veya "Hâlâ merak ederim ki..." gibi). Çocuklardan sırayla yanıt vermelerini isteyin.
- **Grup ilan tahtası:** Sırayla her çocuk buraya bir sözcük veya resim ekler ve bunun kendi duyguları veya öğrendikleri açısından neden önem taşıdığını açıklar.
- **Barış güvercininin serbest bırakılması:** Kolaylaştırıcı elinde önemli bir şey tutuyormuş gibi hareketler yapar (bir kuş, bir bebek) ve elindekini sırayla çocuktan çocuğa geçirdikçe alan her çocuğun bu konuda bir şey söylemesini ister. Gruptaki herkes bu "nesneyi" aldıktan sonra hepsi birbirine yaklaşır ve nesne serbest bırakılır.

Çatışmaların yönetimi

Grup içindeki ve tek tek çocukların kendi düşüncelerindeki çatışma durumlarının ele alınması için:

İnsan hakları gibi bir konu ele alındığında birbirine ters düşen duyguların ve değerlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Çocukların düşüncelerinin yanı sıra özel olarak duygularına da hitap etmeyi amaçlayan, PUSULACIK'taki gibi formel olmayan öğretim etkinlikleri söz konusu olduğunda bu söylenen özellikle geçerlilik kazanır. Çocuklar arasında, bu arada tek bir çocuğun kendi düşüncesinde de ortaya çıkabilecek bu tür çatışma durumları mutlaka olumsuzluk ifade etmez. Hatta ustaca yönlendirildiğinde yapıcı bir deneyime de dönüştürülebilir. Çatışma ile baş etmeyi öğrenmek, çocukların edinebilecekleri en önemli yaşam becerilerinden biri olduğu gibi, dünyada bir insan hakları kültürü geliştirme açısından da vazgeçilmezdir. Bu konuda kimi görüşler aşağıda yer almaktadır:

- **Çatışmayı önceden kestirin:** Bir etkinliği hazırlarken, bu etkinliğin grupta veya tekil çocuklarda uyandırabileceği çelişkili/çatışmalı olası durumları dikkate alın. Örneğin, konu, kurallar veya kullanılan terminoloji çocuklardan bir bölümü veya tamamı için aşırı duyarlılık yaratabilir mi?
- **Çatışmalı durumları siz tahrik etmeyin, ama ortaya çıkarsa da kenara çekilmeyin.**
- **Böyle durumların kendinizin veya bir başkasının hatası olduğunu düşünmeyin.** Bunlar her grup için normal ve kaçınılmaz durumlardır. Çocuklara gerçeği kabullenmeleri için yardımcı olun ve kimseyi suçlamayın. Dikkatlerinizi yanlış bulmaya değil ortaya çıkan durumu yönetmeye yönlendirin.

- **Grupta doğabilecek kötü hisleri küçümsemeyin.** Bunların gerçekliğini kabul edin ve çocukların bunları kavramasına yardımcı olun.
- **Birlikte sorgulama ve tartışmaya bol zaman ayırma.** Her etkinlikten sonra bu çalışmalara yeterince zaman ayırın ki çocuklar gerek etkinlik gerekse birbirleri hakkında ne hissettiklerini ortaya koyabilsinler. Öyle ki bu bölüm sizin çatışma yönetimini modellendirebileceğiniz önemli bir fırsat da olabilir.
- **Çocuklarla birebir konuşun.** Genellikle bir çocuğun duyguları üzerinde grup olarak konuşmak, konuşmayı sakıncalı kılacak kadar kişisel ve acı verici olabilir. Böyle bir durumu hissettiğinizde soruna neyin yol açtığını ilgili kişiyle özel olarak konuşmaya çalışın. Çocuk ne zaman isterse sorunu sizinle konuşabileceğini bilsin.

Ayrıca bakınız: V. Bölüm'deki barış eğitimi tartışması.

İnsan hakları eğitiminin uygulanması

Hiçbir çocuk, insan hakları kültürüne saygı duymayan ve bunu geliştirmeyen bir ortamda insan haklarını öğrenemez. Bir kolaylaştırıcının çocuğun insan haklarını kavramasına yapabileceği en büyük katkı, insan haklarına saygılı bir ortam yaratmaktır.

Çocuğun öncelikli yararı ilkesini modelleyin. Örneğin, çocuklar arasında baş göstermesi kaçınılmaz olan çatışmaları herkesin katılma ve görüşünü ifade etme hakkını vurgulayan, herkesin grubun uyumu ve iyiliğinden sorumlu olduğunu öne çıkaran bir tarzda ele alın. Çatışma durumlarının çözüme bağlanmasına çocukları da aktif biçimde dahil edin.

Çocukların öğrenmelerini istediğiniz ayrım gözetmeme ilkesini siz pratikte uygulayın. Unutmayın ki en iyi niyetle hareket etsek bile hepimiz kendi kültürümüzün eğilimlerini şöyle veya böyle yansıtırız. Bu önyargılar ve kalıplaşmış yargılar toplumsal cinsiyet eşitliği söz konusu olduğunda özellikle geçerlidir. Yapılan araştırmalara göre öyle yaptıklarını bilmeden ve kasıt olmadan pek çok öğretmen kızlara göre erkek öğrencilere daha yakından eğilmekte, onları özendirilmektedir. Bir etkinliğin bütün bölümlerine kızların da eşit biçimde katılması için özel çaba harcadığınız. Eğer gerekliyse pozitif ayrımcılığa başvurun.

Bir kolaylaştırıcı olarak siz insan hakları alanında ne kadar etkiliyseniz, PUSULACIK'ın etkisi de o kadar olacaktır!

Referanslar

- 1 Herkes Farklı-Herkes Eşit Eğitim Paketi: gençler ve yetişkinlerle enformel kültürlerarası eğitim için fikirler, kaynaklar, yöntemler ve etkinlikler, Avrupa Konseyi, 2004, s. 122.

IV. ETKİNLİKLER

Etkinliklerin özeti

NO	Başlık	Etkinlik Türü	Düzye	Süre	Konular	Konular	Konular	Sayfa
1	Arkamda Kim var?	Fotoğraflara kalıplaşmış yargılarla ilgili tahmin oyunu, tartışma	2	30	Genel insan hakları	Ayrımcılık	Medya ve internet	57
2	Bilgi Bedeni	Kolaj yapma, tartışma	1	2x60	Ayrımcılık	Eğitim ve serbest zaman	Sağlık ve güvenlik	60
3	Bir İnsan Hakları Takvimi	Çizim, boyama, kesme, grafik şeklinde bilgi sunumu	2	120	Genel insan hakları			63
4	Bir Varmış Bir Yokmuş	Öykü anlatma, tartışma	2	40	Demokrasi	Ayrımcılık	Toplumsal cinsiyet eşitliği	67
5	Biz Aileyiz	Resim yapma, tartışma	2	60	Ayrımcılık	Aile ve alternatif bakım	Toplumsal cinsiyet eşitliği	72
6	Çağdaş Masal	Öykü anlatma, tartışma	2	60	Ayrımcılık	Eğitim ve serbest zaman	Şiddet	74
7	Dünya Yaz Kampı	Öncelik sıralaması, müzakere, tartışma	2-3	45-60	Ayrımcılık	Genel insan hakları		77
8	Erkekler Ağlamaz	Tartışma, sahne sunumları şeklinde ifadeler	2	90	Ayrımcılık	Toplumsal cinsiyet eşitliği	Genel insan hakları	83
9	Gözler Bağlı	Simülasyon, tartışma	1	45	Ayrımcılık	Sağlık ve refah	Katılım	86
10	Grubumuz için bir Anayasa	Tartışma, fikir birliği oluşturma, kural koyma	3	90-135	Yurttaşlık	Demokrasi	Katılım	89
11	Haberlerde İnsan Hakları	Medya taraması, poster hazırlanması, tartışma	2	45	Genel insan hakları	Medya ve internet		93
12	Haklar dönencesi	Yaratıcı etkinlik	2	120-180	Genel insan hakları	Toplumsal cinsiyet eşitliği		96
13	Hakların Haritaya Yerleştirilmesi	Çizim, analiz, tartışma	2-3	60	Genel insan hakları			99
14	Her Oy Önemlidir	Tartışma, planlama, simülasyon	3	2x60	Yurttaşlık	Demokrasi		103
15	İleri Doğru Bir Adım At	Rol oyunu, simülasyon, tartışma	2	60	Genel insan hakları	Ayrımcılık	Yoksulluk ve sosyal dışlanma	108
16	İnsan Haklarının Reklamı	Öykü anlatma, resim, yazı yazma	3	120-180	Genel insan hakları	Medya ve internet		114
17	Kabadayılık Sahneleri	Belirli bir düzey hareket eşliğinde tartışma	2	60	Şiddet	Ayrımcılık		117
18	Kalenin Fethi	Aktif serüven oyunu, deneyimsel öğrenme	2	120	Barış ve insan güvenliği			121
19	Kırmızı Alarm	Dış mekan aktif grup oyunu	2	60	Genel insan hakları			123
20	Kim Karar Vermeli?	Karar alma, küçük grup tartışması	2	56	Aile ve alternatif bakım	Katılım		129
21	Kimin İçin En Önemli?	Öncelik sınırlaması, fikir birliği oluşturma, tartışma	3	60	Genel insan hakları			133
22	Kuklalar Öyküyü Anlatıyor	Bir öykünün kuklalarla sahnelenmesi, tartışma	2	120	Genel insan hakları			137
23	Kurabiye Canavarı	Grup müzakereleri oyunu, tartışma	2	40-60	Barış ve insan güvenliği	Yoksulluk ve sosyal dışlanma		140
24	Ne Güzel Dünya	Resim yapma, tartışma	1	50	Ayrımcılık	Çevre	Yoksulluk ve sosyal dışlanma	144
25	Ne Olurdu?	Analiz, oyunlaştırma, tartışma	3	60	Genel insan hakları	Eğitim ve serbest zaman	Yoksulluk ve sosyal dışlanma	147
26	Nerede Duruyorsunuz?	Hareketle birlikte tartışma	1	30-40	Genel insan hakları	Katılım		152
27	Neyi Severim Neyi Yaparım	Tercih belirtme, tartışma	2	45	Ayrımcılık	Aile ve alternatif bakım	Toplumsal cinsiyet eşitliği	155
28	Oyun Tahtası Oyunları	Oyun tahtası oyunları	2	45	Genel insan hakları			157
29	Portakal Savaşı	Grup yarışması ve tartışma	1	30	Barış ve insan güvenliği			169
30	PUSULACIK Muhabiri	Foto muhabirliği veya başka tür muhabirlik	2	90-120	Çevre	Sağlık ve refah	Katılım	171
31	Resim Oyunları	Resimlerle oyun	2	30	Ayrımcılık	Genel insan hakları	Medya ve internet	174
32	Sessiz Konuşmacı	Rol oynama, tahmin oyunu	2	45	Ayrımcılık	Sağlık ve refah	Katılım	177
33	Sevgili günlük	Öykü anlatma, tartışma	2	60	Ayrımcılık	Sağlık ve refah	Yoksulluk ve sosyal dışlanma	180
34	Seyirci Kalmaktan Yardım Etmeye	Öykü anlatma, tartışma	2	60	Barış ve insan güvenliği	Şiddet		184
35	Su Damlacıkları	Deneyimsel öğrenme, öncelik sıralaması, tartışma	2	60	Çevre	Genel insan hakları		186
36	Şiddetten Uzaklaşmanın Resmedilmesi	İnsan fotoğrafları oluşturma, tartışma	1	60	Şiddet			190
37	Tavşanın Hakları	Düş gücünü kullanma, beyin fırtınası, tartışma	1	30	Genel insan hakları			192
38	Yaralayan Sözler	Listeleme, öncelik sıralaması, tartışma	2	60	Ayrımcılık	Toplumsal cinsiyet eşitliği	Şiddet	194
39	Yeni bir Kıtaya Yelken Açmak	Öncelik sırasına koyma, tartışma	1	45	Genel insan hakları			197
40	Zabderfilo	Öykü anlatma, düşünsel etkinlik	1	35	Genel insan hakları	Ayrımcılık		205

1. Arkamda Kim Var?

Kim olduğumu sanıyorsun?

Konular	Genel olarak insan hakları, Ayrımcılık, Medya ve İnternet
Zorluk	Düzy 2
Yaş	10-13
Süre	30 dakika
Grup büyüklüğü	10-20 çocuk
Erkinlik türü	Fotoğraflara kalplaşmış yargılarla ilgili tahmin oyunu, tartışma
Genel bakış	Çocuklar, diğerlerinin tepkilerinden hareketle, arkalarına asılan ve göremedikleri resimde kimin olabileceğini tahmin ederler
Amaçlar	• Kalıplaşmış yargıların ve damgalamanın kişiler ve gruplar üzerindeki etkilerini tartışmak • Kalıplaşmış yargı, önyargı ve ayrımcılık arasındaki bağları kavramak • Kalıplaşmış yargı ve önyargıları güçlendirmede medyanın rolünü analiz etmek
Hazırlık	Farklı ülkelerde farklı insanları gösteren 25 fotoğraf bulun. Bu fotoğrafları birer kartona yapıştırın. Tercihe bağı: Resimleri plastik ile kaplatın. Resimlere numara verin
Malzemeler	• Kartona iliştirilmiş 25 resim • İğne, yapıştırıcı bant ve hamur tipi yapıştırıcı • Kâğıt kalem • Pano kağıtları (büyük boy kağıtlar ve tahta kalemi

Yönerge

1. Etkinliğı anlatın:
 - a. Her birinizin sırtına bir kişinin resmi iliştirilecek.
 - b. Herkes odanın içinde dolaşacak. Biriyle karşılaşan resme bakacak ve toplumun o resimdeki gibi kişiler için sahip olduğu genel kanıyı yansıtan birkaç söz söyleyecek. Bunların sizin özel görüşleriniz olması gerekmez; genel olarak insanların bu tip kişiler için neler düşünüp yakıştırdıklarını söyleyebilirsiniz. Bunlar olumlu veya olumsuz olabileceğı gibi kaba da olabilir.
2. Sizin için kullanılan sözleri bir kenara not edin ve ne gibi biri olduğunuzu tahmin etmeye çalışın.
3. Kendisi görmeden, her çocuğun sırtına bir resim iliştirin. Hakkında söylenenleri not edebilmesi için her çocuğa kâğıt kalem verin.
4. Etkinliğı başlatın. Çocuklar ortalıkta dolaşsınlar, birbirlerine kişilerle ilgili sözler aktarsınlar. On dakika sonra grubu bir araya getirin.
5. Bir numaralı resimden başlayarak, her çocuğa, hakkında söylenenlerden hareketle resimdeki kişinin kim olduğunu tahmin etmesini söyleyin. Her çocuk, yaptığı tahminin gerekçesini de açıklasın. Ardından sırayla her çocuğa resim hakkında neler söylendiğini sorun ve bunları pano kağıtlarına veya tahtaya yazın.
 - a. Çocuklardan her biri tahminini yaptıktan sonra resmi yerinden alın, gruba gösterin ve ilgili görüş ve yorumların yanı başına, kâğıda veya tahtaya asın. Her resim için kısa bir tartışma açın:
 - b. Sizce resimdeki bu insanlar nerede?
 - c. Neredeler ve ne yapıyorlar?
 - d. Sizce bu resimde herhangi bir insan hakkından yararlanabiliyorlar mı?

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

6. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği birlikte sorgulayın:

- Bu resimlerdeki kişiler hakkında genel olarak söylenenleri anlatacak yerinde sözcükler bulmak güç müydü?
- Resimdeki kişi hakkında ağır ve kaba sözler söylerken kendinizi nasıl hissettiniz?
- Diğerlerinin söylediklerinden hareketle resimdeki kişinin kimliğini çıkarmak güç müydü?
- Temsil ettiğiniz kişi hakkında başkalarının söyledikleri sizde ne gibi hisler uyandırdı?
- Resimleriyle temsil ettiğiniz kişiler hakkında söylenenlerle sizin kendi görüşleriniz arasında fark var mı?
- Resimlerle ilgili tahminde bulunamayanlar oldu mu? Sizce bu konuda neden zorlanmış olabilirler?

7. Betimleyici sözcükler listesini tartışın ve bunlarla insan hakları arasında bağlantı kurun. *Damgalama* ve *kalıplaşmış yargı* terimlerini kullanarak, liste hakkında şu tür sorular yöneltin:

- Sizce kendi çevrenizdeki insanların çoğu bu resimlerdeki gibi insanlarla hiç karşılaşmış mıdır?
- Sizce bu tür insanlar hakkında nasıl görüş oluşturuluyor? Bu görüşlerin sahipleri görüşlerini hiç değiştiriyorlar mı?
- Herhangi bir şey sizin belirli bir kişi hakkındaki görüşünüzü değiştirir mi?
- Damgalayıcı ve kalıplaşmış yargılar neden haksızdır?
- Damgalayıcı ve kalıplaşmış yargılar insan hakları ihlallerine nasıl yol açabilir?
- Bu tepkiler farklı insanların diğerlerini nasıl gördükleri hakkında neye işaret ediyor? İnsanlar başka şeylere hep aynı gözle mi bakmalıdır?
- Tanımadığınız insanlar hakkındaki fikirlerimizin çoğunu medya (radyo, televizyon) aracılığıyla oluşturduğumuzu unutmayın. Aşağıdaki türde sorular sorarak kalıplaşmış yargılar medyanın rolünü tartışın:
- Medya diğer kültürlerden ve ülkelerden insanları bize nasıl sunuyor? Bu insanlar kendi ülkelerinde yaşadıklarında nasıl gösteriliyor, sizin ülkenizde yaşadıklarında nasıl gösteriliyor?
- Medya damgalayıcı ve kalıplaşmış yargıları nasıl artırabilir?

Takip önerileri

Kalıplaşmış yargıların incelenmesinde diğer etkinlikler:

- 174. sayfadaki 'Resim Oyunları' ve 79. sayfadaki 'Dünya Yaz Kampı' çeşitli kalıplaşmış yargıları ele almaktadır.
- 83. sayfadaki 'Erkekler Ağlamaz' ve 67. sayfadaki 'Bir Varmış Bir Yokmuş' toplumsal cinsiyetle ilgili kalıplaşmış yargıları ele almaktadır.
- 86. sayfadaki 'Gözler Bağlı' ve 60. sayfadaki 'Bilgi Bedeni' engelli çocuklara ilişkin kalıplaşmış yargılarla ilgilidir.

Eylem fikirleri

- Çocuklar, kendi çevrelerindeki başka çocuk veya yetişkinlerin aynı resimlere ilişkin ne tür yorumlarda bulunup görüş belirtecekleri konusunda bir araştırma hazırlayıp uygulayabilirler. Elde ettikleri bulgulardan hareketle, kalıplaşmış ve damgalayıcı yargılara karşı neler yapılabileceğini kararlaştırabilirler.
- İçinde özellikle başka kültürlerden ve ülkelerden insanların da yer aldığı güncel olaylardan bir örnek seçin ve gazetelerin, radyoların ve televizyonun konuyu ve bu konuya ilişkin insanları nasıl sundu-

ğunu analiz edin. Aynı olaya ilişkin farklı medya sunumlarını karşılaştırın. İlgili insan hakları konuları nasıl sunulmaktadır?

- Eğer elde fotoğraf makinesi varsa, çocuklar fotoğraflar çekip ‘İnsan Haklarından Görünümler’ veya ‘Çeşitliliğin Yüzleri’ adı altında sergi düzenleyebilirler.

Kolaylaştırıcı için ipuçları

- Bu etkinlik, birlikte sorgulama sırasında farklı resimler kullanarak ve ilgili sorular sorarak herhangi bir insan hakları temasına odaklandırılabilir. Örneğin, toplumsal cinsiyet eşitliği veya yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi.
- Resimlerin seçimi çok önemlidir. Renkli dergilerden, gezi broşürlerinden, eski takvimlerden veya posta kartlarından resimler seçin. Google’den da resim seçip yazıcı çıktısı alabilirsiniz. Resimlerde herhangi bir yazı olmamasına dikkat edin. Ancak, gelen soruların yanıtlanabilmesi için asıl başlığı veya diğer bilgileri bir kenara not edin.
- Seçilen resimler ‘dünyadaki yaşamın’ çeşitli yönlerini göstermelidir; resimlerde kişiler ve gruplar, farklı yaşlardan, kültürlerden ve becerilerden insanlar yer almalıdır. Resimler, kentsel ve kırsal ortamlardan, sanayiden ve tarımdan, farklı işler yapan insanlardan, tatil yapıp dinlenenlerden, farklı renklerden, kökenlerden, ırklardan ve dinlerden görüntüler içermelidir. Resimlere numara verirken bunları herhangi bir sıraya koymayın.
- Resimleri seçerken, bunların arasında grubunuzda yer alan herhangi bir çocuğun kişisel özelliklerine denk düşecek bir resim olmamasına dikkat edin. Çünkü böyle bir durum söz konusu çocuğu rahatsız veya mahcup edebilir.
- Birçok çocuk kalıplaşmış yargılarla kendi görüşleri arasındaki ayrımı fark edemeyebilir. Bu etkinlik onları zorlasa da, yeni bakış açıları kazanmalarına yardımcı da olabilir.

Uyarılama

- Olgunluk ve gelişkinlik düzeyleri, kalıplaşmış yargılara ilişkin genel bilgi ve ‘görsel okuryazarlık becerileri’ bakımından çocuklar arasında büyük farklılıklar vardır. Analiz düzeyini grubun genel durumuna göre ayarlayın.

2. Bilgi Bedeni

Ne kadar bildiğimi bilmiyordum!

Konular	Ayrımcılık, Eğitim ve serbest zaman, Sağlık ve refah
Zorluk	Düzyey 1
Yaş	7-13
Süre	60'ar dakikalık 2 oturum
Grup büyüklüğü	4-30 çocuk
Erkinlik türü	Kolaj yapma (kes-yap), tartışma
Genel bakış	Çocuklar, bir vücut şeklini, vücudun farklı parçalarına ilişkin bilgi ve becerilerle doldururlar. Bu bilgileri nasıl edineceklerini, buna ilişkin fırsatı veya hakkı kaçırdıklarında ya da vücudun belirli parçaları gelişmesi gerektiği gibi gelişemediğinde nasıl bir sonuç ortaya çıkacağını tartışır
Amaçlar	• Kişinin kendisinin ve diğerlerinin yetenek ve bilgisini keşfetmesi • Öğrenme yolları ve yerleri konusunda bilgilendirme • Eğitim hakkının tartışılması • Farklı yetenekleri olan kişilerden haberdar olma
Hazırlık	• Dergilerin toplanması
Malzemeler	• Büyük boy kâğıt • Tahta kalemleri • Resimlerin kesileceği dergiler • Makas, yapıştırıcı ve kes-yap işinde kullanılacak diğer malzemeler

Yönerge

Oturum 1:

1. Çocuklara, mümkün olduğunca çok şey öğrenip gelişmenin insan olarak hakları olduğunu hatırlatarak konuya giriş yapın. Belki de üzerinde hiç düşünmedikleri pek çok bilgi ve beceriye çoktan sahip oldukları gözleminizi paylaşın. Örneğin çocuklardan, 5-6 yaşlarındayken bilmedikleri halde bugün yapabildikleri bazı şeyleri (örneğin okumak, yazmak, para saymak, saati söylemek gibi) söylemelerini isteyin. Bu etkinliğin öğrenme ve gelişme hakkına ilişkin olduğunu açıklayın.
2. Çocukları dört gruba ayırın. Her gruba, üzerinde aralarından birinin vücut şeklini çizecek büyüklükte bir tabaka kâğıt, ayrıca kes-yap için gerekli malzemeleri verin. Ardından, etkinliği açıklayın:
 - a. Her grup elindeki kâğıda bir çocuğun gerçek büyüklükte şeklini çizecek.
 - b. Sonra, neyi bildiğinizi, en iyi neyi yapabildiğinizi düşünün. Bildiğiniz veya yapabildiğiniz her şey için, şekildeki hangi parçasının gerekli olduğunu düşünün. Bilinen veya yapılabilen şeyler arasında fiziksel olanlar (şarkı söylemek, bisiklete binmek gibi), zihinsel olanlar (matematik problemleri çözmek, fıkraları anımsamak gibi) ve kişilik becerileri (örneğin dostluk kurma, sır saklama gibi) de yer alsın.
 - c. Daha sonra, bu bilgiyi veya yapabilirliği görünür kılın: başka bir deyişle, söz konusu bilgi veya beceri için hangi organınızı kullanacaksanız o organın üzerine bu bilgi ve becerileri çizin, yazın, boyayın veya bunları temsil eden şekilleri yapıştırın. Örneğin iyi futbol oynuyorsanız, elinizdeki şeklin ayak kısmına (veya baş kısmına!) bir futbol topu çizebilirsiniz. İyi bir kitap okuyorsanız, bir kitaptan bir bölüm kesip bunu çizilen şeklin baş veya göz bölümünün yanına yerleştirebilirsiniz. Yada, sesiniz güzelse notalar ağzınızdan çıkıyormuş gibi gösterebilirsiniz.

- d. Ayrıca, yalnızca en iyi yapabildiklerinizi değil, bildiğiniz ve yapabildiğiniz başka şeyleri de düşünün.
3. Çizilen şekiller üzerlerine eklenenlerle (resimler, sloganlar vb.) aşağı yukarı tam dolu hale gelinceye kadar çocuklar bu işle uğraşsınlar.
4. Çocukları bir araya toplayın ve gruplardan her birine kendi çizdikleri 'çocuğu' diğerlerine 'tanıtma-larını' söyleyin. Bunu yaparken, çizime dahil ettikleri bilgi ve becerilerle ilgili açıklamalar da yapsın-lar. Mümkünse, bu çizimleri bir sonraki oturuma kadar duvarda asılı tutun.

Oturum 2:

1. Çocuklara şekillerini toplayıp kendi küçük gruplarına dönmelerini söyleyin. Aşağıdaki talimatları iletin:
 - a. Çizdiğiniz çocuk resmi üzerinde gösterdiğiniz bilgi ve beceriler üzerinde düşünün. Bu bilgiyi ve beceriyi nasıl edindiniz? Bunları öğrenmenizde size kim, hangi kurum veya durum yar-dımcı oldu? Sözelimi, örgü örmesini veya kâğıt oynamasını bir büyüğünüzden öğrenmiş ola-bilirsiniz. Bir oyunu da mahallenizdeki başka çocuklardan öğrenmiş olabilirsiniz. Ülkenizin tarihine ilişkin bilgileri okulunuzdan edinmiş olabilirsiniz.
 - b. Belirli bilgileri veya becerileri nereden edindiğinizi belirleyebildiğinizde, elinizdeki şekilde bu bilgi veya beceriden dışarıya uzanan bir ok çizin ve kâğıdın kenarına geldiğinizde bu bilgi veya becerinin kaynağını oraya yazın.
2. Çocukları yeniden bir araya getirin ve ulaştıkları sonuçları grubun tümüne sunmalarını isteyin. Dile getirilen öğrenme kaynaklarını sıralayın, bahsi geçen konuları işaretleyin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

3. Aşağıdaki türde sorularla, etkinlik hakkında bilgi toplayın:
 - a. Yapabildiğiniz şeyleri belirlemek kolay mıydı?
 - b. Kesyaplar arasında büyük farklılıklar var mı?
 - c. Yaptığınız kes-yapta unuttuğunuz önemli bir beceri var mı?
 - d. Bu becerileri/yapabilirlikleri nereden edinmiş olduğunuzu hep hatırladınız mı?
 - e. Bize bunları öğreten hep tek bir yer/kişi miydi?
 - f. Sizce, bilgi ve becerilerinizi nereden edinmiş olduğunuz gibi bir soru neden soruldu?
4. Aşağıdaki türde sorularla bu etkinliği insan haklarına bağlayın:
 - a. Sözü ettiğiniz şeyleri sizce bütün çocuklar öğrenebilir mi? Evetse neden, hayırsa neden?
 - b. Çocukların bu tür şeyleri öğrenebilmeleri için kimlere ve hangi kurumlara gerek var?
 - c. Kimi kişiler ve kurumlar diğerlerinden daha mı önemli? (örneğin, bir okul bir spor kulübün-den daha mı önemli?)
 - d. Eğer bu bilgi/öğrenme kaynaklarından kimileri yoksa ne olur?
 - i. Örneğin, hiç okul olmasa ne olurdu? O zaman çocuklar okuyup yazmayı nasıl öğrene-bilirlerdi? Eğer bu becerileri kazanamazlarsa ne olur? Bunlar önemli mi? Yaşamın geri kalan kısmını nasıl etkiler?
 - ii. Örneğin, oyun oynayacak başka çocuk, bir şeyler öğrenecek herhangi bir aile üyesi veya gençlik grupları/kulüpleri olmazsa ne olur?
 - iii. Örneğin, bir çocuk engelliye, okula, kulüplere katılamıyorsa, diğer çocuklarla oynaya-mıyorsa ne gibi bir durum ortaya çıkar?
 - e. Vücudunuzun farklı bölümlerini, farklı bilgi ve becerilerle ilişkilendiriniz. Eğer bir çocuk engelliye ve vücudunun bu bölümünü kullanamıyorsa ne olur? Bu durumda bir şeyler öğren-

menin ve yapmanın alternatif yolları olabilir mi? Engelli bir çocuk diğer beceri ve yapabilirliklerini nasıl geliştirebilir?

- f. Öğrenme imkânları sınırlı olan birini tanıdınız mı? Sizce bu kişi başkalarına nasıl ayak uydurabilir? Böyle birine destek verir misiniz?
- g. Sizce öğrenme ve gelişme çocuklar için neden bir insan hakkı?

Takip Önerileri

- Kes-yapları çocukların ve başkalarının görebileceği şekilde duvara asın.
- Sayfa 86'deki 'GÖZLER BAĞLI' ve sayfa 177'deki 'SESSİZ KONUŞMACI' etkinlikleri, çocukları engellilik durumlarıyla nasıl baş edebileceklerini düşündürmeye yöneliktir. 180. sayfadaki 'SEVGİLİ GÜNLÜK' çocuklara aynı deneyimi üç farklı çocuğun gözünden yaşatmaya yöneliktir. Bu çocuklardan biri öğrenme güçlüğü çekmektedir, bir diğerinin ise kronik hastalığı vardır.

Eylem fikirleri

- Öğrenme güçlüklerini ve çocuklarla alternatif öğrenme stratejilerini tartışmak üzere öğrenme güçlüğü olan birisini veya bu hedef grupla ilgili çalışmalar yapan bir STK'yı davet edin.
- Çocuklara öğrenme tarzları kavramını sunun. (Bakınız Bölüm III, s. 39). Çok farklı zekâ türleri ve öğrenme yolları olduğunu vurgulayın. Çocukları, kendi öğrenme tarzlarını tanımlamaya, bunlardan hangilerinin kendilerine kolay, hangilerinin ise zor geldiğini belirlemeye teşvik edin. Çocuklarla birlikte, birbirlerinin öğrenme süreçlerini nasıl destekleyebileceklerine ilişkin stratejiler geliştirmeye çalışın.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinlik, kendi başlarına veya ikişer ikişer çalışan çocuklarla da yürütülebilir.
- Çocukları yaptıkları "kişiye" bir isim vermeye teşvik edin; kes-yapın üzerine kendi adlarıyla birlikte gruptaki diğer çocukların adlarını da yazabilirler.
- Kimi çocuklar, bir şeyi nasıl öğrenmiş olduklarını anımsamakta güçlük çekebilirler. Özellikle öğrenen kişi örgün eğitim sisteminin dışından biriye bu durum daha sık görülür. Çocuklara, birbirlerinden, ayrıca ailelerindeki kişilerden ve başkalarından çok şeyler öğrendiklerini anımsatın. Başka çocuklarla temas etmenin önemli bir öğrenme kaynağı olduğunu, ancak engelli çocukların bu olaktan yoksun kalabileceklerini anlamalarında onlara yardımcı olun. Çocukların sıraladıkları her beceri için bir göndermede bulunmak şart değildir! Amaç, öğrenmede ve gelişmede birçok kaynak olduğunu ve bunların önemini görmelerinde çocuklara yardımcı olmaktır.
- Bilgi alma sırasında, bilgi veya beceri edinme yolları ile böyle yerlere, kurumlara, kişilere veya ortamlara ulaşma imkânları olmayanlar arasında bağlantı kurabilmeleri için çocuklara yardımcı olun.
- Aynı yoldan ve aynı tarzda öğrenmeseler bile, herkesin eşit öğrenme hakkı olduğunu vurgulayın.

3. Bir İnsan Hakları Takvimi

Yılın her günü insan hakları günüdür!

Konular	Genel insan hakları
Zorluk	Düzey 2
Yaş	8-13
Süre	Takvimi hazırlamak için 120 dk; her ay ek oturum
Grup büyüklüğü	2-24 çocuk
Erkinlik türü	Çizim, boyama, kesme, grafik şeklinde bilgi sunumu
Genel bakış	İnsan hakları alanında önemli günlerin işaretleneceği bir takvim hazırlanması
Amaçlar	- İnsan haklarının çeşitli yönlerine ilişkin genel farkındalık düzeyini geliştirmek - Zaman birimleri (ay, hafta, gün) ve özel günlerle ilgili farkındalık düzeyini geliştirmek - Planlama becerilerini geliştirmek - Özel kutlamalara ilişkin yaratıcı düş gücünü geliştirmek.
Hazırlık	- Haftanın günleri sütunda verilmek üzere her ay için bir takvim sayfası hazırlanması - Her grup için, Hatırlanması Gereken özel Günler listesi çıkartılması - Gruptaki her çocuk ve yetişkin için "DOĞUM GÜNÜ!" ibaresi olan kare bir kâğıt hazırlanması
Malzemeler	- A4 ebadında 12 tabaka kâğıt, mümkünse selofan kaplı veya kartona iliştirilmiş - Hatırlanacak özel günler kâğıdının kopyaları - Her grup için normal ve renkli kalem ve tahta kalemleri - Selobant, yapıştırıcı veya cırt cırt bant - Her çocuk ve kolaylaştırıcı için "DOĞUM GÜNÜ!" ibaresi olan kare bir kâğıt - Tercihe bağlı: ek sanat malzemeleri, küçük bir takvim, ÇHS'nin çocuk dostu versiyonu (dağıtılacak malzemelere bakınız)

Yönerge

- Kendilerine özel günleri, özellikle insan haklarıyla ilgili olanları hatırlatacak bir takvim hazırlayacaklarını çocuklara anlatın.
- Çocuklarla insan haklarının neler olduğunu tartışın ve (henüz bilmiyorlarsa) ayrıca çocukların da hakları olduğunu açıklayın. Onlardan, çocuk haklarına ilişkin örnekler vermelerini isteyin ve gerekiyorsa bu örnekleri kendiniz verin.
- Çocuklara, çocuk veya genel olarak insan hakları ile ilişkilendirilebilecek özel herhangi bir gün bilip bilmediklerini sorun. Onlara diğer bayram günlerini sorun ve bunları çocuk veya insan haklarıyla ilişkilendirmelerini isteyin (örneğin, dini bayramlar, Düşünce, İnanç ve Vicdan Özgürlüğü ile ulusal bayramlar yurttaşlık hakkı ile kültürel bayramlar da kültür hakkıyla ilişkilendirilebilir). Bütün bunları liste halinde sıralayın. Çocukları yaratıcı olmaya özendirin ve insan haklarıyla ilişkilendirilebilecek özel günler düşünmelerini sağlayın. Tahminde bulunmalarını teşvik edin. Ardından 'hatırlanacak özel günler' listesini dağıtın. Tartışmalar sırasında değinilen diğer bayram günlerini de bu listeye ekleyin. İnsan hakları açısından öneminin ortaya konulabilmesi için bu günlerin nasıl kutlanabileceğini tartışın.

Çocukları dört gruba ayırın ve her grup için üzerinde çalışılacak üç ay belirleyin. Her gruba takvim sayfalarını, boyama malzemelerini, renkli kâğıtları ve takvimlerini hazırlamak için gerekli diğer malzemeleri verin.

- Talimatlara açıklık getirin:
 - Önce her ayın tarihlerini girin.
 - Ardından, o ay içindeki önemli bayram günlerinin adlarını yazın ve bu günlerin belirginleşmesi için etrafını süsleyin. Bu süsleme, bayram gününün veya ilgili insan hakkının (hakları-

Kaynak:
Uyarlandığı kaynak, COMPASS: Gençlerle insan hakları eğitimi kılavuzu (Avrupa Konseyi, 2002), s. 263.

nın) niteliği ile uyumlu olmalıdır. Bir bayram 1 günden fazla sürüyorsa, sürdüğü bütün günleri işaretleyin. Okul tatil günlerini de dahil edin.

- c. Bu özel günler için “BAYRAM” başlıklı bir örtü hazırlayın. Öyle ki, bu örtü kaldırıldığında bakanlar için bir sürpriz olsun. Örtüyü, o günün üzerine selobant veya yapıştırıcı ile tutturun.
5. Sayfalar tamamlandığında, bunları herkesin görebileceği şekilde duvara veya bir zemine yerleştirin. Çok önemli kimi bayramların bu listenin dışında kaldığını açıklayın.
6. Çocuklardan her birine üzerinde “DOĞUM GÜNÜ!” yazılı bir kare verin. Bunu alan her çocuk takvimde kendi doğum gününü bulacak, üzerine “...’nın doğum günü” yazacak ve sonra bu günün üzerini “DOĞUM GÜNÜ!” yazılı kare ile kapatacaktır (bunun için kare o günün üzerine açılıp kapanır şekilde yapıştırılabilir veya iliştilerilebilir). Bu iş tamamlandığında, çocuklara doğum günlerinin neden insan haklarıyla ilişkili olduğunu sorun ve yaşamanın ve ad taşımanın herkes için bir hak olduğunu açıklayın.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorularla etkinliği tartışın:
 - a. Bu etkinlik hoşunuza gitti mi?
 - b. Bu etkinlik size takvimle ilgili bir şeyler öğretti mi? Ya insan haklarıyla ilgili?
 - c. Bu özel günlerden hangisini özellikle bekliyorsunuz? Neden?
2. Bu tür özel günleri kutluyor olmamıza karşın, insan haklarından her gün yararlandığımıza işaret edin. Şu tür sorular yöneltin:
 - a. Her gün yararlandığımız insan hakları neler? Şu anda hangi insan hakkından (haklarından) yararlanıyorsunuz?
 - b. Bu haklara bütün çocuklar sahip mi? Her çocuk bu haklardan yararlanma fırsatını bulabiliyor mu?
 - c. Kimseyi dışarıda bırakmadan her çocuğun haklarını korunması için neler yapabiliriz? Bunu sağlamak kimin işi?
3. Her ayın başında yeni takvim sayfasına başlayın.
 - a. O ayın özel günlerini ortaya çıkarmak için üzerlerindeki kapakları kaldırın.
 - b. İnsan haklarıyla ilişki kurarak özel günün/bayramın anlamını açıklayın.
 - c. Her birinin nasıl kutlanacağını birlikte planlayın.

Takip önerileri

Belirli bir insan hakları gününün haftası içinde, PUSULACIK’tan belirli bir bayram gününe ilişkin konuları ele alan bir etkinlik seçin. Bu seçim içinde, 56. sayfada yer alan konular şemasından yararlanın.

Eylem fikirleri

- Çocuklardan, doğum günleri dahil özel günler için kutlama planlamaları yapmalarını isteyin.
- Çocuklar, İnsan Hakları Günü veya Çocuk Hakları Günü gibi özel günlerin kutlamasını tüm topluluk düzeyinde yapmak isteyebilirler.

Kolaylaştırıcı için ipuçları

- Özel günlerden oluşan listenin tamamını kullanmayın. Çocuklar henüz bu günü bilmiyor olsalar bile grubunuzla ilgisi olan günleri seçin. Yıldız işareti konulan günler çocuklar ve/veya insan hakları açısından özel anlamı olan günlerdir.
- Gruplar takvim üzerinde çalışırken aralarında dolaşın ve üzerinde çalışılan özel günün anlamının çocuklar tarafından kavranmasını sağlayın.
- Eğer listenize ulusal veya yerel kültürel ve dinsel bayramları da dahil ederseniz, grubunuzdaki çocukların aileleri ve toplulukları tarafından kutlananları da katmayı unutmayın. Eğer bu konuda

herhangi bir kuşkunuz varsa çocuklardan evlerinden bu konuda bir liste getirmelerini isteyin.

- Çocuklardan her birinin doğum gününün eşit biçimde kutlanmasını sağlamak açısından, herkes için aynı ayrıcalık, tanınma ve özel muamele içeren grup törenleri geliştirin. Yerel kültüre göre, doğum günü yerine isim gününü kutlayabilirsiniz.
- Hazırlanan takvimin canlı ve renkli olmasının yollarını arayın. Gerekli ve uygun olduğunda her bayramın diğer dillerdeki sembollerinin ve adlarının kullanılmasını da özendirin.
- Uyarlamalar:
 - Daha küçük yaşlardaki çocuklar için:
 - Bir takvimden ayın günlerini alsınlar. Şu noktaya dikkatlerini çekin: Aylardaki gün sayıları 28/29, 30 ve 31 olarak değişir ve bu nedenle ayların ilk günleri farklı günler olabilir.
 - Üzerinde günleri olan bir takvim verin ve buraya özel günleri girmelerini söyleyin.
 - Daha büyük yaşlardaki çocuklar için: ÇHS'nin ve/veya İHEB'nin çocuk dostu versiyonlarını verin ve belirledikleri özel günlerle verdiğiniz resmi belgenin belirli maddeleri arasında ilişki kurmaya çalışmalarını sağlayın.

DAĞITILACAK MALZEME: AKILDA TUTULACAK GÜNLER

1 Ocak	Dünya Barış Günü
8 Mart	Uluslararası Kadınlar Günü
21 Mart	Dünya Ormancılık Günü
22 Mart	Dünya Su Günü
7 Nisan	Dünya Sağlık Günü
22 Nisan	Yeryüzü Günü
1 Mayıs	Uluslararası İşçi Bayramı
8 Mayıs	Dünya Kızılhaç ve Kızılay Günü
9 Mayıs	Avrupa Günü
15 Mayıs	International Day of Families
1 Haziran	Dünya Çocuk Günü*
5 Haziran	Dünya Çevre Günü
21 Haziran	Dünya Barış ve Dua Günü
7 Ağustos	Eğitim Günü
8 Eylül	Uluslararası Okuryazarlık Günü
1 Ekim	Uluslararası Müzik Günü
5 Ekim	Dünya Öğretmenler Günü
16 Ekim	Dünya Gıda Günü
25 Ekim	Birleşmiş Milletler Günü
9 Kasım	Irkçılığa Karşı Mücadele Günü
16 Kasım	Uluslararası Hoşgörü Günü
20 Kasım	Evrensel Çocuk Günü/Uluslararası Çocuk Hakları Günü
3 Aralık	Uluslararası Engelliler Günü
10 Aralık	İnsan Hakları Günü

* Çocuk günleri, BM ve UNESCO tarafından benimsenen günler olarak hem 1 Haziran'da Uluslararası Çocuk Günü, hem de 20 Kasım'da Evrensel Çocuk Günü olarak kutlanmaktadır. Ayrıca, birçok ülkenin kendi özel çocuk bayramı da vardır.

DAĞITILACAK MALZEME: TAKVİM SAYFASI

[illegible]

4. Bir Varmış Bir Yokmuş...

İyi bilinen bir öyküde kahramanların cinsiyetlerini bir değiştir, ne olduğunu gör

Konular	Demokrasi, ayrımcılık, Toplumsal cinsiyet eşitliği
Zorluk	Düzey 2
Yaş	7-13
Süre	40 dakika
Grup büyüklüğü	5-15 çocuk
Erkinlik türü	Öykü anlatma, tartışma
Genel bakış	Bilinen bir öyküyü kahramanlarının cinsiyetini değiştirerek yeniden anlatma, buradan hareketle cinsiyete dair kalıplaşmış yargıları tartışma
Amaçlar	• Öykülerdeki ve gündelik yaşamdaki kalıplaşmış yargılara dayalı cinsiyet rollerini ve özelliklerini göstermek • Geleneksel ve geleneksel olmayan cinsiyet rollerini tartışmak • Toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek
Hazırlık	İyi bilinen bir öyküyü (roman, masal, film) karakterlerden çoğunun cinsiyetini değiştirerek yeniden yazın ve 10 dakikada anlatılacak hale getirin. Gerekirse adları ve diğer ayrıntıları da değiştirin. Öyküde, her iki cinsiyetten de, geleneksel tarzda davranan kişiler olsun (aşağıda Kül Kedisinin değiştirilmiş haline bakınız)
Malzemeler	Pano kağıtları (büyük boy kâğıtlar) ve kalemler

Yönerge

1. Çocuklara bir çember oluşturacak şekilde rahatça oturmalarını söyleyin. Onlara bir öykü anlatacağınızı onların da dikkatle dinlemeleri ve öyküde alışılmışın dışında noktalar olup olmadığına dikkat etmeleri gerektiğini açıklayın. Değiştirilmiş öyküyü çocuklara okuyun. Zaman zaman durarak “bu öyküde alışılmışın dışında bir şey var mı?” diye sorun. Çocukların hepsi rol değişimini anladık-tan sonra öykünün geri kalan kısmını okumak gerekemeyebilir veya bu noktadan hemen sonuca geçebilirsiz.
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak öyküyü tartışın:
 - a. Öyküyü beğendiniz mi?
 - b. Öyküde alışılmışın ötesinde bir şey gördünüz mü?
 - c. Alışılagedik dışında bir şey olduğunu ne zaman anladınız? Örnekler vermelerini isteyin.
3. Gündelik yaşantımızdan ve beklentilerimizden farklı olan şeylerin bize alışılmışın dışında geldiğine işaret edin. Çocuklara, gündelik yaşamda erkekler ve kadınlar için alışılagedik özellikler ve etkinlikler düşünmelerini söyleyin. Önerilerini, aşağıdaki gibi bir tabloda toplayın.

Şema 1. Kalıplaşmış cinsiyet rolleri

	ERKEKLER/OĞLAN ÇOCUKLAR	KADINLAR/KIZ ÇOCUKLAR
ALIŞILAGELDİK ÖZELLİKLER	Meraklı, akıllı, cesur, gürültücü, macera sever, saldırgan, hırslı, kısa saçlı	Nazik, duyarlı, sakın, başkalarını düşünen, ürkek, uysal, güzel kokar, giyinip kuşanır, uzun saçlı
ALIŞILAGELDİK ETKİNLİKLER	Sporu sever, kavga eder, işe gider, harekete geçer, kamyon sürer	Evde kalır, ev işleri yapar, kolayca ağlar, dedikodu yapar, güzel giysilerden hoşlanır, böceklerden korkar

Kaynak: “Gender-Bender” adlı etkinlikten uyarlanmıştır, ABC İnsan Hakları Eğitimi, ilk ve orta dereceli okullar için pratik etkinlikler, Birleşmiş Milletler, OHCHR, New York, Cenevre, 2004, ve Myra Sadker Advocates: www.sadker.org

4. Bu şemayı tartışın:

- Bu şemayı öykünün bilindik versiyonu ile karşılaştırın. Karakterlerin yaptıkları tipik işler ve sergiledikleri özellikler var mı? (örneğin Kül Kedisi evde kalır, ağlar, kendisine kötü davranılır, güzel gisileri olur. Prens ise kendine eş bulmak için harekete geçer, Kül Kedisini bulmak için akıllıca bir plan yapar)
- Karakterlerin bu tipik özellikleri ve işleriyle tanındıkları başka öykülerin akıllarına gelip gelmediğini çocuklara sorun. Öyküler örneklendikçe bunları yazın ve çocuklara önerilerini açıklamalarını söyleyin.

5. Bu özellikler ve etkinlikler günümüzün gerçek kadınlarına ve erkeklerine uyuyor mu?

- Aşağıdaki gibi bir şema daha yapın ve çocuklardan önce öyküde, sonra da gerçek yaşamda olmak üzere alışlagelmşin dışında davranışlara ilişkin gözlemlerini kaydetmelerini söyleyin.

Şema 2. Kalıplaşmış olmayan cinsiyet rolleri

	YETİŞKİN/ERKEK ÇOCUKLAR	KADINLAR/KIZ ÇOCUKLAR
ALİŞİLMİŞİN DIŞINDA ÖZELLİKLER	Öyküde: Yardıma ihtiyacı var Kendi deneyiminizde:	Öyküde: Buyurucu, akıllı Kendi deneyiminizde:
ALİŞİLMİŞİN DIŞINDA ETKİNLİKLER	Öyküde: Ağlar, ev işleri yapar, güzel giysiler ister, evde kalır Kendi deneyiminizde:	Öyküde: Aktif olarak koca arar, arama organize eder Kendi deneyiminizde:

6. Aşağıdaki türde sorular sorarak iki şemayı karşılaştırın ve tartışın:

- Kahramanların böyle alışılmadık özellikler taşıdıkları ve işler yaptıkları başka öyküler aklınıza geliyor mu? Çocukların gelen öyküleri söz edildikleri gibi sıralayın ve önerileri hakkında açıklama getirin.
- Sıra dışı özellikleri ve etkinlikleri olan gerçek yaşamdan kadınlar ve erkekler tanıyor musunuz? Çocuklara, sıra dışı özelliklerini ve etkinliklerini ve bunları neden sıra dışı olduklarını sorun.

7. “Kalıplaşmış yargı” sözcüğünü açıklayın ve örnekler verin.

8. Çocuklara, tipik özellikler ve etkinliklerle ilgili şemalarına bakmalarını söyleyin. Ardından onlara, bunlardan hangilerinin kadınlar ve erkeklerle ilgili biyolojik gerçekler olduğunu, hangilerinin ise inanç, tutum veya kalıp sınıfına gireceğini sorun.

9. Para kazanma, çocuk büyütme ve ev işleri yapma gibi rollerin günümüzde hem kadınların hem de erkeklerin ortak sorumlulukları olduğuna işaret edin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Çocuklar “kalıplaşmış yargı” kavramını kavradıklarında onlara aşağıdaki türde sorular yöneltin:

- Erkeklerin ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin kalıplaşmış yargılara karşı çıktıklarında insanlara nasıl davranılır?
- Kalıplaşmış yargılara dayalı yaklaşımlar, yetişkin erkekler ve erkek çocuklar açısından neden haksızdır? Peki ya kadınlar ve kızlar açısından?
- Toplumsal cinsiyet kalıpları kadınlar ve erkekler, erkek çocuklar ve kızlar arasında nasıl eşitsizlik yaratır?

2. Bu tür kalıplaşmış yargılara karşı çıkılmasında siz ne yapabilirsiniz?

3. Çocuklara, toplumsal cinsiyet kalıpları ile insan hakları arasında herhangi bir ilişki kurup kuramadıklarını sorun. Herkesin, cinsiyete dayalı kalıplaşmış yargılar dahil olmak üzere her tür ayrımcılıktan kurtulmuş olma hakkı olduğunu anlamalarına yardımcı olun.
4. Çocuklara etkinlik hakkında ne hissettiklerini sorun.

Takip önerileri

- Çocuklara, erkek ve kız çocukların daha eşit oldukları, geleneksel olanın dışında roller ve özellikler taşıdıkları başka öyküleri ve filmleri araştırmalarını söyleyin.
- 83. sayfadaki 'ERKEKLER AĞLAMAZ' ve 155. sayfadaki 'NEYİ SEVERİM VE NEYİ YAPARIM' başlıklı etkinlikler de cinsiyete dair kalıplaşmış yargıları ve yol açtıkları sonuçlarla ilgilidir.

Eylem fikirleri

5. Şu soruyu sorun: "Çevremizdeki insanlara, erkek çocukların/erkeklerin ve kız çocukların/kadınların davranması gerektiği gibi davranmadıkları için ayrımcılık uygulanıyor mu?"
 - a. Özellikle çocukların gündelik yaşamlarından örnekler vermelerini isteyin.
 - b. Çocuklardan, böyle durumlarda ayrımcılığa karşı ne söyleyebilecekleri veya yapabilecekleri konusunda bir rol oyunu yapmalarını isteyin.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinlikteki amacınız, toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirmek ve çocukları gerek kendilerinin gerekse başkalarının cinsiyet rolleriyle ilgili varsayımlarını sorgulamaya özendirme.
- Şu noktaya işaret edin: kadınların ve erkeklerin nasıl davrandıklarına ilişkin beklentiler ülkeden ülkeye, çevreden çevreye ve hatta aileden aileye farklılık gösterebilir. Bu arada "eşitliğin" her zaman "aynı olmak" anlamına gelmediğini de vurgulayın.
- Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme sorularını yöneltirken, bir konuda duyarlı davranın: Kimi çocuklarla, geleneksel olmayan cinsiyet rolleri nedeniyle zaten alay ediliyor, bu çocuklar bu yüzden dışlanmaya maruz kalıyor olabilir. Böylelerini rahatsız edebilecek tartışmalara izin vermeyin.
- Küçük çocuklar söz konusu olduğunda 'toplumsal cinsiyet' veya 'toplumsal cinsiyet rolleri' gibi terimleri kullanmanız gerekmez. Bununla birlikte, gelişim araştırmaları okul öncesi çağlardaki çocukların bile cinsiyetle ilgili farklı beklentileri anlayabildiklerini göstermektedir.

Uyarlamalar

- Daha büyük grup için: Dörder kişilik küçük gruplar oluşturun. Her birine Şema 1'i verin ve bu şemaya kadınların ve erkeklerin tipik etkinliklerini ve özelliklerini yazmalarını söyleyin. Grup temsilcileri elde ettikleri sonuçları sunabilirler. Grubun tümüyle geleneksel ve geleneksel olmayan rolleri tartışın. Ardından çocuklar küçük gruplarına gitsinler ve gerek öykülerde gerekse gündelik yaşamda kadınların ve erkeklerin geleneksel olmayan özellikleri ve etkinlikleriyle şemalarını tamamlasınlar. Grubun tümüyle yapılan tartışmanın ardından etkinliği bitirin.
- Daha büyük yaşlardaki çocuklar için: Masal yerine iyi bilinen bir romanı veya filmi seçin. Öyküye cinsiyet rolleri değiştirilmiş olarak başlayın ve başladıktan sonra öykünün gerisini çocuklar getirsin. Daha büyük yaşlardaki çocuklardan kimileri bilindik bir öyküyü değiştirip kendi başlarına değiştirilmiş haliyle anlatabilirler. Daha sonra küçük gruplardan her biri öyküsünü tüm grupta paylaşabilir.

DEĞİŞTİRİLMİŞ MASAL ÖRNEĞİ

Kül Kedisi

Bir zamanlar mutsuz bir **erkek** çocuk varmış. Bu çocuk **babasını** kaybettikten sonra **annes**i eve iki **oğlu** olan **dul bir başka adam** getirmiş. **Üvey babası** onu hiç sevmemiş. Adam her türlü hoş sözü **kendi oğulları** için söyler, iyi şeyleri ancak onlar için yapar, onları kayırırmış. **Son moda** giysiler, güzel yiyecekler ve özel muamele hep onların hakkıymış. Bizim zavallı ve mutsuz çocuğumuz ise hiçbirine layık görülmezmiş. Giydikleri, üvey kardeşlerinin eskileri, yedikleri ise onların yediklerinden arta kalanlarmış. Bütün gün çalıştığından, alışverişe gittiğinden, evde yemek pişirdiğinden ve temizlik işleri yaptığından dinlenecek zaman da bulamıyormuş. Ancak akşam olduğunda mutfaktaki ateşin önünde biraz oturmasına izin veriliyormuş.

Tek başına geçen bu uzun gecelerde çocuk bir yandan ağlayıp evdeki kediyle konuşurmuş. Kedi ona “miyav” dediğinde aslında söylediği şuymuş: “Haydi, keyiflen! Sende üvey kardeşlerinin hiçbirinde olmayan bir şey var ve o da güzellik.”

Kedinin söylediği doğruymuş. İslî pash yüzüyle, döküntü giysileri içinde bile güzel bir çocukmuş. Üvey kardeşleri ise ne kadar iyi giyinirlerse giyinsinler, beceriksiz ve çirkinlermiş ve hep öyle kalacaklarmış.

Günlerden bir gün eve güzel yeni giysiler, ayakkabılar ve takılar gelmeye başlamış. Kraliçe bir balo düzenliyormuş ve üvey kardeşler de bu baloya davetlilermiş. Hepsi ayna karşısında baloya hazırlanıyormuş. Zavallı çocuk ise ayna karşısındakilerin giyinip kuşanmalarına ve süslenmelerine yardım ediyormuş. Kalkıp “ben gitmeyecek miyim” diye sormayı aklından bile geçirmemiş çünkü sorarsa “Sen mi? Sevgili **oğlum**, senin işin evde kalıp bulaşıkları yıkamak, yerleri silmek ve kardeşlerin için yatakları hazırlamak, çünkü eve yorgun dönecekler” türü bir yanıt alacağını biliyormuş.

Kardeşleri ve üvey babası gittiklerinde çocuk gözyaşlarını silmiş ve kediye bakıp iç geçirmiş. “O kadar mutsuzum ki.” Kedi de “miyav” demiş.

Tam o sırada mutfak ışıkla dolmuş ve bir peri ortaya çıkmış. Peri ona “sakın korkma” demiş ve devam etmiş: “Rüzgâr senin iç çekişlerini bana ulaştırdı. Baloya gitmek istediğini biliyorum ve gideceksin!”

Çocuk yanıtlamış: “Böyle çul çaput içinde nasıl giderim? Oradakiler beni gerisin geriye çevirir.” Peri gülümsemiş ve elindeki sihirli değneğiyle bir hareket yapmış. O anda çocuk kendini o güne kadar gördüğü en güzel giysiler içinde buluvermiş.

Peri: “Böylece giysi işini çözmüş olduk, şimdi sana bir araba bulmamız gerekiyor. Hiçbir kibar **bay** baloya yürüyerek gitmez. Hemen bana bir kabak bul” demiş.

Çocuk “elbette” demiş.

Ardından peri kediye dönmüş, “bana yedi tane fare getir” demiş.

Çocuk elinde güzel bir kabakla dönmüş. Bu arada kedi de kilerde yedi fare yakalamış. “Güzel” demiş peri. Değneğiyle sihirli bir işaret yaptığında kabak göz alıcı bir arabaya, farelerden altısı da beyaz ata dönüşmüş. Yedinci fare ise, elinde kamçısı, arabayı sürecektir son derece iyi giyimli, güzel bir **kadın** olmuş. Çocuk gözlerine inanamamış.

“Sarayda seni ben tanıtacağım. Emin ol, onuruna balo düzenlenen **Prenses** senin güzelliğini görünce büyülenecek. Ancak sakın unutma: Balodan tam gece yarısı ayrılıp eve dönmelisin. Çünkü büyü tam gece yarısı bozulacak. Gece yarısından sonra araba kabağa, atlar ve arabacı da yeniden fareye dönecek. Sen ise gene o eski püskü giysilerin içinde olacaksın, ayağında da güzel dans ayakkabıları yerine o kaba saba şeyleri bulacaksın. Anlıyor musun?”

Çocuk gülümsemiş ve “evet, anlıyorum!” demiş.

DEĞİŞTİRİLMİŞ MASAL ÖRNEĞİ

Çocuk balo salonuna girdiğinde ortalıkta çıt çıkmıyormuş. Herkes sözünü yarıda kesip bu şık ve güzel insana hayranlıkla bakıyormuş.

Aralarında “bu kişi kim ki?” diye konuşmalar geçiyormuş. Üvey kardeşler de yeni gelenin kim olduğunu merak ediyormuş. Aslında, kırk yıl düşünseler gelen bu güzel kişinin kediyle konuşan kendi üvey kardeşleri olduğunu çıkarıramazlarmış.

Sonra **Prenses** gözlerini bu güzellikten kaçırılmaz olmuş. Ona doğru ilerlemiş ve dans etmek istediğini söylemiş. Ardından, orada bulunan bütün **genç beyleri** düş kırıklığına uğratarak gece boyunca hep onunla dans etmiş.

Dans ederlerken Prenses sürekli soruyormuş: “Güzel genç **adam**, kimsiniz siz?”

Gel gelelim, çocuk “Kim olduğum önemli mi? Nasıl olsa beni bir daha hiç göremeyeceksiniz” demekten başka bir şey söyleyemiyormuş.

Prenses ise ısrar ediyormuş: “Sizi tekrar göreceğim, bundan eminim.”

Çocuk baloda gerçekten iyi vakit geçiriyormuş. Ancak, aniden saatin sesini duymuş. Gece yarısını bildiren ilk ses! Perinin dediklerini anımsamış ve Prenses’in kollarından sıyrılarak veda bile etmeden aceleyle merdivenleri inmeye başlamış. Aceleyle koşarken, dans ayakkabılarından biri ayağından çıkmış, ancak durup almayı düşünmemiş bile. Ya saati geçirirse? Bu tam bir felaket olurmuş. Böylece gecenin karanlığına karışıp ortadan kaybolmuş.

Çocuğa delicesine aşık olan **Prenses** geride kalan ayakkabıyı almış ve ayağı bu ayakkabıya uyan **erkek**le evleneceğini ilan etmiş. Ardından hizmetkarlarına şu emri vermiş: “Ayağı bu ayakkabıya uyan kişiyi gidip her yerde arayın. O kişi bulunmadıkça hiçbir zaman huzur bulmayacağım.” Böylece **Prenses’in** yardımcıları her genç **erkeğin** ayağını ayakkabıyla denemeye başlamış.

Saraydaki görevlilerden biri çocuğun üvey kardeşleri ve **üvey babasıyla** yaşadığı eve geldiğinde, elindeki ayakkabıyı evdeki bütün **erkeklerde** deneyeceğini söylemiş. Diğer iki kardeşe ayakkabı hiç ama hiç uymamış. Görevli evde başka **genç erkek** olup olmadığını sorduğunda **üvey baba** “Yok” demiş. Ancak tam o sırada kedi **kadının** paçalarına yönelerek onu mutfağa doğru götürmüştü.

Zavallı çocuk orada, küllerin yanında oturmaktaymış. Görevli ayakkabıyı bir de onda denemiş ve tam uyduğunu görmüş.

Üvey baba şaşkınlıkla: “Şu sefil ve dağınık çocuk baloda bulunmuş olamaz! Gidin **Prenses’e** iki **oğlumdan** biriyle evlenmesi gerektiğini söyleyin! Şunun ne kadar çirkin olduğunu görmüyor musunuz?” diyecek olmuş.

Ancak sözleri ağzına tıklıvermiş, çünkü peri ortaya çıkmış.

Değneğini kaldırarak “artık yeter!” diye bağırılmış. O anda çocuk bir kez daha gençlik ve şıklığın ışıltısı içinde o güzelim giysilere bürünmüş. **Üvey baba** ve üvey kardeşler şaşkınlıkla ona bakakalmışlar. Görevli “benimle gel **yakışıklı genç adam**, **Prenses** size nişan yüzüğü takmak için bekliyor” demiş. Böylece çocuk neşe içinde saraya yollanmış. **Prensesle** birkaç gün sonra evlenmişler ve hep mutluluk içinde yaşamışlar.

Kediye gelince; o yalnızca “miyav” demiş.

Masalın alındığı yer: Kül Kedisi öyküleri: www.ucalgary.ca/~dkbrown/cinderella.html

5. Biz Aileyiz

Konular	Ayrımcılık, Aile, Toplumsal Cinsiyet
Zorluk	Düzey 2
Yaş	8-10
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	8-30 çocuk
Erkinlik türü	Resim yapma, tartışma
Genel bakış	Çocuklar, resimler ve çizimleri kullanarak 'farklı' aile kavramlarını ve yapılarını tartışılar
Amaçlar	• Çeşitliliğe ve farklılıklara hoşgörüyü geliştirme • Çocukları yetiştirilmenin farklı yolları üzerinde düşündürmek ve aile tanımını ele almalarını sağlamak • 'Alışılmış olmayan' aile yapılarında çocuklara karşı ayrımcılık konusunu tartışmak • Aile ile insan hakları arasındaki bağlantıyı ortaya çıkarmak
Hazırlık	• Küçük gruplardan her biri için farklı aile yapılarını gösteren bir dizi görsel malzeme/ fotoğraf (tek başına yaşayan ebeveyn, klasik yapı, aynı cinsiyetten çiftler, geniş aile, evlatlık çocuk, birkaç kuşağın birlikte olduğu geniş aile)
Malzemeler	• Her bir küçük grup için bütün resimlerin kopyaları

Yönerge

1. Bu etkinliğin, ailemiz olarak gördüğümüz kişilerle kendimizi özdeşleştirmenin ve birlikte yaşamamızın çeşitli yollarını ortaya çıkardığını anlatarak etkinliği tanıttın. Bütün çocukların hep aynı tip ailede yaşamadığını vurgulayın.
2. Her çocuktan birlikte yaşadıkları ailesini çizmesini isteyin (ayrıldıkları, “keşke olsa” dedikleri veya bir zamanlar üyesi oldukları aile değil, şimdiki aile). Bu çizime ayrıntıları eklemelerini teşvik edin (her aile üyesinin adı, yaşı, cinsiyeti).
3. Çocuklardan bildikleri diğer aile tiplerini tartışmalarını isteyin. Ardından, kendi ailelerine ilişkin çizimlerini sunsunlar.
4. Birlikte beyin fırtınası yapın ve mümkün olduğu kadar çok sayıda aile tipi çıkartın. Üzerinde durulmayan aile tiplerini siz ekleyin.
5. Çocukları 4-5 kişilik gruplara ayırın ve gruplardan her birine daha önce hazırlamış olduğunuz görsel malzemeleri/fotoğrafları verin. Gruplara bunlardaki başlıca farklılıkların veya her aileye ilişkin “alışılmışın dışındaki” durumun ne olduğunu sorun. Gruplardakiler kendi aile resimlerini de ele alsınlar ve kendilerine verilen malzemelerde gösterilen ailelere benzeyip benzemediğini tartışsınlar.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Bu etkinlikte ne oldu?
 - b. Kendi ailenizi çizip sunmak kolay mıydı, zor muydu?
 - c. Diğer çocukların çizdikleri sizi şaşırttı mı? Neden?
 - d. Size verilen aile resimlerinde sizi şaşırtan yanlar var mıydı? Neden?
 - e. Aileler hakkında ne öğrendiniz?

- f. Sizce ailesi 'farklı' olan çocuk ne hisseder?
- g. Bu çocukları nasıl destekleyebilirsiniz?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
 - a. Bütün çocukların bir ailede yaşama hakları var mıdır?
 - b. Bir ailede yaşamak önemli midir? Evetse neden, hayırsa neden?
 - c. Sizce hangi çocuklar belki de aileleriyle yaşamıyordu? Peki, bu çocuklar nerede yaşamaktadır?
 - d. Bu konumda çocuk tanıyor musunuz? Bu çocuklara nasıl destek olabilirsiniz?
 - e. Çocukların tüm haklarına saygı duyulmasını kim sağlar?

Takip önerileri

- 129. sayfadaki etkinlik 'KİM KARAR VERMELİ?' ailelerin birlikte nasıl yaşadıklarına ve kararları nasıl aldıklarına ilişkin soruları yanıtlamaktadır.
- Kalıplaşmış yargılardan doğan beklentiler başka etkinliklerde de ele alınmaktadır: 'RESİM OYUNLARI', (s. 174), 'ARKAMDA KİM VAR' (s. 57) ve 'DÜNYA YAZ KAMPİ' (s. 79).

Eylem fikirleri

- Yörenizdeki bir yetimhaneye veya çocuk yetiştirme yurduna bir dizi ziyaret düzenleyin. Oradaki çocuklarla tartışma veya dostluk grupları oluşturun.
- Eğer bulunduğunuz çevrede evlat edinme ya da koruyucu aile programları varsa gruptaki kimi çocuklar bu girişimlerde yer almak isteyebilir.
- Kimi çocuklar kendi 'Bir kardeş edin' girişimlerini başlatmak isteyebilir ve bu da okulda veya yaşadığınız çevrede gerçekleştirilebilir.

Kolaylaştırıcı için ipuçları

- Çocukların farklı veya alışılmışın dışında aile tarzları sunarken rahat olmalarını ve kendileriyle alay edilmemesini sağlayın. Alıştırma boyunca, hoşgörüye, aileyi aile yapan duygulara ve değerlere vurgu yapın.
- Grubunuzda yer alan çocukların aile durumlarını önceden bilerek etkinliği onları utandırmayacak veya herhangi bir çocuğa rahatsızlık vermeyecek biçimde uyarlamak önemlidir.
- Etkinliğe başlamadan önce 209. sayfadaki AİLE VE ALTERNATİF BAKIM başlıklı arka plan bilgilerine bakın. Burada, etkinlik için yararlı olabilecek farklı aile biçimleri ve yapıları hakkında bilgi bulabilirsiniz.

Uyarılama

Etkinliği kısa tutmak için, ek aile resimleri olmadan gerçekleştirebilirsiniz. Çocukları küçük gruplara ayırırken, yenilerini göstermeden onlardan yalnızca kendi aile çizimleri üzerinde durmalarını isteyebilirsiniz. Bununla birlikte, grupta örneği olmayan aile tiplerinden söz etmek de önemlidir.

6. Çağdaş Masal

Kumdaki ayak izleri oturarak oluşmaz!

Konular	Ayrımcılık, Eğitim ve serbest zaman, Şiddet
Zorluk	Düzey 2
Yaş	8-13
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	5-15 çocuk
Erkinlik türü	Öykü anlatma, tartışma
Genel bakış	Çocuklar bir dizi resimden hareketle sırayla öyküler anlatır
Amaçlar	• Çocuk işçiliği ve modern kölelik konularının tanıtılması • Aktif dinlemeyi geliştirme • Daha büyük çocuklar için: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) tanıtılması
Hazırlık	• Düz bir tahta sopa hazırlayın • Her çocuk için çizimlerin kopyalarını çıkarın • Her çocuk için ÇHS'nin çocuk dostu versiyonu
Malzemeler	• Tahta sopa • Dağıtılacak çizim süreci kopyaları • Çocuk dostu ÇHS kopyaları

Yönerge

1. Bir öyküyü özel bir şekilde dinlemeleri için çocukların daire şeklinde oturmalarını isteyin. Gizemli bir hava oluşturmaya çalışın. Onlara tahta sopayı gösterip bunun 'konuşma sopası' olduğunu söyleyin. Bu sopa kimin elindeyse ancak o konuşabilir. Her konuşan, daha sonra sopayı bir başkasına verir.
2. Resimleri çocukların hepsinin görebileceği şekilde yayın ve bu resimlerden hareketle hep birlikte Siwa adındaki bir kız çocukla ilgili bir öykü hazırlayacaklarını söyleyin. Sonra her çocuğa veya iki çocuğa bir tane olmak üzere resimleri dağıtın. Çocuğun veya iki çocuktan oluşan bir grubun eline hangi resim verilmişse o resim öykünün onlar tarafından anlatılacak bölümünü temsil etmektedir. Resimlerin neyi anlattığını düşünmeleri ve eğer ikili gruplarla çalışıyorlarsa konuyu birlikte tartışmaları için çocuklara zaman verin.
3. Sopayı önce siz elinize alın ve öykünün nasıl anlatılması gerektiği konusunda birkaç şey söyleyin. Ardından, sopayı öyküyü anlatmaya başlayacak olan çocuğa verin. Bir sonraki konuşmacı olmak isteyen çocuğun resmini kaldırıp göstermesini söyleyin. Eğer daha sonra söz almak isteyen birden fazla kişi varsa, o an konuşmuş olan elindeki sopayı tercih edeceği birine verir.
4. Öykü sonuna geldiğinde çocuklara bu resimlerin ardındaki gerçek öyküyü dinlemek isteyip istemediklerini sorun. Onlara Siwa'nın öyküsünü okuyun veya anlatın.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Öykünüze neyi temel aldınız? Resimler size başınızdan geçen veya duyduğunuz bir olayı anımsattı mı?
 - b. Resimlerden hareketle kurduğunuz öykü gerçek öyküye yakın mıydı?
 - c. Siwa'nın öyküsü hakkında neler düşündünüz? Neler hissettiniz?
 - d. Siwa'nın öyküsüne ilişkin sorularınız var mı?

2. Aşağıdaki türde sorular sorarak çocuk işçiliğini ve modern kölelik biçimlerini tartışın:
 - a. Köle nedir?
 - b. Siwa'nın durumu hangi bakımlardan köleliğe benziyordu?
 - c. Siwa'nın öyküsünün sizin ülkenizde de gerçekleşmesi mümkün mü? Bu tür olaylar biliyor musunuz?
 - d. Bugün dünyamızda hâlâ köleler var mı?
3. Çocuklara ÇHS, İHEB veya AIHS'nin (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) çocuk dostu kopyalarını verin. Siwa'nın öyküsünü insan haklarıyla ilişkilendirin:
 - a. Çalışmaya zorlanan çocuklara ne olur?
 - b. Bu onların insan haklarını nasıl etkiler? Siwa'nın, ÇHS'de yer alıp da ihlal edilen bir hakkını söyleyebilir misiniz?
 - c. ÇHS çocukları nasıl korur?
 - d. Diğer insan hakları belgeleri de çocuklara koruma sağlıyor mu?

Takip önerileri

- Ürkütücü gelebilecek bir konuyla ilgili alıştırma tek başına bırakılmamalıdır. Ne kadar kısa olsa da, buna olumlu ve pozitif bir etkinlik ekleyip öyle devam edin. Örneğin 100. sayfadaki 'HAKLARIN HARİTAYA YERLEŞTİRİLMESİ' veya 184. sayfadaki 'SEYİRCİ KALMAKTAN YARDIM ETMEYE' gibi.
- Daha büyük yaşlardaki çocuklar için Avrupa Konseyi'nin benzer bir duruma ilişkin çizgi öykülerini kullanın. Uygun olup olmadığına bakmak için: www.hurights.eu/notforsale/fabia/en/01.html

Eylem fikirleri

- Çocuklar, ülkelerinde çocuk işçiliğini önlemeye yönelik yasal düzenlemeleri araştırabilirler. Yasal olarak çocukların ne kadar çalışmalarına izin verilebilir? Çocuklar belirli çalışma biçimlerine karşı korunuyor mu?
- Çocuklar, çocukların evlerinde ne kadar çalıştıklarını ve ne tür işler yaptıklarını ortaya çıkarmak için bir araştırma tasarlayıp uygulayabilirler. Aile üyeleriyle birlikte ve aile için yapılan işler çocuk işçiliği sayılır mı? (örneğin kardeşlere bakmak, ev işleri, ana babaya işlerinde yardımcı olma gibi). Büyüklerine yardımcı olma açısından erkek ve kız çocuklar eşit mi çalışıyor?
- Çocuklarla birlikte, çocuk işçiliğine ve insan kaçakçılığına karşı bir kampanya hazırlayın. Bunlardan ikincisi çocuklara yabancı bir konu gibi gelse de ilginç bulacaklardır.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Resimlere bakarak öykü anlatmakta çocukların yardıma ihtiyacı olabilir. Öyküyü anlatanlardan biri olarak sürece katılıp öykünün gerçek haline daha uygun anlatılması için yönlendirme yapabilirsiniz. Çocuklar ayrıca resimleri sırasıyla art arda koymakta da güçlük çekebilirler.
- Bir kavram olarak "kaçakçılık" konusunda açıklama yapmanız gerekebilir.
- Çocukların Siwa'nın öyküsü konusunda yöneltebilecekleri sorulara hazırlıklı olun. Çünkü bu öykü kimileri için şaşırtıcı veya sarsıcı gelebilir. Ayrıca, çocukların kendileri veya başkaları benzer bir duruma düştüğünde nereden yardım istenebileceğini de anlatın.
- Siwa'nın öyküsü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından karara bağlanan gerçek bir olaya dayanmaktadır (Siliadin v. Fransa, No. 73316/01). Burada yer alan öyküde ise Siwa'nın asıl ülkesinin ve gönderildiği ülkenin adı özellikle verilmemiştir (aslında Siwa'nın ülkesi Togo, gönderildiği yer de Fransa'dır). Bunun nedeni, kaçırılan çocukların çoğunun Afrikalı veya Avrupa dışında başka bir ülkeden oldukları, bu çocukların geldikleri tek yerin de Fransa olduğu şeklinde bir izlenim doğma-

sına meydan vermemektir. Ülkenizdeki durumu daha iyi yansıtmaları için öyküde değişiklikler yapabilirsiniz. Ancak, bu tür kaçakçılık olaylarının hep Avrupa dışından kaynaklandığı gibi bir izlenim vermeyin. Ne yazık ki böyle durumlarla Avrupa ülkeleri arasında da karşılaşılmaktadır.

- ÇHS dışında, çocukların çalıştırılmalarına karşı sağlanan diğer korumalardan da söz edebilecek durumda olun. Bunun için V. Bölüm'deki çocuk işçiliği konusuna (s. 237) ve 262. sayfada çocuk kaçakçılığı bölümlerine bakın.
- Çocukların, ailelerine yardımcı olmak için yaptıkları işlerle çocuk işçiliği arasındaki farkı görmelelerine yardımcı olun. Bunu, çocuğun serbest zaman ve dinlenme, eğitim ve diğer haklarıyla ilişkilendirin.
- Tüm dünyada kız çocuklara daha az serbest zaman tanınmakta, onlardan erkek çocuklara göre daha çok ücretsiz iş yapmaları beklenmektedir. Kız ve erkek çocuklara yönelik beklentiler arasındaki farklılıklara işaret edip bu konuyu toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkilendirebilirsiniz.

Uyarlamalar

- Daha büyük yaşlardaki çocuklar için: Aşağıdaki türde sorular sorarak Siwa'nın öyküsünü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile ilişkilendirin:
 - Siwa ve avukatı durumu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne götürdü. Bu mahkemeyi hiç duymuş muydunuz? Siwa'nın davasında değişmesi istenilen kimdi veya neydi?
 - AİHM Siwa davasında hangi kararı verdi? Sonuçta ne oldu?
 - Ülkeniz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni onayladı mı?
 - Bir çocuk olarak AİHM'ye başvurabilir misiniz? AİHM sizin için ne gibi şeyler yapabilir?
- Daha büyük yaşlardaki çocuklar için: İHEB ve ÇHS ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni karşılaştırın. Sözleşme'nin sade dille yazılmış bir versiyonu için bkz. www.youthinformation.com/Templates/Internal.asp?NodeID=90847
 - Daha küçük yaşlardaki çocuklar için: Resimlere numara koyun ve çocukların olayların akışını düzgün görebilmeleri için sıralayın.

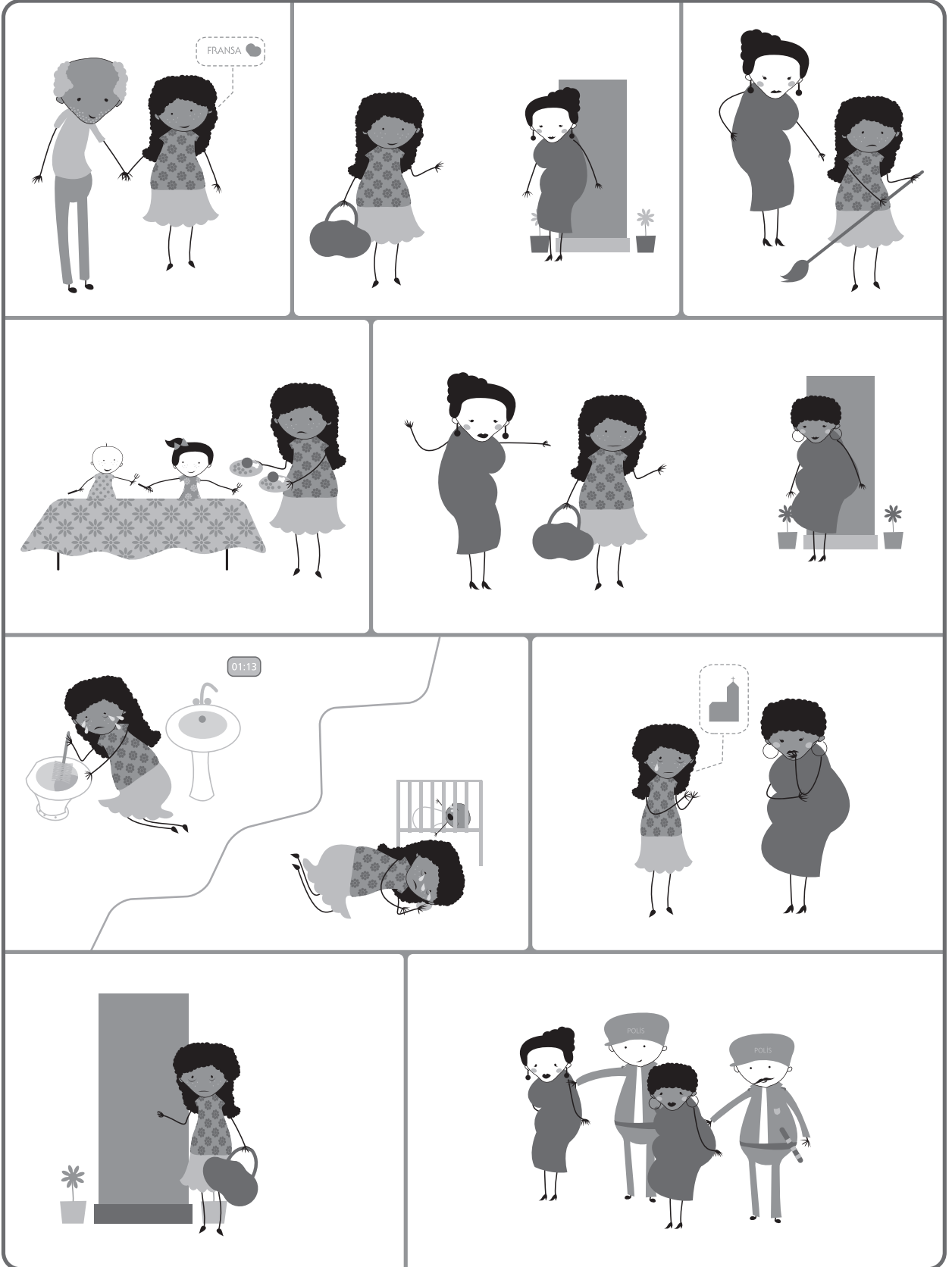
Ek bilgiler

- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi hakkında: www.echr.coe.int
- AİHM videosu için: www.coe.int/t/e/multimedia/defaulten.asp
- Avrupa Konseyi'nin İnsan Kaçakçılığına Karşı Mücadele Kampanyası için: www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/defaulten.asp
- İnsan Hakları-Eşitlik Genel Müdürlüğü ile işbirliği halinde İletişim Müdürlüğü Halkla İlişkiler Müdürlüğü tarafından hazırlanan Avrupa Konseyi broşürü 'İnsan Kaçakçılığına Karşı Harekete Geçilmesi 2006': (ayrıca bakınız: www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Source/English%20brochure.pdf)
- Avrupa Konseyi İnsan Kaçakçılığına Karşı Mücadele Sözleşmesi için ayrıca bakınız: www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign

DAĞITILACAK MALZEME

SIWA'NIN ÖYKÜSÜ

Siwa'nın öyküsü

Bir zamanlar, çok da uzak olmayan bir geçmişte Siwa adında bir kız vardı. Siwa, annesi babası daha kendisi çok küçükken öldüğünden amcasıyla birlikte çok yoksul bir ülkede yaşıyordu.

Siwa büyüdüğünde dünyanın kendi ülkesinden çok daha büyük bir yer olduğunu, gidip görülecek ilginç pek çok ülkenin bulunduğunu öğrendi. Ancak, ülkesindeki başka pek çok kişi gibi Siwa da yoksuldu ve başka ülkelere gidip gezecek parası yoktu.

Derken bir gün amcası bir planla çıkıp geldi. Amcası, Siwa'yı zengin bir ülkeye, orada tanıdığı Bayan X'in yanına göndermeyi düşünüyordu. Siwa da bu fikre istekle katıldı, gidip bir başka ülkeyi görecekti. Bayan X ile yapılan anlaşmaya göre kadın Siwa'ya bir uçak bileti alacak, Siwa da bu biletin parasını çıkarıncaya kadar Bayan X'in evinde kalıp işlerinde aileye yardımcı olacaktı. Ayrıca Bayan X Siwa'yı okula da gönderecek, geldiği ülkede rahatça oraya buraya gidebilmesi için gerekli yasal işlemleri de yapacaktı.

Ne var ki, Siwa ülkeye gelip Bayan X'in evine yerleşince işler ters gitmeye başladı. Siwa'nın umduğunun tersine, Bayan X ona hiç de sıcak davranmıyordu. Çocuklara bakması, evdeki tüm işleri tek başına yapması isteniyordu. "Okulum ne olacak" diye sorduğunda kadın daha beklemesi gerektiğini söylüyordu.

Bir süre sonra Bayan X Siwa'ya artık Bayan Y'nin yanında kalacağını söyledi. Siwa da artık okula gidebileceği ve yeni ülkede daha iyi bir yaşam sürdüreceği umuduna kapıldı. Gelgelelim, Bayan Y Bayan X'ten de kötü çıktı. Yaşam Siwa için daha da güçleşti. Artık sabahları çok erken işe koyuluyor, gece geç vakte kadar çalışıyordu. Ancak çocukların odasında yerde yattığından rahat uyuyamıyor, gece uyanıp ağlayan bebeğe bakmak zorunda kalıyordu. Temizlik, yemek yapma ve çocuklara bakma gibi işler dışında şöyle bir dışarı çıkıp gezmesine bile izin verilmiyordu. Tam bir azaptı ve Afrika'dan ayrıldığına pişman olmuştu.

Bir sabah Siwa dinsel bir gerekçe ileri sürerek evden çıkma izni alabildi. Ancak, oraya gitmek yerine cesaretini toplayıp bir komşunun kapısını çaldı. Evde oturan genç çifte durumunu anlatıp yardım istedi. Genç çift Siwa'nın öyküsünü dinlediğinde çok etkilendi. Günümüzde bir insana böyle köle gibi davranılabileceğini hiç düşünmemişlerdi. Siwa'nın öyküsü onlara eski zamanlardan kalma bir masal gibi gelmişti, yalnız Siwa'nın durumunda ona yardım edecek bir peri de yoktu. Kendi sorununu kendisi çözmek zorundaydı.

Çift Siwa'yı evlerine aldı ve durumu polise bildirdi. Araştırma yapan polis Bayan X ve Bayan Y'yi yargıya sevk etti. Ancak bu kişilerin yargılanıp suçlu bulunmaları Siwa'yı tatmin etmeyecekti. Onun asıl istediği kendi başına geleceğinin başka hiçbir çocuğun başına gelmemesiydi. Dolayısıyla, bir avukatın da yardımıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde dava açtı. Bu davada, Bayan X'in yaşadığı ülkedeki yasaların bu tür bir köleliğe meydan veremeyecek şekilde değiştirilmesi isteniyordu. Mahkeme Siwa'yı haklı buldu ve ülkeye gelecekte benzer zorla çalıştırma olaylarının ortaya çıkmasını önleyecek düzenlemeler yapma yükümlülüğü getirdi. Siwa sonunda mutlu oldu. Bayan Y'nin evinde bir mahkûm gibi yaşamaktan kurtulmanın ötesinde kendi yaşadıklarının başka hiçbir çocuğun başına gelmemesini de sağlamıştı.

Kaynak: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde görülen Siliadin-Fransa davasından uyarlanmıştır, Dava No. 73316/01.

7. Dünya Yaz Kampı

En sevdiğim etkinlik en çok sevdiğilerimi seçmektir!

Konular	Ayrımcılık, Genel olarak insan hakları
Zorluk	Düzyey 2-3
Yaş	8-13
Süre	45-60 dakika
Grup büyüklüğü	En çok 20 çocuk
Erkinlik türü	Öncelik sıralaması, müzakere, tartışma
Genel bakış	Çocuklar kişilerin özelliklerinin de yer aldığı bir listeden çadır arkadaşlarını seçerler ve tercihlerine dayanak olan varsayımları tartışır
Amaçlar	• Kişisel kalıplaşmış düşüncelerin ve önyargıların incelenmesi ve bunların kaynakları üzerinde düşünülmesi • Eşitliğin ve ayrım gözetmemenin özendirilmesi
Hazırlık	• 12 kampçıdan oluşan bir liste hazırlayın veya grubunuza uygun kişilerden bir liste oluşturun. Bunlardan en az biri gerçekte var olmayan bir yerden olmalıdır • Alternatif: listeyi tahtaya yazın • Her çocuk için etkinlikler listesinin bir kopyasını çıkarın. Burada kamp hakkında bilgiler, yerine getirilecek görev ve 12 kampçı da yer almalı • Alternatif: listeyi tahtaya yazın
Malzemeler	• Etkinlikler listesinin her çocuk için bir kopyası ve her çocuk için bir kalem • Her grup için kâğıt ve tahta kalemi

Yönerge

1. Çocuklardan her birine etkinlikler listesiyle bir kalem verin. Senaryoyu ve yönergeleri etkinlikler sayfasında belirtin. Kampçıların özelliklerini yüksek sesle okuyun.
2. Sonra çocuklardan, kampçılar listesine bakarak çadırlarını paylaşmak istedikleri üç çocuğu seçmelerini isteyin. Bu sırada kimse konuşmamalıdır.
3. Herkes seçimini yaptıktan sonra çocukları 3-5 kişilik gruplara ayırın. Görevlerini anlatın:
 - a. Kampın sizin bulunduğunuz bölümünde dört çadır var. Her çadır dört kişilik. Grubunuzdaki kişi sayısı ve her çadır için üç kişi daha olunca toplam en fazla 16 kişi olması gerekiyor. Kendi grubunuzda, bu dört çadırdan her birinde kimlerin kalacağını belirleyin. Elinizdeki kâğıda dört çadır şekli yapın, her çadırdaki kalacak dört kişiyi belirtin ve bunu tahtaya asın.
4. Çocuklara diğer grupların çadır şemalarına bakmaları için zaman tanıyın. Sonra kampçılar listesini sırayla okuyun ve bu kişinin her grup tarafından hangi çadıra verildiğini ortaya çıkarın. Böylece çocuklar aynı kampçıları başka kimlerin seçtiğini de öğrenmiş olacaktır.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Etkinliğin sonuçlarını tartışın:
 - a. Sizinle aynı çadırdaki kalacak diğer üç kişiyi seçmek güç oldu mu? Olduysa neden, olmadıysa neden?
 - b. Kimi çocukları çadır paylaşımı için çok kişinin seçmiş olduğu durumlar var mı? Neden?
 - c. Hiç seçilmeyenler de var mı? Neden?
 - d. Adını hiç bilmediğiniz bir yerden gelen çocuğu seçmeye sizi ne yöneltti?

Uyarlandığı kaynak: 'Euro-rail à la carte', 'Herkes Farklı-Herkes Eşit' kampanyasında kullanılan eğitim paketi, Avrupa Konseyi, 1995.

2. Bu etkinlik sonrasında neler hissettiniz?
 - a. Grup tartışmalarında komik herhangi bir şey oldu mu?
 - b. Grup içinde anlaşmaya varmak güç mü oldu?
 - c. Sonuçtan kim memnun, kim değil?
 - d. Kendiniz hakkında yeni bir şey öğrendiniz mi? Tercihlerinizi nasıl yaptığınız hakkında?
3. Bu etkinliği gerçek yaşamdaki durumlarla karşılaştırın:
 - a. Durum gerçekçi miydi?
 - b. Kiminle birlikte olacağınız konusunda tercih yapmanızı gerektirecek başka durumlar aklınıza geliyor mu?
 - c. Seçim yapmak nasıl bir şey?
 - d. Gerçek yaşamda seçilmek nasıl bir şey? Seçilmemek?
 - e. Gerçek yaşamda buna benzer ne tür tercihler yapıyorsunuz?
 - f. Bütün çocukların tercihte bulunma hakkı var mıdır? Tercih edilme hakkı?
4. Hiç görmediklerimiz dahil başkaları hakkında nasıl görüş oluşturduğumuzu tartışın:
 - a. Çocukları ne aynı yapar? Ne onları farklı yapar?
 - b. Hiç karşılaşmadığınız çocukların hep aynı oldukları fikrine nereden varıyorsunuz?
 - c. Bu çocukların nereden geldiklerini nasıl öğreniyorsunuz?
 - d. Sizin hakkınızda kalıplaşmış yargılar taşıyan kişiler var mı? Çocuklar hakkında?
 - e. Sizin başkaları hakkında kalıplaşmış yargılarınız var mı?
 - f. Kalıplaşmış yargılara dayalı haksız görüşler belirtmekten kaçınmak için neler yapabiliriz?
 - g. Kalıplaşmış yargılar neden ayrımcılığa yol açar?

Takip önerileri

- 180. sayfadaki 'SEVGİLİ GÜNLÜK' aynı güne ilişkin yorumları karşılaştırmaktadır.
- 205. sayfadaki 'ZABDERFILIO' bilinmeyenden duyulan korkunun sonuçlarını ele almaktadır.
- 86. sayfadaki 'GÖZLER BAĞLI', 172. sayfadaki 'RESİM OYUNLARI' ve 57. sayfadaki 'ARKAMDA KİM VAR?' farklı kalıp yargıları ele almaktadır.

Eylem fikirleri

- Grubun eş veya ekip belirleyeceği bir sonraki seferde çocuklara bu etkinliği ve tercih konusunda neler öğrendiklerini anımsatın.
- Kendiniz de bir yaz kampı düzenleyin: Halen Avrupa'da bu tür kampları finanse eden programlar vardır. 13 yaşından büyükler söz konusu olduğunda ise Avrupa Komisyonu'nun Gençlik Programı ile temasa geçin.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Kalıplaşmış yargıları güçlendirecek şeylerden kaçınmaya çalışın. Böyle bir durum etkinliğin amacını da boşa çıkarır.
- Küçük gruplar için ideal çocuk sayısı 4'tür. Her çocuk üç kampçı belirler. Ancak, etkinlik daha küçük gruplarla da yapılabilir. Böyle durumlarda toplam 16 çocuğa ulaşmak için gruptakilerin kampçı seçip eklemesi veya çıkarması gerekir.
- İstedığınız öğrenme sonuçlarına ulaşmak ve etkinliği bu doğrultuda biçimlendirmek için kampçılar listesini titizlikle seçin ve/veya uyarlayın. Grubunuzdan herhangi bir çocuğun kampçılardan birine benziyor olmamasına dikkat edin. Küçük çocuklar için, tanımlamaları, özellikle gelinen yer-

leri basitleştirin. Ancak, listedeki kampçılardan birinin hiç olmayan bir yerden geliyor olması mutlaka gereklidir. Çünkü böylece çocuklar hiçbir şey bilmedikleri bir konuda tercih yapmak durumunda kalacaklardır.

- Eğer bu çocuklar için yaz kampı veya aynı çadırı paylaşma gibi durumlar gerçekçi değilse, gene yakın ilişkiyi (örneğin okulda aynı sırada olma, aynı yurttan ve odada kalma gibi) öngören bir başka ortam düşünün.
- Kampçılar listesine ilişkin soruları yanıtlamaktan kaçının. Çocukların tercihlerini sadece bu listeden hareketle yapabileceklerini vurgulayın.
- Kimi çocuklar tercih yapamayabilirler ve çadırı kiminle paylaşacaklarının kendileri için önemli olmadığını söyleyebilirler. Bu durumda onlara çadırlarını kiminle paylaşmak istemediklerini sorun. Böyle bir durumda da sonuçlar karşılaştırılabilir.
- Gruptaki kimi çocuklar çadırı kendi aralarında paylaşıp 'yabancı kampçıları' başka çadırlara koymayı tercih edebilirler. Böyle durumlarda müdahale etmeyin, çünkü sonuçlar pek çok şeyi ortaya koyabilir. Bu arada, çocuklara kendileri gibi kişileri tercih etmelerinin yanlış bir şey olduğu izlenimini de vermeyin. Her tercihin mutlaka bir ayrımcılık içermesi gibi bir kural yoktur.

Uyarlamalar

- Etkinliği daha kısa tutmak için:
 - Çadırlar daha küçük tutulabilir. Böylece her çocuk bir veya iki çadır arkadaşı seçer.
 - Aralarından tercih yapılacak kampçı sayısı daha az tutulabilir.
 - 3. adımdaki küçük grup çalışmasından vazgeçilebilir.
 - Küçük gruplarda karar alınmasını kolaylaştırmak için, grup üyeleri tarafından tercih edilen tüm kampçıların listesini yapın. Ardından, bütün kampçılar paylaşıncaya kadar her çocuk sırayla tercih belirtir.
- Daha küçük yaşlardaki çocuklar için:
 - Etkinliği daha kısa tutmak için yukarıda önerilenlerden yararlanın.
 - Kampçılarla ilgili anlatımlar daha küçük yaşlardaki çocuklar gözetilerek uyarlanabilir (örneğin Moğolistan veya Kung-Fu tişörtlü küçük çocuklar için herhangi bir anlam ifade edemeyebilir).

DAĞITILACAK MALZEME: ETKİNLİKLER

Dünya yaz kampı

Siz ve dünyanın dört bir tarafından çocuklar Dünya Yaz Kampına henüz yeni geldiniz. Kimse birbirini tanımıyor. Kamp yöneticileri iki hafta süreyle çadırınızda kimlerin kalacağını seçebileceğinizi söyledi. Her çadırda dört çocuk kalacak. Sizinle aynı çadırda kalacak üç çocuğu seçebileceksiniz.

Kampçılar

Bu listeden, çadırınızı paylaşmak istediğiniz 3 çocuk seçin!

1. _____
2. _____
3. _____

1. Bacağı kırık ve değnekle yürüyebilen bir çocuk.
2. Kendi ülkenizden, kulağında altın küpe olan Roman bir çocuk.
3. Avustralya'dan kıvılc saçlı ve çilli bir çocuk.
4. Japonya'dan Kung Fu tişörtlü bir çocuk.
5. ABD'den şişman bir çocuk
6. Transmarinia'dan çekingen bir çocuk.
7. Afrika'dan göçmen bir çocuk
8. Yanında rehber köpeği olan kör bir çocuk.
9. Kalın gözlüklü ve yüzü benli bir çocuk.
10. İngiltere okul üniformalı bir çocuk.
11. Almanya'dan gelen, siyah gözlü ve üzerinde kuru kafa bulunan bir tişört giyen bir Türk çocuk.
12. Latin Amerika'dan geleneksel giysileri içinde bir çocuk.
13. İletişim için işaret dili kullanan bir çocuk.
14. Moğolistan'dan çok uzun siyah saçları olan bir çocuk.
15. Kendi ülkenizden, pek de akıllı gibi görünmeyen bir çocuk.
16. Filistin'den tek kolunu kaybetmiş bir çocuk.
17. Çok düzgün konuşan sarışın bir çocuk.
18. Sürekli hıçkırığı var gibi görünen bir çocuk.
19. Tam sizinki gibi ceketli olan bir çocuk.
20. Sürekli MP3 dinleyen bir çocuk.

8. Erkekler Ağlamaz!

Ve Kızlar Daha Akıllıdır...

Konular	Ayrımcılık, Toplumsal cinsiyet eşitliği, Genel insan hakları
Zorluk	Düzyey 2
Yaş	8-13
Süre	90 dakika
Grup büyüklüğü	8-20 çocuk
Etkinlik türü	Tartışma, sahne sunumları şeklinde ifadeler
Genel bakış	Çocuklar, tahrik edici açıklamalara ilişkin aralarında tartışıp kendi sahne sunumlarını hazırlar
Amaçlar	• Cinsiyetçi kalıpların ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin tartışılması • Hoşgörüyü geliştirme • Kalıplaşmış yargıların nasıl ayrımcılık yarattığının sergilenmesi
Hazırlık	• Listedeki üç ifade seçin veya kendiniz yenilerini oluşturun • Dört işaret hazırlayın: Katılıyorum/Bilmiyorum/Düşünüyorum/Katılmıyorum • Bunları birer birer odanın dört köşesine yerleştirin • Skeç için ek ifadeler seçin ve bunları ayrı kâğıt parçaları üzerine yazın
Malzemeler	• İşaretlerin ve ifadelerin üzerine yazılacağı kâğıt parçaları

Yönerge

Bölüm 1: Konum Alma

1. Etkinliğin ilk bölümünü çocuklara açıklayın:
 - a. Odanın dört köşesi vardır. Köşelerden her birinde şu ifadelerden biri yer alır: Katılıyorum/Bilmiyorum/Düşünüyorum/Katılmıyorum.
 - b. Teker teker üç ayrı ifadeyi okuyacaksınız. Katılma, bilmeme, üzerinde düşünme veya katılmama durumlarına göre çocuklar bu ifadeler hakkında ilgili köşede konumlanacaklardır.
2. İlk ifadeyi okuyun ve çocukların ilgili köşelerde yerlerini almaları için bekleyin. Sonra, farklı köşelerdeki çocuklara neden bu konumu aldıklarını sorun. Başka açıklamaları duyduktan sonra fikirlerini değiştirtip başka bir köşede yer almak isteyip istemediklerini sorun. Bu işlemi üç ifade için de tekrarlayın.
3. Çocukları yeniden bir araya toplayın ve etkinliğin bu bölümünü tartışın:
 - a. Bu etkinlikle ilgili sizi şaşırtan herhangi bir şey oldu mu?
 - b. Sizce bu ifadeler konusunda neden farklı farklı düşünceler ortaya çıktı?
 - c. Herhangi bir arkadaşınızın gerekçeleri sizin fikrinizi değiştirdi mi? Neden?
 - d. Hangi konumun daha haklı olduğunu nasıl belirleyebiliriz?

Bölüm 2: Bir Konumun Canlandırılması

1. Çocukları en fazla beş kişilik gruplara ayırın ve sonra her gruba ayrı bir ifade verin. Her grup 15 dakika içinde bu ifadeyi okuyacak, tartışacak ve bu ifadeyle ilgili mesaj içeren kısa bir oyun (skeç) hazırlayacaktır.
2. Her gruptan hazırladığı skeci sahnelemesini isteyin. Ardından, izleyenlere bu oyunun ne gibi bir mesaj içerdiğini sorun. Bu görüşler alındıktan sonra oyunu sahneleyenlere aslında hangi mesajı vermek istediklerini sorun.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak cinsiyetçi kalıplaşmış yargıların etkilerini tartışın:
 - a. Bu ifadelerde benzer olan yan neydi? Bunlara benzer başka ifadeler biliyor musunuz?
 - b. Bu gruptaki erkekler veya kızlar için farklı kurallar ve beklentiler var mı? Sınıfta ve okulda? Aile içinde? Sizce bunlar anlamlı mı?
 - c. Kız ve erkek çocukların nasıl olmaları ve ne yapmaları beklendiği konusunda başka fikirler aklınıza geliyor mu? Benzer fikirler ülkemizin başka bölgelerinde de var mı? Avrupa'da? Dünyada?
 - d. Bir erkek veya kız bu fikirlere katılmayıp başka bir şey olmak veya başka türlü davranmak isterse ne olur? Kendiniz hiç böyle bir durumda oldunuz mu? Neler hissettiniz? Ne yaptınız?
 - e. Erkek ve kadınlardan beklenenler çocuklar gibi yetişkinleri de etkiliyor mu?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak cinsiyetçi kalıpları ayrımcılıkla ilişkilendirin:
 - a. Erkeklerle ve kadınlara ilişkin bu tür ifadeler seçeneklerimizi nasıl daraltıyor? Örnek verebilir misiniz?
 - b. Bu tür sınırlamalar insan haklarını nasıl ve ne yönde etkiliyor?
 - c. Erkek ve kız çocukların istedikleri gibi özgürce davranabilmelerini sağlamak için gelecekte neler yapabiliriz?

Takip önerileri

- 144. sayfadaki 'NE GÜZEL DÜNYA' görüntüler ve gerçekliklere odaklanmaktadır.
- 67. sayfadaki 'BİR VARMIŞ BİR YOKMUŞ' da cinsiyete dair kalıplaşmış yargılarla ilgilidir.

Eylem fikirleri

Çocuklarla birlikte, gruptakilerin birbirlerine nasıl davranmaları gerektiğine ve erkeklerle kızlara eşit muamelenin nasıl sağlanacağına ilişkin kişisel 'davranış kuralları' hazırlayın. Bunu duvara asın ve grup içinde anlaşmazlıklar baş gösterdiğinde bu belgeye başvurun.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinliğin konusunu oluşturan kalıplaşmış yargıları pekiştirecek tutumlardan kaçının. Cinsiyetle ilgili kendi önyargılarınızı ve kalıplaşmış yargılarınızı da hesaba katın ve bunları grup kolaylaştırıcısı olarak çocuklara da aktarabileceğinizi unutmayın.
- Kızlar ve erkeklerin fiziksel açıdan farklı olmalarına karşın eşit haklara sahip olduklarını ortaya koyan ifadeler seçin. Seçtiğiniz ifadeler görüş farklılıklarını açığa çıkaracak ölçüde tartışılabilir olsun.
- Kızlarla erkekleri kutuplaştırmaktan kaçının. Oyunlar için, gruba göre, tek cinsiyetli veya cinsiyet açısından dengeli gruplar oluşturabilirsiniz.
- Ana babanın tutumları çocukları güçlü biçimde etkiler. Bu etkinlikle ilgili olarak ana babalardan hem pozitif hem de negatif tepkiler alabilirsiniz.

Uyarlamalar:

- Etkinliği daha kısa tutmak için yalnızca grubunuz açısından en anlamlı bölümünü uygulayın.
- Skeç sahnelemek yerine çocuklardan görsel sunum da isteyebilirsiniz (çizim, karikatür, dergilerden kesilen resimlerle kolaj, vb.)

ÖRNEK İFADELER

- Kuklalarla yalnızca kızlar oynar.
- Erkek çocuklar ağlamaz.
- Erkek çocuklar etek giymez.
- Bir kız çocuk, patron olamaz.
- Yalnızca erkekler futbol oynar.
- Kızlar zayıf, erkekler güçlüdür.
- Kız çocuklar annelerine, erkek çocuklar babalarına yardım ederler.
- Erkek çocuk olmaktansa kız çocuk olmak daha iyidir.
- Bir iş ters gidince ilk olarak suç erkek çocuğa yıkılır.
- Erkek çocuklar “kötü sözler” söyleyebilir, ama kızlar söyleyemez.
- Kız çocuklar erkeklerden daha akıllıdır.
- Kavgaları kızlar kazanır çünkü kızlar mızıkçılık yapar.
- Erkek çocukların birbirine vurması normaldir, ama kızlarınki değildir.
- Erkek çocuklar kızlardan daha tembeldir.
- Kız çocuklar erkeklerden daha iyi yalan söyler.

9. Gözler Bağlı

Bakma, yalnızca dinle!

Konular	Ayrımcılık, Sağlık ve refah, Katılım
Zorluk	Düzyey 1
Yaş	6-8
Süre	45 + dakika
Grup büyüklüğü	4-20 çocuk
Erkinlik türü	Simülasyon, tartışma
Genel bakış	Gözleri bağlı çocuklar bir kâğıt bebeği giydirmeye çalışıyor
Amaçlar	- Engelli çocukların kendilerine özgü haklarının ve ihtiyaçlarının kavranması - Grup içinde işbirliğinin ve farklı iletişim biçimlerinin geliştirilmesi
Hazırlık	- Her 4 çocuk için bir tane olmak üzere kâğıt veya kartondan bebek yapılması - Bunların duvara asılması - Her bebek için kâğıttan giysi hazırlanması - Diğer malzemelerin (model, elbise, eşarp) her grup için hazırlanması
Malzemeler	4 kişilik her grup için bir eşarp - Bebek modelleri ve elbiseleri için kâğıt veya karton - Elbiselerin model bebekler üzerine tutturulması için yapıştırıcı, selobant veya iğne

Yönerge

- Çocuklara engelli herhangi bir kişi tanıyıp tanımadıklarını sorun. İnsanlarda ne tür engellilik durumları olabilir?
- Çocuklara, kör olmanın nasıl bir şey olduğunu hiç düşünüp düşünmediklerini sorun. Yapılacak etkinliğin, bir körün ne durumda olduğuna ilişkin fikir verme amacını taşıdığını açıklayın.
- Çocukları dörder kişilik gruplara ayırın. Onlara, kâğıt bebekleri ve her biri için hazırlanan giysileri gösterin. Gruptaki herkesin sırayla gözleri bağlı olarak kâğıt bebeği giydireceğini söyleyin.
- Gruplara içlerinden birinin gözlerini bir eşarpla bağlamalarını söyleyin. Sonra gruptaki diğerleri, gözleri bağlı arkadaşlarına tek tek giysiler verecek, gözleri bağlı olan da bu giysileri kâğıt bebeğe giydirmeye çalışacaktır. Bu sırada grup üyeleri mümkün olduğunca az konuşacak, yalnızca gözleri bağlı olan yardım istediğinde onu yönlendirecektir.
- Etkinliğin akıcılığını sürdürmek için, gözleri bağlı kişi bebeği giydirmeyi başarmış olsun olmasın, yaklaşık 4 dakika sonra rolleri değiştirin. Etkinliği, gruptaki her üye "kör olma" deneyimi yaşayınca kadar sürdürün.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

- Etkinlik hakkında şu tür sorular yöneltin:
 - "Kör olmak" nasıl bir şeydi?
 - Üstlendiğiniz görev zor muydu? Neden?
 - Grubunuzdan size yardımcı olan yönlendirmeler aldınız mı? Grubunuzdakiler size nasıl daha fazla yardım edebilirdi?
 - Yönlendirme yaparken neler hissettiniz? Kimi yönlendirmelerin açıklanması zor muydu?
 - Eğer gerçekten birtakım görme sorunlarınız olsaydı, başka hangi şeyleri yapmak sizin için zor olurdu? Bu durumda yapılması zor ve kolay olan neler aklınıza geliyor?

- f. Yapmaktan hoşlandığınız ve bir engeliniz olsa bile gene de kolayca yapabileceğiniz şeyler neler? Peki ya zor olanlar? Zor olsa bile bunları yapmaktan gene de hoşlanır mıydınız?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak engellilik durumu temelinde kalıplaşmış yargıları çizin:
- Sizce engelli çocuklar ne tür şeyleri yapmaktan hoşlanırlar? Bunlar sizin yapmaktan hoşlandığınız şeylerden farklı mı? Evetse neden, hayırsa neden?
 - Sizce engelli çocukların da arkadaşları var mıdır? Engelli çocukların arkadaşları da diğer engelli çocuklar mıdır? Engelli bir çocukla arkadaş olmayı neler güçleştirebilir? Böyle bir arkadaşlığı ilginç kılacak şeyler neler olabilir?
 - Sizce engelli çocuklar büyüdüklerinde ne olmak isterler? Engelliler sizden farklı insanlar mı? Evetse neden, hayırsa neden?
 - Bu etkinlik, görme engelli çocukların, iyi gören kişilerin kolaylıkla yapabilecekleri işler için nasıl zaman zaman yardıma ihtiyaç duyacaklarını anlamana yardımcı olacaktır. Yardımcı olunması gereken başka engellilik durumları aklınıza geliyor mu?
 - Herkesin, eksiksiz bir yaşam için ihtiyaç duyulan şeylere hakkı vardır. Sizin ihtiyaç duyduklarınız neler? Engelli çocukların da bunlara ihtiyacı var mı?

Takip önerileri

- Çocuklara, herkesin gözlerinin bağlı olarak yapabilecekleri bir etkinliği düşünmelerini söyleyin. Güvenlik nedenleriyle oturarak yapılan bir etkinlik seçin (örneğin, tahmin oyunu, rol canlandırma gibi). Hem olmayan hem de engelliliğe rağmen olan becerileri titizlikle vurgulayın. Bu etkinlik, görme engelli çocukların da katılabileceği şekilde nasıl uyarlanabilir?
- Yardım ihtiyacının karşılanmasının yardım edecek kişiye ne tür güçlükler getirdiğini vurgulamak için, örneğin “güven yürüyüşü” gibi bir etkinliği geçebilirsiniz. Bu etkinlikte gözleri bağlı kişi, bir başkası tarafından güvenli bir yere götürülür. Ardından roller değişir. Etkinlikten sonra bilgi alın.
- Çocuklara, kısıtlı hareket imkânları gibi başka engellilik durumları ile ilgili deneyimler için fırsat tanıyın (örneğin çuval yarışı, koltuk değnekleriyle yürüme, tek kolun askıda olması gibi). Veya konuşamama, okuyamama, sayı sayamama gibi durumları ele alın.
- Bu kitapta, engelli çocukların durumlarını ele alan başka etkinlikler de vardır. Örneğin 177. sayfa-
daki ‘SESSİZ KONUŞMACI’ işitme engelli çocukları ele almakta, 60. sayfadaki ‘BİLGİ BEDENİ’ de dışlanmanın engelli çocukların gelişimi üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir.

Eylem fikirleri

- Çocuklar, toplanma veya yaşam alanlarını, okullarını veya topluluklarını değerlendirmeye tabi tutabilirler: engelli bir kişi buralarda rahatça ve güvenli biçimde yaşayabilir, çalışabilir ve oynayabilir mi? Bu yerleri engelliler için daha elverişli ve erişilebilir hale getirmek için yapılabilecek şeyler var mı?
- Çevrenizde engelli çocuklar nerelerde yaşıyor ve okula gidiyor? Çocuklar, özel ihtiyaçları olan engelli çocukların nerede yaşadıklarını ve okuduklarını, diğer çocukların arasına katılıp katılmadıklarını araştırabilirler.
- Başka bir okuldan, kuruluştan veya çocuk grubundan engelli veya karma bir grup çocukla bir buluşma düzenleyin.

Kolaylaştırıcı için ipuçları

- Bu etkinlik, gruptaki çocuklardan hiçbirinin engelli olmadığını varsayar. Oysa birçok çocuk grubunda bu durum hemen fark edilmese bile en az birkaç engelli vardır (sözelimi, gözlük kullanan çocukların görme kusurları olduğu söylenebilir). Çocuklara ve kendilerine veya engellilik durumlarına ilişkin algılamalarına karşı duyarlı olun. Sınıfta engelli çocuklar varsa, bu çocuklardan bilgi

alma sorularının bazılarına verilen yanıtların açıklanmasında kaynak kişiler olarak yararlanın. Ancak, bunun için önce mutlaka böyle bir rolde rahat edip edemeyeceklerini özel olarak sorun.

- Engelli kişilerin yardıma duydukları ihtiyaca ilişkin tartışmayı, aslında bu kişilerin birçok işi kendi başlarına da yapabileceklerini vurgulayarak dengeleyin. Engelli kişilerin başka herkes gibi aynı temel ihtiyaçları ve hakları olduğunun altını çizin.
- Çocuk şekilleri cırt cırt bant, selobant veya iğneyle tutturulabilir (veya mantar pano üzerine iliştirecek kâğıt veya kartonlar kullanabilirsiniz).

Çeşitlemeler

- Yalnızca bir veya iki kâğıt bebek de kullanıp çocuklardan bu bebeklerin üzerine farklı giysiler koymalarını isteyebilirsiniz. İki kâğıt bebek yaparsanız bunlardan biri erkek diğeri kız olabilir. Ancak aynı kâğıt bebeği bir kız bir erkek olarak değişiklik yaparak da kullanabilirsiniz. Bu arada, toplumsal cinsiyet konularıyla engellilikle ilgili kalıplaşmış yargıları gündeme getirebilirsiniz.
- Eğer elinizde büyük tabaka kâğıtlar varsa, kâğıt bebekleri kullanacak grup üyelerini buraya resmedebilirsiniz.

10. Grubumuz için bir Anayasa

Benim haklarımdan kim sorumlu?

Konular	Yurttaşlık, Demokrasi, Katılım
Zorluk	Düzyey 3
Yaş	10-13
Süre	Aşama 1: 60-90 dakika; Aşama 2: 30-45 dakika
Grup büyüklüğü	10-30 çocuk
Erkinlik türü	Tartışma, fikir birliği oluşturma, kural koyma
Genel bakış	Çocuklar, haklarını ve sorumluluklarını ortaya koyan bir grup 'anayasası' oluştururlar
Amaçlar	- Haklarla sorumluluklar arasındaki ilişkinin kavranması - Haklarla sorumlulukların gündelik yaşamda birbirine bağlanması - Hakların oluşturulmasında ve korunmasında katılımın öneminin vurgulanması - Grup için üzerinde fikir birliğine varılmış bir dizi kural ve sorumluluğun belirlenmesi
Hazırlık	Yok
Malzemeler	- Her katılımcı için kâğıt kalem - Pano kâğıdı (büyük kâğıt) ve tahta kalemleri - Tercihe bağlı: Basitleştirilmiş ÇHS kopyaları

Yönerge

Aşama Bir

- Halen kavramış oldukları birtakım kısıtlamalardan başlayarak çocukların kurallar ve sorumluluklar konusundaki birikimlerini ortaya çıkarmaya çalışın. Örneğin, onlardan şu tür cümleleri tamamlamalarını isteyin: “Benim... hakkım yok, çünkü...(Öfkelendiğimde başkalarına vurma gibi bir hakkım yok, çünkü başka insanlara kötü davranma hakkım yok). Bunları sıralayın ve çocuklardan ifadeleri olumsuzdan olumluya çevirmelerini isteyin (örnek: Bana vurulmaması hakkım var/Bana adil davranılması benim hakkım).
- Çocuklar yukarıda örneklenen türde olumlu hak ifade etme sürecini kavradıklarında, katılımcıları 4-5 kişilik küçük gruplara ayırın. Her gruba kâğıt ve tahta kalemi verin ve şu açıklamaları yapın:
 - Küçük gruplardan her biri, grubun tümü için üç veya dört temel kural belirleyip yazacak.
 - İfadeler, “Herkes... Hakkına sahiptir” şeklinde olacak (örneğin, “Herkesin katılım hakkı vardır” gibi).
 - Bir ifadenin bir hak olarak sonuçta kâğıda yazılabilmesi için, gruptaki herkesin bu konuda görüş birliği içinde olması gerekir.
 - Amaçlanan çok sayıda kural oluşturmak değil, herkesin benimsediği kuralları belirlemektir.
- Daha sonra grupları yeniden bir araya getirin ve grupların her birinden belirledikleri kuralları sunmasını isteyin. Söylenenleri, aşağıda örneklenen türde bir tabloya kaydedin.
 - Önce, grupların belirledikleri somut hakları sorun. Benzer hakları birleştirin, ifadeleri değiştirekseniz bunun için grubun onayını alın. Bunların hepsini tablodaki ‘Haklar’ sütununa yazın.
 - Belirli bir hakkı yazdıktan sonra, bu haktan herkesin yararlanabilmesi için her bireye özel olarak ne tür sorumluluklar düşüğünü sorun. Bunu da, sağ taraftaki ‘Sorumluluklar’ sütununa yazın. Bunları “Benim... sorumluluğum var” veya “...yapmalıyım” şeklinde ifade edin.

- Sonra her hakkın hangi sorumluluğu getirdiğini sorun. Bunları haklar sütununun yanındaki sütuna yazın ve birinci tekil şahıs ifadesi kullanın (örneğin, “Benim, herhangi bir kişiyi katılımdan dışlama sorumluluğum var”).

ANAYASA	
HAKLAR	SORUMLULUKLAR
Herkesin adil muamele görme hakkı vardır. Herkesin görüşünü dile getirme hakkı vardır.	Herkes adil davranma sorumluluğum var. Herkes görüşünü ifade etme hakkı tanımalıyım.

- Küçük grupların yazdıkları tüm hakları ve sorumlulukları buraya dahil ettikten sonra çocuklardan taslak anayasalarını gözden geçirmelerini isteyin.
 - Çok sayıda pek de iyi olmayan kuraldansa az sayıda iyi kural olmasının daha tercih edilir olduğuna dikkat çekin. Bu haklar ve sorumluluklar arasında birleştirilebilecek olanlar var mı? Listeden çıkarılabilecek olanlar var mı?
 - Buraya eklenmesi gereken başka haklar ve sorumluluklar var mı?
- Haklar ve sorumluluklar listesi tamamlandığında, bu ifadeleri grupları için bir ‘anayasa’ gibi kullanıp kullanamayacaklarını çocuklara sorun.
 - Kendi koydukları bu kurallara uymaya istekliler mi?
 - Bu ‘anayasa’ya uyulmasını sağlamaktan kim sorumlu olacak?
 - Biri, bu haklardan birini ihlal ederse ne olur?
 - Kurallara uymamanın sonuçları olmalı mı? Neden?
- ‘Anayasa’nın son haline geldiğinizde bunun temiz bir kopyasını çıkartın ve görünebilir bir yere asın. Gerek yetişkinlerin gerekse çocukların birlikte çalışıp oyun oynarken bu kuralları gözetceklerini açıklayın.
- Kuralların ve sorumlulukların, herkesin haklarına saygı gösterildiği bir ortamda birlikte yaşamaya yardımcı olduğunu vurgulayarak tartışmayı sonlandırın. Kurallar, bizim haklarımızı (katılma, görüş oluşturma, öğrenme, oyun oynama, vb.) korur, bizi güvende ve sağlıklı tutar ve ayrıca bizlere başkalarının haklarına saygılı olma sorumluluğunu getirir.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Çocuklardan bu etkinlikle ilgili deneyimlerini paylaşmalarını isteyin.
 - a. Küçük grupta haklar listesi hazırlanması güç oldu mu? Sorumluluklar listesini çıkarmak kolay mıydı?
 - b. Grupta birlikte çalışmak kolay mıydı? Bir grupta hep birlikte çalışmanın avantajları ve dezavantajları neler?
 - c. Haklara ilişkin olarak, grubun tümünün katılmadığı görüşler oldu mu? Neler ve neden?
 - d. Üzerinde anlaşmaya varılamayan görüşler sonra ne oldu? Bir anlaşma sağlamak için gruptaki başkalarını bu konuda ikna etmeye çalışan biri çıktı mı? Daha sonra yeniden üzerinde durulan görüş oldu mu?
 - e. Bu etkinlikte siz kendiniz hakkında yeni neler öğrendiniz? Kurallar ve sorumluluklar konusunda neler öğrendiniz?
 - f. Demokrasi hakkında herhangi bir şey öğrendiniz mi?
2. Aşağıdaki türde sorularla kuralların ve sorumlulukların amacını tartışın ve verilen yanıtları bir yere kaydedin:
 - a. Kendi yaşamınızda ne tür kurallar var? (örneğin evde, okulda, başka ortamlarda). Bu kuralları kim koydu?

- b. Ne tür sorumluluklarınız var? Bu sorumlulukları size kim verdi?
 - c. Yetişkinlerin de kuralları ve sorumlulukları var mı? Bu kurallar ve sorumluluklar nereden geldi?
 - d. Neden hepimizin kuralları ve sorumlulukları var? Bunlara gerçekten ihtiyacımız var mı?
 - e. Birisi kurallara uymadığında ne olur? Kurallara uymamanın birtakım sonuçları da olmalı mı? Neden?
3. Aşağıdaki türde sorularla hakların ve sorumlulukların yerine getirilmesi konusunu tartışın:
- a. Şimdi haklar ve sorumluluklar üzerinde anlaştığınıza göre, bunlara herkesin uymasını nasıl sağlayacaksınız?
 - b. Bu haklara saygı duyulmasını sağlamaktan kim sorumlu olacak?
 - c. Kurallara uymamanın kimi sonuçları da olmalı mı? Bu sonuçların neler olacağına kim karar verecek?

Aşama İki

1. Anayasanın hazırlanmasından birkaç gün veya hafta sonra çocuklara bu belgeyi yeniden ele almalarını söyleyin. Onlara kuralların genellikle iyileştirilmesi, listeden düşülmesi veya yeni kuralların eklenmesi gerektiğini hatırlatın.
 - a. Daha önce belirledikleri kuralları ve sorumlulukları gene sahipleniyorlar mı?
 - b. Kimi sorumlulukların yerine getirilmesi diğerlerine göre daha mı güç? Neden?
 - c. Hazırladıkları anayasada değiştirilmesi gereken yerler var mı? Çıkarılması veya eklenmesi gereken şeyler?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak kuralların ve sorumlulukların yerine getirilmesi konusunu tartışın:
 - a. Kimi haklar diğerlerine göre daha fazla ihlal ediliyor mu? Neden?
 - b. Bu haklara saygı gösterilmesi sorumluluğunu kim üstlenmiş durumda?
 - c. Bir kişi grup kurallarını ihlal ederse ne yapılacağına kim karar veriyor?
 - d. Kuralları ihlal edenin katlanacağı sonuçlar konusunda grubun birlikte çalışması gerekiyor mu?

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

- Grupta, grubun kendi koyduğu kuralların geçerli olmasının ne anlama geldiğini tartışın. Süreçle, demokrasilerde yasaların nasıl yapıldığı arasında paralellik kurun.
 - Grubumuz için bir anayasa hazırlamanın yararı oldu mu?
 - Grubun kendi kurallarını kendisinin koyması nasıl bir anlam taşıyor?

Takip önerileri

- Her çocuğun grup anayasasının bir kopyasını bulundurması yerinde olabilir.
- Grup içinde sorun veya çatışma çıktığında bunları çözüme bağlamak için grup anayasasına başvurun. Gerçek yaşamda baş gösteren sorunlar çoğu kez eldeki 'anayasa'ya yeniden dönülüp bakılmasına vesile olur.
- Evre 2 Adım 2'yi daha ileri götürerek çocukların kuralların ihlal edilmesine karşı uygulanacak yaptırımları belirlemelerine yardımcı olabilirsiniz.
- Çocuklara 292. sayfadaki ÇHS'nin basitleştirilmiş metnini verin. Onlardan, kendi anayasaları ile tüm dünya çocuklarının haklarını içeren bu belgeyi karşılaştırmalarını isteyin. ÇHS'de yer alıp da kendi anayasalarına eklemek istedikleri haklar ve bunlara karşılık düşen sorumluluklar var mı?
- Daha büyük yaşlardaki çocuklarla, kendi haklarını tanımlayan ayrı ve özel bir sözleşmeye neden gerek duyulduğunu tartışın. Çocukların yetişkinlerinkinden daha farklı insan hakları var mı? Farklı

sorumlulukları? Sorumluluklarla, ÇHS’de yer alan gelişim halindeki yetenekler ilkesi arasındaki ilişkiyi kavramalarında çocuklara yardımcı olun.

- Çocukları demokratik karar alma süreçlerine dahil eden 103. sayfadaki ‘HER OY ÖNEMLİDİR’ bölümü iyi bir ön çalışma veya takip etkinliği olarak kullanılabilir.

Eylem fikirleri

- Okullarının, takım veya kulüplerinin çocukların haklarını koruyan ve kollayan kuralları veya politikaları olup olmadığını, bu kuralların karşılığında sorumluluklarının da belirtilmiş olup olmadığını çocuklara sorun. Eğer yanıtlar olumlu ise onlardan bu kuralları değerlendirmelerini isteyin:
 - Kuralları kimler koymuş?
 - Bu kurallar akıllarına yatıyor mu?
 - Bunlar değiştirilebilir mi? Değiştirilebilirse nasıl?
 - Bu kurallara uyulmadığında ne olur?

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Kimi çocuklar ‘anayasa’ sözcüğüne veya kavramına yabancı olabilirler. Bunu dikkate alarak bu sözcüğü tanıtmayıp (Evre 1, Adım 4) belgeye basitçe ‘grubumuz için kurallar ve sorumluluklar’ diyebilirsiniz. Ancak, bu etkinlikten önce çocuklara ‘anayasa’ kavramını tanıtmada durumunda çocuklardan şu sorulara yanıt vermelerini isteyebilirsiniz:
 - Ülkemizin bir anayasası var mı?
 - Anayasamızda neler yer alıyor?
 - Anayasayı kim yazdı? Ne zaman yazıldı?
 - Anayasaya uyulup uyulmadığına kim bakıyor?
 - Birisi anayasaya uymadığında ne yapılır?
- Pek çok çocuk kurallara olumsuz gözle bakar. Kuralları, kendi özgürlüklerini sınırlandıran şeyler olarak görür. Birlikte yaşamak için kuralların neden gerekli olduğunu tartışmak ve onlara bu konuda örnekler vermek için belirli bir zaman ayırabilirsiniz.
- Küçük çocuklar, başkalarına yönelik kişisel yükümlülükler anlamındaki sorumluluklarla (örneğin sıraya girmek, farklılıklara saygı, şiddetten kaçınma gibi) yetişkinlerin kendilerine koydukları sınırlamalar veya verdikleri görevler (örneğin dişlerini fırçalama, yatağını düzeltme, okulda el kaldırarak söz alma, ev ödevlerini yapma gibi) arasındaki farkı görmekte yardıma ihtiyaç duyabilirler.
- Gerek yetişkinler gerekse çocuklar, herkesin hakları ile rolleri/sorumlulukları arasındaki bağlantıyı vurgulayın. Kurallara saygı göstermenin yanı sıra kuralları uygulama sorumluluğunu da gündeme getirin.

Uyarlamalar

1. Bu etkinliği daha küçük yaşlardaki çocuklar için basitleştirmek üzere deneyimin somut olmasına dikkat edin:
 - a. Tartışmaların haklar ve sorumluluklara odaklanmasına dikkat edin.
 - b. Kurallar, uygulama ve uygulama sorumluluğu gibi konularda karmaşık ayrıntılara girmeyin.
2. Daha büyük yaşlardaki çocuklar için haklar, kurallar ve sorumluluklarla ilgili biraz daha ayrıntıya inebilirsiniz ve Aşağıdaki türde sorularla bilgi alabilirsiniz:
 - a. Haklarla kurallar arasındaki ilişki nedir?
 - b. Kurallarla sorumluluklar arasındaki fark nedir?

11. Haberlerde İnsan Hakları

Hiçbir haber iyi haber değildir – sahiden öyle mi?

Konular	Genel insan hakları, Medya ve internet
Zorluk	Düzyey 2
Yaş	10-13
Süre	45 dakika
Grup büyüklüğü	10-30 çocuk
Erkinlik rürü	Medya taraması, poster hazırlanması, tartışma
Genel bakış	Çocuklar, yararlanılan, ihlal edilen ve savunulan insan hakları için gazeteleri tararlar
Amaçlar	• Medyada ve gündelik yaşamda insan hakları ile ilgili farkındalık geliştirilmesi • Medyanın insan hakları konularını nasıl ele aldığıının incelenmesi
Hazırlık	• Çeşitli gazetelerden derleme • Her grup için pano kâğıtları (büyük boy kâğıtlar)
Malzemeler	• Gazete sayfaları • Pano kâğıtları (büyük boy kâğıtlar) • Selobant veya yapıştırıcı, makas • İşaret kalemleri • Çocuk dostu İHEB kopyaları

Yönerge

1. Bu etkinliğin haberlerde insan haklarıyla ilgili olduğunu açıklayın. Çocuklara insan haklarıyla ilgili daha önceki etkinlikleri ve tartışmaları anımsatıp İHEB'yi yeniden tanıtır.
2. Çocukları küçük gruplara ayırın. Her gruba bir gazeteyi veya gazetenin sayfalarını, makas, yapıştırıcı veya bant, tahta kalemi ve aşağıda örneği verildiği şekilde hazırlanmış pano kâğıtlarını verin.
3. Etkinlikle ilgili açıklama yapın. Haberler dışında başka ne tür bilgilerin de insan haklarıyla ilişkili olabileceğine ilişkin örnekler verin.
 - a. Gruplardan her biri, gazetede yer alan haberleri kullanarak bir poster hazırlayacaktır. Gazetelere, üç kategoriden haber bulmak için bakmalarını söyleyin:
 - i. kullanılan veya yararlanılan haklar
 - ii. ihlal veya inkâr edilen haklar
 - iii. korunan haklar
 - b. Gazetelerde yalnızca haberler kısmına değil, spor, duyuru ve reklamlar gibi yerlere de bakmalarını söyleyin.
 - c. İnsan haklarıyla ilgili bir haber ya da yorum gördüklerinde bunu kesip hazırladıkları posterde uygun yere yapıştırırsınlar.
 - d. Belirlenen her kategori için bir haber-yorum bulduklarında, birini seçip aşağıdaki sorulara yanıt vererek bunu analiz etmelerini isteyin:
4. Bu anlatılarda özel olarak hangi hak gündemde? Bunları ilgili maddelerin yanına sıralayın.
 - a. Haklardan her birini kapsamak üzere ilgili İHEB maddesini (maddelerini) bulun ve listeye yazın.
 - i. çocuklar yanıtlarını posterin altındaki boş yere yazacaklar ve bunu analiz edilen öyküyle bir ok uzatarak birleştirecektir.
5. Her gruptan bir çocuğun hazırladıkları posterini sunmasını isteyin.

Kaynak: *Human Rights Here and Now* (Minnesota Üniversitesi İnsan Hakları Kaynakları Merkezi, 1998)'den uyarlanmıştır. www.umn.edu/humanrts/edumat/hreduseries/hereandnow/Part-3/Activity6.htm

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

6. Her bir grubun posterinden bir veya iki öykü seçin ve gruptan bu öykülerin İHEB açısından analizini yapmalarını isteyin:
 - a. Öykülerin veya haberlerin insan haklarıyla ilişkilendirilmesi güç oldu mu?
 - b. Öykülerin çoğu insan hakları ile ilgili miydi?
 - c. İHEB'nin hangi maddeleri söz konusuysa?
 - d. Genç bir insan olarak sizi en çok hangi haklar ilgilendiriyor?
7. Aşağıdaki türde sorularla etkinliği tartışın:
 - a. Hangi kategorideki hak öyküleri sizin bulmanız açısından en kolaydı? Hangileri en güçtü? Niçin?
 - b. İHEB'nin kimi maddeleri diğerlerine göre daha sık karşınıza çıktı mı? Hiç gündeme gelmeyen var mıydı? Bu durumu nasıl açıklarsınız?
 - c. Kaç madde insan haklarından açık biçimde bahsediyordu? Kaç tanesi insan haklarıyla ilgili olduğu halde bu sözcükleri kullanmıyordu? Sizce bu terimler neden kullanılmamış?
 - d. Çocuk haklarından özel olarak bahsedildiği durumlar var mıydı?
 - e. Bu öykülerden yola çıkılırsa, sizce bugün dünyada insan hakları ne durumda? Avrupa'da? Sizin kendi yaşam çevrenizde?
 - f. Bu öykülerde insan haklarının korunması adına neler yapıyordu? Bu işleri kim yapıyordu?

Takip önerileri

- 100. sayfadaki 'HAKLARIN HARİTAYA YERLEŞTİRİLMESİ' ve 171. sayfadaki 'PUSULACIK MUHA-BİRİ' etkinlikleri çocuklardan kendi yaşam çevrelerine insan hakları açısından bakmalarını istemektedir. Bu iki etkinlikten ikincisi ayrıca çocukları gözlemleriyle ilgili haber vermeye yöneltmektedir.

Eylem fikirleri

- Posterler asılı dursun, çocukları başka gazete kupürleri getirmeye özendirin. Yeni gazete vb. kupürleri eklendiğinde posterleri yeniden değerlendirin.
- Grup açısından özel önem taşıyan bir haklar konusu seçin ve bununla ilgili olarak grubun belirleyeceği düzeyde (yerel, ulusal, uluslararası) bir farkındalık geliştirme kampanyası gerçekleştirin (örneğin, mülkiyet hakkı yoksullukla ilişkilendirilebilir; eğitim hakkı, özellikle kaliteli eğitim konusuyla ilişkilendirilebilir).

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Seçimlerinizi çeşitli gazetelerden ve haber dergilerinden yapın. Bunların mutlaka son döneme ait olmaları gerekmez.
- Çocukları, gazetelerin haber bölümleri dışında kalan yerleriyle de ilgilenmeye yöneltin. Örneğin ilanlar: mülkiyet hakkı; evlilik veya ölüm ilanları: evlilik, kültür, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü; spor: serbest zaman hakkı; kişisel ilanlar ve toplantı duyuruları: örgütlenme ve toplantı yapma hakkı.
- En başlarda grupla yakından ilgilenin ki üstlendikleri görevi tam kavrayabilsinler.
- Çeşitleme: Sınıf posterleri için buldukları malzemeleri birleştirerek bütün gruplar her kategori için üç ayrı poster hazırlar.
- Daha küçük çocuklar için uyarlamalar:
 - Yalnızca iki kategori isteyin: yararlanılan haklar ve ihlal veya inkâr edilen haklar.
 - Adım 3'te yer alan analizi atlayın.

- Çocukların gündelik yaşamdaki insan hakları deneyimlerine odaklanan bilgi alıcı sorular yöneltin.
- Daha büyük çocuklar için uyarlamalar:
 - Çocuklardan, insan haklarıyla ilgili aynı durumların farklı gazeteler ve/veya medya kanallarınca nasıl ele alındığını karşılaştırmalarını isteyin. Aynı durumlara verilen önem konusunda ne tür farklılıklar görülüyor? Hangisi nereleri öne çıkarmış? Aynı olay farklı biçimlerde anlatılmış mı? Herhangi birinde insan haklarından açıkça söz ediliyor mu?
 - Katılımcılardan televizyonda bir haber programı izlemelerini, kapsanan konuları ve insan haklarıyla ilgili konulara ayrılan zamanı yazmalarını isteyin.

DAĞITILACAK MALZEME: ÖRNEK AFİŞ

YARARLANILAN HAKLAR		İNKÂR YA DA İHLAL EDİLEN HAKLAR		SAVUNULAN HAKLAR	
Analiz		Analiz		Analiz	
Hak	İHEB Maddesi	Hak	İHEB Maddesi	Hak	İHEB Maddesi

12. Haklar Dönencesi

Haklarımı herkese göstermekten gurur duyuyorum!

Konular	Genel olarak insan hakları, Toplumsal cinsiyet eşitliği
Zorluk	Düzyey 2
Yaş	10-13
Süre	120-180 dakika
Grup büyüklüğü	1-20 çocuk
Erkinlik rürü	Yaratıcı etkinlik
Genel bakış	Çocuklar, kendileri açısından en önemli saydıkları hakları asılı duran hareketli nesnelerle gösterirler (etkinliğin sonundaki örneğe bakınız)
Amaçlar	• Temel hakların içeriğini ve anlamını tartışmak • Kendi çevrenizde hangi haklara saygı gösterildiğini ortaya çıkarmak • Haklarla ilişkili olarak cinsiyet farklılıklarını ortaya çıkarmak
Hazırlık	• Teknikleri iyi öğrenmek için hareketli parçalar (devingen) yapma pratiği • Neyi kastettiğinizi göstermek için bir devingen hazırlanması • On hakkın kısa bir versiyonunun pano kağıtlarına veya tahtaya yazılması • Kâğıttan insan şekilleri kesilmesi
Malzemeler	• İnsan şeklinde kesilmiş beyaz karton parçaları • Boyama malzemesi • Her çocuğa her renkten üçer tane olmak üzere mavi, beyaz ve kırmızı kâğıt şeritler • Hakları sıralamak üzere pano kağıtları veya tahta • Her biri 20 cm uzunluğunda küçük ve hafif çıtalar (ağaç, plastik veya madeni) • İnce ip • Bant, yapıştırıcı veya zımba; toplu iğne veya küçük çivi • Makas • Tercihe bağlı: resimlerini kesmek için dergi

Yönerge

1. Çocuklara bir devingen örneği göstererek etkinliğe başlayın ve bir insan hakları devingeni yapacağınızı anlatın (şekle bakın).
2. Çocuklara, yaşamlarında önem taşıyan her şeyi düşünüp sıralamaları için ikişerli gruplar halinde düşünmelerini söyleyin (aile, arkadaşlar, yiyecek, ev, okul, oyun).
3. Çocuklardan her birine üzeri boş, kesilmiş bir insan şekli verin. Bunu alan her çocuk şeklin arkasına adını yazacak ve şekli kendilerini temsil edecek şekilde süsleyecektir.
4. Şunu vurgulayarak açıklamalarınıza devam edin: herkesin tüm insan haklarına ihtiyacı vardır ve bunların arasında bazılarını seçemeyiz. Ancak gene de, hazırladıkları şekillerde kendileri açısından en çok önem taşıyan hakları göstereceklerdir. Bunun ardından çocuklardan her birine üç kırmızı, üç mavi üç de beyaz kâğıt şerit verin. Bunlardan kırmızı “en önemli”, mavi “önemli”, beyaz ise “daha az önemli”dir.
5. Çocuklara hakların sırayla yazıldığı büyük kâğıdı gösterin. Ardından bu hakların çocuk dostu versiyonunu okuyun ve her maddenin anlamını tartışın. Maddenin ne anlama geldiğini çocuklara sorun ve her hak için somut örnekler vermelerini isteyin. Bu işi tamamladığınızda çocuklardan haklara bakıp kendileri açısından en çok önem taşıyanları belirlemelerini ve bu hakları kırmızı şeritlere yazmalarını isteyin. Çocuklar bundan sonra ‘önemli’ hakları mavi şeritlere daha az önemli gördükleri hakları da beyaz şeritlere yazacaklardır. Şu noktayı açıklayın: Aslında çocuklar bu hakların hepsine sahip olmalarına karşın, bu etkinlik için kendilerine göre en önemli dokuz hakkı ellerindeki şeritlere yazacaklardır.

6. Bütün çocuklar en önemli gördükleri dokuz hakkı renkli dokuz kâğıt şeride yazdıktan sonra onlara devingenin nasıl yapılacağını anlatın.
7. Hazırlanan devingenleri kolayca görülebilecek şekilde, örneğin tavandan sarkıtarak asın.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Bütün devingenler hazır olduğunda, hakların sıralanmasına ilişkin olarak aşağıdaki şemayı kullanın. Aşağıdaki türde sorular sorarak sonuçları tartışın:
 - a. Hangi haklar grubumuz için en önemlileri olarak görülüyor? Bu durumu nasıl açıklayabiliriz?
 - b. Hangi haklar grubumuz için en az önemli görülüyor? Bu durumu nasıl açıklayabiliriz?
 - c. Hangi haklar sizin için en önemlileri? Sizin kişisel öncelikleriniz grubunkinden farklı mı? Bu durumu nasıl açıklayabilirsiniz?
 - d. Kız ve erkek çocukların öncelikleri arasında farklılık var mı? Bu durumu nasıl açıklayabilirsiniz?
 - e. Sizinkinden farklı öncelikleri olabilecek gruplar aklınıza geliyor mu? (örneğin engelli çocuklar, mülteciler, etnik azınlıklar; yetişkinler)
 - f. Topluluğunuzda bu haklara saygı gösteriliyor mu?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında sorgulama yapın:
 - a. Etkinlikle ilgili neler hissediyorsunuz?
 - b. Hakları öncelik sırasına koymak zor muydu?
 - c. Etkinliğin en çok hangi bölümünü sevdiniz? Neden?
 - d. Sizi şaşırtan bir şey oldu mu?
3. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği genel olarak insan haklarıyla ilişkilendirin:
 - a. Hak nedir?
 - b. Yalnızca en çok değer verdiklerimize değil insan haklarının hepsine sahip olmamız neden önemlidir?
 - c. Kız ve erkek çocukların hakları farklı mıdır?
 - d. Yetişkinlerin farklı hakları var mıdır?
 - e. Sizce dünyadaki tüm çocuklar aynı haklara mı sahip? Neden?
 - f. Dünyadaki bütün çocukların aynı durumda olmalarını sağlamak için neler yapabiliriz?

Takip önerileri

- 183. sayfadaki 'KİMİN İÇİN EN ÖNEMLİ?' başlıklı etkinlik hakların karşılıklı bağımlılığı kavramını daha ileri düzeyde geliştirmektedir.

Eylem fikirleri

- Çocukların en fazla değer biçtikleri haklar ile ilgili çalışmalar yapan yerel kuruluşlarla temasa geçin ve bu kuruluşların etkinliklerine nasıl katılabileceğinizi araştırın.
- Çocuklar, kimi hakları bunlar hakkında az şey bildikleri için alt sıralara koyabilirler. Bu haklar hakkında daha fazla bilgi toplayın ve çevrenizde ne kadar önem taşıdığını araştırın.
- Kamuya açık bir yerde (örneğin kütüphane, hastane, okul koridorları) hazırlanan devingenlerle birlikte çocukların en önemli saydıkları haklarla ilgili açıklamalarını sergileyin. Bu sergiyi, örneğin 10 Aralık İnsan Hakları Günü veya başka önemli bir gün kutlamayı örnek olarak düzenleyin (63. sayfadaki 'BİR İNSAN HAKLARI TAKVİMİ'ne bakınız).

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Ne bizim ne de hükümetimizin, insan haklarımızdan bazılarını alıp seçemeyeceğini vurgulayın. Hepimizin, bütün insan haklarına her zaman ihtiyacımız vardır! Bir noktayı açıklığa kavuşturun:

Bu alıştırmayı çocuklardan yalnızca kendileri açısından en çok önem taşıyan hakları sıralamalarını istemektedir. Yönerge'nin 3. adımındaki ve Birlikte Sorgulama'nın 1. sorusunda değinilen hakların karşılıklı bağımlılığı konusunu özellikle vurgulayın.

- Kendiniz de önceden küçük bir devingen yapın. Devingenin dengede nasıl tutulacağını bulmak için ağırlıkları ve mesafeleri ayarlayın, yapıştırıcı veya bant kullanarak kâğıtları ip ve çubuklara iştir-menin en iyi yolunu bulun.
- ÇHS'ye bakarak grubunuz açısından uygun başka haklar da seçebilirsiniz.

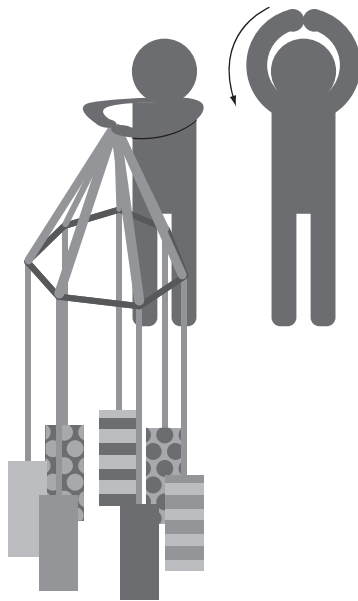
Çeşitlemeler:

- Bu etkinliği daha uzun bir zaman süresine yayın. Çocuklar bu arada yaşadıkları yerin, Avrupa'nın veya dünyanın devingenini hazırlayabilirler.
- Çocuklara dokuz kâğıt şerit verin, ama içinden seçme yapacakları hak sayısı dokuzdan fazla olsun.
- Çocuklardan kendi kişisel şekillerini yapıp kesmelerini isteyin.
- Çocuklardan renkli şeritler üzerine çizimler yapmalarını veya belirli hakları temsil etmek üzere resimler kesmelerini isteyin.
- Görsel etkisini büyütmek için dev bir devingen hazırlayın.
- Grubunuzun büyüklüğüne, eldeki zamana ve kolaylaştırıcı sayısına bağlı olarak çocuklar kendi baş-larına veya grup halinde çalışabilirler. Gruplar halinde çalışılıyorsa, cinsiyet farklılıklarının görüle-bilmesi için erkeklerle kızları ayırabilirsiniz.

Uyarlamalar:

- Daha küçük yaşlardaki çocuklar için: Kolaylaştırıcılar bu etkinlikte gereken el işleri için yardıma ihtiyaç duyabilirler.
- Daha büyük yaşlardaki çocuklar için: Çocuklardan, küçük gruplar halinde, her kişinin onay vereceği devingenler yapmalarını isteyin. Bu durumda birlikte sorgulama sorularının da grup çalışmasına ve nihai devingen üzerinde karar verme sürecine ilişkin sorular içermesi gerekir.

HAKLAR DÖNENCESİ

HAKLAR LİSTESİ ÖRNEĞİ

Aşağıdaki tablo, her Hakkın toplam ‘puanını’ belirlemede kullanılabilir. Kırmızı Haklara 3, Mavi Haklara 2, geri kalan Beyaz Haklara da 1 puan verin.

<i>Kimi İnsan Hakları</i>	<i>Kızlar</i>	<i>Erkekler</i>	<i>Toplam puanlar</i>	<i>Nihai sıralama</i>
Her çocuğun korunma hakkı vardır.				
Her çocuğun eğitim hakkı vardır.				
Her çocuğun sağlık hizmetleri ve tıbbi bakım görme hakkı vardır.				
Her çocuğun serbest zaman etkinlikleri ve oyun hakkı vardır.				
Her çocuğun bir ada ve yurttaşlığa sahip olma hakkı vardır.				
Her çocuğun kendi dinini seçme hakkı vardır.				
Her çocuğun bilgi alma hakkı vardır.				
Her çocuğun örgütlenme hakkı vardır.				
Her çocuğun bir evde ailesiyle yaşama hakkı vardır.				

13. Hakların Haritaya Yerleştirilmesi

İnsan hakları nerede başlar?... Eve yakın küçük yerlerde!

Konular	Genel olarak insan hakları
Zorluk	Düzyey 2-3
Yaş	8-13
Süre	60 dakika – birkaç gün
Grup büyüklüğü	2-20 çocuk
Erkinlik türü	Çizim, analiz, tartışma
Genel bakış	Çocuklar, kendi mahallelerinin bir haritasını çıkarmak ve belli başlı kurumlarla ilişkili hakları saptamak üzere birlikte çalışırlar
Amaçlar	• İnsan haklarına aşinalık oluşturmak • Çocukların gündelik yaşamında önem taşıyan yerlerle insan hakları arasında ilişki kurmak • Yaşadıkları yerde insan hakları ile ilgili iklimin değerlendirilmesini özendirmek
Hazırlık	• Daha küçük yaşlardaki çocuklar için: Harita özetleri çıkarılması
Malzemeler	• Çizim malzemeleri, kâğıt • İHEB'nin çocuk dostu kopyası

Yönerge

1. Çocukları küçük gruplara ayırın ve gruplara büyük kâğıtla birlikte çizim malzemeleri verin. Gruplardan, kendi mahallelerinin (yerleşim küçükse kasabalarının) bir haritasını çizmelerini söyleyin. Bu haritada, evleri, belli başlı kamu binaları (örneğin parklar, postane, belediye binası, okullar, ibadet-haneler), kamu hizmetleri (örneğin hastane, itfaiye, polis) ve topluluk açısından önemli başka yerler bulunacaktır (örneğin bakkallar, mezarlık, sinema, eczane gibi).
2. Haritalar tamamlandığında çocuklardan haritalarını insan hakları açısından analiz etmelerini isteyin. Haritalarında yer alan farklı yerlerle insan hakları arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? Örneğin, ibadet yeri ile din, düşünce ve vicdan özgürlüğü; okul ile eğitim hakkı; postane ile özel yaşamın gizliliği ve ifade özgürlüğü; kütüphane veya internet kafe ile bilgi alma hakkı gibi. Çocuklar bu hakları belirlerken İHEB'deki ilgili maddeleri bulmalı ve bu madde numaralarını ilgili yerlere iliştiirmelidir.
3. Her grup hazırladığı haritayı topluluğa sunsun ve topluluklarında yararlanılan insan hakları ile ilgili analizini özetlesin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Mahallenizin haritasını çıkarmak güç müydü?
 - b. Bununla mahalleniz hakkında yeni bir şey öğrendiniz mi?
 - c. Mahallenizdeki insan haklarını öğrendiğinizde şaşırdınız mı?
 - d. Sizin haritanız diğerlerinininkinden ne bakımdan farklıydı?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
 - a. Haritanızın belirli bölümlerinde hakların daha fazla toplandığı oldu mu? Olduysa bu durumu nasıl açıklıyorsunuz?
 - b. Haritanızın belirli yerlerinde haklarla ilişkili hiçbir yer olmaması veya çok az olması gibi bir

Kaynak:

Danimarka
İnsan Hakları
Enstitüsü'nden
Anette Faye
Jacobsen'in
illüstrasyonundan
uyarlanmıştır.

durum var mı? Varsa bu durumu nasıl açıklıyorsunuz?

- İHEB’de yer alıp bu çevrede özellikle kullanılan/yararlanılan bir madde var mı? Bu durum nasıl açıklanabilir?
- İHEB’de yer alıp hiçbir grubun haritasında yer vermediği maddeler var mı? Bu durum nasıl açıklanabilir?
- Bu toplulukta insanların haklarının ihlal edildiği yerler var mı?
- Bu toplulukta hakları ihlal edilen insan grupları var mı?
- Bir insanın hakları ihlal edildiğinde bu toplulukta ne olur?
- Bu toplulukta insanların haklarını korumak veya ihlalleri önlemek için harekete geçtikleri yerler var mı?

Takip önerileri

- Haritaları kullanarak hakları gerçek yaşamda görmek üzere çevrede dolaşın.
- 171. sayfadaki ‘PUSULACIK MUHABİRİ’ etkinliği de çocuklardan kendi topluluklarını insan hakları açısından değerlendirmelerini istemektedir.

Eylem fikirleri

Mahalleyi nasıl gördüklerini, çevrede ne tür değişiklikler olduğunu ve burayı daha yaşanılacak bir yer haline getirmek için yapılması gerekenleri anlatmak üzere çevredeki bir sosyal hizmet uzmanını, uzun süredir burada oturan birini veya yerel bir aktivisti davet edin. Bu değişime nasıl katkıda bulunabileceklerini öğrenmeleri için çocuklara yardımcı olun.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinlik, çocukların insan hakları konusunu en azından biraz bildiklerini varsayar ve bu kavramsal bilgiyi iyi bilinen bir bağlama yerleştirmelerinde çocuklara yardımcı olmayı amaçlar. Bununla birlikte çocuklar her gün gördükleri yerleri haklarla ilişkilendirmede bir parça yardıma ihtiyaç duyabilirler. Örneğin, bir manavın sağlık veya yeterli yaşam standardıyla ilişkilendirilmesinde olduğu gibi.
- Bu etkinlik son derece pozitif bir mesaj içermektedir: haklarımızdan, her gün, kendi çevremizde yararlanırsınız. Bu olumlu etkinin iyice içselleştirilmesine zaman tanımak için ihlalleri bir başka gün tartışabilirsiniz.
- Kimi küçük çocukların harita okumakta çok az deneyimleri olabilir ve bu çocukların kavramı özümsemeleri için zaman gerekebilir. Bunun için, işe çocuklarla bir araya geldiğiniz odanın, oyun alanının veya binanın haritasıyla başlayabilirsiniz.

Çeşitlemeler:

- Etkinliğin her bölümünü ayrı bir güne koyarak çocukların harita okumaya alışmalarını ve mahallelerinin haritasını çıkarmaya hazır duruma gelmelerini sağlayın.
- Haritayı çizerken her gruba dikkate almaları için özel bir haklar konusu verin.
- Bu etkinlik için İHEB yerine ÇHS’yi kullanın.
- Örneğin şiddetten korunma veya yeterli yaşam standardı gibi tek bir haklar temasına odaklanın ve bu temanın mahallede ifadesini nasıl bulduğuna bakın.

Daha küçük çocuklar için uyarlamalar:

- Örneğin hemen yakın çevre, okul veya ev gibi, çocukların bildikleri alanlarla çalışın. Çocukların yaşları ne kadar küçükse, haritası çıkarılacak alan da o kadar küçük olmalıdır.

- Karton, kutu ve diğer malzemelerle üç boyutlu bir harita yapın.
- Zamandan kazanmak ve harita çıkarma sürecini vurgulamak için, çocuklara hazır bir harita veya havadan çekilmiş bir fotoğraf verip bunu doldurmalarını isteyin. Avrupa'nın birçok bölümünün yakından çekilmiş havadan fotoğraflarını şuradan bulabilirsiniz: Google Earth: <http://earth.google.com/download-earth.html>
- İHEB maddelerinin hakla eşleştirildiği Adım 2'ye geçin.

Daha büyük çocuklar için uyarlamalar:

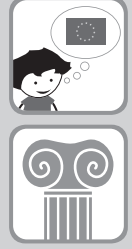
- Ölçekli haritalar hazırlayın.
- Çocukları gruplara ayırın ve analiz etmeleri için gruplara aynı haritanın farklı parçalarını verin.
- Bilgi alma sırasında, kaydettikleri hakların hangilerinin medeni ve siyasal haklar; hangilerinin ekonomik, sosyal ve kültürel haklar olduğunu sorun. Bu tür haklardan biri haritada başat durumda mı? Belirli bir hak belirli alanlarda özellikle başat durumda mı? (örneğin medeni ve siyasal hakların daha çok mahkeme, belediye binası veya polis gibi yerlerde toplanması).

14. Her Oy Önemlidir

Ama hepsi aynı mı sayılır?

Konular	Yurttaşlık, Demokrasi
Zorluk	Düzyey 3
Yaş	10-13
Süre	60'ar dakikalık iki oturum
Grup büyüklüğü	10-30 çocuk
Erkinlik türü	Tartışma, planlama, simülasyon
Genel bakış	Çocuklar demokratik bir karar alma süreci geliştirirler ve planlarından birini oya sunarlar
Amaçlar	• Adil ve demokratik seçimlerin anlamını kavrama • Adil seçim pratiği edinme • Demokratik oylama mekanizmalarını öğrenme • Yurttaş katılımının önemini tanıma
Hazırlık	• Her grup için bir Durum Özeti hazırlanması • Rol kartlarının kesilip çoğaltılması
Malzemeler	• Her grup için Durum Özeti • Oy pusulaları için kâğıt ve kalem

Yönerge

Oturum 1:

- İHEB'nin herkesin "belirli bir göreve gelerek veya kendisini temsil edecek kişiyi seçerek yönetime katılma" hakkını güvence altına aldığını ve "yönetimlerin adil seçimler ve gizli oyla seçilmesi gerektiğini" açıklayın (Madde 21). Çocuklara, burada söylenenlerin ne anlama geldiğini sorun:
 - 'Adil' seçim ne demektir?
 - Oylama neden gizli olmalıdır?
 - Kimler oy kullanır?
 - Birisinin sizi 'temsil etmesi' ne anlama gelir?
 - Bu kişinin sorumlulukları nelerdir?
 - Ülke düzeyinde kendi topluluklarını temsil eden bazı kişiler kimlerdir? Yerel düzeyde?
- Çocuklar yetişkin yaşa erişinceye kadar genel seçimlerde oy veremeseler bile, kendi yaşamlarındaki işlere karar vermek için çeşitli biçimlerde yapılacak seçimlere katılabilirler. Çocukların, örnekler vererek bu örneklerdeki seçme haklarını tartışmalarını isteyin:
 - Söz veya oy hakkınız olduğu durumlara örnekler verebilir misiniz?
 - Burada 'adil' bir karar alınıyor mu veya adil bir seçim söz konusu mu?
 - Oylama gizli mi yapılıyor?
 - Kararı veya oyu kimler veriyor?
 - Kime veya neye karar verileceğine, kimin veya neyin oylanacağına kim karar veriyor?
- Çocuklara, bu etkinlikte demokratik karar alma yöntemleri oluşturacaklarını söyleyin. Çocukları, her birinde 5-6 kişi yer almak üzere çift sayıda gruplara ayırın. Gruplardan her birine bir Durum Özeti verin ve en az iki grubun aynı durum üzerinde çalışmasını sağlayın. Gruplardan ikisine, daha sonra simülasyonda kullanılacak olan E Durumunu vermeyi unutmayın. Sayfa-

nın altındaki dikkate alınması gereken sorulara işaret edin ve sorularda geçen bilinmedik terim varsa açıklayın.

- a. Alternatif: Aynı duruma ilişkin çeşitli çözümlerin ve 5. adımdaki karşılıklı pazarlık sürecinin öne çıkartılması için grupların hepsine Durum E verilebilir.
4. Çocuklara küçük gruplarında planlama yapmaları için zaman verildiğinde (yaklaşık 15-20 dakika) grupların her birinin durumu ve buna yönelik olarak geliştirdikleri karar alma sürecini anlatmasını isteyin. Bunun için Durum E'yi en sona bırakın. Her sunumun ardından diğer çocukların planı eleştirmelerini isteyin:
 - a. Demokratik mi?
 - b. İlgili herkesin bir tercih belirtmesine olanak veriliyor mu?
 - c. Adil mi?
 - d. Gizli mi?
 - e. Oy kullanan herkes neye ve kime oy verdiğini biliyor mu?
5. Bütün durumlara ilişkin sunumlar yapıldıktan sonra, çocukların Durum E'ye yoğunlaşmalarını isteyin. Onlara, bu durumla ilgili bir karara varmak için sözde bir oylama yapacaklarını söyleyin. Durum E için geliştirilen farklı planları karşılaştırmalarını isteyin:
 - a. Planlar birbirine ne kadar benziyor? Bu anlaşmaları oylamamızda kullanalım mı?
 - b. Planlar birbirinden ne kadar farklı? Hangisini kullanmamız gerekir?
6. Çocuklar belirli bir plan üzerinde anlaşmaya varırken, aldıkları kararları bir kâğıda yazın ve Aşağıdaki türde sorularla bunları tartışın:
 - a. Durum E için hazırladığımız yeni planda eksik kalan bir şey var mı?
 - b. Sizce bu iş demokratik olacak mı?

Oturum 2:

1. Çocuklara 1. Oturumu ve Durum E ile ilgili gerçekleri bir kez daha anımsatın. 1. Oturumda hazırlanan planı ortaya koyun ve Durum E ile ilgili olarak bir oylama ile planın deneneceğini söyleyin.
2. Rol kartlarını dağıtın ve simülasyon ile ilgili açıklamalar yapın:
 - a. Seçim Yöneticisi 3 sözcüye görüşlerini belirtmelerini söyler.
 - b. Seçim Yöneticisi daha sonra izleyicilere de soru yöneltip görüşlerini belirtmelerini ister.
 - c. Seçim Yöneticisi herkesin oy vermeye hazır olup olmadığını sorar ve grup planına göre oylamanın sonucunun nasıl belirleneceğini açıklar. (örneğin salt çoğunlukla mı, oy kullananların belirli bir oranıyla mı?)
 - d. Oy Verme Sorumlusu grubun planında belirlenen yöntemle göre herkesin oy vermesini ister. Seçim Yöneticisi ile Oy Verme Sorumlusu birlikte oylama yapar ve oyları sayar.
 - e. Oy Verme Sorumlusu oylamanın sonuçlarını açıklar. Eğer gerekli çoğunluk sağlanmışsa Sayım Sorumlusu grubun kararını açıklar. Eğer gerekli çoğunluk sağlanamamışsa yeni bir oylamaya gidileceği açıklanır.
 - f. Yeni bir oylamaya gidilmesi halinde Oy Verme Sorumlusu yeni oy pusulaları hazırlar ve böyle devam edilir.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Simülasyon sırasındaki oylamanın adil ve demokratik olduğunu düşünüyor musunuz?
 - b. Bu etkinliklerde gerçek yaşamda da olan durumları saptayabildiniz mi?
 - c. Bu tür kararlar genellikle nasıl alınır? Çocukların da görüşleri ve oy hakları olmalı mı?

- d. Yalnızca yetişkinlerin alabilecekleri kararlar var mıdır?
- e. Grubunuzdaki kararlar genellikle demokratik biçimde mi alınır? Evetse neden, hayırsa neden?
- f. Grubunuzun kararları demokratik biçimde almasını sağlamak için neler yapabilirsiniz?

2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan hakları ile ilişkilendirin:

- a. “Yönetim” dediğimizde neyi kastediyoruz?
- b. Yerelde görevlileri seçimle işbaşına gelen makamlar neler? Ülkenizde?
- c. Bazı görevlere aday olup seçilmek dışında, insanların yönetime katılmalarının başka yolları nelerdir?
- d. Ülkenizde oy verebilmek için kaç yaşında olmak gerekir?
- e. Oy verecek yaşa gelmeden de yönetime katılabilmenin yolları var mıdır?
- f. Yönetime katılmayı bir insan hakkı yapacak kadar önemli kılan nedir?
- g. Simülasyon sırasında grubunuzdaki kimi çocuklar oy kullanmamaya karar verse ne olurdu? İnsanlar yönetime katılma hakkını yaşama geçirmezse ne olur?
- h. Haklarınızı kullanmanız neden önemlidir?

Takip önerileri

89. sayfadaki ‘GRUBUMUZ İÇİN BİR ANAYASA’ etkinliği, grubun oy kullanma becerilerini nasıl kullanabileceğine ilişkin demokratik bir tartışma deneyimi yaşama fırsatı sunmaktadır.

Eylem fikirleri

İster ufak tefek meselelerde (yenilecek hazır yiyecekler, oyunun içeride mi dışarıda mı oynanacağı) ister daha kapsamlı konularda olsun demokratik bir karar verme modeli ortaya konulması için grubunuzda doğacak bütün fırsatlardan yararlanın. Çocuklar demokratik usulleri en iyi uygulayarak öğrenirler. Ayrıca, bir karar sürecinde ilgili herkesin görüşünün alınıp alınmadığına dikkat etmelerinin istenmesinden de yararlanırlar.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Biraz karmaşık yanlar taşıyan bu etkinliği yürütmenin en basit yolu bütün çocukların Durum C üzerinde çalışmalarını sağlamaktır. Bu sayede herkes ortadaki durumu kavrayacak, kendisi de önemli bir demokratik süreç olan bir uzlaşma planının hazırlanmasını ön plana çıkaracaktır.
- Birbirinden farklı durumlar üzerinde çalışma yolunu seçerseniz, bunlardan en az birinde bir kişinin seçimle görevlendirilmesi söz konusu olsun (Durumlar A ve B). Bir durum da politika belirleme boyutunu içersin (Durumlar D ve E). Politika belirleme boyutunu içeren durumlar seçim açısından özellikle elverişlidir, çünkü bu durumda sözcüler kendilerini değil farklı görüşleri temsil ederler.
- Bu etkinlikte, çocuklara yabancı gelebilecek kimi terimler kullanılmaktadır (örneğin aday gösterme, aday, kampanya konuşmaları, müzakere, yenilenmiş seçim, oy oranı, oy pusulası gibi). Çocuklar küçük gruplar halinde çalışırken grupları dolaşın ve çocukların terimleri kavradıklarından emin olun. Daha küçük yaşlardaki çocuklar için oransal temsil basitçe ‘yarıdan fazlası’ veya ‘basit çoğunluk’ olarak anlatılabilir.
- Talimatlarda simülasyon için yalnızca Durum E önerilmektedir. Bununla birlikte, rolleri durumlardan herhangi bir için yeniden uyarlayabilirsiniz.
- Grubunuzdaki çocukların yüz yüze geldikleri karar verme durumlarından hareketle yeni senaryolar üretebilirsiniz.
- Geniş grup için: Tartışmadaki diğer görüşleri yansıtacak sözcüler belirleyin.

Uyarlamalar

Kimin oy kullanabileceği ile ilgili sorulara odaklanmak için aşağıda örneklenen türde alternatif roller verebilirsiniz. Simülasyonun başlangıcında bunları yüksek sesle okuyun ve çocuklara bu çocukların da oy kullanıp kullanmayacaklarını sorun. Bunun kendisi de bir oylama konusu olabilir.

Tercihe Bağlı Roller

- 6 yaşındasınız ve birinci sınıfa gidiyorsunuz. Henüz okuma bilmiyorsunuz ve grup hakkında da fazla fikriniz yok. Oy kullanma hakkınız olmalı mı?
- 13 yaşındasınız, ancak öğrenme güçlüğüne olduğu için henüz beşinci sınıftasınız. Oy kullanma hakkınız olmalı mı?
- Buraya henüz yeni taşındınız ve kimseyi doğru dürüst tanımıyorsunuz. Oy kullanma hakkınız?
- Bir kabadayısınız. Küçük çocukları itip kakıyorsunuz ve arkadaşlarınızın da sizin gibi birilerine hoş olmayan adlar takmasını istiyorsunuz. Oy kullanma hakkınız olmalı mı?

DAĞITILACAK MALZEME: 1. OTURUMDA ELE ALINACAK DURUMLAR

Durum A:

Dünya Çocuk Hakları Günü'nde hükümet konağında tüm kent tarafından kutlanması vesilesiyle okulunuzdan törene bir temsilci göndermesi istendi. Kimin temsilci olarak gönderileceğini çocuklar belirleyecek. Okulda 500 öğrenci var. Temsilci demokratik bir yolla nasıl seçilir?

Durum B:

Spor kulübü için bir başkan gerekiyor. Kulübün 60 üyesi var. Başkanın kim olacağına demokratik bir şekilde nasıl karar verirsiniz?

Durum C:

Okulunuzdaki öğrenciler bir resim yarışmasında birinci, ikinci ve üçüncüyü belirleyecekler. Yarışmaya 50 resim katıldı. Okulun 300 öğrencisi var. Kazananları demokratik biçimde nasıl belirlersiniz?

Durum D:

Okulunuzdaki öğrenciler çocukların okula cep telefonlarıyla gelmelerine izin verilip verilmemesi gerektiğini tartışıyorlar. Kimileri buna izin verilmeli diyor. Diğerleri ise böyle bir iznin çocukların dikkatlerini dağıtacağı ve cep telefonu olmayan çocuklar açısından adaletsizlik yaratacağı gerekçesiyle karşı çıkıyor. Okul müdürü ise bu konuda çocukların kendilerinin bir karar verebileceklerini söylüyor. Okulda 350 öğrenci var. Bu konu demokratik biçimde nasıl sonuçlandırılabilir?

Durum E:

Grubunuz 500 Euro tutarında bir ödül kazandı. Grup lideriniz bu paranın nasıl harcanacağına grubun kendisinin karar vermesi gerektiğini söylüyor. Çocuklardan kimileri güzel yiyeceklerin olduğu bir parti verelim diyor. Bir saha gezisi yapalım diyenler de var, yeni oyunlar ve resim malzemeleri alalım diyenler de. Bir kişi paranın acil durumlar için bir kenarda tutulmasını istiyor. Bir başkası da org alınmasını istiyor. Grubunuzda 30 çocuk var. Paranın nasıl harcanacağına demokratik yoldan nasıl karar verilebilir?

Dikkate alınması gereken bazı noktalar:

- Neyin oylanacağına nasıl karar vereceksiniz? Aday gösterilecek mi? Evetse nasıl?
- Kaç aday olacak? Aday sayısı sınırlanmalı mı?
- Kimin ve neyin oylandığını herkesin bilmesi nasıl sağlanacak? İnsanlardan kampanya konuşmaları ve tartışmaları yapmalarını isteyecek misiniz?

DAĞITILACAK MALZEME: 2. OTURUMDA ELE ALINACAK DURUMLAR

- Oylama nasıl olacak? Gizli mi?
- Kimin kazandığına nasıl karar verilecek?
- İki aday arasındaki oy farkı çok azsa ne olacak? İkinci bir tura gidecek misiniz? Kazananın oyların belirli bir oranını (örneğin % 50'sinden fazlası gibi) alması koşulu olacak mı?

Durum E için Oylama Örneği Roller

Siz seçim yöneticisisiniz. Tartışmaları organize ediyor, oylama sonucu kazananın nasıl belirleneceğini açıklıyor ve oyların sayımına yardımcı oluyorsunuz. Eğer ikinci tur olacaksa bunu da siz organize ediyorsunuz.

Siz oy verme sorumlusunuz. Oy pusulalarını siz hazırlıyor, oy işlemlerini düzenliyor, oyları sayıyor ve sonuçları açıklıyorsunuz. İkinci bir tur olacaksa bunları bir kez daha yapıyorsunuz.

Belirli bir görüşü **savunan grubun “sözcüsüsünüz”**. Paranın büyük bir parti organizasyonu için harcanması gerektiğini düşünüyorsunuz. Gerekçelerini açıklayın.

Belirli bir görüşü **savunan grubun “sözcüsüsünüz”**. Paranın yeni oyunlar ve donanım için harcanmasından yanasınız. Gerekçelerini açıklayın.

Belirli bir görüşü **savunan grubun “sözcüsüsünüz”**. Paranın çocukların katılacakları güzel bir gezi için harcanmasını istiyorsunuz. Gerekçelerini açıklayın.

15. İleri Doğru Bir Adım At

Hepimiz eşitiz-ama bazıları diğerlerinden daha eşit

Konular	Genel olarak insan hakları, Ayrımcılık, Yoksulluk ve Sosyal dışlanma
Zorluk	Düzey 2
Yaş	10-13
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	10-30 çocuk
Erkinlik türü	Rol oyunu, simülasyon, tartışma
Genel bakış	Çocuklar kendilerini bir başkasının yerine koyarlar ve ayrımcılık ve dışlanmanın kaynağı olarak eşitsizliği ele alırlar
Amaçlar	- Farklı olan başkalarıyla duygudaşlık (empati) geliştirmek - Toplumdaki fırsat eşitsizlikleri konusunda farkındalık arttırmak - Azınlık gruplarına mensup olmanın olası sonuçları konusunda farkındalık arttırmak
Hazırlık	- Rolleri ve durumları grubunuza göre uyarlayın. Her çocuk için bir rol kartı hazırlayın - Roller sayfasını çoğaltın, şeritlerden kesin ve katlayın
Malzemeler	- Rol kartları - Durumlar listesi - Tercihe bağlı: Yaka kartları ve/veya resimler için malzeme

Yönerge

- Çocuklara başka birinin yerinde olmayı hiç düşünüp düşünmediklerini sorarak etkinliği tanıtın. Örnekler vermelerini isteyin. Bu etkinlikte başka biri olacaklarını, kendilerinden oldukça farklı birinin yerine kendilerini koyacaklarını açıklayın.
- Gruptaki herkes yeni kimliğini belirten bir kâğıt alacaktır. Bunu kendileri okuyacak ve başkası kim olduklarını bilmeyecektir. Eğer çocuklardan biri elindeki rol kartında yazılı olan bir sözcüğü anlamamışsa o zaman elini kaldırır ve kolaylaştırıcının gelip açıklama yapmasını bekler.
- Bu noktada soru yöneltilmesine kapıları kapatın. Kâğıtta yazan tipte bir kişi hakkında bilgi sahibi olmasalar da kafalarında canlandırmalarını söyleyin. Çocukları rollerine yönlendirmek için, rollerin kendilerine gerçek görünmesi için birkaç şey yapabileceklerini anlatın. Örneğin:
 - Kendinize bir ad verin. Ne olduğunuzu size hatırlatması için yanınıza bu adı taşıyan kart takın.
 - Kendi resminizi çizin.
 - Evinizin, odanızın, sokağınızın resmini çizin.
 - Sanki bu kişiymişsiniz gibi odada dolaşın.
- Çocukların düş güçlerini harekete geçirmek için sakın bir müzik çalın, çocuklara oturup gözlerini kapamalarını ve sessizlik içinde, siz aşağıdaki soruları sıralarken düşüncelerini söyleyin:
 - Nerede doğdunuz? Çok küçükken nasıldınız? Çok küçükken ailenizin durumu nasıldı? Bugün farklı mı?
 - Bugün gündelik yaşamınız nasıl? Nerede yaşıyorsunuz? Hangi okula gidiyorsunuz?
 - Sabah, öğleden sonra ve akşam ne tür işler yapıyorsunuz?
 - Hangi oyunları seviyorsunuz? Kimlerle oyun oynuyorsunuz?
 - Anne babanız ne tür işler yapıyor? Her ay ne kadar para kazanıyorlar? Yaşam standardınız iyi mi?

Kaynak: PUSULA: Gençlerle İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 217.

- f. Tatillerinizde ne yapıyorsunuz? Evde hayvan besliyor musunuz?
- g. Neler sizi mutlu ediyor? Nelerden korkarsınız?
5. Çocuklara, birbirleriyle yan yana, sanki bir yarışın başındaymış gibi dizilmelerini ve bunu yaparken tamamen sessiz olmalarını söyleyin. Çocuklar dizildikten sonra, onlara bir çocuğun başına gelebilecek bazı şeyleri anlatacağınızı söyleyin. Eğer anlatacağınız bir şey gruptaki bir çocuğun kendini yerine koyduğu kişiye olabilecek bir şeyse bu çocuk bir adım öne çıkacaktır. Aksi halde kimse kımıldamaz.
6. Her durumu teker teker okuyun. Bittikten sonra çocuklara adım atmaları için zaman bırakmak için biraz bekleyin. Arkadaşlarının nerede durduklarına bakmalarını söyleyin.
7. Etkinlik tamamlandığında herkesin en son geldiği yerde oturmasını söyleyin. Ardından çocuklardan her biri kendine düşen rolü açıklasın. Çocuklar kendilerini bu kimlikleriyle tanıttikten sonra etkinliğin sonunda nerede durduklarına bakılmasını sağlayın.
8. Birlikte sorgulama sürecine başlamadan önce oyunun bittiği net olarak anlaşılmalı. Çocuklardan gözlerini kapayıp yeniden kendileri olmalarını isteyin. Üç kadar sayacaksınız ve bundan sonra herkes kendi adını söyleyecek. Böylece, çocukların eski rollerinde takılıp kalmalarının önüne geçmiş olursunuz.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Bu etkinlikte ne oldu?
 - b. Rolünüzü oynamak kolay mıydı zor muydu?
 - c. Oynadığınız kişinin nasıl biri olduğunu düşündünüz? Böyle birini tanıyor musunuz?
 - d. Kendinizi o kişi gibi düşündüğünüzde neler hissettiniz? Sizin gibi biri miydi?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği ayrımcılığa ve toplumsal/ekonomik eşitsizliklere bağlayın:
 - a. Bir adım öne çıkmak -veya çıkmamak- ne gibi duygular uyandırdı?
 - b. Eğer sık sık bir adım öne çıkmışsanız, diğerlerinin sizin kadar hızlı hareket etmediğini ne zaman fark ettiniz?
 - c. Sizin kafanızda canlandırdığınız kişi öne çıktı mı çıkmadı mı? Neden?
 - d. Bir şeylerin haksız olduğu hissine kapıldınız mı?
 - e. Bu etkinlikte olan şey gerçek hayatta da var mı? Nasıl?
 - f. Toplumumuzda bazı kişilere diğerlerine göre daha fazla fırsat sağlayan nedir? Ya daha az fırsat sağlayan?

Takip önerileri

“Kalıplaşmış yargı” kavramı küçük yaşlardaki çocukların kolay anlayabilecekleri bir kavram değildir. 174. sayfadaki ‘RESİM OYUNLARI’, 57. sayfadaki ‘ARKAMDA KİM VAR’, 79. sayfadaki ‘DÜNYA YAZ KAMPI’ ve 205. sayfadaki ‘ZABDERFİLİO’ gibi aynı içerikteki etkinliklerle bu etkinlik pekiştirilebilir.

Eylem fikirleri

İçinde bulundukları çevrede kimlerin daha az ve çok fırsatlara sahip olduğunu çocuklarla tartışın. Fırsatların herkese daha eşit dağılmasını sağlamak için atılması gereken ilk adımlar nelerdir? Grup içinde veya yakın çevrelerinde olup da çocukların ele alabilecekleri eşitsizlikler var mıdır?

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Kendi rol kartlarınızı kendiniz yapın! Burada önerilenler yalnızca örneklerdir. Rol kartlarınız çocukların içinde bulundukları ortamı ne kadar yansıtırsa, çocuklar da etkinlikten o kadar çok şey öğrenirler.
- Kişisel durumları ile üstlendikleri rol arasında çok fazla benzerlik olan çocukların mahcup duruma düşmemeleri için de rolleri uyarlayın.
- Kolaylaştırıcı her zaman her çocuğun özel yaşam durumunu bilemeyeceğinden, rollerden biri çocuklardan birini rahatsız edebilir veya duygusal anlamda sarsabilir. Kolaylaştırıcının bu alıştırmada çok hassas olması, oyun bittikten sonra rolünden kurtulamayan veya alışılmışın dışında davranan çocuklara özellikle dikkat etmesi gerekmektedir. Böyle durumlarda kolaylaştırıcı söz konusu çocukla özel olarak görüşmelidir.
- Rollerini alırken, bu rolde belirtilen kişinin yaşamını düşünürken ve ileriye doğru çıkarken çocukların sessizliği bozmamaları çok önemlidir. Sessiz olduğunda oyuna bir gizem katılmış olmasının yanı sıra, çocuklar bu sessizlikle dikkatlerini toplayarak rolünü üstlendikleri kişilere yoğunlaşabilirler.
- Birlikte sorgulama bölümünde bütün çocuklar söz alma şansına sahip olsunlar. Bu etkinlik çocuklarda birtakım güçlü duygular yaratabilir ve ne kadar söz alıp konuşurlarsa ve duygularını aktarırlarsa oyundan da o kadar anlam çıkarırlar. Gerekiyorsa birlikte sorgulama bölümüne daha fazla zaman ayırın.
- Bu etkinliği dışarıda veya büyük bir odada rahatlıkla yürütebilirsiniz. Üstlendikleri rolü açıklarken çocukların en son pozisyonlarında kalmalarını sağlayın. Çünkü küçük çocukların ortadaki eşitsizliği görüp bunu kişinin rolüyle ilişkilendirebilmeleri için görselliğe gerek vardır. Ancak, birlikte sorgulama ve tartışma bölümünde çocukların birbirlerinin dediklerini duyabilmeleri önemlidir. Bunun için bir halka oluşturun veya içeri girin.
- Bu etkinliğin gücü, özellikle oyunun sonlarına doğru katılanlar arasındaki mesafelerin giderek arttığının görülmesidir. Bu etkiyi daha da pekiştirmek için çocukların kendi yaşamlarındaki gerçeklikleri yansıtan roller seçin. Rollerini öyle uyarlayın ki sonuçta az sayıda kişi öne adım atabilsin (yani “evet” yanıtı verebilsin).
- Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme sırasında çocukların rolünü üstlendikleri kişilerin yaşamlarını nasıl ve nereden bildiklerini ortaya çıkarmak için özel çaba gösterin. Kendi kişisel deneyimlerinden mi, yoksa başka bilgi kaynaklarından mı (örneğin diğer çocuklar, yetişkinler, kitaplar, medya, şakalar)? Bu bilgi kaynaklarının güvenilir olup olmadıklarını sorun. Böylece kalıplaşmış yargıların ve önyargıların nasıl devreye girdiğini de göstermiş olursunuz.
- Çocuklar genel olarak başkalarının maddi anlamda kendilerine göre daha varlıklı mı yoksa yoksul mu olduğunu fark ederler. Bununla birlikte, kendi ayrıcalıklarının farkına varamayabilirler. Bu etkinlikle çocuklar kendi yaşamlarını daha geniş bir perspektife yerleştirebilirler.

DAĞITILACAK MALZEME: ROL KARTLARI

Kolaylaştırıcı not: Kartları kendiniz hazırlayın! Bu kartlar çocukların kendi deneyimlerini ne kadar yansıtırsa o kadar etkili olur. Aşağıdakiler sadece örnek olsun diye verilmiştir.

Sekiz yaşındasınız. İki kardeşinizle birlikte büyük bahçesi ve yüzme havuzu olan güzel bir evde oturuyorsunuz. Babanız bir bankanın müdürü. Anneniz ise eve ve aile işlerine bakıyor.	Siz burada doğmuşsunuz, ama ana babanız Asya'dan buraya gelmiş. Güzel bir lokanta işletiyorlar ve restoranın üstündeki odalarda kardeşinizle birlikte yaşıyorsunuz. Okuldan sonra kız kardeşinizle restorandaki işlere yardım ediyorsunuz. On üç yaşındasınız.
On yaşındasınız. Kırsal kesimde bir çiftlik evinde yaşıyorsunuz. Babanız çiftçi, anneniz ise ineklere, kazlara ve tavuklara bakıyor. Üç erkek bir de kız kardeşiniz var.	Tek çocuksunuz. Kentte bir apartman dairesinde annenizle yaşıyorsunuz. Anneniz bir fabrikada çalışıyor. Dokuz yaşındasınız ve dansta olsun sporda olsun çok iyisiniz.
Oniki yaşında bir Romansınız. Küçük bir köyün dışında, banyosu olmayan küçük bir evde yaşıyorsunuz. Altı kardeşiniz var.	Dünyaya engelli olarak geldiniz ve tekerlekli sandalye kullanmak zorundasınız. Anne babanız ve iki kız kardeşinizle bir apartman dairesinde oturuyorsunuz. Anneniz ve babanız öğretmen. On iki yaşındasınız.
On bir yaşındasınız. Bebekliğinizden beri yetimhanedesiniz. Anneniz babanız kim, bilmiyorsunuz.	Dokuz yaşındasınız ve size tıpatıp benzeyen bir ikiziniz var. Kentte bir apartman katında oturuyorsunuz. Birlikte oturduğunuz anneniz bir mağazada çalışıyor. Babanız ise cezaevinde.
Dokuz yaşındasınız ve tek çocuksunuz. Kentte bir apartman dairesinde ailenizle oturuyorsunuz. Babanız inşaat işçisi ve anneniz de posta memuresi. Sporda çok başarılısınız.	Siz ve aileniz Afrika'daki ülkenizde sürüp giden savaştan kurtulmak için buraya geldiniz. Şimdi on bir yaşındasınız ve üç yıldır buradasınız. Ülkenize yeniden ne zaman döneceğinizi bilmiyorsunuz.
On üç yaşındasınız ve altı kardeşin en büyüğüsünüz. Kamyon şoförü olan babanız sık sık şehir dışında ve anneniz de geceleri de çalışmak üzere garsonluk yapıyor. Evdeki küçüklere bakmak da çoğu kez size düşüyor.	Annenizle babanız siz daha bebekken boşanmış. Şimdi on iki yaşındasınız. Anneniz ve onun erkek arkadaşıyla yaşıyorsunuz. Hafta sonları ise babanızı ve yeni eşini iki küçük çocuğuyla birlikte görmeye gidiyorsunuz.
On bir yaşındasınız. Kendi anneniz babanız size bakamayacak durumda olduğu için çok küçük yaşlardan bu yana farklı bakıcı ailelerin yanında kaldınız. Bakıcı aileniz iyi insanlar. Sizin yanınız sıra dört başka çocuk daha aynı küçük evde kalıyor.	Sekiz yaşındasınız. Kız kardeşinizle birlikte küçük bir kasabadaki büyükanne-büyükbabanızın yanında kalıyorsunuz. Annenizle babanız boşanmış ve anneniz kentte sekreter olarak çalışıyor. Babanızı nadiren görüyorsunuz.

DAĞITILACAK MALZEME: ROL KARTLARI

Okulunuzda iki sınıf geriden gelmenize neden olan öğrenme engeliniz var. On yaşındasınız ve sınıfınızdaki sekiz yaşındaki çocukların hepsinden uzunsunuz. Anneniz de babanız da çalıştığı için, derslerinizde size yardımcı olacak zamanları olmuyor.	Anneniz siz doğarken ölmüş. Babanız yeniden evlenmiş, şimdi üvey anneniz ve onun iki kızıyla birlikte yaşıyorsunuz. Sekiz yaşındasınız, üvey kız kardeşleriniz genç kız. Babanız avukat.
Sekiz yaşında ve üç kardeşin en küçüğüsünüz. Aileniz büyük bir kentte küçük bir evde oturuyor. Babanız tamirci, ama şimdi işsiz. Bu nedenle eve fazla para girmiyor. Ancak bu sayede sizinle oynamak için daha fazla zamanı var.	Siz daha bebekken bu ülkeye göçmüşsünüz. Şimdi on yaşındasınız. Babanızın dükkânının da olduğu mahallede başka pek çok göçmen var. Siz hem kendi dilinizi hem de şimdi bulunduğunuz ülkenin dilini konuşabiliyorsunuz; böylece annenize ve büyükannenize tercümanlık yapabiliyorsunuz.
On bir yaşındasınız. Anne babanız, sizden küçük erkek ve kız kardeşinizle köyde yaşıyorsunuz. Ailenizin bir fırını var. Biraz şişman olduğunuz için bazen sizi alaya alanlar oluyor.	Astımınız var ve özellikle kış aylarında hastalandığınızdan okula gidemediğiniz çok oluyor. Yatakta TV başında, internette surf yaparak ve bilgisayarda oyun oynayarak çok zaman harcıyorsunuz. Anneniz ve babanız ikisi birden çalıştığından yalnızsınız. On üç yaşındasınız.
Ülkedeki Amerikan elçisinin çocuğusunuz. Yabancılar için bir okula gidiyorsunuz. Kalın camlı gözlükleriniz var ve biraz kekeleyerek konuşuyorsunuz. On bir yaşındasınız.	Siz ve büyük ağabeyiniz matematik, fizik, yabancı dil ve aslında pek çok alanda çok yeteneklisiniz. Anneniz ve babanız üniversitede profesör. Yarışmalar için sizi sürekli özel kurslara ve eğitim kamplarına gönderiyorlar.

AÇIKLAMALAR

Durumlar ve olaylar

Aşağıdaki durumları yüksek sesle okuyun. Her durumu okuduktan sonra çocuklara bir adım öne çıkıp birbirlerine göre nerede durduklarını görmeleri için zaman verin.

1. Siz ve aileniz her zaman ihtiyaçlarınızı karşılayacak yeterince paraya sahipsiniz.
2. Telefonlu televizyonlu iyi bir evde yaşıyorsunuz.
3. Farklı görünüşünüz veya engeliniz nedeniyle kimse sizinle alay etmiyor.
4. Birlikte yaşadığınız kişiler sizi ilgilendiren önemli konularda görüşünüzü sorarlar.
5. İyi bir okula gidiyorsunuz ve okul sonrası kulüplere üyesiniz, spor yapıyorsunuz.
6. Okuldan sonra özel müzik ve resim dersleri alıyorsunuz.
7. Polis sizi çevirir diye bir korkunuz yok.
8. Sizi çok seven ve hep sizin iyiliğinizi düşünen yetişkinlerle yaşıyorsunuz.
9. Sizin veya büyüklerinizin geçmişi, kökeni, dini veya kültürü nedeniyle hiçbir ayrımcılığa uğramıyorsunuz.
10. Hasta olmasanız bile düzenli genel ve ağız sağlığı muayeneleriniz yapıyor.
11. Ailenizle her yıl tatile çıkıyorsunuz.
12. Arkadaşlarınızı yemeğe veya gece yatısına davet edebiliyorsunuz.
13. Büyüdüğünüzde üniversiteye gidebilirsiniz, istediğiniz işi ve mesleği seçebilirsiniz.
14. Sokakta, okulda veya yaşadığınız yerde alay edilme veya saldırıya uğrama gibi bir kuşkunuz yok.
15. TV’de veya filmlerde genellikle sizin gibi yaşayan kişiler görüyorsunuz.
16. Ailenizle sinemaya, hayvanat bahçesine, müzeye, kırlara veya en azından eğlenceli yerlere gidiyorsunuz.
17. Anneniz babanız, onların anneleri ve babaları, hatta onların da büyükleri hep bu ülkede doğmuş.
18. Ne zaman isterseniz yeni giysiler ve ayakkabılar alabiliyorsunuz.
19. Oyun oynayacak bol zamanınız ve oynayacak çok sayıda arkadaşınız var.
20. Bilgisayarınız var ve internete girebiliyorsunuz.
21. Yapabildiklerinizle takdir ediliyorsunuz ve bu sizi tüm yeteneklerinizi geliştirmeye özendiriyor.
22. Büyüdüğünüzde mutlu bir yaşamınız olacağına inanıyorsunuz.

16. İnsan Haklarının Reklamı

İnsan haklarını dünyaya anlatalım!

Konular	Genel insan hakları, herhangi bir konuya uyarlanabilmek üzere, Medya ve Internet
Zorluk	Düzyey 3
Yaş	10-13
Süre	120-180 dakika
Grup büyüklüğü	4-24 çocuk
Erkinlik türü	Öykü anlatma, resim, yazı yazma
Genel bakış	Çocuklar, çocukların insan hakları konusunda TV reklamı hazırlıyor
Amaçlar	• Reklamcılık ve medya konusunda eleştirel düşünme becerileri geliştirmek • Yaratıcılık ve iletişim becerileriyle ilgili pratik yapmak • Çocukların insan haklarının yaygınlaştırılması konusunda fikir geliştirmek • İnsan haklarına ilişkin anlayışı derinleştirmek
Hazırlık	• Mümkünse, reklamların kayda geçirilmesi için video donanımı
Malzemeler	• Kâğıt ve çizim/tasarım için diğer malzemeler

Yönerge

1. Çocukları üçer veya dörder kişilik gruplara ayırın. Gruplardan her birine çocukların insan haklarının reklamını hazırlama görevi verildiğini söyleyin. Televizyonda yayınlanacak bu 1-3 dakikalık reklam, insanlarda çocuk hakları konusunda farkındalık yaratmayı ve/veya bu hakları anlamalarını amaçlamaktadır.
2. Çocuklara, TV’de yayınlanıp dikkatlerini çeken kimi reklamları anlatmalarını söyleyin. İyi reklamların insanları düşündürücü yanları üzerinde beyin fırtınası yapın. (Örneğin zekice sözler, ses efektleri, mizah, ciddi mesajlar gibi).
3. Bu reklamın kimleri hedef alacağını tartışın. Reklamın hedefi çocuklar mı, yetişkinler mi, öğretmenler mi, genel kamuoyu mu, yoksa bunların hepsi mi olacak? Hedef kesim belirlendikten sonra bu kesime ne tür tanıtıcı yayınların daha fazla hitap edebileceğini tartışın.
4. Her grubun tanıtmak üzere bir hak belirleyeceğini ve hedef kesimi (kesimleri) belirleyeceğini anlatın. Çocukları, insanların gerçekten bilmelerini gerekli gördükleri bir hakkı ve bunu bilmesi gereken hedef kesimi seçmeye özendirin. Grupları temsil eden kişilere, seçtikleri hakkı ve hedef kesimi size bildirmelerini isteyin.
5. Gruplar işleyecekleri hakkı seçtikten sonra, bunu tanıtacak bir fikir geliştirmelidir. Onları, bu hakkı tanıtabilecekleri çeşitli yollar üzerinde düşünmeye yöneltin (örneğin küçük bir sahne oyunu, bir şarkı, çizgiyle anlatım vb. gibi). Onlara bunun TV için hazırlanacak bir video olduğunu, dolayısıyla görsel açıdan ilginç olması, sadece konuşan insanlardan ibaret kalmayıp bir hareketlilik de içermesi gerektiğini hatırlatın. Ancak, hazırlanan malzeme, en fazla üç dakikalık süreye sığdırılabilecek yalınlıkta olmalıdır.
6. Çalışmalarını ve ilerlemelerini izlemek üzere gruplar arasında dolaşın. Gruplardan herhangi biri çalışmasını tamamladığında buna bir slogan bulup, uygulamaya başlamalarını söyleyin.
7. Bütün gruplar reklam ile ilgili planlamalarını yaptıktan sonra, görüşlerini paylaşmak ve birbirlerinden geri bildirim almalarını sağlamak üzere grupları bir araya getirin. Her grup kendi seçtiği hakkı, hedef kesimini ve fikirlerini anlatan açıklamalarda bulunacaktır. Eğer hazırsalar, uygulamaya da bu sırada geçebilirler. Her açıklama ve performansın ardından, aşağıdaki türde sorular yönelterek yapıcı önerileri ve geri bildirimi özendirin:

- Sizce bu fikir belirlenen hedef kesime hitap eder mi?
 - Belirlenen hakka ilişkin net bir fikir verir mi?
 - Bu fikirlerde ne hoşunuza gitti?
 - Daha iyi olması için önereceğiniz şeyler var mı?
- Gruplara, gerekli iyileştirmeleri yapmaları ve malzemelerini uygulamaları için zaman verin.
 - Her gruptan, reklam ve planlarını diğerine sunmasını isteyin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

- Aşağıdaki türde sorularla etkinlik hakkında bilgi alın:
 - Bu etkinliğin herhangi bir bölümünü zorlu buldunuz mu? Eğlenceli yanları var mıydı?
 - Reklamların nasıl hazırlandıklarına ilişkin belirli bir fikir edindiniz mi?
 - Sadece sözler yerine imgelerle düşünmek size güç geldi mi?
 - Belirli bir hedef kesime nasıl ulaşılacağına belirlemek güç bir iş miydi?
 - Reklam her zaman olumlu mudur? Neden veya neden değil?
 - Hazırlanan diğer reklamlardan neler öğrendiniz?
 - Bu etkinlik TV'ye bakışınızda bir değişiklik yaratacak mı?
- Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
 - Grubunuz özel olarak neden bu hakkı seçti?
 - Neden özel olarak o kesimi hedef belirlediniz?
 - Reklam-tanıtım çalışmanızın ne tür tepki veya hareketlenmelere yol açmasını bekliyorsunuz?
 - TV reklamları insanlara insan hakları mesajları iletilmesinde iyi bir yol mu? Evetse neden, hayırsa neden?
 - Hazırladığınız malzemede üzerinde odaklandığınız dışında başka haklar da gündemde miydi?
 - Bir hak tek başına var olabilir mi, yoksa her durumda başka haklarla ilişkili midir?
 - Reklamı veya temsili özellikle güç olacak herhangi bir hak aklınıza geliyor mu?
 - Kullandığınız karakterlerden kalıplaşmış yargıları temsil edenler var mıydı? Eğer varsa bu olumsuz bir etki yaratır mı? Evetse neden, hayırsa neden?
 - İnsanların haklarını bilmeleri neden önemlidir?
 - Çocukların insan hakları konusunda kimlerin eğitilmesi gerekir?

Takip önerileri

- Televizyondaki reklamlarla, örneğin dergi, gazete, sokak panosu veya otobüsler gibi diğer kamusal yerlerde yer alan basılı reklamların birçok reklam kampanyasında birlikte kullanıldığını açıklayın. Bu açıklamanın ardından çocuklara basılı medyada veya mahallelerinde rastlayıp beğendikleri ilan ve reklamları sorun ve bunları neyin çekici kıldığını tartışın. Daha sonra çocuklardan belirli bir hakkın iki boyutlu, grafik bir tasarımını hazırlamalarını isteyin. Eğer gerekli teknolojik donanım hazırsa bu iş bilgisayarda da yapılabilir. Ortaya çıkan ürünleri çocuk merkezinde veya okulda sergileyin.
- Birçok tanıtım kampanyasında ünlü kişilerden yararlanıldığına dikkat çekin. Kendi bildiklerinden örnekler vermelerini isteyin. Peki, kendi hazırladıkları reklamda kimleri sunmak/kimlerin yer almasını isterler? İstedikleri bu kişi, tanıtılan çocuk hakkı ve hedef seçilen kesim açısından neden uygun görülmüştür?
- Çocuklarla, bir öyküyü anlatan, daha uzun süreli bir insan hakları videosu hazırlamanın nasıl olacağını tartışın.

- Bu hangi yönlerden bir reklamdan farklı olur?
- Öykünün hangi yönleri önem taşıyacaktır? (örneğin, öykünün doyurucu olması, masraflar gibi pratik meseleler, insan hakları mesajı, vb.).
- Önerilen videonun hangi yönleri önem taşıyacaktır? (gruptaki çocuklar dışında aktörlere gerek olup olmadığı, kostümler, tehlikeli olabilecek sahneler, vb.)

Eylem fikirleri

- Eğer mümkünse, bu reklamların videolarını çekin! Işıklandırma, ses gibi konularda ve donanım açısından yerel TV kanallarından veya sinema okullarından teknik yardım isteyebilirsiniz. Kötü bir video bile öğrenme açısından iyi bir deneyim olabilir.
- Eğer video çekimi mümkün değilse, öyküleri sanki filme çekiliyormuş gibi oynayabilirsiniz. Bu reklamların bir çoğu diğer çocuklar veya ana babalar (ebeveynler) için canlı bir insan hakları dersi işlevi görebilir.
- Çocukları TV’de gördükleri reklamları eleştirmeye özendirin.
 - Bunlara TV’de neden yer veriliyor?
 - Hedef kesimi kimler oluşturuyor?
 - Ulaştırılmak istenen mesaj ne?
 - İzleyenlerin nasıl bir tepki vermeleri bekleniyor?

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu, çocukları yeni beceriler kullanmaya zorlayan karmaşık bir etkinliktir (diyalog veya şarkı sözü yazma, öykü geliştirme). Kolaylaştırıcı çocukların çalışmalarını dikkatle izlemeli, ilerlemelerinde onlara yardımcı olmalıdır.
- Kimi gruplar bu çalışmada diğerlerine göre daha hızlı ilerleyecektir. Eğer bir grup belirli bir işi bitirmişse, o gruba özel olarak bir sonraki adıma geçmeleri için görev verin. Pratik uygulama ve geri bildirim sonrası gözden geçirme için gruplara bol zaman verin.
- Etkinliği, reklamcılık-tanıtım ve amaçları hakkında eleştirel düşünceyi özendirmek için kullanın.
- Etkinliği, yapıcı eleştiri verme ve alma pratiği yapmak için kullanın.

Uyarlamalar

Bu etkinlik genel olarak insan hakları konusuna, özel olarak da ÇHS’ye aşina olmayı gerektirir. Çocukların insan hakları konusundaki bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla insan hakları konusunda bir beyin fırtınası ile başlayabilirsiniz. Eğer çocuklar bu etkinliği başarılı bir biçimde yürütme açısından daha fazla ön bilgiye ihtiyaç duyuyorlarsa, s. 157’teki ‘OYUN TAHTASI OYUNLARI’ gibi daha tanıtıcı etkinliklerle başlanabilir. Çocuklara ÇHS konusunda belirli bir fikir verebilmek için, her çocuğa ÇHS’nin bir maddesini verip bunu görselleştirmesini isteyebilirsiniz. Sonra çocuklara bu maddeyi okuyup görselleştirmeyi açıklamalarını söyleyebilirsiniz.

17. Kabadayılık Sahneleri

Her kabadayı kılık değiştirmiş bir korkaktır!

Konular	Ayrımcılık, Şiddet
Zorluk	Düzey 2
Yaş	7-13
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	5-20 çocuk
Erkinlik türü	Belirli bir düzey hareket eşliğinde tartışma
Genel bakış	Çocuklar kabadayılık olgusunu tartışır ve farklı kabadayılık senaryolarına nasıl tepki vereceklerine göre kendilerini konumlandırırlar
Amaçlar	- Farklı kabadayılık biçimleri konusunda anlayışı derinleştirmek - Kendilerine sataşılacak çocukları destekleyebilecek stratejileri, kişileri ve kuruluşları belirlemek - Kabadayılığa farklı tepkileri analiz etmek
Hazırlık	Odanın dört köşesine 1'den 4'e kadar numara verilir. Çocuklar bir köşeden diğerine rahatça gidebilmelidirler.
Malzemeler	- Çocukların daire şeklinde oturabilecekleri genişlikte bir mekân - Renkli kâğıt - Tahta kalemli - Makas

Yönerge

- Aşağıdaki türde sorular sorarak kabadayılık konusunu tanıtır:
 - Kabadayılık ne demektir?
 - İnsanlar hangi farklı yollardan başkalarına kabadayılık taslarlar?
 - Sizce insanlar böyle bir şeyi neden yaparlar?
 - Bu iş kabadayılık taslayanları, onların sataştıkları kişileri ve topluluğun tümünü sizce ne yönde etkiler?
- Çocuklardan her birinin bir elini renkli bir kâğıt parçasının üzerine koyarak şeklini çizmelerini ve kâğıdı ellerinin şeklinde kesmelerini isteyin. Elin parmaklarından her biri için, kendisine kabadayılık taslandığında o çocuğun destek için başvurabileceği birisini düşünmelidirler (örneğin bir arkadaş, öğretmen, okul yöneticisi, polis, danışman, ağabey vb. gibi). Sonra çocuklardan, destekleyici olarak düşündükleri bu kişilerle ilgili açıklamalar yapmalarını isteyin.
- Şimdi, bu tür kabadayılık gösterilerine insanların hangi farklı yollardan tepki verebileceklerine bakacağınızı açıklayın. Bunun nasıl işleyeceğini gösterin:
 - Kolaylaştırıcı, bir kabadayılık tarifi okur. Her kabadayılık durumu için üç olası tepkiden söz edilir. Eğer bunlardan farklı bir tepki düşünülmüyorsa, dördüncü seçenek her zaman açıktır.
 - Odanın dört köşesinin her birine bir numara verilir. Çocuklar, durumu ve olası tepkileri dinledikten sonra kendi konumlarını en iyi yansıttığını düşündükleri köşeye giderler.
- Kabadayılıkla ilgili örnek durumu okuyun, çocuklara bu durumla ilgili tepkilerini belirleyip ona göre ilgili köşeye gitmeleri için zaman tanıyın. Çocuklar köşelerde yerlerini aldıktan sonra aralarından kimilerine neden böyle bir konum aldıklarını, bu konumun avantajlı ve dezavantajlı yanlarını sorun.

Açık köşeyi seçen çocuklara da bu köşedeki tepkilerinin ne olacağını sorun.

Birlikte sorgulama ve değerlendirme

1. 5-6 kabadayılık olayına ilişkin tepkileri aldıktan sonra aşağıdaki türde sorularla etkinlik hakkında bilgi alın:

- Bu etkinlik ile ilgili neler hissettiniz?
- Kimi durumlarda tepki geliştirmek güç müydü? Hangilerinde ve neden?
- Bu sahnelerden herhangi biri size tanıdık geldi mi?
- Kendilerine kabadayılık taslanan insanların yardıma ve desteğe ihtiyacı var mıdır? Neden?
- Böyle durumlara maruz kalanlar yardım ve desteği nereden bulabilir?
- Kimileri sizce neden başkalarına kabadayılık taslar? Bu kişilerin doğru davrandıkları söylenebilir mi?
- Size birisi kabadayılık taslamışsa ve yardım-destek için başvurduğunuz kişi bu konuda hiçbir şey yapmamışsa ne yapmanız gerekir?
- Kimi kabadayılık biçimlerinin çocuklar ve yetişkinler tarafından daha çok kabullenildiği söylenebilir mi? Evetse neden, hayırsa neden?
- Kabadayılığa maruz kalan çocuklara yardım etmek ve onlara destek vermek kimin sorumluluğudur?
- Yetişkinler de kabadayılık olaylarına karışabilir mi? Örnekler veriniz.
- Kabadayılığa maruz kalan yetişkinlere yardım etmek ve onlara destek vermek kimin sorumluluğudur?
- Kabadayılık taslamaya meraklı olanlara bu davranışlarını değiştirmeleri için nasıl yardımcı olunabilir?
- Kabadayılık yapanlara kimse engel olmazsa sonuç ne olur? Kabadayılık taslayan kişi açısından/ Toplumun tümü açısından?

2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:

- Bir kişinin bir başkasına kabadayılık taslama gibi bir hakkı var mıdır? Evetse neden, hayırsa neden?
- Bir kişi kabadayılığa maruz kalıyorsa hangi insan hakları ihlal edilmiş olur?
- Kabadayılık olaylarına son verilmesi insan hakları ortamını herkes için nasıl daha iyi bir hale getirir?

3. Birlikte sorgulamanın sonrasında çocuklara daha önceki 'destek ellerine' bakmalarını ve kabadayılık durumu ile karşılaştıklarında yardım ve destek için başvurabilecekleri başkalarını buraya eklemelerini söyleyin. İlerde yeniden bakabilmeleri için 'destek ellerini' odada bir yerde sergileyin.

Takip önerileri

190. sayfadaki 'ŞİDDETEN UZAKLAŞMANIN RESMEDİLMESİ' etkinliği ile şiddet üzerinde daha fazla odaklanabilirsiniz. Ayrıca 194. sayfadaki 'YARALAYAN SÖZLER' de sözlü sataşmaları ele almaktadır ve bunun şimdiki etkinlikten önce veya sonra uygulanması mümkündür.

Eylem fikirleri

Grubun 'Kabadayılık Yok' başlıklı bir kampanyayı nasıl düzenleyebileceğini ve yaşadığınız kentteki başka kişilerin bu girişime nasıl dahil edilebileceklerini tartışın. Sözgelimi, bir sergi düzenleyebilir, çocuklarla söyleşi yapmak üzere bir çocuk destek kuruluşundan uzman çağırabilirsiniz ve/veya okulunuzda görev yapan bir yetişkini bu tür durumlarda yardım için başvurulacak başlıca kişi olarak belirleyebilirsiniz.

Kendilerine sataşıldığında çocukların nasıl tepki verebileceklerini gösteren bir oyun sahneleyin ve bunu diğer çocuk grupları önünde oynayın.

Kendilerine kabadayılık yapılan çocukların yerel bir yardım başvuru hattı olup olmadığını araştırın. Çocukların kendi yerel ortamlarında bu tür durumlarda nerelere başvurabileceklerini araştırın. Elde ettiğiniz bilgileri etkinlik sırasında çocuklara aktarın ve mümkünse söz konusu kuruluştan birini çocuklara konuşma yapmak üzere davet edin.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

Söz almak isteyenlerin sıralarını beklemeleri için ortaya bir sihirli değnek/konuşan değnek getirin veya mikrofondan konuşur gibi yapın.

Gruptaki çocuklar arasında da kabadayılığın bir türü görülebilir. Bu tür davranışlar değişik biçimler alabilir ve çocukları farklı düzeylerde etkileyebilir. Grupta zaten var olabilecek kimi durumlara karşı duyarlı olun ve kişisel herhangi bir duruma odaklanmamaya çalışın.

Uyarlamalar

Elde hazır bulunanları kullanmak yerine grubunuzdaki çocukların daha yakından ilişkilenebilecekleri kendi kabadayılık sahnelerinizi yazın.

Çocukları küçük gruplara ayırın. Her birine bir kabadayılık durumu örneği verin ve onlardan hem kabadayılığı hem de karşı tepkiyi canlandırmalarını isteyin. Her canlandırmayı tartışın ve geri bilgi alın, alternatif tepkiler konusunda diğer grupların grupların görüşünü alın.

DAĞITILACAK MALZEME: KABADAYILIK SAHNELERİ

Arkadaşların sana ad takmaya, sana içinde kötü şeyler yazan mesajlar göndermeye ve seni onlara bir şeyler vermeye zorlamaya başladı. Bütün bunlar senin kendini kötü hissetmene neden oluyor. Ne yapman gerekir?

1. Hiçbir şey. Arkadaşlarının sana böyle davranmasını hak edecek bir şey yapmış olmalısın.
2. Sen de onlara ad takmaya ve tehdit etmeye başlarsın.
3. Anne babanla veya öğretmenle konuşup onlara neler olduğunu anlattırısın.
4. Başka bir şey (Açık köşe).

Sınıftaki kimi çocuklar kısa mesajlarla hakkında kötü söylentiler yayıyor. Bu yüzden pek çok kişi seninle oynamıyor, hatta seninle konuşmuyor bile. En yakın arkadaşların bile bunların doğru olabileceğini düşünmeye başlıyor. Ne yapman gerekir?

1. Hiçbir şey. Eğer herkes söylentilerin doğru olduğuna inanıyorsa zaten sana kimse inanmayacaktır.
2. Sen de diğerleri hakkında kötü söylentiler yaymaya başlarsın.
3. Söylentilerin doğru olmadığını herkese söylersin.
4. Başka bir şey (Açık köşe).

Ablan veya ağabeyin kimse görmezken sana vurup tekmeliyor ve başkasına bu durumu anlattıysan daha fazla acıtacağını söylüyor. Ne yapman gerekir?

1. Olup biteni ana babana veya öğretmenine anlattırısın.
2. Okuldaki arkadaşlarına durumu anlatıp karşısına hep beraber çıkarsınız.
3. Bunu yapan kişiye canının yandığını ve artık kesmesini söylersin.
4. Başka bir şey (Açık köşe).

DAĞITILACAK MALZEME: KABADAYILIK SAHNELERİ

Sınıfta bir soruya ne zaman yanlış cevap verseniz öğretmenin senin 'aptal' olduğunu, bir şey öğrenemeyeceğin için seninle uğraşmanın da yararsız olacağını söylüyor. Diğer çocuklar da bu yüzden sana ad takmaya başladı. Ne yapman gerekir?

1. Müdüre gidip durumu anlatırsın.
2. Okulu artık sevmediğin için gitmemeye başlarsın.
3. Anne babana gidip sınıfı veya okulu değiştirmenin mümkün olup olmadığını sorarsın.
4. Başka bir şey (Açık köşe).

Arkadaşlarından birinin yaz kampında kendisinden küçük çocukları kızdırıp alaya aldığını gördün. Ayrıca arkadaşın onlardan bir şeyler de alıyor. Ne yapman gerekir?

1. Arkadaşın farketmeden kamp başkanına olup biteni anlatırsın.
2. Sana da bulaşmaması için arkadaşına bu işte yardımcı olursun.
3. Yaptığı şeyin yanlış olduğunu ve küçük çocukları rahat bırakması gerektiğini arkadaşına anlatırsın.
4. Başka bir şey (Açık köşe).

Bir başka okuldan daha büyük yaşlardaki öğrenciler sizin okulunuzdaki küçük öğrencilere sataşiyor. Evine giden veya tek başına otobüs bekleyen bir çocuğun çevresini sarıp parasını, yiyeceklerini veya oyuncaklarını alıyor. Ayrıca taş da atıp daha beter şeyler yapacaklarını söylüyorlar. Ne yapman gerekir?

1. Okula gidip gelirken çok dikkatli olursun.
2. Okulundaki yetişkinlere durumu anlatıp yardım istersin.
3. Kendini korumak için yanında taş veya bıçak bulundurursun.
4. Başka bir şey (Açık köşe).

Sınıfınıza yeni gelen çocuk bir mülteci. Arkadaşların bu çocuğa sürekli ırkçı sözler söylüyor, konuşmasıyla alay ediyor ve evine dönmesini söylüyor. Ne yapman gerekir?

1. Sen de onlara katılırsın. Sonuçta bu kişi arkadaşın değil ve onun için üzülmene gerek yok.
2. Arkadaşlarının bu çocuğa ırkçı sözler söylediklerini öğretmeninize iletirsin.
3. Uyum sağlayabilmesi için ona serbest zamanlarınızda Türkçe dersleri verirsın.
4. Başka bir şey (Açık köşe).

Arkadaşlarından birisi okuması ve yazması zayıf olduğu için kızdırıyorsun. Çocuk artık tek başına oturmaya başladı. Bir gün ağladığını gördün. Ne yapman gerekir?

1. Hiçbir şey. Muhtemelen kötü bir gün geçirmiştir ve durumunun senin yaptıklarıyla bir ilgisi yoktur.
2. Onunla alay etmekten vazgeçip neden ağladığını sorarsın.
3. Ona başkalarının yanında bir daha kendisiyle alay etmeyeceğini söyledikten sonra gerçekten aptal olduğunu ve ek ders alması gerektiğini eklersin.
4. Başka bir şey (Açık köşe).

Senden yaşça büyük, seni çok seven bir üvey kardeşin var. Sık sık seni öpmek, sarılmak istiyor. Aslında sen de onu seviyorsun, ama bu durum sana rahatsızlık veriyor. Ne yapman gerekir?

1. Anne babandan birine veya bir başka kardeşine durumu anlatırsın.
2. Karşı çıkar ve ne zaman böyle yapmaya kalkarsa kendisine vurursun.
3. Kendisinden uzak durmaya çalışırsın.
4. Başka bir şey (Açık köşe).

18. Kalenin Fethi

Düşünmezsen kaybedersin!

Konular	Bariş ve Kişi Güvenliği
Zorluk	Düzey 2
Yaş	8-13
Süre	120 dakika
Grup büyüklüğü	16-30 çocuk, 2-3 kolaylaştırıcı veya yetişkin
Erkinlik türü	Aktif serüven oyunu, deneyimsel öğrenme
Genel bakış	Çocuklar bir savaştaki farklı grupları temsil ederler ve savaşı kazanmak için organize olmak zorundadırlar. Ardından, çatışmanın farklı taraflarına ilişkin farklı duygularını, bunun ardındaki nedenleri ve mekanizmaları tartışır
Amaçlar	• Bir çatışmanın farklı taraflarına duygudaşlık (empati) geliştirmek • İşbirliği yapmak • Bir çatışmadaki duyguları fark etmek • Stratejik düşünme ve planlamanın geliştirilmesi
Hazırlık	• Eğer oyun dışarıda oynanacaksa mekânı inceleyin ve etkinlik için net sınırlar çizin. Tehlikeli olabilecek alanlar varsa bu noktalar konusunda çocukları ve grup liderlerini uyarın • Her biri farklı renkteki kâğıtlar üzerinde düşsel 'harekât planları' hazırlayın. Bunlardan her birini on parça olacak şekilde kesin ve her planı ayrı bir zarfın içine koyun
Malzemeler	• Çocukların koşup saklanabilecekleri geniş bir alan • Her biri on parçaya kesilmiş ve her biri farklı renkte kâğıtlar üzerine yazılmış 6 düşsel 'harekât planı' • 3 farklı grup için üç ayrı ve ayırıcı işaret (yüzlerin farklı renklere boyanması veya belirgin şeritler takılması) • Oyun sonrası için içecekler

Yönerge

1. Merkezinde bir kalesi olan çok güzel bir kent olduğunu anlatın. Kent Mor Güçlerin elindedir. Ancak, Mor Güçlere karşı, kenti istila edip kaleyi almaya niyetli iki kesim daha vardır: Güneyden Mavi Güçler, kuzeyden ise Turuncu Güçler.
2. Çocukları şu dağılımla üçe ayırın: Mor Güçler % 50, Mavi Güçler % 25 ve Turuncu Güçler % 25. Oyun alanının sınırlarını belirtin. Mavi ve Turuncu Güçlerin her birine üç 'harekât planı' verin.
3. Tüm çocukların iyi anlayabilmesi için etkinliği dikkatle anlatın:
 - a. Herkesin oyun için belirlenen sınırlar içinde kalması gerekir.
 - b. Gruplardan her biri, oyun sınırları içinde kendine bir kamp kuracaktır. Hiçbir güç, bir başka gücün kampına giremez. Mor Güçlerin savundukları kent tam ortada yer almalıdır. Bunun bir tarafında Mavi Güçlerin, diğer tarafında da Turuncu Güçlerin kampı bulunacaktır.
 - c. Kaleyi ele geçirmek için bu iki istilacı gücün harekât planlarını birbirlerine ulaştırmaları gerekmektedir. Güçlerden her birinin elinde farklı renklerde kâğıtlar üzerine yazılmış 3 plan vardır ve bu planların her biri kesilerek 10 parçaya ayrılmıştır. Parçalardan her birinin, istilacılarından biri tarafından ayrı olarak diğer kampa getirilmesi gerekir. Her seferinde yalnızca bir parça bu şekilde taşınabilir. Bir Mavi, Turuncuya ait parçaları taşıyamaz, Turuncu da Maviye ait parçaları. Taşınan parçaların teslimi, ancak Mavi veya Turuncu bir 'kurye' diğer kampa vardığında gerçekleşebilir.

Kaynak:

Uyarlandığı yer:
 "Praxismappe"
 Bundesjugendwerk
 der
 Arbeiterwohlfahrt
 (Federal Youth
 Foundation of the
 Workers' Welfare
 Association
 Germany).

- d. Mor Güçler, kalelerini savunmak için, Mavilerin ve Turuncuların planlarını birbirlerine iletmelerini engellemek zorundadır. Bu amaçla, istilacıları yakalayıp ellerindeki planları almaya çalışırlar. 'Yakalamaktan' kastedilen, diğer kişinin omzuna veya koluna hafifçe dokunmaktır.
- e. Mavi veya Turuncu Güçlerden herhangi birinden bir oyuncu yakalandığında iki seçeneği vardır: 1) elindeki plan parçasını Mor tarafa vermek ve serbest kalıp yeniden oyuna katılmak; 2) elindeki plan parçasını vermeyi reddetmek ve böylece oyun bitinceye ya da parçayı teslim edene kadar kentte 'esir' olarak tutulmak. Mavi ve Turuncu Güçler birbirlerine yardım edebilirler.
- f. Kesilmiş plan parçaları görünür biçimde taşınmalıdır.
- g. İki veya üç kolaylaştırıcı oyuna katılmayıp kurallara uyulup uyulmadığını denetleyecektir.
- h. Mavi veya Turuncu Güçlerden herhangi biri bir eylem planını tamamlayacak şekilde on parçanın hepsini elinde topladığında, Mor Güçlerin elindeki tüm parçaları alır ve oyunu da kazanmış olur. Buna karşılık Mor Güçler kaleye saldıran iki taraftan herhangi birinin planının bütün parçalarını ele geçirirse, bu taraf oyun dışı kalır. Ancak, oyun dışı kalmayan diğer tarafın kazanma şansı hâlâ vardır: Bu taraf bir planın bütünü diğer kampa götürebilirse, hem kendisi hem de daha önce saf dışı kalan diğer taraf kazanmış olur.
- i. Taraflardan biri kazandığında veya kolaylaştırıcı tarafından verilen süre dolduğunda oyun biter.

Birlikte sorgulama ve değerlendirme

4. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:

- a. Oyunda neler hissettiniz?
- b. Harekât planlarınıza ne oldu?
- c. Bir planı eksiksiz biçimde bir araya getirebildiniz mi? Ne tür bir strateji uyguladınız? Kararları nasıl aldınız?
- d. Oyuna herkes katıldı mı? Üstlenilen roller farklı mıydı?
- e. Diğer iki taraf hakkında neler düşündünüz?
- f. Mavi ve Turuncu Güçler işbirliği mi yaptılar yoksa birbirleriyle mi boğuştu? Bu ikisi arasındaki ilişki oyunun sonucunu ne yönde etkiledi?
- g. Mavi ve Turuncu Güçler Mor Güçlere, Mor Güçler de diğer ikisine karşı savaştı mı? Savaştıysa neden? Çatışma neye ilişkindi?
- h. Durum gerçekçi miydi? Gerçek yaşamda buna benzer durumlar aklınıza geliyor mu? Geliyorsa, gerçek yaşamdaki bu tür durumlara ne gibi şeyler yol açıyor?
- i. Sizce bu durum nasıl değiştirilebilir? Bu tür çatışmalar nasıl önlenabilir?
- j. Kendi yaşamınızda tanık olduğunuz başka çatışmalar var mı? Bu tür çatışmaları çözüme bağlamak için bir şeyler yapıyor musunuz? Neler yapıyorsunuz? Bu tür durumları değiştirmek için neler yapılabilir?
- k. Çatışmalar nereden doğar? Bunlardan kaçınmak, ortaya çıktıklarında çözmek, yönlendirmek ve/veya barışı korumak için neler yapabiliriz? (tartışılan örneklerden hareketle)

5. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:

- a. İnsanlar çatışma halinde olduklarında ihlale uğrayabilecek kimi insan hakları neler? Ya bir silahlı çatışma durumunda?
- b. Çatışmada yer alan farklı taraflar insan haklarının ihlalinin nasıl etkilenebilirler? Bu durum söz konusu tarafların geleceğini nasıl etkiler?
- c. Çocuklar çatışmadan nasıl etkilenir? Bu durum geleceklerini nasıl etkiler?

Kaynak:

Uyarlandığı yer:
"Praxismappe"
Bundesjugendwerk
der
Arbeiterwohlfahrt
(Federal Youth
Foundation of the
Workers' Welfare
Association
Germany)

- d. Bu tür çatışmalar ve insan hakları ihlalleri nasıl önlenebilir?
- e. Her tür çatışma çözüme bağlanabilir mi? Bağlanamazsa, insan hakları bu işin görece normal yürütmesine nasıl katkı sağlar?

Takip önerileri

- Grupta, yakın çevrede, ülkede, bölgede veya dünyada sürmekte olan kimi çatışmalara daha yakından bakın. Bir çatışmanın zeminini anlamaya çalışın ve durumu tartışın.

Eylem fikirleri

- Birlikte sorgulama sırasındaki tartışmalar silahlı çatışma ve barışa odaklandıysa, barış için bir gösteri düzenlemeye/katılmaya çalışın ve/veya bir barış derneğini ziyaret edin. Barış derneklerinin barıştan ne anladıklarını ve çatışmaların çözüme bağlanmasına nasıl yaklaştıklarını anlamaları için çocuklara yardımcı olun.
- Çocuklarla, kendi aralarındaki çatışmaları nasıl hallettiklerini tartışın. Grup içindeki çatışmalarda gözecekleri, insan hakları standartlarını yansıtan kimi kurallar (şiddete başvurmama, hakaret etmeme, herkesin görüş ve düşüncelerini belirtebilmesi, eşit katılım fırsatları gibi) geliştirmelerinde çocuklara yardımcı olun.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinlikte kimsenin hiçbir şey için kavga etmesi gerekmemektedir. Fiziksel durumları açısından daha zayıf olan çocuklar, kaba kuvvete ve saldırganlığa yatkın olanlara göre stratejiyle, çabuklukla ve işbirliği yaparak çok daha başarılı olabilirler.
- Yetişkin kolaylaştırıcıları veya yardımcılarını hazırlayın. Bu kişilerin kurallardan ve sınırlardan, oyunun oynandığı alandaki olası tehlikeli yerlerden haberdar olmalarını sağlayın.
- Mavi ve Turuncu Güçlere, planın parçalarını kaybetmemek, böylece bir planı parçalarıyla tamamlama şansından yoksun kalmamak için bir stratejiye ihtiyaçları olduğunu anlatın.
- “Yakalamanın” yalnızca ve yalnızca bir kişiye dokunmak anlamına geldiğini vurgulayın. Farklı yeteneklerdeki gruplar için yapılabilecek uyarlamalar konusunda aşağıya bakın.
- Oyunun süresi büyük ölçüde gruba bağlıdır. Etkinliğin beklenenden daha kısa veya uzun sürmesi olasılıklarına hazır olun.
- Takip tartışmasında, silahlı çatışmalar ve barışla, çocukların gündelik yaşamlarında gündeme gelen çatışmalar arasındaki ayrımı net biçimde çizin. Bunların her ikisi de önemlidir; ancak farklı yaklaşımları gerektirmektedir.

Uyarılma:

- Eğer bir grup veya tek bir çocuk diğerlerinden daha zayıfsa, başvurulabilecek stratejiler konusunda ipuçları verin (örneğin, halen parçalardan ne kadarının diğer kampa ulaştığı; diğerlerini kurtarmak için kimi parçaların kaybı riskinin göze alınabileceği; tüm planların parçalarının en başta yola çıkarılmayıp oyunun ritmini anlayınca kadar bir bölümünün elde tutulması vb.).
- Birinin basitçe ‘yakalanması’ dışında, Mor Güçlere bağlı biri bir Maviyi veya Turuncuyu yakaladığında test uygulayın (örneğin bu kişiler bir araya geldiklerinde ‘taş, kâğıt, makas’ oyunu oynarlar. Oyunu Mor kazanırsa, diğeri parçaları verir; diğeri taraf kazanırsa serbest kalır). Çocuklar arasında yaş ve fiziksel farklılıklar fazlaysa bu çeşitleme etkili olur. Çünkü böylece zayıf ve güçlü olanın önündeki fırsatlar eşitlenir.

19. Kırmızı Alarm

Yarım hak hiç hak olmamasından daha mı iyi?

Konular	Genel olarak insan hakları
Zorluk	Düzey 2
Yaş	8-13
Süre	60 dakika (daha büyük bir grup için daha kısa)
Grup büyüklüğü	En az 10 çocuk ve 3 kolaylaştırıcı
Erkinlik türü	Dış mekanda aktif grup oyunu
Genel bakış	Çocuklar, çalınmadan önce bir hakkın kayıp yarısını bulmaya çalışırlar
Amaçlar	- Grup dinamiklerini geliştirmek - İnsan haklarının tartışılması için fırsatlar yaratmak
Hazırlık	- Etkinliğin nasıl yürütüleceğini iyi anlamak için yönergeyi ve rol kartlarını dikkatlice okuyun. Burada, tüm oyunculara karmaşık roller düşen, kapsamlı bir oyun söz konusudur. Etkinliğin ayrıca birkaç kolaylaştırıcı gerektirdiğini de unutmayın: oyuncu 10 çocuk için en az üç kolaylaştırıcı gerekmektedir (1 koordinatör, 1 merkez üs ve 1 avcı olmak üzere). Bunların dışında gereken 2 Kart Kişisinin işini ise çocuklar da yapabilir - Kolaylaştırıcılar ve rol alacak çocuklar için kartların kopyalarını çıkartın - Kolaylaştırıcıları ve rol alacak çocukları bilgilendirin - Hepsi birlikte 50 kart edecek şekilde farklı renklerdeki kâğıtların üzerine yazarak 10 Haklar Kartı hazırlayın veya çoğaltın. Çocuk sayısı 10-15 ise bu sayı yeterlidir. Fazladan her 5 çocuk içinse ek bir renk daha bulun (örnek: 25 çocuk için 7 ayrı renkte 70 karta ihtiyacınız olacaktır) - Haklar Kartlarını kişisel hakları içerecek şeritler halinde kesin - Haklar Kartlarını yarıdan kesin. Bu şekilde kesilmiş kartları iki destede toplayın. Destelerden birini Merkez Üsse verin, diğerini ise Kartçılar arasında rastgele paylaşın - Oyunun oynanacağı yeri kontrol edin, alanın sınırlarını belirleyin. Merkez üs ve farklı Kartçılar için yerler belirleyin
Malzemeler	- Farklı renklerde olmak üzere yarıdan kesilmiş 50-70 parça haklar kartları - Makas - Kartları bir araya getirecek yapıştırıcı bant - Bir araya getirilmiş Haklar Kartlarını asmak üzere iğne veya yapıştırıcı 'Av mevsiminin' başladığını ve oyunun bittiğini belirten alarm sinyali - Avcılar için işaretler, şapkalar veya ayırt edici giysiler - Tavsiye: ilk yardım çantası, su.

Yönerge

1. Çocukları Merkez Üste toplayın ve etkinliği açıklayın: Kırmızı alarm verilmiştir ve harekete geçmeleri istenmiştir. Çocuk haklarından onu ortadan kaybolmuştur ve gitti gider gibi görünmektedir. Bununla birlikte, bu kayıp on hakkın yarısı yerine konulmuştur. Çocukların görevi bu hakların kayıp diğer yarısını bulmak ve hakları tam hale getirmektir. Çocuklar verilen süre içinde bütün hakların kayıp yarılarını bulurlarsa, çocuk haklarını tehdit eden avcılara karşı oyunu kazanmış olacaklardır.
2. Oyunun süresini küçük grup için 30, 20 veya daha fazla kişiden oluşan grup için 20 dakika olarak belirleyin. Oyunun oynanacağı alanın sınırlarını belirtin ve oyunun başlamasını ve sona ermesini belirten sesli bir işaret konusunda anlaşmaya varın. Kendinizin, herkese göz kulak olmak ve kurallara uyulmasını sağlamak üzere oyunun dışında kalacağınızı açıklayın.

3. Merkez Üs durumundaki kolaylaştırıcı her çocuğa bir kartın yarısını verir ve gerisini elinde tutar. Oyunda amaçlanan eksiksiz bir Haklar Kartı elde etmek için ellerindeki kartın diğer yarısını bulmak olduğunu çocuklara açıklayın. Kartların diğer yarısı Kartçılardan bulunabilecektir. Bulunan diğer yarının kartın hem hak numarası hem de rengi açısından ilk yarıya uyması gerekir.
4. Kartın diğer yarısını bulup tamamlayan, Merkez Üsse getirecektir.
5. Çocuklara Merkez Üssü tanıttın ve rolünü anlatın:
 - a. Etkinlik Merkez Üste başlar ve orada biter.
 - b. Bir Haklar Kartının iki yarısı da elinizde olduğunda bunu Merkez Üsse getireceksiniz. Orada bulunan kişi iki yarıyı bir araya getirerek tamamlanmış Haklar Kartını bir yere asacaktır.
 - c. Size bir başka kart seçeneği de sunulacaktır.
6. Çocuklara Kartçıları tanıttın ve rollerini anlatın:
 - a. Kartçıların elinde kartların eksik diğer yarıları vardır.
 - b. Kartçılar, oyuncuların onları bulabilecekleri, oyun alanının değişik yerlerine dağılacaktır. En azından bir Kartçı ortalıkta dolaşırken çoğunluğu aynı yerde kalacaktır.
 - c. Oyuncu Kartçılardan birine giderek elindeki yarım kartı gösterecektir. Kartıda aynı kartın diğer yarısı varsa bunu size verecektir. Tamamlanmış kartı Merkez Üsse götüren oyuncu buradan bir başka yarım kart alır ve oyuna devam eder.
 - d. Eğer Kartçılardan birinde sizin aradığınız yarı yoksa bir başka Kartçıya gideceksiniz.
 - e. Avlanma Mevsimlerinde güvenli tek yer Kartçıların kol mesafesinde olan yerlerdir. Eğer bir Kartçıya dokunabilecek mesafedeyseniz, Avcılar sizi yakalayamaz. Şimdi Kartçılar dışarı çıkacak ve yerlerini alacaklar.
7. Avcıların rolünü tanıttın ve 'avlanma mevsimleri' konusunda açıklama yapın:
 - a. Avlanma mevsimlerinde Avcılar sizi yakalamaya ve haklarınızı elinizden almaya çalışır.
 - b. Sizi yakalayan Avcı, elinizdeki yarım kartı iki parçaya ayırır. Bu parçalardan birini size verir, diğer yarısını ise Kartçılara vermek üzere elinde tutar. Bu şu anlama gelir: avcılar tarafından her yakalanışınızda kartınızı tamamlamanız daha da güçleşir, çünkü kart artık daha küçük parçalara ayrılmıştır.
 - c. Bir düdük veya boru sesi duyduğunuzda avlanma mevsimi başlamış demektir. Avlanma mevsiminin bitiminde ise boru veya düdük iki kez çalınacaktır.
 - d. Unutmayın: Avcıların sizi yakalayamaması için bir Kartçıya dokunabilecek mesafede olmanız gerekir.
8. Oyunu başlatın. Çocuklar oyun alanını dolaşarak ellerindeki yarım kartın diğer yarısını bulmak için Kartçıları arasınlar.
9. Bütün kartlar toplanıp bir araya getirildiğinde veya süre sona erdiğinde oyunu bitirin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Oyun sırasında neler oldu?
 - b. Oyunun en heyecanlı anları hangileriydi?
 - c. Oyun sırasında belirli bir strateji izlediniz mi?
 - d. Eğer bu oyunu bir kez daha oynayacak olsanız ilkinden farklı bir şey yapar mıydınız?
 - e. Bu etkinlik hakkında ne düşünüyorsunuz?

2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlikle insan hakları arasında ilişki kurun:

- “Bir şeye hakkımız olduğunu” söylediğimiz zaman bununla ne anlatmış oluruz?
- Bu hakların ‘evrensel’ olduğunu düşünüyor musunuz? Bunlara dünyanın her yerinde saygı gösteriliyor mu?
- Gerçek yaşamdaki ‘avcılar’ ve ‘Kartçılar’ kimler olabilir?
- Herkesin aynı haklara sahip olmasını sağlamak için gündelik yaşantımızda neler yapabiliriz?

Takip önerileri

- 96. sayfadaki ‘HAKLAR DÖNENCESİ’ başlıklı etkinlik aynı on hak üzerinde durmakta ve bu hakları toplumsal cinsiyetle ilişkilendirmektedir. Sakin ve yaratıcı bir etkinliktir.
- 183. sayfadaki ‘KİMİN İÇİN EN ÖNEMLİ’ ve 197. sayfadaki ‘YENİ BİR KITAYA YELKEN AÇMAK’ başlıklı etkinlikler çocuklardan hakları öncelik sırasına koymalarını istemekte ve tüm haklara sahip olunmasının önemini vurgulamaktadır.

Eylem fikirleri

Gündelik yaşamlarında hangi haklara sahip olduklarını çocuklarla tartışın ve kendi çevrelerinde bunları geliştirip yerleştirmek için yapabilecekleri somut işler üzerinde durun.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinliğin birden çok sayıda kolaylaştırıcı gerektirdiğini unutmayın. Bu kolaylaştırıcılardan en az biri koordinatör olarak oyunun dışında kalmalıdır. Kartçılar ise kolaylaştırıcılar veya çocukların kendileri olabilir. Ancak, Merkez Üs ve Avcılar yalnızca kolaylaştırıcılardan olmalıdır. Oyunda ne kadar çok sayıda çocuk yer alıyorsa, işlerin güvenli ve düzgün yürümesi için o kadar çok kolaylaştırıcı gerekir.
 - Küçük bir çocuk grubu için gerekli asgari kolaylaştırıcı sayısı:** 3 kolaylaştırıcı (1 koordinatör, 1 Merkez üs ve bir Avcı) artı 2 Kartçı.
 - Oyuna katılan çocuk sayısının 20’ye kadar olduğu durumlar için asgari kolaylaştırıcı sayısı:** 4 kolaylaştırıcı (1 koordinatör, 1 Merkez üs ve 2 Avcı) artı 3-4 Kartçı.
 - Oyuna katılan çocuk sayısının 25’e kadar olduğu durumlar için asgari kolaylaştırıcı sayısı:** 5 kolaylaştırıcı (1 koordinatör, 1 Merkez üs ve 3 Avcı) artı 4-5 Kartçı.
- En iyisi bu oyunun dış mekânlarda oynanmasıdır (oyun alanı, spor sahası, park, orman). Ancak, oyun geniş iç mekânlarda oynanacak biçimde de uyarlanabilir.
- Oyun hayli güvenli olmasına karşın, dış mekânlarda ve okuldan uzakta oynandığında ilk yardım malzemesi ve içme suyu bulundurulması yerinde olacaktır.

DAĞITILACAK: ROL KARTLARI

KOORDİNATÖR KOLAYLAŞTIRICININ ROLÜ (1 kolaylaştırıcı)

En başta oyunu açıklayın ve sınırları belirleyin. Ayrıca, süre dolduğunda veya ortaya beklenmedik bir durum çıktığında verilecek işaretin ne olacağını da iyice açıklayın. Çünkü bu işaret 'avlanma mevsiminin' başlaması için verilen işaretten farklı olacaktır.

Hem çocukların hem de kolaylaştırıcıların rollerini iyice anlayıp sürdürmelerini sağlayın. Etkinlik sırasında kimsenin kaba saba hareketler yapmaması ve çocukları tehlikeye düşürecek şeylerden kaçınılması için sürekli gözleyin. Gerekiyorsa müdahale edip oyunu durdurun. İlk yardım malzemeleri ve içecek su hazır bulunsun. Süre tamamlandığında oyunu bitirip birlikte sorgulama kısmına geçeceksiniz.

MERKEZ ÜSSÜN ROLÜ (1 kolaylaştırıcı)

Adından da anlaşılacağı gibi burasının merkezi ve değişmeyen bir yer olması gerekir. Etkinlik burada başlar ve burada biter. Burada çocuklara kartların yarısını verirsiniz ve verilmeyen diğer yarılar Kartçılara aktarırsınız.

- Bir Haklar Kartının her iki yarısını da elinde bulunduran çocuk bunları size getirecektir. Getiren çocuğa daha sonra bir başka yarım kart seçtirirsiniz.
- Tamamlanmış kartların parçalarını birleştirin. Ne kadar ilerlediklerini görebilmeleri için tamamlanmış kartları bir duvara veya ağaca asın.
- Unutmayın: çocukları yeni yarım kart seçtiklerinde artık kartları rastgele tamamlamak yerine tam renk setlerini elde etmek için strateji geliştirme durumundadırlar. Bu strateji geliştirme işini özendirmeli, ancak siz kendiniz başlatmamalısınız.
- Oyunu bırakan çocukları size yardım etmeleri için Merkez Üsse alın.

KARTÇILARIN ROLÜ (2+ çocuklar veya kolaylaştırıcılar)

Yarım kartların tamamını kendi aranızda paylaşın.

- Oyun alanı içinde kendinize bir yer bulun. Saklanmamalısınız, ama dağınık durun. Çocuklar sizi bulabilmeliler.
- Bir Kartçı dışında diğerleri hep aynı yerde durmalı. Kartçılardan biri ise oyun sırasında etrafta dolaşır, böylece oyunun tamamının nasıl gittiğini gözler.
- Oyuncular size gelecek ve ellerindeki yarım kartı gösterecektir. Eğer bu kartın diğer yarısı sizdeyse bunu getiren oyuncuya verin.
- Avlanma mevsimlerinde etrafınızda ulaşabileceğiniz genişlikte bir güvenlik kuşağı olacaktır. Avcılar bu kuşak içinde oyuncuları yakalayamazlar.
- Elinizde verilecek yarım kart kalmamış olsa bile oyunu belirten işarete kadar yerinizde kalın. Ardından Merkez üsse gidin ve giderken işaret sesini duymamış olabilecek çocukları da toparlayıp götürün.

AVCILAR (1+ kolaylaştırıcılar)

- İşiniz, avlanma mevsimlerinde oyuncuları yakalayıp ellerindeki haklarını almaktır. Bir oyuncuyu yakaladığınızda bu oyuncunun elindeki yarım kartı alıp iki parçaya ayırın. Parçalardan birini oyuncuya geri verin, diğerini de Kartçılardan birine. Böylece, oyuncunun bu kartı tamamlaması daha güçleşecektir.
- Avlanma Mevsimi çocuklar için çok heyecan verici bir dönemdir. Bunu düzenli olarak, ancak kısa sürelerle yapın. Avlanma mevsimi başladığında düdüğü veya boruyu bir kez çalın, kapandığında ise iki kez.
- Avcıların giysileri birbirine benzerdir (taşdıkları işaret, şapkaları, ceket veya atkıları) ve belirgin olmalıdır. Av Mevsimi sırasında çocuklarda heyecanı artırmak amacıyla gürültü yapın.
- Çocuklar 'avlanırken' asıl amaç onları yakalamaktan çok heyecanı artırmaktır. Eğer çok fazla çocuk yakalarsanız veya hep aynı çocuğu yakalarsanız bu durum çocukların şevkini kırabilir.

DAĞITILACAK: HAK KARTLARI

Aşağıdaki tabloyu farklı renklerdeki kâğıtlara kopyaladıktan sonra her hakkı kesip çıkartın. Kesilip çıkartılan her hakkı iki parçaya ayırın. Böylece, numarası ve rengi aynı olmak üzere her hak iki parça olacaktır. Kartların yarım parçaları çocuklara verilecek, diğer yarıları da Merkez Üsten Kartçılara dağıtılacaktır. 10-15 kişilik bir çocuk grubu için Haklar Kartlarını beş ayrı renk kâğıda yazın ve elinizde toplam 50 kart olsun. Oyuncu çocuk sayısında her 5 kişilik artış için bir denk daha ekleyin (örneğin 25 çocuk için 7 renkte 70 kart gerekecektir). Eğer kopyalamak zorsa hakları elle de yazabilirsiniz.

1.	Her çocuk korunma hakkına sahiptir	1.
2.	Her çocuk eğitim hakkına sahiptir.	2.
3.	Her çocuk sağlık bakım ve hizmetleri alma hakkına sahiptir.	3.
4.	Her çocuk serbest zaman etkinlikleri ve oyun oynama hakkına sahiptir.	4.
5.	Her çocuk bir ad taşıma ve yurttaşlık hakkına sahiptir.	5.
6.	Her çocuk kendi dinini seçme hakkına sahiptir.	6.
7.	Her çocuk bilgi alma hakkına sahiptir	7.
8.	Her çocuk örgütlenme hakkına sahiptir.	8.
9.	Her çocuk evinde ailesiyle birlikte yaşama hakkına sahiptir.	9.
10.	Her çocuk adil yargılanma hakkına sahiptir.	10.

20. Kim Karar Vermeli?

Ne zaman 'yeterince büyümüş' olunur?

Konular	Aile ve alternatif bakım, Katılım
Zorluk	Düzyey 2
Yaş	7-10
Süre	45 dakika
Grup büyüklüğü	4-24 çocuk
Erkinlik türü	Karar alma, küçük grup tartışması
Genel bakış	Çocuklar, belirli durumlarda kimin karar vermesi gerektiğine ilişkin sorulara yanıt verirler
Amaçlar	- Ailelerdeki karar verme süreçleri üzerinde düşünme - Aile yaşamına çocuk katılımı konusunu tartışma - Gelişim halindeki yetenekler' kavramının tanıtılması
Hazırlık	- Okunmaya hazır sorular - Her çocuk için bir deste kart
Malzemeler	Her çocuk için bir Yeşil, bir Sarı ve bir Turuncu kart

Yönerge

1. Gruba ne giydikleri konusunda düşünmelerini söyleyin. Bugün ne giyeceklerine kimin karar verdiğini yanlarında oturan diğer çocukla tartışmalarını isteyin. Ne giyeceklerine kendileri mi karar vermiş? Yoksa anne baba mı? Yoksa bu kararı anne baba ile çocuk birlikte mi almış? Bu etkinliğin karar alma ile ilgili olduğunu açıklayın.
2. Her çocuğa birer deste kart verin (yeşil, sarı ve turuncu). Şu açıklamayı yapın: Verilmesi gereken kararlardan oluşan bir listenin okunacağını, her sorunun ardından grupta bu konuda kararı kimin vermesi gerektiğini soracağınızı söyleyin. Eğer bir çocuk anlatılan konuda kararı anne-babanın vermesi gerektiğini düşünüyorsa o zaman yeşil kart gösterilecektir. Kararın çocuk tarafından verilmesi uygun görülüyorsa kartın rengi sarı olacaktır. Nihayet kararı çocukla anne babasının birlikte vermesi gerektiği düşünülüyorsa turuncu kart gösterilecektir.
3. Soruları tek tek okuyun ve her sorudan sonra gruptaki herkesin kartını göstermesini bekleyin. Her sorudan sonra, çocukların gruptaki diğer çocukların kartlarına bakmalarını sağlayın. Kimi çocuklar muhtemelen yorum yapmak da isteyecektir; ancak tartışmaya bu aşamada girmeyin. Birlikte sorgulama bölümüne bırakın.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Bu etkinliği sevdiniz mi?
 - b. Sorulardan bazılarını yanıtlamak güç mü oldu? Neden?
 - c. Hangi soruların yanıtı daha güç, hangilerinininki daha kolaydı? Neden?
 - d. Neden farklı farklı yanıtlar verildi?
 - e. Soruların doğru ya da yanlış yanıtları var mıydı?
 - f. Kendileriyle ilgili kararlar alınırken oynamaları gereken rol bakımından çocuğun yaşı önem taşır mı? Neden taşır veya taşımaz?

2. 'Gelişim halindeki yetenekler' terimini tanıttın ve bunun şu anlama geldiğini açıkla: Çocuklar olgunlaştıkça kişisel meselelerde karar verirken daha fazla fırsat bulacak, sorumluluk alacaktır. Daha büyük yaşlardaki çocuklar söz konusu olduğunda ÇHS'nin 5. ve 14. maddelerine göndermede bulunabilir ve bu kavramı daha ileri düzeyde tartışabilirsiniz. Karar vermede çocukların kendi rolü hakkında şu tür sorular sorun:
 - a. Ailenizdeki kararlara siz de katılıyor musunuz? Bunlar hangi kararlar?
 - b. Kendi başınıza karar alabildiğiniz konular var mı? Bunlar hangi kararlar?
 - c. Karar verirken anne babanızdan yardım ve yol göstericilik almanızı gerektiren şeyler var mı? Ne gibi şeyler?
 - d. Anne babanızdan daha fazla yol göstericilik istemenin yolları nelerdir?
 - e. Sizin ve anne babanızın açısından aile yaşamına katılmak önemli mi? Neden önemli veya değil?
 - f. Hangi yollardan aile yaşamına daha fazla katılım sağlayabilirsiniz?
 - g. Ailenizde kararların alınış şekline memnun musunuz? Katılmak istediğiniz halde alınmasına katılamadığınız kararlar var mı? Karar vermede daha fazla rol oynayabilmek için yapabileceğiniz şeyler neler olabilir?
3. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
 - a. Sizce neden kimi insan hakları çocuklar ve ailelerini ilgilendirir?
 - b. Sizce kendilerini ilgilendiren kararlara katılmak neden çocukların insan haklarından biridir?
 - c. Kendileri ve anne babaları dışında çocuklarla ilgili kararları başka kimler verir? Bu neden önemlidir?

Takip önerileri

- 72. sayfadaki 'BİZ AİLEYİZ' etkinliğini bu etkinlikten önceye koyarak aile üzerinde odaklanmaya başlayabilirsiniz.
- 89. sayfadaki 'GRUBUMUZ İÇİN BİR ANAYASA' etkinliği de çocukları katılımcı karar ve uzlaşma süreçlerine katmaktadır.

Eylem fikirleri

- Gruptaki herkesten anne babasıyla ailedeki herkesin daha ilerde aile yaşamına nasıl katılacağı konusunda bir strateji geliştirmesini isteyin.
- Anne babaları aile yaşamına katılım konusundaki fikirlerini gruba anlatmak üzere davet edin. Anlatacakları arasında, çocukların kişisel meseleleri konusundaki kararlardaki rollerinin çocuk büyüyüp geliştikçe nasıl değişeceği de yer almalı.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Kimi soruların yanıtlanması çocuklar için güç olabilir. Bununla birlikte çocukları akıllarına en fazla yatan kartı kaldırmaya özendirin.
- Birlikte çalıştığınız grupta yer alan çocukların ailesel durumları hakkında önceden bilginiz olsun. Çocuklar arasında annesi ve/veya babası olmayan, bir vasiyle birlikte yaşayan olabilir. Böyle durumlarda, söz konusu kişiyi de etkinliklere davet edin.
- Kimi çocuklar belirli bir soruya nasıl yanıt verdiklerinin nedenini hemen açıklamak isteyebilir; ancak burada her sorudan sonra tartışmaya girmek yerine çocuklara etkinlik sonrasında tartışma fırsatı bulabileceklerini söyleyin.
- Çocuklardan, siz soruları okumadan önce renkli kartlardan her birinin üzerine bir resim çizmelerini isteyebilirsiniz. Böylece çocuklar hangi kartın neyi temsil ettiğini akıllarında tutabileceklerdir.

Alternatif olarak, bunu tahtaya veya başka bir yere de yazabilirsiniz. Böylece çocuklar hangi rengin neyi temsil ettiğini unutulursa buraya bakabilirler.

Uyarılama:

- Daha uzun ve derinlikli bir etkinlik için çocuklardan her soru kümesinden sonra kararlarını tartışmalarını isteyin.
- Daha büyük yaşlardaki çocuklar için: Soruların ÇHS'deki hangi haklarla ilişkili olduğunu sorun.
- Daha büyük yaşlardaki çocuklar için: Çocukların ve anne babanın aile yaşamına katılımını hangi insan haklarının güvence altına aldığını sorun. Bunlar neden önemlidir?

OKUNACAK SORULAR

Aileniz dışarıya alışverişe gittiğinde evde kendi başınıza kalıp kalamayacağınıza kim karar vermeli?

5 yaşındayken?

10 yaşındayken?

15 yaşındayken?

Ayrılan anne ve babanızın her ikisiyle de görüşüp görüşemeyeceğinize kim karar vermeli?

4 yaşındayken?

9 yaşındayken?

17 yaşındayken?

Askere yazılıp yazılmayacağınıza kim karar vermeli?

6 yaşındayken?

11 yaşındayken?

16 yaşındayken?

Dışarıda yağmur yağarken yağmurluk giyip giymeyeceğinize kim karar vermeli?

3 yaşındayken?

9 yaşındayken?

14 yaşındayken?

Vejetaryen olup olmayacağınıza kim karar vermeli?

4 yaşındayken?

8 yaşındayken?

13 yaşındayken?

Sigara içip içmeyeceğinize kim karar vermeli?

6 yaşındayken?

9 yaşındayken?

15 yaşındayken?

OKUNACAK SORULAR

Gece geç vakte kadar oturup oturamayacağınıza kim karar vermeli?

5 yaşındayken?

9 yaşındayken?

14 yaşındayken?

Kimse denetlemeden internet kullanıp kullanamayacağınıza kim karar vermeli?

6 yaşındayken?

10 yaşındayken?

16 yaşındayken?

Dininizi seçip seçemeyeceğinize kim karar vermeli?

5 yaşındayken?

9 yaşındayken?

13 yaşındayken?

Okula gitmeyi bırakıp bırakamayacağınıza kim karar vermeli?

6 yaşındayken?

10 yaşındayken?

15 yaşındayken?

Yörenizdeki bir koroya katılıp katılamayacağınıza kim karar vermeli?

5 yaşındayken?

9 yaşındayken?

17 yaşındayken?

Cep telefonunuz olup olmayacağına kim karar vermeli?

4 yaşındayken?

8 yaşındayken?

14 yaşındayken?

Bakıcı bir ailenin yanına yerleştirilip yerleştirilmeyeceğinize kim karar vermeli?

4 yaşındayken?

10 yaşındayken?

16 yaşındayken?

21. Kimin İçin En Önemli?

Senin önceliklerin benimkilerle aynı olmayabilir!

Konular	Genel olarak insan hakları
Zorluk	Düzyey 3
Yaş	10-13
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	12-24 çocuk
Erkinlik türü	Öncelik sıralaması, fikir birliği oluşturma, tartışma
Genel bakış	Çocuklar ÇHS'nin belirli maddelerinin bir kenara bırakılması halinde ortaya çıkacak sonuçları ve hakların karşılıklı bağımlılığını tartışır
Amaçlar	• ÇHS'nin tanıtımı • Hakların evrenselliğinin, geri alınamazlığının ve karşılıklı bağımlılığının kavranması
Hazırlık	Çocuk hakları kartlarının hazırlanması
Malzemeler	• Kâğıt kalem • Pano kâğıdı (büyük boy kâğıt) ve tahta kalemli • Çocuk sayısının yarısı kadar Çocuk Hakları Kartları

Yönerge

1. Çocuk hakları konusuna beyin fırtınası ile başlayın. Burada amaç, çocukların ÇHS hakkında neler bildiklerinin ortaya çıkarılması ve/veya çocuk hakları konusunda daha önce öğrendiklerinin kendilerine anımsatılmasıdır. Eğer gruptakiler çocuk hakları konusunda bilgili değilse aşağıda önerilen uyarılama ile başlayın.
2. Çocukları 2-4 kişilik küçük gruplara ayırın ve her gruba Çocuk Hakları Kartları, kâğıt ve kalem verin. Bu kartlardan her birinin Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de (ÇHS) yer alan bir hakkı anlattığını açıklayın. Sonra, kartlarda yer alan iki hakkı yüksek sesle okumalarını ve bunlardan hangisinin çocuklar açısından daha önemli olduğuna karar vermelerini isteyin. Çocuklar, bunun ardından bir hakkı neden diğerinden daha önemli saydıklarının gerekçelerini yazacaklardır.
3. 'Daha az önemli' bulunan hakların olduğu kartları toplayın. Her gruptan seçtikleri Çocuk Hakları Kartıyla birlikte bir başka gruba katılmasını isteyin. Eğer ilk gruplarda dörder kişi varsa, şimdi oluşan bu sekizli gruplarda 1. adımı tekrarlayın; yani çocuklar iki haktan hangisinin diğerine göre daha önemli olduğunu belirleyip gerekçelerini açıklasınlar.
4. Bir kez daha 'daha az önemli' hakların yer aldığı kartları toplayın. Bunları büyükçe bir kâğıda sıralayarak üstüne 'Daha az Önemli Haklar' yazın.
5. Gruplar nihai tercihlerini yaptıklarında, her gruptan bir kişiye en önemli buldukları hakkın yazılı olduğu kartı yüksek sesle okumasını ve bunun gerekçelerini açıklamasını söyleyin. Okunan her hakkı "Haklarımız" başlıklı büyük kâğıda ekleyin. Grubun büyüklüğüne göre geriye 2 ila 4 hak kalmış olacaktır.
6. Şu seçenekleri tartışın:
 - a. Tercihlerinizi yaparken zorlandınız mı? Neden?
 - b. Bir hak yerine diğerini tercih etmenizden hangi etkenler rol oynadı?
 - c. Hangi hakların daha önemli olduğuna ilişkin fikriniz etkinlik sırasında değişti mi?
 - d. Diğer grupların kendi tercihleri için ileri sürdükleri gerekçelere katılıyor musunuz? Katılıyorsanız neden, katılmıyorsanız neden?

7. “Daha az önemli” bulunan hakların bulunduğu kartları rastgele dağıtın ve çocuklardan bu kartlarda yazılı olanları yüksek sesle okumalarını isteyin. Bu hakları gerçekten reddetseydik neler olabileceğini tartışın.
 - a. “Daha az önemli” haklardan bazılarını seçin ve çocuklara bu haklar olmadan ne tür sonuçlar ortaya çıkabileceğini sorun (örneğin evlatlık ve alternatif bakım hakkı, aile yaşamı hakkı, oyun oynama ve kültürel faaliyetlere katılma hakkı).
 - b. “Daha az önemli” bu haklardan herhangi birinden yoksun kalma kişisel olarak sizi nasıl etkileyecektir?
 - c. Bu “daha az önemli” hakların yitirilmesi, seçilen haklar üzerinde ne gibi bir etki yaratacaktır?

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Çocuklara evrensellik temel ilkesini anımsatın: herkes tüm haklara sahiptir, ardından tartışın:
 - a. Her insanın başkalarıyla aynı insan haklarına sahip olması neden önemlidir?
2. İnsan hakları bazı kişilerden geri alınabilir mi? Neden?
 - a. Çocuk haklarının hepsine sahip olmanın önemini tartışın. “Geri alınamazlık” veya “karşılıklı bağımlılık” gibi terimleri kullanmak zorunda olmasanız bile herkesin tüm insan haklarına sahip olması gerektiğini anlamalarında çocuklara yardımcı olun.
 - b. Hakların birbirleriyle ilişkisini somut örneklerle gösterin (örneğin eğitim hakkı ile bilgilendirme hakkı; aile yaşamı hakkı ile ana babadan ayrı kalmama hakkı gibi).
3. Çocuklara tüm haklara sahip olmalarının neden gerekli olduğuna ilişkin örnekler vermelerini söyleyin.
 - a. Bir hakkı diğerine tercih etmenin nasıl kişisel öncelik sıralamalarına dayandığını (örneğin “Ben hiç tutuklanmadım ki” veya “Zaten annem ve babamla yaşıyorum” gibi), buna karşılık ÇHS’nin tüm dünyadaki çocukların gereksinimlerini dikkate aldığını tartışın.
 - b. Çocuklardan, “daha az önemli” sayılan haklardan her birinin bir çocuğun yaşaması veya iyiliği için çok büyük önem kazanabileceği durumlar düşünmelerini isteyin.

Takip önerileri

- 89. sayfadaki ‘GRUBUMUZ İÇİN BİR ANAYASA’ etkinliği hakları sorumluluklarla ilişkilendirmektedir.
- ÇHS ile ilgili diğer etkinlikler 157. sayfadaki ‘OYUN TAHTASI OYUNLARI’ ile 192. sayfadaki ‘TAVŞANIN HAKLARI’dır.
- 197. sayfadaki ‘YENİ BİR KİTAYA YELKEN AÇMAK’ da çocuklardan hakları öncelik sıralamasına koymalarını istemektedir.

Eylem fikirleri

- Çocukları, tartışmış oldukları haklardan yararlandıkları gündelik yaşama ilişkin örnekler bulup vermeye özendirin.
- Özellikle çocuk işçiliği gibi çocuklara yabancı gelebilecek başlıklar olmak üzere, ister korunsun ister ihlal edilsin, çocuk haklarıyla ilgili öyküler arayın/araştırın.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Küçük çocuklar için kimi hakların daha fazla açıklanması gerekebilir.
- Kolaylaştırıcı, herhangi bir yorumda bulunmadan bütün grup kararlarını kabul etmelidir. Eğer grup kararlarına itiraz olacaksa, bu itiraz diğer çocuklardan gelmelidir.
- Kavramı anlamak açısından çocukların ‘karşılıklı bağımlılık’ ve ‘karşılıklı ilişki’ gibi hukuk terimlerini kullanmaları gerekli değildir.

- Birlikte sorgulama tartışmasında, belirli bir hakkın geri alınması durumunda neler olabileceğinin somut örneklerini verin.
- Çocukların her şeyin hak olmadığını anlamalarını sağlayın.

Uyarılama

Bu etkinlik, çocukların ÇHS konusunda önceden belirli bir bilgiye sahip olunmasını gerektirmektedir. Eğer çocuklar ÇHS hakkında hiçbir şey bilmiyorlarsa, önce çocuk haklarını tanıttın ve ardından çocukların Çocuk Hakları Kartlarını kendilerinin hazırlamasını sağlayın. Çocukları ikiyeşerli gruplara ayırın ve her birine ÇHS'nin çocuk dostu versiyonuyla bir veya iki ÇHS maddesi, karton ve malzeme verin. Gruplar aldıkları maddelerden her birini ayrı bir karton kâğıda yazacak ve bu maddeyi görselleştiren bir çizim yapacaktır. Kartlar tamamlandığında gruplardan her biri ellerindeki kartı okuyacak, ne anlama geldiğini açıklayacak ve çizimini grubun tümüne gösterecektir. Daha sonra, 2. maddesinden başlayarak yönergeye geçebilirsiniz. Kolaylaştırıcının maddelerinin ne anlama geldiğini çocuklara ayrıca açıklaması gerekli olabilir.

DAĞITILACAK MALZEME: HAKLAR KARTI

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 7 İsim ve Yurttaşlık Hakkı Tüm çocukların yasal olarak kayıtlara geçmiş bir isme sahip olma ve yurttaş olma hakkı vardır. Anne babasını bilmek, mümkün olduğu ölçüde anne ve babası tarafından bakılmak da bir haktır.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 3 Çocuğun Öncelikli Yararı Çocuklarla ilgili alınan bütün kararlarda ve yapılan tüm eylemlerde çocuğun yararı öncelikle gözetilir.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 6 Yaşam, Yaşama ve Gelişme Hakkı Her çocuğun, toplumda eksiksiz bir yaşam sürdürebilmesi için yaşama, bakım görme ve gelişme hakkı vardır.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 12 Kendini İfade Etme Hakkı Yetişkinler çocukları ilgilendiren kararlar alırken çocukların görüşlerini söyleme hakkı vardır ve yetişkinlerin çocukların görüşlerini dikkate alması gerekir.
Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 9 Ana Babadan Ayrılma Hakkı Kendi iyilikleri için olmadığı sürece (örneğin annenin ve/veya babanın çocuğa kötü davrandığı durumlarda olduğu gibi) çocuklar anne ve babalarından ayrılmamalıdır. Anne babaları ayrılmış çocuklar her ikisiyle de ilişkide olma hakkına sahiptir. Farklı ülkelerde yaşayan aile bireylerinin aynı ülkeye taşınması ve tekrar bir aile olarak yaşaması sağlanmalıdır.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 27 Yeterli Yaşam Standardı Hakkı Ana babalar çocuğun gelişimi için gerekli yaşam standardını sağlama sorumluluğunu taşır. Özellikle her ikisinin de dışarıda çalıştığı durumlarda hükümetler destekleyici hizmetlerle ana babalara yardımcı olmalıdır.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 28 Eğitim Hakkı Çocukların kişilik ve yeteneklerini geliştirici, insan haklarına, kültürel ve ulusal değerlere saygılı bir eğitim alma hakları vardır. İlköğretim parasız olmalıdır. Okullardaki disiplin çocukların onuruna saygı göstermelidir.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 13 Bilgiye Erişim Hakkı Çocukların medyadan bilgilene ve bilgiyi paylaşma hakları vardır. Televizyon, radyo ve gazeteler çocukların anlayabilecekleri bilgiler vermeli, çocuklara veya başkalarına zarar verebilecek malzemeleri yaymaktan kaçınmalıdır.

DAĞITILACAK MALZEME: HAKLAR KARTI

Çocuk Haklarına dair Sözleşme Maddeler 24 ve 26 Sağlık ve Sosyal Refah Hakkı Çocukların sağlıklı ve iyi yaşamaları için kaliteli sağlık hizmeti, sosyal güvenlik, temiz su, besleyici gıda ve temiz çevre hakkı vardır.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 40 Suçta Sürüklenen Çocukların Hakları Yasaları ihlalle suçlanan çocukların hukuki yardım alma hakları vardır. Hapis cezası çocuklar için yalnızca en ciddi suçlarda uygulanabilir.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 16 Özel Yaşam Hakkı Çocukların özel yaşam hakları vardır. Yasalar, çocukları özel yaşamlarına, saygınlıklarına, ailelerine ve evlerine yönelik saldırılardan korumalıdır.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 15 Serbestçe Bir Araya Gelme Hakkı Başkalarının kendi haklarından yararlanmasını engellemediği sürece çocukların bir araya gelerek toplanma, grup ve kuruluşlara katılma hakları vardır.
Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 18 Aile Yaşamı Hakkı Çocuk yetiştirmede birincil sorumluluk aileye aittir. Gerek anne gerekse baba çocuğun büyütülüp yetiştirilmesinde eşit sorumluluğa sahip olup her çocuk için en iyisinin ne olacağını gözetme durumundadır.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 14 İnanç, Vicdan ve Din Özgürlüğü Hakkı Çocukların, başkalarının haklarından yararlanmalarını engellemediği sürece istediklerini düşünme ve istediklerine inanma, dinlerinin gereklerini yerine getirme hakları vardır. Anne babalar bu konularda çocuklarına rehberlik etmelidirler.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 31 Oyun Oynama ve Kültürel Etkinliklere Katılma Hakkı Bütün çocukların dinlenme ve oyun oynama ve eğlence, kültür ve sanat etkinliklerine katılma hakları vardır.	Çocuk Haklarına dair Sözleşme Madde 9, 20 ve 21 Evlatlık Alınma ve Alternatif Bakım Hakkı Eğer aile veya akrabalarıyla yaşamaları mümkün değilse, çocuklara alternatif bakım sağlamak; bunu yaparken çocukların dinsel, etnik ve kültürel kökenlerine saygılı olmak ve evlatlık işlemlerinin yalnızca yetkili mercilerce yapılmasını sağlamak hükümetlerin sorumluluğundadır.

22. Kuklalar Öyküyü Anlatıyor

... ama mutlu sonu siz getireceksiniz!

Konular	Genel olarak insan hakları
Zorluk	Düzyey 2
Yaş	8-13
Süre	120 dakika
Grup büyüklüğü	8-24 çocuk
Erkinlik türü	Bir öykünün kuklalarla sahnelenmesi, tartışma
Genel bakış	Çocuklar, içinde insan haklarının ihlal edildiği bilindik bir öyküyü temel alarak kukla gösterisi hazırlarlar; sonunda grup ihlale tepki anlamında yeni bir sonuca ulaşır
Amaçlar	• Bilindik öykülerdeki insan hakları temalarını saptamak • İnsan hakları ihlallerine çözüm bulma denemeleri yapma • Eğlenme ve hepberaber çalışma
Hazırlık	Gösterim için kullanmak üzere bir model kukla hazırlanması
Malzemeler	• Kuklalar, bebekler veya kukla yapımı için malzeme • Kukla sahnesi veya sahne yapacak malzeme

Yönerge

1. Bildikleri öykülerde geçip, haksızlığa veya adaletsizliğe maruz kalmış karakterleri düşünmelerini söyleyerek çocukların ilgisini uyandırın. Bu arada çocukların, bu kişiliklerin ve öykülerin çoğu kez gerçek yaşamdan bir durumun abartılı halini anlattığının farkına varmalarına yardımcı olun. Öykü bulabilecekleri bazı kaynaklar önerin (masal kitabı, çocuk kitabından bir sahne, TV veya filmlerden belirli bölümler gibi).
2. Çocuklar çeşitli önerilerde bulunduktan sonra onları 3-4 kişilik küçük gruplara ayırın. Gruptaki her çocuğa bildiği bir öyküyü önermesini, bu öyküyü diğerleri bilmiyorsa anlatmasını söyleyin. Anlatılan her öyküden sonra çocukların bu öyküde ihlal edilen hakkı belirlemelerini isteyin.
3. Çocuklar öykülerini anlatmayı bitirdikten sonra bunların arasından kukla oyunu olarak sergilenmek üzere birini seçmelerini söyleyin. Kuklaları hazırlamak ve prova yapmak için yarım saat süre verin. Gruptaki her çocuğun sahneleme sırasında en az bir rolü olmalıdır. Seçtiğiniz yöntemle göre kuklanın nasıl yapılacağını çocuklara gösterin.
4. Gruplardan her birini sırayla gösterilerini sunmak için davet edin. Gösteri sırasında bir insan hakkının ihlal edildiği yere gelindiğinde siz veya oynatan çocuklar "Dondur!" diye bağırmanızdır. Bu noktada gösteri durur ve çocuklar tartışmaya başlarlar:
 - a. Hangi insan hakkı ihlal edildi?
 - b. İhlale tepki göstermek ve karakteri (karakterleri) korumak üzere gidişatı nasıl değiştirebiliriz?
5. Sunuşu yapan gruba gösterilerinin sonunda, tartışma sırasında öneri olarak dile getirilen sonlardan birini seçerek bunu doğaçlama olarak oynamalarını söyleyin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Oyununuz hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - b. Grubunuz sahnelemek üzere bu öyküyü nasıl seçti?

- c. Grubunuz bir ekip olarak nasıl çalıştı?
 - d. Öykü hakkında karar verirken hangi yöntemi kullandınız? Ya rolleri dağıtırken?
 - e. Rolünüzü oynarken neler hissettiniz?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
- a. Sunuşta yer alanlara benzer durumlar gözlediniz mi, başınıza böyle durumlar geldi mi?
 - b. Bu durumlarla insan hakları arasındaki bağlantı nedir? İhlal edilen haklar söz konusu mu? Savunulan veya yararlanılan haklar da var mı?
 - c. Sunumdaki hak ihlali (ihlalleri) sorunu çözüme bağlandı mı? Nasıl? Bu sorunların çözüme bağlanabileceği olası başka yollar da var mı?
 - d. Bu gibi durumları çözüme bağlamak için gerçek yaşamda neler yapabilirsiniz?

Takip önerileri

- Öyküler, özellikle de çözüm bulma girişimleri, çocukların daha fazla bilgiye ihtiyaç duydukları ve istedikleri insan hakları konusunda sorular ortaya çıkarabilir. Özellikle ÇHS'den yararlanarak bu sorulara yanıt bulmalarında onlara yardımcı olun. İlgili kuruluşlardan kişileri davet ederek yaptıkları işi anlatmalarını ve çocukların bu konulara nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda önerilerde bulunmalarını bir fikir olarak dikkate alın.

Eylem fikirleri

Diğer çocuklar, ana babalar veya çevrenizdeki diğer kişiler için oyunlar sahneleyin. Çocuklar, izleyicilere, sahneledikleri oyunların insan haklarıyla bağlantılarını ve temsil edilen ihlal durumlarını anlatırlar.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Öykülerin konuları, genel olmak yerine grup tarafından ele alınan belirli bir soruna veya temaya odaklanabilir (örneğin kabadayılık, cinsiyet ayrımcılığı, sözlü istismar gibi).
- Kolaylaştırıcı, öyküyle insan hakları arasındaki bağlantıyı kurmalarında çocuklara yardımcı olabilmeye açısından öykülerde geçen insan hakları konularında bilgi sahibi olmalıdır.
- Öyküden hareketle bir sunum yaratmada güçlüklerle karşılaşmadıkları sürece kolaylaştırıcı grup çalışmalarına müdahale etmemelidir.
- Daha küçük yaşlardaki çocuklara uygun çözüm yolları bulmalarında yardımcı olmak gerekebilir. Birden çok çözüm yolu önerildiğinde çocuklara hangi çözümün en uygun olduğunu seçmelerinde de yardım gerekebilir. Bunlardan her birinin daha uygun yönlerini tartmalarında ve mümkünse farklı sonuçları oynamalarında çocuklara yardımcı olun.
- Eğer çocuklar roman veya film gibi uzun eserin öyküsünü seçmişlerse, sunmaları için tek bir sahne seçmelerinde onlara yardımcı olun.
- Bu etkinlik iki veya üç gün boyunca rahatlıkla sürdürülebilir.
- Eğer kukla sahnemiz yoksa büyükçe bir battaniye bulun; çocuklar bunun arkasına oturarak kukla oyunlarını oynatabilirler.
- Kuklalar çeşitli yollardan yapılabilir: mevcut kuklalardan, bebeklerden veya aksiyon kahramanlarından yararlanabilirsiniz; çorapları kullanabilirsiniz; kâğıttan kesip çubukların üzerine çeşitli şekiller ilâştirebilirsiniz; kâğıt bardakları da aynı iş için kullanabilirsiniz. Kuklaları hazırlamak için gereğinden fazla zaman harcamayın. Asıl önemli olan sunumdur.
- Çocuklara kimi klasik öyküleri önerin: Keloğlan, Hacivat-Karagöz, Kül Kedisi, Peter Pan, Hansel ve Gretel, Üç Küçük Ayı, Kırmızı Şapkalı Kız, Çirkin Ördek Yavrusu gibi.

- Diğer PUSULACIK etkinliklerinden önerilenler: 'SEVGİLİ GÜNLÜK', s. 180; 'ÇAĞDAŞ MASAL', s. 74, 'BİR VARMIŞ BİR YOKMUŞ', s. 67; 'ZABDERFİLİO', s. 203.

Çeşitlemeler

- Daha büyük yaşlardaki çocuklarla çalışırken, çocukların kişisel deneyimlerini veya grup tarafından ele alınan sorunları (örneğin kabadayılık, ayrımcılık, şiddet veya çatışmaların yönetimi) temel alan öyküler yaratılmasını özendirin.
- Çocuklardan bilinen bir öykünün belirli bir özelliğini değiştirmelerini isteyin (örneğin, 'Kırmızı Şapkalı Kız'daki kurdu zararlı dedikoduların kurbanı haline getirme, 'BİR VARMIŞ BİR YOKMUŞ'ta (s. 67) cinsiyet rollerinin değiştirilmesi gibi).

Ek bilgiler

Bu etkinlik evlerde ailelerle birlikte de gerçekleştirilebilir.

23. Kurabiye Canavarı

Ver, ver, ver!

Konular	Barış ve kişi güvenliği, Yoksulluk ve sosyal dışlanma
Zorluk	Düzey 2
Yaş	8-13
Süre	40-60 dakika
Grup büyüklüğü	6-12 çocuk
Erkinlik türü	Grup müzakereleri oyunu, tartışma
Genel bakış	Gruplar, verilen atıştırılmalık yiyecekleri aralarında paylaşmak üzere müzakerelerde bulunurlar
Amaçlar	- Müzakere (uzlaşma) ve barış sürecini keşfetme "Eşit haklar" konusunu tartışmak - Yoksulluk sistemlerini ortaya çıkarmak
Hazırlık	- Aşağıdaki dağıtım malzemelerinin çıktısını almak veya tahtaya veya büyük tabaka kâğıtlara yazmak - Atıştırılmalık yiyecekleri hazırlamak
Malzemeler	- İçinde çeşitli sağlıklı ve temiz atıştırılmalık yiyeceklerin (kurabiye, fıstık, üzüm vb.) bulunduğu en az 40 paket hazırlamak - Dağıtılacak malzemelerin çoğaltılmışları

Instructions

- Çocukları iki gruba ayırın ve gruplardan her birine oyunun kurallarını belirten bir liste ve 20 yiyecek paketi verin.
- Oyunun kurallarını açıklayın ve çocukların bu kuralları tamamen anlamalarını sağlayın. Özellikle şu noktayı iyi vurgulayın: eğer gruplar arasında bir anlaşmaya varılamazsa, bir tur sırasındaki bütün yiyecek paketleri size geri verilecektir.
 - Bu oyunun amacı, eldeki yiyecek paketlerinin iki grup arasında nasıl paylaşılacağına karar verilmesidir. Oyun için her grubun elinde 20 yiyecek paketi olacaktır. Oyun üç tur olarak oynanacaktır ve her grubun bu turlardan her birinde sırası olacaktır.
 - Her turda, gruplardan her birine, kaç yiyecek paketini kendi arasında ve diğer grupla birlikte paylaşacağı söylenecektir. Gruplardan biri, yiyecek paketlerinin nasıl paylaşılacağına ilişkin bir öneri getirir. Diğer grup ise bunu kabul eder veya reddeder. Kabul ederse, yiyecek paketleri ilk öneride belirtildiği gibi paylaşılır. İkinci grubun ilk öneriyi reddetmesi halinde birinci grubun yeni bir öneride bulunması mümkündür. Ancak, bu ikinci önerinin de reddedilmesi halinde, paylaşılacak yiyecek paketlerinin hepsi kolaylaştırıcıya geri verilir ve böylece grupların elinde hiç yiyecek paketi olmaz.
 - Örneğin A grubuna 10 yiyecek paketini paylaşması söylenir. A grubu bu 10 paketten 8'ini kendine saklayıp B grubuna yalnızca 2 paket vermeyi kararlaştırır. B grubu ise bu öneriyi reddeder. Bunun üzerine A grubu 10 paketi eşit paylaşmaya karar verir. B grubu bu öneriyi kabul eder ve böylece 10 paket gruplar arasında 5'erli olarak eşit paylaşılır.
 - Buna karşılık, örneğin ikinci öneride A grubu kendisine 7, diğer gruba ise 3 paket vermek ister ve B grubu bunu reddederse, bu kez 10 paketin hepsi kolaylaştırıcıya kalır.
 - Birinci grup önerilerini yaptıktan sonra ikinci grup kendi paketlerini belirtildiği gibi paylaşır.
 - İkinci tur, geri kalan paketlerin nasıl paylaşılacağına ilişkin yeni yönergelerle birlikte, birinci turda olduğu gibi devam eder.
- Yiyecek paketleriyle ilgili bölüşmelerden her birini tahtaya veya büyük kâğıda yazacağınızı, burada her grubun aldığı paket sayısını belirteceğinizi söyleyin. Turlar tamamlandıktan sonra, her grubun aldığı toplam puanı çıkartın. Hazırlanacak çizelgenin aşağıdaki örneğe benzemesi gerekir:

	GRUP A	GRUP B	KOLAYLAŞTIRICI
1. TUR	5	5	
2. TUR	0	0	13
3. TUR	8	8	
TOPLAM	13	13	13

4. Yiyecek paketleriyle ilgili olarak şu ayrıntıları açıklayın:

- Çocuklar paketlerdeki yiyecekleri bilgi alma bölümü sonrasında yiyebilirler.
- Paketler, kendi içinde bölünemez.
- Etkinlik sırasında yenilen yiyeceklerin yerine yenisi gelmez.
- Bir grubun paketlerin nasıl paylaşılacağı konusunda anlaşmaya varamaması durumunda mevcut tüm paketlerin geri gelmemecesine kolaylaştırıcıya verileceğini özellikle vurgulayın.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

- Dikkatlerin dağılmasını önlemek için yiyecek paketlerinin hepsini toplayın ve etkinlikten sonra yemeleri için kendilerine yeniden verileceğini belirtin.
- Aşağıdaki türde sorularla etkinliği tartışın:
 - Etkinlik sırasında neler oldu?
 - Etkinlik sırasında neler hissettiniz? En heyecanlı yer neresiydi? En sıkıcı yer?
 - Bir strateji izlediniz mi? Bu stratejiyi nasıl geliştirdiniz?
 - Karşılıklı pazarlık yapıldı mı? Pazarlık başarılı sonuçlandı mı?
 - Eğer bu oyunu bir daha oynarsanız öncekinden farklı davranır mısınız?
 - En son sonucun adil olduğunu düşünüyor musunuz?
- Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliğin sonuçlarını tartışın:
 - Bölüşümün adil olması konusunda diğer tarafa güven duydunuz mu? Evetse neden, hayırsa neden?
 - “Adil” derken neyi kastediyorsunuz? Veya “paylaşma” sözcüğünden neyi anlıyorsunuz?
 - Güvenin paylaşmakla ne gibi bir ilgisi var?
 - Gerçek yaşamda, çocukların bir şeyleri paylaşmaları gereken durumlar düşünebiliyor musunuz? Paylaşımın adil olması önemli mi?
 - Gerçek yaşamda, yetişkinlerin bir şeyleri paylaşmaları gereken durumlar düşünebiliyor musunuz? Paylaşım adil değilse ne tür şeyler ortaya çıkabilir?
 - Gerçek yaşamda, insanların ihtiyaç duydukları şeylerden “adil pay” alamadığı örnekler aklınıza geliyor mu?
 - Herkesin var olandan adil şekilde pay alabilmesi için gerçek yaşamda neler yapabiliriz?
- Aşağıdaki türde sorularla etkinlik ve tartışmayı insan hakları konusuna bağlayın:
 - İnsan hakları herkesin yalnızca hayatta kalmak için değil yeterli bir yaşam standardına ve onurlu bir yaşama sahip olması için nelerin gerektiğine dayanır. Her insanın ihtiyacı olan bazı şeyler nelerdir? Bunları sıralayın.
 - İnsanlar bunlara (yeterli yiyecek, barınak, eğitim, aile) sahip olamazlarsa ne olur?
 - Gerekli şeylerden “adil pay” almakla insan hakları arasında bir ilişki kurabiliyor musunuz?

Takip önerileri:

- 121. sayfadaki ‘KALENİN FETHİ’ etkinliği de ortak bir düşmana karşı işbirliği konusu ile ilgilidir..

- 197. sayfadaki 'YENİ BİR KITAYA YELKEN AÇMAK' isteklerle ihtiyaçlar arasındaki farkı ortaya koymaktadır.

Eylem fikirleri

- Çocukların gruplarında, evlerinde ve yaşadıkları çevrede paylaşımı nasıl daha adil kılacaklarının örneklerini sorun (örneğin söz alıp konuşma, oyuncak ve aletleri kullanabilme, yetişkinlerin dikkatini sağlama, önder olarak hareket etme gibi konularda).
- Adil ticaret alanında faaliyet gösteren yerel veya ulusal STK'larla temasa geçin. Ne yaptıklarını çocuklara anlatmaları için onları davet edin. Bu STK'ları destekleyecek etkinlikler düzenleyin.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- İnsan ihtiyaçları ile insan hakları arasındaki ilişki insan hakları eğitiminde temel önemdedir. Eğer bu kavram henüz yerleşiklik kazanmamışsa bu etkinlikten önce bu kavrama odaklanan 197. sayfadaki 'YENİ BİR KITAYA YELKEN AÇMAK' başlıklı etkinliği uygulayabilirsiniz.
- Yaşça daha büyük olan çocuklarla, adil paylaşımı kalkınma ile ilişkilendirebilirsiniz. Kalkınma eğitimindeki kaynaklarla ilgili olarak 230. sayfaya bakınız.
- Bu etkinlik düzgün biçimde ikinci kez tekrarlanabilir. Bu durumda, ilgiyi korumak için farklı ve daha cazip yiyecekler kullanın.
- Bu etkinliği aynı anda farklı gruplar gerçekleştirebilir. Bununla birlikte, bir grubun davranışının diğer grubu etkileyebileceğini dikkate alın. Etkileşimi özendirmek için ortak bir puanlama tahtasıyla bütün grupların hangi paylaşımın gerçekleştiğini görmelerini sağlayın. Karşılıklı etkiyi bilgi alma sırasında tartışın.

	EKİP 1, GRUP A	EKİP 1 GROUP B	EKİP 1 KOLAYLAŞTIRICI	EKİP 2, GRUP A	EKİP 2, GRUP A	EKİP 2 KOLAYLAŞTIRICI
1. TUR	6	5		6	5	
2. TUR	0	0	13	6	7	
3. TUR	8	8		8	8	
TOPLAM	14	13	13	20	20	

- Çocuklar isterse, yiyeceklerin etkinlikten sonra yeniden bölüşülmesine izin verin.

Uyarlamalar

- Zorluk düzeyini aşağıya çekmek için: Güven olayını gündeme getirmek ve karşılıklı pazarlığı geliştirmek için bölüşülecek yiyecek paketlerinin sayısı kasıtlı olarak tek sayıda tutulur. Ancak eğer bu strateji fazla karmaşık gelecekse sayılar her turda her iki grup için de eşit tutulur.
- Zorluk düzeyini artırmak için: A grubunu daha farklı bir güç konumuna getirecek ek bir kural koyun. Eğer B grubu bir öneriyi reddederse hiçbir şey alamayacaktır. Ancak A grubu her durumda üç paket alabilecektir. B grubu ise bir öneriyi reddederse elinde hiçbir şey olmayacaktır.
- Etkinliğin insan haklarıyla ilişkisini vurgulamak açısından: Eğer birden çok kolaylaştırıcı varsa insan ihtiyaçları ile insan hakları arasındaki ilişkiye değinen 4. soruya ilişkin bilgi almak için çocukları iki veya daha çok sayıda gruba ayırmayı düşünebilirsiniz. Grup ne kadar küçük olursa, bu önemli konuda tartışmanın o kadar derinleşmesi mümkündür. Oturumu, küçük grupları bir araya getirip tartışmalarını paylaşmalarını sağlayarak sonlandırın. Bu uyarlama için etkinliğe fazladan bir 30 dakika daha ekleyebilirsiniz.

DAĞITILACAK MALZEME: YÖNERGE KARTLARI

Grup A

- Elinizde, sizin grup ve B ekibi arasında bölüştürebileceğiniz 20 yiyecek paketi var.
- Oyunu 3 tur oynayacaksınız.
- Her turda elinizdeki yiyecek paketi sayısı şöyle olacak:

1. Tur	2. Tur	3. Tur
Paylaşılacak 6 paket	Paylaşılacak 3 paket	Paylaşılacak 11 paket

Bu paketlerin elinizde kalması için, bunları diğer ekiple nasıl paylaşacağınız konusunda bir öneride bulunmanız gerekiyor. Her turda bunun için iki çözüm önerebilirsiniz. Eğer B grubu önerilerinizden birini kabul ederse üzerinde anlaştığınız sayıda paket sizde kalır.

Eğer B grubu iki önerinizi de reddederse, iki grubun da eli boş kalır.

Örnek:

- Tur 1: A grubu 6 yiyecek paketini bölüştürecektir.
- Siz 2 paketi grup B'ye verip 4 paketi elinizde tutmayı öneriyorsunuz.
- Eğer Ekip B "EVET, KABUL EDİYORUZ" derse 2 paket onların, 4 paket de sizin olur.
- Eğer Ekip B "HAYIR, KABUL ETMİYORUZ" derse ikinci bir öneride bulunabilirsiniz. Bu öneri ilkiyle aynı olabileceği gibi başka bir öneri de olabilir.
- Eğer ekip B bu ikinci öneriyi kabul ederse her iki grup üzerinde anlaşılan sayıda pakete sahip olur.
- Eğer Ekip B gene kabul etmezse bu durumda her iki grup da hiçbir şey alamaz, paketler kolaylaştırıcıya kalır.

Grup B

- Elinizde, sizin grup ve A ekibi arasında bölüştürebileceğiniz 20 yiyecek paketi var.
- Oyunu 3 tur oynayacaksınız.
- Her turda elinizdeki yiyecek paketi sayısı şöyle olacak:

1. Tur	2. Tur	3. Tur
Paylaşılacak 5 paket	Paylaşılacak 10 paket	Paylaşılacak 5 paket

Bu paketlerin elinizde kalması için, bunları diğer ekiple nasıl paylaşacağınız konusunda bir öneride bulunmanız gerekiyor. Her turda bunun için iki çözüm önerebilirsiniz.

Eğer A grubu önerilerinizden birini kabul ederse üzerinde anlaştığınız sayıda paket sizde kalır.

Eğer A grubu iki önerinizi de reddederse, iki grubun da eli boş kalır.

Örnek:

- Tur 1: B grubu 5 yiyecek paketini bölüşecektir.
- Siz 2 paketi grup A'ya verip 3 paketi elinizde tutmayı öneriyorsunuz.
- Eğer Grup A "EVET, KABUL EDİYORUZ" derse 2 paket onların, 3 paket de sizin olur.
- Eğer Ekip A "HAYIR, KABUL ETMİYORUZ" derse ikinci bir öneride bulunabilirsiniz. Bu öneri ilkiyle aynı olabileceği gibi başka bir öneri de olabilir.
- Eğer ekip A bu ikinci öneriyi kabul ederse her iki grup üzerinde anlaşılan sayıda pakete sahip olur.
- Eğer Ekip A gene kabul etmezse bu durumda her iki grup da hiçbir şey alamaz, paketler kolaylaştırıcıya kalır.

24. Ne Güzel Dünya

Nasıl yaşamak istersin?

Konular	Ayrımcılık, Çevre, Yoksulluk ve Dışlanma
Zorluk	Düzye 1
Yaş	8-13
Süre	50 dakika
Grup büyüklüğü	1-20 çocuk
Erkinlik türü	Resim yapma, tartışma
Genel bakış	Çocuklar, yaşamak istedikleri ve istemedikleri olmak üzere birbirine ters ortamların resimlerini çizerler. Aradaki farkları nelerin yarattığını ve kendi ortamlarını nasıl etkileyebileceklerini tartışır
Amaçlar	• Çevreyle ilgili somut ve soyut etmenlerin tartışılması • Kendimizin ve başkalarının çevresinin değerlendirilmesi • Kendilerinin ve başkalarının çevresini korumanın ve/veya değiştirmenin yollarının tartışılması
Hazırlık	• Boyaların hazırlanması • Her çocuğa dağıtılacak malzemenin bir kopyası
Malzemeler	• Kâğıt • Renkli kalemler, boya malzemesi • Çizimleri asmak için bant veya raptiye

Yönerge

1. Ortaya renkli boyama kalemlerini koyun. Çocuklardan sahip olmak istedikleri –gerçek veya düşsel– ortamı düşünmelerini ve bunu çizerek göstermelerini isteyin.
2. Ardından çocuklardan hiçbir zaman içinde olmak istemedikleri bir ortamı düşünmelerini ve bunu çizmelerini isteyin.
3. Çizimler bittiğinde bunları asın ve çocukları bu mini sergiye davet edin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği birlikte sorgulayın:
 - a. İki farklı ortamı düşünmek kolay mıydı?
 - b. Hangi çizimi ve ortamı en çok sevdiniz? Neden?
 - c. Hangi çizimi ve ortamı en az sevdiniz? Neden?
 - d. Eğer çizdiğiniz gibi ortamlarda yaşayan insanlar varsa bunlar kendilerini nasıl hissediyordur?
 - e. Bu resimlerden hangisi sizin gerçek ortamınıza uyuyor?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
 - a. Çevre salt fiziksel mekânın ötesinde bir şeydir. Bir çevrenin olumlu veya olumsuz olması başka hangi etmenlere bağlıdır? Fırsatlar, şiddetten arınmışlık, ayrımcılık olmaması, özgürlük ve insan hakları gibi etmenleri düşünün.
 - b. Fiziksel çevremiz bizi nasıl etkiler? Haklar çevremiz bizi nasıl etkiler?
 - c. Yaşadığınız yerdeki haklar çevrenizi nasıl anlatabilirsiniz?
 - d. Fiziksel çevrenizle ilgili neleri değiştirmek istersiniz? Ya haklar çevrenizle?

- e. Çevrenizi çizdiğiniz resimdekine daha fazla benzetmek için neler yapabilirsiniz?
- f. Dünyadaki bütün çocuklar istedikleri gibi bir çevrede mi yaşıyor?
- g. İyi bir çevrede yaşamak insan haklarımız arasında yer alıyor mu?
- h. Sizce iyi bir çevrede yaşama hakkımız olmalı mı?
- i. Tüm dünya çocukları için iyi bir çevre sağlama adına neler yapabiliriz?

Takip önerileri

- 171. sayfadaki 'PUSULACIK MUHABİRİ' ve 186. sayfadaki 'SU DAMLACIKLARI' etkinlikleri de çocukları kendi çevrelerini değerlendirmeye yöneltmektedir.
- 180. sayfadaki 'SEVGİLİ GÜNLÜK' etkinliğinde çocuklar aynı deneyimi farklı açılardan görmekte-dir.

Eylem fikirleri

- Bulunduğunuz yerleşimde şöyle bir dolaşmaya çıkın ve bu arada çocuklarla fiziksel çevreyi, bu çevrede neyi sevip neyi sevmediklerini tartışın. Çocukların değişiklik için somut öneriler geliştirmelerine yardımcı olun. Ardından yerel yönetim yetkililerinin bu önerileri görüşmelerini ve gerekli değişiklikleri başlatmalarını sağlayın.
- Çocukların yaşadıkları çevre ile ilgili fikirlerini yetişkinlere iletmek için çizimlerinden ve görüşlerinden oluşan bir sergi düzenleyin.
- Çevrenin değiştirilmesinde çocukların fikirlerinden yola çıkın. Çocuklar kendi çevrelerini iyileştirmek için neler yapabilirler?
- Çocukların, kendilerinininkine göre daha dezavantajlı yerlerdeki çocukları desteklemek üzere katıldıkları ve halen sürmekte olan projeleri araştırın. Daha büyük yaşlardaki çocuklar yeni projeler başlatabilirler.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Çocukların şunu anlamalarına yardımcı olun: 'Çevreyi' hem somut ve fiziksel etmenler, hem de hakların ve özgürlüklerin derecesi gibi soyut etmenler oluşturur. İyi bir çevre için bunların hepsinin gerektiğini vurgulayın. Ancak küçük çocuklar çevrenin soyut kavramını anlamakta zorlanabilirler.
- Alistırmaya başlamadan önce çevrenin hangi yönlerine odaklanmak istediğinizi netleştirin. Belirli bir odaklanma olmadan 'çevrenin' tümünün ele alınması çok kapsamlı ve soyut kaçabilir.

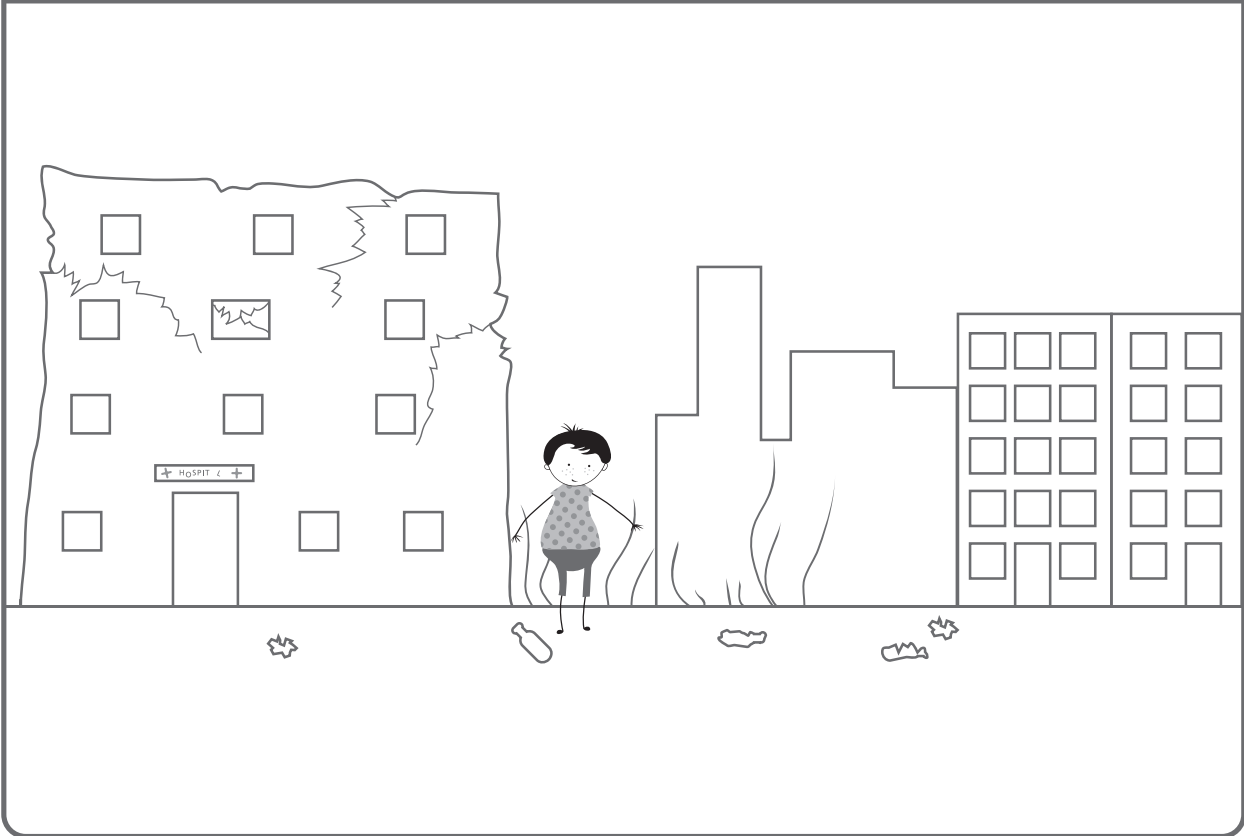
Çeşitlemeler

- Aynı çizim için farklı renklendirme teknikleri kullanın, örneğin pastel boya, boya, kâğıt mozaik gibi.

DAĞITILACAK MALZEME

25. Ne Olurdu?

... dünya düz olsaydı???

Konular	Genel olarak insan hakları, Eğitim ve Serbest zaman, Yoksulluk ve sosyal dışlanma
Zorluk	Düzyey 3
Yaş	8-13
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	8-20 çocuk
Erkinlik türü	Analiz, tiyatro oyununa dönüştürme, tartışma
Genel bakış	- Hakların etkisinin ve karşılıklı bağımlılığının ele alınması - Gündelik yaşamımızdaki hakların ele alınması
Amaçlar	Çocuklar belirli bir durumdan doğabilecek sonuçları kafalarında canlandırırlar ve bu sonuçları oyunlaştırırlar
Hazırlık	- Durumların, çocukların deneyimleri ve ilgili konulara uyacak şekilde seçilmesi, uyarlanması veya oluşturulması - Durum kartlarının çoğaltılması ve kesilip hazırlanması - Etki Basamakları sayfasının kopyalanması
Malzemeler	- Durum kartları - Sunumlar için kâğıt kalem - Etki Basamakları kopyaları

Yönerge

1. Etkinliği tanıtın: Herkes “olsa ne olurdu?” diye düşünecektir. Kimi zamanlar kafamızda iyi şeyler canlandırırız. (örneğin “artık hiç savaş olmasa” gibi), zaman zaman da kötü şeyler (örneğin “ülkemde bir savaş çıkarsa ne olurdu” gibi). Bu etkinlikte çocuklara belirli bir durum söylenecek, onlardan böyle bir durumun insanların yaşamında ne gibi etkileri olacağını düşünmeleri istenecektir.
2. Etki Basamaklarını tanıtın ve belirli bir durumun ne gibi olaylar zincirine yol açabileceğini gösterin. Basit ve çocuklara tanıdık gelen bir duruma başvurun (Örneğin, okula gitmenize izin verilmeseydi ne olurdu? Okumayı öğrenememe, yazılı işaretleri izleyememe, haritaları anlayamama, mektup yazamama, bilgisayar kullanamama gibi).
3. Çocukları küçük gruplara ayırın ve gruplardan her birine bir durum, Etki Basamakları belgesi ve kalem verin. Etki Basamaklarını beraberce tamamlamalarını isteyin.
4. Çocuklar Etki Basamaklarını tamamladıklarında, kendilerine verilen durum sonucunda neler olabileceğiyle ilgili bir tiyatro oyunu sahneleyeceklerini anlatın. Oyunlarını hazırlayabilmeleri için çocuklara zaman verin.
5. Her gruptan durumu belirtmelerini ve oyunu sahnelemelerini isteyin.
6. Her sunumun ardından, Aşağıdaki türde sorular sorarak yorumlarını alın:
 - a. Bu durumun yol açabileceği başka sonuçlar aklınıza geliyor mu?
 - b. Bu durumda hangi insan hakları söz konusu? Durum insan haklarından herhangi birini ihlal ediyor mu? Herhangi bir hakkı koruyup geliştiriyor mu?
 - c. Durumun yol açtığı sonuçlarda başka haklar da söz konusu mu?

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:

- Bu etkinlikle ilgili neler hissettiniz?
- Verilen durum hakkında düşünmek güç müydü?
- Durumun yol açabileceği sonuçları düşünmek güç müydü?
- Bu durumların gerçekçi olduğunu düşünüyor musunuz? Evetse neden, hayırsa neden?
- Dünyada bu tür durumların olduğuna inanıyor musunuz?
- Böyle bir durumda nasıl tepki verirdiniz?
- Bu durumu değiştirmek için neler yapabiliriz?

2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:

- Bir hak ihlal edildiğinde bu durum diğer hakları nasıl etkiler? Sunumlardan hareketle belirli örnekler aklınıza geliyor mu?
- Bir hak korunup geliştirildiğinde bu durum diğer hakları nasıl etkiler? Sunumlardan hareketle belirli örnekler aklınıza geliyor mu?
- Neden insan haklarının hepsine ihtiyacımız var?

Takip önerileri

- 197. sayfadaki 'YENİ BİR KİTAYA YELKEN AÇMAK' ve 118. sayfadaki 'KİMİN İÇİN EN ÖNEMLİ?' başlıklı etkinlikler de hakların karşılıklı bağımlılığıyla ilgilidir.
- 60. sayfadaki 'BİLGİ BEDENİ' başlıklı etkinlik çocuklardan öğrenme kaynaklarına erişememenin sonuçlarını düşünmelerini istemektedir.

Eylem fikirleri

89. sayfadaki etkinlik 'GRUBUMUZ İÇİN BİR ANAYASA' çocukları içinde yer aldıkları haklar çevresini geliştirmeye yönlendirmektedir. Bir grup anayasasının olması, haklar çevresinin gerçek yaşamdaki çok yönlü etkilerini ortaya koymaktadır.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinliğin ne kadar etkili olacağı büyük ölçüde çocuklara sunacağınız durumlara bağlıdır. Çocukların deneyimlerine ve duyarlılıklarına uyacak yeni durumlar uyarlayın veya geliştirin. Bu durumlar genel olarak insan haklarını veya belirli bir haklar konusunu ele alabilir. Örneğin, hepsi için sosyal ve ekonomik haklara veya toplumsal cinsiyet eşitliği veya çevre gibi belirli konulara ilişkin durumlar hazırlayabilirsiniz. Hem olumlu (Kadınlar ve erkekler eşit düzeyde para kazansalar ne olurdu?, Çevremizdekilerin geri dönüşüm yolunda atıklarını yarı yarıya azaltsalar ne olurdu?) hem de olumsuz (Yalnızca erkekler mülk edinebilseler ne olurdu? Kasabamızdaki her yetişkinin bir özel arabası olsa ne olurdu?) durumlara yer verin.
- Bu durumlardan, halen var olan veya geçmişte var olmuş gerçek yaşam örnekleri vermeye hazır olun (örneğin kadınların mülk sahibi olamamaları, okula gidememeleri, kız ve erkeklerin zorla askere alınmaları gibi).

Çeşitlemeler

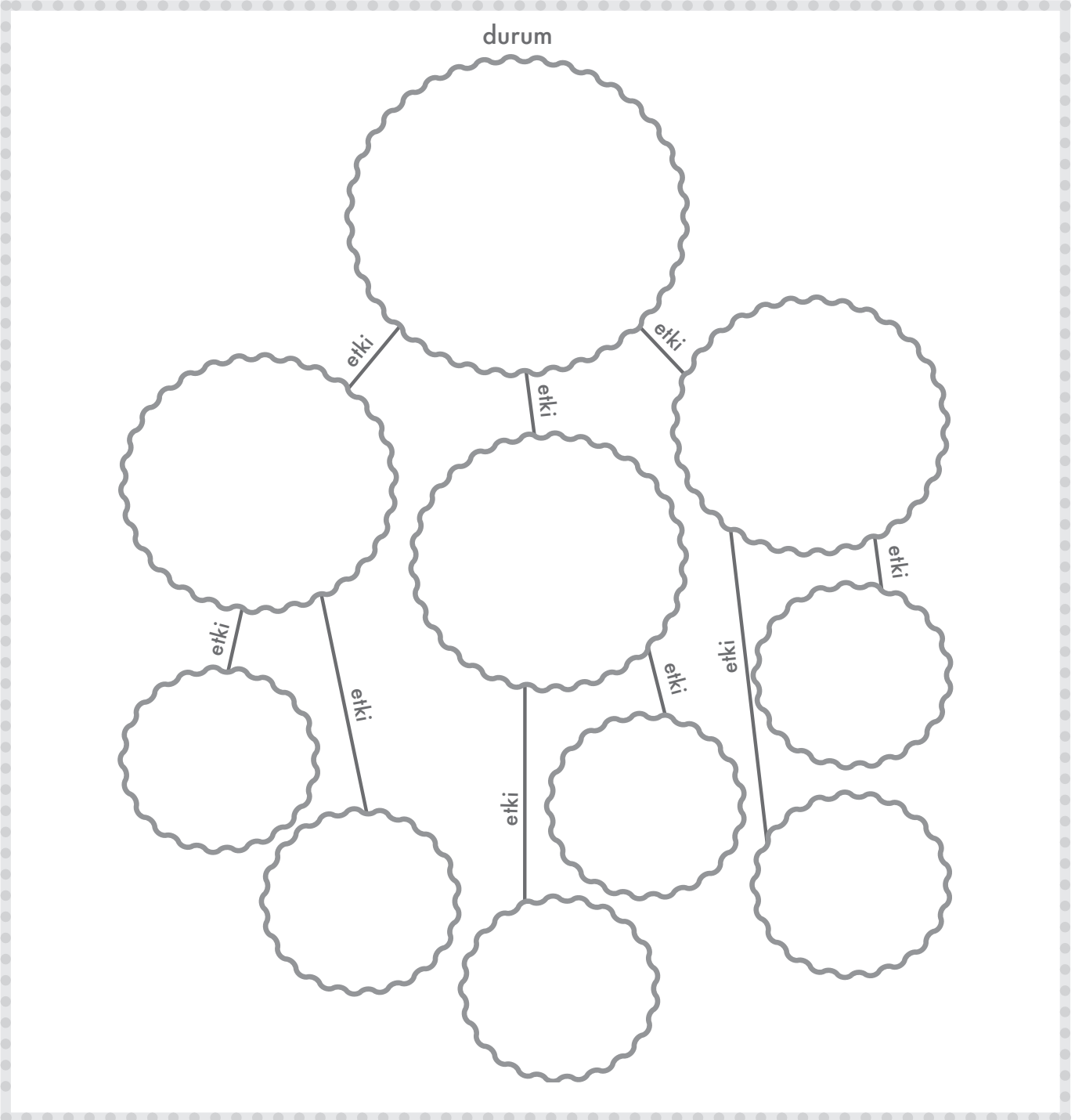
- Aynı durumu birkaç gruba birden veya tüm gruplara verin. Etkiler konusundaki farklı fikirleri karşılaştırın.
- Erkek ve kızları ayrı ayrı gruplarda toplayın ve toplumsal cinsiyetle ilgili aynı durumlara ilişkin farklı tepkilerini karşılaştırın.
- Zamandan kazanmak için oyunlaştırılmış sunumlardan vazgeçin veya bunları mimle, 'tablo' şeklinde veya 'donmuş duruşlar' olarak sunun.

Uyarlamalar

- Daha küçük yaşlardaki çocuklar için: Etki Basamaklarından vazgeçin ve doğrudan oyunlara geçin. Küçük yaşlardaki çocuklar ayrıca hakların birbirine bağımlılığını da kavrayamayabilirler. Bunun yerine vurguyu tüm haklardan yararlanmanın önemine yapın.
- Daha büyük yaşlardaki çocuklar için: Sunumlarını İHEB veya ÇHS'nin belirli maddeleriyle ilişkilendirmelerini isteyin.

DAĞITILACAK MALZEME: ETKİ BASAMAKLARI

DAĞITILACAK MALZEME: DURUMLAR

Aşağıda bu etkinlikte kullanabileceğiniz bazı durumlar verilmektedir. Bunların arasından grubunuza en uygun olanları seçin veya kendiniz yeni durumlar oluşturun. Seçtikleriniz arasında hem olumlu hem olumsuz durumlar bulunsun.

DURUM 1

Hükümet bütün okulları ve üniversiteleri kapatmaya karar verdi. Yarından itibaren tüm çocuklar okula gitmek yerine ne istiyorlarsa onu yapacaklar.

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?

DURUM 2

Hükümet tasarruf için bütün hastaneleri kapatmaya karar verdi. Artık doktor ve eczacı olmayacak. Bunun yerine ilaç olarak kullanılabilecek otlara ilişkin kitaplar halka ucuz fiyatlardan satılacak.

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?

DURUM 3

Hükümet, sokakta, parklarda, okullarda ve halkın görebileceği yerlerde oyun oynanmasını yasaklama kararı aldı. Ayrıca, bütün oyuncakçı dükkânları kapatılacak ve artık hiç kimse oyuncak satamayacak. Evinde oyun oynarken yakalananlar mahkemeye sevk edilecek ve cezaevine girecek.

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?

DURUM 4

Hükümet, yarından itibaren yalnızca kız çocukların okula gidebileceğine ve serbest zamanlarında oynayabileceğine karar verdi. Bütün erkek çocuklar ise artık fabrikada çalışacak.

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?

DURUM 5

Hükümet yarından itibaren insanların iki kişiden fazla birlikte dolaşmalarını yasakladı. İki kişiden fazla her topluluk yasak sayılacak. Bu yasağa uymayanlar cezaevine girecek.

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?

DURUM 6

Hükümet, her çocuğun haftada en az 3 saat bilgisayar kullanmasını sağlamak amacıyla bütün okullarda bilgisayar odası açılmasını kararlaştırdı.

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?

DURUM 7

Hükümet, çocuklarla ilgili konularda Kent Konseyi'ne danışmanlık yapacak bir Gençlik Konseyi oluşturulmasını kararlaştırdı. Yaşadığınız kentteki her okul, bu Konseye seçilmiş iki temsilci gönderecek.

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?

DAĞITILACAK MALZEME: DURUMLAR

DURUM 8

Hükümet, uluslararası anlayışı geliştirmek için her çocuğun 13 yaşından önce Avrupa'da başka bir ülkeyi görmesine fırsat sağlama kararı aldı.

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?

DURUM 9

Hükümet, engelli çocukların toplum yaşamına mümkün olduğunca geniş biçimde katılmalarını sağlama kararı aldı. Katılımın önündeki engeller kaldırılacak ve çocuklara örneğin tekerlekli sandalye, işitme cihazları, Braille alfabesi ile yazılmış kitaplar ve bilgisayar temin edilecek. Engelli çocuklar da mümkün olduğunca başkaları gibi okula gidebilecekler.

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?

DURUM 10

Hükümet, yarından itibaren bir testte başarılı olamayan öğrencinin okuldan atılmasına karar verdi. Yalnızca her testte başarılı olan çocuklar okullarına devam edebilecekler.

Bu durumun ilk sonuçları neler olabilir? Gelecekteki sonuçları?

26. Nerede duruyorsunuz?

Ayaklarınızla oy verin!

Konular	Genel olarak insan hakları, Katılım
Zorluk	Düzey 1
Yaş	8-13
Süre	30-40 dakika
Grup büyüklüğü	6-12 çocuk
Erkinlik türü	Hareketle birlikte tartışma
Genel bakış	Çocuklar odada belirli bir konum alırlar ve görüşlerini açıklayıp savunurlar
Amaçlar	• Katılımla ilgili kavrayışı derinleştirmek • Dinleme becerilerini geliştirmek • Tartışma ve ikna etme becerilerini geliştirmek
Hazırlık	• Odayı iki bölüme ayırın ve iki uca ayrı ayrı KATILIYORUM ve KATILMIYORUM işaretleri koyun • Büyük kâğıtlardan her birine tartışılacak cümleleri yazın ve bunu odanın ortasındaki ayırım çizgisine yerleştirin
Malzemeler	• Pano kâğıtları (büyük boy kâğıtlar) ve kalemler • İp veya tebeşir • Kâğıt ve tahta kalemleri

Yönerge

1. Çocuklara kimi önemli konularda görüşlerini duymak istediğinizi söyleyin. Önce siz bir görüş belirteceksiniz ve çocuklar kendi başlarına bu görüşe katılıp katılmadıklarını belirleyerek odada ilgili posterin bulunduğu yerde konum alacaklar. Amaç, diğer çocukları görüşlerini ve konumlarını değiştirmeye ikna etmektir.
 - a. Herkes bir konum almadan önce kimse konuşmaz.
 - b. Görüşe ne kadar güçlü biçimde katılıyorsanız veya katılmıyorsanız merkezden o kadar uzakta konum almanız gerekir.
 - c. Çizginin ortasında kimse duramaz, ancak bir soru konusunda kafanız karışık veya karar veremez durumdaysanız çizginin bir ya da öbür tarafında ona yakın durursunuz.
2. Çocuklara ilk cümleyi gösterin ve yüksek sesle okuyun. Sonra bu konuda görüş belirlemelerini ve ona göre konum almalarını söyleyin.
3. Herkes bir konum alıncaya kadar bekleyin. Sonra her iki konumdan kişilere neden farklı yerlerde durduklarını sorun. Görüşlerini tartışınlar. Mümkün olduğunca çok sayıda çocuğun görüş belirtmesine çalışın.
4. Tartışma için yeterli zaman bıraktıktan sonra konumunu değiştirmek isteyen çocuğa bunun için çağrıda bulunun. Eğer bunu birkaç çocuk yaparsa hangi tezin fikirlerini değiştirdiğini sorun. Bu işlemi bütün cümleler için tekrarlayın.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

5. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Bu alıştırmayı beğendiniz mi?
 - b. Kimi durumlarda konum almak güç müydü? Hangilerinde?

Kaynak: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Öğretmenler için Konumlardan uyarlanmıştır, Mark Taylor, Avrupa Konseyi, 2002.

- c. Konumunuzu hiç değiştirdiniz mi? Buna sizi ne ikna etti?
 - d. Diğerlerinden daha karmaşık olan görüşler var mıydı?
 - e. zerinde hâlâ net olmadığınız görüşler var mı?
 - f. Bazı konuları daha ayrıntılı tartışmak ister miydiniz?
 - g. Bu etkinlikten yeni bir şey öğrendiniz mi? ğrendinizse ne?
6. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği katılımcılıkla ilişkilendirin:
- a. Bu sorular arasında herhangi bir bağlantı gördünüz mü?
 - b. Ailenizdeki kararlara katılabiliyor musunuz? Okulunuzdaki veya sınıfınızdaki? İçinde bulunduğunuz topluluktaki? Yaşamınızdaki başka herhangi bir durumda?
 - c. Katılımın her çocuğun hakkı olduğunu vurgulayın ve ardından ÇHS'nin 12. maddesini okuyun. Katılımı sağlayabileceğiniz kimi yeni alanlar düşünebiliyor musunuz?
 - d. Sizce katılım hakkı çocuklar için neden önemli?

Takip nerileri

- Tartışmanın sonunda çocukları üçer veya dörder kişilik gruplara ayırın ve her gruba etkinlik sırasında kullanılan cümlelerin birer kopyasını verin. Gruplardan her birinden, cümleyi herkesin üzerinde anlaşabileceği şekilde yeniden formüle etmesini isteyin. Bu şekilde yeniden düzenlenen cümleleri karşılaştırın.
- 89. sayfadaki 'GRUBUMUZ İÇİN BİR ANAYASA' veya 103. sayfadaki 'HER OY ÖNEMLİDİR' başlıklı etkinlikler demokratik süreçlerde aktif katılımı vurgulamaktadır.

Eylem fikirleri

- Çocukları katılımın yollarını bulmaya özendirin. Örneğin okuldaki veya gruplardaki kaygılarını dile getirme, kendilerini ilgilendiren meselelerde yerel siyasetçilere mektup yazma gibi.
- Çocuklardan, yaşamlarındaki durumlara ilişkin görüşlerini ifade eden makaleler yazmalarını isteyin (rneğin aile, kuruluş, sınıf, okul, bölge gibi). Bunları bir grup gazetesi şeklinde yayınlayın ve duyuru panosuna asın.

Kolaylaştırıcı için ipuçları

- En az konuşanlar dahil bütün çocukların kendi görüşlerini ifade etmelerini sağlayın. Daha sessiz çocukları buna özellikle zendirebilirsiniz.
- Her görüşe ilişkin tartışma süresi sınırlandırılmalıdır ki etkinlik gereğinden uzun sürmesin.
- Çocukları tetikte tutmak için silkinmelerini özendirin veya sorular arasına küçük canlandırıcı etkinlikler serpiştirin.

Daha büyük yaşlardaki çocuklar için uyarılama

- Görüşleri daha ayrıntılı olarak derecelendirin (rneğin tamamen katılıyorum, biraz katılıyorum, katılmadığım yanları var, tamamen karşı görüşteyim gibi).

eşitlemeler

- Yerel durumlara uygun ve çocuklara tanıdık gelen görüşler geliştirin.
- ocuk haklarıyla ilgili başka herhangi bir konuda görüşler oluşturun (rneğin, örgütlenme, eşitlik, bilgilenme, evre, aile ve alternatif bakım hakları gibi).

ÖRNEK GÖRÜŞLER

- Bütün çocuklar, en küçük yaşlardakiler bile kendilerini etkileyen konularda görüş belirtme hakkına sahiptir.
- Çocukların ailedeki kararlara katılma hakkı yoktur. Çocuklar için neyin en iyisi olacağına ana baba karar verir.
- Çocukların okulla ilgili konularda görüş belirtmeleri tehlikeli olabilir.
- Karar süreçlerine ancak konuşkan ve daha büyük çocuklar katılabilir.
- Her çocuk okul meclisine/öğrenci birliğine eşit haklarla katılabilir.
- Yasalarla sorunlu çocuklar karar süreçlerine katılma haklarını kaybederler.
- Bütün çocukların katılım hakları aynı değildir. Yoksul çocuklar diğerleri kadar katılamaz.
- Okulda katılım, sınıfta çok konuşmak demektir.
- Eğer ana baba ayrılmış veya boşanmış ise hukuk sürecinde çocukların da görüş belirtme hakları vardır.

27. Neyi Severim Neyi Yaparım

İkisi her zaman aynı şey değil!

Konular	Ayrımcılık, Aile ve alternatif bakım, Toplumsal cinsiyet eşitliği
Zorluk	Düzyey 2
Yaş	8-13
Süre	45 dakika
Grup büyüklüğü	8-20 çocuk
Erkinlik türü	Tercih belirtme, tartışma
Genel bakış	Çocuklar, cinsiyetlerine göre 'uygun' veya 'uygunsuz' görülen şeylerden sevdiklerini, sevmediklerini veya yapmak istediklerini söylerler. Ardından toplumsal cinsiyet kalıpları konusunu tartışır ve bu konuyu insan haklarıyla ilişkilendirirler
Amaçlar	• Çocukların kendilerinin ve diğerlerinin bilgilerini ve yeteneklerini keşfetmeleri • Toplumsal cinsiyetle ilgili kalıplaşmış yargıların sonuçlarının görülmesi
Hazırlık	• Tercihe bağlı: anket formunun kopyaları
Malzemeler	• Kâğıt, kalem • Tercihe bağlı: anket formu kopyaları

Yönerge

1. “‘Kız işi’ veya ‘Erkek işi’ sayılan kimi davranışlar ve etkinlikler var mıdır?” sorusunu sorup çocuklardan örnekler alarak cinsiyet rolleri konusuna giriş yapın.
2. Çocuklara kâğıt ve kalem verin. Her çocuktan şunları yazmasını isteyin:
 - a. Kâğıdın üstüne erkek mi kız mı olduğunuzu yazın.
 - b. Kendi cinsiyetiniz neyse bu cinsiyete göre ‘uygun’ bulunan, yaptığınız ve yapmayı sevdiğiniz dört şey sıralayın.
 - c. Kendi cinsiyetiniz neyse bu cinsiyete göre ‘uygun’ bulunan, yaptığınız, ancak yapmaktan hoşlanmadığınız dört şey sıralayın.
 - d. Diğer cinsiyet için ‘uygun’ bulunan, yapmadığınız ve yapmayı da istemediğiniz dört şey sıralayın.
 - e. Diğer cinsiyet için ‘uygun’ bulunan, yapmadığınız, ancak yapmayı istediğiniz dört şey sıralayın.
3. Çocuklardan, her soru için verdikleri yanıtlardan bazılarını paylaşmalarını isteyin ve bunları aşağıda gösterilen türde bir tabloya yerleştirin.

	Yapıyorum ve seviyorum	Yapıyorum ama sevmiyorum	Yapmıyorum ve sevmiyorum	Yapmıyorum ama seviyorum
Kızlar				
Erkekler				

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

4. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği birlikte sorgulayın:
 - a. Arkadaşlarınızın yapmayı sevdikleri ve sevmedikleri kimi şeyler sizi şaşırttı mı?

- b. Çocukların yapmayı istedikleri ancak yapmadıkları şeylere baktığınızda genel bir eğilim ortaya çıkıyor mu?
 - c. 'Erkek' işleri yapan bir kıza ne olur? 'Kız işi' yapan erkek çocuğa? Bu neden böyle?
 - d. Ailenizdeki yetişkinler bu dört soruya nasıl yanıtlar verirlerdi?
 - e. Neyin erkekler, neyin kızlar ve kadınlar için 'uygun' olduğu konusunda aile üyeleriniz aynı fikirde mi?
 - f. Neyin kızlara neyinse erkeklere uygun olduğu konusundaki fikirlerimizi nereden alıyoruz?
5. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
- a. Kız ve erkek çocukların yapabileceklerinin sınırlandırılması onları kişisel olarak nasıl etkiler? Bir aileyi? Toplumu?
 - b. Toplumsal cinsiyet rollerinin (veya kalıplaşmış yargıların) değişmekte olduğunu düşünüyor musunuz? Değişiyorsa ne yönde?
 - c. Toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamayı hiç düşündünüz mü? Sonuçta ne oldu?
 - d. Toplumsal cinsiyet rolleri/kalıplaşmış yargılar neden insan haklarını sınırlandırır?
 - e. Grubunuzda toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamak için neler yapabiliriz?

Takip önerileri

- Toplumsal cinsiyet rollerini/kalıplarını ele alan diğer etkinlikler: 'BİR VARMIŞ BİR YOKMUŞ' (s. 67) ve 'ERKEKLER AĞLAMAZ' (s. 83).
- 'YARALAYAN SÖZLER' başlıklı etkinlik (s. 194) hakaret içeren diğer sözlerin yanı sıra cinsiyet kalıplarına dayalı yaralayıcı dili incelemektedir.

Eylem fikirleri

- Çocuklarla 'yapmıyorum, ama yapmayı isterdim' kategorisine koydukları şeylerden bazılarını tartışın. Grup içinde fırsatlar yaratarak bunların kabul edici bir ortamda yapılmasına yardımcı olun.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Çocukları, 'cinsiyete uygun etkinlikler' arasına davranışsal beklentileri ve fiziksel görünümü de katmaları için yönlendirin (örneğin, hoş giysileri sevmek, dedikodu yapma, kolay ağlama, küfürlü konuşma, kavga etme gibi).
- Alternatif: Kimi çocuklar 'uygun görülmemek' kimi şeyleri aslında yapmaktan hoşlandıklarını ortaya koymaya isteksiz olabilirler veya bundan utanabilirler. Bunun bir engel oluşturmaması için, 1) kâğıtları toplayıp karıştırabilirsiniz ve çocuklardan yanıtları herhangi bir cinsiyetten herhangi birinin yanıtları gibi okumalarını isteyebilirsiniz; 2) çocukları, salt erkekler ve kızlardan oluşan küçük gruplara ayırabilirsiniz ve soruları grup olarak yanıtlamalarını isteyebilirsiniz; 3) sorularla ilgili olarak basılı form kullanabilirsiniz.
- Eğer grubunuz için uygunsa, kalıplaşmış düşünce ve yargıların insan haklarını nasıl sınırlandırabileceğini gruptan örnekler vermelerini isteyerek tartışın.
- Toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun davranmayan çocuklara ne olduğunu sorarken kimi çocuklara ne gibi adlar takıldığını ve bu sözlerin sonuçlarını da sorun ('hanım evladı', 'erkek Fatma', 'efemine' gibi).

28. Oyun Tahtası Oyunları

Haklarınızı ne kadar iyi biliyorsunuz?

Konular	Genel İnsan Hakları
Zorluk	Düzy 2
Yaş	8-13
Süre	45 dakika
Grup büyüklüğü	Her oyun tahtası için 2-6 çocuk
Erkinlik türü	Oyun tahtası oyunları

Bu etkinlikte, kuralları farklı, iki ayrı oyun söz konusudur. İnsan haklarını ele alan bu oyunları size verilecek tahtaların üzerinde oynayabilirsiniz. Çocuklar oyunları kendi başlarına da oynayabilirler. Ancak kolaylaştırıcı oynayanları desteklemeli ve birlikte sorgulama sürecini yürütmelidir.

28a. Haklarınızı Biliyor musunuz?

Genel bakış	“Yılanlar ve Merdivenler” oyununda olduğu gibi bu oyunda da çocuklar çektikleri kartlara göre geri veya ileri giderler. Bununla birlikte bu oyunda çocuklar, ihlal edilen çocuk hakkını adlandırabilirlerse aldıkları negatif kartı “silebilirler”
Amaçlar	• Çocuk Hakları Sözleşmesi’yle (ÇHS) aşinalık oluşturmak • Çocukların insan haklarını gündelik yaşamla ilişkilendirmelerine yardımcı olmak • İnsan hakları konularında farkındalık yaratmak
Hazırlık	• Konulara aşinalığınızdan emin olmak için yanıtları önceden kontrol edin • Verilen tahtanın örneğini çıkarın • Yönergeleri ve “Etkisiz Hale Getiren Haklar” listesini bir kâğıda yazın • Oyuna katılan her grup için bir set olmak üzere haklar ve ceza kartlarının örneklerini çıkarın • Çocuk dostu ÇHS’yi çoğaltın
Malzemeler	• Oyun tahtası, parçaları ve zar • Oyun kartları • Yönergelerin ve “Etkisiz hale getiren hakların” yazılı olduğu kâğıt

Yönerge

1. Çocukları her grupta 2-6 kişi olacak şekilde gruplara ayırın ve her gruba şunları verin: oyun tahtası, zar, haklar kartları, cezalar kartları ve yönergelerle “Etkisiz hale getiren hakların” yazılı olduğu kâğıt. Ayrıca, her oyuncuya ÇHS’nin çocuk dostu versiyonunu verin. Oyun sırasında çocuklar oyun tahtasındaki yılanlarla merdivenleri dikkate almayacak, yalnızca renkli kareleri kullanacaklardır. Oyun kartları, oyunculara neler yapmaları gerektiğini anlatacaktır.
2. Oyunu anlatın:
 - a. Zarı atın. En yüksek zarı atan ilk oyuncu olur.
 - b. İlk oyuncu zarı atar ve gelen zara göre ileriye hareket eder.
 - c. Oyuncu bu harekette renkli bir kareye düşerse, bir kart çeker, kartta yazılanı yüksek sesle okur ve oradaki yönergeye göre davranır. Yönerge ileri gitme, geri gitme veya pas geçme olabilir.
 - d. Bununla birlikte “geri git” şeklindeki bir yönerge “silinebilir”. Bunun için “geri git” yönergesi alan oyuncunun ihlal edilen bir ÇHS maddesini söylemesi gerekir. Söyleyebilirse, ileriye gitme ödülü alır.
 - e. İlk oyuncunun solundaki kişiyle oyuna devam edin.
 - f. Tahtanın sonuna ulaşan oyuncu kazanmış olur, ancak oyunun tüm oynayanlar en son yere gelinceye kadar devam etmesi gerekir.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

3. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği tartışın:

- Oyunu nasıl buldunuz?
- İnsan hakları konusunda yeni bir şey öğrendiniz mi? Ya çevrenizdeki dünya hakkında?
- Kimi durumlar size tuhaf veya yabancı geldi mi?
- Bunlar gibi, insan haklarına hem saygı gösterilip hem de bu hakların ihlal edildiği başka durumlar düşünebiliyor musunuz?

Kolaylaştırıcılar için İpuçları

- Oyuna katılan çocuklar, gerekiyorsa etkisiz hale getiren haklar listesini ve ÇHS'yi kullanabilirler veya listeyi kolaylaştırıcı da kullanabilir.
- Daha küçük yaşlardaki çocuklar için gerekli uyarlamaları yapın: Geri gitme durumlarını ortadan kaldırmak için ÇHS'den madde gösterme bölümünü kaldırın.
- Çocukların kendilerine anlatılan durumlarla ilgili birçok sorusu olacağından, oyunun aynı anda birkaç grup tarafından oynanması durumunda ikinci bir kolaylaştırıcı kullanmak yerinde olacaktır.
- 'Etkisiz hale getiren hakların' belirlenmesinde birbirlerine yardımcı olmaları için çocuklar oyunu ekipler halinde oynayabilirler.

DAĞITILACAK MALZEME: HAKLAR KARTI

HAKLAR KARTI 1

Arkadaşınızın annesi ve babası bu yaz ayrıldı, ancak arkadaşınız hâlâ bir hafta birinde diğer hafta ötekinde olmak üzere ikisiyle birlikte kalıyor, çünkü bu onun tercihi. 2 kare ilerle.

ÇHS Madde 12. Çocuğun görüşlerine saygı:

Yetişkinler kendilerini ilgilendiren kararlar aldıklarında çocukların neyin nasıl olması gerektiği konusunda görüşlerini belirtme ve bu görüşlerin dikkate alınması hakkı vardır.

HAKLAR KARTI 2

Başınız ciddi biçimde dertte olduğunda her zaman yardım isteyebileceğinizi öğrendiniz. Eğer acil yardım hattını arayıp durumunuzu anlatırsanız, yetkililer size terk edilen, kötü davranılan veya başka sorunları olan çocuklarla ilgilenen kuruluşlarla temasa geçirecektir. 2 kare ilerle.

ÇHS Madde 19. Her tür şiddet, ihmal ve istismara karşı koruma:

Hükümetler çocukların gerektiği gibi bakımını sağlamalı, onları ana babalarından olsun kendilerine bakmakla görevli başkalarından olsun gelebilecek şiddet, ihmal ve istismara karşı korumakla yükümlüdür.

ÇHS Madde 36. Diğer sömürü biçimlerine karşı koruma:

Çocuklar, gelişimlerine ve esenliklerine zarar verebilecek etkinliklere karşı korunmalıdır.

HAKLAR KARTI 3

Arkadaşınızın sınıfında, öğrenmede sınıftaki diğerlerine göre daha fazla güçlük çekenlere öğretmenleri özel olarak yardımcı olmaktadır. 2 kare ilerle.

ÇHS Madde 23. Engelli çocuklar:

Herhangi bir engellilik durumu olan çocuklara özel bakım, destek ve eğitim sağlanmalı, böylece bu çocuklar kendi yeterlilikleri çerçevesinde tam ve bağımsız bir yaşam sürdürebilmelidir.

DAĞITILACAK MALZEME: HAKLAR KARTI

HAKLAR KARTI 4

Okulunuzun müdürü, çevredeki kimi çocukların okula gelemediğini, çünkü bu çocukların ana babalarının burada yaşamak için yasal izne sahip olmadıklarını öğrendi. Okul müdürü bu ailelerle temasa geçip onları çocuklarını okula göndermeye ikna etti. 2 kare ile.

ÇHS Madde 28. Eğitim hakkı:

Çocukların eğitim, yani okula gitme hakları vardır... İlköğretim parasız olmalıdır.

HAKLAR KARTI 5

İnsan haklarınızı bilme hakkınız vardır! 4 kare ile.

ÇHS Madde 29. Eğitimin amaçları:

Eğitim, çocuğun kişiliğini, becerilerini ve yeteneklerini sonuna kadar geliştirmelidir. Eğitim, çocukları yaşama hazırlar. Çocukları ana babalarına, kendilerinin ve başka ülkelerin kültürlerine saygılı olmaya özendirir.

HAKLAR KARTI 6

Okulunuzdaki öğretmenler, kötü davranışları olsa bile çocuklara fiziksel ceza uygulayamazlar, hakaret edemezler. 2 kare ile.

ÇHS Madde 28. Eğitim hakkı:

Okullarda uygulanan disiplin çocukların insanlık onuruna saygılı olmak zorundadır; disiplinde şiddete (fiziksel veya psikolojik) başvurulamaz.

HAKLAR KARTI 7

Okulunuzda merdivenler var, ancak yürüme güçlüğü olan ve tekerlekli sandalye kullananlar için asansör ve rampalar da bulunuyor. 3 kare ile.

ÇHS Madde 23. Engelli çocuklar:

Herhangi bir engellilik durumu olan çocuklara, kendi yeterlilikleri çerçevesinde tam ve bağımsız yaşam sürdürebilmeleri için özel özen gösterilmeli, destek ve eğitim verilmelidir.

HAKLAR KARTI 8

Arkadaşınızın babası kötü bir kaza geçirdi ve uzun süre çalışamadı. Kendisi iyileşirken hükümet aileye geçinebilmesi ve kiralarını ödeyebilmesi için yardımda bulundu. 2 kare ile.

ÇHS Madde 26. Sosyal güvenlikten yararlanma:

Çocuğun içinde yaşadığı toplum, çocuğun gelişmesini ve iyi koşullarda yaşamasını sağlayacak sosyal güvenlik önlemlerini (eğitim, kültür, beslenme, sağlık ve sosyal refah) almalıdır. Hükümet, muhtaç durumdaki ailelerin çocukları için para yardımında bulunmalıdır.

HAKLAR KARTI 9

Haklarınızın savaş zamanlarında bile korunacağını ve bunun sağlanması için birtakım özel düzenlemeler yapılmış olduğunu bilin. 2 kare ile.

ÇHS Madde 38. Silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların korunması:

Hükümetler 15 yaşından küçük çocukların orduya katılmalarına ve çatışmalarda doğrudan yer almalarına izin vermez. Ayrıca, savaş bölgelerinde bulunan çocuklara özel koruma sağlanır.

DAĞITILACAK MALZEME: HAKLAR KARTI

HAKLAR KARTI 10

Topluluğunuzda, çocuk kütüphaneleri, özel olarak çocuklar için hazırlanan dergiler, filmler, oyunlar ve TV showları vardır. Böylece, dünyada neler olup bittiğini öğrenip anlayabilirsiniz. 2 kare ilerle.

ÇHS Madde 13. İfade ve bilgilenme özgürlüğü:

Bunlar kendilerine ve başkalarına zarar verici içerikte olmadığı sürece çocukların her kanaldan (sanal, yazılı, yayınlanmış veya elektronik ortamda) bilgi arama, edinme ve bunu başkalarıyla paylaşma hakkı vardır.

HAKLAR KARTI 11

İşler kötü gidiyor! Bir ameliyat geçirmeniz gerekiyor. Ancak iyi bir haber de var: Bu konuda özel koruma ve bakımdan yararlanma hakkınız var. Ayrıca, ailenizden bir kişi veya sevdiğiniz bir başkası sizinle birlikte kalabilecek! 2 kare ilerle.

ÇHS Madde 24. Sağlık bakımı ve sağlık hizmetleri:

Çocuklar, hastalandıklarında ilaç, hastane ve doktor dahil kaliteli sağlık hizmeti alma hakkına sahiptirler. Ayrıca, sağlıklı kalabilmeleri için, temiz su, besleyici gıdalar ve temiz bir çevre de haklar arasındadır. Zengin ülkeler, bunların sağlanmasında yoksul ülkelere yardım etmelidirler.

DAĞITILACAK MALZEME: CEZA KARTLARI

CEZA KARTI 1

Arkadaşlarınızdan biri bir tek ayakkabısını yitirdi, ama yeni bir çift ayakkabı alacak kadar parası yok. Okul ise çocukları okula yalınayak kabul etmiyor. 2 kare geriye git.

BU CEZAYI ETKİSİZ HALE GETİRECEK BİR HAK BİLİYOR MUSUNUZ?

CEZA KARTI 2

Sınıfınızda ailesi Roman bir çocuk var. Çevredeki "sizler farklısınız" diye kabul etmediklerinden aile ev bulmakta zorlanıyor. 4 kare geriye git.

BU CEZAYI ETKİSİZ HALE GETİRECEK BİR HAK BİLİYOR MUSUNUZ?

CEZA KARTI 3

Öğrendiniz ki kimi ülkelere çocuklar silah alıp savaşıma zorlanıyor. Bu çocuklar aç susuz ve çok korkmuş durumdadır. 1. kareye geri dön.

BU CEZAYI ETKİSİZ HALE GETİRECEK BİR HAK BİLİYOR MUSUNUZ?

CEZA KARTI 4

Okulunuzdaki kızlardan biri fotomodel. Çok para kazanıyor ve dergilerde resimleri çıkıyor. Ne var ki, zaman zaman okula devam edemiyor, ödevlerini yapıp arkadaşlarıyla oynamaya zaman bulamıyor. Çok yorgun görünüyor. 2 kare geriye git.

BU CEZAYI ETKİSİZ HALE GETİRECEK BİR HAK BİLİYOR MUSUNUZ?

DAĞITILACAK MALZEME: CEZA KARTLARI

CEZA KARTI 5

Okulunuzda yalnızca ulusal dili konuşmanıza izin var. Dilleri başka olan çocuklar, oyun sırasında bile olsa, bu dilde konuştuğlarında ceza alıyor. Sıra kaçırdınız.

BU CEZAYI SİLECEK BİR HAK BİLİYOR MUSUNUZ?

CEZA KARTI 6

Topluluğunuzda çeşitli dinlerden olan çocukların kabul edildikleri, ancak dini olmayanlara yüz çevrilen bir okul var. Sıra kaçırdınız.

BU CEZAYI ETKİSİZ HALE GETİRECEK BİR HAK BİLİYOR MUSUNUZ?

CEZA KARTI 7

Bir arkadaşınızın annesiyle babası geçen yıl ayrıldılar. Şimdi annesi çocuğun babasını, hatta büyükbabasını ve büyükannesini görmesine bile izin vermiyor. Arkadaşınız babasını gerçekten özleyiyor. 3 kare geriye git.

BU CEZAYI ETKİSİZ HALE GETİRECEK BİR HAK BİLİYOR MUSUNUZ?

CEZA KARTI 8

Okulunuzda, küçük kardeşlerine bakmak zorunda olduğu için okul bittikten sonra hiç oyun oynayamayan ve ders çalışamayan bir kız var. 3 kare geriye git.

BU CEZAYI ETKİSİZ HALE GETİRECEK BİR HAK BİLİYOR MUSUNUZ?

CEZA KARTI 9

Sınıfınızdaki bir erkek çocuk öğle yemeğinden sonra ortalığın temizlenmesine katılmayı reddediyor, çünkü "temizlik işleri kızlara aittir" diyor. 2 kare geriye git.

BU CEZAYI ETKİSİZ HALE GETİRECEK BİR HAK BİLİYOR MUSUNUZ?

CEZA KARTI 10

Okulunuzdaki erkek çocukların bir futbol takımı ve okuldan sonra faaliyet gösteren spor kulübü var, ama kız çocukların hiç yok. 2 kare geriye git.

BU CEZAYI ETKİSİZ HALE GETİRECEK BİR HAK BİLİYOR MUSUNUZ?

DAĞITILACAK MALZEME: ETKİSİZ HALE GETİREN HAKLAR LİSTESİ

CEZA KARTI 1

Arkadaşlarınızdan biri bir tek ayakkabısını yitirdi, ama yeni bir çift ayakkabı alacak kadar parası yok. Okul ise çocukları okula yalınayak kabul etmiyor. 2 kare geriye git.

ETKİSİZ HALE GETİREN HAK: ÇHS Madde 27. Yeterli yaşam standardı:

Çocuklar fiziksel ve zihinsel ihtiyaçlarının karşılanabileceği iyi koşullarda yaşamalıdır. Hükümetler, bunu sağlayamayacak durumda olan ailelere yardım etmelidir.

CEZA KARTI 2

Sınıfınızda ailesi Roman bir çocuk var. Çevredekiler “sizler farklısınız” diye kabul etmediklerinden aile ev bulmakta zorlanıyor. 4 kare geriye git.

ETKİSİZ HALE GETİREN HAK: ÇHS Madde 2. Ayrım gözetmeme:

Sözleşme’de yer alan haklar, ırkı, rengi, dili, cinsiyeti, becerileri, düşünceleri ya da ifade ettiklerinin ne olduğuna, hangi dili konuştuğuna ve nereden geldiğine bakılmaksızın herkes için geçerlidir ve devletin çocuğu her tür ayrımcılıktan koruması gerekir.

CEZA KARTI 3

Öğrendiniz ki kimi ülkelerde çocuklar silah alıp savaşıma zorlanıyor. Bu çocuklar aç susuz ve çok korkmuş durumdalar. 1. kareye geri dön.

ETKİSİZ HALE GETİREN HAK: ÇHS Madde 38. Silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların korunması:

Hükümetler 15 yaşından küçük çocukların orduya katılmalarına ve çatışmalarda doğrudan yer almalarına izin vermemelidir. Ayrıca, savaş bölgelerinde bulunan çocuklara özel koruma sağlanmalıdır.

CEZA KARTI 4

Okulunuzdaki kızlardan biri fotomodel. Çok para kazanıyor ve dergilerde resimleri çıkıyor. Ne var ki, zaman zaman okula devam edemiyor, ödevlerini yapıp arkadaşlarıyla oynamaya zaman bulamıyor. Çok yorgun görünüyor. 2 kare geriye git.

ETKİSİZ HALE GETİREN HAK: ÇHS Madde 32. Çocuk işçiliği (Çocuk emeğinin sömürüsü):

Hükümet, çocukları tehlikeli, sağlık ve eğitimleri açısından zararlı olabilecek veya sömürülmelerine yol açabilecek işlere karşı korumalıdır.

CEZA KARTI 5

Okulumda yalnızca ulusal dili konuşmamıza izin var. Dilleri başka olan çocuklar, oyun sırasında bile olsa, bu dilde konuştuklarında ceza alıyor. Sıra kaçırdınız.

ETKİSİZ HALE GETİREN HAKLAR:

ÇHS Madde 29. Eğitimin amaçları:

Eğitim, çocuğun kişiliğini, becerilerini ve yeteneklerini sonuna kadar geliştirmelidir. Eğitim, çocukları yaşama hazırlar. Çocukları ana babalarına, kendilerinin ve diğer uluslara ve kültürlere saygılı olmaya özendirmelidir.

VEYA

ÇHS Madde 30. Azınlıklara ve yerli halklara mensup çocuklar:

Çocuklar, bunlar ülkede yaşayan çoğunluk tarafından paylaşıyor olsun olmasın, ailelerinin dili ve adetlerini öğrenme ve kullanma hakkına sahiptirler.

DAĞITILACAK MALZEME: ETKİSİZ HALE GETİREN HAKLAR LİSTESİ

CEZA KARTI 6

Topluluğunuzda çeşitli dinlerden olan çocukların kabul edildikleri, ancak dini olmayanların aşağılandıkları bir okul var. Sıra kaçırdınız.

ETKİSİZ HALE GETİREN HAKLAR:

ÇHS Madde 14. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü:

Çocukların, bu durum başkalarının kendi haklarından yararlanmalarını engellemediği sürece, istediklerini düşünüp inanma ve dinlerinin gereklerini yerine getirme hakları vardır. Ana babalar, çocuklarına bu konularda rehberlik yapmalıdır.

VEYA

ÇHS Madde 2. Ayrım gözetmeme:

Sözleşme’de yer alan haklar, ırkı, rengi, dili, cinsiyeti, becerileri, düşünceleri ya da ifade ettiklerinin ne olduğuna, hangi dili konuştuğuna ve nereden geldiğine bakılmaksızın herkes için geçerlidir ve devletin çocuğu her tür ayrımcılıktan koruması gerekir.

CEZA KARTI 7

Bir arkadaşınızın annesiyle babası geçen yıl ayrıldılar. Şimdi annesi çocuğun babasını, hatta büyükbabasını ve büyükannesini görmesine bile izin vermiyor. Arkadaşınız babasını gerçekten özleyiyor. 3 kare geriye git.

ETKİSİZ HALE GETİREN HAK: ÇHS Madde 9. Ana babadan ayrılma:

Çocuklar, bu durum kendi yararlarına olmadıkça, örneğin ana babadan biri çocuğa kötü davranıp onu ihmal etmedikçe, ana babalarından ayrılmamalıdır. Ana babası birbirinden ayrılmış çocukların, bu durum kendilerine zarar vermedikçe, her iki- siyle de teması sürdürme hakları vardır. Kayıp herhangi bir aile üyesinin durumu hakkında çocuğun bilgilendirilmesi hükümetin görevidir.

CEZA KARTI 8

Okulunuzda, küçük kardeşlerine bakmak zorunda olduğu için okul bittikten sonra hiç oyun oynayamayan ve ders çalışamayan bir kız var. 3 kare geriye git.

ETKİSİZ HALE GETİREN HAKLAR:

ÇHS Madde 31. Serbest zaman, oyun ve kültür:

Bütün çocukların serbest zaman ve dinlenme, eğlence-dinlenme ve kültürel çeşitli faaliyetlere katılma hakları vardır.

VEYA

ÇHS Madde 32. Çocuk işçiliği:

Hükümet, çocukları tehlikeli, sağlık ve eğitimleri açısından zararlı olabilecek veya sömürülmelerine yol açabilecek işlere karşı korumalıdır.

CEZA KARTI 9

Sınıfınızdaki bir erkek çocuk öğle yemeğinden sonra ortalığın temizlenmesine katılmayı reddediyor, çünkü “temizlik işleri kızlara aittir” diyor. 2 kare geriye git.

ETKİSİZ HALE GETİREN HAK: ÇHS Madde 2. Ayrım gözetmeme:

Sözleşme’de yer alan haklar, ırkı, rengi, dili, cinsiyeti, becerileri, düşünceleri ya da ifade ettiklerinin ne olduğuna, hangi dili konuştuğuna ve nereden geldiğine bakılmaksızın herkes için geçerlidir ve devletin çocuğu her tür ayrımcılıktan koruması gerekir.

CEZA KARTI 10

Okulunuzdaki erkek çocukların bir futbol takımı ve okuldan sonra faaliyet gösteren spor kulübü var, ama kız çocukların hiç yok. 2 kare geriye git.

ETKİSİZ HALE GETİREN HAK: ÇHS Madde 2. Ayrım gözetmeme:

Sözleşme’de yer alan haklar, ırkı, rengi, dili, cinsiyeti, becerileri, düşünceleri ya da ifade ettiklerinin ne olduğuna, hangi dili konuştuğuna ve nereden geldiğine bakılmaksızın herkes için geçerlidir ve devletin çocuğu her tür ayrımcılıktan koruması gerekir.

28b. Moksha-Patamu

Genel bakış	Aslında Hindulara ait ve din eğitime yönelik olan bu oyun, oyuncunun yaşamda daha yüksek yerlere gelmesine veya tersine daha alt düzeylere düşmesine yol açar. Bu etkinlikte oyun, benzer iyi etkilerle insan haklarına saygıyı özendirmek amacıyla uyarlanmıştır
Amaçlar	İnsan haklarının olumlu etkilerinin vurgulanması
Hazırlık	Oyun kartlarını kopyalayıp kesin ve tahtayı genişletin
Malzemeler	• Oyun tahtası • Oyun kartları • Zar ve diğer oyun malzemeleri

Yönerge

4. Çocukları 6'şar kişilik gruplara ayırın ve her gruba bir oyun tahtası, oyun malzemesi ve zar verin.
5. Etkinliği açıklayın:
 - a. Zar atılsın. En yüksek zarı atan çocuk oyuna başlar.
 - b. İlk oyuncu zar atar ve gelen zara göre ileri hareket eder.
 - c. Bundan sonra ne olacağı, oyuncunun geldiği kareye bağlıdır.
 - i. Eğer oyuncu bir merdivenin en dibini gösteren bir kareye gelmişse o merdivenin en üstündeki kareye ilerler.
 - ii. Eğer oyuncu bir yılanın kuyruğunun bitimindeki kareye gelmişse, yılanı başının bulunduğu kareye hareket ettirir.
 - iii. Eğer oyuncu renkli bir kareye gelmişse, onun solundaki kişi bir kart çeker ve burada ne yazıldığını okur. Kare üzerindeki oyuncu ise, kartta yazılanın insan haklarına göre doğru olup olmadığı konusunda ne düşündüklerini belirtir.
 - iv. Eğer oyuncu bu konuda yanlış cevap verirse aynı karede bekler. Doğru cevap halinde iki kare ileri gidilir. Eğer aynı oyuncu söz konusu hakkı tanımlayan veya koruyan ÇHS maddesini de belirtebilirse, fazladan bir kare daha ilerlemeye hak kazanır. Ancak burada ilgili maddenin kaç sayılı madde olduğunu kesin olarak bilmek zorunlu değildir.
 - v. Gruptaki diğerleri de sırayla oyuna katılır ve bu şekilde oynar.
 - d. Oyuncu en son kareye geldiğinde veya bu kareyi de aşan bir sayı attığında oyun tamamlanır.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği tartışın ve insan haklarıyla ilişkilendirin:
 - a. Oyunu sevdiniz mi?
 - b. İnsan hakları hakkında bilgili olmanız merdivenin daha üst basamaklarına çıkmanıza nasıl yardımcı oldu?
 - c. İnsan hakları bilgisi size gerçek yaşamda nasıl yardımcı olur? Başkalarına nasıl yardım eder?
 - d. İnsanlar kendi haklarını bilmediklerinde tüm toplumu etkileyen neler olur?_ Çoğunluk kendi haklarını bildiğinde ne olur?

Takip önerileri

- Çocuklara ÇHS'nin çocuk dostu versiyonunu verin, kendi düşüncelerini geliştirmelerini ve kendi deneyimlerini yansıtan kartlar hazırlamalarını isteyin. Ardından, çocukların kendilerinin yaptıkları bu kartlarla oyunu yeniden oynayın.

Eylem fikirleri

Kartlarla çocukların kendi deneyimleri arasında bağlantı kurun. Bu tür ihlaller ortaya çıktığında neler yapabileceklerini onlarla tartışın. Haklarını talep etmek için kimlerle yandaşı olabilirler?

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Birlikte sorgulama tartışması sırasında çocukları, kendi deneyimlerinde ortaya çıkan veya gözlemledikleri şiddet, kabadayılık, haksızlık ve adaletsizlik gibi durumlara odaklanmak üzere gerçek deneyimleri düşünmeye özendirin.
- Oyun tahtasının örneklerini çıkarıp aileleri ve arkadaşları ile oynamaları için çocuklara dağıtın.

DAĞITILACAK MALZEME: KARTLAR

Aşağıdaki kartları kopyalayıp kesin veya grubunuz için uygun başkalarını yapın.

İfade: Evlenen kişi artık çocuk sayılmaz. Yanıt: Yanlış/ Bu bir İhlal ÇHS Madde 1. Çocuk kimdir: 18 yaşından küçük herkes çocuk kabul edilir ve dolayısıyla bu kişi bu Sözleşme'de yer alan tüm haklara sahiptir.	İfade: Kendileri veya ana babaları belirli bir ülkenin yurttaşları olsun olmasın tüm çocuklar aynı insan haklarına sahiptir. Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak ÇHS Madde 2. Ayrım gözet-meme: Sözleşme'de yer alan haklar, ırkı, rengi, dili, cinsiyeti, becerileri, düşünceleri ya da ifade ettiklerinin ne olduğuna, hangi dili konuştuğuna ve nereden geldiğine bakılmaksızın herkes için geçerlidir ve devletin çocuğu her tür ayrımcılıktan koruması gerekir.	İfade: Kız çocuklar futbol sahasında ancak erkek çocuklar orayı kullanmıyorsa futbol oynayabilir. Yanıt: Yanlış/ Bu bir İhlal ÇHS Madde 2. Ayrım gözet-meme: Sözleşme'de yer alan haklar, ırkı, rengi, dili, cinsiyeti, becerileri, düşünceleri ya da ifade ettiklerinin ne olduğuna, hangi dili konuştuğuna ve nereden geldiğine bakılmaksızın herkes için geçerlidir ve devletin çocuğu her tür ayrımcılıktan koruması gerekir.
İfade: Eğer bir suç işlerseniz yetişkin suçlularla birlikte hapisaneye konulabilirsiniz. Yanıt: Yanlış/ Bu bir İhlal ÇHS Madde 37. İşkence, aşağılayıcı muamele ve özgürlükten yoksun bırakma: Yasaları ihlal eden çocuklara zalimce davranılmamalıdır. Çocuklar yetişkinlerle aynı cezaevine konulmamalı, ayrıca aileleriyle teması sürdürmelerine izin verilmelidir.	İfade: Okuldaki kütüphane görevlimiz istediğim kitabı almama izin veriyor. Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak ÇHS Madde 17. Çocuğun uygun bilgi ve bilgilenme kanallarına erişimi: Çocuğun, kitle iletişim araçları dahil, çeşitli kaynaklardan güvenilir bilgiler alma hakları vardır. Televizyon, radyo ve gazeteler çocukların anlayabilecekleri bilgiler vermeli, çocuklar açısından zararlı olabilecek malzemeleri yaymamalıdır.	İfade: Yakınlardaki bir fabrika kötü kokulu kimyasalları havaya salıyor ve bu da çevredekileri öksürtüyor. Yanıt: Yanlış/ Bu bir İhlal ÇHS Madde 24. Sağlık bakımı ve sağlık hizmetleri: Çocukların, hastalandıklarında, ilaç, hastane ve doktor olmak üzere kaliteli sağlık bakım ve hizmetlerine ulaşma hakları vardır. Ayrıca, sağlıklı kalabilmeleri açısından temiz su, besleyici yiyecekler ve temiz çevre de çocukların hakları arasındadır. Zengin ülkelerin, bunları sağlayabilmeleri için yoksul ülkelere yardımcı olması gerekir.

DAĞITILACAK MALZEME: KARTLAR

İfade: Neyin senin iyiliğine olacağına ancak baban karar verebilir.

Yanıt: Yanlış/ Bu bir İhlal

ÇHS Madde 18. Ana babanın ortak sorumlulukları: Hem anne hem de baba çocuklarını yetiştirmede ortak sorumluluk taşır ve ana babanın çocuk için neyin en iyisi olacağına dikkat etmeleri gerekir. Hükümetler de, özellikle hem annenin hem de babanın çalıştığı durumlarda, destekleyici hizmetlerle ana babalara bu alanda yardımcı olması gerekir.

İfade: Tekerlekli sandalye kullanmak zorunda olsam bile okuluma mahalledeki diğer çocuklarla birlikte gidebilmeliyim. Okulumun benim için rampalı yollar yapması gerekir.

Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak

ÇHS Madde 23. Engelli çocuklar: Herhangi bir engellilik durumu olan çocuklara özel bakım, destek ve eğitim sağlanmalı, böylece bu çocuklar kendi yeterlilikleri çerçevesinde tam ve bağımsız bir yaşam sürdürebilmelidir.

İfade: Okulumuzdaki bilgisayarlar kimi sitelere erişilmesini engelliyor.

Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak

ÇHS Madde 17. Çocuğun uygun bilgi ve bilgilenme kanallarına erişimi: Çocuğun, kitle iletişim araçları dahil, çeşitli kaynaklardan güvenilir bilgiler alma hakları vardır. Televizyon, radyo ve gazeteler çocukların anlayabilecekleri bilgiler vermeli, çocuklar açısından zararlı olabilecek malzemeleri yaymamalıdır.

İfade: Kimi yerlerde çocuklar, özellikle de erkek çocuklar askere gitmek zorunda kalıyor.

Yanıt: Yanlış/ Bu bir İhlal

ÇHS Madde 38. Silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların korunması: Hükümetler 15 yaşından küçük çocukların orduya katılmalarına veya çatışmalarda doğrudan yer almalarına izin vermemelidir. Ayrıca, savaş bölgelerinde bulunan çocuklara özel koruma sağlanmalıdır.

İfade: Bir bebek dünyaya geldiğinde ana babası ona bir ad vermeli ve nüfusa kaydettirmelidir.

Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak

ÇHS Madde 7. Nüfus kaydı, ad, yurttaşlık ve ana baba tarafından bilinip gözetilme hakkı: Tüm çocukların kimlik olarak resmen kaydedilmiş bir ada sahip olma, bir ülkenin yurttaşı olma, ana babalarını bilme ve onlar tarafından gözetilme hakkı vardır.

İfade: Annem ve babam 17 yaşındaki ağabeyimin TV’de istediği programı izlemesine izin verirken ben 10 yaşında olduğum için beni bu konuda sınırlandırıyor.

Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak

ÇHS Madde 5. Ana babanın yönlendirmesi ve çocuğun gelişen yetenekleri: Ailenin, büyüyen yaşa ve olgunlaşma düzeyine göre, bir çocuğun haklarından nasıl yararlanacağı konusunda yönlendirmede bulunma hakkı vardır. Hükümetler de bu hakka saygı göstermelidir.

İfade: 13 yaşında olmama karşın annem ve babam yazdığım bütün mektupları göndermeden önce okuyor.

Yanıt: Yanlış/ Bu bir İhlal

ÇHS Madde 16. Özel yaşam, insan onuru ve saygınlık: Çocukların özel yaşamlarına saygı gösterilmelidir. Yasalar, çocukları, özel yaşamlarına, saygınlıklarına, ailelerine, evlerine ve yazışmalarına yönelik saldırılardan korumalıdır.

İfade: 8. sınıf haftalık bir dergi çıkarıyor ve bunu komşulara dağıtıyor.

Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak

ÇHS Madde 13. İfade özgürlüğü: Çocuk olarak istediğinizi düşünme ve söyleme hakkınız vardır ve kimse sizi bu haktan yoksun bırakamaz. Görüş ve düşüncelerinizi herhangi bir sınır olmaksızın ifade edebilmelisiniz.

İfade: Annem şimdi başka bir ülkede çalışıyor, ama her ay ya o bize geliyor ya da babamla ben onu ziyarete gidiyoruz.

Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak

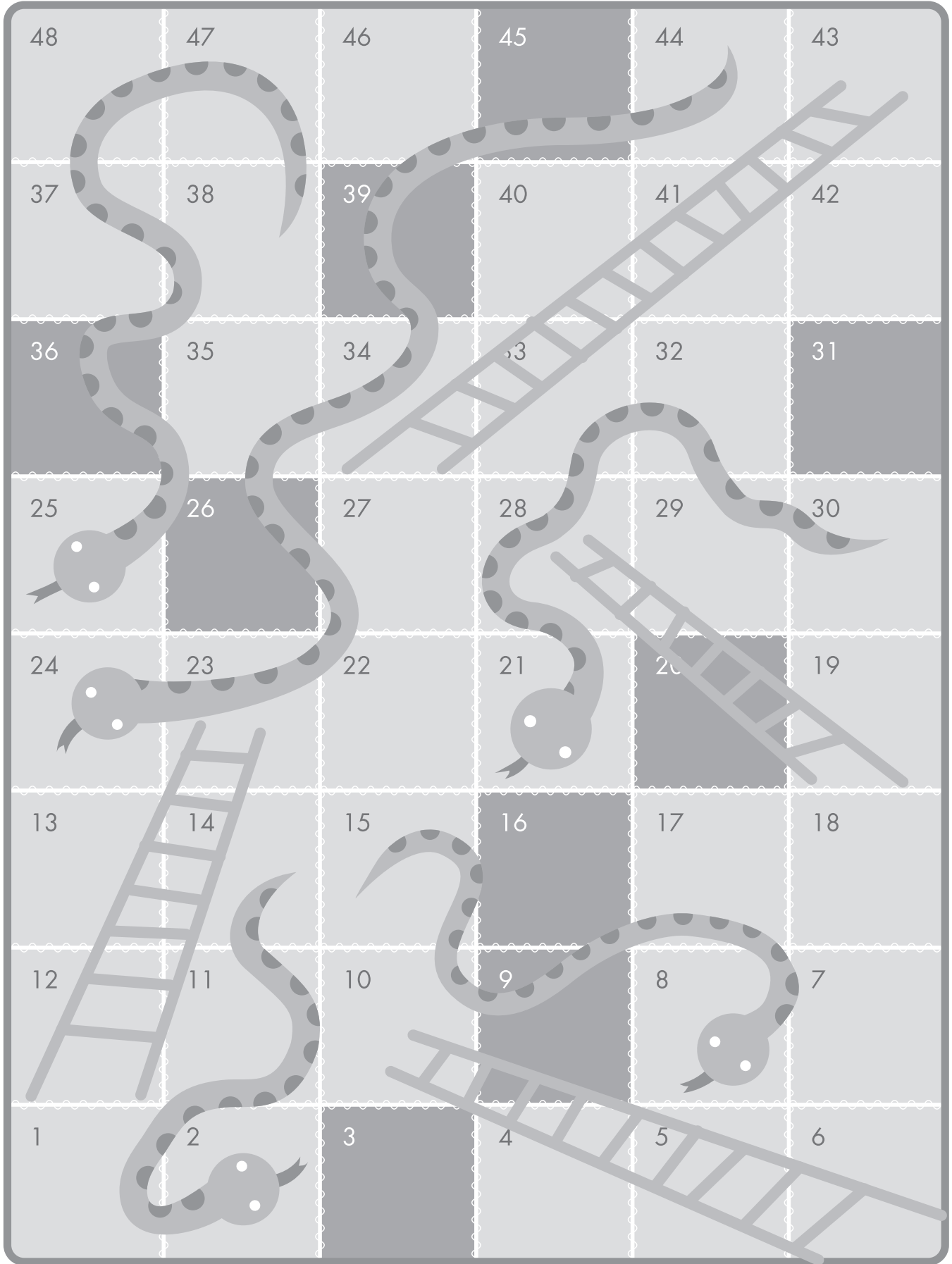
ÇHS Madde 10. Ailenin yeniden birleşmesi: Ayrı ülkelerde yaşayan aile üyelerinin ülkeler arasında gidip gelerek birbirlerini ve çocuklarını görmelerine izin verilmelidir.

DAĞITILACAK MALZEME: KARTLAR

İfade: Arkadaşlarımla ve benim okulda kendi ana dilimizi konuşmamız yasak. Yanıt: Yanlış/ Bu bir İhlal ÇHS Madde 30. Azınlıklara ve yerli halklara mensup çocuklar: Çocuklar, bunlar ülkede yaşayan çoğunluk tarafından paylaşıyor olsun olmasın, ailelerinin dili ve adetlerini öğrenme ve kullanma hakkına sahiptirler.	İfade: Bir ada, ülke yurttaşlığına ve aileye sahip olma hakkım vardır. Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak ÇHS Madde 8. Kimliğin korunması: Hükümetler çocuğun bir ada, yurttaşlığa ve aile bağlarına sahip olma hakkını korumalıdır. Çocuğun kimliğinin korunması ve yeniden oluşturulması hükümetlerin yükümlülükleri arasındadır.	İfade: Okulda yanlış davranışlarda bulunan çocuklara fiziksel herhangi bir ceza verilmemelidir. Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak ÇHS Madde 28. Eğitim hakkı: Çocukların eğitim görme, yani okula gitme hakları vardır. Okullardaki disiplin çocukların insanlık onuruna saygılı olmalı, disiplin adına şiddete başvurulmamalıdır.
İfade: Ailem ülkemizdeki savaş nedeniyle buraya geldi. Ancak, benim gibi mülteci durumunda olan çocukların burada okula gitmelerine izin verilmiyor. Yanıt: Yanlış/ Bu bir İhlal ÇHS Madde 22. Mülteci çocuklar: Mülteci durumundaki çocuklara özel koruma sağlanmalıdır. Bir ülkeye mülteci olarak gelen çocuklar, o ülkede dünyaya gelmiş çocuklarla aynı haklara sahip olmalıdır	İfade: Ayrılmış olsalar bile hem annemi hem de babamı görme hakkım vardır. Yanıt: Doğru/ Bu bir Hak ÇHS Madde 9. Ana babadan ayrılma: Çocuklar, bu durum kendi yararlarına olmadıkça, örneğin ana babadan biri çocuğa kötü davranıp onu ihmal etmedikçe, ana babalarından ayrılmalıdırlar. Ana babası birbirinden ayrılmış çocukların, bu durum kendilerine zarar vermedikçe, her ikisiyle de teması sürdürme hakları vardır.	İfade: Annem dışarıda çalıştığından, evdeki küçük kardeşim hastalandığında ona bakmak zorundayım ve bu yüzden sık sık okula gidemediğim oluyor. Yanıt: Yanlış/ Bu bir İhlal ÇHS Madde 32. Çocuk işçiliği: Hükümet, çocukları tehlikeli, sağlık ve eğitimleri açısından zararlı olabilecek veya sömürülmelerine yol açabilecek işlere karşı korumalıdır.

29. Portakal Savaşı

Bu herkesin kazandığı bir durum olabilir mi?

Konular	Bariş
Zorluk	Düzey 1
Yaş	8-13
Süre	30 dakika
Grup büyüklüğü	4-24 çocuk
Erkinlik türü	Grup yarışması ve tartışma
Genel bakış	Çocuklar bir portakala sahip olmak için yarışır ve çatışmaları nasıl çözebileceklerini tartışır
Amaçlar	- Çatışmalı durumlarda iletişim gereksinimini tartışmak - Çatışmalı durumları çözecek stratejiler üzerinde düşünmek
Hazırlık	• Yok
Malzemeler	• Bir portakal

Yönerge

1. Grubun “Portakal Oyunu” oynayacağını açıklayın. Çocukları iki gruba ayırın. Bunlardan A grubuna dışarı çıkıp sizi beklemesini söyleyin. Grup B’ye de, portakal suyu yapmak için portakalı elde etmeleri gerektiğini söyleyin.
2. Dışarı çıkıp A grubuna kabuğundan portakallı kek yapmak için portakal elde etmeleri gerektiğini söyleyin.
3. İki grubu da içerde bir araya getirin ve birbirlerine bakacak şekilde sıraya dizilmelerini söyleyin.
4. Grupların istediklerini elde etmek için üç dakikaları vardır. İstediklerini elde etmek için şiddet kullanamayacaklarını söyleyin. Sonra portakalı iki grubun arasına koyun ve “başla” işareti verin.

Genellikle portakalı biri elde eder ve grubu portakalın sahibi olur. Grupların bu meseleyi nasıl halledecekleri ise sürprizli sonuçlar verebilir. Kimi durumlarda gruplar pazarlığa oturup portakalı ikiye bölmeyi düşünür. Ama hiç pazarlığa yanaşmadıkları da olur. Zaman zaman da gruplar iletişimlerini geliştirirler ve her grubun aslında portakalın ayrı yerlerini istediği ortaya çıkar. Gruplardan biri kabuğunu soyar ve herkes istediğini alır. Siz karışmayın.

5. Üç dakika sonra zamanın dolduğunu söyleyip durdurun.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Grubunuz üç dakikalık süre dolmadan istediğini elde edebildi mi?
 - b. Grubunuzun hedefi neydi?
 - c. Portakal üzerindeki çekişmenin sonucu ne oldu?
 - d. Bu sonucu elde etmek için siz ne yaptınız?
 - e. Çatışmaları çözmek için insanların iletişim kurması neden önemli?
 - f. İnsanlar birbirleriyle çatışmaya düştüklerinde hep birbirleriyle iletişime mi geçerler? Geçerlerse neden? Geçmezlerse neden?

- g. İnsanlar bir çatışma süresince hep aynı şeyi mi isterler?
- h. Benzer bir durumla hiç karşılaştınız mı? Sonuç ne oldu?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
- a. Bir çatışma sürecinde hangi insan hakları ihlal edilebilir?

Takip önerileri

- 190. sayfadaki 'ŞİDDETEN UZAKLAŞMANIN RESMEDİLMESİ' etkinliği de çatışmaların çözümü ile ilgilidir.
- Karşılıklı görüşmeleri gerektiren başka etkinlikler de vardır: 121. sayfadaki 'KALENİN FETHİ' ve 140. sayfadaki 'KURABİYE CANAVARI'.

Eylem fikirleri

Grup içindeki çatışmaların nasıl çözüme bağlanabileceği konusunda fikirler geliştirin. Fikirleri bir şema olarak hazırlayın ve odanın bir yerine asın.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Üç dakika geçtikten sonra, birlikte sorgulama ve değerlendirme sırasında dikkatleri dağıtmaması için portakalı veya ondan geriye kalanı ortadan kaldırın.
- Çatışma sırasında sonucu etkilemeye çalışmayın, ancak istediklerini elde etmek için şiddete başvurmamaları konusunda çocukları uyarın.
- Büyük gruplar için uyarılma: İki yerine dört grup oluşturun ve aynı anda iki "Portakal Savaşı" başlatın. İki grup A, iki grup da B olsun ve bütün gruplara yukarıdakilerle aynı şeyleri söyleyin. 1. A grubu 1 B grubunun, 2. A grubu da 2. B grubunun karşısına geçsin. Grupların arasına birer portakal konulur. Etkinliği aynı anda başlatıp aynı anda bitirin. "Savaşlardan" her birinin seyrindeki ve sonucundaki özelliklerin tartışılması ilginç olabilir.

30. PUSULACIK Muhabiri

Ellerinde kameraları PUSULACIK'lar insan haklarını savunuyor!

Konular	Çevre, Sağlık ve refah, Katılım
Zorluk	Düzey 2
Yaş	10-13
Süre	90-120 dakika
Grup büyüklüğü	8-24 çocuk
Erkinlik türü	Foto muhabirliği veya başka tür muhabirlik
Genel bakış	Çocuklar kendi topluluklarında insan haklarının durumuyla ilgili habercilik yapıyor
Amaçlar	- Gündelik yaşamda insan haklarıyla ilgili farkındalık geliştirme - Hakların nasıl savunulabileceğini ve ihlal edilebileceğini anlama - Hakları savunma ve ihlalleri sona erdirmede aktif katılıma yönelik, işbirliği temelli beceriler geliştirme
Hazırlık	- Yaşam çevrenizde, sağlık, güvenlik ve çevreyle ilgili birkaç durum seçin (örneğin tuvaletler, lokantalar, geri dönüşümle ilgili uygulamalar gibi) - İHEB ve ÇHS'nin çocuk dostu versiyonlarında ilgili maddeleri belirleyip çocuklar için bunların kopyasını çıkartın - Yaşam çevrenizin haritalarını çıkartıp çoğaltın - Bu etkinlikle kimi yerel kurumlara eleştirel biçimde yaklaşılacağından, buralardaki görevlileri önceden bilgilendirin - Çocukların ulaştıkları sonuçları ve önerilerini sunup olası değişiklikleri tartışabilecekleri ilgili yerel görevlilerle bir toplantı düzenlemeye çalışın
Malzemeler	- İHEB ve ÇHS'nin çocuk dostu versiyonlarının her çocuk için birer kopyası veya bunların pano kağıdına (büyük boy kağıda) yazılması - Her grup için bir dijital veya polaroid kamera - Not almak ve çizim yapmak için bloknotlar ve kalem - Yaşam çevrenizin haritaları - Tercihe bağlı: Dijital fotoğrafların basılabileceği aygıt

Yönerge

- Muhabirlerin gerek basılı medyada gerekse TV'de ne gibi bir iş yaptıklarını çocuklarla tartışın. Onlara, foto muhabiri olacaklarını ve sağlık, güvenlik ve iyi bir çevre haklarının yaşadıkları toplulukta ne durumda olduğunu çektikleri fotoğraflarla ortaya koyacaklarını söyleyin. Çocuklar, bu haklara saygı gösterildiği, insanların bu haklardan yararlandıkları veya tersine bu hakların ihlal edildiği örnekler bulabilirler.
- Bu hakları çocuklarla birlikte gözden geçirin. İlgili maddeler işaretlenmiş olarak onlara İHEB ile ÇHS'nin çocuk dostu versiyonlarını verin. Ayrıca İHEB 25. madde ile ÇHS Madde 3.3, Madde 24 ve Madde 27'yi büyükçe bir tabaka kâğıdın üzerine yazarak bunların anlamını çocuklarla tartışabilirsiniz. Çocuklara, muhabirliğini yapacakları hakların bunlar olduğunu anlatın ve bu haklarla ilgili durumların yaşam çevrelerinde nerelerde gözlenebileceğinin örneklerini verin (örneğin okullarındaki yangın güvenliği; gıda maddelerinin üretildiği, hazırlandığı veya satıldığı yerlerdeki sağlık koşulları; temiz hava, su ve çevre gibi). Çocuklardan, bu hakların içinde bulundukları yaşam çevrelerinde nasıl gözlenebileceğini sorun ve başka örnekler vermelerini isteyin.
- Çocukları 3-4 kişilik gruplara ayırın. Gruplardan her birine bir fotoğraf makinesi ve özel bir görev verin. Örneğin:
 - A grubu okuldaki ve başka kamusal yerlerdeki güvenlik koşullarını inceleyebilir (örneğin yangın söndürme aletlerinin nerede olduğu, kullanıma hazır durumda olup olmadıkları, acil çıkış

- kapılarına kolay ulaşıp ulaşamadığı, çocukların acil durumlarda ne yapılması gerektiğini bilip bilmedikleri, vb.).
- B grubu trafikle ilgili güvenlik konularına eğilebilir (Kaldırımlar güvenli mi? Caddelerde karşıdan karşıya geçilebilecek güvenli yerler var mı? Sokaklar ve kaldırımlar düzgün ve bakımlı mı? Trafikte hız kontrolü yapılıyor mu? Geceleri sokak lambaları yanıyor mu?).
 - C grubu yemek yenilen yerlerle ilgili çalışma yapabilir (marketler ve restoranlarda hijyen koşullarına uyuluyor mu? Servis edilen yiyecek ve içeceklerin besleyici özellikleri konusunda bilgi veriliyor mu? Suyun temiz olması için gerekli denetimler yapılıyor mu?).
 - D grubu ise çevreyle ilgili konulara yoğunlaşabilir (Hava kalitesini öğrenmenin yolları var mı? Yakın çevrede yeşil alanlar bulunuyor mu? Sokaklar ve kamuya açık alanlar temiz mi? Çöpler düzenli toplanıyor mu? Plastik maddeler, cam ve kâğıt gibi atıklar için geri dönüşüm sistemleri var mı?).
- Gruplara konularını ele alıp tartışmaları ve konularıyla ilgili kanıtları nasıl bulacaklarını planlamaları için zaman verin. Belirli alanlara girebilmek için kimlerle görüşmeleri gerektiğini bilmelerini sağlayın (örneğin okulun veya parkın bekçileri gibi). Ayrıca fotoğraf çekmesini de bilmeleri gerekir. Çocuklara konularını tartışıp nasıl kanıt arayacaklarını belirlemek için zaman verin. Her grup içinde bir çocuk not alıp çekilen fotoğrafların başlıklarını vermeli, diğeri çekilen resimle belirli bir insan hakkını ilişkilendirmeli, bir başkası da durumla ilgili neler yapılabileceğine ilişkin önerileri hazırlamalıdır.
 - Grupların her birinden planlarını tüm gruba sunmalarını isteyin. Rapor görevlerinin tamamlanacağı zaman süresini belirleyin.
 - Gruplar fotoğraflarını çektikten sonra küçük bir sergi düzenlemeleri için onlara zaman verin. Düzenlenen her sergide şunlar yer almalıdır:
 - Serginin adı.
 - Gruptaki çocukların adları.
 - Nerede ne zaman çekildiği ve neyi gösterdiği olmak üzere her fotoğrafa bir başlık.
 - Gözetilen/ihlale uğrayan insan hakkı veya haklarına ilişkin görüşler.
 - Gözlenen ihlallere ilişkin tavsiyeler ve olumlu örneklerle ilişkin övgüler.
 - Sergiye velileri ve çevrenizden kişileri davet edin.
 - Sergiye görmeleri, çocukları dinleyip kaygılarını öğrenmeleri, önerileri duymaları ve olası değişiklikleri tartışmaları için yaşam çevrenizin ileri gelenlerini (belediye başkanı, okul müdürü, belediye meclisi üyeleri, yerel dernekler) davet edin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

- Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - Muhabirlik işini sevdiniz mi?
 - İstedığınız örnekleri bulmakta güçlük çektiniz mi?
 - Durumun bir fotoğrafla 'yakalanması' güç müydü?
 - Fotoğraflara başlık bulmak güç müydü?
 - Övgüleri ve önerileri dile getirmek güç müydü?
 - İçinde bulunduğunuz çevre hakkında herhangi bir şey öğrendiniz mi? Kendiniz hakkında? Herhangi bir şeye farklı bir gözle bakmaya başladığınız oldu mu?
 - Fotoğraf makinesi durumları ortaya koymakta yararlı bir araç olabilir mi? Yazmak yararlı olabilir mi?
 - Bu tür durumları ortaya koyacak başka araçlar aklınıza geliyor mu?
 - Bir resim, yazıya fazladan bir şey katıyorsa bu fazladan şey ne olabilir?

2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:

- Yaşam çevrenizde insan haklarının durumuyla ilgili neler öğrendiniz?
- İnsan haklarının korunduğu ve bu haklardan yararlanıldığı kimi olumlu örnekler hangileriydi?
- İnsan haklarının ihlal edildiği kimi olumsuz örnekler hangileriydi?
- İnsan haklarını daha ileriye götürmek için somut öneriler yapabilir miyiz? Kime? (okul yöneticileri, veliler, belediye başkanı, belediye meclisi, medya, öğretmenler?)
- ÇHS, çocukların kendilerini etkileyen konularda görüşlerini serbestçe dile getirme haklarını güvence altına almaktadır. Siz bu haktan yararlanıyor musunuz? Yararlanıyorsanız nasıl? Bu haktan en etkili biçimde nasıl yararlanabilirsiniz? Bunun için ne tür beceriler gerekiyor?

Takip önerileri

- 100. sayfadaki 'HAKLARIN HARİTAYA YERLEŞTİRİLMESİ' etkinliği bu hakların toplulukta nasıl gerçekleştiğini ele almaktadır.

Eylem fikirleri

- Çocuklardan daha iyi olması için çalışmayı istedikleri en az bir durum belirtmelerini isteyin. Bu seçimin nedenlerini ve sorunu ele almanın olası yollarını tartışın.
- Bu çalışmanın okulun tümüne ve çevresine gösterilmesi de kendi adına önemli ve ilginç bir etkinlik olacaktır. Gösterimi kamusal bir yerde (postane, belediye salonu, okul, gençlik merkezi gibi) düzenlemeye çalışın ve çevredekileri katılmaları için davet edin.
- Sağlık ve güvenliğin korunması açısından gerçekten ve özellikle iyi çalışmalar yapan kurumlara kutlama mesajları iletin; bu standartları gözetmeyenlere ise üzüntülerinizi bildirin.
- Eğer henüz yapmamışsanız yerel yönetici ve ileri gelenleri gelip bu konuları çocuklarla tartışmaları için davet edin. Değişimin gerçekleşebilmesi için çocuklarla diğerleri arasında işbirliğine gidilmesini hedefleyin.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinlik, insan haklarıyla ilgili diğer konularda da muhabirlik için kolaylıkla uyarlanabilir (örneğin şiddet, cinsiyet eşitliği, engelli veya azınlıklara mensup çocuklar, bilgiye ulaşım, oyun ve serbest zaman).
- Eğer çocukların muhabirlik yaptıkları konular okullar veya diğer kurumlarsa, bu tür yerlerin yetkilileriyle işbirliği ve/veya izin için onay almaya çalışın. Katılıp çocuklarla birlikte çalışmalarını değişimi ortaya çıkarma açısından önemlidir.
- Bu muhabirlik alıştırmalarının salt ihlallere yönelik olmayıp aynı zamanda iyi giden işleri de değerlendirmeye yönelik olduğunu vurgulayın. Sağlık, güvenlik ve çevre standartları gibi konularda koruyucu ve iyi iş yapanların tanınıp bunlara değer verilmesinin de önemli olduğunu belirtin.
- Çocuklara fotoğraf makinesinin nasıl kullanılacağını göstermek ve iyi fotoğraf çekmek için ipuçları vermek durumunda kalabilirsiniz. Bütün çocukların fotoğraf makinesi kullanmayı öğrenmelerini ve fiilen kullanma fırsatı bulmalarını sağlayın.

Çeşitlemeler:

- Çocuklara belirli duygularla (korktukları, gizemli buldukları, rahatladıkları, mutlu oldukları, rahatsız oldukları durumlar) ilişkilendirdikleri fotoğraflar çekmelerini söyleyin.
- Eğer fotoğraf makinesi bulup kullanmak mümkün değilse çocuklar gördüklerini sözlerle, resim yaparak veya ses kayıt cihazına alarak ortaya koyabilirler.

31. Resim Oyunları

Bir resim binlerce söz ve daha fazlasını söyler!

Konular	Ayrımcılık, Genel olarak insan hakları, Medya ve internet
Zorluk	Düzyey 2
Yaş	8-13
Süre	30 dakika
Grup büyüklüğü	2-20 çocuk
Erkinlik türü	Resimlerle oyun
Genel bakış	Çocuklar, kalıpları, farklı perspektifleri, görüntülerin nasıl bilgilendirebileceğini ve yanlış bilgilendirebileceğini görmek üzere görüntülerle çalışırlar
Amaçlar	- Gündelik yaşamda insan haklarıyla ilgili farkındalık geliştirme 'Görsel okuryazarlık', dinleme ve iletişim becerilerini geliştirme - Duygudaşlığı (empatiyi) ve insanlık onuruna saygıyı yaygınlaştırma

Bu etkinlikte insan haklarıyla ilgili çeşitli temaları işleyen resimlerle nasıl çalışılabileceği konusunda üç farklı fikir bulacaksınız. Bunlardan hangisi sizin grubunuzdaki çocuklar için en uygunuysa onu kullanın.

31a. Tablonun bir Bölümü

Genel bakış	Çocuklar önce bir resmin yalnızca bir bölümüyle ilgili sonuçlar çıkarır, daha sonra resmin tamamını görür
Hazırlık	Yoksulluk veya yeterli yaşam standardı ile ilgili basit bir öykü anlatan resimler bulun. Bu resimleri kartonların üzerine yapıştırın ve bu resimlerin her birini öyle bir biçimde kesin ki bir parça resmin tamamının anlattığından farklı bir şeye işaret etsin
Malzemeler	- Resimler - Karton ve yapıştırıcı - Zarflar - Avrupa Konseyi (CoE) web sayfasından indirilmiş karikatürler

Yönerge

- Çocukları ikiyeşerli gruplara ayırın. Her çiftte içlerinde resim seti olan iki zarf verin.
- Etkinliği açıklayın:
 - Gruptaki çocuklardan biri zarfı açar ve içindeki resmin bir parçasını eşine verir.
 - Resmi alan çocuk bu resimde neyin anlatıldığı hakkında görüşünü belirtir (örneğin resimde kim var, resimde ne oluyor gibi).
 - Resmin herhangi bir insan hakkıyla ilgili olup olmadığını eşinize sorun.
 - Ardından eşinize resmin ikinci parçasını verin ve şimdi resmin tamamını gördükten sonra durumun ne olduğunu anlatmasını isteyin.
 - Resmin tamamı belirli bir insan hakkıyla ilişkili mi?
 - Rolleri değişerek devam edin.

Kaynak: PUSULA:
Gençlerle İnsan
Hakları Eğitimi
Kılavuzu, İstanbul
Bilgi Üniversitesi
Yayınları, İstanbul,
2008, s. 192.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

- Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - Bu etkinlikte sizi şaşırtan herhangi bir şey oldu mu?
 - İkinci parçayı da aldığınızda resim nasıl değişti?
 - Resmin tamamına baktığınızda bu resim hangi haklarla ilgili?
- Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği algılamayla ilişkilendirin:
 - Bir durumun yalnızca bir parçasını gördüğünüz veya duyduğunuz için yanlış fikir sahibi olabileceğiniz başka durumlar aklınıza geliyor mu?
 - İnsanlar sizce hangi sıklıkta gördüklerini kabul ederler ve gördüklerinin gerçeğin tamamı olmayabileceğini unuturlar?

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinliği “buz kırıcı” olarak kullanabilirsiniz.
- Çeşitlemeler:
 - Bir çiftin elindeki resimleri başka bir çiftin resimleriyle değiştirmesi şeklinde etkinliği daha da ilerletin. İkinci turda iş daha kolaylaştı mı? Yoksa daha mı güç oluyor? Neden?
 - İki çifte aynı resimleri verin. Daha sonra, vardıkları sonuçları karşılaştırmak için iki çiftin dörtlü olarak bir araya gelmelerini söyleyin.
 - Gazete resimlerini kullanın. Önce resmi değerlendirin sonra da resmin ait olduğu haberi veya yazıyı okuyun.

31b. Başlıklar

Genel bakış	Çocuklar önce bir grup resme başlık yazarlar ve ardından farklı izlenimlerini tartışırlar
Hazırlık	- İlginç yanları olan 8-10 resim bulun ve numaralayın - Büyükçe bir kâğıdı elinizdeki resim sayısı kadar bölmeye ayırın
Malzemeler	- Numaralandırılmış resimler - Her çift için pano kâğıdı, kâğıtlar ve kalem - Her çift için yapıştırıcı ve makas

Yönerge

- Resimleri masanın üzerine dağıtarak koyun. Çocukları ikiyeşerli gruplara ayırın ve her gruba her resim için başlık yazmasını söyleyin. Yazdıklarını başkaları da okuyacağı için okunaklı yazmalarını isteyin.
- Herkes görevini tamamladığında resimleri sırayla kaldırıp gösterin ve gönüllülerden buna yazdıkları başlığı okumalarını isteyin.
- Resimleri büyük tabaka bir kâğıdın veya ilan tahtasının üzerine yerleştirin ve çocuklardan başlıklarını bir ‘afiş’ olacak şekilde resimlerin altına iliştiirmelerini isteyin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

- Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - Resimlere başlık yazmak güç müydü? Evetse neden, hayırsa neden?
 - Sizce iyi bir resim başlığı nasıl olmalıdır?
 - Eğer bir resim zaten binlerce sözcük demekse, resim başlığı yazmanın ne gereği var?

2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği çeşitlilikle ilişkilendirin:

- Belirli bir resme ilişkin yorumlamalarda büyük farklılıklar var mıydı? Neden?
- Yazdığınız başlıkların herhangi birinin aslında yanlış olduğunu düşündüğünüz oldu mu?
- Aynı şeye ilişkin farklı yorumlamaların olması neden iyi bir şeydir?

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Ortalıkta olup bitene ilişkin, hem ilginç hem de çeşitlilik sunan, ayrıca bir ölçüde de belirsizlik içeren resimler arayın.
- Afişleri daha çekici hale getirmek için renkli kağıt ve kalemler kullanın.

31c. Konuşma Balonları

Genel bakış	Çocuklar resimleri analiz eder ve karakterleri balonlarla konuştururlar, ardından izlenimlerini karşılaştırırlar
Hazırlık	- Resimleri çoğaltın: İkili grupların her birine aynı resmi verin. V. Bölüm'deki insan hakları konularında kullanılan şekillerden yararlanabilirsiniz - Sorulardan hareketle bir çalışma sayfası hazırlayın: Kim? Ne? Nerede? Ne zaman? Nasıl?
Malzemeler	- Her ikili için çalışma sayfası, kâğıt ve kalem - Yapıştırıcı

Yönerge

- Çocukları ikiyeşerli gruplara ayırın. Gruplardan her birine bir resim, çalışma sayfası, kâğıt, kalem ve yapıştırıcı verin.
- Çocuklardan şunları yapmalarını isteyin:
 - Resme bakın ve resimle ilgili şu soruları çalışma sayfasında yanıtlayın: Kim? Ne? Nerede? Ne zaman? Nasıl?
 - Resmi çalışma sayfasına yapıştırın.
 - Resimdeki karakterler için konuşma balonları yapın ve dediklerini bu balonların içine yazın.
- Karşılaştırma açısından aynı olan resimler yan yana gelecek şekilde ikiyeşerli grupların resimlerini duvara asmalarını isteyin. Çocuklardan bütün resimlere bakmalarını ve konuşma balonlarında yazılı olanları okumalarını isteyin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

- Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - Resimlerle ilgili soruların yanıtlanması ne bakımdan güçlü? Ya balonların içini doldurmak?
 - Aynı resme ilişkin olarak sizin yaptığınız analizle diğer ikilinin yaptığı analiz karşılaştırıldığında ne gibi bir durum ortaya çıkıyor?
 - Bu resimlerde ne tür kalıplaşmış yargılar ortaya çıkarıldı? Ya konuşma balonlarında?

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

İnsanların gördükleri resimlerin yanı sıra hayvanların olduğu resimler de kullanın. Bu, kalıplaşmış yargıların tartışılmasında etkili olabilir. Önce karikatürlerde hayvanların nasıl kalıpcı biçimlerde gösterildiklerine işaret ederek başlayın ve ardından grubunuza kendi resimlerindeki ve konuşma balonlarındaki kalıpcılık örneklerini bulmasını söyleyin.

32. Sessiz Konuşmacı

Dudaklarımı oku!

Konular	Ayrımcılık, Sağlık, Katılım
Zorluk	Düzey 2
Yaş	8-13
Süre	45 dakika
Grup büyüklüğü	6-21 çocuk
Erkinlik türü	Rol oynama, tahmin oyunu
Genel bakış	Çocuklar hiç ses çıkarmadan ÇHS'den bir madde okurlar, ekipteki diğerleri dudak okumasıyla bu maddenin hangisi olduğunu bulmaya çalışırlar
Amaçlar	• İşitme engelli kişilerin karşılaştıkları güçlükleri anlamak • Dudak okuma becerisini ve buna elverişli koşulları anlamak • ÇHS maddelerini gözden geçirmek • Pozitif ayrımcılık ihtiyacını kavramak
Hazırlık	• Her çocuk için ÇHS'nin seçilmiş maddelerini içeren kartlar hazırlayın. Her kartta maddenin adı ve numarası ve bunun çocuk dostu versiyonu olmalı • Bir kutuyu keserek konuşmacı için TV ekranına benzer bir şey yapın veya mevcut kukla sahnesini kullanın • Her çocuk için çocuk dostu ÇHS'yi çoğaltın.
Malzemeler	• ÇHS maddeleri yazılı kartlar • Çocuk dostu ÇHS kopyaları • Konuşmacı için bir tür ekran • ÇHS kartlarının bulunacağı torba veya sepet

Yönerge

1. Bu etkinliğin, etkinlik süresince oyunlarda elde edilen puanları tutması için bir gönüllü gerektirdiğini söyleyin ve bu iş için bir gönüllü isteyin. Diğer çocukları 3'er veya 4'erli gruplara ayırın. Çocuklardan her birine ÇHS'nin çocuk dostu kopyasını verin. Belgeyi herkesin bilmesini sağlamak için ÇHS üzerinden çocuklarla birlikte geçin.
2. Etkinliği açıklayın:
 - a. Her ekipten bir çocuk 'sessiz konuşmacı' olacaktır. Puanlayıcı bu çocuğun bir ÇHS kartı almasını sağlar. 'Sessiz konuşmacı' bunun üzerine ekrana çıkar, maddenin adından ve sayısından başlayarak hiç ses çıkarmadan, yalnız dudaklarını oynatarak maddeyi tümüyle ve durmadan okur. Konuşmacının ekibindeki üyeler, konuşmacının dudak hareketlerine bakarak hangi ÇHS maddesinin okunduğunu tahmin etmeye çalışırlar.
 - b. Puanlamacı her turun ardından ekiplerin aldıkları puanı kaydeder. Ekipler şu puanları alabilir:
 - c. Eğer bir ekip maddenin hem adını hem de metnini anlarsa 3 puan alır.
 - d. Eğer bir ekip maddenin yalnızca adını/ilgili olduğu hakkı tahmin ederse 1 puan alır.
 - e. Eğer bir ekip konuşmacı bitirdiğinde hiçbir tahminde bulunamazsa sıfır puan alır.
3. Etkinliği başlatın. Her ekipten bir üye 'sessiz konuşmacı' olduktan sonra ilk turun puanlarını açıklayın. Bu turda en yüksek puanı alan ekip ikinci tura başlar. Bütün çocuklar konuşmacılık rolünü oynayınca kadar devam edin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Dudak okuması sırasında neler hissettiniz? Zor muydu? Eğlenceli miydi? Yorucu muydu?
 - b. Hangi koşullar dudak okumasını kolaylaştırdı? Hangileri zorlaştırdı?
 - c. Sessiz okuyucu olarak diğerlerinin okuduklarınızı anlayabilmesi için neler yaptınız?
 - d. Bazılarını anlamak diğerlerinden daha kolay mıydı?
 - e. Kimi seslerin ve sözcüklerin anlaşılması diğerlerine göre daha kolay mı?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği işitme engelliliği konusuna getirin:
 - a. Yaşadığımız yerlerde bazı kişiler sürekli dudak okumak zorundalar. Bunlar kim?
 - b. İşitme güçlüğü olan birini tanıyor musunuz?
 - c. Bir ses çıkardığınızda dudaklarınızın aldığı biçim nedeniyle dudak okuma bir mesajı çözmek için gerekli bilginin ancak yaklaşık üçte birini sağlar. Peki, sizce her zaman dudak okumak zorunda olsaydınız nasıl olurdu? Yorucu mu olurdu? Yoksa eğlenceli mi olurdu?
 - d. Günlük yaşamınızda cereyan edip işitme sorunu olanlar için özellikle güçlük yaratacak neler vardır?
3. Aşağıdaki türde sorular sorarak işitme engelliliğini insan hakları konusuna getirin:
 - a. İçinde bulunduğumuz toplumda işitme engelli kişiler mutlu ve güvenli bir şekilde yaşamak ve çalışmak için nelere sahipler? Ya katılımda bulunmak için?
 - b. İşitme engelli çocukların özel gereksinimleri var mıdır? Bu gereksinimler nasıl karşılanıyor?
 - c. Toplumun işitme engellilere yardımcı olmak için yaptığı bazı şeyler neler? Ya diğer engellilere?
 - d. İşitme engelli kişilere siz hangi yollardan yardımcı olabilirsiniz?
 - e. Engelli kişilerin gereksinimlerinin karşılanması hakları var mıdır? Neden?
 - f. ÇHS'nin 23. maddesinin engelli çocukların insan haklarından yararlanabilmek için destek görme hakları olduğunu açıkça belirttiğini anlatın. Bir engellilik durumu çocukların insan haklarından yararlanmalarını nasıl engelleyebilir? Bu durumdakiler ne tür yardıma gereksinim duyar?

Takip önerileri

- 86. sayfadaki 'GÖZLER BAĞLI' başlıklı etkinlik, görsel engelli kişilerin özel gereksinimlerini ele almaktadır.

Eylem fikirleri

- Çocuklar, işitme engelli çocukların özellikle güçlük çekecekleri durumları değerlendirmek üzere okullarında ve kendi çevrelerinde bir 'sessiz araştırma' yürütebilirler. Ardından, bu tür durumları iyileştirmek için neler yapılabileceği araştırılır.
- Çocuklara günümüzde artık gerçek dil olarak kabul gören işaret dilleri olduğu anlatılabilir. Ülke-lerinde kullanılan işaret dilini onlara tanıttın.
- Çocuklar, sesli mesajlara görsel çözümler düşünerek işitmeyen çocuklara malzeme üretilmesine yardımcı olabilirler (örneğin bir yarış başlatılırken sesli işaret yerine bayrak kullanılabilir). Çizgiler veya görsel malzemelerle öyküler hazırlanabilir veya bir metin okunurken aynı sırada bir yorumcu onu işaret diliyle de anlatabilir. Yörenizdeki İşitme Engelliler Derneği ile ilişkiye geçerek çocukların yapabilecekleri başka şeyler hakkında bilgi alın.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu oyun çocukların yaşlarına, okuma becerilerine ve insan haklarına ilişkin daha önceki bilgilerine göre uyarlanmalıdır. Eğer çocuklar iyi okuyamıyorlarsa veya insan hakları konusu daha önce kendilerine anlatılmamışsa, onlara maddelerin tümünü değil de yalnızca hangi haklara ilişkin olduklarını gösteren başlıkları sorarak oyunu basitleştirmeniz gerekir.
- Etkinliği asıl amacından saptırabileceğinden, puanlama meselesini mümkün olduğunca geri plana itin. Bir turdaki puanları yalnızca tur bittiğinde açıklayın ve en yüksek puanı alan ekibin bir sonraki tura başlamasına izin verin. Çocuklar size bu yönde baskıda bulunsalar bile etkinlik için toplam puan hesabı yapmaktan kaçının.
- Başlamadan önce oyundaki yönteme alışmak için çocuklardan birisinin, ses çıkarmadan gruptaki bir çocuğun adını söylemesi ve diğerlerinin bu adı tahmin etmesi yoluyla deneme yapmalarını isteyebilirsiniz.
- Yüz ve beden jestlerinin geçerli sayılıp sayılmayacağını netleştirin. Küçük çocuklar bu ek ipuçlarına ihtiyaç duyabilir.

33. Sevgili Günlük

Benim ayak kabılarımla bir kilometre yürü...

Konular	Ayrımcılık, Sağlık ve refah, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma
Zorluk	Düzyey 2
Yaş	8-13
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	6-20 çocuk
Erkinlik türü	Öykü anlatma, tartışma
Genel bakış	Çocuklar aynı deneyimin üç farklı anlatımını okuyup insanlar hakkındaki yanlış yargıları tartışırlar
Amaçlar	• İletişim ve gözlem becerilerinin kullanılması • Duygudaşlık (empati) geliştirme • Yargılayıcı tutumların farkına varma • Kişisel deneyimin öznelliğini kavrama • Eğitim, oyun ve sağlık haklarının tartışılması
Hazırlık	Öyküleri çocukların gerçekliğine ve/veya öğrenme hedeflerine uyarlama
Malzemeler	Üç öykünün kopyaları

Yönerge

1. Üç çocuk, en son yaz kampı sırasında tuttıkları günlüklerine yazdıkları anılarını okumamıza izin vermiştir. Çocukları üç gruba ayırın ve her bir gruba okuması için bu öykülerden birini verin.
2. Öyküleri okuduktan sonra çocukları bir araya toplayın ve kamptakilerin bir gün içinde yaşadıklarını ele alın (bilmece çözme, öğle yemeği, futbol, sal yapma, nehri geçme). Bunlardan her birinde durun ve kendi karakterlerinin ne yapmış, ne düşünmüş ve ne hissetmiş olduğunu çocuklara sorun. Bu noktadayken, çocukların kampçıların farklı tepki ve duygularının nedenlerine girmelerinden kaçının.
3. Grup takilere öyküsünü okudukları çocuğu betimlemelerini söyleyin. Aşağıdaki türdesorular sorarak üç çocuğun aynı olaylara ilişkin nasıl olup da bu kadar farklı deneyimler yaşamış olabileceklerini tartışın:
 - a. Bu çocuklar birbirlerini neden yanlış anladılar?
 - b. Eğer birbirlerinin yaşamları konusunda daha fazla bilgi sahibi olsalardı farklı davranmış olabilirler miydi? Nasıl?
 - c. Birbirlerini nerelerde yanlış anladılar?
 - d. Bu yanlışlara nasıl düştüler?
 - e. Bir başkası hakkındaki görüşlerinizde yanlışlar yaptığınız oldu mu?
 - f. Başkaları hakkında yanlış yargılarda bulunursak ne olur?
 - g. Başkalarıyla ilgili yanlışlar yapmaktan nasıl kaçınabiliriz?

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Bu üç öykü hakkında ne düşünüyorsunuz?
 - b. Böyle bir gün hoşunuza gider miydi? Evetse neden, hayırsa neden?
 - c. Bu öyküler gerçekçi mi?

- d. Bu çocuklardan herhangi biriyle kendinizi özdeşleştirebiliyor musunuz? Hangisiyle? Neden?
 - e. Yoksul olsanız veya okuma yazma bilmeseniz bile arkadaşlarınız olabilir mi?
 - f. Arkadaşlık ne anlama gelir?
 - g. Yaşadığınız toplulukta başkalarına göre daha dezavantajlı durumda kişiler var mı? Kimler?
 - h. Bu durumu değiştirmek için neler yapabiliriz?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
- a. Kamptaki çocuklar hangi insan haklarından yararlanmaktaydılar?
 - b. Evlerinde hangi insan haklarından yararlanırlar?
 - c. Bu çocuklardan herhangi birinin hakları ihlal edildi mi?
 - d. Bu ihlalden nasıl etkilendiler? Bu durum geleceklerini ne yönde etkiler?
 - e. Bunun gibi hak ihlallerini önlemek için neler yapılabilir?

Takip önerileri

- Bu öykülerdeki durumları resimle anlatın (örneğin “Büyük serüven günü”, çocuklardan her biri kendi ev ortamlarındayken, vb.).
- 183. sayfadaki ‘KİMİN İÇİN EN ÖNEMLİ?’ ve 197. sayfadaki ‘YENİ BİR KITAYA YELKEN AÇMAK’ aynı duruma ilişkin birbiriyle çelişkili tepkiler ve öncelikler üzerinde durmaktadır.

Eylem fikirleri

Kendi grubunuz içinde benzer yanlış anlamalardan kaçınmak için çocuklarla birlikte olmanın davranış kurallarını hazırlayın.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Öyküler kimi çocuklara aşırı gerçek dışı veya yabancı gelebilir. Bu durumda öyküleri kendi çocuk grubunuzun gerçekliklerine ve duyarlılıklarına uyarlayın. Ancak bunu yaparken gerçek yaşamlarına çok benzeyen öykülerle bazı çocukları yalıtılmış duruma düşürmekten veya mahcup etmekten kaçının.
- Özellikle engelli çocuklarla çalışma yaparken, çocukların kendileriyle ve çevrelerindeki başkalarıyla ilgili tutumlarına duyarlı olun. Çocukların, engelli arkadaşlarının dezavantajlı durumlarını tartışmalarına izin verin; ancak bunu, çocukların yaşamlarında istedikleri fırsatlara sahip olmaları ve haklarına saygı gösterilmesi gerektiğine ilişkin vurgularla dengeleyin.
- Kimi çocuklar kendilerini öykülerde geçen çocuklarla özdeşleştirebilecekleri için, bilgi alma bölümünde titiz olmak gerekir. Bu öykülerin kimi çocuklarda tetikleyebileceği kalıplaşmış yargılara dikkat edin. (Örneğin durumları iyi olan çocuklar için “Bunların hiç sorunu yok”, “Bunlar züppe” türü, dezavantajlı çocuklar içinse “Onları destekleyecek aileleri yok ki” veya “Hepsi tembel” türü yargılar). Bu öykülerin önemi, başkalarının, yanlış varsayımlara dayanarak hemen sonuçlara sıçramak yerine nasıl davrandıklarını çocukların kavramalarına imkân tanınmasıdır.
- Tartışmalar sırasında, belirli bir karakterin ne yaptığı ile ne düşündüğü ve hissettiği arasında net bir ayırım yapın.

Çeşitlemeler:

- Öyküleri çocuklara yüksek sesle okuyun veya onların okumasını isteyin. Sonra, 3. adımdaki gibi tartışmayı açın. Birlikte sorgulama sorularını her öykünün ardından yöneltebilirsiniz.
- Çocuklar, kamptaki üç çocuğun günün her bölümünde yaptıklarını canlandırsınlar. Ardından bunu yapan çocuklara her seferinde neler hissettiklerini sorun. Bir başka yol olarak da, gruptaki iki çocuktan kamptaki her bir çocuğun durumunu canlandırmasını isteyin. Bunlardan biri çocuğun dışı karşı söylediklerini ve yaptıklarını, diğeri ise o çocuğun iç duygu ve düşüncelerini canlandıracaktır.

Uyarlama:

- Daha küçük yaşlardaki çocuklar için kamptaki günün nasıl geçtiğini hatırlamaları için görsel malzemelere gerek olabilir. Gereğinden çok bilgi dikkati dağıtabilir ve bilgi alma bölümünü çok güçleştirebilir. Çocuklar bir diğerine geçmeden önceki öyküyü iyi kavramış olmalıdırlar.

DAĞITILACAK MALZEME: ÖYKÜLER

Yaz aylarında pek çok çocuk yaz kamplarına gider. Aşağıdaki öyküler aynı yaz kampında birbirleriyle ilk kez tanışan üç çocuğun günlüklerinden alınmıştır. Çocuklar aynı yaşlarda olup aynı etkinliklere katılmışlardır. Bir gün kamptaki gençlik liderleri ‘Büyük Serüven Günü’ düzenlemiştir. Gece, üç çocuk da o günle ilgili izlenimlerini günlüklerine yazmıştır.

Margaret, el feneri ışığında yatak örtüsünün altında yazıyor.

Sevgili Günlük,

Ne güzel gündü ama! Bir sürü çılgınca şey yaptık ve öyle sanıyorum ki yaşamımın en güzel günlerinden biri olabilirdi. Heyecan verici şeyler yaptık, hatta bunlardan kimileri tehlikeli bile olabilirdi. Ama hiç korkmadım. Hoşlanacaklarını umduğum kimi şeylerden hoşlanmayan arkadaşlarımdan farklıydım. Elsa ve Arda’nın bugün bu kadar tuhaf olmaları ise iyi değildi.

Ama en iyisi baştan anlatayım. Sabah kalktığımızda liderlerimiz bizi gruplara ayırdı. Benim grubumda Elsa ile Arda vardı. İki-sini de severim. Dün de birlikteydik ve birbirimize fıkralar anlatıp gülmüş, hoş vakit geçirmiştik. Lider bize her biri gizli şifreli üç mesaj verdi. Bunları çözecektik. Çözümü ilk bulan ben oldum. Bir süre sonra Arda da çözdü. Ama Elsa çok ağırdı. Kendisine yardıma ihtiyacı olup olmadığını sorduğumda bu oyunu sevmeyişi, gizli şifre çözmenin kendisine çok sıkıcı geldiğini söyledi. Sonra fark ettim ki elindeki kâğıdı ters tutuyor. Güldüm ve böyle bakarak hiçbir şeyi çözemeyeceğini söyledim. Bana öfkeyle baktı ve kâğıdı buruşturup attı. “Böyle şeyler okumak değil oyun oynamak istiyorum” dedi. Pek akıllı olduğunu sanmıyorum. Okumayı söküp sökmediğinden de emin değilim; eğer bilmiyorsa tuhaf, çünkü benim yaşımdaki herkes okuma yazma biliyor! Sonuçta 3 mesajın anlamlarını çözebildik. Sonra nehir kenarına giderek bir başka takımla futbol maçı yaptık. Çok eğlenceliydi. Maçı kazanmak üzereyken Elsa’nın bir hatası yüzünden kaybettik. Top ne zaman kendisine gelse eliyle dokunuyor, diğer takımdakilere tekme atıyor, pek çok hata yapıyordu. Sanki daha önce hiç futbol oynamamış gibiydi. Bu da tuhaf. Oysa biz her okul bitiminde maç yaparız. Bir dahaki sefere Elsa ile aynı takımda oynamayacağım.

Öğle yemeğinden sonra –buradaki yemekler gerçekten berbat– nehri geçmek için kendimize bir sal yapmamız gerekiyordu. Gerçekten heyecanlı bir işti. Çünkü ağaç parçaları bulup bunları ipler ve cins cins düğümlerle birbirine bitiştirecektik. Elsa ile ben kalın ve sağlam ağaç parçası ararken Arda tutup incelerini getiriyordu. Ona erkek olduğundan en az bizler kadar sıkı çalışması gerektiğini söyledim. Bize başının döndüğünü ve sırtının ağrıdığını söyledi. Bana kalırsa çalışmamak için mazeret uyduruyordu. İşimizi bitirdiğimizde, yaptığımız salın en iyisi olduğu görüldü. Liderimiz bile bunu kabul etti. Sonra, lider 3’e kadar sayacak, biz de salın üzerine atlayıp nehirde karşıya geçecektik. Önce ben hamle yaptım, ama suya düştüm. Brrr... Öyle soğuktu ki önce bir çığlık attım. Bereket versin liderimiz bana yardım etti ve sonrasında hepimiz gülmeye başladık. Arkadaşlarıma suyun ne kadar soğuk olduğunu anlatırken Arda oyuna devam etmek istemediğini söyledi. Sanırım suyun soğukluğu onu ürkütmüştü. Arda’nın böyle ödle bir olduğunu bilmiyordum. Önce ağaç toplama işi, sonra da sal! Ona daha cesur olması gerektiğini söylediğimde ağlayarak uzaklaştı. Ben de artık onunla aynı grupta olmak istemiyorum. Gerçekten de, grup liderine gidip beni bir başka gruba koymasını söyleyeceğim. Çünkü Elsa aptal, Arda da muhallebi çocuğu. Bu olaylardan sonra Elsa ve Arda ile bir daha hiç konuşmadım... Durun bir dakika, kamp nöbetçileri geliyor galiba. Sana iyi uykular sevgili günlüğüm. Yarın sana yeni haberler getiririm.

Sevgiler, Margaret

DAĞITILACAK MALZEME: ÖYKÜLER

Aşağıdaki günlük, liderlerden birinin yardımıyla Elsa tarafından yazıldı:

Merhaba günlük,

Benim adım Elsa ve sen benim ilk günlüğümün. Umarım uzun süre benimle kalırsın. Grubumuzun liderinden bu sayfayı benim için yazmasını istedim. Bana, büyüdüğümde kampta neler olduğunu buradan okuyabileceğimi söyledi. Doğrusu bu fikir hoşuma gitti. Diğer çocuklardan uzaktayız, çünkü onların bu işte bana grup liderinin yardımcı olduğunu bilmelerini istemiyorum.

Bugün etkinliklerle dolu bir gündü. Sabah Margaret ve Arda ile aynı grupta olmak zorundaydım. Arda'yı Margaret'ten daha çok seviyorum. Margaret her şeyi en iyi kendisinin bildiğini sanıyor!

Her şey, çözmemiz gereken şifrelerle verilen mesajlarla başladı. Böyle şeyleri sevmiyorum, çünkü henüz iyi okuyamıyorum. Margaret ise hep acele ediyor, bağırıp çağırıyor. Keşke iyi okuyabilseydim. O zaman dünyada ne kadar kitap varsa hepsini okurdum. Ne var ki, babam evden ayrıldığından bu yana annem dışarıda çalışıyor ve ben de evde küçük kardeşlerime bakıyorum. Aslında okula gitmek istiyorum, ancak annem sürekli yiyecek bir şeylerimizin olmasının kitap okuyabilmekten daha önemli olduğunu söylüyor. Margaret ve Arda'nın benim okuma bilmediğimi öğrenmelerini istemiyordum. Bu nedenle sanki şifreyi çözmeye çalışıyormuşum gibi yaptım. Ama sonra Margaret bana güldü. Ben de hem üzuldüm hem de kızdım.

Futbol oynarken de buna benzer şeyler oldu. Takımımızın kazanmasını gerçekten istiyordum, ama her yaptığım yanlış oldu. Bu oyunu benim dışımda herkes biliyor. Okuldan döndüklerinde çocukları hep futbol oynarken görüyorum. Ama annem bana "oynamaya zamanın varsa çalışmaya da vardır" diyor. Bu yüzden top oynamasını bir türlü öğrenemedim.

Öğle yemeğinden sonra nehri geçmek için sal yapmaya gittik. İşte, burada Margaret'ten de Arda'dan da iyi olduğumu sanıyorum. Dayanıklı bir sal için nasıl ağaç gerektiğini ve nasıl düğüm atılacağını biliyorum. Ama Arda o kadar tuhaf davrandı ki. Margaret ona suyun çok soğuk olduğunu söylediğinde korkusundan neredeyse altına yapacaktı.

Umarım yarın gene aynı grupta oluruz. Onlara benim de çok şey yapabileceğimi göstermek istiyorum! Ayrıca kamptaki liderleri de çok sevdim.

Yarına kadar hoşça kal.

Elsa

Arda'nın birkaç yıldır tuttuğu büyükçe bir hatıra defteri var. 'Büyük Serüven Günü' için yazdıkları şöyle:

Sevgili günlüğüm,

Ne kadar üzgün ve düş kırıklığı içinde olduğumu anlatmak için sana bir kez daha yazıyorum. Sabah, hoşuma giden kimi etkinlikler yaptık. Evde de hep böyle şeylerle uğraştığımdan gizli şifrenin çözülmesi bana kolay geldi. Futbolda ise her zamanki gibi kalede durdum.

Öğle yemeği çok güzeldi, belki de yediklerimin en iyisi. Evde hep küçük kardeşlerimden sonra yemeğe oturmak zorundayım; burada ise rahatça ve istediğim kadar yiyebiliyorum. Beklemek zorunda değilim. Hatta ikinci kez bile alabiliyorum. Hoşuma da gidiyor. Galiba kilo alıyorum. Döndüğümde o eski "bir deri bir kemik" çocuk olmayacağım!

Ancak, öğleden sonra berbattı. Koca koca ağaç parçalarıyla sal yapıp buz gibi suyu geçecektik. Hiç sevmediğim bir iş. Çünkü emnim hastalanırım ve bunu hiç istemiyorum. Babam bana yeni bir işe girdiğinde beni hastaneye götüreceğini ve orada sorunlarının çözüleceğini söylüyor. O zaman istediğimi yapabilecek, yataкта yatmaktan kurtulacağım. Keşke babam yarın yeni bir iş bulsa. O zaman hızla iyileşebileceğim! Bunu kamptaki diğer çocuklara söylemek istemiyorum, çünkü söylersem evde hiç paramızın olmadığı ortaya çıkar ve bu yüzden benimle alay ederler.

Sevgili Günlük, ne zaman yeniden sağlıklı olabileceğim? Ben de diğer çocuklar gibi olmak istiyorum. Oynamak, koşmak, atlamak istiyorum. Umarım en kısa zamanda olur, ama hiç olmayacağından korkmuyorum da değilim.

İyi uykular sevgili günlüğüm. Yarın da anlatırım. Sırlarımı bir tek sen biliyorsun.

Arda

34. Seyirci Kalmaktan Yardım Etmeye

İyi de ben ne yapabilirim?

Konular	Barış ve insan güvenliği, Şiddet
Zorluk	Düzyey 2
Yaş	7-13
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	4-24 çocuk
Erkinlik türü	Öykü anlatma, tartışma
Genel bakış	Çocuklar, geçmiş yaşantılarından insan haklarını korudukları, haklar açısından mağdur oldukları, herhangi bir ihlale seyirci kaldıkları ve hatta hakları ihlal ettikleri durumlarla ilgili örnekler verir
Amaçlar	- Herkesin yaşamının bir noktasında şiddetle karşılaşabileceğini kavratma - İnsanların birbirlerine saygı gösterme ve birbirlerinin haklarını savunma sorumluluklarının vurgulanması 'Yardımcı' olmanın ne anlama geldiği üzerinde düşünme
Hazırlık	Tercihe bağlı: Tartışma kılavuzunun her gruba verilecek şekilde çoğaltılması
Malzemeler	- Pano kağıtlarıyla tahta kalemleri veya tahta ve tebeşir - İsteğe bağlı: Tartışma kılavuzu

Yönerge

- Çocuklara, yalnızca fiziksel değil sözel ve duygusal anlamda da şiddet ve istismarın insan hakları ihlali anlamına geldiğini anımsatın. Şiddet ve istismarın farklı türlerinden örnekler vermelerini isteyin.
- Çocukları 3-4 kişilik küçük gruplara ayırın. Çocukların her kategoriye tam kavradıklarından emin olarak etkinlik hakkında açıklama yapın.
 - Herkes şiddet ve istismarla ilgili farklı gözlemler hakkında konuşacaktır:
 - birinin incitildiğini veya haksız muameleye maruz kaldığını gördüğünüz bir zaman;
 - bir başkasının incitilmesi veya haksız muameleye tabi tutulması olayına siz de karıştığınız bir zaman;
 - birinin incitildiğini, haksız muameleye maruz bırakıldığını ve kimsenin bu kişiye yardım etmediğini gördüğünüz bir zaman;
 - incitilen ve haksız muameleye maruz kalan birine bir başkasının yardım ettiğini gördüğünüz bir zaman.

Her bir kategoride her seferinde bir adet olmak üzere örnekler vermelerini isteyin. Hiç kimsenin söyledikleri yüzünden cezalandırılmayacağını belirtin.
 - Etkinliğin bu bölümü için 15 dakika süreniz olacak. İşe başlarken birkaç dakika sakince bekleyin ve söyleyeceklerinizi kafanızda tasarlayın.

Not: Eğer çocuklar okuma biliyorlarsa her gruba dört bölüme ayrılmış bir kâğıt verin. Tartışmaları yönlendirme açısından bu bölümlerin her birinde yukarıda sözü edilen dört durumdan biri yer alacaktır.
- Gözlemlerini tartışmak üzere çocukların hepsini bir araya getirin. İlk olarak, izleyenler/olaya karışanlar ayırımına gitmeden incinen veya istismara maruz kalan kişi örnekleri vermelerini isteyin. Sonra, aşağıdaki gibi, bunları 'ihlaller' olarak bir şemaya kaydedin.
- Sonra 'yardımcı olan' kategorisinden örnekler vermelerini isteyin.
- Son olarak 'kenarda izleyen' kategorisinden örnekler isteyin. Şu soruyu yöneltin: "Örneklenen tür durumlarda bir kişi olayı kenarda izlemek yerine başka ne yapabilirdi?" Verilen yanıtları şemaya geçirin.
 - Çeşitleme: 3. adımda oluşturulan şiddet ve istismar listesinden hareketle böyle durumlarda nasıl yardımcı olunabileceğini sorun. Yanıtları kaydedin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

6. Etkinliğin 5. adımında sıralanan yardımcı olacak hareketlere ilişkin önerileri yüksek sesle okuyun. Aşağıdaki türde sorular sorarak insanların insan haklarının korunmasına nasıl yardımcı olabileceklerini tartışın:
 - a. Önerilen hareketlerden hangisinin gerçekleştirilmesi güçtür? Hangisi daha kolaydır?
 - b. Bu listede yer alıp sizin yapabileceğinizi düşündüğünüz işler var mı?
 - c. İnsanları böyle durumlarda yardımcı olmaktan ne alıkoyar?
 - d. Eğer daha çok sayıda insan kenarda durup izlemek yerine yardımcı olursa insan haklarıyla ilgili durumlarda iyileşme sağlanabilir mi?
7. Aşağıdaki türde sorular sorarak birbirimize nasıl yardımcı olabileceğimizi tartışın:
 - a. Bir insanın 'yardım eden' konumuna gelebilmesi için hangi özelliklere ve anlayışa sahip olması gerekir? 'Yardım eden' ile kastedilen insan haklarıyla ilgili konularda harekete geçmektir.
 - b. İnsan hakları adına harekete geçen insanları desteklemek için neler yapabiliriz?
 - c. Grubumuzdaki insanları 'yardım eden' olmaya nasıl özendirebiliriz?
8. Birbirlerine karşı şiddete başvuranlar dahil çocuklara yönelik herhangi bir şiddet veya istismarın bir insan hakları ihlali olduğunu vurgulayarak tartışmayı sonuçlandırın. Bu tür ihlaller dünyanın her tarafında ve her kültürde meydana gelmektedir. İnsan hakları hakkında bir şeyler öğrenmenin aynı zamanda insanların birbirlerinin haklarını nasıl koruyacaklarını da öğrenmelerini gerektirdiğini vurgulayın. Dünyadaki tüm şiddeti ve istismarı ortadan kaldıramayız, ama kendi yaşam çevremizde bu konularda birbirimize yardımcı olabiliriz.

Takip önerileri

Çocukların fiili davranışlarıyla ilgili olup 194. sayfada yer alan 'YARALAYAN SÖZLER' bu tartışmanın gerçek yaşamla ilişkilendirilmesinde yararlı olabilir.

Eylem fikirleri

Eğer grubunuz kendi içindeki etkileşime ilişkin kurallar geliştirmişse, 'yardımcı davranışın' bu kurallar arasında yer alabileceğini tartışın.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Verilen görevi herkesin anladığından, her kategorinin sırayla ele alındığından ve herkesin eşit konuşma şansı yakaladığından emin olmak için gruplar arasında dolaşın.
- Şiddet veya istismar olaylarına bizzat katılım dışında, kişisel deneyimler yerine gözlemlere ağırlık vererek çocukların özel yaşamlarının gizliliğini koruyun.
- Bu etkinlik, yalnızca sizin daha önce birlikte çalışmış olduğunuz çocuklarla gerçekleştirilmelidir. Etkinliğe başlamadan önce grupta 'güvenli alan' duygusu yaratılması önemlidir.

Tercihe bağlı tartışma kılavuzu

Birinin incitildiğini gördüğünüz bir zaman	Birinin incitilmesi olayına karıştığınız bir zaman
Birinin incitildiğini ve kimsenin bu kişiye yardım etmediğini gördüğünüz bir zaman	İncitilen birine başkalarının yardımcı olduğunu gördüğünüz bir zaman.

Şema

İhlal	Ne yapılabilir?

35. Su Damlacıkları

Su, her yerde su var, ama içecek bir damla yok

Konular	Çevre, Genel olarak insan hakları
Zorluk	Düzey 2
Yaş	7-13
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	5-20 çocuk
Erkinlik türü	Deneyimsel öğrenme, öncelik sıralaması, tartışma
Genel bakış	Çocuklar suyu israf etmeden nasıl kullanabileceklerini kararlaştırırlar. Çevre açısından büyük önem taşıyan bu kaynağın tasarrufu için kişisel olarak yapabileceklerini tartışır
Amaçlar	- Gündelik yaşamda doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konusunda farkındalık geliştirmek - Suyun ve genel olarak çevrenin korunmasının yollarını tartışmak - Çocukların haklarının bilincine varmalarına yardımcı olmak - Kaynakların sürdürülebilir kullanımına ve su tasarrufuna yönelik kişisel girişimleri özendirme
Hazırlık	- Gruptaki çocuk sayısı kadar bardak veya kupa/fincan bulundurun 2 litrelik bir şişeyi suyla doldurun. Burada bütün bardakları dolduracak kadar su bulunsun. Gruptaki çocuk sayısı fazlaysa daha fazla sayıda büyük şişe olsun - Su biriktirmek için bir kap "Su damlası"nın bütün çocuklar için birer kopyası
Malzemeler	- İki litrelik şişeler - Her çocuk için bir bardak veya kupa/fincan - Her çocuk için bir çay kaşığı - Tasarruf edilen ortak suyun konulacağı kap - Pano kağıtları (büyük boy kağıtlar) - Kâğıt kalem

Yönerge

- Çocuklara, suyun neden önemli olduğuna ilişkin mümkün olduğunca çok gerekçe bulmalarını söyleyin (ör: suyun bitkiler, hayvanlar, insanlar, sanayi, tarım, dinlenme vb. açısından önemi) ve aşağıdaki türde sorular sorarak su koruma fikrini tanıttın:
 - Yeryüzünde nerelerde su bulabilirsiniz? (okyanuslar, buzullar, tatlı su)
 - Yeryüzünde bulunan suyun ne kadarı insanlarca kullanılabilir? (% 97 okyanuslar, % 2 buzullar ve bütün bu suyun % 1'ini oluşturan tatlı su kullanılabilir.)
 - Su olmazsa dünyadaki yaşam neye benzer? Daha az suyla?
 - İçme suyu dünyanın her yerinde eşit bulunabiliyor mu?
 - Gelecekte yeterince içme suyu bulunabilmesini tehlikeye düşüren günümüzün özel olguları nelerdir?
- Gündelik yaşamda her çocuğun suyu nasıl ne amaçlarla kullandığı (yemek pişirme, banyo yapma, duş alma, tualeti temizleme, çamaşır yıkama) hakkında beyin fırtınasıyla bir liste çıkarın ve büyük kâğıt üzerine veya tahtaya yazarak asın.
- Bu etkinlikle, suyu daha dikkatli nasıl kullanabileceklerine karar vereceklerini açıklayın. Elinizdeki büyük şişeyi gösterin ve grup olarak bir gün boyunca ellerinde yalnızca bu kadar su bulunduğunu söyleyin. Dolayısıyla suyu boşa harcamamak için dikkatli kullanmaları gerekmektedir.

4. Her çocuğa bir bardak verin ve bu bardağı şişedeki suyla doldurun. Her çocuk, günlük su ihtiyacını bu bardaktaki suyla karşılayacaktır. Çocuklar, günde ne kadar su kullandıklarını tahmin etsinler. (Avrupa'da kişi başına ortalama günde yaklaşık 135 litredir). Ellerinde bardakları olan çocuklara, 2. adımda suyu nasıl kullandıklarına ilişkin listeyi hatırlatın.
5. Çocuklara gündelik yaşantılarında hangi küçük değişiklikleri yaparak sudan tasarruf sağlayabileceklerini sorun. Karar vermeleri için biraz süre tanıyın. Bir çay kaşığı suyun bir litreyi temsil ettiğini söyleyin. Daha sonra grupta dolaşarak her çocuktan kararını sorun ve her birinden grubun su deposuna bırakabilecekleri tasarruf edilmiş suyu buraya boşaltmalarını isteyin. Ayrıca çocuklar kendilerine dağıtılan "Su damlacığı" üzerine fikirlerini yazsınlar.
6. Her çocuk söz alıp konuştuğundan sonra, tasarruf etmeye karar verdikleri suyun bütün gruba ait olduğunu açıklayın. Her çocuk her gün belirli bir su tasarrufu yaparsa kap da dolu kalacaktır. Aksi halde grubun suyu bitecektir.
7. Şimdi çocuklar ellerindeki ortak suyu çevre için nasıl kullanacaklarını kararlaştıracaktır. Çocuklara, ortak su birikimlerini nasıl kullanmayı düşündüklerini sorun. Suyun belirli bir bölümünü yeniden kullanabilirler mi?

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - Her gün suyu hangi işler için kullandığınızı düşünmek güç müydü?
 - Suyu nasıl kullandığınız konusunda yeni fark ettiğiniz bir şey oldu mu? Ailelerin suyu nasıl kullandıkları konusunda? Ya kamusal alanlardaki su kullanımı konusunda (okullar, hastaneler, kamu binaları ve parklar)?
 - Günlük suyunuzun bir bölümünü kullanmamaya nasıl karar verdiniz?
 - Gündelik yaşamınız açısından su tasarrufunun hangi biçimleri gerçekçi? Hangi tasarruf biçimlerinin ise her gün sürdürülmesi güç?
 - 'Ortak suyun' nasıl kullanılacağını kararlaştırmak güç müydü? Grubun bu konudaki kararı sizi tatmin etti mi? Bu suyu kullanmada başka bir yol aklınıza geliyor mu?
2. Çocukları su tasarrufu konusunda genellemelere yönlendirin:
 - Sudan tasarruf neden önemli?
 - İnsanlar ihtiyaç duydukları suya ulaşamazlarsa ne olur?
 - Yaşadığımız yerde kullandığımız su nereden geliyor? Bize nasıl ulaşıyor?
 - Bu suyun bir bölümü boşa harcanıyor mu?
3. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
 - Su, yaşamak ve yaşamı sürdürmek için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Bu açıdan çevredeki başka hangi kaynaklar kilit rol oynar?
 - İnsanların hepsi temiz su, temiz hava ve çevre gibi kaynaklara sahip mi? Bu kaynaklar varsa, ancak kalitesi iyi değilse ne olur?
 - Bu kaliteli kaynakların sağlanmasından kim sorumludur?
 - İnsanların kaliteli çevre kaynaklarına ulaşmalarının sağlanmasında çocukların da yapabilecekleri işler var mıdır?

Birlikte sorgulama bölümünün sonunda çocuklara 'Su Damlacıklarına' yeniden bakmalarını ve suyun nasıl tasarruf edileceği ve çevrede kullanılacağı konusunda başka fikirleri varsa eklemelerini söyleyin. 'Su Damlacıkları'nı, çocukların ilerde de bakabilecekleri şekilde odanın bir yerine yerleştirin.

Takip önerileri

- Sayfa 182'deki 'NE GÜZEL DÜNYA' etkinliği de çocukları sağlıklı ve güvenli bir çevre dendiğinde bundan neyin kastedildiğine daha derinden bakmaya yöneltmektedir.
- Bu etkinlikte kullanılan yaklaşımı diğer temel kaynaklarda da kullanın ve bunların çocukların yaşamını nasıl etkilediğini ele alın (temiz hava, güvenli ve besleyici gıdalar, elektrik gaz veya petrol). Benzer biçimde, çocukların kendilerinin bu kaynakları korumak için neler yapabileceklerini ele alın (örneğin geri dönüşüm, farklı atıklar için farklı çöp kutuları kullanmak, toplu taşımadan yararlanma, yenilenebilir kaynaklar kullanma gibi).
- Yeterince temiz su imkânları olmayan ülkelere ilişkin araştırmalar (örneğin Kuzey Afrika, Ortadoğu).
- Su sorunu konusunda daha fazla şey öğrenin (örneğin, filmler, belgeseller, efsaneler, halk masalları, gazete haberleri gibi kaynaklardan). Kişisel tutumlarla su tasarrufu ve daha soyut kaynaklara erişim hakkı, sürdürülebilir kalkınma ve yaşam hakkı arasındaki bağlantıyı vurgulayın.

Eylem fikirleri

- Su tasarrufuna yönelik grup eylem planları hazırlayın. 500 ml şişe ve 10 litrelik kova gibi ölçme aletleriyle çocuklar bir günde ne kadar su kullandıklarını yaklaşık olarak tahmin edebilirler. Bir hafta süreyle bu kullanımı günlük olarak bir yere kaydedebilirler. Bir hafta sonra konuya yeniden dönüldüğünde çocukların su tasarrufunu zor bulup bulmadıklarını ve yararlı bir iş sayıp saymadıklarını araştırın.
- Çocukların ana babalarıyla veya çocuklarla birlikte yaşayan diğer yetişkinlerle temasa geçerek onları bir su tasarrufu haftası etkinliklerine hazırlayın.
- Çocuklarla 'kirlilik devriyesi' oyununu oynayın. Eğer okulun yakınında küçük bir göl veya ırmak varsa daha yakından bakın. Kıyılarda ve suda atık olup olmadığına bakın. İnsanlar bu su kaynağını nasıl kullanıyor?
- Çocuklarla çevrede dolaşmaya çıkın, çöplerin nasıl toplandığına bakın, çocuklara çöplerin nasıl işlendiğini ve temiz çevrenin neden önemli olduğunu anlatın.
- Kendilerine sağlanan kaynaklar (örneğin yiyecek, su, aydınlatma, gaz, vb.) konusunda çocukların kendi davranışlarını değiştirmelerini esas alın. Her kişinin eylemlerinin küresel bir bağlama oturduğunu ve bireysel değişimin kaynakların sürdürülebilir kullanımında fark yaratılabileceğini anlamalarına destek olun.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Çocukların, çevrenin nasıl 'korunduğunun' insan haklarına ne kadar saygılı olduğuna ve bu arada her insanın hakkı olan yaşama hakkına ne derece özen gösterildiğine bağlı olduğunu anlamalarına yardımcı olun.

Uyarlamalar

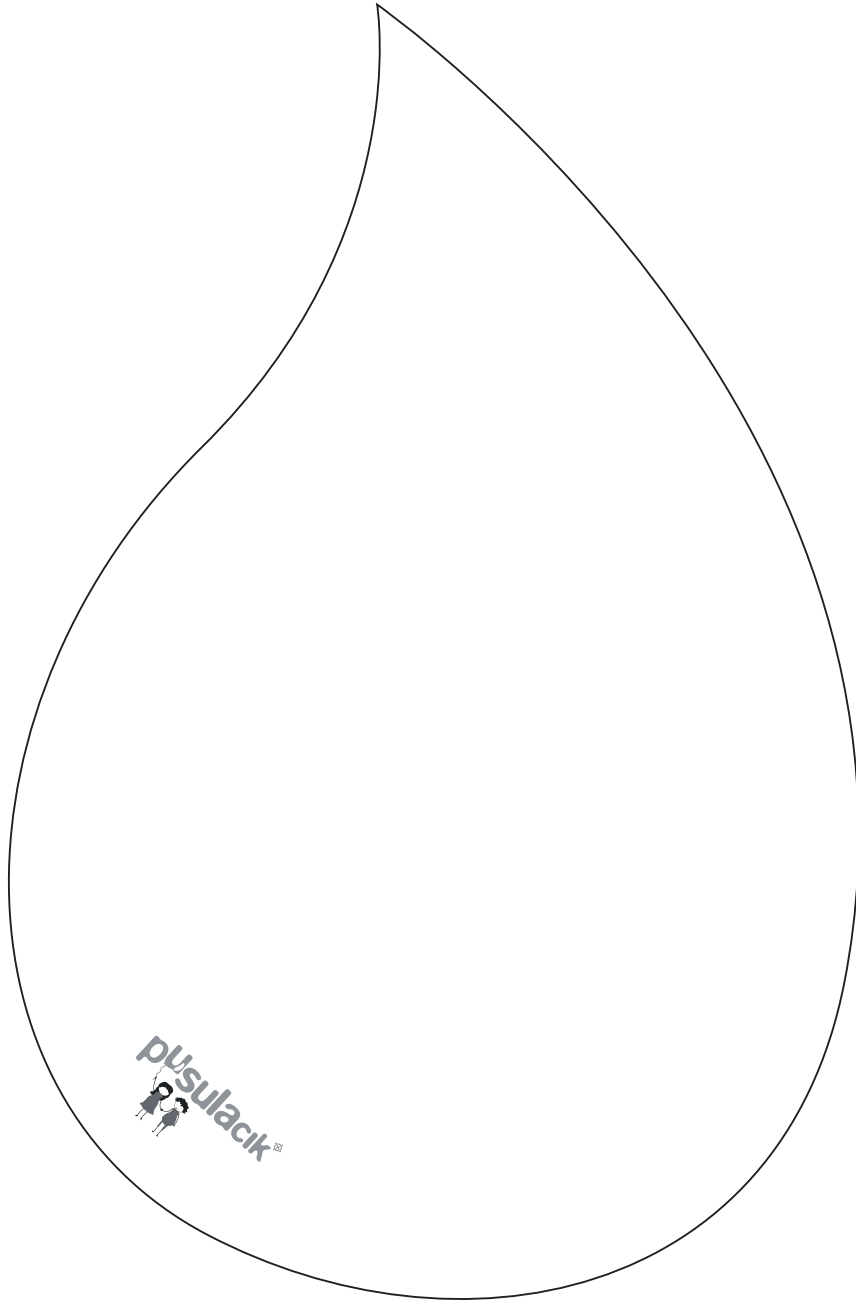
- Daha büyük yaşlardaki çocuklarla, aşağıdaki türde sorular sorularak tartışma kaynaklara, sürdürülebilir kalkınmaya ve yaşamaya yönelik daha soyut haklarla ilgili bir yöne kaydırılabilir:
- Herkesin su ve gezegenin tüm kaynaklarına ulaşma hakkına saygı gösterilmesi için neler yapılabilir?
- Dünyamızda sınırlı olan başka kaynaklar var mıdır?
- Gelecek kuşakların yaşamak için gerekli kaynaklara ulaşabildikleri bir dünyada yaşamalarını sağlamak için neler yapılabilir?

Ek bilgiler

“Su Damlacığı” çalışma kitabı suyla ilgili çeşitli konularda temel gerçekleri, ilginç bilgileri ve ‘yaparak öğrenme’ etkinliklerini içermektedir. Aynı kaynakta, suyun kökenini, insanlar tarafından kullanılan suyun miktarını, insanların suyu tarımda, sanayide ve evlerde nasıl kullandıklarını ve su kirliliği sorununu incelemek için bilgiler ve pratik araçlar yer almaktadır.

http://unep.org/publications/search/pub_details_s.asp?ID=3729

DAĞITILACAK MALZEME: SU DAMLASI

36. Şiddetten Uzaklaşmanın Resmedilmesi

Ne yapabileceğimi şimdi anlıyorum!

Konular	Şiddet
Zorluk	Düzyey 1
Yaş	7-13
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	4-20
Erkinlik türü	İnsan fotoğrafları oluşturma, tartışma
Genel bakış	Çocuklar 'insan fotoğrafı' ile bir çatışma veya şiddet durumu yansıtırlar ve ardından bu durumun şiddete başvurulmaksızın nasıl çözüme bağlanabileceğini gösterirler
Amaçlar	• Şiddete yol açan süreçler konusunda farkındalık yaratma • Çatışmaların çözümünde şiddet dışı yollar geliştirme • Şiddetin nedenleri ve geri planı konusunda tartışma başlatma
Hazırlık	Yok
Malzemeler	Yok

Yönerge

1. Grupla 'şiddet' konusunu tartışın. Şiddet nedir? Şiddetin hangi türlerini akıllarına getirebiliyorlar? Şiddetle ilgili anlayışlarının yalnızca fiziksel şiddetin ötesine geçip sözel ve psikolojik istismarı ve bu yöndeki tehditleri de kapsayacak şekilde gelişmesinde çocuklara yardımcı olun.
2. Çocukları 4-6 kişilik gruplara ayırın. Gruplardan her biri 15 dakika zaman ayırarak gözledikleri veya başlarından geçmiş şiddet olayları ve durumlarını tartışacaktır (örneğin okuldaki, aile içindeki, arkadaşlarıyla birlikteyken meydana gelen olaylar). Ardından, her grup, gündeme getirilen bu şiddet olaylarından birini seçip bu durumu başkalarına göstermek üzere bir 'insan fotoğrafı' yaratacaktır. 'İnsan fotoğrafı' gruptaki herkesi kapsamalı, ses veya hareket olmadan sabit bir resim olmalıdır. Bu resimdekilerin duruşları ve yüz ifadeleri üstlendikleri rolleri yansıtmalıdır (örneğin mağdur, fail, tanık gibi).
3. Grupların her birinden 'fotoğrafını' sunmasını isteyin. Sunumlar yapılırken, diğer gruplar bu fotoğrafta nelerin olduğu konusunda yorum yapacaklardır. Ancak bu sırada sunumu yapan grup herhangi bir yorumda bulunmayacaktır.
4. Grupların hepsi 'fotoğraflarını' sunduktan sonra şu açıklamayı yapın: Şimdi gruplar yeniden eski yerlerine dönerek fotoğrafta anlatılan durumun şiddete başvurmaksızın nasıl çözümlenebileceğini tartışacaktır. Bunun ardından, her grup, bu kez ilk fotoğraftaki durumun nasıl çözümlenmiş olduğunu gösteren bir başka 'fotoğraf' hazırlayacaktır.
5. Her grubun diğerlerine kendi çözüm 'fotoğrafını' sunmasını isteyin. Bu sefer, her sunumun ardından kısa bir tartışma yapılmalıdır. Bu tartışma sırasında, sunumu yapan grup dışındakiler önce ne gördüklerini dile getirebilirler, buna karşılık sunumu yapan grup da önceki durumun nasıl olduğunu ve bu durumun nasıl bir çözüme bağlandığını anlatır. Başka çözüm yollarını mümkün görenler varsa onların önerilerini de alın. Çocuklardan, bulunan çözümleri kendi yaşam deneyimlerinden hareketle değerlendirmelerini isteyin ve şiddet sorununu çözmek için genellikle birden fazla yol olduğunu vurgulayın.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:

- Kendinizi şiddete ilişkin 'insan fotoğrafları' ile ilişkilendirebiliyor musunuz? Şiddet içeren ortamlarda hiç bulundunuz mu?
- Durum/çatışma için şiddet içermeyen bir çözüm bulmak güç müydü? Neden?
- Çözümüne nasıl ulaştınız?
- İnsan fotoğrafının bir parçası olmak sizde nasıl bir duygu uyandırdı?
- Çözümüne ulaşılmış durumu gösteren fotoğrafı sunarken kendinizi daha iyi hissettiniz mi? Evetse neden, hayırsa neden?
- Durumların veya insanların şiddete yönelmesinin nedenleri neler olabilir?
- Güç durumlarda şiddetten kaçınmak veya şiddeti azaltmak için ne gibi yollara başvurulabilir?
- Şiddet içeren davranışın göstergeleri nelerdir?

2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:

- Şiddet olmaması bir insan hakkı mıdır? Hangi insan hakları şiddet olmamasıyla ilişkilidir?
- Şiddet olmamasıyla ilgili insan hakları neden önemlidir?
- Bu bağlamdaki insan hakları nasıl korunabilir?

Takip önerileri

- Bu etkinlik, şiddet olgusunun grup içinde tartışılması için fırsatlar sunmaktadır. 89. sayfadaki 'GRUBUMUZ İÇİN BİR ANAYASA' başlıklı etkinlik, çocukları grup içi davranışlar için belirli standartlar oluşturmaya ve bunların yaşama geçirilmesinde işbirliği yapmaya yöneltmektedir.
- Şiddetin önlenmesi eğitimi veya saldırganlıktan kaçınma eğitimi.
- Yörenizde şiddete karşı herhangi bir etkinlik veya kampanya yürütülüp yürütülmediğini araştırın.
- Okullarda şiddet karşıtlığı ile ilgili akran eğitimi çalışmaları düzenleyin.
- 184. sayfadaki 'SEYİRCİ KALMAKTAN YARDIM ETMEYE' başlıklı etkinlik de olumsuz davranışları konu almaktadır. 194. sayfadaki 'YARALAYAN SÖZLER' başlıklı etkinlik ise sözlü şiddetle ilgilidir.

Eylem fikirleri

- Şiddet ve şiddet karşıtlığı ile ilgili afişler hazırlayarak bunları kamuya açık yerlere asın. Şiddete maruz kalanların başvurabilecekleri telefon numaralarını ve adresleri de burada belirtin.
- Çatışmaların şiddete başvurulmadan nasıl çözüme bağlanacağına ilişkin sokak tiyatroları düzenleyin.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Şiddet deneyimi olan çocuklara karşı çok duyarlı davranın.
- Çocuklar 'tipik' bir durum da belirleyebilirler; başka deyişle istemiyorlarsa kendilerinden örnekler vermek zorunda değildirler.
- Etkinliği ilk tanıttığınızda, küçük bir grubun bulunduğu bir 'insan fotoğrafı' gösterebilirsiniz.
- Çocuklar, özellikle yetişkinlerin de içinde oldukları şiddet içeren durumlara ilişkin gerçekçi çözümler geliştirmede güçlük çekebilirler. Böyle durumlarda, yerel çocuk koruma kurumları dahil, destek ve koruma alabilecekleri yerler hakkında önerilerde bulunmaya hazır olun.
- Uyarlamalar: Çocuklar gerçek kamera kullanıp çeşitli sahnelerin resimlerini çekebilirler. Bu durumda elinizde bir polaroid kamera veya baskı cihazı olması gerekir. Daha sonra çektiğiniz bu resimleri odanın çeşitli yerlerine asıp üzerlerine şiddetin nasıl önlenileceğine ilişkin sloganlar veya fikirler iliş-tirebilirsiniz.

37. Tavşanın Hakları

Mutlu, güvende ve sağlıklı olma hakkımız var!

Konular	Genel olarak insan hakları
Zorluk	Düzey 1
Yaş	8-10
Süre	30 dakika
Grup büyüklüğü	5-20 çocuk
Erkinlik türü	Düş gücünü kullanma, beyin fırtınası, tartışma
Genel bakış	Çocuklar evde beslenen bir tavşanın ihtiyaç duyduğu bakımı düşünürler ve bu düşünceyi çocukların ihtiyaçlarına, yaşama ve gelişme haklarına taşırlar
Amaçlar	• ÇHS'nin tanıtılması • Çocuk haklarından içgüdüsel olarak haberdar olduklarının çocuklara gösterilmesi • İnsan ihtiyaçlarıyla insan haklarının birbiriyle ilişkilendirilmesi
Hazırlık	• Bir şema ve ÇHS kopyaları hazırlayın
Malzemeler	• Büyük tabaka kâğıt ve tahta kalemli • Şema ve ÇHS kopyaları

Yönerge

1. Çocuklar, evlerinde besledikleri bir tavşan olduğunu düşünsünler ve ona bir ad versinler. Bu tavşanın mutlu, güvende ve sağlıklı olabilmesi için neler gerekiyorsa bunları düşünsünler. Şu soruyu sorun: "Tavşanın ihtiyaç duyduğu şeyler nelerdir?" Çocuklar bu soruya "kafes", "saman", "yiyecek", "su", "hareket", "özen", "sevgi" veya belki de "ona eşlik edecek başka bir tavşan" gibi yanıtlar verebilirler. Aşağıda örneklenen tipte bir şemanın sol üst tarafına "TAVŞAN" (veya ona verilen adı) yazın ve alta çocukların verdikleri yanıtları kaydedin.
2. Ardından şu soruyu sorun: "Tavşanın ihtiyacı olan şeylerin hepsinin karşılanmasından kim sorumludur?" Çocukların verdikleri yanıtları kaydedin. Bunlar, kendilerinin veya tavşanın sahibi kimse onun sorumlulukları olabilir.
3. Yiyecek, su ve kafes gibi, tavşanın yaşayıp gelişmesi için gerekli olan şeyleri bir kez daha doğrulatin. Ardından şu tür sorular yöneltin:
 - a. Eğer tavşanın yaşamak için gerçekten bu tür şeylere ihtiyacı varsa, o zaman bunları aynı zamanda tavşanın hakları mı saymak gerekir?
 - b. Tavşanın bu şeylere olan hakkının karşılanmasından kim sorumludur?
4. Bundan sonra, şemanın sağ üst köşesine 'ÇOCUKLAR' yazın ve gruptan beyin fırtınasına girmesini isteyin: "Gelişmek, mutlu, güvende ve sağlıklı bir yaşam sürdürmek için çocukların nelere ihtiyacı vardır?" Çocukların verdikleri yanıtları kaydedin; bu arada ev, yiyecek, su, aile, arkadaş, oyuncak, sevgi, eğitim ve özen gibi şeyleri dile getirmelerinde onlara yardımcı olun.
5. Şu soruyu yöneltin: "Çocukların mutlu, güvende ve sağlıklı olabilmek için ihtiyaç duydukları bu şeylerin sağlanmasından kim sorumludur?" "Yetişkinler", "ana baba", "aile" ve "bakıcılar" gibi yanıtlar verilmesini özendirin.
6. Çocuk haklarındaki odaklanma alanını genişletmek için Aşağıdaki türde sorular sorun ve şemaya ek ihtiyaçlar koyun:
 - a. Korunmaları, yaşamlarını sürdürebilmeleri, gelişmeleri ve katılabilmeleri için çocukların nelere ihtiyacı vardır?

b. Çocukların bu haklara sahip olmalarını sağlamaktan kim sorumludur?

7. Çocuklara, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'yi duyup duymadıklarını sorun. Bu Sözleşme'nin çocuk dostu halinin kopyalarını dağıtın veya afişini kullanın. Dünyadaki her çocuğun sahip olduğu hakların bu belgede yer aldığını açıklayın.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

8. Çocuklardan kendi listeleri ile ÇHS'de yer alanları karşılaştırmalarını isteyin. Çocukların çocuk haklarını veren bir liste oluşturmuş olduklarını hatırlatın. Aşağıdaki türde sorular yöneltin:
- Sizin dile getirdiğiniz ihtiyaçlardan hangileri ÇHS'de de yer alıyor? Bunları şemada yıldız koyarak işaretleyin.
 - Sizce nasıl olup da bu kadar çok sayıda hakkı kendi başınıza düşünebildiniz?
9. Grubun, yetişkinler onlara söylemeden de, çocukların büyüyüp gelişmek için nelere ihtiyaç duyduklarını bildiklerine işaret edin. Çocuklar, kendi yaşamlarında uzmandırlar! ÇHS'nin, çocuk haklarını desteklemek, çocukları korumak, çocukların ihtiyaçlarını karşılamak ve çevrelerindeki süreçlere katılmalarını sağlamak için hazırlanmış olduğunu açıklayın.

Takip önerileri

- Bu etkinlik çocuk haklarına giriş açısından mükemmeldir ve ihtiyaçlarla hakları güçlü biçimde birbirine bağlamaktadır. Ayrıca, s. 96'deki 'HAKLAR DÖNENCESİ' başlıklı etkinliğe doğrudan giriş sağlamaktadır.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinlik okuma becerisi gerektirmediğinden çok küçük yaşlardaki çocuklarla da gerçekleştirilebilir. Gereken tek şey, 'haklar' fikrinin basit ifadelerle açıklanmasıdır. ÇHS ise daha sonra tanıtılabilir.
- 'Tavşan' yerine evde beslenen başka bir hayvanı koyabilirsiniz.
- Çeşitlemeler: Eğer grup açısından uygunsa ÇHS'nin çocuk dostu versiyonunu yüksek sesle okutarak etkinliği kapatabilirsiniz; her çocuk ayrı bir maddeyi okuyabilir.
- Daha büyük yaşlardaki çocuklar için uyarılma: Çocukların hazırladıkları listeyle ÇHS'yi karşılaştırırken, Aşağıdaki türde sorularla neleri unuttuklarını bulmalarını söyleyin:
 - ÇHS'de olup da sizin listenizde yer almayan başka ihtiyaçlar ve haklar var mı?
 - Sizce bunlar ÇHS'de neden yer alıyor?
 - Sizce neden bu ihtiyaçları ve bu hakları düşünmüş olabilirsiniz?

Örnek Şema

TAVŞAN	ÇOCUKLAR

Kaynak:

Toplulumuzu geliştirmede
DIY kılavuzu
– çocukların ve
gençlerin katılımının
sağlanması, Save
the Children,
İskoçya, 2005.

38. Yaralayan Sözler

Sopa ve taş kemiklerimi kırabilir, ama sözler de beni incirebilir!

Konular	Ayrımcılık, Toplumsal cinsiyet eşitliği, Şiddet
Zorluk	Düzyey 2
Yaş	10-13
Süre	60 dakika
Grup büyüklüğü	45-20 çocuk
Erkinlik türü	Listeleme, öncelik sıralaması, tartışma
Genel bakış	Çocuklar yaralayıcı sözlerle örnekler verirler, bu tür sözlerin nedenlerini ve sonuçlarını analiz ederler
Amaçlar	• Yaralayıcı konuşmanın nedenleri ve sonuçları üzerinde düşünme • İnsanların farklı terimlere farklı tepkilerini anlama • Kendini ifade etme özgürlüğünün sınırlarını anlama • Yaralayıcı sözlerden kaçınma ve karşı çıkma becerilerini uygulama
Hazırlık	ÇHS'nin 13. maddesini büyük bir kâğıda veya tahtaya yazın
Malzemeler	• Post it/küçük kâğıtlar ve yapıştırıcı bant • Pano kâğıtları (büyük boy kâğıtlar) ve tahta kalemi veya tahta/tebeşir • ÇHS'nin 13. maddesi

Yönerge

1. ÇHS'nin 13. maddesini tahtaya yazın veya yüksek sesle okuyun. Bu maddenin çocuklara ifade özgürlüğü tanıdığını, ancak başkalarının haklarını ve saygınlıklarını zedeleyici ifadeleri özellikle sınırlandırdığını anlatın. Aşağıdaki türde sorular sorarak ifade özgürlüğünü tartışın:
 - a. Canımızın istediği her şeyi her zaman söyleyebilmeli miyiz?
 - b. Düşünce ve inançlarımızı ifade etmemize birtakım sınırlar getirilmeli midir?
 - c. Ne tür sözler başkalarının haklarını ihlal eder?
2. Bu etkinliğin yukarıdaki soruların yanıtlarının aranmasına yönelik olduğunu açıklayın.
3. Herkese kâğıtlar dağıtın. Çocuklardan, başka çocuklara söylenen yaralayıcı sözleri ve takılan adları bu kâğıtlara ayrı ayrı yazmalarını isteyin.
4. Aşağıdaki gibi bir tablo hazırlayın. Bu tabloda bir uçta 'Takılma/şaka/yaralayıcı değil' diğer uçta ise 'Aşırı yaralayıcı/aşağılayıcı' yer alacaktır. Çocuklar da sözcükleri bu bölmelerden hangisine girer sayıyorlarsa oraya koyacaklardır. Bu hazırlık sırasında çocukların konuşmamalarını sağlamaya çalışın.

Takılma/Şaka/ Yaralayıcı değil	Biraz Yaralayıcı/ Aşağılayıcı	Yaralayıcı/ Aşağılayıcı	Çok Yaralayıcı/ Aşağılayıcı	Aşırı Yaralayıcı/ Aşağılayıcı

5. Ardından herkese tabloyu sessizce incelemesini söyleyin. Genellikle aynı sözler tabloda birkaç kez yer alacak ve bunlara verilen derece hep farklı olacaktır.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

- Çocuklar yeniden yerlerine oturduklarında neler gözlemlediklerini sorun, analizlerinde onları şu tür sorularla yönlendirin:
 - Kimi sözcükler birden fazla sütunda yer alıyor muydu?
 - Sizce neden kimileri belirli bir sözcüğü sakıncasız sayarken diğerleri aynı sözcüğü yaralayıcı veya aşağılayıcı buldu?
 - Bir sözün nasıl veya kimin tarafından söylendiği önemli midir?
 - İnsanlar neden bu tür sözcükler kullanırlar?
 - İnsanları sözcükle incitmek şiddetin bir biçimi midir? Neden?
- Çocuklara, bu yaralayıcı sözlerde benzerlikler veya kategori ayrımları görüp görmediklerini sorun. Çocuklar bu kategorileri belirleyip söz etmeye başladıklarında (örneğin fiziksel görünüm ve zekâ durumu, cinsiyet, aile veya etnik köken gibi) bu kategorileri tabloya yazın. Analizi şu sorularla yönlendirin:
 - Yalnızca kızlar için kullanılan sözcükler var mıdır? Erkekler için?
 - Sizce yaralayıcı sözler neden bu kategorileri kullanıyor?
 - En yaralayıcı sayılan sözcükler hangi konulara veya kategorilere giriyor?
 - Bu kategorilerdeki yaralayıcı sözcüklerden hareketle hangi sonuçlara varabilirsiniz?
- Çocuklardan kâğıtlarını ilk tablodan kaldırıp en iyi uydukları konulara veya kategorilere koymalarını isteyin. Kategorilerden birini “Diğer” olarak değiştirebilirsiniz. Çocuklar yerlerine oturduklarında şu soruları yöneltin:
 - Hangi kategorilerde en çok sayıda kâğıt var? Bu durumu nasıl açıklayabilirsiniz?
 - En yaralayıcı sayılan sözcükler belirli kategorilerde mi toplanıyor?
 - Yüksek sesle yanıtlamayın, ama düşünün: sizin kullandığınız kimi sözcükler de buradaki kategorilerden birine uygun düşüyor mu?
 - Topluluğu küçük gruplara ayırın ve gruplardan her birine en yaralayıcı sayılan sözcüklerin yer aldığı kâğıtlardan verin. Her gruptan bir kişiye ilk sözcüğü veya cümleyi okumasını söyleyin. Grup bunun yaralayıcı bir deyiş olduğunu kabul edecek ve şunları tartışacaktır: 1) insanların bu tür sözler söylemelerine izin verilmeli midir? Ve 2) söylendiğinde ne yapılması gerekir? Yaralayıcı sözlerle insan hakları arasında ilişki kurun.
- Çocuklara 3. adımdaki sonuçları konusunda bilgi vermelerini söyleyin. Aşağıdaki türde sorular sorarak yaralayıcı konuşmaları insan hakları sorumlulukları ile ilişkilendirin:
 - Yetişkinlerin yaralayıcı sözlerle engel olma gibi bir sorumlulukları var mıdır? Varsa neden?
 - Çocukların bu işi kendi yaşamlarında önleme gibi bir sorumlulukları var mıdır? Varsa neden?
 - Kötü ve yaralayıcı sözleri önlemek için kendi çevrenizde neler yapabilirsiniz?
 - Bunun yapılması neden önemlidir?
 - Kötü ve yaralayıcı sözler hangi bakımlardan insan haklarının ihlali anlamına gelir?

Takip önerileri

- Çocukların yaralayıcı söz ve konuşmaları önlemek için neler yapabilecekleri konusuyla tartışmayı geliştirin. Ad takmayla ilgili rol canlandırmaları yapın ve çocukların böyle durumlarda kendi doğal tepkilerini vermelerine olanak tanıyın.
- 184. sayfadaki ‘SEYİRCİ KALMAKTAN YARDIM ETMEYE’ yaralayıcı davranışlar karşısında ne yapabilecekleri konusunda çocuklara yardımcı olmayı amaçlamaktadır.

Eylem fikirleri

- Bu etkinlikten, çocukların bu grupta nasıl bir dil kullandıklarını ortaya çıkarmak için yararlanın. Kullanılmaması konusunda çocukların da anlaştıkları sözler var mı? Eğer grubunuz zaten birtakım kurallar belirlemişse bunlara bir de yaralayıcı dille ilgili bir ek yapın.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinlik kolaylaştırıcının hassas bir yargıda bulunmasını gerektirir. Çocuklar 'kötü sözleri' küçük yaşlarından başlayarak öğrenmiş olsalar bile bunları yetişkinlerle nadiren tartışır. 2. Ve 4. adımlar utanmaya veya tedirgin gülüşlere yol açabilir. Çocuklara, özel olarak bu etkinlik çerçevesinde bu tür sözcükleri ortaya atabilecekleri konusunda güvence verin. Aslında bunları "kullanmıyor", sadece tartışıyorsunuz.
- Çocukların bir sözcüğün kabul edilebilir olup olmadığını belirleyecekleri 3. adımın birlikte sorgulanması dışında kötü sözleri yüksekten söylemek yerine yalnızca kâğıtlara yazmak iyi bir fikir olabilir.
- Bu etkinliğin merkezi öğrenme noktalarından biri de aynı sözcüklerin farklı anlamlara gelebileceğidir. Örneğin, bir çocuğa eğlenceli gelen bir sözcük bir başkası için çok yaralayıcı olabilir. Dolayısıyla, kimi çocukların sıradan saydıkları bir sözcük nedeniyle bir başka çocuğun duygularını incitmemeye özen gösterin. Bir kişiyi belirli sözcüklere karşı daha duyarlı kılan etmenleri ortaya çıkarmak için zaman ayırabilirsiniz.
- Bu etkinlik, birbirinden çok farklı yaşlardaki çocuklardan oluşan bir grup için tavsiye edilemez. Belirli yaşlardaki çocukların, özellikle cinsellikle ilgili olanlar başta olmak üzere, kimi sözcüklerin anlamlarını bilemeyeceğini unutmayın. Çocuklar arasında cinsellikle ilgili kimi sözcükleri anlamayacaklar çıkabilir. Dolayısıyla, bu etkinliği kendi özel yaş grubunuz için titiz biçimde uyarlayın.
- Birlikte sorgulama bu etkinlik açısından çok önemlidir. Çocuklara kendi kategorilerini oluşturmaları ve sonuçlarını çıkarmaları için bolca zaman tanıyın. Aksi halde konunun insan haklarıyla bağlantısı zayıf kalacaktır.

Daha küçük yaşlardaki çocuklar için uyarılama

- Bu etkinlik, Yönerge 1 atlanarak ve Birlikte Sorgulama bölümünde yalnızca 1. soru kullanılarak daha küçük yaşlardaki çocuklara kolaylıkla uyarlanabilir. Etkinliği, insanları, yaralayıcı sözler kullanmaktan nasıl alıkoyabiliriz konusunda düşünmeyle sonlandırın.

Uyarlamalar

- Daha büyük yaşlardaki çocuklar için: Etkinliği ayrı ayrı günlerde sürdürebilirsiniz. Örneğin Adım 1 ve 2 birinci gün birlikte sorgulanabilir, 3. ve 4. adımlar da bir sonraki gün. Böylece çocuklar öğrendiklerini özümseyebilirler ve kendilerini çevreleyen dünyayı bilgiye dayalı olarak gözlemleyebilirler.
- Daha küçük yaşlardaki çocuklar için: 1. adımla ilgili birlikte sorgulama yeterli olabilir. Yaralayıcı dile karşı tepki sergilemede rol canlandırma ile devam edilebilir.

39. Yeni bir Kıtaya Yelken Açmak

Neyi aşağı atardınız?

Konular	Genel olarak insan hakları
Zorluk	Düzyey 1
Yaş	8-13
Süre	45 dakika
Grup büyüklüğü	8-20 çocuk
Erkinlik türü	Öncelik sırasına koyma, tartışma
Genel bakış	Çocuklar yelkenli bir gemiyle yeni bir kıtaya yolculuk yaptıklarını düşünecekler, ama oraya varmaları için çok gerekli görmedikleri şeyleri gemiden aşağıya atmaları gerekecek
Amaçlar	- Yaşama ve gelişme açısından neyin mutlaka gerekli olduğunu değerlendirmek - İstekleri ihtiyaçlardan ayırt etmek - İnsan haklarıyla insan ihtiyaçlarını birbirine bağlamak
Hazırlık	Her grup için bir deste İstekler ve İhtiyaçlar kartını kopyalayıp kesin; bunları bir zarfa koyun
Malzemeler	- Zarflar - İstekler ve İhtiyaçlar Kartları - Yapıştırıcı, bant ve kâğıt

Yönerge

- Çocuklara, yeni bir kıtaya doğru yelken açmak üzere olduklarını düşünmelerini söyleyin. Gidecekleri yerde hiç insan yaşamamaktadır. Dolayısıyla, oraya vardıklarında yeni bir ülke kuracak öncüler olacaklar.
- Çocukları küçük gruplara ayırın ve gruplardan her birine İstekler ve İhtiyaçlar kartlarından oluşan tam bir deste verin. Bunların yeni ülkede yaşamak için yanlarına alacakları şeyleri olduğunu söyleyin. Her gruptan elindeki zarfı açmalarını, bütün kartları yaymalarını ve incelemeye başlamalarını isteyin.

Çeşitleme: Gruplara birkaç boş kart da verin; buraya gerekli gördükleri veya istedikleri başka şeyler yazsınlar.

- Şimdi artık geminin yola çıkmak üzere olduğunu belirtin ve şöyle bir anlatıya başlayın:

Başlarda yolculuk çok hoş geçiyordu. Yukarıda güneş parlıyordu, deniz de sakindi. Ancak birdenbire büyük bir fırtına çıktı ve gemi sallanmaya başladı. Hatta batmak üzereydi! Geminin batması için elinizdeki kartlardan üçünü atmanız gerekiyor.

Gruplardan her birinden nelerden fedakârlık edeceklerine karar vermelerini isteyin. Attıklarını bir daha geri alamayacaklarını hatırlatın. Böylece atılan kartları toplayın ve bir destede bir araya getirin.

- Anlatıma geri dönün:

Sonunda fırtına dindi. Herkes rahatladı. Ancak bu sırada gelen bir hava raporunda 5. kategoriden bir kasırganın gemiye doğru yaklaşmakta olduğu bildirildi. Kasırgadan kurtulmak için üç kartın daha denize atılması gerekmektedir! Ama bu arada unutmayın: atacağınız, yeni ülkenizde hayatta kalmak için ihtiyacınız olacak şeyler olmasın.

Önceki gibi atılan bu yeni kartları da bir destede toplayın.

Küresel Eğitim Merkezi için hazırlanan İstekler ve İhtiyaçlar başlıklı etkinlikten uyarlanmıştır. York St John Üniversitesi, *Haklar Dünyamızda* yayımlanmıştır, Amnesty International, Londra, 1995. Asıl kaynağı: Pam Pounton, Homerton College, Cambridge

5. Yeniden anlatmaya başlayın:

Bunu da ucuz atlattık! Ama yeni kıtaya da neredeyse vardık. Herkes çok heyecanlı. Kıta ufukta görüldü bile. Ancak tam o sırada dev bir balina gemiye çarpıyor ve gemide bir gedik açıyor. Bu durumda gemiyi daha da hafifletmek gerekiyor! Üç kart daha atılacak...

Atılan bu yeni kartları da bir destede toplayın.

6. Sonunda yeni kıtaya ulaştığınızı ve artık yeni bir ülke inşa etmeye sıra geldiğini ilan edin. Gruplardan her biri ellerinde kalan kartları büyük bir kâğıda yapıştırın ve yeni kıtaya nelerin getirildiği de böylece herkes tarafından görülebilsin. Geride kalanlar yaşamınız, büyümeniz ve iyi gelişmeniz için yeterli mi?
7. Gruplardan her birine hazırladıkları listeyi görülebilecek bir yere asmalarını ve yeni kıtaya neleri götördüklerini açıklamalarını söyleyin. Her anlatımdan sonra grubun tümüne “Yaşamak, büyüyüp gelişmek için gerekli olduğu halde eksik kalan bir şey var mı?” sorusunu yöneltin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:

- a. Bu etkinlikte ne hoşunuza gitti?
- b. Neyin olmasa da olacağına nasıl karar verdiniz? Neler mutlaka gerekiyordu?
- c. Kimi kararları vermek güç müydü? Hangilerini?
- d. Neyin elde tutulup neyin atılacağı konusunda grupta anlaşmazlık oldu mu? Bu tür anlaşmazlıkları nasıl çözüme bağladınız?
- e. Bütün insanların ihtiyaçları aynı mıdır? Kimlerin ihtiyaçları farklı olabilir?
- f. Verdiğiniz en son kararlar konusunda ne düşünüyorsunuz? Yeni bir yerde yaşamınızı sürdürebilecek misiniz? Orada iyi büyüyüp gelişebilecek misiniz?
- g. Grubunuz nelerin atılacağına nasıl karar verdi?
- h. En son ortaya çıkan sonuç sizi şaşırttı mı?
- i. Bu etkinliği ikinci kez yapsaydınız, atacağınız kartlar farklı olur muydu?

2. İnsan haklarının insan ihtiyaçlarını temel aldığını vurgulayın: bunlar, yaşamak, büyüyüp gelişmek ve onurlu bir yaşam sürdürmek için her insanın ihtiyaç duyduğu şeylerdir. Aşağıdaki türde sorular yöneltin:

- a. Yaşamak için gerekli olan şeyleri aldınız mı?
- b. Büyüyüp gelişmek için gerekli olan şeyleri aldınız mı?
- c. Aslında olsun istediğiniz halde gerekli saymadığınız neler oldu?

3. Herkesin, insan haklarının hepsine sahip olması gerektiğini vurgulayın! Bunlardan yiyecek, tıbbi bakım, temiz su ve barınak gibi şeyler hayatta kalmak için gereklidir. Ancak başkaları da insanların iyi yaşayıp gelişebilmeleri için gereklidir. Sadece hayatta kalmak yeterli değildir. Şunları sorun:

- a. Hangi kartlar aslında istediğimiz, ancak yaşamak için zorunlu olmayan şeyleri temsil ediyor?
- b. Hangi kartlar fiziksel yaşam açısından gerekli şeyleri temsil ediyor?
- c. Hangi kartlar büyüyüp iyi gelişmemiz açısından gerekli şeyleri temsil ediyor?
- d. Eğer----- olmasaydı (kartlardan çeşitli örnekler seçin) bu yeni ülkede neler olurdu?

Takip önerileri

- Bu etkinlik 192. sayfada yer alan ve insan ihtiyaçlarını insan haklarının temeli olarak sunan ‘TAV-ŞANIN HAKLARI’ başlıklı etkinliğin arkasından gelecek çok iyi bir etkinliktir.

- İzleme etkinlikleri arasında 89. sayfada yer alan ve çocuklarla demokratik kuralların oluşturmasını tartışan 'GRUBUMUZ İÇİN BİR ANAYASA'ya yer verilebilir.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Bu etkinlikten hareketle çocukların kimi insan haklarının diğerleri kadar önemli olmadığı ve bunlardan vazgeçilebileceği gibi bir düşünceye kapılmamalarını sağlamak çok önemlidir. Birlikte sorgulama bölümünde hakların karşılıklı bağımlılığı konusunu vurgulayın.
- şu noktayı da vurgulayın: bıraktıkları şeylerin yeniden kazanılması mümkün değildir ve ellerinde tuttukları da 'kurtarılcaya' kadar hayatta kalmanın ötesinde yeni bir ÷lke inşa etmek için gereklidir.
- Neyin çok önemli ve vazgeçilmez olduğunun belirlenmesine yönelik tartışmaları körüklemek için kimi maddeler özellikle belirsiz bırakılmıştır (örneğin cep telefonu kimileri için lüks sayılırken diğerleri için iletişim ağısından bir gereklilik olarak gör÷lebilir).
- Küçük yaşlardaki çocuklar neyi istedikleri ile neye ihtiyaç duydukları arasındaki ayrımı yapmakta zorlanabilirler. Yeni bir ÷lkede hayatta kalmak için nelere gerek olduğunu vurgulayarak onlara yardımcı olun.

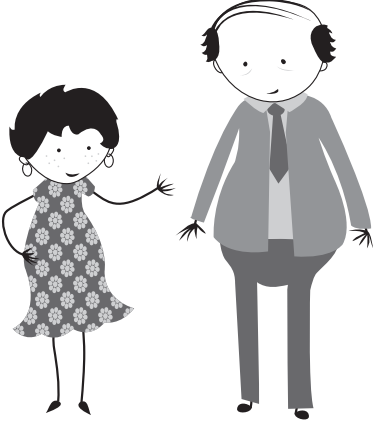
Çeşitlemeler

- Birlikte sorgulama sırasında her kritik anda atılan kartları karşılaştırın. Kişilerin tercihlerinde ne tür farklılıklar gördüklerini çocuklara sorun.

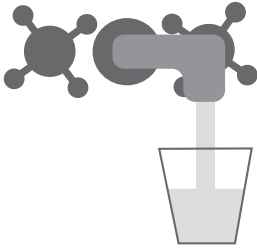
DAĞITILACAK MALZEME: İSTEKLER VE İHTİYAÇLARLA İLGİLİ KARTLAR

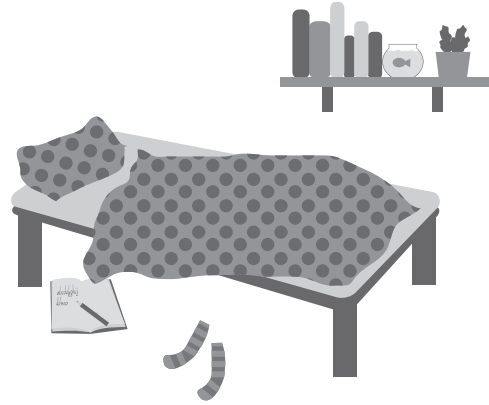
görüşümü paylaşma fırsatları

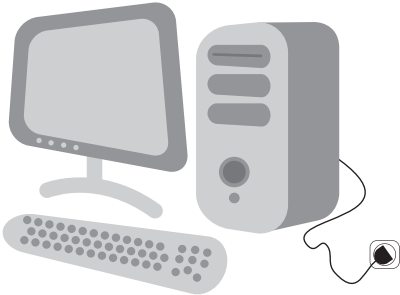
istediğim gibi harcayabileceğim para

temiz su

kendi yatak odam

bilgisayar ve internet bağlantısı

eşit muamele ve ayrımcılık yapılmaması

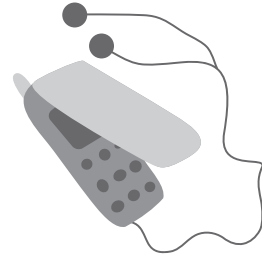

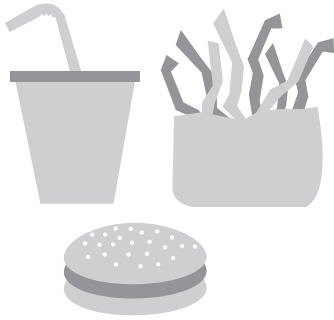
DAĞITILACAK MALZEME: İSTEKLER VE İHTİYAÇLARLA İLGİLİ KARTLAR

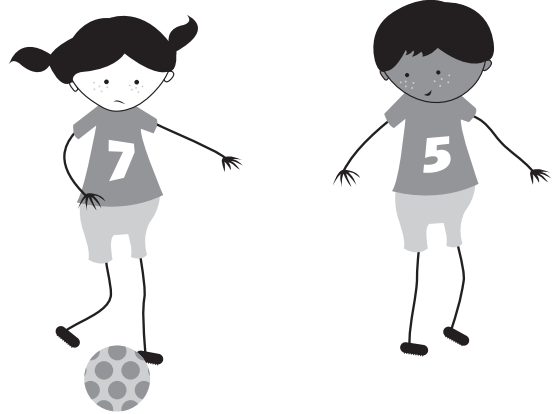
temiz çevre

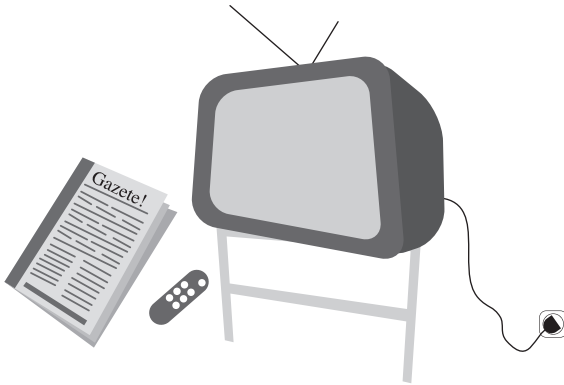
cep telefonu

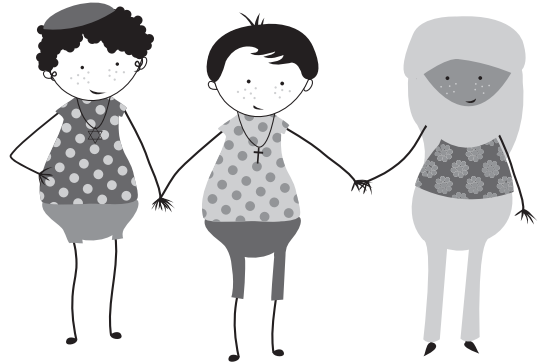
hamburger ve kola

dinlenme ve oyun fırsatları

televizyon ve gazete

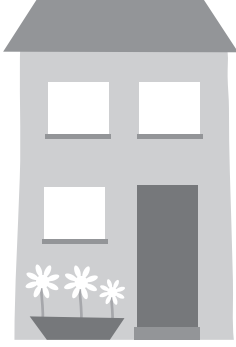

dinimin gereklerini yerine getirme fırsatları

DAĞITILACAK MALZEME: İSTEKLER VE İHTİYAÇLARLA İLGİLİ KARTLAR

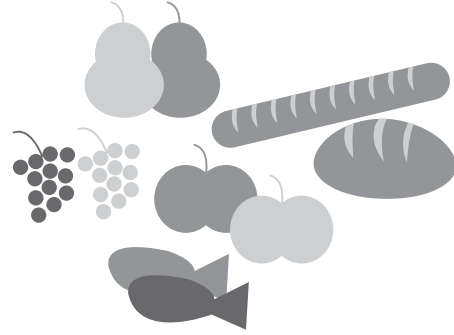
rahat bir ev

son moda giyecekler

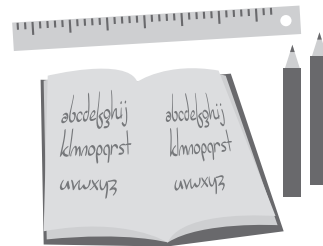
deniz kenarında tatil

besleyici yiyecekler

istismardan korunma

eğitim

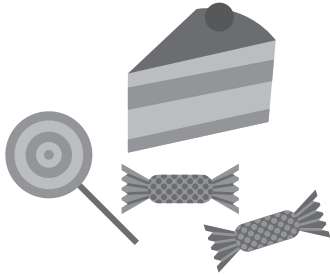
DAĞITILACAK MALZEME: İSTEKLER VE İHTİYAÇLARLA İLGİLİ KARTLAR

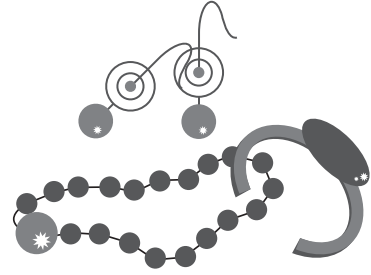
doktorlar

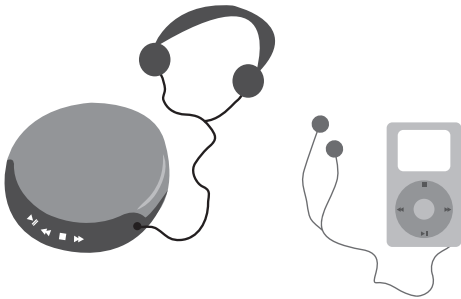
bisiklet

şekerleme

takılar

mp3çalar veya discman

sıcak tutacak giyecekler

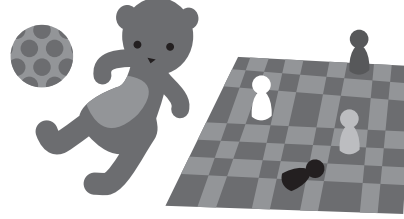

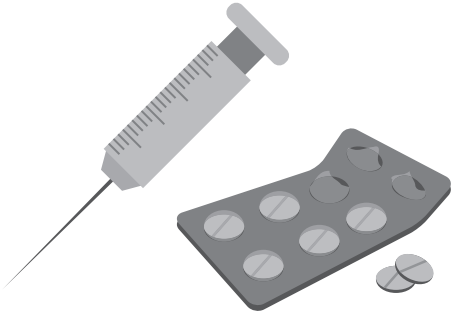
DAĞITILACAK MALZEME: İSTEKLER VE İHTİYAÇLARLA İLGİLİ KARTLAR

ana baba

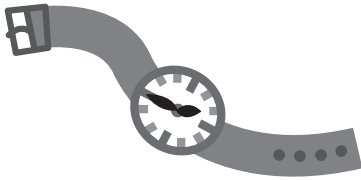
oyuncaklar ve oyunlar

ilaç ve hastalıklara karşı aşı

demokrat seçimler ve kurallar

kol saati

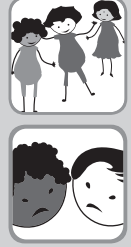
kültürümü ve dilimi
kullanabileceğim fırsatlar

40. Zabderfilio

Birimiz için hiçbirimiz, hepimiz için her birimiz

Konular	Genel olarak insan hakları, Ayrımcılık
Zorluk	Düzey 1
Yaş	7-10
Süre	35 dakika
Grup büyüklüğü	5-35 çocuk
Erkinlik türü	Öykü anlatma, düşünsel etkinlik
Amaçlar	• ‘Herkes farklı-Herkes eşit’ kavramının tartışılması • Hoşgörü ve çeşitliliğin anlamı üzerinde düşünme • Şiddetin ve çatışma yönetiminin tartışılması • Evrensellik ilkesinin kavranması
Hazırlık	• Kukla oyununu önceden prova edin • Zabderfilio’yu temsil eden bir kukla yapın. Zabderfilio, farklı hayvanların özelliklerini bir arada bulunduran bir hayvandır (bunun için hazır betimlemeyi de kullanabilirsiniz)
Malzemeler	• Kukla gösterisi yapılacak bir sahne veya başka bir düzenleme • Farklı hayvan kuklaları, bir avcı kuklası, bir sunucu kuklası, Zabderfilio kuklası

Yönerge

1. Çocukları kukla gösterisinin yapılacağı sahnenin önünde toplayın. Kukla gösterisi sırasında sessiz olmalarını ve yerlerinde oturmalarını söyleyin. Ancak karakterler kendilerine soru yönelttiğinde konuşabileceklerdir ve kuklalara dokunmayacaklardır.
2. Kukla gösterisini başlatın. Dikkatlerini toplamaları için çocuklara sürekli soru yöneltin ve öğrenme hedeflerine yönlendirin.

Birlikte Sorgulama ve Değerlendirme

1. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinlik hakkında bilgi alın:
 - a. Öyküyle ilgili neler hissettiniz?
 - b. Öyküde neler oldu?
 - c. En çok hangi hayvanı seversiniz? En az? Neden?
 - d. Diğer hayvanlar Zabderfilio’ya adil davrandılar mı?
 - e. Sizce neden öyle davrandılar?
 - f. Sizce diğer hayvanlar neden sonunda Zabderfilio ile dost oldular? En güçlüsü olduğu için mi, en güzeli olduğu için mi? Cesur ve iyiliksever olduğu için mi? Yoksa farklı özelliklerin bir araya gelmiş olması nedeniyle mi?
2. Aşağıdaki türde sorular sorarak etkinliği insan haklarıyla ilişkilendirin:
 - a. Hayvanların Zabderfilio’ya ilk davrandıkları gibi bir davranışın başkalarına gösterildiğine hiç tanık oldunuz mu?
 - b. Gerçek yaşamda böyle şeyler neden oluyor?
 - c. Hepimiz aynı olsak da farklılıklarımız var mı? Hangi bakımlardan hepimiz aynıyız? Ya bizi ne birbirimizden farklı yapıyor?
 - d. Başka çocukların, kimse Zabderfilio’nun arkadaşı olmadığında onun hissettiği gibi hissetmesini nasıl önleyebiliriz?

Kaynak: ‘Animação e Inovacao Social’ adlı bir Portekiz grubunun geliştirdiği kukla gösterisinden uyarlanmıştır, (MAIS): www.mais.online.pt.

Takip önerileri

Çocuklar bu kukla oyununu başka bir çocuk grubunun önünde oynatabilirler. Ayrıca kendi kuklalarını da hazırlayabilirler ve/veya başka bir öykü geliştirebilirler. Bu arada, PUSULACIK'ta yer alan başka öyküler de kukla oyunu haline getirilebilir (örneğin 74. sayfadaki 'ÇAĞDAŞ MASAL', 67. sayfadaki 'BİR VARMIŞ BİR YOKMUŞ' gibi).

Eylem fikirleri

Çocuklara, gruplarına bir 'Zabderfilio' katıldığında durumun nasıl olabileceğini sorun. Kendi aralarında geçerli olacak 'davranış kuralları' geliştirmelerinde çocuklara yardımcı olun. Burada her bireye ve farklılıklarına saygı gösterilecektir. Bu kuralları toplantı yerinizde bir yere asın ve gerektiğinde başvurun.

Kolaylaştırıcılar için ipuçları

- Gerçek bir kukla sahnesi yerine ortaya bir örtü gerip arkasına geçebilirsiniz.
- Elinizde ne tür hayvan kuklası varsa kullanın. Eğer oyunda kullanılacak hazır kuklalarınız yoksa kartondan veya eski çoraplardan kukla yapın.
- Zabderfilio'yu kendi düş gücünüze göre yaratın. Örneğin tavşan gibi kulakları, gergedan gibi boynuzu, fare gibi burnu ve bıyıkları, aslan gibi yele, kanguru gibi kesesi olabilir veya öykünüze uyacak istediğiniz başka herhangi bir bileşimi düşünebilirsiniz. Ancak bu yaratık her durumda tuhaf olmalıdır. Gösterişli bir burna, kalın sese ve sessizce hareket edebilme yeteneğine sahip olmalıdır. Bu öyküyü elinizde hazır bulunan bir kuklaya da uyarlayabilirsiniz.
- Daha geniş gruplarla çalışırken, gruplu kuklalar arasındaki soru cevap bölümünde yardımcı bir başka kolaylaştırıcı daha olması yerindedir.

SENARYO

Sunuş: (öyküde yer almayan bir 'sunucu kukla' tarafından yapılır)

Sunucu Kukla: Bayanlar baylar, hoş geldiniz. Görüyorum ki herkes bugünkü özel gösterimizi izlemeye ve dinlemeye hazır. Bugünkü gizemli konumuza ilişkin olarak size kimi ipuçları verebilirim. Olay hayvanlar aleminde geçiyor. Aynı bizim kendi dünyamızda olduğu gibi o dünyada da ne her şey çok güzel ne de kötü, ne her şey normal ne de tuhaf. Ama sürprizler her zaman olabilir!

İşte bu öykü de bu sürprizlerden biriyle ilişkili. Öykü, Zabderfilio adında, son derece özel bir hayvana ait. Dikkatle izleyin ve dinleyin. Lütfen yerinizde kalın, yoksa hayvanlar kaçıp gider ve biz de öykünün sonunda ne olduğunu hiç öğrenemeyiz. Tekrar görüşmek üzere.

ÖYKÜ

Özet: Zabderfilio diğer hayvanlarla tek tek tanışır. Tanıştığı hayvanların hepsi Zabderfilio'yu çok tuhaf bulur. Zabderfilio arkadaş aramaktadır, ama kimse onunla arkadaş olmak istememektedir... Çünkü çok tuhaf bir görünüşü vardır!

İşte, aşağıda bunun örneklerinden biri yer alıyor:

Zürafa: (Sahneye gelip çocuklarla konuşmaya başlar) Herkese merhaba, kim olduğumu biliyor musunuz?

(İzleyiciler: Sen zürafasın)

Zürafa: Nereden biliyorsunuz, üzerimde adım mı yazıyor?

(İzleyiciler: Uzun boynundan ve renklerinden biliyoruz)

Zürafa: Evet, tamam, doğru. Benim boynum dünyadaki tüm hayvanların boynundan daha uzun. Bu sayede çok uzakları görebilirim ve fazla çaba harcamadan en yüksek ağaçlardan beslenebilirim.

(Zabderfilio sahneye çıkar)

Zabderfilio: (Çok dostça ve istekle) Merhabalar!

Zürafa: Aaaay... böyle sessizce yanıma gelip ödümü patlattın. Ama bir dakika, sen de kimsin?

Zabderfilio: Zabderfilio'yum.

Zürafa: Zabberbadderdiloooo- ne dedin sen?

Zabderfilio: Benim adım Zabderfilio. Arkadaş arıyorum. Arkadaşım olur musun?

Zürafa: Hımm, şey... Bilmem ki? Bana tuhaf geldin. Fare desen değilsin, aslan, kanguru desem değilsin, ama her birine biraz benziyorsun. Benim bütün arkadaşlarım ya öyledir ya da böyle, ikisinin karışımı değildir. Kusura bakma, ama gidip arkadaşlarımla buluşmam gerekiyor. Hi hi hi! Sahiden çok tuhaf ve çirkinsin.

Zabderfilio: (İncinmiş) Ama, ama dursana biraz...

(Zürafa çoktan ortadan kaybolmuştur ve şimdi Zabderfilio izleyicilere hitap etmektedir)

Zabderfilio: İşte bu beni üzüyor. Zürafa neden arkadaşım olmak istemedi ki? Bari ben de ormanda biraz daha dolaşayım ve oynayacak başka hayvanlar arayayım.

Ancak, Zabderfilio'nun karşılaştığı hayvanlardan hiçbiri onunla arkadaş olmak istemez. Bir süre sonra sahneye aniden bir avcı çıkar. Avlanmaktadır. Avcı, sahneye çıkan her hayvanı yakalamak ister, hayvanlar da bağırarak kaçarlar ve yardım isterler.

Avcı, ormanda hayvan aramak üzere sahneden çekilir ve Zabderfilio yeniden sahneye çıkar. İzleyiciler ona olup biteni anlattığında Zabderfilio fare burnunu kullanır ve avcının kokusunu alır (Aha, keskin burnum yakındaki avcıyı buldu). Sonra kedi ayaklarıyla hiç ses çıkarmadan yürümeye başlar (kedi ayaklarımla hiç fark etmeden ona yaklaşabilirim). Hemen ardından aslan gibi kükreyerek avcıyı korkutup kaçırır (şimdi bir de aslan gibi kükredim mi, avcı kaçır gider-KÜKREME).

Bu kahramanlık gösterisinin ardından hayvanlar ona yaklaşırlar ve önceki kabalıklarından dolayı özür dilerler. Hepsi onunla arkadaş olmak ister ve Zabderfilio de bunu memnuniyetle kabul eder. Hayvanların hepsi izleyicilere elveda derken sunucu kukla sonucu anlatmak üzere sahneye çıkar.

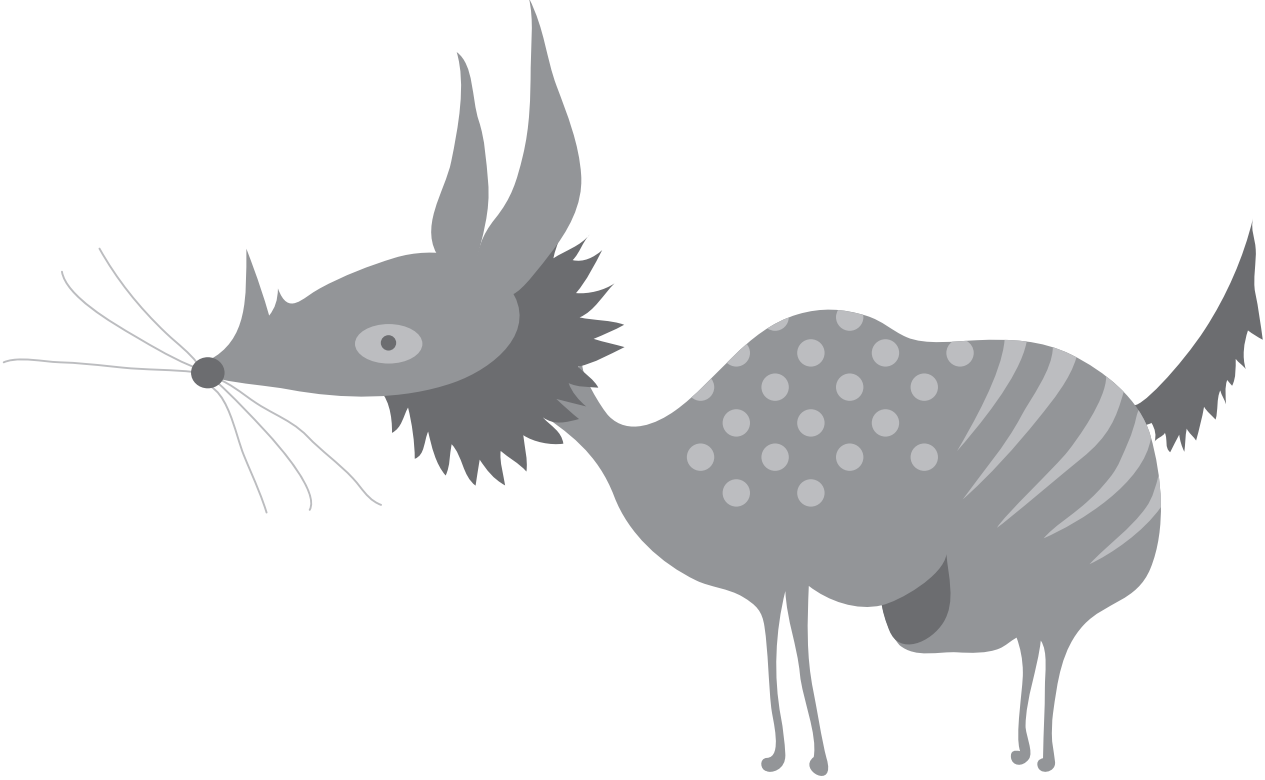

SONUÇ

Sunucu Kukla: Bayanlar baylar ve çocuklar, işte Zabderfilio'nun öyküsü böyleydi. Beğendiniz mi?

Kuşkusuz komik görünümlü bir yaratıktı. Ancak, farklı özellikleri bir arada topladığından arkadaşlarına yardımcı olabildi. Bir dahaki sefer farklı görünümlü biriyle karşılaşırsanız umarım aklınıza Zabderfilio gelir. Karşılaştığınız bu kişi hiç aklınıza gelmeyecek yeteneklere sahip, iyi bir arkadaş olabilir.

DAĞITILACAK MALZEME: ÖRNEK ZABDERFILIO

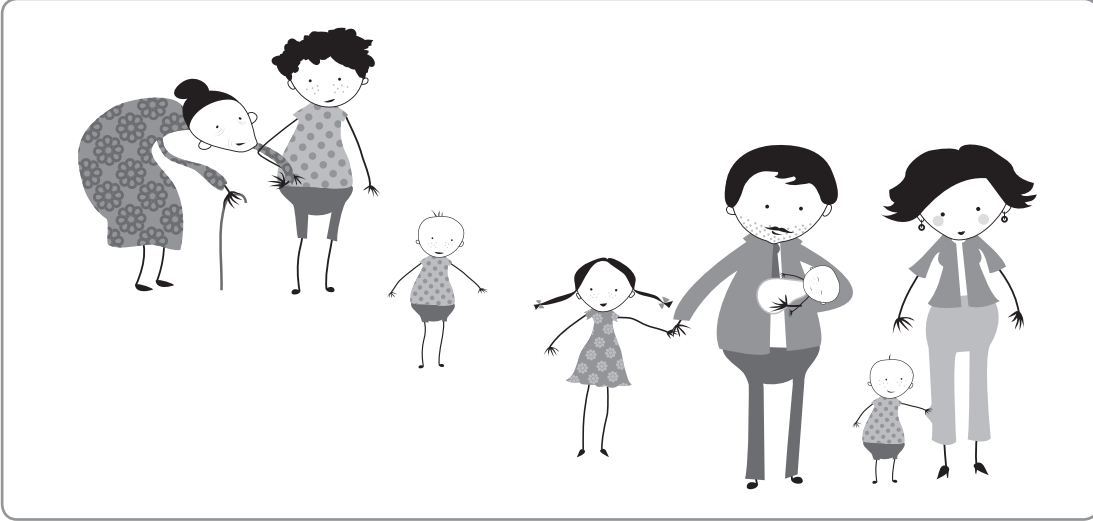

V. KONULAR

1. AİLE VE ALTERNATİF BAKIM

Aile, toplumun doğal ve temel birimi olup toplumun ve Devletin koruması altındadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Madde 16.3

Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS) aileyi çocukları en iyi koruyan ve sağlıklı gelişmeleri için koşulları sağlayan doğal birim olarak tanımaktadır. Çocuk bakım, güvenlik, kendi kişiliğine saygılı bir biçimde yetiştirilme hakkına sahiptir. ÇHS'nin 3. maddesi ana babanın rehberliğinin, çocuğun öncelikli yararını gözetmesi gerektiğini belirtir.

Her çocuğun anne ve babasını bilip tanıma, onlar tarafından bakılma hakkı vardır (Madde 7). ÇHS, çocuğun refahı ile ilgili sorumlulukları anne ve baba ile devlete bırakır; devletler, çocuğun yetiştirilmesi ve gelişmesi ile ilgili birincil sorumlulukların anne ile babaya ait olduğunu kabullenmek (Madde 5) ve bu görevlerini yerine getirmelerinde anneye babayı destekleyici çeşitli pozitif önlemler almak durumundadır (Madde 5). Anne ve baba ayrıca çocuğa yeterli bir yaşam standardı sağlanmasından birinci derecede sorumludur; ne var ki anne ve babanın çocuğa gerekli bakım ve imkânları sağlayamayacak durumda olmaları halinde devletlerin yardımcı olma veya müdahalede bulunma sorumlulukları vardır (Madde 27).

Anne ve baba, **gelişim halindeki yeteneklerini** dikkate alarak çocuğa uygun yönlendirmeyi ve rehberliği sağlamalıdır; başka bir deyişle çocuk büyüdükçe kişisel meselelerde daha fazla söz hakkına sahip olmalıdır (Madde 14). ÇHS'ye uygun olarak anne ve baba çocuğu salt kendi mülkiyetlerindeki bir varlık gibi değil kendi başına bir toplumsal aktör ve hak sahibi kişi olarak tanımak durumundadır.

Aile nedir?

Evli bir çift ve biyolojik çocuklarından oluşan 'geleneksel' ailenin yanı sıra Avrupalılar çeşitli aile yapıları içinde yaşamaktadır. Örneğin:

- birçok kuşağın içinde yer aldığı geniş aile
- anne ile babadan birinin, boşanma, terk, ölüm veya başka nedenler yüzünden bulunmadığı tek ebeveynli aile
- evlatlık alan veya koruyucu aile

- bir üvey anne/baba ile biyolojik anne/babanın ve üvey kardeşlerin bulunduğu bileşimi değişmiş aile
- aynı cinsiyetten ebeveynlerin olduğu aile
- çocuklar ve büyükanne/büyükbabadan oluşan aile

Çocukların yukarıda sıralanan farklı aile yapılarının birinden diğerine geçmeleri, yalnızca anne veya baba ile yaşamaları veya üvey anne/baba yanında kalmaları gibi durumlar giderek yaygınlaşmaktadır. Ancak gene de bugün tüm Avrupa ülkelerinde çocukların en az üçte ikisi çocukluk dönemlerinin büyük bölümünde doğal anne babalarıyla birlikte aile yaşamı içindedir.

Çocuk hangi aile yapısı içinde yer alırsa alsın hem annenin hem de babanın ayrı olsalar bile çocuklarını destekleme ve onlara gerekli bakımı sağlama sorumluluğu vardır. ÇHS'nin 18. maddesi çocukların bakımında ve yetiştirilmesinde hem annenin hem de babanın eşit sorumluluğunu öngörmektedir. Çeşitli Avrupa hükümetleri halen aile ve çocuk yetiştirme alanındaki ihtiyaçlara karşılık verebilecek politikalar geliştirmektedir; örneğin babalara babalık izni verilmesi ve çalışan çiftlerin çocuklarına bakım sağlanması gibi. Cinsiyet, statü veya aile ekonomisinden bağımsız olarak, çocuk yetiştirme sorumluluklarında ailelerin desteklenmesi önem taşımaktadır.

Avrupa ailelerini bekleyen güçlükler

Avrupa'daki aileler bugün birçok güçlükle karşı karşıyadır:

- **Çalışan ana babalar:** Hem annenin hem de babanın çalıştığı aileler giderek artmaktadır. Uzun çalışma saatleri ve çalışma ile aile sorumluluklarının çelişmesi birçok sorun yaratmaktadır. Avrupa Birliği içindeki ana babaların en az % 10'u, AB'ye yeni üye olan ülkelerdeki ana babaların ise % 15'i, aşırı çalışma yüzünden aile sorumluluklarını yerine getirmekte güçlük çektiklerini belirtmektedir. En fazla sorun belirtenler ise 3 yaşından küçük çocukları olan ailelerdir.¹
- **Tek ebeveynli haneler:** Genel olarak alındığında Avrupa ülkelerindeki çocukların % 80'i hem annesi hem de babasıyla birlikte. Ancak bu durumda bulunan çocukların oranı ülkelere göre önemli farklılıklar göstermektedir. Örneğin Yunanistan ve İtalya'da belirtilen konumda olan çocukların oranı % 90 iken Birleşik Krallık'ta % 70'in altındadır. Bu rakamlar belirgin bir coğrafi dağılım göstermektedir. Örneğin tek ebeveynle yaşayan çocukların oranı Belçika, Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya'da % 9'un altında iken, Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç'te % 15'e çıkmaktadır. Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Almanya, Macaristan, Hollanda, Polonya ve İsviçre'de ise tek ebeveynle yaşayan çocukların oranı % 10 ile % 15 arasında değişmektedir.²

Avrupa Konseyi bu sorunları kapsamlı biçimde ele almıştır. Bakanlar Komitesi 2006 yılında üye devletlere yönelik olarak aldığı bir tavsiye kararı ile pozitif çocuk yetiştirme konusunda destek vaat etmiştir. Pozitif çocuk yetiştirme ise bu kararda şöyle tanımlanmıştır: "çocuğun beslenip büyütülmesinde ve yetkinleştirilmesinde şiddet içermeyen, çocuğun öncelikli yararını gözetken, çocuğun eksiksiz gelişimini mümkün kılacak sınırlar çizen davranış..." Tavsiye kararında ayrıca aşağıdaki konuların önemi vurgulanmıştır:

- pozitif çocuk yetiştirme
- ana babaları desteklemeye yönelik kamu hizmetleri
- sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya olan ana babalara yönelik hizmetler
- çalışma ve aile yaşamı dengesi
- çocuk bakımı hizmetleri³

Gene 2006 yılında Konsey çağdaş Avrupa'da pozitif çocuk yetiştirme konusunda bilgi verirken ana babanın rolü üzerinde durmuş, çocuğa doğru muamele ve şiddet içermeyen ortamlarda yetiştirmenin önemini vurgulamıştır. (Bakınız Konu 10: Şiddet, sayfa 259.) Söz konusu raporda çocuklar açısından en önemli hususlar olarak şunlar vurgulanmaktadır:

- **Temel bakım:** Çocuğun fiziksel ihtiyaçlarının karşılanması (yiyecek, ısınma, barınma, hijyen, yeterli giyecek ve tıbbi bakım);
- **Güvenliğin sağlanması:** Ev içinde veya dışında çocuğun zararlı ve olumsuz durumlara karşı korunması;
- **Duygusal sıcaklık:** Çocuğun duygusal destek almasının ve kendine değer verildiğini hissetmesinin sağlanması;
- **Uyarım:** Çocukla ilgilenerek, eğitim olanaklarını geliştirerek çocuğun öğrenmesine ve zihinsel gelişimine yönelik uyarım sağlanması;
- **Rehberlik ve sınırlar:** Sınırların konulması ve çocuğa uygun davranışların neler olduğunun gösterilmesi;
- **İstikrar:** Çocuk açısından önem taşıyan kişilerin çocuğa sürekli duygusal yakınlık göstermesi ve yanıt vermesi⁴

Rapor, çocukların ana babalarından çeşitli nedenlerle ayrı konulabileceklerini kabul etmektedir: boşanma, seyahat veya savaş gibi nedenler yüzünden aile üyelerinin yerlerinden olmaları, anne veya babadan birinin veya ikisinin birden ölmesi, kaçırılma ve terk edilme. Neden ne olursa olsun böyle bir ayrılık çocukları derinden etkiler; esenliklerini, eğitimlerini ve gelişimlerini tehlikeye düşürür. Bu nedenle, bunun çocuğun yararına olduğunu bir yargı organının belirleyeceği ağır durumlar dışında çocukların aileleriyle birlikte kalma hakları vardır (Madde 9).

SORU: ÇHS'nin temel ilkelerinden biri de çocuğun öncelikli yararadır. Peki, bunun ne olduğuna kim karar verecek? Örneğin, çocuğun kendisine bakamayacak bir ebeveynle birlikte kalmasına kim karar vermelidir? Ailenin diğer üyeleri? Çocuğun kendisi? Devlet? Başkaları?

Bununla birlikte her ebeveyn çocuğa olumlu bakım verebilecek durumda veya isteklilikte olmayabileceği gibi, aileleriyle birlikte kalmak her zaman çocukların yararına olmayabilir de. ÇHS'nin 20. maddesi şöyle demektedir:

Geçici veya sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel bir koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır... [Devlet] bu durumdaki çocuğa alternatif bakım sağlayacaktır.

Bu önlemlere yalnızca aşırı durumlarda başvurulur. Birçok Avrupa ülkesinde çocuk koruma sistemleri ve çocuk bakımı kurumları risk altındaki çocuklara kaliteli bakım koşulları sağlamaktadır. Gene de, kimi ülkelerde çok sayıda çocuk gereksiz yere kurumlara yerleştirilmekte ve buralarda gereğinden uzun tutulmaktadır. Ailelerinden uzakta veya ana baba bakımından yoksun olan çocuklar ayrımcılık, istismar ve sömürünün yanı sıra ihmalen kaynaklanan duygusal ve toplumsal sorunlara açıktırlar.

Alternatif çocuk bakımına ilişkin düzenlemeler daha fazla dikkat gerektirmektedir. Bunların arasında resmi veya gayri resmi bakıcı ailelik, akraba yanında kalma ve evlatlık alınma bulunmaktadır. Günlük bakım, çocuk yetiştirme eğitimi ve evde destek gibi topluluk temelli sosyal hizmetler de gerek ana babanın gerekse geniş ailenin kapasitesini geliştirme açısından gerekli olduğu gibi ana babaları olmayan çocukların bakımını üstlenen topluluklar için de yararlıdır.

Avrupa'nın birçok kentinde sokak çocukları vardır. Bunlar gözler önündedir –sokaklarda yaşamakta ve çalışmaktadırlar ancak sayılarına ve kimliklerine ilişkin güvenilir veriler bulunmamaktadır. Bu da yetkililerin bu çocukların temel sağlık bakımı almaları, eğitim görmeleri ve zararlı işlerden korunmaları için yaptıkları işleri son derece güçleştirmektedir. Ancak bu çocuklar aynı zamanda görünmezdirler; çünkü pek çok kişi toplumlarımızın en başarısız yanlarının fiziksel cisimleşmesi saydıkları bu çocukları görmezden gelmeyi tercih etmektedir. Sorun küreseldir ve yoksulluk, ailelerin parçalanması, fiziksel ve zihinsel istismar, terk edilme, ihmal ve toplumsal huzursuzluk gibi nedenlerle daha da ağırlaşmaktadır. Sokak çocukları olumsuz dış etkilere açıktır. Fuhuş, kaçakçılık, suç, uyuşturucu, çete şiddeti ve hatta polis şiddeti bu çocukların çoğu için gerçek anlamda tehdittir; diğerleri için ise tehdidin de ötesinde gerçek...

Aile konularında çocuklarla birlikte çalışma

Aile ile ilgili konuları çocuklarla tartışırken kolaylaştırıcılar çeşitli aile tipleriyle ilgili kalıplaşmış yargılara dayalı davranış ve beklentilerden kaçınmalıdır. Çocuklar hangi aile türü olursa olsun bunu anlayıp kabul etmeli, birbirleriyle empati ve dayanışma geliştirmelidir. Çocukların, örneğin katılım veya şiddetten kaçınma gibi haklarının aileleri içinde öğrenmeleri önemli bir hedeftir.

Aile yaşamının tartışılması kimi çocuklar, özellikle 12-13 yaşından büyükler açısından çelişik duygulara yol açabilir. Etkinlikler sırasında aile içi şiddetin varlığının ortaya çıktığı durumlar dışında bu konuda ana babalar ve çocuklara bakanlarla görüşmek yararlı olabilir. Böyle durumlarda çocukların cinsel içerikte olanı dahil istismarı gibi konularda sorumlu tarafın kendileri olmadığını anlamaları ve sorunlarını arkadaşlarına ve çevrelerindeki yardımcı olabilecek yetişkinlere aktarmaya özendirilmeleri önemlidir (Bakınız Konu 13: Şiddet, sayfa 280.)

İlgili insan hakları belge ve mekanizmaları

Avrupa Konseyi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. maddesi herkesin “özel ve ailevi yaşamını, evini ve haberleşmelerini” devlet müdahalesine karşı koruma altına almaktadır. Bu hak, çocukları çocukluktan yetişkinliğe taşıyan toplumsal birim olarak aile çevresini korumanın önemini vurgular.

Yeniden Düzenlenmiş Avrupa Sosyal Şartı 16. maddesinde aile üyeleri olarak çocukların haklarını korumaktadır:

Aile toplumun temel birimidir ve tam gelişimi için gerekli toplumsal, hukuksal ve ekonomik korunma sağlanması hakkına sahiptir.

Evlilik dışı doğan veya başka ailelerce evlatlık alınan çocukların haklarını korumaya yönelik başka Avrupa Konseyi sözleşmeleri de vardır. Hukuksal süreçlerde çocukların hakları ve yararı Çocuk Haklarından Yararlanılmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi'nde güvence altına alınmıştır.

Birleşmiş Milletler

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi aileyi “toplumun ve Devletin korumasından yararlanacak, toplumun doğal ve temel grubu” olarak tanımlar. (Madde 16). Bildirge, herkesin keyfi müdahalelerden uzak kalacağı özel yaşam alanlarından biri olarak aileyi tanımlar (Madde 12). Bildirge ayrıca herkese “evlenme ve aile kurma hakkı” tanır (Madde 16). Bildirge aile tanımını yapmaz. 21. yüzyılda aile terimi, anne ile baba ve onların genetik çocuklarından oluşan geleneksel aile dışında farklı birçok kombinasyonu tanımlayabilir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme ise ailenin önemini diğer tüm belgelerden daha fazla vurgulamaktadır. Giriş bölümünde ailenin yalnızca toplumun temel birimi olmakla kalmayıp aynı zamanda “başta çocuklar olmak üzere tüm üyelerinin gelişmesi ve esenliği açısından doğal ortam” olduğunu belirtir. Çocuğun kişiliğinin “eksiksiz ve uyumlu gelişimi” için aile ortamını önerir.

Sözleşme, ailesinden çeşitli nedenlerle ayrı düşmüş çocuk için ayrıntılı hükümler getirmekte, parçalanmış ailelerin yeniden birleşmesini özendirmekte, ancak ailesinin kendisine gerekli bakımı sağlayamayacağı durumlarda çocuğun öncelikli yararı gereği aileden ayırma yoluna başvurulabileceğini de kabul etmektedir (Maddeler 9,10, 20, 21 ve 22). Gene de çocuğun anne ve babası birinci derecede önemlidir. Devlet “ana babaların, yerine göre geniş aile üyelerinin ve topluluğun sorumluluklarını, haklarını ve görevlerini tanımak” durumundadır (Madde 5). Çocuğun kimliğinin belirlenmesinde ailenin önemi 7. maddede belirtilmektedir ve aynı madde çocuğun “ana babasını tanıma ve onlar tarafından bakım görme” hakkının doğuştan gelen bir hak olduğunu vurgulamaktadır (Madde 7). Çocuğun yetiştirilmesi, gelişmesi ve maddi anlamda desteklenmesinde birinci derecede sorumluluk ana babaya verilmektedir

ve burada şu ilkedden hareket edilmektedir: “hem anne hem de baba çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişiminde ortak sorumluluk sahibidir.” (Maddeler 18 ve 27). Bununla birlikte ana babanın çocuğa yeterli bakımı sağlayamayacağı durumlarda Devlet onlara yardımcı olacaktır (Madde 18.2).

İHEB gibi Çocuk Sözleşmesi de “çocuğun özel yaşantısına, aile, konut veya iletişimine yönelik haksız müdahaleleri ve onur ve itibarına gelebilecek haksız saldırıları” yasaklamaktadır” (Madde 16). Ayrıca, çocuğun “ana babasına, kendi kültürel kimliğine, diline ve değerlerine saygıyı,” destekleyen bir eğitim görme hakkı vardır (Madde 29.c).

Yararlı Kaynaklar

- Changes In Parenting: Children Today, Parents Tomorrow, Conference of European Ministers Responsible for Family Affairs, Final Communiqué: Lizbon, Avrupa Konseyi, Mayıs 2006 www.coe.int/t/dg3/youthfamily/source/2006minconFinaldeclaration_en.pdf
- Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, Floransa, 2007
- Child Protection Information Sheet: Children Without Parental Care: UNICEF, Mayıs 2006 www.unicef.org/protection/files/Parental_Care.pdf www.unicef-icdc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf
- Daly, Mary, der., Parenting in contemporary Europe: a positive approach: Avrupa Konseyi, 2007.
- Explanatory Report on Policy to Support Positive Parenting, 983 Meeting of European Committee for Social Cohesion, CM (2006)194 add: Avrupa Konseyi, Aralık 2006.
- Flaquer, Lluís, Poverty in Southern Europe: Barcelona, Institute of Childhood and Urban World, Sociology Department, Universitat Autònoma de Barcelona, 2005 http://devel.ciimu.org/webs/wellchi/reports/workshop_2/ww2_flaquere.pdf
- Hantaris, Linda; Philipov, Dimitar; Billari, Francesco C., Policy implications of changing family formation (Population studies No. 49): Avrupa Konseyi, 2006.
- Krieger, Hubert, Family Life in Europe: Results of recent surveys on quality of life in Europe, Paper presented at the Irish Presidency conference ‘Families, change and social policy in Europe’, Dublin, May 2004 www.eurofound.europa.eu/docs/areas/populationandsociety/krieger040513.pdf
- Recommendation Rec(2006)19 of the Committee of Ministers to Member States on Policy to Support Positive Parenting: Avrupa Konseyi, 2006 <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1073507&BackColourInternet=9999CC&BackColourIntranet=FFBB55&BackColourLogged=FFAC75>
- Rights of Children at risk and care, Avrupa Konseyi, 2007.
- Which Are the Provisions in the Family Law that Foster Children’s Well-being and Which Kind of Reforms Should Be Envisaged in this Respect?, Wellchi Network Workshop 2: Sofia, Institute For Legal Studies, Bulgarian Academy Of Sciences, 2005 www.ciimu.org/webs/wellchi/reports/workshop_2/w2_abstracts.pdf

Referanslar

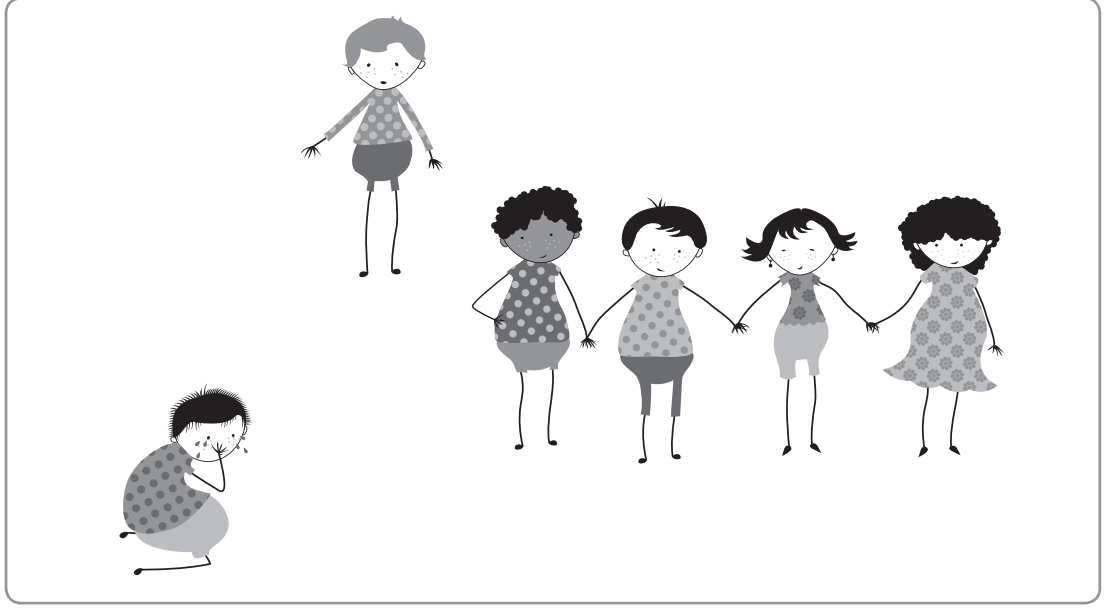
- 1 Krieger, Hubert, Family Life in Europe: Results of recent surveys on quality of life in Europe, Paper presented at the Irish Presidency conference ‘Families, change and social policy in Europe’, Dublin, 2004.
- 2 Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 2007.
- 3 Recommendation Rec(2006)19 of the Committee of Ministers to Member States on Policy to Support Positive Parenting: Avrupa Konseyi, 2006.
- 4 Explanatory Report on Policy to Support Positive Parenting, 983 Meeting of European Committee for Social Cohesion, CM(2006)194 add: Avrupa Konseyi, 2006.

2. AYRIMCILIK

Ayrımcılık insan haklarının temel bir ilkesine ters düşer.

Bir kişiye karşı ayrımcılık demek, o kişinin siyasal, sivil, ekonomik, toplumsal veya kültürel haklarından tam olarak yararlanmasını engellemek demektir. Ayrımcılık, temel bir insan hakları ilkesine ters düşer: Tüm insanların insanlık onuru bakımından eşit olması ve aynı temel haklardan yararlanması. Bu ilke, insan haklarıyla ilgili bütün temel belgelerde yer almaktadır (örneğin İHEB 2. madde, ÇHS 2. madde, ECHR 14. madde ve 12 sayılı Protokolün 1. maddesi). Pek çok ülkenin anayasası da ayrımcılığa karşı hükümler içermektedir.

İnsan hakları hukukunda “ayrımcılığın” tek bir tanımı olmamakla birlikte, insan haklarıyla ilgili anlaşmalarda (örneğin İHEB, ÇHS, AIHS, **İrk Ayrımcılığının her Biçiminin Ortadan Kaldırılmasına ilişkin Uluslararası Sözleşme** [CERD] veya **Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi** [CEDAW]) kimi ortak öğeler görülmektedir:

1. Ayrımcılığın *nedeni* çeşitli etmenler olabilir. Örneğin ÇHS Madde 2 ayrımcılığın nedenleri olarak “çocuğun, ana babasının veya yasal vasisinin ırkı, rengi, cinsiyeti, dili, dini, siyasal veya başka görüşlerinden; ulusal, etnik veya toplumsal kökeninden; maddi varlığından, engellilik durumundan, doğumdan veya başka bir statüden” söz etmektedir. Bu sıralananlardan sonuncusu “başka bir statü” örneğin toplumsal sınıf, meslek, cinsel yönelim veya tercih edilen dil gibi ayrımcılığın başka nedenlerinin de gözetilmesine izin vermektedir.
2. Ayrımcılık olarak nitelenebilecek *eylemler* vardır. Bu eylemler, belirli bir kişinin veya grubun reddedilmesi, kısıtlanması veya dışlanması gibi biçimler alabilir. **Soykırım**, kölelik, etnik temizlik veya dinsel baskı gibi insan haklarının en kaba ihlallerinden işe alma ve işte terfi, konut kiralama ve sözlü istismar gibi daha gevşek, ancak daha sık görülen uygulamalara kadar pek çok ayrımcılık biçimi sayılabilir. Çocuklar arasında yaygın görülen ayrımcılık biçimleri, belirli bir farklılıktan hareketle dışlama (örneğin bir çocuğu oynanan oyuna almama), fiziksel sataşma ve ad takmadır (örneğin ‘kız gibi’, ‘şişko’, ‘enayi’ gibi). Ayrıca bkz. 10. Tema, Şiddet sayfa 259.
3. Bütün bunların, genellikle kişilerin insan haklarından ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını engelleyen *sonuçları* vardır. Ayrımcılık ayrıca bir toplumu tümüyle etkiler, önyargıları ve ırkçı tutumları pekiştirir.

Ayrımcılık çoğu kez cehaletten, önyargılardan ve **kalıplaşmış yargılardan** kaynaklanır. Pek çok insan yabancı görünen veya bilinmeyen şeylerden korktuğundan, görünüşü, kültürü veya davranışları yabancı gelen kişilere kuşkuyla bakar, hatta şiddet kullanmaya yönelir.

Herhangi birini ast durumuna düşüren veya marjinal konuma iten tutumlar, eylemler veya kurumsal pratikler ayrımcılık sayılabilir. Özellikle ırkçılığın tarihsel kökenleri bir grubun diğerlerine üstün olduğu, 'aşağı' gruplara karşı bir dönem uygulanan ayrımcılığın haklı olduğu inancına dayanır. Bu tür inançlar günümüzde genellikle reddedilse bile, ırk ayrımcılığı gene de sürmektedir. Ayrımcılığın diğer biçimleri arasında cinsiyetçilik, yaşçılık, homofobi, anti-semitizm, dinsel hoşgörüsüzlük ve yabancılara ve yabancı ülkelere duyulan nefret anlamında yabancı düşmanlığı (**zenofobi**) yer almaktadır.

Toplumsal ayırım, yasalar veya adetler gereği etnik grupların ayrı tutulması anlamında ayrımcılığın aşırı bir türüdür. Avrupa'da bunun resmi biçimleri de görülmüştür. Örneğin bir dönemler Yahudiler gettolarda tecrit edilmişlerdi. Günümüzde pek çok Avrupa ülkesinde Romanlar düşmanca davranışlar veya ekonomik ayrımcılık sonucunda ayrı topluluklarda yaşamaya zorlanmaktadır.

Ayrımcılık *doğrudan ayrımcılık* olarak açık biçimde uygulanabilir. Bunun özelliği belirli bir kişiye veya gruba karşı kasıtlı ayrımcılık yapılmasıdır. Doğrudan ayrımcılığın örnekleri olarak belirli bir etnik gruba mensup bir çocuğun okula alınmaması veya bir emlak şirketinin göçmenlere ev kiralamaması verilebilir. *Dolaylı ayrımcılık* ise, ilk bakışta nötr gibi görünen, ancak pratikte belirli bir azınlığı mensup insanları diğerlerine göre sistematik biçimde dezavantajlı konuma iten sonuçlara yol açan politikalar veya önlemlerde görülür. Örneğin, itfaiyeciler için belirli bir boy standardı getiren teşkilat pek çok kadını ve göçmenin bu hizmette çalışmasını engeller. Uzun eteklik giyen veya başlarını örten personel çalıştırmayan mağazalar da örnek olarak verilebilir.

Ayrımcılığa, özellikle daha dolaylı ve örtük ayrımcılık biçimlerine karşı mücadele için kimi ülkeler, **doğrultucu müdahale** de denilen **pozitif ayrımcılık** uygulamalarına başvurmaktadır. Kimi durumlarda pozitif ayrımcılık, tarihsel ve yaygın ayrımcılığa maruz kalmış belirli bir grubun veya grupların özel olarak kayırılması anlamına gelir (örneğin üniversiteye gideni çok az olan grupların özel olarak tercih edilmesi; kimi kamu görevlerinde azınlıklara, örneğin kadınlara veya kırsal kesimden insanlara özel kota ayrılması. Amaçlanan, gizli ayrımcılığı telafi etmek ve daha dengeli bir toplumsal temsile ulaşmaktır. Diğer durumlarda ise pozitif ayrımcılık güçlükleri olan kesimlere (örneğin fiziksel engellilere) başkalarıyla aynı haklar ve fırsatlardan yararlanabilecekleri koşullar yaratılması anlamına gelir. Pozitif ayrımcılığın bir başka biçiminde ise daha önceki adaletsizlikler "telafi edilmeye" çalışılır. Bütün bu önlemler ve uygulamalar 'eşitsizlik' yoluyla eşitliği yerleştirmeyi amaçlamaktadır.¹

Ne zaman insanları ayırıp farklı kişilere ve gruplara farklı haklar ve yükümlülükler verirsek, bunu neden yaptığımızı sorgulamalıyız. Gerçekten gerekli mi? Herkese yarar sağlıyor mu? Eğer böyle değilse pozitif ayrımcılığın kendisi de önyargı ve ayrımcılığın bir dışa vurumu haline gelebilir.

İrk temelinde ayrımcılık

İrkçilik, bir ırkın diğerine üstünlüğüne olan bilinçli veya bilinçsiz inanç olarak tanımlanabilir. Bu tanım, farklı biyolojik 'ırkların' varlığını öngörür ki, bu varsayım özellikle insan genomu projesiyle son zamanlardaki araştırmalarca boşa çıkartılmıştır. Bununla birlikte, 'ırk' açıkça bir sosyal yorumlama olduğu halde tüm dünyada yaygındır. 'Aşağı' sayılanlar üzerinde güç uygulayacak doğuştan 'üstün bir ırkın' olabileceğine artık pek az kişi inansa bile, pek çok insan kimi kültürlerin, özellikle de kendi kültürlerinin başka kültürlere, geleneklere, adetlere ve yaşanan tarihsel geçmişlere üstünlüğüne ve kendilerinininkiyle bağdaşmazlığına inanarak kültürel ırkçılığa veya **etnik-merkezçiliğe** yönelebilmektedir.

Hangi türü olursa olsun ırkçılık güç ve iktidarla ilgilidir. Gücü ellerinde tutanlar neyin 'üstün' olduğunu belirlerler ve güçsüzlere karşı ayrımcılık yaparlar. Dolayısıyla ırkçılık önyargının eyleme pratik tercümesi sayılabilir.

SORU: Birlikte çalıştığınız çocukların kendi topluluklarındaki ırk ve etnik çeşitliliğini bilip buna değer vermelerine yardımcı olmak için neler yapabilirsiniz?

Gerek günümüzde gerekse geçmişte ırkçılığın sonuçları gerek kişiler gerekse bir bütün olarak toplum için yıkıcı olmuştur. Irkçılık, kitlesel yok edişlerle, soykırım ve baskıyla sonuçlanmıştır. Böylece çoğunluğu oluşturanlar, güç ve varlık sahibi küçük azınlıklara tabi kılınmıştır.

Etnik yönden ve kültür temelinde ayrımcılık

Kimi kültürlerin diğerlerinden üstün olduğu inancına dayalı kültürel ırkçılıkta olduğu gibi etnisite ve kültüre dayalı ayrımcılık da kimi kültürlerin, özellikle de azınlık kültürlerinin doğası gereği 'aşağı' veya istenmez olduğunu savunur. Tarihsel olarak, Avrupalı Yahudiler ve Romanlar bu biçim ayrımcılıktan en fazla mağdur olanlardır.

Anti-semitizm veya dinsel/etnik bir azınlık olarak Yahudilere karşı düşmanlık, Yahudilerin Hristiyan Avrupa'da yaşayan ve Hristiyan olmayan tek azınlık durumunda oldukları ortaçağlara kadar geriye gitmektedir. Genel olarak birçok ticaret kanalından ve meslekten dışlanan Yahudiler Hristiyanlardan ayrı gettolarda yaşamaya zorlanmışlar, yüksek vergilerle cezalandırılmış, malları mülkleri ellerinden alınmış, ülkelerinden kovulmuş hatta öldürülmüşlerdir. Yahudiler, Hristiyan toplumların bu adaletsizlik ve önyargılarına karşı yüzyıllarca mücadele etmişlerdir.

20. yüzyıl ortalarında ideolojisi ve ırksal üstünlük iddialarıyla faşizmin yükselişi Avrupa'da anti-semitizmi daha da yoğunlaştırmış ve sonuçta Büyük Felakete yol açmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında altı milyonu aşkın Yahudi sistematik biçimde yok edilmiştir. 21. yüzyıla gelindiğinde bile anti-semitizm hâlâ sürmektedir. Üstünlüklerini iddia eden gruplar Yahudi mezarlıklarına saygısızlıkta bulunmakta ve neo-Nazi iletişim ağları açıkça anti-semitik propaganda yapmaktadır.

SORU: İkinci Dünya Savaşı sırasında ülkenizdeki Yahudilere ne oldu?

Yanlış olarak "Çingene" de denilen Romanlar Avrupa'da yüzyıllardır yaşamaktadır. Kendi yurtları olmayan Romanlar kalaycı, sanatkâr, müzisyen ve tüccar olarak geçimlerini sağlarken kendi dillerini ve kültürlerini korumuşlardır. Romanlar yüzyıllardır zorla asimilasyon ve açık kölelik dahil ayrımcılığa maruz kalmışlardır. 20. yüzyılda binlerce Roman Alman Nazileri tarafından soykırıma uğratılmış, Doğu Avrupa'nın komünist rejimlerinde zorla sosyalleştirilmiş ve beceri açısından yetersiz kaldıkları yüksek teknolojili Batı toplumlarında da ekonomik dışlanmaya maruz kalmışlardır. Günümüzde de pek çok Roman çocuk eğitim, sağlık ve konut gibi birçok haktan yoksun bırakıldıkları düşman toplumsal ortamlarda büyümektedir.

SORU: Sizin çevrenizde Romanlar var mı? Çocukları okula gidiyor mu? Diğer çocukların Roman çocuklara karşı tutumları ne?

Yabancı düşmanlığı temelinde ayrımcılık

Giderek artan küreselleşme ve toplumsal çeşitlenme karşısında kimileri yabancılara veya yabancı ülkelere yönelik korku ve dışlama anlamında zenofobik eğilimler geliştirmektedir. Birçok örnekte 'yabancı' kavramı, dünyayı "bizler", yani "normal" olanlar, "benim gibi iyiler" ile "onlar"a indirgeyen toplumsal

olarak inşa edilmiş imge ve fikirlere dayandırılmaktadır. Ötekiler, 'onlar' başkadır: Bir tehdittir, bozgunculuktur, değerlerde ve uygun davranışlarda bir yozlaşmayı temsil etmektedir.

SORU: Ülkenizdeki yabancı düşmanlığı örnekleri aklınıza geliyor mu? Yabancı düşmanlığı çocukları nasıl etkiler? Etkilerine karşı neler yapabilirsiniz?

İnsanların çoğu yabancı düşmanlığını ahlâken kabul edilemez ve insan hakları kültürüne aykırı bulsa bile bu düşmanlık gene de görülmektedir. Sözlü aşağılama ve şiddet gibi yabancı düşmanlığı temelli ayrımcı hareketler hiç kuşkusuz insan hakları ihlalleridir.

Toplumsal cinsiyet temelinde ayrımcılık

Avrupa'da gevşek ve az çok örtük de olsa toplumsal cinsiyet ayrımcılığı da yaygın bir olgudur. Medya, aile, çocuk bakım kurumları veya okullar gibi toplumdaki birçok kurum kadınlara ve erkeklere ilişkin kalıplaşmış yargıları korumakta ve aktarmaktadır. Batı toplumlarındaki geleneksel toplumsal cinsiyet özellikleri genellikle iktidarla ilişkilidir: erkekler ve onların tipik etkinlikleri dışa dönük, güçlü, üretken, cesur, önemli, halka yönelik, etkili, yüksek getirili, toplumsal prestijli ve değerlidir. Kadınların temel özellikleri ise güçsüzlüktür: bağımlı, şefkatli, edilgen ve aile yönelimlidir. Kadınlar genellikle ast konumdadırlar, yaptıkları işlere daha az değer verilir; daha az takdir edilir ve ödüllendirilir. Kalıplaşmış yargılara dayalı beklentilere uygun davranmayan kızlar ve erkekler eleştiri alabilirler, dışlanabilirler ve hatta şiddete maruz kalabilirler. Bu tür durumlar çocuğun cinsiyet kimliğinin gelişmesinde karışıklık yaratabilir. Ayrıca bakınız, 11. konudaki Toplumsal Cinsiyet eşitliği tartışması.

Din temelinde ayrımcılık

Din özgürlüğüne Avrupa'da resmi olarak saygı gösterilmektedir. Ne var ki dine dayalı ayrımcılık gene de yaygındır ve çoğu kez ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla ayrılmaz bağlar içindedir. Geçmişte Avrupa Protestanlarla Katolikler, Roma Kilisesi'yle Doğu Ortodoks Kilisesi ve 'resmi kiliselerle' karşıt mezhepler arasında çatışmalar ve ayrımcılık ile parçalanmışken bugün Hristiyanlar arasındaki bu farklılıklar çok daha az önemli hale gelmiştir. Bu arada, azınlık konumundaki birçok dinsel topluluk, Yahudiler, Hindular, Budistler, Bahaîler, Rastafaryanlar ve Müslümanlar Avrupa'da büyümektedir. Dindar olmayan ve Hristiyan da olmayan milyonlarca Avrupalı'nın varlığı da düşünülünce bu giderek artan dinsel çeşitlilik gözlerden kaçmaktadır.

SORU: Toplumunuzda hangi azınlık dinler var? Bu kişiler nerelerde toplanıp ibadet ediyor?

Özellikle kaygı yaratan bir nokta da İslâm fobisinin yaygınlaşmasıdır. Bundan kastedilen bu dinden duyulan korku, nefret ve Müslümanlara yönelik ayrımcılıktır. Oysa İslâmiyet Avrupa'da Hristiyanlıktan sonra en yaygın din olduğu gibi Balkanlar ve Kafkasya'daki kimi yörelerde başat din durumundadır. Son yıllarda ABD, İspanya ve İngiltere'deki hedeflere yönelik terörist saldırıların ardından başlayan İslâmiyet'e karşı düşmanlık, birçok Avrupa toplumunda derinlere kök salmış önyargıları açığa çıkarmıştır. Bu durumun kamudaki en yaygın ifadelerinden bazıları din olarak resmen tanınmama, cami inşasına izin vermeme, Müslüman dinsel gruplara ait tesislere destek verilmemesi ve kadınlarla kızların başörtülerinin sınırlandırılmasıdır.

İslâm dinine karşı en tipik önyargılardan biri bu dinin insan haklarıyla bağdaşmazlığı iddiasıdır. Nüfusu büyük çoğunlukla Müslüman olan ülkelerde demokrasinin yokluğu ve yaygın insan hakları ihlalleri bu iddianın kanıtı olarak gösterilmekte, oysa demokratik olmayan hükümetlere yol açan etmenler arasında dinin dışında başka nedenler de olduğu göz ardı edilmektedir.

Önyargılar büyük ölçüde İslâmiyet hakkındaki cehaletten de kaynaklanmaktadır. Öyle ki bu din pek çok kişi tarafından terörizmle, aşırılıkla ve kimi ülkelerin izledikleri politikalarla özdeşleştirilmektedir. Oysa birçok din gibi İslâm dini de aslında hoşgörüyü, dayanışmayı ve insanlara sevgiyi öngörmekte ve öğütlemektedir.

Cinsel yönelim temelinde ayrımcılık

Homofobi, gey, lezbiyen veya eşcinsel kişilere, onların yaşam tarzlarına veya kültürlerine, bu arada biseksüel ve trans kişiler (travesti ve transeksüeller) dahil farklı cinsel yönelimlere duyulan nefret-tir. Avrupa'daki hukuk reformları gey ve lezbiyenlerin insan haklarını büyük ölçüde güvence altına almakla birlikte koşullar büyük farklılık göstermektedir. Kentsel alanlarda eşcinsel kişiler fazla güç-lükle karşılaşmaksızın açıkça kendilerini bu kimlikleriyle tanımlayabilmekte, işte çalışabilmekte ve dernek kurabilmektedir. Buna karşılık kırsal yörelerde, Orta ve Doğu Avrupa'nın kimi yerlerinde bu kişiler ayrımcı yasalarla karşılaşmakta, gerek halktan gerekse resmi yetkililerden kaynaklanan taciz ve hatta şiddet gibi olaylara maruz kalabilmektedir. Birçok insan bugün bile eşcinselliği bir hastalık, psi-kolojik bir bozukluk, hatta bir günah gibi görmektedir. Başkaları da bilinçli veya bilinçsiz olarak hetero-seksüel normları gey ve lezbiyenlere uygulamakta, ardından 'normal insanlardan' beklenen davranışa uymuyorlar diye onları suçlamaktadır.

SORU: Birlikte çalıştığınız çocuklar ne anlama geldiklerini bilmeseler de homofobik karalamalara başvuruyorlar mı? Böyle bir dile karşı ne yapabilirsiniz?

Engellilik temelinde ayrımcılık

'Engelli kişi' terimi birçok farklı duruma işaret edebilir: engellilik, fiziksel, zihinsel, duyuşal veya psiko-sosyal, geçici veya kalıcı olabilir; hastalıktan, yaralanmadan veya genetik özelliklerden kaynaklanabi-lir. Engelli kişiler de başkalarıyla aynı insan haklarına sahiptirler. Ne var ki, bu kişiler başkalarıyla eşit temelde insan haklarından yararlanmak isterken çeşitli toplumsal, hukuksal ve pratik engellerle kar-şılaşmaktadır. Bu nedenler genellikle engellilik durumunun kendisine ilişkin yanlış anlamalardan ve olumsuz tutumlardan kaynaklanmaktadır.

Birçok kişide engellilerin toplumun üretken üyeleri olamayacakları yolunda bir yanlış düşünce vardır. Olumsuz tutumların başında ise engelli kişilerin 'bozuk', 'hasta', 'tamir edilmesi gereken, çaresiz ve bakım gerektiren kişiler olarak görülmeleri gelmektedir.

Oysa bunun yerine engelliliğe insanlardaki çeşitliliğin doğal bir parçası olarak bakmak; onların tam katılımını ve imkânlara erişimini, kendi adlarına hareket edebilecek şekilde yetkinleştirilmelerini gözetken girişimlerde bulunmak gerekir (örneğin tekerlekli sandalye temini, belirli işlerin yapılmasında onlara daha fazla süre tanınması gibi). Bu pozitif yaklaşım toplumun engelli kişilerin ihtiyaçlarını kar-şılama sorumluluğunun da bir ifadesidir.

Engelliliğin Toplumsal Modeli: Toplumsal ve fiziksel çevrenin yarattığı ve engellilerin topluma katılıp hak-larından yararlanmalarını engelleyen faktörler ortadan kaldırılmalıdır. Bu bağlamda yapılabilecekler arasında olumlu davranışların yaygınlaştırılması ve fiziksel engellerin değiştirilmesi (örneğin binalar için özel tekerlekli sandalye girişleri gibi) de yer almaktadır. Bu toplumsal model doğrultusunda bugün engelli çocuklar 'özel ihtiyaçları olan çocuklar' sayılmaktadır. Toplumsal kurumlar bu ihtiyaçları dik-kate almak ve kendilerini buna göre ayarlamak zorundadırlar. Engelli çocukların büyük bir bölümü bugün yerleşik okul sistemine devam etmektedir.

'Özel eğitim ihtiyaçları olan çocuklar' terimi aynı zamanda genel gelişim ve ilerlemelerini köstekleye-

cek şekilde okullarında başarısız olan çocukları da kapsamaktadır. Okulların, müfredatlarını, eğitimlerini ve organizasyonlarını uyarlamaları ve/veya bu öğrencilerin potansiyellerini gerçekleştirmelerine yardımcı olacak ek desteği sağlamaları gerekir. Bu alandaki gelişmeler kapsayıcı eğitime yönelik hareketin bir parçasını oluşturur.²

SORU: Ülkenizdeki engelli çocuklar nasıl eğitim görüyor? Özel eğitim ihtiyaçları olan çocuklar için neler karşılıyor?

2006 yılı Aralık ayında BM Genel Kurulu engelli kişilerin insan haklarıyla ilgili ilk uluslararası sözleşmeyi benimsedi: **Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (EHİS)**. Avrupa Birliği bu sözleşmeyi 2007 yılı Mart ayında “yeni binyılın ilk evrensel insan hakları sözleşmesi” olarak imzaladı:

Sözleşme engelliliği insan çeşitliliğinin bir ögesi olarak tanımlamakta ve engelli kişilerin topluma yaptıkları katkıları övmektedir. Katılım önündeki engelleri yasaklamakta, engellilerin aktif biçimde topluma katılımlarını öngörmektedir. Sözleşme’nin uzun dönemli amacı engelli kişilere yönelik genel bakışı değiştirmek, böylece bir bütün olarak toplumu da değiştirmektedir.³

Ayrımcılığa karşı eğitim

Eğitimciler her çocukta hoşgörölü, ayrımcılık gözetmeyen bir tutum geliştirmeye; çeşitliliği yok saymaya veya dışlamaya değil bunu kabul etmenin yararlarına vurgu yapan bir öğrenme ortamı yaratmaya duyulan gereksinimi kabul etmektedir. Bu gelişmenin bir parçası olarak çocuklarla birlikte çalışanlar ve çocukların kendileri gerek başkalarının gerekse kendilerinin ayrımcı davranışlarının farkında olmalıdır. Rol canlandırmayı ve empatiyi özendirilen etkinlikler çocukların farkındalıklarını ve empati duygularını geliştirmekte, ayrıca ayrımcılığa maruz kalan çocukların direnç ve kararlılığını da artırmaktadır.

Ayrımcılığa karşı mücadelede Avrupa Programları

Avrupa Konseyi Avrupa’da ayrımcılığa karşı mücadele için çeşitli organlar ve programlar oluşturmuştur. 1993 yılında kurulan Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) Avrupa Konseyi üyesi devletlerde ırkçılık ve hoşgörüsüzlük olgusu üzerine düzenli yayın yapmaktadır. Komisyon ayrıca sivil toplum temsilcilerinin katıldıkları yuvarlak masa toplantıları düzenlemekte, hükümetlere yönelik genel politika tavsiyeleri benimsemektedir.

Avrupa Birliği’nin 2007 yılında kurulan bağımsız bir organı olan Temel Haklar Ajansı temel haklarla ilgili yasaları uygulamakta olan üye devletlere uzmanlık yardımı sağlamaktadır. Kuruluş ayrıca insan hakları sorunları konusunda kamuoyunda duyarlılık ve farkındalık yaratmayı amaçlamakta, bu çabasında sivil toplumla işbirliği yapmaktadır.

Çeşitli Avrupa ülkeleri, ayrımcılıkla mücadele, eşitlik ve hoşgörüyü yaygınlaştırma amacıyla bir tür ulusal eşitlik kurulları oluşturmuştur.

SORU: Ülkenizde ayrımcılığa karşı mücadele görevi verilmiş resmi bir kuruluş var mı?

Avrupa Konseyi aynı zamanda farklı programlar aracılığıyla farkındalık geliştirme çalışmaları da yürütmektedir. 2006-2007’de Avrupa Gençlik Kampanyası ‘Herkes Farklı-Herkes Eşit’ üç farklı değeri öne çıkarmıştır: çeşitlilik (farklı kültürlerin ve geleneklerin oluşturduğu zenginliğin kutlanması), insan hakları ve katılım (farklı ve eşit olmak dahil, herkesin kendisi olma hakkına sahip olduğu bir Avrupa

inşasına herkesin katılmasını sağlama). Romanlara karşı ayrımcılıkla mücadele eden bir diğer Avrupa Konseyi kampanyası da 'Dosta!' dır ve bu sözcük Roman dilinde 'yeter' anlamına gelmektedir. Bu kampanya Roman olmayanları Roman yurttaşlara yakınlaştırmayı hedeflemektedir.

Gene de ayrımcılığa karşı mücadele halen sürmektedir ve Avrupa Konseyi de bu mücadeleyi kararlılıkla sürdürecektir.

Yararlı Kaynaklar

- Bellamy, Carol, *La Situation des Enfants dans le Monde*: UNICEF, 2004 www.unicef.org/french/sowc04/files/SOWC_04_FR.pdf
- *Children's Etiquette or How to Be Friends with Everybody*: Croatian Union of Physically Disabled Persons Associations (CUPDPA), Zagreb, 2002.
- *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*: UNESCO, Salamanca, 1994 <http://unesdoc.unesco.org/images/0009/000984/098427eo.pdf>
- Titley, Gavan, *Youth work with Boys and Young Men as a means to prevent violence in everyday life*, Avrupa Konseyi, 2003.
- *Tous les Enfants du Monde ont le Droit*: Editions Fleurus Presse/ UNICEF France, 2007.

Yararlı İnternet Sayfaları

- 'All Different – All Equal':<http://alldifferent-allegal.info> (Herkes Farklı Herkes Eşit Kampanyası)
- Avrupa Konseyi: www.coe.int
- Bibliothèque Numérique pour le Handicap: <http://bnh.numilog.com>
- BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği: www.ohchr.org/english/
- EU Statement-UN: Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 2007 www.europa-eu-un.org/articles/fr/article_6914_fr.htm
- International Standard Classification of Education (ISCED): UNESCO, 1997: www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm
- UNICEF: www.unicef.fr

Referanslar

- 1 Bakınız Droits Partagés, des droits de l'homme aux droits de l'enfants: www.droitspartages.org
- 2 Bakınız International Standard Classification of Education (ISCED): www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced_1997.htm
- 3 Bakınız EU Statement – Birleşmiş Milletler: Convention on the Rights of Persons with Disabilities: www.europa-eu-un.org/articles/fr/article_6914_fr.htm

3. BARIŞ

Bir barış kültürü, dünya vatandaşları küresel sorunları anladıkları, çatışmalara çözüm bulma becerisi kazandıkları, şiddete başvurmaksızın adalet için mücadele ettikleri, insan hakları ve eşitliğin uluslararası standartlarını yaşadıkları, yeryüzüne ve birbirlerine saygı duydukları zaman gerçekleşebilir. Böyle bir eğitim ise yalnızca sistematik bir barış eğitimiyle elde edilebilir.

Hague Barış Çağrısı. Barış Eğitimi için Küresel Kampanya

Böyle bir insan hakları kültürünü inşa etmek barışa ulaşmanın önkoşuludur. Savaş ve şiddet kaçınılmaz biçimde insan haklarının inkârıyla sonuçlanmaktadır. Sürdürülebilir, kalıcı bir barış ve güvenlik yalnızca tüm insan haklarının bütünüyle hayata geçirilmesiyle mümkün olabilir.

21. yüzyılda Avrupa görece olarak savaştan uzak olabilir, ama çocukları etkileyen çatışmalardan uzak değildir. Silahlı çatışmalar Balkanlar'ın kimi bölgelerini ve Kafkasya'yı tehdit etmektedir. Dünya karışıklı bağımlılık içinde olduğundan, Afganistan veya Irak gibi uzak yerlerdeki silahlı çatışmalar da Avrupa'da, örneğin Madrid ve Londra'da etkiler yaratmaktadır. Barış ve güvenliğin üstündeki silahlı olmayan tehditler de büyümektedir: kuraklık, yoksulluk, açlık, ırkçılık ve hoşgörüsüzlük çatışmanın hem kaynağı hem sonucudur.

Mutlak terimlerle konuşursak 20. yüzyıl tarihin en şiddetli dönemi olmuş, kurbanlar önceki bütün yüzyılları aşmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları gibi kimi çatışmalar gezegenin bütününe kapsamış ve Avrupa'nın büyük kısmını harabeye çevirmiştir. Başka bölgesel çatışmalar da söz konusu olmuştur (İspanya, Kıbrıs, Yunanistan ve İrlanda'daki iç çatışmalar gibi). Avrupa'da 20. yüzyıl eski Yugoslavya ve Kafkasya'daki savaşlarla kapandı.

Yaygınlaşan ileri teknoloji, küreselleşen dünya, çatışmanın niteliğini değiştirmiştir. Ancak çocuklar dahil olmak üzere sivil kayıpların aşırı fazlalığı sürmektedir. Dünyadaki mültecilerin çoğu çocuktur. Bunların da birçoğu kendi ülkelerindeki silahlı çatışmalardan kaçmaktadır. Dahası, yarım milyonu aşkın 18 yaşından küçük kız ve erkek çocuk, ya doğrudan çatışmaya katılarak, ya mayın veya diğer patlayıcıları döşeyerek, ya da destek hizmetleri vererek dünyada sürüp giden savaşların parçası olmuşlardır. Savaşın çocuklar üstündeki etkisi yıkıcı ve toptandır, bedenleri ve ruhları yaralanmakta, aileleri ve toplulukları yok olmaktadır.

İnsani güvenlik nedir?

İnsani güvenlik, her tür şiddet ve yoksunluk arasındaki karşılıklı ilişkiyi içeren görece yeni bir kavramdır. Bu kavram bireylerin ve toplulukların hem doğrudan fiziksel şiddet tehdidi ve yoksulluktan, hem de diğer toplumsal, ekonomik ve siyasal eşitsizliklerden, doğal felaket ve hastalıklardan kaynaklanan dolaylı tehditlerden korunmasıyla ilgilidir. Bir topluluk dışsal bir saldırı veya iç çatışma tehdidi altında olmayabilir; ama gene de güvenlikten yoksun olabilir. Örneğin büyük kalabalıklar açlık yüzünden göç ediyorsa veya hastalıktan kırılıyorsa, halk temel yaşam gereksinimlerini karşılayamıyorsa, o topluluk hukuk düzenini ayakta tutma yeteneğine sahip olmayabilir.

İnsani güvenlik, insan haklarına yardımcı olur. Çünkü insan haklarını vahim ölçülerde tehdit eden durumlarla ilgilidir ve insanlara yaşamlarını sürdürme, onur ve -sefalet çekmemek, korkuyla yaşamamak ve kendi adına hareket edebilmek gibi- temel özgürlükler sunan sistemlerin gelişimini destekler. İki genel strateji söz konusudur: koruma ve destekleme. Koruma insanları dolaysız tehlikelerden sakınır, ama aynı zamanda güvenliği süreklileştiren normlar, işlemler ve kurumlar arayışını da içerir. Destekleme, insanların kendi potansiyellerini geliştirme ve karar süreçlerinin tam katılımcıları haline gelmelerini sağlar. Koruma ve destekleme karşılıklı olarak birbirlerini besler ve çoğu durumda ikisine birden gereksinim duyulur.

2003'te İnsani Güvenlik konulu özel bir BM Komisyonu "Şimdi İnsani Güvenlik" başlıklı bir rapor yayınladı. Bu raporda insani güvenliğin yerleşmesi ve sürekli kılınması için gereken temel ilgi alanları özetleniyordu:

- Silahsızlanma dahil olmak üzere şiddetli çatışma bölgelerinde yaşayan insanların korunması
- Gerek yaşamlarını iyileştirmek gerekse çatışma veya ciddi insan hakkı ihlallerinden kaçmak için göç eden insanların korunması ve yetkinleştirilmesi
- Savaştan zarar görmüş toplumların yeniden inşası dahil olmak üzere çatışma sonrası konumdaki insanların korunması ve desteklenmesi
- Her yerde asgari yaşam standartları sağlayarak ekonomik güvenlik sunulması ve böylece insanların yoksulluktan çıkmaları için desteklenmesi
- Özellikle küresel enfeksiyon ve hastalıklarda, yoksullukla bağlantılı tehditler ve şiddetten kaynaklanan sağlık sorunlarında, sağlık hizmetlerine genel erişimin desteklenmesi
- Herkesin evrensel temel eğitim yoluyla yetkinleştirilmesi
- Bireylerin farklı kimlik ve bağlanmalara sahip olma özgürlüğüne saygıyı ihmal etmeksizin küresel bir insani kimliğe duyulan gereksinimin ortaya konulması.

SORU: Yaşadığınız toplumun güvenliğini ne tür faktörler tehdit ediyor? Bu faktörler toplumu nasıl istikrarsızlaştırıyor? Bu güvenliksiz durum birlikte çalıştığınız çocukları nasıl etkiliyor?

İnsan hakkı olarak Barış

Barış yalnızca çatışma ve şiddetin yokluğu değildir. Barış, toplumun bütün üyelerinin insan haklarına sahip oldukları bir biçim altında birlikte yaşamının yoludur. Resmen bir insan hakkı olarak tanımlanmış olmasa da, barış insan haklarının gerçekleşmesinin temel bir unsuru sayılır ve **üçüncü kuşak insan hakları** veya bir başka deyişle **dayanışma haklarının** bir parçası olarak görülür. Bunlar bireylerden öte toplumları veya insan gruplarını etkileyen, sağlıklı çevre, sürdürülebilir kalkınma, iletişim veya insanlığın ortak mirasını paylaşma gibi haklardır. Barış aynı zamanda insan haklarının bir ürünüdür: toplum insan haklarını geliştirdiği, koruduğu ve eksiksiz hale getirdiği sürece, şiddeti durdurmak

ve çatışmaları barış içinde çözüme bağlamak yönündeki şansı da daha büyük olacaktır.

1999'da BM Genel Kurulu, UNESCO'nun öncülüğünde Barış kültürü bildirgesini benimsedi. Bildirge, anne babalar, öğretmenler, siyasetçiler, gazeteciler, dini kurumlar, aydınlar, toplum enstitüleri, bilimsel, felsefi ve yaratıcı ve sanatsal etkinlikler içindeki insanlar, sağlık görevlileri, sosyal hizmet çalışanları, çeşitli düzeylerdeki yöneticiler ve sivil toplum kuruluşları dahil olmak üzere topluluğun bütün üyelerinde barış kültürünü güçlendirme sorumluluğunu ortaya koyuyordu.

Kültürler ve dinler arası diyalog

Demokratik ilişkinin en eski ve en temel biçimi olarak kültürlerarası diyalog, reddiye ve şiddete karşı panzehirdir. Amacı, hepimizin çok kültürlü bir dünyada barış içinde ve yapıcı bir biçimde birlikte yaşamamızı, bir topluluk olma ve aidiyet duygusu geliştirmemizi sağlamaktır.

Intercultural dialogue and the Council of Europe:
www.coe.int/t/dg4/intercultural/default_en.asp

Göçün artması, küreselleşmenin etkileri ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin ilerlemesi bugün insanları giderek daha hareketli hale getirmiş bulunuyor. Sonuç olarak kültürel çeşitlilik Avrupa'da bütün ülkeler için temel bir özellik haline gelmiştir. Bu çeşitlilik toplumlarımız için zengin bir girdi oluştururken, bir yandan da yeni toplumsal ve siyasal sorunları gündeme getirmektedir. Kimlik sorunlarının önem kazanmasıyla "kalıplaşmış yargılara dayanma, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, hoşgörüsüzlük, ayrımcılık ve şiddet, barışı ve ulusal ve yerel toplulukların dokusunu tehdit edebilmektedir".¹ Bu tür olguların olumsuz sonuçları topluluk içi toplumsal dışlamadan uluslararası çatışmalara kadar farklı biçimlere bürünmektedir.

Kültürlerarası diyalog bu gelişmelere karşı mücadele etmek, birlikte yaşamayı öğrenmek ve bir topluluk ve aidiyet duygusu geliştirmek için yaşamsaldır. "Kültürlerarası diyalog farklı kültürlerden birey ve gruplar arasında görüşlerin açık ve saygılı biçimde karşılıklı iletilmesi ve ötekinin dünyasının daha derinlemesine algılanmasının sağlanmasıdır".² Kimlik gelişimi sürecinde dinsel toplulukların oynadığı rolü tanımak ve dinsel temelli kalıplaşmış düşünceleri ve toplumun her düzeyinde ayrımcılığı aşmak için dinler arası diyalogu harekete geçirmek özellikle önemlidir.

SORU: Yaşadığınız toplumda insanların birlikte yaşamasını etkileyen farklı dinsel topluluklar var mı? Dinsel farklılıktan doğan çatışmalar birlikte çalıştığınız çocukları etkiliyor mu?

Barış eğitimi

Başlangıçta nükleer savaşın küresel kıyım olasılığını ortadan kaldırmaya odaklanan barış eğitimi bugün daha geniş bir barış kültürü hedefine yönelmiştir. Barış eğitimi yoksulluk ve bütün ayrımcılık biçimleri gibi çatışma nedenlerini anlamaya ve ortadan kaldırmaya, çatışma yönetimi becerisini öğretmeye çalışmaktadır. Çatışmanın barış yoluyla çözümü insanın doğuştan gelen bir yeteneği değil, öğrenilmesi ve çocukluktan itibaren pratiği yapılması gereken bir beceridir. Mahatma Gandhi'nin belirttiği gibi, "Dünyaya barış getireceksek, çocuklarla işe başlamalıyız."³

...çocuk eğitimi çocuğun özgür bir toplumda anlayış, barış, hoşgörü, cinsiyetler arası eşitlik, etnik, ulusal ve dinsel gruplar ve yerli kökenli kişiler gibi bütün insanlar arası dostluk ruhu içinde sorumlu bir yaşama hazırlanmasına yönelmelidir.

Madde 29, Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Tipik biçimde bir çocuk diğer çocuklarla, anne babasıyla, öğretmenleri ve diğer yetişkinlerle çatışma yaşar. Çatışma kendi başına olumsuz veya zararlı değildir; çoğunlukla minimize edilebilir, çözüme bağlanabilir. Buna karşın, şiddet, saldırgan güç kullanımı veya gücün kötüye kullanılması her zaman tahribat ve yıkımla sonuçlanır. Bu nedenle toplum, ara bulma ve başka işbirliği yaklaşımları gibi şiddet içermeyen, karşılıklı yarar sağlamayı (kazan-kazan çözümü) ve uzlaşmayı gözeten yöntemlerle yönetmek için çeşitli yollar geliştirmiştir. Çatışmayı ele almayı ve şiddeti frenlemeyi öğrenmek her çocuk için önemli bir toplumsallaşma adımıdır.

SORU: Birlikte çalıştığınız çocuklar çatışmalara genellikle nasıl tepki veriyorlar? Çatışmayı daha iyi yönetmeyi ve çözmeyi öğrenmeleri için başka yollar var mı?

Barış eğitimi, çocuklar, gençler ve yetişkinlerin açık ve yapısal çatışma ve şiddeti önlemeleri, çatışmayı barış yoluyla çözmeleri ve ister kişiler arası, ister grup, ulus veya uluslararası düzeyde olsun, barışa götürülen koşulları yaratmaları için davranış değişimlerine yönelik bilgi, beceri, tutum ve değerleri öğretir. Barış eğitimi çocukların kendilerine güvenini geliştirir, sorun çözme yeteneklerini ilerletir ve güvenli davranışları bertaraf eder.

BM kurumları içinde özellikle UNICEF ve UNESCO barış eğitimini desteklemektedir. UNICEF barış eğitimini okullaşma ve başka eğitim inisiyatifleri arasında görmekte ve şu anlamları yüklemektedir:

- Barış eğitimi, çocukların içinde şiddetli çatışmalardan korunduğu “barış bölgeleri” olarak işlev görür
- ÇHS’de özetlenen temel çocuk haklarını destekler
- Eğitim görenler arasında barışçı ve saygılı davranışları model haline getiren bir iklimi geliştirir
- Yönetmelik politika ve pratiklerde eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkelerini sergiler
- Çatışmayı etkin, şiddet dışı ve yerel kültür temelli yöntemlerle ele almak, dahil olmak üzere topluluk içinde var olan barış inşası bilgisini besler
- İlgili herkesin haklarını ve onurunu gözeterek çatışmalara çözüm arar
- Nerede mümkünse, mevcut müfredat içindeki insan hakları, toplumsal adalet ve diğer küresel konulara barış anlayışını ekler
- Barış ve toplumsal adalet değerlerinin açık tartışılması için forum sunar
- Katılım, sorun çözme ve farklılıklara saygıyı vurgulayan öğretim yöntemlerini kullanır
- Çocuklara gerek eğitim ortamında gerekse topluluk genelinde barış inşasını pratiğe uygulamaya imkânı verir
- Bütün eğitimcilerin barış, adalet ve haklarla ilgili olarak sürekli düşünmelerine ve mesleki olarak gelişmelerine yönelik olanaklar üretir.⁴

UNESCO’nun çalışmalarının çoğu barış, insan hakları ve demokrasiye odaklanmaktadır. 1990’ların başlarından beri UNESCO “yaşam, özgürlük, adalet, dayanışma, hoşgörü, insan hakları, kadın-erkek eşitliği gibi evrensel değerleri temel alan bir barış kültürü geliştirerek yeni bir barış vizyonu kurmak” amacıyla “barış kültürü” konulu bir eğitim anlayışı ortaya atmakta, bu vizyona yönelik eğitim ve araştırmaları desteklemektedir.⁵

Barış eğitimi, insan hakları, barış kültürü ve demokrasiyi destekleyen farklı eğitim alanlarının önemli bir parçasını oluşturur. Bakınız Bölüm II., s. 25.

İlgili insan hakları belge ve mekanizmaları

Avrupa Konseyi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Girişinde barış ve insan hakları arasındaki ilişki teyit edilmekte ve temel özgürlüklerin

...dünyada barış ve adaletin temeli olduğu, bunların etkin bir demokrasiyle sürdürülebileceği ve diğer yandan ilgili oldukları İnsan Haklarına ilişkin ortak bir anlayış ve uygulamanın gerekli olduğu

saptanmaktadır.

Sözleşmenin 5. maddesinde özellikle devletin tutuklama ve hapse atma uygulamalarıyla ilgili olarak kişi güvenliği güvence altına alınmaktadır.

Avrupa Konseyi'nin hoşgörü, barış ve insanlar arasında karşılıklı anlayışla ilgili çeşitli etkinlikleri vardır. Bunlar arasında insan hakları eğitimi, demokratik yurttaşlık eğitimi, kültürler ve dinler arası diyalog da sayılabilir. 2007'de Avrupa Konseyi "Kültürlerarası diyalog hakkında Beyaz Kitap'ı yayınladı. Bu belge Avrupa içinde ve Avrupa ile komşu bölgeler arasında kültürlerarası diyalogu desteklemektedir.

Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler 1945'te "gelecek kuşakları savaş belasından kurtarmak", "kadın ve erkeğin eşit hakları ve insanın onur ve değerine duyulan inancın yeniden teyit edilmesi", "anlaşma ve diğer uluslararası hukuk kaynaklarından gelen yükümlülöklere saygı ve adalet koşullarının ayakta tutulması" ve "daha özgürlükçü yaşam standartları ve toplumsal gelişme" amaçlarıyla kurulmuştur.⁶

Barış eğitimi de bu amaçlara yönelik bir araç olarak gelişmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesini yansıtan sadece eğitim hakkı değil, "insan kişiliğinin tam olarak gelişmesi ve insan hakları ve temel özgürlöklere saygının güçlenmesini hedef alan" bir eğitim tanımlamasıdır. "Bütün uluslar, ırk ve din grupları arasında anlayış, dostluk ve hoşgörü" desteklenmekte ve "Birleşmiş Milletler'in barışın korunmasına yönelik çabaları" daha da ileri taşınmaktadır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin 38 ve 39. maddeleri silahlı çatışma koşullarındaki çocukların haklarını kapsar. Madde 38 "silahlı çatışmadan etkilenen çocukların korunması ve bakımına dönük yaşama geçirilebilir tüm önlemler için" çağrıda bulunur. Madde 39'da çeşitli kötü muamele ve savaşlardan acı çeken çocukların "fiziksel ve psikolojik tedavileri ve topluma yeniden entegre olmaları" ele alınır. Özellikle silahlı güçlerde hizmet veren çocukların korunması üzerinde durulur. Madde 38, 15 yaş altı çocukların doğrudan çatışmalara katılımını yasaklamaktadır, ancak 2000'de Genel Kurul, yaş sınırını 18'e çıkartan Silahlı Çatışmalara Çocukların Karışması hakkında İsteğe Bağlı Protokolü kabul etmiştir.

.....

Yararlı kaynaklar

- Fountain, Susan, Peace Education in UNICEF: UNICEF, 1999: www.unicef.org/girlseducation/files/PeaceEducation.pdf
- Myers-Walls, Judith A., Talking to Children about Terrorism and Armed Conflict: C.7, No.1, 2002: North Carolina State Forum for Family and Consumer Issues: www.ces.ncsu.edu/depts/fcs/pub/2002w/myers-wall.html

Yararlı İnternet Sayfaları

- A Declaration on a Culture of Peace: UNESCO, 2000 www.unesco.org/cpp/uk/declarations/2000.htm (Barış Kültürü Beyannamesi)
- Avrupa Medya Okuryazarlığı Şartı: www.euromedialiteracy.eu/index.php ()
- Birleşmiş Milletler Sözleşmesi: www.unhchr.ch/html/menu3/b/ch-pream.htm ()
- BM SiberOkulServisi: www.un.org/cyberschoolbus/peace/home.asp ()
- Kültürlerarası Diyalog üzerine Avrupa Konseyi Beyaz Kitabı www.coe.int/t/dg4/intercultural/default_en.asp ()
- Manifesto 2000 for a Culture of Peace and Non-violence, International Decade for a Culture of Peace and Non-violence for the Children of the World, 2001-2010 UNESCO, 2000 www3.unesco.org/manifesto2000/uk/uk_manifeste.htm
- Silahlı Çatışmalarda Çocuklar: www.crin.org/themes/ViewTheme.asp?id=11 ()
- The History Guide, Revolutionizing education in the spirit of Socratic wisdom: www.historyguide.org

Referanslar

- 1 Preparing the 'White paper on intercultural dialogue' of the European Council, Consultation document s.3. www.coe.int
- 2 Ibid., s.6
- 3 Bakınız Inspiring Quotations: www.peace.ca/inspiringquotations.htm (İlham veren alıntılar)
- 4 Fountain, Susan, Peace Education in UNICEF, 1999, s.6.
- 5 UNESCO and a Culture of Peace, UNESCO Publishing, 1995.
- 6 Bakınız Charter of the United Nations: www.unhchr.ch/html/menu3/b/ch-pream.htm

4. ÇEVRE

Sürdürülebilir kalkınma: Gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama gücünü azaltmaksızın bugünkü ihtiyaçları karşılayabilen kalkınma biçimidir.

Bruntland Komisyonu, 1987

İnsanlar yaşadıkları çevrenin ayrılmaz bir parçasıdır ve çevre insan hakları dahil insan yaşamının her yönünü etkiler. 1972 Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı çevre ile insan hakları arasındaki karşılıklı ilişkiyi resmen kabul etmiş, ‘doğal olsun insan yapımı olsun insanın çevresinin, insan refahı ve yaşam hakkı dahil temel insan hakları açısından temel önemde olduğunu’ belirtmiştir.¹

Çevre hakları, **üçüncü kuşak** veya **kolektif haklar** adı verilen haklar kategorisine girmektedir. Bunlar, yalnızca bireyleri değil tüm toplumları veya insan gruplarını etkileyen haklardır ve aralarında, barış, sürdürülebilir kalkınma, iletişim ve insanlığın ortak mirasını paylaşma hakları gibi haklar yer alır. Sağlıklı çevre hakkı gibi kimi kolektif haklar, insan haklarının yalnızca siyasal ve sosyal sistem içinde kişiler için değil aynı zamanda ulus devletleri aşan karşılıklı bağımlı sistemler içinde hemcinsleriyle birleşmiş tüm insanlar için var olduğunu öngörür. Örneğin küresel ısınma hangi ülkede yaşadıklarından bağımsız olarak tüm canlıları etkilemektedir. Nasıl her kişi başka insanların değerine saygı göstermeliyse, hayvanlar, bitkiler ve içinde yaşadığımız ekosistemler dahil başka bütün varlıklara da saygı göstermelidir.

Çevre, insanların insan haklarına hem olumlu hem olumsuz etkide bulunur. Besinlerimiz, sanayi ve kalkınma için hammadde sağlayarak insan yaşamının sürmesinde temel bir rol oynar. Bununla birlikte, aşırı radyasyon veya içme suyu kaynaklarının kirlenmesi gibi çevresel tehlikeler de temel yaşama hakkını tehdit eder. Toprak, hava veya gıda ve su kaynaklarının kirlenmesiyle yüz yüze gelen insanlar aynı zamanda olumsuz sağlık koşulları, genetik hasar, geçim kaynaklarının yitirilmesi ve hatta ölüm gibi insan hakları ihlallerine de maruz kalabilirler. Temel insan haklarının birçoğu çevre açısından önemli boyutlara sahiptir: sağlık, sağlıklı ve güvenli çalışma koşulları, yeterli konut ve yiyecek, çalışma ve yeterli yaşam standardı gibi haklar bunlar arasındadır.

Avrupa'da çevre konuları

Avrupa, gelecek kuşaklar üzerinde de etkili olabilecek önemli çevresel sorunlarla yüz yüzedir:

- **Hava kirliliği:** ağır sanayi ve fosil yakıtlardan kaynaklanan hava kirliliği insan sağlığını ve tüm canlıları etkilemektedir.
- **İklim değişikliği:** küresel ısınma ve sera etkisinden kaynaklanan iklim değişiklikleri gelecek kuşakları kuraklık, şiddetli fırtınalar ve ekilebilir arazi kaybıyla etkileyebilecektir.
- **Su:** bulunabilirliği ve kalitesi ciddi kaygılara neden olmaktadır.
- **Çağdaş kitlesel tüketim ve evsel atıklar:** örneğin özel araçların aşırı kullanımı, plastik poşetler, ambalaj ve benzeri tüketim biçimleri ve atıklar çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.
- **Genetik değişime uğramış organizmalar (GDO):** genetik maddesi değiştirilmiş genlerle farklılaştırılan organizmalar insan sağlığı, çevre ve sürdürülebilir tarım üzerinde uzun dönemli etkiler yaratabilir.

Çocuklar ve çevre

Avrupalı Bakanlar 2004 yılında Avrupa'da Çocuklar için Çevre ve Sağlık Planını (CEHAPE) benimsettiler. Bu plan Avrupalı çocukların sağlıkları üzerinde en fazla etkili olan çevresel risk faktörlerini ele almaktadır. Eylem planı Avrupa için bölgesel ölçekte dört öncelikli hedefe odaklanmaktadır.²

- Temiz su ve yeterli arıtma
- Yaralanmalardan korunma ve yeterli fiziksel aktivite
- İç ve dış mekânlarda temiz hava
- Kimyasallardan arınmış ortamlar hedefleme.

Bu hedeflere ulaşma açısından kritik olan nokta, çocukların çevreye ilişkin kendi bilinç ve farkındalık düzeylerinin, çevre konularının insan haklarıyla nasıl ilişkilendiği konusundaki anlayışlarının geliştirilmesidir.

SORU: Kendi toplumunuzdaki belli başlı çevresel konular nelerdir? Bunların ele alınmasına çocuklar aktif biçimde nasıl dahil edilebilir?

Çocuklar çevrenin korunmasında ve geliştirilmesinde aktif roller oynayabilirler. Kişisel olarak, çevreye olan etkileri açısından kendi yaşam tarzlarını değerlendirip değiştirebilirler (örneğin su ve elektrikten tasarruf, yiyeceklerin israf edilmemesi gibi). Yerel düzeyde evlerini, okullarını ve gençlik kuruluşlarını daha çevre dostu hale getirmeye yönelik planlara katılabilirler (örneğin sağlıklı ürünler kullanma, atıkların bertaraf edilmesi, farklı maddelerin geri dönüşümü gibi). Çocuklar, kendi yerel, bölgesel ve ulusal toplumlarının politikalarını ve uygulamalarını değerlendirebilirler ve daha iyi olması için önerilerde bulunabilirler. Kampanyalar, Yeryüzü Günü ve Dünya Çevre günü gibi küresel kutlamalara katılabilirler.

5 Haziran Dünya Çevre Günü BM Genel Kurulu tarafından 1972 yılında kabul edilmiştir. Bu özel gün çeşitli biçimlerde kutlanabilir. Örneğin sokak yürüyüşleri, bisiklet turları, yeşil konserler, okullarda afiş ve kompozisyon yarışması, ağaç dikme, geri dönüşüm ve temizlik kampanyaları gibi etkinlikler bu amaçla gündeme getirilebilir. Dünya Çevre Günü her yıl özel bir tema üzerine kutlanmaktadır: örneğin "Eriyen Buzullar – Sıcak bir Konu mu?", "Kurak Alanlar Çölleşmesin" ve "Yeşil Kentler: Gezegen için Plan" gibi³ 22 Nisan Yeryüzü günü etkinlikleri Earth Day network tarafından koordine edilmektedir. Bu ağ, Sierra Club ve Uluslararası Af Örgütü gibi çevre ve insan hakları kuruluşları ile birlikte kutlamalar ve çeşitli protesto etkinlikleri yoluyla insan hakları ve çevre ihlallerine karşı kamusal eylemi harekete geçirmektedir.⁴

Sürdürülebilir kalkınma

Bugün BM Genel Kurulu tarafından 2005-2014 dönemini kapsamak üzere çağrısı yapılan Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim Onyılı (DESD) içindeyiz. “Sürdürülebilir kalkınma” ne anlama gelir? 1980’lerde toplanan Brundtland Komisyonu sürdürülebilir kalkınmayı “gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama gücünü azaltmaksızın bugünkü ihtiyaçları karşılayabilen kalkınma” olarak tanımlamıştır.⁵ Sürdürülebilir kalkınma alanındaki bir başka temel uluslararası belge de Gündem 21’dir. 1992 yılında Rio De Janeiro’da yapılan Yeryüzü Zirvesi’ne sunulan Gündem 21 o günden bu yana 172 hükümet tarafından benimsenmiştir. Bu kapsamlı eylem planının uygulanmasına hükümetler ve STK’lar tarafından yerel, ulusal ve küresel düzeylerde devam edilmektedir ve bu süreci 2002 yılındaki Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi izlemiştir. Sürdürülebilirlik salt çevrenin korunmasından ibaret değildir; birbiriyle ve dünyamızla karşılıklı saygı ilişkileri içinde yaşamayı öğrenmek de bu kapsamdadır. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma için eğitim, gelecek kuşakları aynı imkânlardan yoksun bırakmadan bugün kalkınmamızı sağlayacak bilgileri, değerleri ve davranışları öğrenmek demektir.⁶

Çocuklar kendi yakın çevrelerini inceleyerek, ardından öğrendiklerini küresel ölçüye genelleyerek insanların eylemlerinin çevre üzerindeki uzun dönemli etkilerini anlamaya başlayabilirler. Örneğin, kent meclisi kasabadaki bir yeşil alandan yol geçirme kararı alırsa, çocuklar bu vesileyle yoksun kalacakları bir oyun alanını ve bu alanın barındırdığı doğal yaşamı akıllarına getirebilirler. Ancak bizden sonra gelecekleri gözeterik ve onları düşünerek gezegenimizi gelecek için de sağlıklı tutabiliriz.

Avrupa’daki 150 kadar çevreyle ilgili sivil toplum kuruluşunun oluşturduğu bir ağ olan Avrupa Çevre Bürosu Avrupa’da sürdürülebilir kalkınmayla ilgili konularda bilinç ve duyarlılık geliştirme çalışmaları yürütmekte, sürekli iyileştirme için halkı ve hükümetleri harekete geçirmektedir.

İlgili insan hakları belge ve mekanizmaları

Avrupa Konseyi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin çevreden hiç söz etmemesi kimseyi şaşırtmamalıdır. Bu Sözleşme’nin tarihi 1950’dir ve o dönemde çevresel bozulmanın ileriye uzanan etkilerinden pek az insan haberdardı. ECHR ‘ülkenin ekonomik refahına’ pek çok göndermede bulunduğu halde ekolojik refah konusunda bir şey dememektedir. Benzer biçimde, sağlığın ve ‘sağlığın korunmasının’ önemini teyit etmektedir. Ancak, sağlıklı bir nüfus için sağlıklı bir çevrenin taşıdığı öneme değinilmemektedir. Bütün bunlara karşın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, teslim ettiği insan haklarının çevresel yönlerine de atıfta bulunma çabaları içindedir.⁷

Birleşmiş Milletler

Avrupa Sözleşmesi gibi, **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi** ve temel önemdeki iki sözleşme de tarih olarak çevrenin önemine ilişkin genel farkındalığın öncesine denk gelmekte ve dolayısıyla çevreye herhangi bir göndermede bulunmamaktadır. Buna karşılık 1989 tarihli Çocuk Haklarına dair Sözleşme 24 c maddesinde çocukların sağlık hakkı bağlamında çevreye özel göndermede bulunmakta ve hükümetlere şu yönlendirmede bulunmaktadır:

Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi [.]

Dahası Madde 24 e genel sağlık eğitiminin bir parçası olarak ana babalar ve çocuklar için çevre eğitimi öngörmektedir. Madde 29 e ise her çocuğun hakkı olan kaliteli eğitim hedefleri arasında:

Doğal çevreye saygının geliştirilmesi

hedefine de yer vermektedir.

Sağlıklı çevre hakkının zamanla tanınması, **insan hakları çerçevesinin** nasıl bir oluşum içinde olduğunu da göstermektedir. Bu süreç sonucunda yeni haklar tanınmakta, tarif edilmekte ve bunlar sonunda insan hakları belgelerinde **yer almaktadır**. Halen bir komite çevre hakları sözleşmesi taslağı üzerinde çalışmaktadır. Bu, hükümetlerle, **devletler arası kuruluşlarla** ve **sivil toplum kuruluşlarıyla** karşılıklı görüşmeleri gerektiren, böylece bir mutabakat zemini arayan uzun ve zorlu bir süreç olabilir.

Yararlı kaynaklar

- *BM İnsan Çevresi Konferansı Bildirgesi*, Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 1972: <http://un-documents.net/unchedec.htm>
- *Fourth Ministerial Conference on Environment and Health: Children's Environment and Health Action Plan for Europe*: Dünya Sağlık Örgütü, 2004. www.euro.who.int/document/e83338.pdf
- Garcia San José, Daniel, *Environmental protection and the European Convention on Human Rights*: Avrupa Konseyi, 2006.
- *Links between the Global Initiatives in Education, Education for sustainable development in action*, Technical Paper N 1: UNESCO, 2005: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001408/140848m.pdf>
- Report of the World Commission on Environment and Development, Resolution 42/187: United Nations, 1987: www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm

Yararlı İnternet Sayfaları

- Avrupa Birliği Çevre İletişim Ağları (with best practises from EU countries): http://ec.europa.eu/environment/networks/bestpractise_en.htm
- Green Peace: www.greenpeace.org
- Avrupa Çevre Ajansı: www.eea.europa.eu/
- Avrupa Çevre Bürosu: www.eeb.org/Index.htm
- Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Bölümü: www.un.org/esa/sustdev/United Nations Environment Programme:www.unep.org
- Earthday Eğil Anasayfası: www.earthday.net
- Epaedia, Environment explained: <http://epaedia.eea.europa.eu/> (Epaedia, Çevre açıklamalı)
- Kalkınma Eğitimi Derneği: www.dea.org.uk
- Kalkınma Eğitimi Programı: www.worldbank.org
- Veolia Environment – Tales around the world youth campaign: www.veoliaenvironnement-com/globe/en/

Referanslar

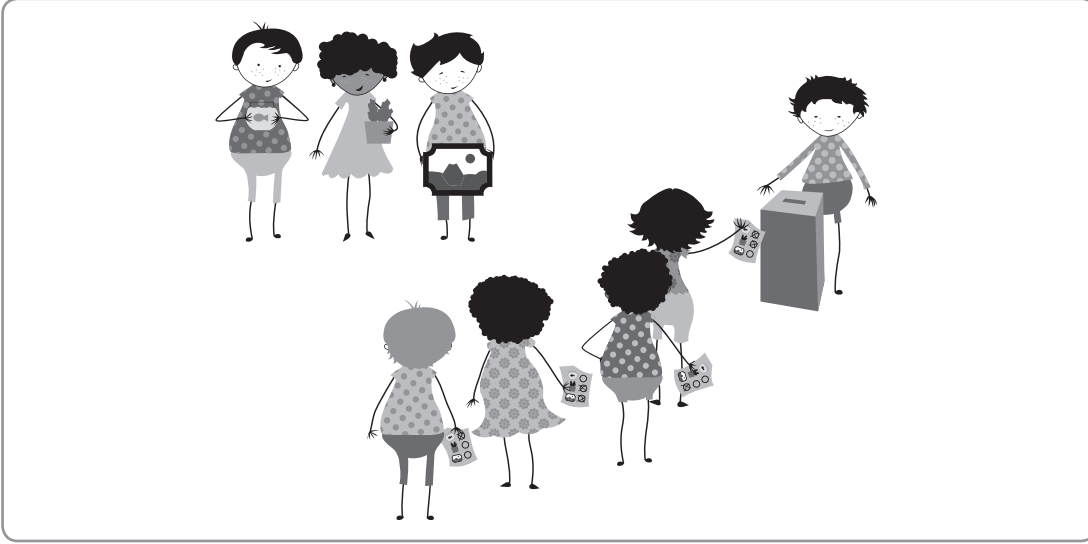
- 1 *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*, Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 1972.
- 2 *Fourth Ministerial Conference on Environment and Health: Children's Environment and Health Action Plan for Europe*: Dünya Sağlık Örgütü, 2004.
- 3 Bakınız BM Çevre Programı: www.unep.org
- 4 Bakınız Earthday Network Homepage: www.earthday.net
- 5 *Report of the World Commission on Environment and Development*: Birleşmiş Milletler, 1987.
- 6 *Links between the Global Initiatives in Education, Education for sustainable development in action*, Technical Paper N.1: UNESCO, 2005.
- 7 Garcia San José, Daniel, *Environmental protection and the European Convention on Human Rights*: Avrupa Konseyi, 2006.

5. DEMOKRASİ

Tutum ve davranışlar erken aşamalarda şekillendiğinden ve kamusal yaşama gelecekteki katılım açısından belirleyici olabildiğinden, çocuklar ve gençler arasında demokrasi ve insan hakları kültürünün yaygınlaştırılması yaşamsal önem taşımaktadır.

Avrupa Konseyi Demokrasinin Geleceği Forumu Sonuçları, Haziran 2007

Demokrasi nedir?

Avrupa tarihinin hiçbir döneminde demokrasi 21. yüzyıl dönemecinde olduğu kadar yaygın ve güçlü olmamıştı. Yurttaş egemenliği, hükümetlerin karar mekanizmalarında şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi ilkeler üzerine kurulu oldukları sürece hemen hemen tüm Avrupa toplumları demokratik sayılmaktadır. Bu ilkelerin tamamını pratikte eksiksiz gerçekleştirmek güçtür. Ancak gene de genel olarak alındığında bunlar çağdaş Avrupa'da demokrasinin gelişimi için izlenecek yollardır.

Demokrasi sözcüğü Yunanca halk anlamına gelen *demos* ile güç anlamına gelen *kratos* sözcüklerinden türemiştir. Dolayısıyla demokrasi çoğu kez 'halkın yönetmesi' olarak tanımlanır; bu sistemde kurallar halkın belirlemesiyle getirilir ve halk kendi getirdiği kurallara uyar. Günümüz dünyasında insanların ve ülkelerin çoğu demokrasiyi yönetmenin geçerli ve yaşayabilir tek sistemi sayar.

Demokrasi iki temel ilkeye dayanır:

- 'bireysel özerklik' ilkesi: hiç kimse başkaları tarafından dayatılan kurallara tabi tutulamaz.
- 'eşitlik' ilkesi: herkes, toplumdaki insanları etkileyecek kararların alınmasında eşit fırsatlara sahip olmalıdır.

Diğer yönetim biçimleri ise bu iki ilkeyi ihlal eder. Çünkü diğer yönetim biçimlerinde güç halkın geri kalan kesimi adına karar alan bir kişinin veya toplumsal sınıfın elindedir. Örneğin oligarşide, zenginlik, aile veya askeri güç gibi özellikleriyle başkalarından ayrılan küçük ve ayrıcalıklı bir grubun yönetimi vardır. Plütokraside yönetim zenginlerin denetimi altındadır; diktatörlükte ise tek başına her şeye karar veren bir kişinin yönetimi söz konusudur. Yönetimin demokrasi dışındaki bu diğer biçimlerinde ne kişisel özerkliğe ne de eşitliğe saygı gösterilir.

Demokrasi birçok biçim alır. Örneğin doğrudan demokraside yurttaşlar karar süreçlerine doğrudan katılırlar. Bununla birlikte, demokrasinin en yaygın biçimi liberal veya temsili demokrasidir. Bu tip demokrasilerde yurttaşlar kendi temsilcilerini seçerler ve seçilen temsilciler de yasama görevlerini yerine getirir, politikaları belirler ve hükümeti göreve getirirler. Kuramsal olarak temsili demokraside, temsil edilen halkın çoğunluk oylarıyla bir hükümetin özgürce ve adil yöntemlerle seçilmesi söz konu-

sudur. Liberal demokrasinin belirleyici özellikleri hukukun üstünlüğü, kuvvetler ayrılığı, insan haklarının ve azınlıkların korunmasıdır. Hukukun üstünlüğü ilkesine göre hükümet ve yargı ancak yazılı kurallar çerçevesinde görevini yapabilir. Bu ilke, kuvvetler ayrılığı ilkesiyle yakından ilişkilidir. Kuvvetler ayrılığı ilkesine göre yasama (meclis), yürütme (hükümet) ve yargı (mahkemeler) birbirlerinden bağımsız olarak hareket ederler. Demokratik bir hükümette insan hakları ortak bir değerler sistemi sağlar. Dolayısıyla, çocuklar, kadınlar, göçmenler, etnik veya dinsel azınlıklar gibi yeterince temsil edilmeyen gruplar ayrımcılığa karşı korunurlar, kimlikleri ve katılımları özel olarak gözetilir.

Demokrasi terimi hem belirli bir topluma hem de belirli bir yönetim biçimine işaret eder. Demokratik bir toplum, halkın çoğunluğu için en adil yönetim biçimini ve edilgen değil etken roller oynayan halk çoğunluğu için de azami eşitliği sağlar. Özelliği, toplumdaki her bireyin, her grubun ve her topluluğun insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için ahlâki bir zorunluluk getirmesidir. Demokratik bir toplum halkın büyük çoğunluğunu ilgilendiren sorunları sürekli çözmeye çalıştığından, bu yöndeki kararlara halk tarafından saygıyla yaklaşılması olasılığı da çok daha büyüktür. Demokrasi kavramı hem yerel hem de ulusal düzey için vardır.

Uygulamada demokrasi

Demokrasiler birbirinden farklıdır ve bunlardan hiçbiri diğerleri için model teşkil edemez. Demokratik yönetimler de çeşitli biçimler alabilir; örneğin başkanlık sistemi (Fransa, Romanya ve Rusya örnekleri) veya parlamenter sistem (İngiltere, Slovakya ve İspanya örnekleri) gibi. Almanya gibi başka ülkelerde ise federal yönetim sistemi görülür. Kimi seçim sistemleri nispi, kimileri ise çoğunlukçudur. Ancak seçim sistemi ne olursa olsun tüm yurttaşların eşitliği ve herkesin belirli bir yere kadar özerkliğe sahip olma hakkı ortak ilkelere. Bununla birlikte kişisel özerklik herkesin istediğini yapabilmesi anlamına gelmez. Kastedilen şudur: Yönetim sistemi her yurttaşın eşit oy hakkı tanır, her kişinin bağımsız tercihte bulunabileceğini ve bu tercihin dikkate alınmasını isteyebileceğini kabul eder. Bundan sonrası ise büyük ölçüde bireyler olarak yurttaşların girişimlerine ve katılımlarına kalmıştır.

Demokrasiler, eşitliğe gösterdikleri saygı ve yurttaşlarına kararlar üzerinde ne ölçüde etkili olma şansı tanıdıklarına göre aralarında büyük farklılıklar gösterir. Yoksulluk içindeki insanların sesleri daha cılız çıkabilir. Kamusal alanda daha az görünen kadınlar, doğrudan kendilerini ilgilendiren meselelerde bile kararları etkileme fırsatını daha az bulabilirler. Çocuklar ve yabancı işçiler gibi kimi sosyal gruplar ise oy hakkına sahip olmayabilir. Bu arada pek çok kişi kuralların kendi çıkarlarını temsil etmeyen seçilmiş görevliler tarafından kendilerine dayatıldığını düşünür. O halde temel demokratik ilkeler nerededir? Yasaları ve hükümetin verdiği kararları kendimiz ne ölçüde sahiplenebiliriz?

Demokrasi hiçbir zaman mükemmel ve eksiksiz değildir. Hatta Karl Popper'in dediği gibi: "Demokrasi, hiçbir zaman var olmamış bir şeyin adıdır." Bu söylenen bir abartı olabilir; ancak hakiki bir demokrasinin ideal bir model olduğu doğrudur. Kendi toplumlarının bu ideal duruma ne kadar yakın düştüğünü belirlemek halka düşer.

Demokrasi, seçim kurallarının çok ötesinde bir şeydir; bir davranış kuralları bütünü, bir tutum ve düşünme tarzıdır.

Avrupa Konseyi tarafından düzenlenen Demokrasi için Yaz Üniversitesi'nde Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Terry Davis tarafından yapılan açılış konuşmasından, 2006.

Demokrasi ancak yurttaşlar aktifse işler

Demokratik bir toplum demokratik yollardan seçilmiş bir yönetimin ve ulusal kurumlardan oluşan bir sistemin ötesindedir. Güçlü ve bağımsız yerel yetkililer, ulusal ve yerel ölçeklerde gelişmiş ve faal bir sivil toplum, işyerlerinde ve okullarda demokratik etişin yerleşmesi demokratik bir toplumun başlıca göstergeleridir. Demokrasi, her gün ve her yerde beslenmesi gereken pratik bir süreçtir.

Halkın taleplerini dile getirdiği, baskı oluşturduğu ve hükümetin gidişatını sürekli olarak izlediği durumlarda demokrasi daha etkili biçimde işler ve yurttaşların çıkarlarına daha iyi hizmet eder. Modern toplumda sivil toplum kuruluşları ve medya yurttaş denetiminin başlıca kanalları olarak işlev görür. **Sivil toplum kuruluşları** (STK'lar) kamuyu ilgilendiren belli başlı konularda savunuculuk ve eğitim işlevleri görebilirler, dikkatleri bu konulara yöneltebilirler, hükümetin ve

diğer yönetici kurumların yaptıklarını/davranışlarını izleyebilirler. STK'lar aracılığıyla yurttaşlar daha demokratik bir dünya için değişimin başlıca itici güçleri ve öznelere haline gelebilirler.

Medyanın demokrasilerde çok güçlü bir işlevi vardır. Medya çeşitli toplumsal aktörlerin görüşlerini ve bunlara ilişkin haberleri yaygınlaştırır, yurttaşlar adına gözetimci olarak hizmet verir. Ancak böyle bir işlev medya hükümetten ve büyük çıkar çevrelerinden özgür olduğunda yerine getirilebilir; medya ancak bu durumda kamu hizmetine değer verebilir ve rolünü ciddiye alabilir.

Demokrasinin ne sorunu var?

Bugün, 21. yüzyılın başlarında, demokrasinin durumu konusunda tüm dünyada kaygılar vardır. Pek çok Avrupa demokrasisinde siyasal hoşnutsuzluk ve kuşkuculuk yaygındır ve halk çoğu kez siyasal seçkinlerin halkın iradesini hiçe sayabileceğine inanmaktadır. Örneğin keskinleşen toplumsal eşitsizlikler ve yolsuzluklar gibi demokrasiye ters gelişmeler bezginlik ve öfke yaratmakta, sonuçta kitle iletişim araçlarıyla desteklenen bir popülizme yönelebilmektedir. Yurttaşlar kendilerini çoğu kez güçsüz hissetmekte, toplumda daha aktif roller üstlenmeye yanaşmamaktadır.

Demokrasinin durumuna ilişkin bu tür kaygılar genellikle seçimlere katılım düzeyinden kaynaklanmaktadır ki bu katılım son on beş yıl içinde Avrupa'nın her yerinde önemli ölçüde gerilemiştir. Görüldüğü kadarıyla yurttaşlar adına bir ilgisizliğe ve katılımsızlığa işaret eden bu gerileme demokratik süreçlere de zarar vermektedir.

Gençlerin seçimlere katılımı özellikle düşüktür ve katılım açısından gençlerle diğer yaş grupları arasındaki fark giderek büyümektedir. Gerçi bu durum gençlerin ileride yaşlandıklarında da oy vermeyecekleri gibi bir kesinlik taşımasa bile gençlerin çıkarları daha şimdiden seçimlerde az temsil edilmektedir. Tüm dünyada gençler siyasal partiler, sendikalar veya gençlik kuruluşları gibi siyasal yaşamın demokratik kurumlarından ve geleneksel yapılarından giderek daha fazla kopmaktadır.¹

Bunların ciddi sorunlar oldukları su götürmemekle birlikte, başka araştırmalar² baskı gruplarında, kampanyalarda, duruma göre ortaya çıkan sivil inisiyatiflerde veya danışma kuruluşlarında farklı katılım biçimlerinin geliştiğine işaret etmektedir. Küresel sivil toplum ve internet aktivizmi sivil katılımın, teknolojik gelişimin yarattığı olanakları temel alan, yeni ve esnek biçimleridir. Böylece gençler bazı konularda, örneğin İngiltere'de, Irak savaşı veya Ukrayna'daki turuncu devrim gibi konularda hızla harekete geçebilmektedir. Siyasal görüşler ayrıca sanat ve spor aracılığıyla da ifade edilebilmektedir; çevresel duyarlılıklar, kadın hakları veya tüketici boykotları başka ifade biçimleridir. Katılımın bu biçimleri, demokrasinin etkin işleyişi açısından seçim sonuçları kadar önemlidir. Seçimler, her şey bir yana, halkın çıkarlarının doğru temsili açısından çok ham kalan bir yoldur. İki seçim arasındaki dört veya beş yıllık süre, hükümetlerden hesap sorulması açısından çok uzundur. Günlük katılım demokraside kilit önemdedir ve bu katılım da yerel düzeyden başlar. En başta gençlerinki olmak üzere katılımı geliştirmek için her zaman çaba gösterilmesi gerekmektedir.

SORU: Kendi toplumunuzda son zamanlarda bir topluluğu veya hükümet kararını başarılı biçimde etkilemiş, herhangi bir sivil toplum kuruluşu veya yurttaş girişimi biliyor musunuz?

Avrupa demokrasilerindeki bir başka ciddi zaaf da azınlıkların, özellikle sosyal dışlanmaya maruz kalanların temsili konusudur. Avrupa İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg güçsüzlüğün milyonlarca kişinin başlıca sorunu olduğuna işaret etmiştir:

*"... yerlerinden edilenler; hukuksal yardım alma imkânlarından yoksun olanlar; yardıma ihtiyaç duyduklarında dil engeliyle karşılaşanlar; kendi kültürel gruplarınca baskı altına alınanlar veya iki yaşam tarzı arasında sıkışıp kalanlar; açığa çıkmaktan korkarak yer altında kalanlar; engelli oldukları için tecrit edilmiş olanlar; her şeyini kaybetmiş ve yeniden başlayamayacak kadar kırılan olan yaşlılar; yabancı düşmanları veya homofobikler tarafından hedef seçilen azınlıklar."*³

Hükümetlerin çoğunluk tarafından seçildiği ve seçim sistemlerinin ‘kazanan silip süpürür’ kuralına göre işlediği bir toplumda azınlıkların gerektiği gibi temsil edilmeleri özellikle güçtür. Azınlıkların eşit haklara sahip olmaları ve toplumun birer parçası olmaları konusunda bilinç ve duyarlılık geliştirilmesi demokratik yönetim açısından kilit önemdedir. 21. yüzyılda meydana gelen ekonomik ve toplumsal değişiklikler/gelişmeler demokrasi kavramını ve pratiğini de etkilemiştir. Avrupa entegrasyonu ve küresel karşılıklı bağımlılık, teknolojik gelişmeler ve medyanın giderek artan etkisi demokrasinin gelişmesinde olumlu etmenler olabilir; ancak aynı olgular geleneksel demokratik yapılara zarar da verebilir. Hızla değişen demografik eğilimler ve kültürlerarası göç de toplumdaki dengeleri sarsabilir. Demokrasiyi geliştirip daha güçlü kılmak için bu olguların sağladığı fırsatların kullanılması ve bunların temel alınması önemlidir.

SORU: Sizce internet temelli teknoloji karar vericilerin kimi yerel veya ulusal konularda doğrudan halka danışmaları için yeni teknikler sunacak mı?

Demokrasi çocuklara neden ve nasıl öğretilmeli?

Demokrasinin gelişmesini sürdürebilmesi için çocuklara bunu yaşamın bir değeri olarak görmeleri öğretilmelidir. Demokrasinin inşası için gerekli beceriler çocuklarda kendiliğinden gelişmez. Demokrasiyi öğretmek, çocukları, gelecekte demokrasiyi koruyup şekillendirecek yurttaşlar olarak hazırlamak demektir. Dolayısıyla demokrasi mümkün olan en küçük yaşlardan başlayarak, her tür eğitimin temel bileşenlerinden biri olmalıdır. Avustralyalı bir eğitim danışmanı olan Lianne Singleton’un da ileri sürdüğü gibi, eğitimcilerin, demokrasinin mümkün olduğu, demokratik bir yaşam tarzının toplumda ve çocukların bulundukları ortamlarda yaşayabileceği konusunda ikna olmaları gerekir. Eğitimciler hiçbir demokrasinin ve hiçbir hükümetin mükemmel, hiçbir ideolojinin de sorgu kabul etmez yetkinlikte olmadığını anlamalarında çocuklara yardımcı olmalıdır. Sağlıklı bir demokraside yurttaşlar liderlerinin kararlarının gerçek nedenlerini sorgularlar ve eylemlerini izlerler.

*Demokrasi öğretimi, kapsayıcı bir toplumun öğretilmesidir. Böyle bir toplum durumları ve statüleri ne olursa olsun tüm üyelerini tanır, aralarındaki farklılıkları kabul eder ve onlara kendilerini bulundukları topluluğun parçası olduklarını hissettirir...*⁴

Demokrasi eğitimi merakı özendirmek, tartışmak, eleştirel düşünmek ve yapıcı eleştirilerde bulunmakla ilgilidir. Çocuklar, hareketleriyle ilgili sorumluluk almasını öğrenmelidir. Eğitimle ilgili bu sonuçlar ancak eylemle elde edilebilir. Demokrasinin temel kavramları çocuklar tarafından anlaşılmalıdır; demokratik bir ortamda yaşamak ve eylemde bulunmak tek ve en iyi alıştırmadır. Okullar, kurumlar, çocuk kulüpleri ve kuruluşları, hatta demokratik ilkelere saygılı ve demokratik yapılara sahip aileler bile çocukların demokrasinin ne olduğunu öğrenmede en iyi modeller olarak işlev görürler. Demokratik ilkeler okul yapılarına ve müfredata nüfuz etmeli, okul ilişkilerinde yerleşik standartlar haline gelmelidir. Eğitimciler çocuklara duydukları saygıyı çocukların karar alabilecekleri organlar oluşturarak, akran ilişkileriyle, kendi etkinliklerini organize etmelerinde çocuklara güvenerek; yeni konuları ortaya atmalarında, tartışmalarında, görüş geliştirmelerinde, çatışmaların çözümü için stratejiler geliştirip makul hedeflere ulaşmalarında onlara yardımcı olarak sergilemelidirler. Bu tür katılım deneyimleri çocukları yetkinleştirme, katılımın değerli bir çaba olduğuna onları inandırma bakımından çok önemlidir.

Dünyanın dört bir yanında, çocukların kendi doğal ortamlarında başarılı demokratik yapıların nasıl oluşturulacağına çok sayıda iyi örnek vardır. Avrupa Konseyi’nin ‘Demokratik Yurttaşlık için Eğitim’ programı bu konuda kılavuzlar hazırlamış; okullarda demokrasinin inşası ve demokratik yönetim alanında örnek uygulamaları derlemiştir. Burada kullanılan ‘yönetişim’ sözcüğü eğitim kurumlarının ve kuruluşlarının açıklığını göstermekte, katılımcıların (öğretmenler, çocuklar, veliler, kurumların sahipleri) tartışacaklarına, konuları ele alıp görüşeceklerine ve sürecin sonucunda karar alacaklarına işaret etmektedir. ‘Demokratik’ sözcüğü ise yönetişimin insan hakları değerlerini, güçlendirmeyi ve tüm

aktörlerin, yani çocukların, yetişkinlerin, velilerin ve kurumlarda çalışan personelin katılımını temel aldığını anlatmaktadır.

Demokrasi ve İnsan Hakları Belgeleri

İnsan hakları ve demokrasi karşılıklılığı olan kavramlardır. İnsan hakları herhangi bir demokratik sistemin temelini oluşturur ve devletler de bunları savunup kollamak için vardır. Diğer yanda ise insan hakları devletlerden bağımsızdır: bunlar geri alınamaz ve herkes sadece insan olduğu için bu haklara sahiptir. Bununla birlikte, yalnızca demokratik yapılar insanların insan haklarını koruyabilir. Gerek insan hakları, gerekse demokrasi sürekli gelişmektedir.

Yararlı kaynaklar

- Backman, Elisabeth ve Trafford, Bernard, *Democratic Governance of Schools*, Avrupa Konseyi, 2007.
- Boman, Julia, *Challenges to Democracy in Today's Europe*, *Synthesis of plenary sessions and workshops*, Avrupa Konseyi, 2006.
- Forbrig, Joerg, *Revisiting youth political participation*, Avrupa Konseyi Yayını, 2005: www.youth-knowledge.net/system/galleries/download/research_reports/2005_revisiting_youth_political_participation_coepub.pdf
- Gollob, Rolf ve Kampf, Peter, *Exploring Children's Rights, Nine projects for primary level*, Avrupa Konseyi, 2007.
- Kovacheva, Sýka, 'Will Youth Rejuvenate the Patterns of Political Participation?' Forbrig, Joerg (der.), in: *Revisiting Youth Political Participation, Challenges for research and democratic practise in Europe* içinde, Avrupa Konseyi Yayını, 2005.
- *Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life*, Adopted by the Congress of Local and Regional Authorities of Europe 2003: www.coe.int/t/e/cultural_cooperation/youth/TXT_charter_participation.pdf
- Singleton, Lianne, *Discovering Democracy, Teaching democracy in the primary school*: www.abc.net.au/civics/democracy/pdf/td_primary.pdf
- *The Future of Democracy in Europe, Trends, analysis and reforms*, Avrupa Konseyi için Yeşil Rapor, Avrupa Konseyi, 2004: http://edc.unige.ch/download/Schmitter_Trechsel_Green_Paper.pdf

Yararlı İnternet Sayfaları

- Avrupa'da seçimler: www.elections-in-europe.org
- Çocuklar için seçme ve seçilme eğitimi: <http://aceproject.org/electoral-advice/archive/questions/replies/493883939>
- Demokrasiyi keşfetme üzerine kaynaklar: www.civicsandcitizenship.edu.au/cce/default.asp?id=9180
- İnternet üzerinde seçime ilişkin kaynaklar: <http://electionresources.org/other.html>
- Uluslararası Demokrasi Enstitüsü: www.civilsoc.org/elctnrc/ngo-devl/iid.htm
- Voices of Youth: www.unicef.org/voy

Referanslar

- 1 Forbrig, Joerg, *Revisiting Youth Political Participation, Challenges for research and democratic practise in Europe*, Avrupa Konseyi Yayını, 2005, s.134.
- 2 Kovacheva, Sýka, 'Will Youth Rejuvenate the Patterns of Political Participation?' in Forbrig, Joerg (der.), *Revisiting Youth Political Participation: Challenges for research and democratic practise in Europe* içinde, Strasbourg, Avrupa Konseyi Yayını, 2005.
- 3 Thomas Hammarberg'in Bakanlar Komitesi 1000. oturumundaki konuşması, Avrupa Konseyi, 2007.
- 4 Singleton, Lianne, *Discovering Democracy, Teaching democracy in the primary school*: www.abc.net.au/civics/democracy/pdf/td_primary.pdf

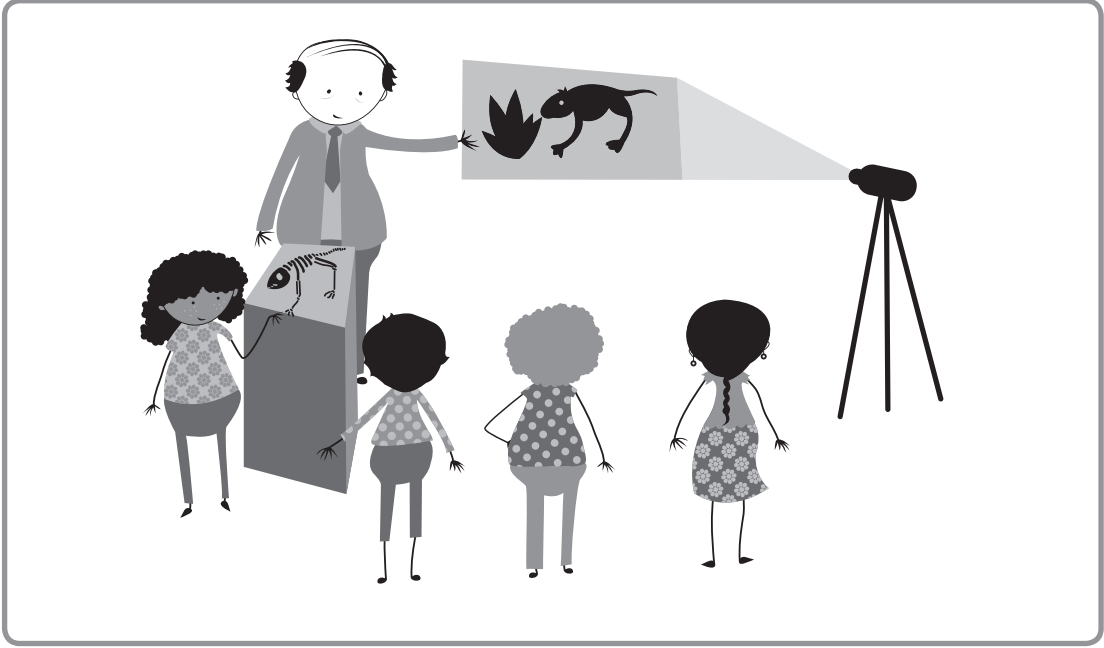

6. EĞİTİM VE SERBEST ZAMAN

Demokrasi için eğitmenin tek yolu demokratik biçimde eğitmektir. Eğer bağlantı kurulursa eğitime daha geniş ve daha iyi erişimi sağlayacak, eğitimden hareketle de insan haklarına daha fazla saygıyı beraberinde getirecek bir olumlu döngü oluşturulabilir.

Avrupa Konseyi Genel Sekreter Yardımcısı
Maud de Boer-Buquicchio'nun konuşmasından

Eğitim kendi başına bir insan hakkıdır. İnsan gelişimi açısından vazgeçilmez önemde olduğu gibi başka haklardan yararlanmada da bir araçtır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin (İHEB) 26 maddesi herkesin eğitim hakkı olduğunu ve eğitimin en azından ilköğretim düzeyinde ücretsiz ve zorunlu tutulmasını öngörmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 1. Protokolünün 2. maddesi herkesin eğitim hakkını güvence altına almaktadır. Günümüz Avrupa'sında herkesin erişemediği orta dereceli okullar, mesleki eğitim ve üniversite çalışmaları da mümkün olduğunca en geniş kesimlere ulaştırılmalıdır.

Ne var ki, tek başına temel eğitime ücretsiz erişim eğitim hakkını güvence altına almaya artık yetmemektedir. Üç gereklilik daha karşılanmalıdır:

1. **Eşit fırsatlar:** Devlet yalnızca eşit erişimi değil başarı için fırsat eşitliğini de sağlamalıdır. Başka bir deyişle kimi çocukların fazladan yardıma ve özel koşullara ihtiyacı olabilir. Örneğin duymayan çocukların işaret dili, işitme cihazları ve tercüman gibi makul düzenlemelerden yararlanmaya hakları vardır. Benzeri düzenlemeler özel ihtiyaçları olan tüm çocuklar için yapılmalıdır ki onlar da başarmak için eşit fırsatlara sahip olabilsinler. Örneğin, kimi Avrupa ülkelerinde göçebelerin çocukları gibi çocuklar ailelerinin göçebe yaşam tarzına uygun özel okullar sağlanmadıkça eğitim haklarından yoksun kalabilirler.

Eğitimde başarı için fırsat eşitliği ayrıca çocuğun ana dilini kullanması, ev ödevi koşulları, kitaplara erişim veya herhangi bir öğrenme güçlüğü gibi başlıklara da dikkat edilmesini gerektirir. Kişinin kendi ana dilinde öğrenim görmesi yalnızca okul başarısını artırmakla kalmaz, aynı zamanda kültürel bir hak da oluşturur. Okulda sınıfta bırakma, öğrenme güçlükleri için bir çözüm olamaz. Bu sorun, öğrenme tarzlarını birbirinden ayırt edebilecek yetenekte, iyi eğitilmiş öğretmenlerle öğretim elemanı olmayan, sosyal yardımcıları, arabulucular veya psikologlar

gibi profesyoneller tarafından çözümlenmelidir. Eğitimde fırsat eşitliği yoksullukla mücadelede temel önemdedir.

2. **Kaliteli Eğitim:** Devlet kaliteli eğitime eşit erişimi güvence altına almalıdır. Çoğu kez ortada iki kademeli bir sistem vardır. Kaliteli altyapısı olan tesislerde iyi eğitilmiş kadrolar seçkin kesimlere eğitim verirken, diğer sistemde yeterli insani ve teknik kaynak olmaksızın yoksullar eğitilmekte. Belirli bir yaşa kadar herkes için ortak, gelecekte gerekli bilgi ve becerilerin edinilmesini sağlayacak temel eğitim herkes için güvence altına alınmalıdır. Ne var ki kaliteli eğitim, okul sistemine maddi girdileri artırarak veya okulun etkinliğini geliştirerek sağlanacak ilerlemelerle sınırlı kalmaz. UNESCO tarafından tanımlandığı içeriğiyle¹ kaliteli eğitim, insan hakları yaklaşımını temel almalı ve kültürel çeşitlilik, eğitimde çok dillilik, barış ve şiddet karşıtlığı, sürdürülebilir kalkınma ve yaşam becerileri gibi yeni alanları da kapsamalıdır.
3. **İnsan kişiliğinin eksiksiz gelişimi için eğitim:** Tüm insanların hakkı olan eğitim salt okuryazarlık ve sayısal bilgi gibi temel şeylerden ibaret değildir. İHEB eğitimin “insan kişiliğinin eksiksiz gelişimini, insan haklarına saygıyı, dünya ulusları arasında barışı ve anlayışı geliştirmesi gerektiğini” açıkça ifade etmektedir. Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS) tek tek her çocuğun hakkı olan türde bir eğitim için açılımlar getirmektedir:

Çocuğun özgür bir toplum içinde sorumlu bir yaşam biçimine hazırlanması.

Çocuğun, anlayışa, barışa, hoşgörüye cinsler arası eşitliğe ve etnik ya da ulusal tüm farklılıklarına rağmen insanlar arasındaki dostluk ruhuna inanarak, özgür bir toplumda yaşamı boyunca sorumluluk almaya hazırlanması

ÇHS, Madde 29

Dolayısıyla eğitim hakkı aynı zamanda insan hakları eğitimi hakkıdır. Eğitime ilişkin bu bütüncül yaklaşım açısından hem örgün hem de örgün okul sistemi dışındaki, genellikle sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen eğitim programları demek olan formel olmayan eğitim işlevli olabilir. Bu iki eğitim biçimi birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

Bir hak olan eğitimin aynı zamanda zorunlu tutulması kimi çocuklara tuhaf gelebilir. Ancak, okula gidemeyen çocukları ve bu durumun şimdiki ve gelecekteki yaşamlarını nasıl etkileyebileceğini düşündüklerinde bu zorunluluğu onlar da anlayacaktır.

Bununla bağlantılı bir başka konu da çocukların çalışmalarıdır. Yetişkinlerin ‘çalışma hakları’ varken çocukların aşırı yoğun veya tehlikeli işlerde çalışmaya karşı korunmaları söz konusudur. Okula devam etmek çocuğun başlıca “iş” sayılır. Bununla birlikte kimi çocukların ailelerinin geçimine katkıda bulunmak için çalışmaları gerekir; aslında bütün çocuklar ailelerine yardım edebilirler ve etmelidirler. Pek çok çocuk cep harçlığı çıkarmak için yaz aylarında çalışmaktadır ve bunun eğitici değeri yüksek önemli bir yaşam deneyimi sağladığı söylenebilir. Ancak gene de çocuklar, kendilerini istismardan, sağlıkları açısından tehlikeli veya zararlı işlerden koruyan yasalar olduğunu bilmelidirler. Bir çocuğun çalışması onu hiçbir zaman eğitiminden veya dinlenmeden ve oyundan alıkoymamalıdır (ÇHS, Maddeler 32 ve 36). Çocuklar, geçmişteki çocuk emeğinin sömürülmesini öykülerden veya filmlerden öğrenebilirler. Daha büyük yaşlardaki çocuklar çocuk işçiliğinin modern biçimlerini öğrenmeli ve gençlere uygun işlerle emeğin sömürülmesi niteliğindeki işler arasındaki farkı kavramalıdır.

21. yüzyılda eğitimin önündeki görevler ve eğitim politikalarına yönelik yeni bir odaklanma

1996 yılında UNESCO tarafından oluşturulan bir komisyon dünyanın karşı karşıya olduğu ve eğitimi de etkileyen başlıca gerilimleri sıralamıştı:²

1. Küresel ve yerel olan arasındaki gerilim
2. Evrensel ve bireysel olan arasındaki gerilim
3. Geleneksel ve modern olan arasındaki gerilim
4. Manevi ve maddi olan arasındaki gerilim
5. Uzun dönemli ve kısa dönemli hesaplar arasındaki gerilim
6. Rekabet ve fırsat eşitliği arasındaki gerilim
7. Bilginin olağanüstü yaygınlaşması ile insanın bu bilgileri özümseme kapasitesi arasındaki gerilim

UNESCO bu gerilimlerin ele alınmasında yarar sağlayacak bir strateji olarak öğrenmenin dört “temel direğini” öne çıkarmıştır:

1. *Birlikte yaşamayı öğrenme*: Burada somut olarak kastedilen eğitimin öğrencilerde halkların birbirlerine karşılıklı bağımlılığını kabullenecek bilgi ve yetenekleri güçlendirmesidir: uyumsuzlukları yönlendirme, ortak hedefler ve ortak bir gelecek için başkalarıyla birlikte çalışma ve plan yapma, çoğulculuğa ve çeşitliliğe saygı (örneğin toplumsal cinsiyet, etnisite, din ve kültür gibi meselelerde), topluluğun yaşamına aktif biçimde katılma.
2. *Bilmeyi öğrenme*: Burada kastedilen, eğitimin, bilginin araçlarını edinmelerinde öğrencilere yardımcı olmasıdır: iletişimin ve sözlü ifadenin temel öğrenme araçları, okuryazarlık, sayısal bilgiler ve sorun çözme, belirli alanlarda hem genel hem de derinlikli bilgi sahibi olma, hakları ve sorumlulukları kavrama, en önemlisi de nasıl öğrenileceğini öğrenme.
3. *Uygulamayı öğrenme*: Eğitim, yaşamın çeşitli alanlarında bilgi temelli kararlar verebilmeleri, toplumsal ilişkilerde ve iş ilişkilerinde işlevli olabilme, yerel ve küresel piyasalara katılabilme, teknolojik araçlardan yararlanabilme, temel ihtiyaçlarını karşılayabilme ve hem kendilerinin hem de başkalarının yaşam kalitesini iyileştirebilme bakımından gerekli mesleki becerilerle sosyal ve psikolojik yeterlilikleri kazanmalarında öğrencilere yardımcı olmalıdır.
4. *Olmak için öğrenme*: Eğitim kişiliğin gelişmesine ve insanların daha bağımsız hareket etmesine, yargıda bulunmasına, eleştirel düşünmesine ve sorumluluk anlayışına katkıda bulunmalıdır. Eğitim ayrıca insan potansiyelini tüm yönleriyle geliştirmelidir: bellek, akıl yürütme, estetik anlayış, manevi değerler, fiziksel yapabilirlikler ve iletişim becerileri; sağlıklı bir yaşam tarzı ve sportif etkinlikler; kendi kültürünün değerini bilme; etik ve manevi kurallara bağlılık; kendi adına konuşabilme ve kendini savunabilme; dirençlilik.

Eğitimin bu görevleri diğer uluslararası kuruluşları da eğitimin gelecekteki hedefleri doğrultusunda harekete geçirmiştir. Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi’nde³ Avrupa’da etkin ve iyi eğitimli bir yurttaşlık için gerekli görülen temel yetkinlikleri sıralamıştır:

- Ana dilde iletişim
- Yabancı dillerde iletişim
- Matematik yetkinlikler
- Bilim ve teknolojide temel yetkinlikler
- Sayısal yetkinlik
- Öğrenmeyi öğrenme
- Toplumsal ve medeni yaşama ilişkin yetkinlikler
- İnisiyatif kullanma ve girişimcilik
- Kültürel farkındalık ve ifade

Avrupa eğitim politikalarına iki temel kavram yerleştirilmektedir: *Yaşam boyu öğrenme* ve bunun *öğrenen bir toplumda* gerçekleşmesi. Düşünülen, insanlara kendi yetkinliklerini yaşam boyu geliştirebilecekleri farklı imkânların sunulduğu bir topluluktur. Bu süreçlerde örgün eğitimle formel olmayan eğitimin birbirini tamamlayan rollere sahip oldukları görüşü giderek benimsenmektedir. formel olmayan olmayan eğitim daha geniş bir alana yayılan konuları ve yöntemleri ele alabilmektedir. Daha esnektir ve

başvurduğu yaklaşımlar, örgün eğitim sistemine erişemeyen veya işlevsel olarak okumaz yazmaz durumunda olan milyonlarca çocuğa ve yetişkine okuryazarlık ve diğer becerileri kazandırabilir.

SORU: *Şimdiye kadar formel olmayan herhangi bir eğitime katıldınız mı? Nasıl bir deneyimdi? Örgün eğitimden nerelerde farklılaşıyordu?*

Serbest zaman ve oyun hakkı

Oyun bir çocuğun sağlığı ve gelişimi açısından o kadar büyük önem taşımaktadır ki ÇHS'nin 31. maddesinde temel bir hak olarak tanımlanmıştır. Çocukların Oyun Hakkı Uluslararası Derneği'ne göre "oyun, her çocuğun potansiyelinin gelişmesi açısından temel bir etkinliktir; çünkü oyun salt bir zaman geçirme değil sevmeyi öğrenmenin ve yaşamı yaratmanın yoludur."⁴ Hangi yaşta olursa olsun oyun oynayan bir çocuk becerilerini geliştirmekte, bedenini alıştırmakta, düş gücünü kullanmakta ve belirleyici önem taşıyan bir sosyalleşme sürecinin içine girmektedir. ÇHS'nin aynı maddesinde devamla şöyle denmektedir: "(çocukların) ...kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakları vardır ve (Devletler) kültürel, sanatsal, eğlence ve serbest zaman etkinliklerine uygun ve eşit fırsatlar sağlanmasını özendireceklerdir."

Oyun, kültürel ve sanatsal etkinlikler salt eğlence ve zevk için değildir. Bu etkinlikler çocuğun özerkliğinin gelişmesine katkıda bulunur, kültürler ve kişiler arası ilişki becerilerini geliştirir. Oyun ve sanat aracılığıyla çocuklar insan haklarının örneğin saygı, onur, eşitlik, dahil etme, adalet ve işbirliği gibi temel ilkelerini yaşayarak öğrenir.

Spor da katılım, kararlılık, çaba ve olumlu anlamda rekabet gibi sosyal değerleri aktarır. Bununla birlikte, spordan bu eğitici değerlerin sağlanabilmesi için kolaylaştırıcılar ve çocuklar sporu bilinçli olarak bu değerler için kullanmalı, özellikle rekabetin başat hale geldiği durumlarda sporun içerebileceği tehlikelere karşı duyarlı olmalıdır.

Uluslararası kuruluşlar, insan hakları ve eğitim

UNESCO'nun 'Herkes için Eğitim' Programı

2006 yılında gerçekleştirilen Dünya Eğitim Forumu, Dakar Eylem Çerçevesi'ni benimsemiştir. Dakar Eylem Çerçevesi, bir sonraki onyılda UNESCO ve hükümetler tarafından uygulanacak, "Herkes için Eğitim"i hedef alan tüm dünya ölçeğinde yeni bir stratejidir. Bu program erken dönem çocuk bakımı, kaliteli eğitim, erkek ve kız çocuklar arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılması ve yaşam becerilerinin geliştirilmesi gibi başlıklara odaklanmaktadır.

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi'nin eğitimle ilgili etkinlikleri **Avrupa Kültür Sözleşmesi**'ni temel almaktadır. Konsey'in eğitim işleriyle ilgilenen iki ana bölümü vardır: Okul eğitimi, Okul Dışı eğitim ve Yüksek Öğrenim Müdürlüğü ve Gençlik ve Spor Müdürlüğü. Bunlardan birincisi kaliteli eğitim, çağdaş eğitim politikaları, eğitim yoluyla kültürlerarası diyalog ve demokratik yurttaşlık için eğitim gibi alanlarda faaliyet göstermektedir.

Gençlik ve Spor Müdürlüğü izlenecek politikalar için kılavuzlarla birlikte, yerel, ulusal ve Avrupa düzeylerinde tutarlı ve etkili çocuk ve gençlik politikaları geliştirilmesi için programlar hazırlamaktadır. Müdürlük, çocukların ve gençlerin demokratik yurttaşlığı, katılım, insan hakları eğitimi, sosyal bütünlük ve gençlerin dahil edilmesi gibi alanlarda başlatılacak uluslararası etkinliklere finansman ve eğitim desteği sağlamaktadır.

Avrupa Konseyi ayrıca sporu insanlar arasında adil oyun ve hoşgörünün geliştirilmesinin bir aracı olarak desteklemekte, sağlıklı yaşamı ve sportif etkinliklere katılımı özendirilmektedir. Bu bağlamda Konsey örneğin Avrupa Birliği ile işbirliği halinde, okullara ve spor kuruluşlarına yönelik bir eğitim paketi olarak “Temiz Spor Kılavuzlarını” yayınlamıştır.

Yararlı Kaynaklar

- Delors, Jacques, *Learning: the Treasure Within*: Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century: UNESCO Yayını, 1996: www.unesco.org/delors/delors_e.pdf
- *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competencies for Lifelong Learning*, Doc: (2006/962/EC), Official Journal of the European Union, 2006:
- http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_394/l_39420061230en00100018.pdf

Yararlı İnternet Sayfaları

- Avrupa Konseyi: www.coe.int
- Avrupa’da Irkçılığa Karşı Futbol:www.farenet.org
- Avrupa Paralimpik Komitesi (EPC): www.europaralympic.org European Sport Charter:
www.coe.int/t/dg4/sport/SportinEurope/charter_en.asp
- Eğitim hakkı projesi: www.right-to-education.org
- Enabling Education Network: www.eenet.org.uk
- Gençlik ve Spor Müdürlüğü, Avrupa Konseyi: www.coe.int/youth
- Let’s kick racism out of football: www.kickitout.org (Futbolu Irkçılıktan Kurtaralım)
- Uluslararası Oyun Derneği: www.ipaworld.org/home.html
- UNESCO: portal.unesco.org/education

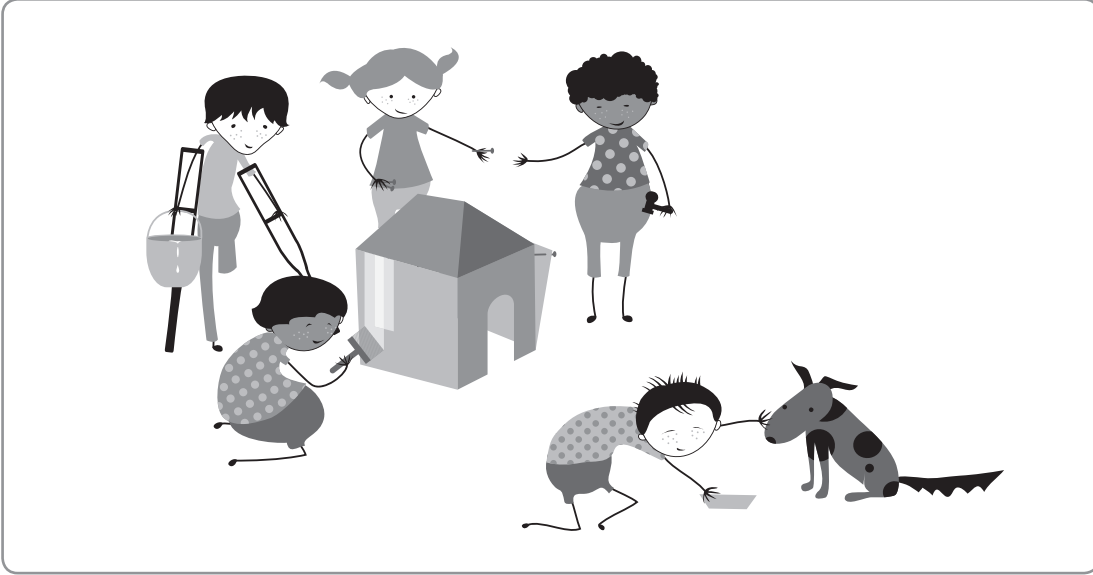
Referanslar

1. Bakınız UNESCO, Peace and Human Rights Education: www.portal.unesco.org/education
2. Delors, Jacques, *Learning: the Treasure Within*: Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century: UNESCO Publishing, 1996, s.16
3. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competencies for Lifelong Learning, Doc: (2006/962/EC), Official Journal of the European Union, 2006.
4. ‘Declaration’ International Play Association, 1982.

7. KATILIM

Gerek yetişkinler gerekse çocuklar için bir katılım kültürünün geliştirilmesi son derece güçlü bir demokrasi deneyimi olabilir.

Katılım hem insan haklarının önemli bir ilkesidir, hem de bütün insanlar için yurttaşlık görevidir. Çocukların katılım hakkının onaylanması, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin yönlendirici ilkelerinden ve en ileri adımlarından biridir. (Bakınız BÖLÜM I, s.21, Çocuk Sözleşmesi üstüne bir tartışma).

Çocuk Sözleşmesi çocuk haklarının bir dizi farklı yönünü bir araya getirmektedir:

- **Bütün konularda görüşlerini ifade etme, başkalarını etkileme** ve görüşlerine ağırlık verilmesi hakkı (Madde 12)
- Her tür bilgi araştırma ve edinme hakkı dahil olmak üzere **ifade özgürlüğü** (Madde 13)
- **Düşünce, inanç ve din özgürlüğü** (Madde 14)
- **Örgütlenme özgürlüğü** (Madde 15)
- Ulusal ve uluslararası kaynaklardan **bilgiye ve uygun malzemelere erişim hakkı** (Madde 17)
- **Topluluğun kültürel yaşamına katılma hakkı** (Madde 31)

Çocukların katılımı neden önemli?

Katılımın en önemli önkoşulu, yetişkinlerin, çocukların kararlarda yer alma yeteneklerine saygı göstermeleri ve çocukları birer ortak olarak tanımalarıdır. Yetişkinlerin çocuklar üstündeki iktidarı ve denetimi esas alınarak kurulmuş olan geleneksel ilişkiler yerine demokratik bir ortaklık söz konusu olmalıdır. Yoksa çocukların katılımı yapmacık kalacak, çocuklar görüş bildirseler de katkılarının kullanılıp kullanılmayacağı veya nasıl kullanılacağı konularında etkileri olmayacaktır.

Katılımın özü 'Katılım Merdiveni'¹ modelinde güzel açıklanmaktadır. Roger Hart sekiz basamaklı bir katılım merdiveni betimler. İlk üç basamak yönlendirme, dekorasyon ve göstermelik katılımdır. Bunlar tüm süreci riske atabilecek gerçek anlamda katılıma dayanmayan araçlardır. Gerçek katılım biçimleri, çocuklara belirli rollerin tanındığı, çocukların "görevlendirilme ve bilgilendirilme" ve yetişkinler tarafından yürütülen programlar hakkında öneride bulundukları ve görüşlerinin sonuç üstünde etkili olacağını bildikleri "danışma ve bilgilendirme" aşamalarıdır. En ileri aşamalar ise karar alma sürecinin çocuklarla paylaşıldığı "yetişkinlerce başlatılan" girişimlerle, yetişkinlerin yalnızca destek verip görüş

KATILIM MERDİVENİ

Örnekler

Çocuklar kendi okul gazetelerini çıkartır veya radyo programı gerçekleştirirler.

8

Çocuk girişimde bulunur, kararları yetişkinlerle paylaşır.

Çocuklardan oyun alanının planlanmasına katılmaları istenir.

7

Çocuk girişimde bulunur ve yönetir.

Çocuklar okulda bir sorun tanımlar, çözüm için bir proje geliştirir ve uygulama için yetişkinleri ikna ederler.

6

Yetişkin girişimde bulunur, kararları çocuklarla paylaşır

Belediye başkanı belirli bir soruyla ilgili olarak çocuklara danışır; çocukların görüşleri ciddiye alınır.

5

Danışma ve bilgilendirme

Bir grup çocuk bir sosyal faaliyet içinde örgütlenir; amaç hakkında bilgilendirilirler ve sorunu sahiplenirler.

4

Görevlendirme ve bilgilendirme

Önemli bir hazırlık yapmaksızın ve akranlarıyla danışma ilişkisi kurmaksızın çocuklar seçilir ve bir tartışma panelinde oturtulurlar.

3

Göstermelik katılım

Çocuklar bir toplantıda şarkı söyleyip dans ederler, ama konu hakkında herhangi bir bilgileri yoktur.

2

Dekorasyon

Çocuklar siyasi pankartlar taşıyarak bir gösteriye katılmak üzere örgütlenirler.

1

Manipülasyon

Katılım dereceleri

Katılmama

bildirici rol üstlendikleri “çocuk girişimli ve yönetimli” projelerdir. Bu son aşama, çocuklara ortak karar alma ve ortak yönetim olanağı sunar, birbirlerinden bilgi alan ve birbirlerinin deneyiminden öğrenmeyi benimseyen çocuklar ve yetişkinler sorumluluğu paylaşır.

Başarılı katılım, tekil bir projeyle sınırlı kalmayıp çocuğun tüm çevresinde, ailede, okulda, bakım kurumunda, sağlık sisteminde, topluluk ve toplum içinde katılım kültürüne katkıda bulunan, canlı bir süreçtir. Gerek yetişkinler gerekse çocuklar için bir katılım kültürünün geliştirilmesi son derece güçlü bir demokrasi deneyimi olabilir. Böylece ortaya çıkacak insan hakları anlayışı ve aktif yurttaşlığın cesaretlendirilmesi bütün toplumun yararınadır.

Çocuklarla katılım nasıl uygulanmalı?

Her şeyden önce çocukların katılımı için destekleyici bir çevre gerekir. Çocuklar, söylediklerinin anlamı olduğunu ve katılımın amacını anladıkları anda, harekete geçeceklerdir. Çünkü çocukların düşünce ve ifade biçimi yetişkinlerden farklıdır. Katılım süreçleri somut başlıklar ve gerçek yaşam üstüne bina edilmeli ve **çocuğun gelişen kapasitesini** dikkate alarak karmaşıklığa göre değişim göstermelidir. Başlangıç egzersizleri, yetişkinlerin yönetiminde çeşitli konularda danışma ve görüş araştırmaları olabilir. Planlama, uygulama, yönetme, denetim ve değerlendirme programları daha gelişkin katılım araçlarıdır. Çocuk girişimli projeler, araştırma, savunuculuk, temsiliyet veya kurumların yetişkinlerle ortak yönetimi, ileri derecede eğitici ve güçlü deneyimlerdir. Bunlar daha büyük yaşlardaki çocuklara uygundur.

SORU: Farklı olgunluk düzeyindeki çocuklar için ne tür bir katılımın uygun olduğuna kim karar verir? Bu karar nasıl alınır?

Anlamli katılım süreçleri çeşitli beceri ve yeteneklerin gelişmesini sağlar. Çocuklar yeni bilgiler edinir, haklarını öğrenir, aktif dinleme yoluyla başkalarının görüşlerini öğrenir. Görüşlerini oluştururken iletişim yeteneği, eleştirel düşünme becerisi, örgütsel beceriler ve yaşam becerileri geliştirirler. Gerçekten farklı şeylerin deneyimini edinirler.

Avrupa’da insan hakları kültürünün oluşturulması için çocukların katılımını yaşama geçirmek süregelen bir misyondur. Bunun önündeki en büyük engel, yerleşik yetişkin tutumlarıdır. Dolayısıyla insan hakları, çocuk hakları, kolaylaştırma, etik uygulamalar ve araştırma gibi konularda hem çocuklar hem yetişkinler için kapasite geliştirmek gerekmektedir. Bütün çalışanlar ve çocuklar, çocuk katılımının temel ilkelerini içselleştirmeli ve katılımı kolaylaştıracak, destekleyecek ve geliştirecek yönde adım atmalıdır. Siyasal ve kişisel olarak bu hedefe bağlanmak çok önemlidir. Bir katılım kültürü kurmak için insani ve mali kaynaklar gerektiği doğrudur, ama alınan sonuçlar bu yöndeki çabaların önemini ortaya koymaktadır.

İyi uygulama örnekleri

Başarılı çocuk katılımı örneklerine bütün Avrupa’da rastlanır.

Aile: Çocuk katılımı, ailede karar alma sürecinde rol alma yoluyla küçük yaşta evde başlar. Avrupa Konseyi’nin “Çocuklar için ve Çocuklarla birlikte bir Avrupa Kurmak” konulu konferansının çocuk katılımcıları şunları aktarmaktadırlar:

Serbest zamanımızı nasıl harcayacağımız, ne yiyeceğimiz, bazen hangi okula gideceğimiz, aile içinde görevlerin nasıl bölüşüleceği, aile sorunlarının çözülmesi, etkinliklerin organize edilmesi gibi konularda ailelerimizle birlikte karar alma süreçlerine başarıyla katıldık.²

Okul: Okullar iyi katılım için önemli modeller oluşturabilir. Okul kurallarının çocuklarla birlikte konulması veya çocuklara kendi sınıflarını dekore etme ve düzenli tutma gibi görevlerin veril-

mesi çocukların kendilerini okul çevreleriyle özdeşleştirmelerine yardımcı olacak değerli başlangıç noktalarıdır. Ancak okul konseyleri ve çocuk meclisleri, yalnızca gerçekten karar alma yetkisi varsa geçerli katılım egzersizleri olabilir. Çocuklar zorbalık, dışlama ve başka okul şiddeti biçimleri gibi sorunların ele alınmasına katılabilir. Çocukların gazete çıkarmak, radyo programı veya internet sayfaları hazırlamak, kulüp, festival veya kampanya organize etmek için inisiyatif almaları da demokratik okul yaşantısına önemli katkıda bulunacaktır.³

Eğlenme etkinlikleri: Çocukların okul dışı programları da katılımının fark yarattığını gösteren deneyimler sağlayabilir. Sivil Toplum kuruluşları (STK'lar), enformel mekânlar, sokak programları, festivaller, İnternet ve yeni medya platformları demokrasi uygulaması açısından çeşitli olanaklar sunar. Okul dışı etkinlikler genellikle okul projelerinin tamamlayıcısıdır.

Korunmasız durumdaki çocuklar: Korunmasız durumdaki çocukların desteklenmesi açısından katılım büyük önem taşır. Yoksul veya bakım kurumlarında yaşayan çocuklar, çoğunlukla en küçük katılım mekanizmasına dahi sahip değildir.

Çocuklar, ister saldırgan ister mağdur konumunda olsunlar, bir kurum veya hastaneye geldiklerinde, polis veya adli süreçle yüzleştiklerinde eğitimli personel tarafından dostça karşılanmalıdırlar. Çocukların öncelikli yararına saygı gösterilmesinin tek yolu, görüşlerini ifade etmelerinin ve süreci yorumlamalarının kendilerinden istenmesi olabilir.

Çocukların yönetsel süreçlere katılımı

Topluluk düzeyi: Çocukların, topluluğun durumunu iyileştiren projelere katılımı açısından geniş bir olanaklar yelpazesi bulunuyor. Avrupa Konseyi, gençlerin belediyelere katılımını desteklemek üzere bir Tavsiye kararı aldı. Bu tavsiye gerek belediyeler gerekse çocuk grupları için iyi bir başlangıç noktası oluşturabilir.⁴

SORU: Çocukları yönetim işlerine katılmaları için nasıl özendirebiliriz? Ayrıca çocukları yetişkinlerin siyasi yönlendirmelerinden nasıl koruyabiliriz?

Çocuklarla düzenli olarak ilgilenen yasa ve politika yapıcılarında çok sayıda iyi örnek gösterilebilir. Örneğin Londra'da, belediye başkanı çocuklara, kentin gençler için nasıl daha uygun hale getirilebileceğini özellikle ulaşım, oyun alanları, güvenlik, internette şiddet gibi konularda danışmaktadır.⁵ İskoçya'da beş yıllık Topluluk Ortakları Programı'yla, çocuklar ve gençlerin dışlanmasına karşı aktif topluluk katılımının nasıl etkin bir araç haline getirilebileceği araştırılmıştır. Çıkan programlar, metodolojiler ve sonuçlar bir rehber kitapta özetlenmiştir.⁶

Ulusal düzey: Az sayıda Avrupa ülkesinde çocukların katılımını destekleyen ulusal politikalar gündemdedir. Örneğin Almanya, Norveç, Büyük Britanya hükümetleri, çocukların ve ailelerinin veya bakıcıların bütün çocukların gelişimine etkin biçimde katılımını desteklemektedirler. Belediyeler ve ilgili örgütler de bu yönde teşvik edilmektedir. Buna benzer girişimler organizasyona ilişkin kimi değişiklikler de gerektirdiğinden, taahhütten uygulamaya geçilmesinde güçlüklerle karşılaşılacaktır.⁷

Uluslararası düzey: Çocuklar en iyi katılımı, gündelik deneyimlerin etkin biçimde dikkate alınabildiği yerel ve ulusal düzeylerde gösterebilirler. Ancak iyi planlanmış koşullar söz konusu olduğunda, çocuklar uluslararası karar alma süreçlerine de katılabilirler.

Çocukların ve gençlerin katılımı BM'nin Çocuklara karşı Şiddet Araştırmasının temel direklerinden biridir. Çocuklar bölgesel danışma mekanizmalarına alınmış ve getirdikleri öneriler bu toplantıların nihai belgelerinde yer almıştır. Pek alışılmadık bu yol, organizasyonu gerçekleştirenleri zorlamış olsa da, ortaya heyecan verici ve konunun özüne nüfuz eden sonuçlar çıkmıştır.⁸

Çocukların katılımını desteklemeye dönük ilkeler

Çocukların hakları ve refahı için tüm dünya ölçeğinde uğraş veren bir uluslararası kuruluş olan UNICEF, çocukların anlamlı katılımını güvence altına almak amacıyla kimi ilkeler ortaya koymuştur. Bu rehber ilkeler her tür katılım için yararlıdır:

- Çocuklar proje veya işlemin konusunu, amacını ve kendilerinin rolünü anlamalıdır.
- Güç ilişkileri ve karar alma yapıları saydam olmalıdır.
- Çocuklar başlatılan girişimlere mümkün olan en erken aşamada katılabilmelidir.
- Bütün çocukların, yaş, konum, etnik köken, yetenek ve diğer faktörlerden bağımsız olarak eşit muamele görmeleri gerekir.
- Temel kurallar en baştan ortaya konmalıdır.
- Katılım gönüllü olmalı ve çocuklar istedikleri aşamada programdan ayrılabilirdirler.
- Çocukların görüş ve deneyimlerine saygı gösterilmelidir.⁹

İlgili insan hakları belge ve mekanizmaları

Avrupa Konseyi

Katılım, özellikle gençlerle ilgili olarak, Avrupa Konseyi'nin önemli bir çalışma alanını oluşturur. Avrupa Konseyi, gençlik sektöründe bir eş yönetim sistemi geliştiren tek kurumdur. Avrupa düzeyindeki gençlik örgütlerinin temsilcileri ve devlet temsilcileri Konsey'in gençlik programı ve bütçesiyle ilgili konularda birlikte karar alırlar. 1992'de Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'yle işbirliği içinde, Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımları Avrupa Şartı hazırlanmış, 2003'te bu belge Yeniden Düzenlenmiştir. Bu araç yalnızca katılımı teşvik etmemekte, aynı zamanda gençler ve yerel makamlar tarafından kullanılacak somut görüş ve araçlar da sunmaktadır. Daha gelişkin görüşler içeren pratik bir elkitabı 2007'de 'Have your say!' (senin de sözün olsun) başlığıyla yayımlanmıştır.

Birleşmiş Milletler

Katılımla ilgili haklar, gerek özgürlükler gerekse yükümlülükler açısından yurttaşlık haklarıyla yakından ilişkilidir (Bakınız: tartışma, Tema 1, Yurttaşlık, s. 213) **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi** Madde 29'da yurttaş katılımının hem topluluk hem yurttaşlar için önemine işaret etmektedir:

Herkesin topluluğa karşı görevleri vardır ve insanın kişiliğini özgür ve eksiksiz biçimde geliştirmesi yalnızca topluluk içinde mümkündür.

Bununla birlikte, katılımın sağlayacağı haklar ve yararlar çocuklar için ancak 1989'da **Çocuk Haklarına dair Sözleşme**'nin kabulüyle gerçek karşılığını bulabilmiştir. Bu belgede çocukların katılımı topluluk yaşamının geniş bir yelpazesinde güvence altına alınmaktadır:

- Madde 9: çocuğun vesayet veya koruma altında olmasıyla ilgili işlemlere katılımı.
- Madde 12: "çocuğu etkileyen bütün konularda" karar alma sürecine katılım.
- Madde 13: görüşlerini açıklamak, bilgi almak ve bilgi vermek.
- Madde 14: düşünce, vicdan ve din konularında görüş sahibi olmak.
- Madde 15: başkalarıyla işbirliğine gitmek.
- Madde 23: engelli bir çocuğun "toplum yaşamına aktif katılımı".
- Madde 30: azınlık veya yerli çocukların kendi topluluklarına ve aynı zamanda geniş anlamda topluma katılım hakkı.
- Madde 31: kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılabilmek.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuk 18 yaşından küçük kişi olarak tanımlanır. Bu da, doğal olarak tüm çocukların aynı yoldan katılım sağlayabilecekleri eşit yetkinlik ve olgunluk düzeyinde olamayacakları anlamına gelir. Bu olguyla ilgili olarak Sözleşme gelişen kapasite ilkesini gündeme getirir ve gerek ana

babalara gerekse devlete çocuğu gelişim halindeki yeteneklerini dikkate alarak değerlendirmelerini ve ona göre davranmalarını tavsiye eder. Birçok yetişkin ve kurum, yerleşik tutum ve uygulamalarını, çocuğun her yaştaki katılımına uyarlamaya ısrarla davet edilmektedir.

Yararlı kaynaklar

- Backman, Elisabeth, ve Trafford, Bernard, Democratic Governance of Schools: Avrupa Konseyi, 2007 www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2007_Tool2demgovschools_en.pdf
- Brocke Hartmut ve Karsten, Andreas Towards a common culture of cooperation between civil society and local authorities, Centre Francais de Berlin, Berlin, 2007.
- Building a Europe for and with Children, Children and young people's preparation seminar: Avrupa Konseyi, Monaco, 2006 www.coe.int/t/transversalprojects/Children/Source/reports/MonacoPrepSeminar_en.
- Catch Them Young, Recommendations on Children's participation. Ministry of Flemish Community Youth and Sport Division, Benelux, Brussels, 2004 www.wvc.vlaanderen.be/jeugdbeleid/internationaal/documenten/catch%20them%20young.pdf
- Children and Young People's Participation. CRIN Newsletter No 16: Child Rights Information Network, October 2002 www.crin.org/docs/resources/publications/crinvol16e.pdf
- Children, Participation, Projects – How to make it work: Avrupa Konseyi, 2004 www.bernardvanleer.org/files/crc/3.A.5%20Council_of_Europe.pdf
- DIY Guide to Improving Your Community – Getting Children and young people involved: Save the Children, Scotland, 2005 www.savetheChildren.org.uk/scuk_cache/scuk/cache/cmsattach/4130_DIY.pdf
- Dürr, Karlheinz. The School: A democratic learning community, DGIV/EDU/CIT (2003) 23 final: Avrupa Konseyi, 2004 www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2003_23_All-EuropStudyChildrenParticipation_En.PDF
- Gozdik-Ormel, Zaneta, 'Have your say!' Manual on the Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life: Avrupa Konseyi, 2007.
- Hart, Roger, Children's Participation from Tokenism to Citizenship: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 1992, Floransa.
- Learning to Listen, Core Principles for the Involvement of Children and Young People: Eğitim ve Beceriler Bölümü: Çocuklar ve Gençler Birimi, UK, 2001
- Promoting Children's Participation in Democratic Decision making: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, Floransa, 2001 www.asylumsupport.info/publications/unicef/democratic.pdf
- Recommendation No. R(81)18 of the Committee of Ministers to Member states concerning Participation at Municipal Level, Avrupa Konseyi, 1981 <http://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Command=com.instranet.CmdBlobGet&DocId=673582&SecMode=1&Admin=0&Usage=4&InstranetImage=45568>
- Seven Good Reasons for Building a Europe with and for Children: Avrupa Konseyi, 2006 www.coe.int/t/transversalprojects/Children/publications/Default_en.asp
- Sutton, Faye, The School Council – A Children's Guide, Save the Children, 1999.
- The United Nations Secretary General's Study on Violence against Children: www.dfes.gov.uk/listeningtolearn/downloads/LearningtoListen-CorePrinciples.pdf
- www.violencestudy.org

Yararlı İnternet Sayfaları

- Children as Partners Alliance (CAPA): www.crin.org/Childrenaspartners
- Children's Rights Alliance for England (CRAE): www.crae.org.uk
- Çocuk Hakları Bilgi Ağı: www.crin.org
- Çocuk Katılımına İlişkin Sıkça Sorulan Sorular: () www.everychildmatters.gov.uk/participation/faq
- L'Association Themis: www.grainedecitoyen.fr
- Save the Children: www.savetheChildren.net
- UNICEF: www.unicef.org

Referanslar

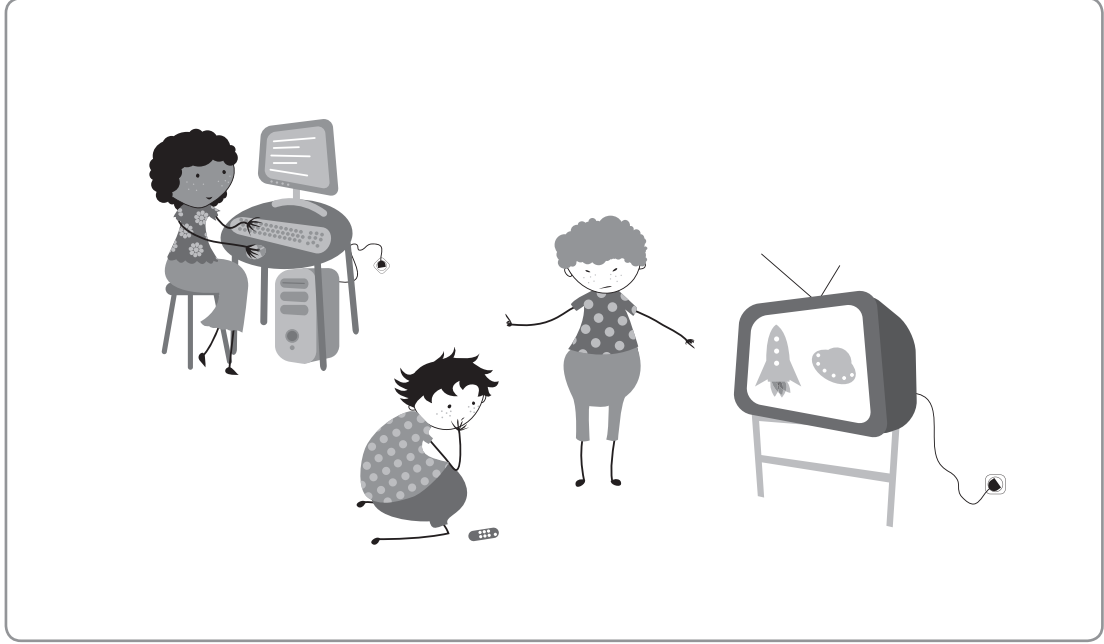
- 1 İlk önce Arnstein, Sherry R. tarafından geliştirilmiştir: A Ladder of Citizens Participation, JAIP, C. 35, No.4, 1969, s. 216-224. <http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html> Model Hart, Roger tarafından geliştirilmiştir: Children's Participation from Tokenism to Citizenship: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 1992, Floransa.
- 2 Building a Europe for and with Children, Children and young people's preparation seminar, Avrupa Konseyi, Monako, 2006, s.16.
- 3 Dürr, Karlheinz, The School: A democratic learning Programme Education for Democratic Citizenship DGIV/EDU/CIT (2003) 23 final, Avrupa Konseyi, 2004.
- 4 Recommendation No. R(81)18 of the Committee of Ministers to Member states concerning Participation at Municipal Level, Avrupa Konseyi, 1981.
- 5 Bakınız Young London Kids: www.london.gov.uk/young-london/kids/have-your-say/index.jsp
- 6 DIY Guide to improving your community – Getting Children and young people involved, Save the Children, İskoçya, 2005.
- 7 Learning to Listen, Core Principles for the Involvement of Children and Young People, Department of Education and Skills, CYPÜ, UK, Mart 2001.
- 8 Bakınız Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Çocuklara karşı Şiddet Araştırması (Study on Violence against Children)
- 9 Promoting Children's Participation in Democratic Decision making: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 2001.

8. MEDYA VE İNTERNET

Avrupa Konseyi bilginin, iletişim hizmet ve teknolojilerinin mümkün olan en iyi biçimde kullanılabilmesi için çocukları ve eğitimcilerini destekleyecek tutarlı bir bilgilendirme ve eğitim stratejisi önermektedir...

Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı, REC (2006) 12¹

Medya günümüz toplumlarında o denli önem kazanmış bulunuyor ki, geleneksel olarak üç demokrasi erki sayılan yasama, yürütme ve yargıya atıfla kimi zaman “dördüncü erk” olarak adlandırılabilir. Kimileri, giderek artan ölçüde, gündem yaratma ve denetleme görevleri açısından geleneksel medyayla rekabet eder hale gelen internet bloglarını beşinci güç olarak adlandırmaktadır. Medyanın bu altı çizili gücü katılımı artırmaya ve bilgi erişimini desteklemeye yarabilir; ancak bu güçler aynı zamanda, özellikle çocuklar için tehlikeler de içerir. Çocukların bilgiye erişmelerini sağlayan gelişkin teknik beceriler, çevrimiçi risklere maruz kalmalarına da neden olabilir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 19. maddesi, bütün araçlarla bilgi ve fikirlere ulaşma ve bunları paylaşma hakkı da dahil olmak üzere ifade özgürlüğünü öngörmektedir. Çocuk Haklarına dair Sözleşme’nin 13. maddesi bu hakkı çocuklara da yaymaktadır. Başka uluslararası anlaşmalar ve birçok ulusal anayasada da basın özgürlüğü hakkı koruma altındadır. Ancak bu belgeler çocukların özel yaşamlarının ve saygınlıklarının korunması amacıyla basına bazı sınırlar getirir. ÇHS’nin daha sonraki iki maddesinde çocukların bilgiye ulaşma ve bilgiyi paylaşma hakları (madde 13) ve medyadan güvenli, güvenilir ve anlaşılır bilgi elde etme hakları (madde 17) belirtilmektedir. Bu maddelerle, çocukları bilgilendirmeye yönelik olarak sağlanan enformasyonun çocuklar açısından uygun ve açık olması konusunda medyaya sorumluluk yüklenmiş olmaktadır.

SORU: Birlikte çalıştığınız çocuklar medyadan nasıl etkileniyorlar? Olumlu etkiler nelerdir, olumsuz etkiler nelerdir?

Medya, bilgi ve iletişim teknolojisi günümüz çocuklarının yaşamında merkezi rol oynuyor. Çocuklar her gün saatlerce televizyon seyrederek zaman geçiriyor, ancak bu arada giderek artan zamanı internette

harcıyorlar. Bunun için gerekli becerileri akranlarından süratle ediniyorlar. Çocuklar oyun, sohbet, sanal günlük hazırlama, müzik dinlemek, birbirlerine resim yollamak ve çevrimiçi iletişim kuracakları başkalarını aramak için ellerindeki araçları kullanıyorlar. Çocuklar ve yetişkinler arasında medya bilgisi açısından gerçek bir mesafe bulunduğundan, çoğu yetişkin, çocukların internette ne yaptıkları konusunda pek az bilgi edinebilmektedir. Bu sanal dünya çocuklara hem olanak hem de görünmez tehlikeler sunmaktadır. Elektronik, dijital ve çevrimiçi medyanın çocukların gelişimi üzerinde, eğlence, eğitim ve toplumsallaşma gibi sayısız olumlu etkisi vardır. Ancak bu aynı zamanda, nasıl kullanıldığına bağlı olarak çocuklara ve topluluklara zarar verme potansiyeli anlamına da gelir. Sanal dünya çocukların yaşamlarını gerçek yaşam kadar güçlü biçimde etkileyebilir, gerçek yaşamdakiyle aynı baskılara maruz bırakabilir, sade hale getirebilir ve çok sayıda arkadaş kazandırabilir.

Medya ve özellikle televizyonun anne babalar ve eğitimcileri meşgul eden olumsuz etkileri de olmuş ve bunlar araştırmalara konu edilmiştir.

- **Televizyon karşısında zaman harcamak:** Televizyon karşısında daha fazla zaman geçiren çocukların okulda daha düşük performans gösterdiklerini; öte yandan elektronik ve basılı medyayı daha özenli kullanan ailelerin çocuklarının okulda daha başarılı olduklarını gösteren açık kanıtlar bulunmaktadır.²
- **Şiddet:** Televizyonda, filmlerde veya video oyunlarındaki şiddet konusu çocukları nasıl etkilemektedir? Çocuklar daha saldırgan hale mi gelmektedir, daha duyarsızlaşmakta mıdır? Yoksa iç boşaltma etkisi mi yaratmaktadır? Bu etkiler bütün çocuklarda mı ortaya çıkar, yoksa yalnızca hassas çocuklarda ve belirli bağlamlarda mı görülür?
- **Tüketicilik:** Reklamların, farklı biçimlerde, çocukları manipüle etmekle ve çocukları aracılığıyla anne babaları kimi (çoğunlukla çocuk obezliğiyle bağlantılı) gıda maddelerini, giysileri, hatta ev temizlik araçlarını veya arabaları satın almak, turlara çıkmak durumunda bırakmakla suçlanırlar!
- **Kalıplaşmış yargılar:** Medya, başta toplumsal cinsiyet rolleri ve etnik özellikler olmak üzere toplumsal kalıplaşmış yargıları kalıcılaştırmaya yönelik bir etkiye bulunduğu için suçlanır.

Bu kaygılara yanıt olarak kimi ülkelerde çocuk programlarına reklam konması yasaktır. Kimilerinde ise, şiddet içeren ve pornografik görüntülerin gösterilemeyeceği saat sınırları getirilmiştir. Kimi az sayıda ülkede anne babalar çocukların kimi programları görmelerini önleyen filtreler satın alabilmektedir. Ancak cep telefonları, çok sayıda TV kanalı ve internetin bulunduğu yeni teknolojik ortamda bu önlemlerin etkili olamadığı da açıktır.

İnternet ve cep telefonları gibi daha etkileşimli araçlar çocukları ek tehlikelere maruz bırakmaktadır. Çocuklar, istenmeyen reklamlar için kullanılabilecek birtakım kişisel veriler sunabilir, online ortamdaki istismarcılara olanak sağlayabilirler. Bazen çocuklar denetimsiz çevrimiçi ortamı, diğer çocuklara zararlı mesajlar ve aşağılayıcı resimler göndermek için kullanılmaktadırlar. İnternet ortamında zorbalık (Cyberbullying), kaynağı da çoğunlukla belirsiz olduğu için, hem daha kolay hem de daha zararlıdır.

Bilgilenme hakkı mı korunma hakkı mı?

Medya hem çocukların bilgilenme hakkını hem de korunma hakkı gibi insan hakları konularını gündeme getiriyor. Örneğin:

- **Erişim ve eşitsizlikler.** İnternet erişimi eşitsizdir ve farklı toplumsal kökenlerden çocuklar arasındaki eşitsizlikleri besler. Bu “dijital” bölünmeyle nasıl mücadele edilebilir?
- **İstenmeyen içerik ve temaslar.** Yakın zamanda gerçekleştirilen bir araştırma, haftada en az bir kez çevrimiçi olan 9-19 yaş arası çocuk ve gençlerin yarısından fazlasının çoğunlukla istemeden pornografi izlediklerini gösteriyor. Bu çocuk ve gençlerden bazıları şiddet içeren resimler veya bir topluluğa düşmanlık içeren bir site gibi başka istenmeyen içeriklerle karşılaştıklarında tiksinti veya can sıkıntısı hissetmişlerdir. Bununla nasıl mücadele edebiliriz?

Çocukların medyaya erişiminin sansürlenmesi, bilgilenme haklarına veya bir başkasının ifade özgürlüğüne ne ölçüde “sınır getirme” anlamı taşır?

- **Yeni internet ve medya bilgisi.** Çocuklar genellikle anne babalarına göre kendilerini internette daha uzmanlaşmış hissetmektedirler ve anne babalar da bunu kabul etmektedir. Bu, aile içinde bir özgüven ve toplumsal statü kazanmak anlamına gelir. Ancak çoğu çocuk çevrimiçi içeriği veya kaynakları uygun biçimde değerlendirmek, bilgiyi işlemek veya iletişimde kullanmak açılarından deneyim sahibi değildir ve bu konularda bir yargı oluşturmamaktadır. Çocukların ve erişkinlerin medyadan bilgi edinmeleri için ne tür eğitim girişimlerinde bulunulabilir?³

SORU: Çocukların azami bilgiye ve öğrenime erişimini sağlamak üzere internet ve medyada ne tür yollar geliştirdiniz? Çocukları internette uygun olmayan malzeme ve istismardan nasıl koruyabilirsiniz?

Medya eğitimi

Bunlara verilebilecek bir yanıt, çocukları daha eleştirel ve gelişkin medya tüketicileri ve iletişimciler olarak yetiştirmektir. Medya eğitimi bütün çocukların -mümkünse bütün yurttaşların- medyanın önemi ve gücünün farkına varmasını hedefler. Medya eğitim teknikleri, çocukların gördükleri ve kendilerini etkileyen şeylerin farkına varır hale gelmelerini de içerir. Örneğin, çocuklara reklamların ikna stratejilerini analiz etmeleri, belirli bir süre içinde tanık oldukları şiddet görüntülerini saymaları veya gerçekliğe ilişkin farklı algıların nasıl yaratılabileceğini göstermek için aynı bilgiyi değişik yollardan vermelerini söyleyebilirsiniz.

Son elli yılda medya eğitiminde üç önemli eğilim görülmüştür:

- **“Aşılama” yaklaşımı.** Çocukların medyanın etkilerine bağımlılık kazanmalarını amaçlar.
- **Eleştirel akıl yaklaşımı.** Çocuklarda medyanın olumsuz içeriklerine karşı eleştirel yargıda bulunma yeteneğini geliştirmeyi amaçlar.
- **Deşifre etme yaklaşımı.** Çağdaş dünyanın anlaşılması için medyanın vazgeçilmez olduğundan hareketle, çocukların medya üretim ve tüketiminin ekonomik ve toplumsal bağlamını anlamalarına yardımcı olmaya çalışır.⁴

Bu yaklaşımlardan hareketle medya tüketicisi olarak çocuğun değişimini gözlemleyebilir, çocuğu kırılan bir nesneden katılım sergileyen bir yurttaşına dönüştürebilirsiniz.

Yeni bilgi ve iletişim teknolojileri, bu arada özellikle internet geliştikçe, bu medyaya kolay erişimin yararları ve tehlikeleri de ortaya çıkmıştır. İnternet uzaktan bilgi erişimi ve iletişim açısından fantastik bir araçtır. Ancak, sunulan bilginin doğru olup olmadığının ve girilen iletişimin kötü niyetler barındırıp barındırmadığının herhangi bir güvencesi yoktur.

Sonuç olarak, medya eğitiminin hız kazanması, çocukların bu güçlü araçla ilgili eleştirel beceri ve anlayışlarını geliştirmeleri gerekmektedir. Medya eğitimi, masaüstü yayıncılık, radyo ve TV programcılığı, web siteleri ve bloglar gibi farklı medyaları kullanma ve öğrenme olanakları aracılığıyla çocukların görüşlerini daha gelişkin biçimde birbirlerine iletmelerini de amaçlamaktadır. Medya eğitimi çocuklarla birlikte çalışan yetişkinler için de önemlidir. Anne babalar, öğretmenler ve diğer eğitimciler çocukların birbirleriyle nasıl iletişim kurdukları ve birlikte yaşadıkları konusunda bilgilerini artırmak ve gözlemlerde bulunmak için zaman ayırmalı, çaba göstermelidirler.

Avrupa Konseyi medya eğitimiyle ilgili olarak aşağıdaki tavsiyelerde bulunmuştur:

Avrupa Konseyi, yeni bilgi ve iletişim ortamında yer alıp, her zaman yasadışı nitelik taşıamakla birlikte çocukların fiziksel, duygusal ve psikolojik durumunu olumsuz etkileyebilen, sergilenen içerik ve davranışla çocuğa zarar verme riski taşıyan öğelerin bilincindedir. Bu risk çevrimiçi

pornografi, şiddet ve kendine zarar vermenin gösterilmesi ve yüceltilmesi, aşağılama, aşağılayıcı davranışların ayrımcı veya ırkçı biçimlerde gerekçelendirilmesi, taciz (çocukları kandırmaya yönelik davranış), zorbalık ve diğer istismar biçimleriyle bağlantılı olup, Avrupa Konseyi, üye devletlere, çocuklar ve eğitimcileri destekleyerek bilgi ve iletişim hizmet ve teknolojileri en iyi biçimde kullanmalarını sağlayacak tutarlı bir bilgilendirme ve eğitim geliştirmeyi önermektedir...⁵

Avrupa Konseyi Medya Bölümü çocuklar, anne babalar ve eğitimcilerin “bilgi toplumu” için gereken bilgi ve becerileri nasıl edinecekleriyle ilgili bir proje hazırlamıştır. Medya Bölümü’nün yayınladığı ‘The Internet Literacy Handbook: A guide for parents, teachers and young people’ (İnternet Bilgilendirme Elkitabı: Anne babalar, öğretmenler ve gençler için Kılavuz), bu karmaşık bilgi ve iletişim ağı hakkında geçerli arka plan bilgileriyle birlikte somut veriler içermektedir.⁶

İlgili insan hakları belge ve mekanizmaları

Avrupa Konseyi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın herkesin bilgi ve fikir oluşturma ve edinme hakkını güvence altına almaktadır (Madde 10). Bu hak çocuklar kadar yetişkinleri de kapsar. Çocuklar için getirilen istisna, çocukların istismardan korunmasını, şiddet ve pornografi içeren uygunsuz öğelere maruz kalmamasını gözetmektedir. AİHS bu hakkı “sağlık ve ahlâkın korunması” ile ilgili görev ve sorumluluklar arasında saymaktadır. Ancak “uygunsuz” öğelerin nasıl ve kimler tarafından belirleneceği tanımlanmamıştır.

Siber Suçlar Sözleşmesi’nin 9. maddesi çocuk pornografisiyle ilgili suçlara atıfta bulunmakta ve üye devletlere “çocuk pornografisi içeren çeşitli özgün bilgisayar kullanımlarını suç sayan yasal ve diğer önlemler” almalarını tavsiye etmektedir.

Birleşmiş Milletler

Bilgi edinme hakkı, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 19. maddesinde temel bir insan hakkı olarak tanımlanmaktadır:

Herkesin fikir ve görüşlerini açıklama özgürlüğü ve hakkı vardır. Bu hak, fikir ve görüşlerden dolayı herhangi baskıya maruz kalmama, ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve fikirleri her yoldan arama, elde etme veya yayma hakkını da içerir.

Elbette İHEB’nin yazıldığı 1948’de kimse bir medya kanalı olarak interneti aklına getirmemişti. BM Genel Kurulu’nun Çocuk Haklarına dair Sözleşme’yi kabul ettiği 1989 yılında dahi, internetin, çocuklar bir yana genel halk tarafından kullanılması bile düşünülemezdi. Ancak ilginç biçimde, **Çocuk Haklarına dair Sözleşme** fikir ve ifade özgürlüğünü ve bilgi edinme özgürlüğünü üç ayrı maddeye ayırmıştır: 12. madde çocuğun fikir sahibi olma hakkını ve bu fikrinin dikkate alınmasını güvence altına almaktadır. 14. madde çocuğun düşünce, inanç ve din hakkını güvence altına alır. 13. madde ise çocuğun kendini ifade ve bilgi edinme hakkıyla ilgili temel ifadeyi içerir:

Çocuk düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın, yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

Ancak bu madde çocuğa sınırsız bilgi erişimi hakkı tanımamaktadır. Dengeleyici unsurlar olarak Sözleşme’de sömürden korunma (Maddeler 19 ve 36) ve özel olarak da cinsel sömürüye karşı korunma (Maddeler 19 ve 34) görülmektedir.

Sözleşme çocuğun kapasite ve olgunluğunun gelişmesini göz önüne almaktadır; bu nedenle ilkokula devam eden bir çocuk için uygunsuz olan, bir genç için kabul edilebilir nitelik taşıyabilir. Haklarla ilgili

birçok konuda olduğu gibi, özgürlükler, getirilen koruyucu önlemlerle sık sık çatışmaya düşmektedir. Böyle durumlarda konu üzerinde iyi düşünülmesi ve karşılıklı görüşmelere gidilmesi gerekir. Ancak, ne olursa olsun her durumda çocuğun öncelikli yararının öncelik taşıması gerekir.

Yararlı kaynaklar

- Family Guide to the Internet: Barnardos' National Children's Resource Centres, 2004.
- Frau-Meigs, Divina, Council of Europe Pan-European Forum on Human Rights in the Information Society: Empowering Children and young people: Avrupa Konseyi, 2006 www.euro.who.int/document/medyacentre/fs0203e.pdf
- Gentile, Douglas A. ve Walsch, David A., 'A normative study of family medya and habits' in Applied Developmental Psychology 23 (2002) 157-178: Ulusal Medya ve Aile Enstitüsü, 2002: www.medyafamily.org/research/index.shtml
- Linddal Hansen, Birthe, Consumer Children 2016, Avrupa Konseyi, 2006 www.coe.int/t/e/human_rights/medya/links/events/1Forum2006YerevanFuturist_en.asp#TopOfPage
- Livingstone, Sonia ve Bober, Magdalena, UK Children Go Online: Final report of key project findings: Ekonomik ve Sosyal Araştırma Konseyi 2005 http://news.bbc.co.uk/1/shared/bsp/hi/pdfs/28_04_05_Childrenonline.pdf
- Masterman, Len ve Mariet, François, L'éducation aux Média dans l'Europe des Années 90: un guide pour les enseignants: Avrupa Konseyi, 1994.
- O'Connell, Rachel ve Bryce, Jo,Young people, well-being and risk on-line, Avrupa Konseyi, 2006 [www.echr.coe.int/Library/DIGDOC/DG2/H_INF/COE-2006-EN-H_INF\(2006\)5.pdf](http://www.echr.coe.int/Library/DIGDOC/DG2/H_INF/COE-2006-EN-H_INF(2006)5.pdf)
- Piette, Jacques,Education aux Média et Fonction Critique: L'Harmattan, Paris, 1996.
- Recommendation Rec (2006) 12 of the Committee of Ministers to member states on Empowering Children in the New Information and Communications Çevre: Avrupa Konseyi, 2006 <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1041181&BackColourInternet=9999CC&BackColourIntranet=FFBB55&BackColourLogged=FFAC75>
- Richardson, Janice, ed.,The Internet Literacy Handbook: A guide for parents, teachers and young people, 2nd Edition: Strasbourg, Avrupa Konseyi, 2006 www.coe.int/T/E/Human_Rights/Medya/hbk_en.html

Yararlı İnternet Sayfaları

- Avrupa Medya Okuryazarlığı Şartı: www.euromedyaliteracy.eu/index.php ()
- Medya Wise Trust: www.medyawise.org.uk
- Ulusal Eğitim Teknolojileri Merkezi : www.ncte.ie/Internetsafety ()
- Ulusal Medya ve Aile Enstitüsü: www.medyafamily.org/index.shtml ()

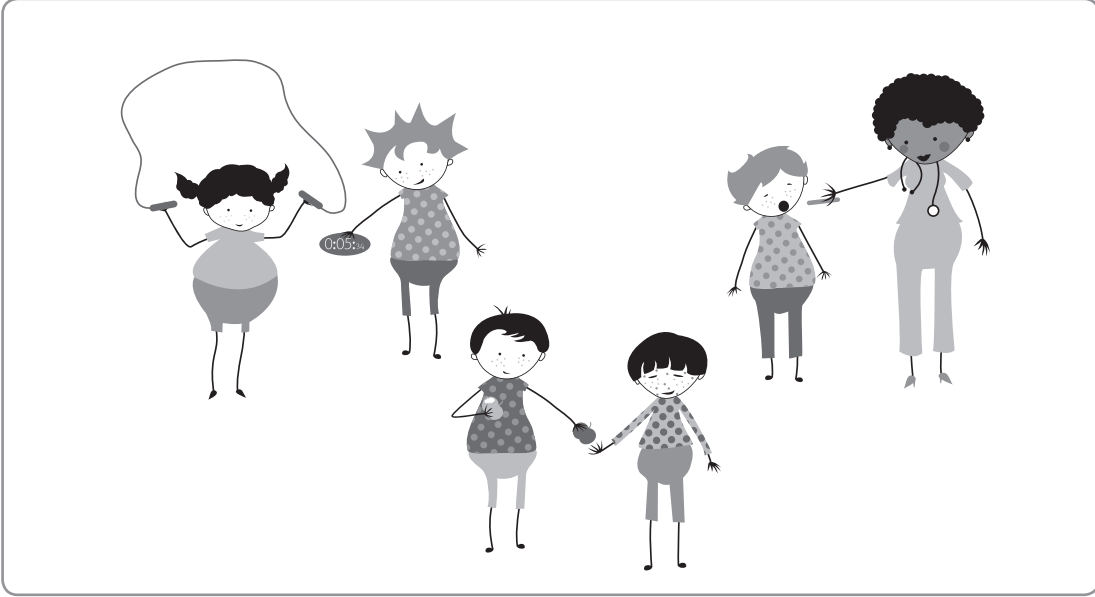
Referanslar

- 1 Üye Devletler Bakanlar Komitesi'nin yeni Bilgi ve İletişim Çevresinde Çocukların Desteklenmesi hakkındaki 12 sayılı Tavsiye Kararı (Recommendation REC (2006)), Avrupa Konseyi, 2006.
- 2 Douglas A. Gentile ve David A. Walsch, 'A normative study of family medya and habits, National Institute on Medya and the Family', Applied Developmental Psychology 23 (2002), s.174.
- 3 Livingstone, Sonia ve Bober, Magdalena, UK Çocuklar Go Online: Final report of key project findings: Economic and Social Research Council, 2005.
- 4 Masterman, Len, ve Mariet, François, L'éducation aux Média dans l'Europe des Années 90: Avrupa Konseyi, 1994.
- 5 Üye Devletler Bakanlar Komitesi'nin yeni Bilgi ve İletişim Çevresinde Çocukların Desteklenmesi hakkındaki 12 sayılı Tavsiye Kararı (Recommendation REC (2006)), Avrupa Konseyi, 2006: <http://wcd.coe.int/ViewDoc.jsd?id=1041181&BackColourInternet=9999CC&BackColourIntranet=FFBB55&BackColourLogged=FFAC75>
- 6 Richardson, Janice, ed., The Internet Literacy Handbook: A guide for parents, teachers and young people, 2nd Edition: Strazburg, Avrupa Konseyi, 2006.

9. SAĞLIK VE REFAH

“Sağlık aynı zamanda ekonomik ve siyasal bir konudur.”

Sağlık temel bir insan hakkıdır. Sağlık hakkı, toplumun tüm üyelerinin sağlık hizmetlerine, ilaçlara, sağlıklı gıdalara, temiz suya, sıhhi temizliğe, sosyal hizmetlere ve zihinsel sağlık bakımına eşit erişimini kapsar. Sağlık hakkı, sosyal güvenlik, dinlenme ve serbest zaman ve özellikle yeterli yaşam standardı olmak üzere temelde diğer haklarla ilişkilidir. Bir yandan, insan hakları ihlalleri sağlık bakımından çok ciddi sonuçlar doğurabilir (örneğin zararlı geleneksel uygulamalar, insan ticareti, işkence, insanlık dışı ve alçaltıcı muamele, şiddet). Diğer yandan ise, insan haklarına saygıya, bu hakları korumaya ve insan haklarını pratikte gerçekleştirmeye yönelik adımlar da insan sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratır (örneğin ayrımcılığa maruz kalmama, yeterli yaşam standardı, eğitim).

Sağlık ekonomik ve siyasal bir konudur; çünkü sağlıksızlık ve hastalıkların temelinde eşitsizlik ve yoksulluk yatmaktadır. 2005 Dünya Sağlık Raporuna göre aşırı yoksulluk tüm dünyada ölümlerin başlıca nedenidir.¹ Dolayısıyla raporda yer alan ve yoksulluğu bütün biçimleriyle ele alan hedefler, mevcut yoksulluk ve sağlıksızlık döngüsünü kırmak üzere belirlenmiştir.²

SORU: Ayrımcılık ve yoksulluk birlikte çalıştığımız çocukların sağlığını ne ölçüde etkiliyor?

Çocuklar, gelişimlerinin bu belirleyici aşamasında haklarından yararlanabilmeleri için özel korunmaya muhtaçtırlar. Çocukların sağlık hakkı, önleyici bakım ve hizmetleri, sağlık eğitimini ve ayrıca istismar ve sömürüden korunmayı, bunlara karşı rehabilitasyonu içerir.

Avrupa Çocuklarını İlgilendiren Sağlık Konuları

Avrupa çocuklarının ve gençlerinin insan hakları ve refahı çeşitli sağlık sorunlarıyla karşı karşıyadır:

Bulaşıcı Hastalıklar

Çocukların her tür hastalığa karşı korunmaları gerekir. Bu koruma anne ve çocuk bakımı, iyi beslenme ve bağışıklama ile başlar. Diğer öncelikler arasında ise vereme karşı mücadele, antibiyotiklere

karşı dirençli hastalıkların yayılmasını önleme, ortaya çıkan hastalıkların tedavisi ve sağlık eğitimi yer almaktadır.

Cinsel sömürüye maruz kalan çocukların ise AİDS'e veya cinsel ilişki yoluyla bulaşan diğer hastalıklara yakalanma ihtimalleri vardır.

Zihinsel Sağlık

Sağlık salt fiziksel ve tıbbi bir konu değildir. Avrupa bölgesindeki ergenlerin yüzde 10 ile 20 arasında değişen bir bölümünde bir veya daha fazla zihinsel veya davranışsal sorun olduğu tahmin edilmektedir.³ Çocuklarda ve ergenlerde zihinsel bozukluklar bu kesimlerin düşünme, hissetme ve hareket etme biçimlerini önemli ölçülerde olumsuz etkileyebilmektedir. Zihinsel engellilik durumları doğuştan olabilirken, olumsuz yaşam deneyimlerinden de kaynaklanabilir. İhmal edilen, her gün aile içi sorunlara tanıklık eden, fiziksel veya psikolojik şiddete, ayrımcılığa maruz kalan, okullarında kendilerine kabadayılık yapılan çocuklar da çoğu kez kendilerine olan saygılarını yitirmekte, okullarında başarısız olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde en yaygın görülen zihinsel bozukluklar şunlardır: dikkat dağınıklığı, anksiyete, depresyon, yeme düzensizlikleri (anoraksiya ve bulimia), kendi kendine zarar verme, uyuşturucu ve alkol, şiddet, hatta intihar. 12-17 yaş grubundakilerin yaklaşık % 4'ü, 18 yaşındakilerin ise % 18'i depresyonludur ve bu da çeşitli sonuçlarıyla depresyonun en yaygın bozukluklardan biri olduğunu göstermektedir.⁴ Pek çok durumda psikososyal engelli çocukların bir tür psikolojik tedaviye ihtiyaçları vardır, ancak bu çocukların eğitimcileri de önemli yardımlarda bulunabilir. Bu çocuklara özel özen göstermek, onları dahil etmek ve destekleyici eğitim ortamları oluşturmak sorun çözme ve sosyal kapasitelerinin gelişmesine yardımcı olabilir.

Obezlik

Aşırı kiloluluk Avrupa'da en yaygın çocukluk dönemi bozukluğudur. Avrupa'daki çocukların yaklaşık % 20'si fazla kiloludur ve bu çocukların da üçte biri obezdir. Batı Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde obezlik 1980'lerin başında % 10 yaygınlıkta iken 1990'ların sonunda bu oran % 20'ye çıkmıştır. Orta ve doğu Avrupa ülkelerinde ise bu oranlar daha düşüktür.⁵

21. yüzyılın en büyük halk sağlığı sorunlarından biri olan obezlik çocuklar açısından özel olarak tehlikelidir. Güney Avrupa'nın kimi yörelerinde her üç çocuktan biri fazla kiloludur. Yapılan tahminlere göre 2010 yılına kadar her on çocuktan biri, başka bir deyişle çocukların yüzde 10'u obez olacaktır ve bu da 15 milyon obez çocuk ve ergen demektir. Obez çocukların tip 2 diyabet, ishal, yüksek tansiyon, uykusuzluk ve psikososyal sorunlarla karşılaşma riskleri daha büyüktür. Dahası obez çocuklar bu durumu yetişkinlik dönemlerine de taşımakta, sonuçta yaşam kalitesini ve beklentisini tehlikeye düşüren daha ciddi hastalıklar ortaya çıkmaktadır.

WHO Avrupa Bölge Ofisi obezliğin halk sağlığına yönelik önemli bir tehdit olduğunu dikkate alarak gelecek yıllardaki çalışmaları için Avrupa'yı öncelikli alan olarak belirlemiştir. 2006 yılında yapılan bir bakanlar konferansında hem bölgedeki bu soruna ilişkin farkındalık geliştirilmesine, hem de sorunla mücadele için gerekli siyasal kararlılığa vurgu yapılmıştır.⁶

Obezliğe karşı mücadelede çocukların her gün fiziksel egzersiz yapmaları; meyve, sebze ve hububat içeren, buna karşılık et, yağ ve şekerden mümkün olduğunca kaçınan bir diyet izlemeleri gerekmektedir.

Alkol, Uyuşturucular ve Tütün Mamülleri

Alkol kullanımının giderek daha genç yaşlarda başlamak üzere yaygınlaşması Avrupa ülkelerinde kaygı yaratan bir eğilimdir. Gerçekten de 15 yaşındakilerin hemen hemen yüzde 30'u düzenli alkol kullandığını belirtmektedir.⁷ Alkol, Avrupa'da her yıl meydana gelen 55 bin genç ölümüyle ilişkilidir. 15-29 yaş grubundaki her dört genç ölümden birinde alkolün payı vardır.

Sigara içenlerin oranı da birçok Avrupa ülkesinde halen yüksektir. Artık daha çok sayıda çocuk küçük yaşlarda sigaraya başlamaktadır. Yetişkin yaşlardaki sigara içenlerin yaklaşık yüzde 80'i sigaraya 18 yaşından önce başlamıştır ve istatistiklere göre 15 yaşında olup haftalık olarak sigara kullananların

oranı erkeklerde % 11-57, kızlarda ise % 12-67 arasında değişmektedir ve bunların çoğu her gün sigara içmektedir. 15 yaşında olup sigara içenler arasında Doğu Avrupa'da erkekler sayıca fazla iken, kuzey ve batı kesimlerde durum tersinedir.⁸

Tüm çocukların % 50'den fazlası evlerinde, ayrıca okul ve araç gibi iç mekânlarda ve diğer kamusal yerlerde pasif içici durumundadır. Çocukların sigara dumanına maruz kalmaları astım ve akciğerlerin yetersiz çalışması gibi solunum yolu sorunlarıyla doğrudan ilişkilidir ve çocukluk döneminde başlayan bu sorunlar yaşam boyu devam edebilir. Sigara içen yetişkinlerin yaklaşık % 80'i sigaraya 18 yaşından önce başlamıştır ve eldeki istatistiklere göre kimi ülkelerde 15 yaşında olup haftada bir kez sigara içenlerin oranı erkeklerde % 57 (Doğu Avrupa), kızlarda ise % 67'dir (ağırlıklı olarak Kuzey ve Batı Avrupa'da).⁹

Uyuşturucu ve alkol kullanımının giderek 'normalleşmesi' ve sıradan alışkanlıklar gibi görülmesi anlaşıldığı kadarıyla tutumları ve tüketim kalıplarını etkilemektedir. Yapılan araştırmalara göre Avrupalı gençler arasında bu tür alışkanlıklar giderek daha fazla hoşgörü görmekte, hatta onaylanmaktadır.¹⁰

Engellilik ve Özel İhtiyaçlar

"Engellilik" terimi, orta dereceden, aşikâr (örneğin körlük, sağırılık, zihinsel gerilik, yürüyememe) ağır koşullara kadar uzanan geniş bir alandaki sorunları kapsamaktadır. Çocuk okul yaşına gelinceye kadar hemen görülmeyen, teşhis bile edilmemiş daha hafif durumlara işaret eden 'özel gereksinimler' öğrenme güçlüklerini ve ilgili kimi davranışsal bozuklukları içerir. Dünya nüfusunun tahminen yüzde 20'si engellilik durumlarından doğrudan veya aile üyeleri ve bakıcılar aracılığıyla dolaylı biçimde etkilenmektedir.

Tarihin uzunca bir döneminde engelli çocuklar büyük kurumlara yerleştirilerek toplumun gözünden uzaklaştırılmıştır. Buna karşılık yeni tutumlar ve politikalar artık değişmektedir ve engelli çocuklar için en iyisinin kendi aileleriyle birlikte kalmak, toplumca desteklenmek ve diğer çocuklarla aynı okullara devam etmek olduğu kabul görmektedir. Mesele şudur: engelli çocuklara da diğer çocuklar gibi davranılmalıdır ki onlar da ailelerinin üyesi olarak büyüyebsinler, ana babaları ve kardeşleri, akrabaları ve arkadaşları ile güvene dayalı ilişkiler geliştirebilsinler.

Geçmişte engelli çocuklara 'düzeltilmeye' muhtaç kişiler olarak bakılır, bu çocuklar bir 'tıbbi model' olarak görülür, neleri yapamadıklarına odaklanılarak bir dizi tedaviyle duruma çare bulunmaya çalışılırdı. Ne var ki bu tür bir yaklaşım tüm çocuklar gibi engelli çocukların da aktif, duygusal ve kişilikleri olan varlıklar oldukları gerçeğini görmezden gelir. Engelli çocukların da kendi özel yetenekleri ve kişilikleri olduğunu, ailelerinin ve toplumun bir parçası olmak istediklerini göz ardı eder. Dolayısıyla bu çocukların da diğerleri gibi aile ve topluluk yaşamına katılma ve potansiyellerini tam olarak gerçekleştirme hakları vardır.

Kuşkusuz, engelli pek çok çocuk, her çocuğun hakkı olan kapsamlı ve yaşam boyu sürecek tıbbi tedaviye ve öğrenme desteğine ihtiyaç duyar. Bununla birlikte, engelli bir çocuğun genel sağlığı fiziksel sağlık kadar duygusal ve psikolojik sağlığı da kapsar. Bu çocukların ailelerinin gündelik aile yaşamında engelli çocuklarına yardım edebilmelerini sağlayacak hizmetlere ihtiyacı vardır.

Her şeye karşın engellilikle ilgili tutumlar ancak yavaş değişebilmektedir. Bir yanıyla, yakınlarda yayınlanan bir UNICEF raporuna göre Orta ve Doğu Avrupa'da engelli olarak tanımlanan çocukların sayısı 1990'lı yılların başından bu yana üç kat artmıştır. Bu durum, engelli sayısındaki büyük bir artışı değil engellilik durumunun artık daha fazla tanınıp kabul edilmesini göstermektedir. Bu duruma karşın 'özel eğitim' bu bölgede halen hüküm süren genel politikadır.¹¹ Engelli çocuklara yönelik özel destek önlemleri çok yerinde ve uygun olabilir. Ne yazık ki, Doğu Avrupa'da 'özel eğitim' zaman zaman hatalı kullanılmakta ve ilgili çocuklara yönelik ayrımcılıkla sonuçlanmaktadır.

Ayrıca bakınız, engelli kişilere karşı ayrımcılıkla ilgili Konu 3, Ayrımcılık, s. 224.

SORU: Birlikte çalıştığınız çocuklar sağlık açısından iyi hizmetler alabiliyorlar mı? Alamıyorlarsa bu durum çocukların yaşamını ve gelişimini nasıl etkiliyor? Çocukların bu temel insan hakkından yararlanabilmeleri için neler olması gerekiyor?

Sağlık Eğitimi

Sağlık eğitiminin nihai amacı sağlıkta pozitif tutum ve uygulamaları yerleştirmektir. Çocuklar, ailelerinin ve daha geniş anlamda topluluklarının kişileri ve üyeleri olarak kendi sağlık koşullarından sorumlu olduklarını kavrayabilirler. Daha sağlıklı kişiler olarak hem kendilerinin hem de başkalarının yaşamını iyileştirebilirler.

Etkili sağlık eğitimi çocuklarda anlamayı, olumlu tutumları ve kritik sağlık konularında yaşam boyu sağlıklı uygulamaları özendirecek öğrenme deneyimleri yaratabilir. Bunlar, duygusal sağlık ve kendine ilişkin olumlu bakış; insan bedenine saygı ve özen; fiziksel açıdan uygun durum; alkol, sigara ve uyuşturucuların zararlarını bilme; olumlu beslenme ve güvenli cinsel ilişkidir. Cinsellik eğitimi gençler için temel önemdedir. Cinsellik eğitimi gençlere beden sağlığının nasıl korunacağını; istenmeyen gebeliklerden, cinsel ilişki yoluyla bulaşan hastalıklardan ve cinsel şiddetten nasıl kaçınılacağını gösterir. Akran eğitimi sağlık eğitimi açısından özellikle uygun ve değerlidir. Okullardaki ve topluluktaki herkes için spor tesis ve imkânlarının varlığı yaşamları boyunca çocukların sağlıkları konusunda özenli olmalarını özendiren önemli bir etmendir. Kapsayıcı ve destekleyici eğitim zihinsel sağlık sorunlarına sahip çocuklara önemli yardımlar sağlayabilir.

İlgili insan hakları belge ve mekanizmaları

Avrupa Konseyi

(Yeniden Düzenlenmiş) **Avrupa Sosyal Şartı** 11. maddede sağlık konusunu geniş biçimde ele almaktadır ve bu madde herkesin kendisini mümkün olan en yüksek sağlık standardına ulaştıracak önlemlerden yararlanma hakkı olduğunu söylemektedir. 13. madde “Yeterli kaynaklara sahip olmayan herkesin sosyal ve tıbbi yardım alma hakkı bulunduğunu” belirtmektedir.

Birleşmiş Milletler

Sağlık, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 25.1 maddesinde tanınan temel bir insan hakkıdır. Bu madde sağlıkla yeterli yaşam standardını ilişkilendirmektedir:

Her kişinin, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, konut, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir yaşam düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır.

Aynı madde ayrıca çocukların “özel bakım ve yardım” haklarını da tanımaktadır. Bu hak, örneğin **Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi**’nin (ICESRC) 12. maddesinde olduğu gibi çeşitli uluslararası insan hakları belgelerinde daha da ileriye götürülmektedir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme (ÇHS) çocuğun sağlık hakkını farklı perspektiflerden ayrıntılı biçimde anlatmaktadır.

- Çocuğun öncelikli yararı ilkesini getiren Madde 3, çocukların bakımıyla ilgili kurumlar, hizmetler ve tesisler açısından sağlık ve güvenlik hususlarından özellikle söz etmektedir.
- Çocuğun “her tür bilgi ve fikir arama, edinme ve uygulama hakkından” söz eden Madde 13,

kimileri tarafından sağlık eğitimini de içerecek şekilde yorumlanmaktadır ve üreme ve cinsellik de bu kapsamda görülmektedir.

- Madde 17 çocukların fiziksel ve zihinsel sağlığını geliştirmede kitle iletişim araçlarının önemli rolünü ve sorumluluğunu kabul etmektedir.
- Engelli çocukların haklarını ele alan Madde 23 sağlık hizmetlerine, önleyici tedbirlere, çocuğun hem fiziksel hem de zihinsel sağlığında toplumla bütünleşmenin önemine işaret etmektedir.
- Madde 24'te ise çocuğun sağlık hakkı ve devletin bu alandaki yükümlülüğü en kesin biçimde ifade edilmektedir. Bu hususlar maddede şöyle teyit edilmektedir:

... Olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetleri veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanır. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

Madde 24 ayrıca besleyici yiyecekler, temiz içme suyu ve sağlıklı çevre gibi sağlığa katkısı olan temel etmenlerden de söz etmektedir. Burada, sağlık eğitiminin gerek çocuklar gerekse anne babalar açısından taşıdığı önem vurgulanmaktadır.

Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 12. maddesinde kadınlarla kız çocukların özellikle üreme sağlığı alanında erkeklerden farklı sağlık ihtiyaçları olduğunu kabul etmektedir.

Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi (CRPD) yeni haklar getirmemekle birlikte, engelli çocuğun fiziksel sağlığın ötesinde gelişimi ve esenliği açısından gözetilmeye, katılıma ve eğitime de hakkı olduğunu vurgulamakta ve bu konuyu açmaktadır.

.....

Yararlı kaynaklar

- 10 things You Need to Know about Obesity: Diet and physical activity for health: WHO European Ministerial Conference on Counteracting Obesity, 2006 www.euro.who.int/Document/NUT/ObesityConf_10things_Eng.pdf
- Atlas of Health in Europe: Dünya Sağlık Örgütü, 2003 www.euro.who.int/document/E79876.pdf
- Children and Adolescents' Health in Europe, Fact Sheet EURO/02/03: WHO, 2003 www.euro.who.int/document/mediacentre/fs0203e.pdf
- Children and Disability in Transition in CEE/CIS: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, Floransa, 2004 www.unicef.org/protection/index_28534.html
- Children's Health and Çevre: Developing National Action Plans, Fourth Ministerial Conference on Environment and Health, Budapeşte, 2004 www.euro.who.int/document/eehc/ebakdoc07.pdf
- European Strategy for Child and Adolescent Health and Development: WHO, 2005 www.euro.who.int/document/E87710.pdf
- The European Health Report 2005: Public health action for healthier children and populations: Dünya Sağlık Örgütü, 2005 www.euro.who.int/document/e87325.pdf
- The Right To Health: Dünya Sağlık Örgütü, 2002 www.who.int/bookorders/anglais/detart1.jsp?sesslan=1&codlan=1&codcol=15&codcch=474

.....

Yararlı İnternet Sayfaları

- Avrupa Herkes için Sağlık Veritabanı: www.euro.who.int/hfad
- Avrupa Sağlığı Teşvik Eden Okullar Ağı: www.euro.who.int/enhps
- Avrupa ve Kuzey Amerika'daki Eğilimler: www.unece.org/stats/trend/register.htm#ch6
- Çocuk ve ergen sağlık ve gelişimi: www.euro.who.int/childhealthdev

.....

Referanslar

- 1 The World Health Report 2005: Dünya Sağlık Örgütü.
- 2 Ibid.
- 3 European Forum on Social Cohesion for Mental Well-being among Adolescents, Dünya Sağlık Örgütü, Regional Office for Europe www.euro.who.int/PressRoom/pressnotes/20071002_1
- 4 Ibid.
- 5 The European Health Report 2005, Dünya Sağlık Örgütü, s. 75.
- 6 Ten Things You Need to Know about Obesity: Diet and physical activity for health: WHO European Ministerial Conference on Counteracting Obesity, 2006.
- 7 The European Health Report 2005, Dünya Sağlık Örgütü, s. 82.
- 8 The World Health Report 2005: Dünya Sağlık Örgütü.
- 9 The European Health Report 2005, Dünya Sağlık Örgütü, s. 82.
- 10 Ibid
- 11 Children and Disability in Transition in CEE/CIS: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 2004, s.2.

10. ŞİDDET

Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Madde 19

Şiddet, yaralama, zarar verme, sakatlık veya ölümle sonuçlanabilir güç kullanımı veya güç kullanma tehdididir. Şiddet, cezalandırma veya kişiyi arzusunun karşı bir eyleme zorlama gibi amaçlarla uygulanabilir veya sıradan bir kötülük olarak ortaya çıkabilir. Fiziksel, sözlü veya psikolojik biçimler alması da mümkündür. Biçimi ne olursa olsun şiddet bir insan hakları ihlalidir. Çocuk Haklarına dair Sözleşme ve diğer birçok uluslararası ve bölgesel anlaşma çocuğun bedensel bütünlüğünü, güvenliğini ve onurunu güvence altına alsın da, çocuklara karşı şiddet yaygınlığını bugün de korumaktadır. Çocuğa karşı şiddete bütün Avrupa ülkelerinde, halkın kökeni veya sosyal konumundan bağımsız biçimde rastlanmaktadır. Çocuklara yönelik kötü muamele dört kategoriye ayrılabilir:

Duygusal istismar: Sözlü, zihinsel istismar veya psikolojik kötü muamele biçimini alabilir. Anne baba veya bakıcıların, çocukta ciddi davranışsal, bilişsel, duygusal veya zihinsel bozukluklara neden olan veya bu yönde risk yaratan fiil veya hataları bu kapsama girer.

İhmal: Çocuğun temel gereksinimlerinin karşılanamaması. İhmal de fiziksel, eğitimsel veya duygusal olabilir. Fiziksel ihmal uygun besin veya giysi temin etmemek, gerekli tıbbi bakımı, gözetimi veya kimi unsurlara karşı korunmayı sunmamaktır. Terk etme de bu kapsama girer. Eğitimsel ihmal, çocuğun uygun okula gönderilmemesi veya özel eğitsel gereksinimlerin karşılanmaması, aşırı devamsızlığa izin verilmesi biçimini alabilir. Psikolojik ihmal ise sevgi ve duygusal destek eksikliğini, çocuğu istismardan korumakta başarısız olunmasını kapsar. Çocuğun uyuşturucu ve alkol kullanımına izin vermek de buna dahildir.

Fiziksel istismar: çocuğun fiziksel yaralanmaya uğraması. Yakma, vurma, delme, sarsma, dövme, tekmeleme ve benzeri uygulamalar bu kapsamdadır. Yetişkinin zarar verme niyetinden bağımsız

olarak tüm bu davranışlar fiziksel istismardır. Örneğin çocuğun yaşına uygun olmayan aşırı disip-
linden veya fiziksel yaptırımlardan da bu sonuç çıkabilir.

Cinsel istismar: Çocukla uygunsuz cinsel davranış, çocuğun genital organlarını okşamak, çocuğa yetişkinin genital bölgelerini okşatmak, cinsel ilişki, ensest, tecavüz, fiili livata, teşhircilik ve cinsel sömürüyü içermektedir. Çocuğu cinsel farkındalık veya aktiviteye zorlamak, bu yönde kandırmak, para karşılığında zorlamak, tehdit etmek veya baskı yapmak da gene bu kapsamdadır. Yaşı büyük bi-riyle veya daha bilgili bir çocukla ilişki veya bir yetişkinin çocuğu cinsel zevk amaçlı kullanması cin-sel istismardır. Cinsel istismar çocuk üzerinde gücün kötü kullanılması ve çocuğun normal, sağlık-lı, güven temelinde bir ilişki yaşama hakkının ihlalidir.

Bu tür şiddetin çocuklar üstünde yıkıcı etkileri olabilmekte, çocukların mutluluğunun, öğrenme ve normal biçimde sosyalleşme yeteneklerinin altını oymaktadır. Sonuçta, uzun süreli travmalara neden olabilen fiziksel ve duygusal yaralar açabilir. Dahası, araştırmalar şiddetin şiddet yarattığını da göster-mektedir. İstismara uğramış bir çocuğun istismar eden bir anne babaya dönüşme olasılığı yüksektir.

Çocuklara karşı şiddet bütün ortamlarda ele alınmalıdır. Farkındalık yaratmak ve şiddet karşıtı kültürü yaygınlaştırmak için eğitim ve kapasite geliştirme çalışmalarına ihtiyaç vardır. Siyasette şiddet karşıt-lığının savunulması gibi, bu alanda da açık politikalar ve etkin raporlama mekanizmaları zorunludur.

Ailede Şiddet

Birçok Avrupa ülkesinde toplum, başta disiplin amacıyla aile tarafından uygulanan bedensel şiddet olmak üzere çocuklara karşı şiddetin bazı biçimlerine göz yummaktadır. Bu tür şiddet, eylemleri suç olarak tanımlamayan yasa uygulayıcılar tarafından dolaylı olarak onaylanmış olmaktadır. Devletlerin aile içi şiddete karşı yasal düzenlemeleri olsa bile, uygulama seçici davranabilir veya bu alana girmeye-bilir. Her hafta bir düzine Avrupalı çocuk kötü muamele sonucu hayatını kaybetmektedir.¹

Şiddet, okul, aile veya barınma kurumları gibi çocuklar için barınak niteliğindeki yerlerde, gündelik yaşantının parçası insanlar tarafından uygulandığında gizli kalabilir ve açığa çıkarılması güç olabi-lir. Ailedeki şiddet, çocuklara karşı şiddetin en az görünür olan biçimi olduğu için, bu konuda istatistik elde etmek güçtür ve çoğu zaman eldeki istatistikler de güvenilir değildir. Birçok çocuk özellikle cin-sel istismar olaylarında aile üyelerinin aleyhine konuşmaktan korkar. Sessizlik, çocuklarla birlikte çalı-şan ve istismarın işaretlerini tanıyıp raporlamak durumunda olan kişilerin sırtına tanımlanmamış bir yük bindirmektedir.

Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin üçte birinde bedensel ceza yasaktır. (Avusturya, Bulgaristan, Hır-vatistan, Kıbrıs, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Macaristan, İzlanda, İtalya, Litvanya, Norveç, Portekiz, Romanya, İsveç ve Ukrayna).² Diğer ülkelerde de yasa reformları gündemdedir. Bu pozitif gelişmelere karşın, bedensel ceza uygulaması birçok ülkede sürmekte ve 'disiplin'in kabul edilebilir bir biçimi sayılmaktadır. Evde bedensel cezaya son vermek için, anne babaların tutumunun değişmesi ve daha pozitif, şiddet içermeyen çocuk yetiştirme yöntemlerinin geliştirilmesi gerekir.

Okulda Şiddet

Her on okul çocuğundan biri okulda şiddet görmekte ve bu sayısal değerler giderek yükselmektedir.³ Şiddetin düzeyi, ülkenin ekonomik durumundan daha ziyade çocuklara takınılan tavra ve toplumda çocuklara verilen değere bağlıdır.⁴ Çoğu Avrupa okulunda bedensel cezalandırma yasak olsa da, zorba-lık ve aşağılama yaygındır. Diğerlerinden biraz farklı olan çocuklar -daha zeki, iri veya küçük, farklı deri rengine veya aksana sahip- kendilerini alaycılığın, dedikodunun, lakap takmanın, utandırıcı durumlar ve dışlanmanın içinde bulmakta, hatta kendilerine veya eşyalarına yönelik fiziksel saldırılara maruz kalmaktadır.

Okulda kabadayılık, çete şiddeti biçimini alabildiği gibi, özellikle hedef seçilen azınlıklar veya göçmenlere yönelik ırkçı güdümlü radikal eylemlere de dönüşebilir. Bugün zorbalık, bir çocuk hakkında küçültücü fotoğrafların veya hakaret içerikli yorumların internette dolaştırılması yoluyla “siber-zorbalık” biçimini alabilmektedir. Bu yöntem, uygulayıcısı bilinmediği, anlık ve ulaşımı imkânsız kaynaklardan ortaya çıktığı için, maruz kalan çocuklar üstünde ağır etkide bulunur. Bu tür şiddetin kurbanı olan çocuklar için okul bir öğrenim yeri değil terör mekânıdır. Çocuklara karşı Şiddet konulu BM Dünya Raporu, Avrupa’da kız çocukların çoğunlukla erkekler tarafından zorbalığa uğradıklarını ve okulda şiddetin yüzde sekseninin 12-16 yaş grubundan çocuklarca yapıldığını göstermiştir.⁵

Okulda şiddet konusunda kamuoyu farkındalığına ve sıfır hoşgörüyü gereksinim vardır. Okul yöneticileri, öğretmenler ve anne babalar şiddet belirtilerini yakalayabilmeli ve uygun biçimde mücadele etmelidirler. Her okulda ısrarlı önleme politikaları, kolay, güvenilir şikâyet odaları gerekir. Çocukların bilgilendirici süreçlere dahil edilmesi ve akran desteği okulda şiddete karşı etkili mücadele yollarıdır.

Avrupa Okulda Şiddet Gözlemevi (EOVS) okulda ve kentte şiddeti araştırmaktadır. Fransa’da Victor Segalen Bordeaux Üniversitesi’nde bulunan merkez Belçika, Almanya, İtalya, İsviçre ve Birleşik Krallığın yanı sıra Kanada, Japonya, Meksika ve Burkina Faso gibi Avrupa dışı ülkelerde de şiddeti ele almaktadır.

EOVS şiddetle ilgili sorunları araştırmakta ve aralarında UNESCO ve Avrupa Parlamentosu’nun da bulunduğu ortaklarla uluslararası bir ağı koordine etmektedir.

European Observatory of Violence in Schools: www.obsviolence.com/english/presentation/index.html

Medya ve İnternet

İnternet ve diğer medya biçimleri gençler için bir dizi risk barındırmaktadır. İsteyerek veya istemeksizin, şiddet resimleri, ırkçı propaganda ve pornografi gibi uygunsuz malzemeye maruz kalmak bir şiddet türü oluşturur. İnternet çocuğun, aile yuvasının güvenli ortamında bile tacize ve pedofiliye açık hale gelmesi demektir.⁶ Çocukları istismara karşı korumak için medya eğitimi konusunda, bakınız Tema 9, Medya ve İnternet yukarıda, s.257. 2006’da Avrupa Bakanlar Komitesi Konseyi çocukların yeni bilgi ve iletişim ortamında korunması konusunda özel bir tavsiye kararı almıştır.⁷

Çocukların cinsel istismarı

Çocuk istismarı bugün Avrupa’da önemli bir sorun ve her biri çocukların zihinsel ve fiziksel sağlığına ciddi zarar veren bu tür fiiller ensest, pornografi, fuhuş, insan kaçakçılığı, akranın cinsel istismarı gibi biçimler alabiliyor.

Avrupa’da çocukların yüzde 10 ile 20 arasında bir bölümünün çocukluğunda cinsel istismara maruz kaldığı tahmin edilmektedir.⁸ Ancak çoğunlukla kurbanlar kendilerine karşı işlenen bu suçları ihbar etmemektedir. Çoğu, olay gerçekleştiğinde ne olduğunu tam anlamayacak kadar küçük yaşlardadır. Diğerlerinin güvenecek veya inanacak kimseleri olmayabilir, utanabilir; kendilerini suçlu veya ihanete uğramış hissedebilirler. Bazıları saldırgan tarafından tehdit ve manipüle edilmektedir. Bu saldırgan ise, birçok vakada, ailenin bir üyesi veya çocuğun tanıdığı yetişkin bir dost olmaktadır.

Zorla fahişelik ve organize pedofili, çocuğun yabancılarla cinsel ilişkiye zorlandığı ve yetişkinlerin de çocuk temin eden diğer yetişkine para ödedikleri cinsel istismar biçimleridir. Silahlı çatışma ortamındaki çocuklar, yerinden ayrılmış, göçmen ve sığınmacı çocuklar, kurumlarda kalan çocuklar, aile desteğinden yoksun ve yoksulluk içindeki çocuklar, özellikle her tür cinsel istismara açık konumdadır. Anne babalar, öğretmen, sosyal hizmet görevlisi ve siyaset yapıcılarının hepsinin çocuğun cinsel istismardan korunmasında bir rolleri vardır.

Çocuk kaçakçılığı

İnsan kaçakçılığı köle ticaretinin modern biçimidir. İnsanlara alınıp satılacak metalar olarak muamele edilmekte ve her tür sömürü yaşanmaktadır. İnsan kaçakçılığı bir insan hakları ihlali, insanların namusuna ve onuruna saldırıdır.

Kaçakçılık kurbanı bir çocuk, 18 yaşın altında alınıp, sömürü amacıyla bir ülkenin içinde veya dışında bir yerden diğerine taşınan kişidir. Kimi durumlarda çocuklar, okula yazdırma veya yolculuk sözleriyle kandırılmakta, bazen de yoksul aileleri tarafından para ödülü karşılığında verilmektedirler.

Kaçakçılık çocukların şiddete ve cinsel istismara maruz kalması anlamına gelir; çocukları kimliklerini koruma, bir aile içinde yetişme, eğitim, sağlık hizmeti, dinlenme ve eğlenme, aşağılayıcı muamele veya ceza görmeme gibi haklarından yoksun bırakır. (ayrıca bakınız Çocuk işçiliğine dair tartışma. Tema 4: Eğitim ve dinlenme, yukarıda, s. 231)

Avrupa’da kaçırılan çocuklar, genellikle cinsel istismar veya zorla çalıştırma amacıyla kaçırılmaktadır. Bu çocuklar fuhşa sürüklenmekte, zorla evlendirilmekte, yasadışı olarak evlat edinilmektedir. Tarım veya atölyelerde ucuz veya ücretsiz emek olarak kullanılmakta, ev hizmetçisi veya dilenci olarak çalıştırılmakta, sporda öne sürülmektedir. Yasadışı oldukları için çoğunlukla kamuoyunun gözü önünde tutulmayıp saklanmaktadır ve bunları belirlemek güç olmaktadır. Yerel dili konuşamadıkları ve sıkı denetim altında tutuldukları için de, kaçma veya yardım arama olanakları çok sınırlıdır.

Korunmasız çocuk grupları

Çocuklara karşı şiddet herhangi bir grup veya ekonomik sınıfla sınırlı değilse de, bazı çocuklar istismara karşı özellikle savunmasız konumdadırlar. Bu kesimler arasında şunlar sayılabilir:

- **Evsiz kentli çocuklar:** ‘Sokak çocukları’, özellikle de kızlar çok daha yüksek bir cinsel istismar riskiyle karşı karşıyadır. UNICEF, bugün dünyada sokakta yaşayan 100 milyonun üzerinde çocuk olduğunu bildirmektedir.⁹ Avrupa’da her büyük kentte binlerce sokak çocuğuna rastlanabiliyor. Bu çocukların sayısı işsizlik, yoksulluk ve göçe bağlı olarak artıyor.
- **Engelli çocuklar:** Engelli çocuklar şiddet ve cinsel taciz dahil olmak üzere genellikle istismarın hedefidir. Ancak çocuk koruma hizmetleri nadiren bu çocukların yardımına yetişmektedir. Aslında sosyal hizmetler engelli çocukları “özel” veya “muhtaç” olarak damgalayarak çocuk istismarını sürekli kılabilir. Engelli çocuklar, özellikle de erkeklere göre daha az değer verilen kız çocuklar, birçok açıdan ‘iyi kurban’ olarak belenmektedir. Engelli kız çocukları, erkeklere oranla daha yetersiz sağlık hizmeti ve rehabilitasyon görmekte, topluma kabul edilmelerine daha az izin verilmektedir.¹⁰
- **Göçmen ve sığınmacı çocuklar:** Göçmen ve sığınmacı çocuklar gerek evde gerekse topluluk içinde yabancı düşmanlığından kaynaklanan şiddete maruz kalırlar. Anne babaları birçok durumda yasaları ve standartları bilmediklerinden bu çocuklar, kadın üreme organlarının kesilmesi (kadınlarda genital mutilasyon) gibi zararlı geleneksel uygulamalara muhatap olabilmektedir. Aile travmaları ve istikrarsızlık da çocuk istismarına yol açabilir.
- **Çocuk anneler:** Kendileri de henüz çocuk olan ve Çocuk Haklarına dair Sözleşme’nin her türlü koruma ve önlemlerine hakları bulunan, ancak çocuk doğuran kızların evli olsalar da olmasalar da yetişkin kabul edilmeleri yaygın bir durumdur. Böylece bu çocuklar yasalara uygun olarak alıkonmuş olmakta ve yetişkinlerin yasal haklarına sahip olamayacak kadar küçük olmalarına karşın çocuklara sunulan koruma olanaklarından yoksun kalmaktadırlar.

Çocuklara karşı şiddeti önlemek için ne yapabilirsiniz?

- Çocukların durumunu gözlemleyin ve şiddet vakalarını ihbar edin;
- Hükümetlerin çocukları şiddetten korumaya yönelik politikalarını ve programlarını gözlemleyin ve koruyucu yasaların çıkarılması için ilgili makamlara baskı yapın;
- Anne baba programları yoluyla ailelere destek verin;
- Sessizliği kırın! Yaşadığınız veya tanık olduğunuz şiddet hakkında konuşmaktan geri durmayın;
- Toplumda şiddetin kabul görmesine karşı çıkın;
- Çocuklara yönelik şiddet hakkında farkındalığı arttırın;
- Şiddet işaretlerini tanımaya çalışın;
- Çocuklara karşı şiddetin çeşitli biçimlerini ve zorbalıkları ortadan kaldırmak ve engellemek için okul ve toplumu harekete geçirin;
- Çocuklara kendilerini istismara karşı nasıl koruyacaklarını öğretin;
- Çocuklara çatışmayı şiddet kullanmaksızın yönetmeyi öğretin;
- Kendiniz de şiddete başvurmayın.

İlgili insan hakları belge ve mekanizmaları

Avrupa Konseyi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi "Kimsenin işkence veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamayacağını" hüküm altına alır. Bu temel hakkın geliştirilmesi ve korunması için Avrupa Konseyi şiddete karşı yasal yollar, farkındalığı artırma ve kampanyalar önermektedir (örneğin insan kaçakçılığı, cinsiyet temelli şiddet, çocuk işçiliği, medyada şiddet).

Avrupa Konseyi çeşitli şiddet biçimlerine karşı yasal koruma önlemleri geliştirmiştir:

- **İşkence ve İnsanlık dışı ve Aşağılayıcı Muamele veya Cezalandırmayı Önleme Avrupa Komitesi (CPT)** özgürlükleri ellerinden alınmış gençlerin korunması amacıyla standartlar geliştirmiştir. Genç tutuklulara adli olmayan önleyici mekanizmalar sağlamakta ve genç suçluların tutuldukları kurumlara düzenli ziyaretler düzenlemektedir.¹¹
- **İnsan Kaçakçılığına karşı Eylem Sözleşmesi** insan kaçakçılığını önlemeyi, bu uygulamanın kurbanlarının insan haklarını korumayı ve kaçakçıları kovuşturmayı amaçlamaktadır.¹² 2005'te yürürlüğe giren bu bağlayıcı anlaşma cinsel, zorla çalıştırma, kölelik, hizmetçilik ve satış amacıyla organ çalma dahil her tür istismarı, bütün kaçakçılık biçimlerini ve bütün kurbanları kapsamına almaktadır.
- Çocuk pornografisiyle ilgili suçları kapsayan **Siber Suçlar Sözleşmesi** Madde 9, tüm tarafların "çocuk pornografisi içeren tanımlanmış çeşitli bilgisayar kullanımlarını suç saymaya yönelik yasal ve diğer önlemler" almasını öngörür.¹³
- 2007 yılında kabul edilen **Çocukların Cinsel İstismar ve Cinsel Tacize Karşı Korunması Sözleşmesi** özel olarak çocuk istismarını hedef alan ilk anlaşmadır. Bu düzenleme Avrupa yasalarındaki boşlukları dolduracak ve Avrupa'da çocukların % 10-20'sini etkileyen bu büyük soruna karşı uyumlu bir yasal çerçeveyi oturtacaktır.¹⁴

Avrupa Konseyi'nin birçok etkinlik ve programı çocuklara yönelik şiddeti konu almaktadır:

- 2006'da Konsey "Avrupa'yı çocuklar ile birlikte ve çocuklar için inşa etmek" adlı girişimi başlatmıştır. BM'nin Avrupa'da Çocuklara karşı Şiddet Raporu'nun izleme belgesi olan bu üç yıllık programın temel amaçları arasında bedensel cezalandırma, aile içi şiddet, cinsel istismar ve insan kaçakçılığı gibi çocuklara karşı şiddetin değişik biçimleriyle mücadeleler yer almaktadır. Program kendi alanında standartlar ortaya koymakta, politika kılavuzları geliştirmekte, hükümetler, parlamentolar, belediye yönetimleri, profesyoneller ve sivil toplum

kuruluşlarını kapsayan güçlü bir farkındalık artırma kampanyası öngörmektedir.

- **İnsan Hakları Komisyonu üyeleri** üye ülkelere yaptıkları ziyaretlerde şiddete karşı çocuk haklarını ve koruma önlemlerini sistematik olarak gündeme getirmektedir.
- Avrupa Konseyi **İnsan Kaçakçılığına karşı Mücadele Kampanyası** 2006 yılında “İnsan Satılık Değildir” sloganıyla açılmıştır. Kampanya bugün Avrupa’da insanların kaçırılması kapsamında farkındalığın artırılmasını amaçlamakta, bu yeni kölelik biçimine karşı farklı önlemlere işaret ederken kurbanların insan haklarını korumakta ve kaçakçıların kovuşturulmasını hedeflemektedir.
- 2007’de Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi sokak çocukları hakkında bütün Avrupa’yı kapsayan bir araştırma başlatmış ve bu sorunla ilgili politikalar üretmeye yönelmiştir.

Birleşmiş Milletler

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB, 1948) 5. maddesinde şiddete uğramamayı temel bir insan hakkı olarak tanıır. Ancak bu hak **Çocuk Haklarına dair Sözleşme**’de (ÇHS, 1989) geliştirilmiştir. Madde 19 cinsel istismar, zihinsel şiddet ve istismar dahil çeşitli kötü muamele biçimleri tanımlar:

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suüstistmale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

Gerek 19. gerekse 37. maddeler Avrupa dışında bazı ülkelerde halen yürürlükte bulunan idam cezasına karşı çocuğu özellikle korumaktadır.

BM’nin bütün insan hakları araçları arasında en yaygın biçimde onaylanmış belge olan Çocuk Haklarına dair Sözleşme çocukların devlet, kurumlar veya bireylerden kaynaklanan şiddete karşı korunması için güçlü bir hukuksal zemin sunmaktadır. ÇHS çocukların korunması için çalışma yürüten her tür örgüt için paha biçilmez değerdedir.

Ev içi şiddet, ağır bedensel yaralama veya ölüm dışında uzun süre “özel konu” sayılarak görmezden gelinmiştir. 1993 Viyana Deklarasyonu’nda kadın ve kızlara yönelik şiddet, ister devlet ister bireylerden gelsin, bir insan hakları ihlali olarak tanımlanmıştır. Bu tanımayı aynı yıl Genel Kurul tarafından **Kadına karşı Şiddetin Önlenmesi hakkında Bildirge** izlemiş ve kadınlara ve genç kızlara yönelik şiddet bilgilerini derlemekle görevli bir **özel raportör** atanmıştır. Bildirge erkek ve kadın davranış kalıplarını her düzeyde değiştirmeyi amaçlayan programların okullarda uygulamaya girmesi için çağrıda bulunmaktadır.¹⁵

Yararlı Kaynaklar

- *Action against Trafficking in Human Beings: Prevention, protection and prosecution*, Avrupa Konseyi, 2007:
www.coe.int/t/dg2/trafficking/campaign/Source/eg-thb-sem2_2006_Proceedings.pdf
- *Building a Europe for and with Children: The facts about Children and violence....*, Fact-pack, Avrupa Konseyi www.coe.int/t/E/Com/Press/Source/Factpack_English.doc
- Campaign to Combat violence against Women, Fact Sheet: Avrupa Konseyi: 2006:
www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_FS_Violence_E.pdf
- *Declaration on the Elimination of violence against Women*: General Assembly Resolution 48/104 of 20: UNESCO, 1993

http://portal.unesco.org/education/en/file_download.php/7ed3f0d989b575571389ec99fb1bce6bDeclaration-Elimination-violence-Women.pdf

- *Forced Labour, Child Labour and Human Trafficking in Europe: An ILO Perspective*: Uluslararası Çalışma Ofisi, Brüksel, 2002 www.belgium.iom.int/STOPConference/Conference%20Papers/06.%20ILO%20-%20Final%20Brussels%20Trafficking%20Paper%20Sept.%202002.pdf
- Frau-Meigs, Divina, *Council of Europe Pan-European Forum on Human Rights in the Information Society: Empowering Children and Young People*: Avrupa Konseyi, 2006 www.euro.who.int/document/medyacentre/fs0203e.pdf
- *Gender Matters – A handbook on addressing gender-based violence with young people*: Avrupa Konseyi, 2007.
- *Handbook for Parliamentarians: The Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*: Avrupa Konseyi, 2007 http://assembly.coe.int/committeedocs/2007/Trafficking-human-beings_E.pdf
- Kennedy, Margaret, 'Rights for Children Who Are Disabled', in *The Handbook of Children's Rights*: Routledge, Londra, 1995.
- May-Chahal, Corinne ve Herczog, Maria, *Child sexual abuse in Europe*: Avrupa Konseyi, 2003.
- *Recommendation Rec(2006)12 of the Committee of Ministers to member states on Empowering Children in the New Information and Communications Environment*, Avrupa Konseyi, 2006.
- *Working to Prevent the IT-Related Sexual Exploitation of Children*: Save The Children Denmark, 2005 www.redbarnet.dk/.../DWSDownload.aspx?File=Files%2FFiler%2FSeksuelt_misbrug-2FAarsberetningHotline05_ENG.pdf

Yararlı İnternet Sayfaları

- Activist Toolkit, Making rights a reality: <http://web.amnesty.org/actforwomen/svaw-toolkit-eng>
- Avrupa Konseyi: www.coe.int/children ()
- Avrupa Konseyi İnsan Ticaretiyle Mücadele Sözleşmesi: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/197.htm> ()
- BM Genel Sekreteri'nin çocuğa karşı şiddet konulu araştırması: www.violencestudy.org ()
- Council of Europe Commissioner for Human Rights: www.coe.int/t/commissioner/default_EN.asp (Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu)
- Çalışan Çocuklara İlişkin Araştırma Enstitüsü (IREWOC): www.childlabour.net ()
- Çocuk Askerlerin Kullanımını Durdurma Koalisyonu (CSC): www.child-soldiers.org ()
- Çocuk Fuhuşu, Çocuk Pornografisi ve Ticaretini Durdur: www.ecpat.net ()
- Çocuk Hakları Bilgi Ağı:www.crin.org Corporal punishment. No punishment is justifiable: www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/corporalPunishment_en.asp ()
- European Observatory of Violence in Schools: www.obsviolence.com/english/presentation/index.html (Avrupa Okullarda Şiddet Gözlemevi)
- Sokak Çocukları ve Evsizlik: www.cyc-net.org/cyc-online/cycol-0904-Homelessness.html ()
- Uluslararası Çalışma Örgütü, Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi için Uluslararası Program (ILO-IPEC): www.ilo.org ()
- UNICEF:.... www.unicef.org/protection

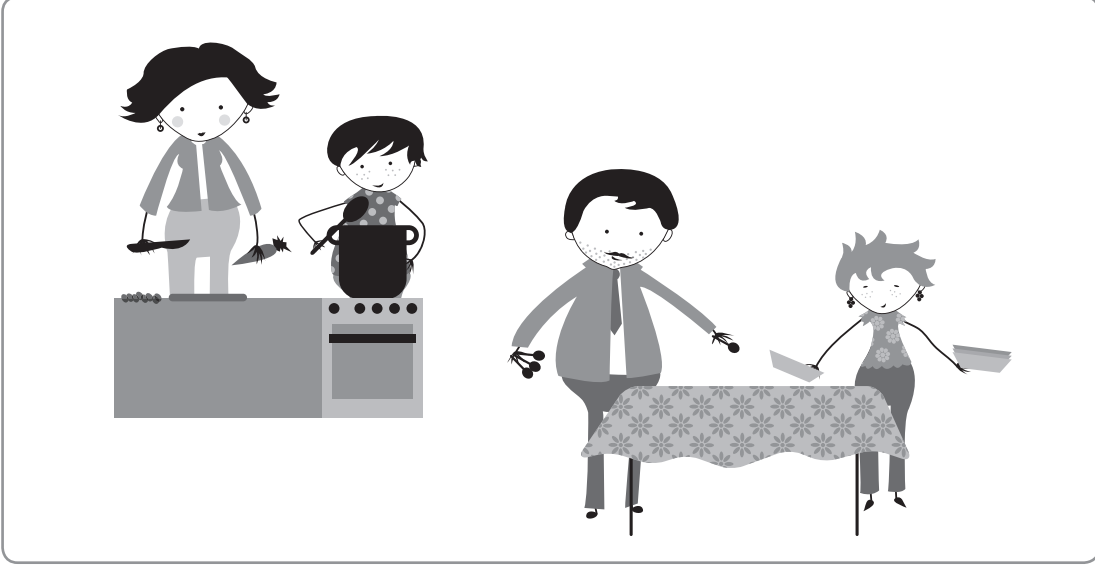
Referanslar

- 1 Corporal Punishment... No violence against children is justifiable: www.coe.int/t/transversalprojects/çocuklar/violence/corporalPunishment_en.asp
- 2 Building a Europe for and with Children: The facts about children and violence, Fact-pack, Avrupa Konseyi www.coe.int/t/E/Com/Press/Source/Factpack_English.doc
- 3 Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Çocuklara karşı Şiddet konulu araştırması, www.violencestudy.org
- 4 Çocuklara karşı Şiddet – Europe and Central Asia, UNICEF, s.9 www.unicef.org/ceecis/sgsvac-eca_04_01-48.pdf
- 5 Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Çocuklara karşı Şiddet konulu araştırması, www.violencestudy.org
- 6 Working to Prevent the IT- Related Sexual Exploitation of Children: Save the Children Denmark, 2005.
- 7 Recommendation Rec(2006)12 of the Committee of Ministers to member states on Empowering Children in the New Information and Communications Environment: Avrupa Konseyi, 2006.
- 8 Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Çocuklara karşı Şiddet konulu araştırması, www.violencestudy.org
- 9 Bakınız Street Çocuklar and Homelessness: www.cyc-net.org/cyc-online/cycol-0904-Homelessness.html
- 10 Margaret Kennedy, 'Rights for Children Who are Disabled' in The Handbook of Çocuklar's Rights: Londra, Routledge, 1995, s. 149.
- 11 Bakınız www.cpt.coe.int/EN/about.htm
- 12 Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/197.htm>
- 13 Bakınız Council of Europe Convention on Cybercrime <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/185.htm>
- 14 Council of Europe's Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation, Bakınız www.coe.int/T/E/Legal_Affairs/Legal_cooperation/Fight_against_sexual_exploitation_of_children
- 15 Declaration on the Elimination of Violence against Women: General Assembly Resolution 48/104 of 20, Art. 4: UNESCO, 1993 [www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.RES.48.104.Eng](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.RES.48.104.Eng)

11. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Eğitimciler, kendi cinsiyetçi kalıplaşmış düşüncelerini görüp bilmeli, öğretim yöntemlerinin, kullandıkları dilin, kız ve erkek öğrencilerle etkileşimlerinin aktarmaya çalıştıkları toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesini yansıtıp yansıtmadığını düşünmelidirler..

Toplumsal cinsiyet eşitliği nedir?

İnsan hakları alanında önemli bir konu olarak toplumsal cinsiyet eşitliği erkeklerle kadınların kamusal ve özel yaşamın tüm alanlarına eşit ölçüde yetkinleştirilmiş şekilde eşit katılımları anlamına gelir. Bu, iki cinsin de aynı olduğu anlamına gelmez; söz konusu olan, iki cinsin insanlık onuru ve hakları açısından eşit olmasıdır. Bütün insan hakları için olduğu gibi toplumsal cinsiyet eşitliği için de sürekli mücadele verilmeli, bu eşitlik korunmalı ve özendirilmelidir.

Yüz elli yılı aşkın bir süredir kadınların kurtuluşu hareketi pek çok kadının maruz kaldığı yaygın ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ve toplum yaşamına kadınların ve erkeklerin daha eşit katılımına odaklanmıştır. Sonuçta Avrupa'daki pek çok kadının ve erkeğin yaşamı bugün yüzyıl öncesine göre önemli ölçüde farklılaşmıştır. Kadınlar adına ilerleme sağlanan başlıca alanlar şunlardır:

- eğitime eşit erişim
- işgücü piyasasına geniş biçimde giren kadınlar
- kadının ekonomik statüsü
- evde ve çocuk bakımında iş dağılımı
- aile yapısı
- gençlik kültürü
- yeni bilgi ve iletişim teknolojileri

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve ilgili tutumlar açısından önemli bir ilerleme kaydedilmiş olmakla birlikte bu alandaki kimi engeller Avrupa'da bugün halen varlığını sürdürmektedir.

Toplumsal cinsiyet nedir?

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet aynı şey değildir. Cinsiyet biyolojik bir olgudur. Hemen hemen tüm insanlar iki farklı halde, kadın veya erkek olarak dünyaya gelirler. Buna karşılık toplumsal cinsiyet sosyal bir durumdur.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından belirtildiği gibi:

‘Cinsiyet’ kadınları ve erkekleri tanımlayan biyolojik ve psikolojik özelliklerle ilgilidir. ‘Toplumsal cinsiyet’, belirli bir toplumun erkekler ve kadınlar için uygun saydığı, toplumsal olarak inşa edilmiş rolleri, davranışları, etkinlikleri ve atıfları kapsar.

Başka şekilde söylenirse:

‘Erkek’ ve ‘dişi’ cinsiyet kategorileridir; buna karşılık ‘maskülen (eril)’ ve ‘feminen (dişil)’ toplumsal cinsiyet kategorileridir.¹

Cinsiyet özelliklerine kimi örnekler:

- Kızlar adet görmeye başlayacaklardır, erkekler ise görmezler;
- Erkeklerin testisleri varken kızların yoktur;
- Kadınlar bir bebeği emzirebilirler; erkekler emziremez;
- Ergenlikten sonra erkeklerin çoğunda adale gelişimi olur; kızlarda olmaz.

Toplumsal cinsiyet özelliklerine kimi örnekler:

- Avrupa’da aynı işi yapan kadınlar erkeklerden daha az kazanır;
- Birçok ülkede kızlar daha çok dans ederken erkekler futbol oynar;
- Tüm dünyada kızlar ve kadınlar erkek çocuklara ve erkeklere göre daha fazla ev işi yapar;
- Erkek çocuklara dayak gibi cezalar kız çocuklardan daha yaygın uygulanır.

Kişinin kimliğinin ve bireyselliğinin önemli bir parçası olarak toplumsal cinsiyet rolleri sosyalleşmeyle oluşur. Günümüzde yalnızca aile değil okul ve işyeri, bunların ötesinde medya, yeni bilgi teknolojileri, müzik ve filmler de sosyalleşmeyi etkilemektedir. Gerek geleneksel gerekse yeni sosyalleştirici güçler cinsiyete dair kalıplaşmış yargıların korunmasına ve aktarılmasına hizmet etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği Avrupa’da gerçekleşmiş olmaktan çok uzaktır

Geleneksel toplumlarda cinsiyete dair kalıplaşmış yargılar Avrupa kültüründe derinlere kök salmıştır ve kendilerini gündelik hayatta ortaya koymaktadır. Sonuçta kadınlar ve erkekler arasında bugün de fırsat eşitsizlikleri vardır. İsveç’in eski Demokrasi ve Gençlik Bakanı Britta Lejon, yaptığı bir sunumda bu eşitsizliğin Avrupa’daki gençler arasında bir gerçeklik olduğunu açıkça ortaya koymuştur:

- Genç erkekler genç kadınlardan % 20 daha fazla kazanmaktadır;
- Genç bir erkekle kadın birlikte yaşadıklarında kadın erkekten iki kat daha çok ev işi yapmaktadır;
- Bunun mümkün olduğu yerlerde bile pek az erkek babalık izni kullanmaktadır.²

Önemli kararların çoğu da kadınlardan çok erkekler tarafından alınmaktadır. Müsbet kimi önlemlere karşın kadınların siyasal katılım düzeyi halen çok düşüktür: Avrupa’daki parlamenterlerin yalnızca % 21’i kadındır. Bu oran Türkiye’de % 4.4, İsveç’te ise % 45’tir.³ Siyasette, finans dünyasında ve medyada kilit roller erkeklerin elinde olduğundan siyasal gündem ve kamusal söylem de onlar tarafından belirlenmektedir. Genel olarak erkekler, performans söz konusu olduğunda bunun normu ve standardı olarak kabul edilmektedir.

Toplumsal cinsiyete dair kalıplaşmış yargılar

Toplumdaki pek çok kurum cinsiyete dair geleneksel olarak kalıplaşmış yargıları pekiştirmektedir. Örneğin medyada kadınlar bir eylemin nesneleri ve mağdurları, insanlara bakan kişiler olarak gösterilirken erkekler genellikle yaratıcı, güçlü, akıllı ve girişimci kişiler olarak betimlenmektedir. Erkeklerin gücünü ve başarılarını öne çıkaran medya, en başarılıları da dahil kadınları dış görünüşleriyle değerlendirilmektedir. Böylece, televizyon, radyo, ders kitapları, çocuk kitapları, dergiler, filmler ve başka birçok

iletişim kanalı dahil olmak üzere medya kadınlar ve erkeklere ilişkin kalıplaşmış yargıların korunmasına ve aktarılmasına hizmet etmektedir.

Medya gibi ailenin, okulların ve dinlenme-eğlenme merkezlerinin de cinsiyete dair kalıplaşmış yargıların pekiştirilmesinde sorumluluğu vardır. Yakınlarda yapılan bir araştırma, öğretmenlerin erkek öğrencileri dinamik, tuttuğunu koparan, bağımsız, araştırmacı ve rekabetçi yanlarıyla olumlu olarak değerlendirirken, kızlar ise uysal, nazik, kibar, edilgen ve çevrelerine yararlı oldukları için değerli bulunmaktadır.⁴ Bu tür toplumsal cinsiyete dair kalıplaşmış yargılar asıl olarak okul yıllarında olduğundan, pek çok kız bağımsız hareket etmekten, rekabete girmekten ve kendilerini kamusal alanda göstermekten soğutulmaktadır.⁵ Kalıplaşmış yargıları karşılamayan kızlar ise eleştirilmekte, dışlanmakta, hatta şiddete maruz kalmaktadır.

Cinsiyete dair kalıplaşmış yargılar kızlar kadar erkeklere de zarar verebilir. Erkeklere yönelik güç ve rekabetçilikle ilgili kalıplaşmış yargılara dair beklentiler, örneğin tipik olmayan bir ailede yaşama, işsizlik ve kadının kamusal alanda daha fazla görünmesi gibi gündelik gerçeklerle çelişik durumdadır. Bu tür çelişik durumlar erkek çocuklarda toplumsal cinsiyet kimliğinin gelişiminde karışıklıklar yaratabilir. Tipik cinsiyete dair kalıplaşmış yargılara uygun düşmeyen erkek çocuklar sataşmalara ve ayrımcılığa maruz kalabilir, dışlanabilir.

SORU: *Topluluğumuz, cinsiyete dair geleneksel olarak kalıplaşmış yargılara ne ölçüde uygun düşüyor? Bu yargılar çocukların yaşamını nasıl etkiliyor? Sizin yaşamınızı?*

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet terimi, fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik veya sosyokültürel, şiddetin herhangi bir biçimini betimlemekte kullanılabilir. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, bir kişinin fiziksel veya psikososyal sağlığı, gelişimi ve kimliği üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Bu da, erkekler ve kadınlar arasındaki erkeklerin ve kadınların kendi aralarındaki farklılıkları istismar eden toplumsal cinsiyet temelli güç eşitsizliklerinin sonucudur. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, hem kadınları hem erkekleri etkileyebilir. Ancak kadınlar ve kız çocuklar üzerindeki etkileri daha fazladır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet temelli şiddet genellikle “kadınlara yönelik şiddet” şeklinde basitleştirilerek kullanılır.

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet sınırları, kültürleri, sınıfları, eğitim durumunu, etnisiteyi ve arka planı aşır her ülkede görülmektedir. Örneğin, istatistiklere göre Avrupa’da kız çocukların ve kadınların yüzde 12 ile 15 arasında değişen bir bölümü evlerinde her gün şiddete maruz kalmaktadır.⁶ Kadınlara kaba kuvvet kullanma ve cinsel taciz ise eğitim kurumları ve işyerleri dahil çeşitli yaşam ortamlarında görülmektedir.

Bütün bunlara karşın toplumsal cinsiyet temelli şiddet kuşkusuz erkekleri de etkilemektedir. Örneğin, geleneksel “erkek yanlarını” göstermeyen erkek çocuklar ve erkekler alay konusu olmakta veya şiddete maruz kalmaktadır. Benzer biçimde geyler ve lezbiyenler de özellikle çocukların ve gençlerin cinselliği keşfettikleri yerler olarak okullarda fiziksel ve sözlü şiddetle karşılaşmaktadır.

Toplumsal cinsiyet temelli şiddet kadın erkek eşitliği önünde ciddi bir engeldir ve insan haklarına yönelik bir ihlaldir. Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin failleri genellikle mağdurların yakını olan kişilerdir. Devlet kurumlarının temel rolü ve sorumluluğu ise mağdurların ihtiyaçlarına yanıt vermek, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin her biçimini önlemektir. Bu amaca yönelik çabalar açısından en önemli insan hakları belgelerinden biri BM Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’dir (CEDAW). Bu Sözleşme bugüne kadar 185 ülke tarafından onaylanmıştır.

Birleşmiş Milletler’e göre “Sözleşme, kadınların siyasal ve kamusal yaşama (seçme ve seçilme hakkı dahil), eğitime, sağlığa ve istihdama eşit erişimini ve bu alanlarda eşit fırsatlardan yararlanmalarını

sağlayarak kadın erkek eşitliğinin gerçekleşmesi için gerekli zemini sunmaktadır. Taraf Devletler yasal düzenlemeler ve geçici özel önlemler dahil olmak üzere kadınların tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını sağlayacak gerekli girişimlerde bulunacaklardır.”⁷

Toplumsal cinsiyet eğitimi nedir?

Toplumsal cinsiyet eğitimi, hem kızlara hem erkeklere yönelik olduğunda, çağdaş toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından olumlu bir güç olabilir. Bu eğitim, özel ve kamusal yaşamda erkek ve kız çocukların, kadınların ve erkeklerin oynadıkları rolleri değiştirmeyi amaçlamaktadır. Toplumsal cinsiyet eğitimi, cinsiyete dair kalıplaşmış yargıları gerileterek kadınların ve erkeklerin işbirliği ve karşılıklı saygı temelinde ilişkilendikleri gerçek bir sivil eşitliğin ortaya çıkarılmasında çocuklara yardımcı olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eğitimi toplumsal cinsiyet farkındalığı yaratarak başlar. Bundan kastedilen, cinsiyete dair kalıplaşmış yargıların olumsuz etkilerinin kabullenilmesi ve buradan kaynaklanan eşitsizliklerin ele alınmasıdır.⁸ Kızlara yönelik toplumsal cinsiyet eğitiminin sonucu daha fazla özgüven, kararlılık, bağımsızlık ve kamusal alanda kendini ortaya koymaktır. Erkekler açısından elde edilecek sonuç ise başarısızlık korkusunun yenilmesi, daha az saldırgan olma, daha sosyal ve sorumlu hale gelme ve özel alanda daha fazla görünmedir.

Toplumsal cinsiyet eğitiminin önemli bir işlevi de gerçeklerle inançlar veya görüşler arasındaki ayrımın yapılmasıdır. Çocuklar, öyküleri veya kendi etkinliklerini analiz ederek, kızların erkeksi, erkeklerin ise duyarlı ve kırılgan olabileceklerini, bunların normal sayılması gerektiğini hızla öğrenebilirler. Tüm çocuklar kendilerini çok çeşitli özelliklere sahip, karmaşık ve kendine özgü bireyler olarak kabul etmek durumundadır. Kalıplaşmış yargılar ve toplumsal cinsiyetle ilgili katı beklentiler ise kişisel gelişmeyi, gerek erkeklerin gerekse kızların tam potansiyellerini gerçekleştirmelerini engelleyebilir.

Toplumsal cinsiyet eğitimi belirli eğitsel etkinliklerle sınırlanamayacak, hep devam eden bir süreçtir. Eğitimciler erken çocukluk döneminden başlayarak cinsiyetlerle ilgili kalıplaşmış yargılara dayalı etkinliklerden kaçınmalı, herhangi bir etkinlikte kız ve erkek çocukların katılım ve etkileşim için aynı fırsatlara sahip olmalarına özen göstermelidir. Kız çocuklar gerek akademik gerekse sportif alanlarda erkeklerle rekabete özendirilmeli, erkek çocuklar ise bakım gibi işlere dahil edilmelidir. Kız ve erkek çocuklar her tür etkinliğe birlikte katılıma özendirilmelidir: koro, sahne oyunları ve dans, ağaç işleri, yemek pişirme, kırdı yürüyüş, satranç vb. Kız çocuklara kendi etkinlikleriyle ilgili, erkeklere ise bakım, duyarlılık ve dayanışma gibi alanlardaki işleri konusunda olumlu geri bildirim yapılmalıdır.

Toplumsal cinsiyet eğitiminin bir başka önemli hedefi de, annelik, şefkat, özen, işbirliği ve hoşgörü gibi geleneksel olarak kadınlara özgü sayılan iş ve özelliklerin sosyal değerini anlamalarında çocuklara yardımcı olmaktır. Bu tanıma, erkeklerle kadınlar arasında gerçek anlamda bir ortaklığa yol açabilir ki, bu da toplumsal cinsiyet eğitiminin temel amacıdır. Böylece çocuklar kadınların ve erkeklerin aileye ve topluma yaptıkları ayrı ayrı katkıların eşit önem taşıdığını, erkeklerin ve kadınların eşit haklara ve sorumluluklara sahip olduklarını öğrenirler.

Toplumsal cinsiyet eğitiminde etkili olabilmek için eğitimciler kendi cinsiyetçi kalıplaşmış düşüncelerini de dikkate almalı; öğretim yöntemlerinin, dillerinin, kız ve erkek öğrencilerle etkileşimlerinin amaçladıkları toplumsal cinsiyet eşitliğini yansıtıp yansıtmadığını düşünmelidir.

İlgili insan hakları belge ve mekanizmaları

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi kadınlarla erkeklerin eşitliğini temel bir insan hakkı olarak kabul eder. **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**’nin 14. maddesinde şöyle denmektedir: “haklardan ve özgürlüklerden yararlanıl-

ması, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya başka bir temelde hiçbir ayrım gözetilmeden güvence altına alınacaktır...” Bu madde Konsey’in yaygın faaliyetleri için gerekli zemini sunmaktadır. Sorumlu organ **Kadın Erkek Eşitliği Yönlendirme Komitesi**’dir (CDEG). Bu komite analiz, araştırma ve değerlendirme yapmakta; stratejileri ve siyasal önlemleri belirlemekte ve yeri geldiğinde gerekli hukuksal mekanizmalara karar verir.⁹

“Kadınlara Karşı Aile İçi Şiddete Son” kampanyası¹⁰ ve diğer bilinç ve farkındalık geliştirme çabaları aracılığıyla Avrupa Konseyi toplumsal cinsiyet temelli şiddet konusunu aktif biçimde ele almaktadır. Konsey’in “Çocuklar için ve Çocuklarla Birlikte Avrupa İnşası” programı da çocukların cinsel istismarının çeşitli biçimlerini hedef almaktadır: ensest, pornografi, fuhuş, insan ticareti ve akranların cinsel saldırısı.¹¹

Birleşmiş Milletler

Kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayan ve hukuksal bağlayıcılığı olan ilk uluslararası belge **Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi**’dir (CEDAW).¹² Sözleşme, hükümetlere, kadınlarla erkekler arasında eşitliği sağlayacak önlemler alma yükümlülüğü getirmektedir. 1981 yılında yürürlüğe girmesinden bu yana CEDAW kadınların siyaset, sağlık bakımı, eğitim, hukuk, mülkiyet, evlilik ve aile ilişkileri gibi alanlardaki temel haklarını kapsamlı biçimde ele almaktadır. Sözleşme’yi kabul eden veya kendi yasama organlarında onaylayan ülkeler burada yer alan hükümleri yaşama geçirmekten hukuken sorumludurlar. Ülkeler, Sözleşme’yi onaylayarak ayrıca Sözleşme ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmek üzere aldıkları önlemleri en az her dört yılda bir raporla bildirme taahhüdünde de bulunmuşlardır. 2000 yılından bu yana kişi veya grup olarak kadınlar haklarına yönelik ihlalleri Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi’ne şikâyet şeklinde iletebilmektedir Komite’de tespit ettiği ciddi veya sistematik ihlallere karşı araştırma başlatabilmektedir.

SORU: Ülkeniz CEDAW’ı onayladı mı? Eğer onayladıysa en son raporunu ne zaman iletti? Herhangi bir grup hükümetinize alternatif görüşler içeren “gölge rapor” verdi mi? Araştırın!

Birleşmiş Milletler 2000 yılında Binyıl Kalkınma Hedeflerini¹³ ilan etmiştir. Benimsenen hedeflerden biri, “ilk ve ortaöğretimde cinsiyet ayrımının tercihen 2005 yılına kadar, ancak her kademedede 2015 yılına kadar tamamen kapatılmasıdır.” Bu programın, eğitime eşit erişimin ve kız çocukların karar süreçlerine tam anlamda katılımlarının henüz gerçekleşmediği Avrupa için de anlamı vardır.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Çocuk Haklarına dair Sözleşme’nin 2. maddesi sözleşmede güvence altına alınan hakların çocuğun cinsiyeti dahil hangi temelde olursa olsun ayrım gözetilmeden geçerli olduğunu teyit etmektedir. Madde 18 ise “her iki ebeveyn de çocuğun yetiştirilmesinde sorumluluğu paylaşır ve bunu yaparken her durumda çocuğun yararını gözетir” diyerek ailede ve çocuk bakımında ana babaya daha dengeli bir rol tanımayı amaçlamaktadır.

Yararlı Kaynaklar

- Åkerlund, Pia, Girls’ Power: A compilation from the conference on gender equality: Swedish National Board for Youth Affairs, Stockholm, 2000.
- The European Council Campaign to Combat Violence against Women, Including Domestic Violence, Fact sheet: Avrupa Konseyi, 2006 www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolence-campaign/source/PDF_FS_Siddet_Cam-paign_rev_E.pdf
- Domestic Violence against Women and Girls: UNICEF, Innocenti Merkezi, Floransa, 2000 www.unicef-icdc.org/publications/pdf/digest6e.pdf

- Gender Matters – A manual on addressing gender-based violence with young people: Avrupa Konseyi, 2007.
- Making Rights Reality, Gender awareness workshops: Uluslararası Af Örgütü, 2004 [http://web.amnesty.org/library/pdf/ACT770352004ENGLISH/\\$File/ACT7703504.pdf](http://web.amnesty.org/library/pdf/ACT770352004ENGLISH/$File/ACT7703504.pdf)
- Promoting Gender Mainstreaming in Schools, Final Report of the Group of Specialist. EG-S-GS (2004) RAP FIN Avrupa Konseyi, 2004 [www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG-S-GS\(2004\)_E.pdf](http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Equality/PDF_EG-S-GS(2004)_E.pdf)
- Sex-Disaggregated Statistics on the Participation of Women and Men in Political and Public Decision making in European Council member states, Steering Committee for Equality between Women and Men (CDEG): Doc. CDEG (2006) 15, Avrupa Konseyi, 2006 [www.coe.int/t/e/human_rights/equality/1PDF_CDEG\(2006\)15_E.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/1PDF_CDEG(2006)15_E.pdf)
- Thun, Eva, Gender Stereotypes in the School, Hırnok Feminist webportal, Macaristan 2002.

Yararlı İnternet Sayfaları

- ‘Cinsiyet’ ve ‘Toplumsal Cinsiyet’ Derken Ne Kastediyoruz? Dünya Sağlık Örgütü: www.who.int/gender/whatisgender/en
- Azınlık Gruplarından Gelen Genç Kadınlar: www.scas.acad.bg/WFM/default.htm
- BM Binyıl Kalkınma Hedefleri: www.un.org/millenniumgoals
- BM Kadın Kalkınma Fonu: www.unifem.org
- BM Kadına Yönelik Şiddetin Her Türlü Biçiminin Önlenmesine Dair Sözleşme: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw
- Çocuklar için ve Çocuklarla Beraber bir Avrupa’nın İnşası için: www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/sexualAbuse_en.asp
- Kadın ve Erkekler Arasında Eşitlik: www.coe.int/T/e/human_rights/equality
- Kadına Yönelik Şiddeti Durdur: <http://web.amnesty.org/actforwomen/index-eng>
- Kadınlara yönelik Aile içi Şiddeti Durdur: www.coe.int/t/dc/campaign/stopviolence/default_en.asp
- Sexual Abuse of Children...hurt for life: Avrupa Konseyi: www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/sexualAbuse_en.asp

Referanslar

- 1 Bakınız ‘What do we mean by “sex” and “gender”?’ www.who.int/gender/whatisgender/en
- 2 Lejon, Britta quoted in Åkerlund, Pia, Girls’ Power: A compilation from the conference on gender equality: Swedish National Board for Youth Affairs, Stockholm, 2000.
- 3 Sex-disaggregated statistics on the participation of women and men in political and public decision making in European Council member states, Steering Committee for Equality between Women and Men (CDEG), Doc. CDEG (2006) 15: Avrupa Konseyi, 2006.
- 4 Thun, Eva, Gender Stereotypes in the School, Hırnok Feminist webportal, Macaristan, 2002.
- 5 Promoting Gender Mainstreaming in Schools, Final Report of Group of Specialists EG-S-GS (2004) RAP FIN, Avrupa Konseyi, 2004.
- 6 The European Council Campaign to Combat Violence against Women, including Domestic Violence, Fact sheet: Avrupa Konseyi, 2006.
- 7 www.un.org/womenwatch/daw/cedaw
- 8 Making Rights a Reality: Gender awareness workshops, Uluslararası Af Örgütü, 2004, s. 61.
- 9 Bakınız Equality Between Women and Men: www.coe.int/T/e/human_rights/equality
- 10 Bakınız Stop Domestic Violence against Women: www.coe.int/t/dc/campaign/stopviolence/default_en.asp
- 11 Bakınız Sexual Abuse for Children...hurt for life: www.coe.int/t/transversalprojects/children/violence/sexualAbuse_en.asp
- 12 Bakınız Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: www.un.org/womenwatch/daw/cedaw
- 13 Bakınız UN Millenium Development Goals: www.un.org/millenniumgoals

12. YOKSULLUK VE SOSYAL DIŞLANMA

Taraf devletler her çocuğun, fiziksel, zihinsel, ahlâki ve toplumsal gelişimine uygun bir yaşam standardına hakkı olduğunu kabul ederler.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Madde 27,1

Yoksul konumda bir kişi, barınma, giyim, beslenme ve su içme, yeterli gelir, çalışma, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim ve sosyal hizmetler gibi unsurları anlatan “yeterli yaşam standardından” yoksundur. Yoksulluk, savaş veya doğal afetlerden kaynaklanabileceği gibi toplumun kronik durumu da olabilir. Ancak nedeni ne olursa olsun yoksulluk bir insan hakları ihlalidir. İnsanlar yaşamlarını sürdürmek için temel gereksinimlerden yoksun oldukları zaman, insan hakları, hatta yaşam hakları da tehdit altında demektir. Dünya Bankası, zengin ülkelerde yüz çocuktan sadece birinin beşinci yaşını kutlayamadığını, ama yoksul ülkelerde yüz çocuktan onunun bu yaşa kadar yaşayabildiğini ortaya koyuyor.¹ Ancak refahın var olduğu bir ülkede yaşamak da yoksulluğa karşı kendi başına güvence oluşturmaz. Çocuk yoksulluğu konulu bir UNICEF raporunda dünyanın en zengin ülkelerinde çocukların yüzde 3 ile 25 arasında değişen bir bölümünün yoksul olduğu gösterilmektedir. Aynı rapor OECD’nin 29 üye ülkesinde 47 milyon çocuğun, yani çocukların altıda birinin, ortalama milli gelirin yarısı olarak tanımlanan ulusal yoksulluk eşiğinin altında yaşadıkları ortaya konmuştur.²

Bütün toplumlar insanları ayıran yıkıcı güçlere karşı mücadele eder, insanları birleştiren şeyleri destekler, toplumsal birliği hedefler. Her toplumda bölünmenin temel nedenlerinden biri zengin ile yoksul arasındaki mesafedir. Yoksullukla mücadele yalnızca yoksul insanların yaşamlarına destek vererek olamaz. Bunun yanı sıra bütün toplumda bir insan hakları kültürünün yaratılması, toplumsal uyumun geliştirilmesi de gerekir.⁴

Çocuk Haklarına dair Sözleşme’nin 27. maddesinde çocukların fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlâki ve toplumsal gelişimine uygun bir yaşam standardına haklarının olduğu belirtilmektedir. Başta beslenme, giyinme ve barınma olmak üzere bu temel hakları çocuklarına sağlayamayan ailelere devlet yardımcı olmalıdır. Madde 26, daha ileri giderek çocuğun gelişmesine ve daha iyi koşullarda yaşamasına katkıda bulunan sosyal güvenlik hakkını ortaya atar. Ancak çoğu hükümet, çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak mali kaynaklardan veya siyasi iradedden yoksun-

Çocuklar, yoksulluğu yetişkinlerden farklı yaşarlar. Yoksulluk çocukların günlük yaşamını sarar ve gelecekları üstünde katlanarak artan olumsuz etkiler yaratır.³

Marta Santos Pais

Müdür, UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi

dur. Zengin ülkelerde bile çok sayıda çocuk yoksulluk içinde yaşamaktadır. Örneğin İngiltere’de beş çocuktan biri yoksuldur.⁵ Avrupa Birliği’nde çocuk yoksulluğu Güney Avrupa ülkelerinde (Portekiz, İspanya, İtalya) % 15’in üstü ile Kuzey ülkelerinde (Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç) % 5’in altı arasında salınır. Dokuz Kuzey Avrupa ülkesi çocuk yoksulluğunu yüzde onun altına çekmiştir.⁶ Ancak çocuk refahı ile kişi başına düşen GSMH arasında açık bir ilişki bulunmamaktadır. Örneğin Çek Cumhuriyeti, aralarında Fransa ve Avusturya’nın da bulunduğu daha zengin birçok ülkeden daha yüksek bir çocuk refahı düzeyi tutturmaktadır. Çocuk yoksulluğunun çok düşük olduğu ve düşmeye devam ettiği tek Avrupa ülkesi Norveç’tir.⁷ AB’deki önemli ekonomik, politik, toplumsal ve çevresel değişimler çocukları etkilemektedir. Herhangi bir AB ülkesinde gençliğin, nüfusun geneline oranla yoksullukla karşı karşıya kalma olasılığı daha yüksektir (0-15 yaşındaki çocuklar için % 20, 16-24 yaş arası için % 24, yetişkinler için % 16).⁸ Özellikle yoksul ailelerle yaşayan veya kendi anne babalarıyla bir arada olamayan çocuklar ve etnik azınlıklara mensup çocuklar, yoksulluk, dışlanma ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar.⁹

Doğu ve Güney Avrupa’da durum daha da ciddidir. Yoksulluk içinde yaşayan çocukların mutlak sayısı son on yılda azalmış olmakla birlikte, çocukların dörtte biri veya 18 milyon çocuk Güneydoğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu’nda mutlak yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Bölgenin ekonomik canlanması yetişkinlerin durumunu iyileştirse de, Innocenti Social Monitor 2006¹⁰ raporuna göre çok sayıda çocuk benzer olanaklara sahip değildir. Rapor, bölgedeki ülkeler arasında büyük ayrımlar olduğu, ama hükümetlerin çocuklar için yeterli harcama yapmadıkları sonucuna varmaktadır.

SORU: *Çocuklardaki yoksulluğun en çarpıcı, uzun vadeli etkileri sizce nelerdir?*

Bütün veriler yoksulluk içinde yetişen çocukların daha kırılgan olduklarını gösterir. Bu çocukların sağlık durumları daha kırılgandır, öğrenme ve davranış zorluğu çekerler, okulda başarı düzeyleri geridir, erken yaşta hamile kalırlar, becerileri ve özelemleri sınırlıdır, düşük ücretli işlerde çalışırlar, işsiz kalırlar ve sosyal yardıma bağımlı yaşarlar.

Dezavantajların birikmesi sonucunda kendilerini aşırı yoksulluk içinde bulan veya giderek gerileyen konumlara sürüklenen insanların bir “sosyal dışlanmayla” karşı karşıya olduklarını söyleyebiliriz.¹¹ Yoksul anne babaların çocukları, özellikle sosyal dışlanmaya maruz kalırlar. Eğitim, istihdam ve gelişim olanakları sınırlıdır. Yeterli yaşam standardı hakkının sağlanamamasına ek olarak, yoksulluk da bu çocukların diğer insan haklarının ihmal edilmesine katkıda bulunmaktadır. Yoksulluk nedeniyle çocuk eğitim, örgütlenme, dinlenme, eğlence, topluma katılım ve diğer sivil ve siyasal haklardan yoksun kalabilir.

Yoksulluğa neden olan ekonomik, politik ve sosyal süreçler genellikle birbirlerini etkileyerek toplam zararı daha da şiddetlendirirler. Bu nedenle azınlık grup mensubu bir yoksul çocuğun ırk ayrımcılığına ve yoksulluğun yoksunluklarına birlikte maruz kalması mümkündür. Birçok göçmen, sığınmacı ve Roman çocuk, toplumsal dışlanmışlığın yanı sıra ayrıca eğitim düzeyi olarak da geridedir, aldıkları sağlık hizmetleri yetersizdir ve çocuk yaşta çalışmak zorundadır.

Hükümetlerin sosyal hizmetlere (eğitim, sağlık, refah) erişimi garanti altına alarak ve kamu hizmetlerini ulaştırarak (su, elektrik, ulaşım) çocuk yoksulluğuna çare araması gerekir. Topluluk örgütleri de gıda, giyim, sağlık ve eğitim hizmetleri aracılığıyla acil yardımların bu kesimlere ulaştırılmasında rol üstlenebilirler. Gerek hükümetler gerekse sivil toplum örgütlenmeleri gelir arttırıcı projeleri, yoksul topluluklarda küçük girişimleri desteklemekte, istihdam olanakları yaratmakta, eğitim hizmetini takviye etmekte ve beceri geliştirmeye dönük eğitimler sağlamaktadır.

Yoksullara gıda ve barınma desteği önemli olmakla birlikte kısa vadeli bir önlemden ibarettir. Uzun vadede ise yoksulların karar alma süreçlerine katılması, topluluk temelli gelişimin sağlanması ve cin-

siyet, etnik köken ve toplumsal statü temelli ayrımcılığın yok edilmesi gerekir. Yoksulluğu azaltmaya yönelik kilit önemde bir taktik de, ekonomik büyümenin hızlandırılması, piyasaların yoksullar açısından daha iyi çalışır hale gelmesi ve yoksulların becerilerinin geliştirilmesidir. Bireysel veya kurumsal, hükümetler veya sivil toplum, bu alanlarda hep birlikte hareket etmelidir.

Çocuk yoksulluğu ve artan sosyal dışlanma tehlikeli süreçler olduğundan, son yıllarda birçok Avrupa ülkesinde hükümetler bu tehlikelere karşı mücadele stratejileri geliştirmişlerdir. Bu entegre stratejilerin amacı, refah hizmetleri, sağlık bakımı, erken çocuk bakımı gibi önlemleri iyileştirmektir. Aileler ve çocuklar için yetkinleştirmeyi ve kapasite geliştirmeyi, bütün çocuklar için kaliteli eğitime erişimin desteklenmesini, anne baba eğitimini, çocukların yerel politika tasarımıyla ilgili çeşitli karar alma etkinliklerine katılımını kapsar. Irkçılığa ve farklı ayrımcılık biçimlerine karşı mücadele, yoksulluğu azaltmaya dönük politikaların önemli bir parçasıdır.

İlgili insan hakları belge ve mekanizmaları

Avrupa Konseyi

Sivil ve siyasal hakları güvence altına alan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1961’de kabul edilen ve 1966’da Yeniden Düzenlenen Avrupa Sosyal Şartı ile takviye edilmiştir. İnsan hakları belge ve mekanizmalarının çoğu gibi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de ayrımcılığa karşı güçlü bir saptama içerir. Yoksulluğu sosyal dışlanma nedeni olarak tanımlamasa da “mülkiyet... veya başka konumlar” ifadesini kullanır. Bireylerin gündelik yaşamlarını gündemine alan Avrupa Sosyal Şartı yoksulluğun temel bileşenlerine ilişkin birçok noktaya değinmektedir:

- **Barınma:** uygun ve karşılanabilir barınma olanağına erişim; evsizliğin azaltılması.
- **Sağlık:** bütün toplumun, hastalıkların önlenmesi dahil, erişilebilir, etkin sağlık olanaklarına sahip olması.
- **Eğitim:** ücretsiz ilk ve orta öğretim, mesleki rehberlik; mesleki ve sürekli eğitim.
- **İstihdam:** tam istihdamı hedefleyen ekonomik ve sosyal politika.
- **Yasal ve toplumsal koruma:** sosyal güvenlik, sosyal refah ve sosyal hizmetler hakkı; yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkı.

Şartın 30. maddesindeki önlemlerden önemli biri, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkıdır:

Yoksulluk ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkının etkin biçimde uygulanması amacıyla taraflar,

- Toplumsal dışlanmışlık veya yoksulluk koşullarında yaşamlarını sürdüren herkesin ve ailelerinin kapsayıcı ve koordine bir yaklaşımla özellikle istihdam, barınma, eğitim, kültür ve toplumsal ve tıbbi yardıma etkin biçimde erişebilmelerini sağlayacak bir çerçeve oluşturmayı, bu yönde önlemler almayı;
- Gerektiğinde uygulama açısından bu önlemleri gözden geçirmeyi

taahhüt ederler.

Birleşmiş Milletler

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde, devletlerin yurttaşlarına uygun yaşama koşulları sunmasını zorunlu tutan birçok madde bulunmaktadır:

- Sosyal güvenlik hakları, Madde 22
- Eşit işe eşit ücret hakkı, Madde 23
- Dinlenme ve eğlenme hakkı, Madde 24
- Eğitim hakkı, Madde 26
- Kültürel yaşama katılma hakkı, Madde 27

Yoksulluk ve sosyal dışlanmayla en doğrudan ilgili madde, 25. maddedir:

(1) Herkesin gerek kendisi, gerek ailesi için yiyecek, giyecek, konut, sağlıksal bakım, gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere sağlığına ve esenliğine uygun bir yaşam düzeyine; işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılıkta ya da geçim olanaklarından kendi iradesi dışında yoksun kaldığı başka durumlarda, güvenliğe hakkı vardır.

(2) Analık ve çocukluk özel bakım ve yardım hakkı doğurur. Bütün çocuklar, ister evlilik içinde, ister evlilik dışında doğsunlar, eşit sosyal güvenlikten yararlanırlar.

Bütün devletlerin işsiz, hasta, engelli, yaşlı ve yeterli yaşam standardına sahip olmayan başkalarını desteklemeye uygun araçları olmayabilir; ancak gene de devletler bunun için ellerinden gelen tüm desteği vermek durumundadırlar.

İnsan hakları insani gereksinimlerin doğrudan bir yansımasıdır. Gıda, giyim, barınak ve sağlık hizmeti yalnızca yaşamı sürdürmek için gerekli değildir; bunlar, insan onuru için de vazgeçilmezdir.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme çocukların ekonomik refahı için önlemler geliştirmektedir. Çocuğun bakım, gelişme ve desteklenmesi için temel sorumluluk anne babaya verilirken, devlet de anne babaların ve bakıcıların bu sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirmelerini denetlemek durumundadır (Madde 18). Sözleşme bütün çocuklar için şu noktaları hak olarak tanımlar:

- Olası en yüksek sağlık standardına, hastalıkların tedavisi ve rehabilitasyon olanaklarına erişim (Madde 24)
- Çocuğun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimi için uygun standart bir yaşam (Madde 27)
- Sosyal sigorta dahil sosyal güvenlikten yararlanma hakkı (Madde 26)

Eğer her devletin Sözleşme'yi hayata geçirme iradesi var ise, dünyada aç çocuk da kalmayacaktır.

Yararlı Kaynaklar

- Bradshaw, Jonathan ve Benette, Fran, Fifth Report on United Kingdom National Action Plan On Social Inclusion 2003-2005: Social Policy Research Unit, York Üniversitesi, Heslington, York, 2004 http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/3uk_en.pdf
- Child Poverty in Perspective: An overview of child well-being in rich countries: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 2007 www.unicef-icdc.org/publications/pdf/rc7_eng.pdf
- Dünya Kalkınma Raporu 2000/2001: Yoksullukla Mücadele, Dünya Bankası, 2000 <http://siteresources.worldbank.org/INTPOVERTY/Resources/WDR/English-Full-Text-Report/ch3.pdf>
- Ending Child Poverty within the EU? A review of the 2006-08 national reports on strategies for social protection and social inclusion: Eurochild, 2007 www.nabukeuropa.de/fileadmin/user_upload/downloads/Handlungsuund_Themenfelder/Jugendsozialarbeit/Final_NAPs_report_Ocak_2007.pdf
- Huster, Ernst U., Benz, Benjamin, ve Boeckh, Jorgen, Implementation of the National Action Plan of Germany against Poverty and Social Exclusion (NAPincl) on the Regional and Local Level: Second report 2004 of the non-governmental experts: Bochum, 2004 http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/3de_en.pdf
- Innocenti Social Monitor 2006: Understanding Child Poverty in South-eastern Europe and the Commonwealth of Independent States: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 2006 www.unicef.org/ceecis/SocialMonitor-20061018.pdf
- Malta National Action Plan on Poverty and Social Exclusion 2004-2006 http://mfss.gov.mt/documents/msp/nap_incl_mt_20040703.pdf

- Minoff, Elisa, The UK Commitment: Ending Child Poverty by 2020: Hukuk ve Sosyal Politika Merkezi, Washington DC, 2006 www.clasp.org/publications/uk_childpoverty.pdf
- A League Table of Child Poverty in Rich Nations: UNICEF, 2000 www.unicef-icdc.org/publications/pdf/repcard1e.pdf
- Strategy for Social Cohesion, Avrupa Konseyi Dokümanı (CDCS (2000) 43) www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialcohesiondev/source/strategy_fr.doc
- Towards a EU Strategy on the Rights of the Child: Communication from the Commission COM (2006) 367 final, Brüksel, 2006 http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0367en01.pdf

Yararlı İnternet Sayfaları

- Avrupa Sosyal Şartı: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/HTML/163.htm>

Referanslar

- 1 Dünya Kalkınma Raporu 2000/2001: Yoksullukla Mücadele, Dünya Bankası, 2000.
- 2 A League Table of Child Poverty in Rich Nations: UNICEF, 2000, s. 4.
- 3 Ibid., s. iii.
- 4 Strategy for Social Cohesion, Document (CDCS (2000) 43): Avrupa Konseyi, 2000, s. 7-10.
- 5 League Table of Child Poverty in Rich Nations: UNICEF, 2000.
- 6 Child in Perspective: An overview of child well-being in rich countries: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 2007, s. 5.
- 7 Ibid., s.6.
- 8 Ibid.
- 9 Towards an EU Strategy on the Rights of the Child: İletişim from the Commission COM (2006) 367 final, Brüksel, 2006.
- 10 Innocenti Social Monitor 2006: Understanding Child Poverty in South-eastern Europe and the Commonwealth of Independent States: UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi, 2006.
- 11 Bakınız European Social Charter <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/HTML/163.htm>

13. YURTTAŞLIK

[Çocuklar] yurttaşlar olarak ya büsbütün unutulurlar ya da yetişkin merkezli bakış açısından bugünün değil yarının yurttaşları olarak görülürler.

Brian Howe

Çağdaş yurttaşlığın çoklu boyutları

Katı hukuksal anlamıyla bakıldığında yurttaş, yasaların insanların medeni ve siyasal haklarını koruduğu, insanların ise devlete karşı ödevlerini yerine getirdikleri bir devlette yaşayan kişidir. Ödevler ise ülkedeki yasalara uymak, ortak harcamalara katkıda bulunmak ve saldırıya uğradığında ülkeyi savunmaktır. Yurttaşlık, bir ulusa mensup olmaktan veya etnik kimlikten farklıdır; bu bağlamda bu ikisi kültürel ve dilsel temelde bir gruplaşmayla özdeştir. Avrupa devletlerinin çoğu farklı ulusları barındırır. Ayrıca, aynı ulusa mensup halklar birbirine komşu devletlerde de yaşayabilir. Devlet **siyasal** ve **jeopolitik** bir varlık iken ulus **kültürel** ve/veya **etnik** bir varlıktır. Yurttaşlık devletle ilgili bir konudur ve mensup olunan ulusa bağımlı değildir.

Günümüzde 'yurttaşlık' halkla devlet arasındaki basit hukuksal ilişkinin ötesine geçmektedir. Bugün yurttaşlık dendiğinde medeni ve siyasal haklar ve ödevlere atıfta bulunan hukuksal boyutun ötesinde, psikolojik ve toplumsal boyut da gündemdedir. Yurttaş olmak bir kişinin kimliğinin parçasıdır. İçinde bulunduğunuz topluluk sizin için önemlidir, çünkü onun bir parçasısınız ve başkalarının da ona özen göstermesini, sizinle birlikte bu topluluğun iyiliği için çalışmasını beklersiniz.

Bu geniş anlamıyla yurttaşlık salt bir sosyalleşme sürecinden ibaret değildir. Kimlik, aidiyet, dahil olma, katılım ve toplumsal adanmışlık duyguları da yurttaşlık kapsamındadır. Topluluğun bir parçası olarak yurttaş onu etkileyebilir, gelişimine katılabilir ve refahına katkıda bulunabilir. Dolayısıyla yurttaş hem hakların ve ödevlerin 'alıcısı', hem de kendini ait hissettiği gruba katılan bir 'aktördür.' Yurttaşlar bu anlamda insanlık onuru bakımından eşittir.

SORU: Seçimlerde oy vermenin dışında, sıradan yurttaşlar için başka hangi müdahale veya katılım biçimleri mümkündür? Yurttaşlar katılım için nasıl özendirilebilir?

Yurttaşlıkla ilgili tarihsel ve güncel anlayışlar

Yurttaşlık fikrinin tarih boyunca gelişimi kavramın bu çoklu yönlerinin açıklanmasına yardımcı olmaktadır.

Yurttaşlık kavramının ilk ortaya çıkışını eski Yunan kent-devletlerinde görüyoruz. Burada ‘yurttaşlar’ devlet işlerine katılma hakkına hukuken sahip olan kişilerdir. Ancak, bu dönemde nüfusun küçük bir bölümü bu anlamda yurttaşlardan oluşmaktaydı: köleler ve kadınlar tebaa durumdaydılar; yabancılar ise tümünden dışlanmışlardı. Yurttaş olma ayrıcalığına sahip özgür erkekler için ‘iyi’ bir yurttaş olmak önemli bir değerdi. Bu gelenek sonucunda yurttaşlığın yurttaşlar üzerine yüklediği görevler ön plana çıktı.

Yurttaşlığın ulusal kimlikle ilişkilendirilmesi, 19. yüzyılda, ulus devletler tüm Avrupa’da ortaya çıktığı zaman gündeme geldi. Böylece hukuksal bir statü olarak ‘yurttaşlık’, aynı bölgede çeşitli etnik gruplar yaşıyor olsa bile genellikle bir ulus devletle ilişkilendirildi. Yurttaşlıkla yurtseverlik arasındaki bağlantı da gene bu dönemde güçlendi.

Liberal yurttaşlık anlayışı Fransız Devrimi ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bu yurttaşlık anlayışı tüm yurttaşların sahip oldukları hakları vurguluyor, bir ulusa/ırka değil anayasaya bağlılığı öngörüyordu. Halkın daha geniş kesimleri oy hakkına sahip olduğunda adalet ve siyasal haklar da giderek daha çok sayıda insan için gerçeklik kazandı.

20. yüzyılda, ‘**sosyal yurttaşlık**’ anlayışını destekleyenler daha da ileri giderek yurttaşların devletten medeni ve siyasal haklar talep edebileceklerini ileri sürdüler. Geçtiğimiz yüzyılda refah devleti anlayışının yaygınlaşması, yurttaşların haklarının geçim ve çalışma koşullarını da kapsamaya gerektiğini savunan düşünürlere çok şey borçludur.

Günümüzde yurttaşlık birbiriyle ilişkili ve birbirini tamamlayan pek çok anlama gelmektedir. ‘**Aktif yurttaşlık**’ kişinin ekonomik katılım, kamu hizmeti, gönüllü çalışma ve toplumun diğer üyelerinin yararına başka işler aracılığıyla içinde yaşanılan topluluğun daha iyiye gitmesi için çaba göstermesi anlamına gelir.

‘**Avrupa yurttaşlığı**’ ise farklı biçimlerde anlaşılmaktadır. Avrupa Birliği Maastricht Anlaşması, Avrupa Birliği (AB) üyesi devletlerin yurttaşlarının, kendi devletlerinin yanı sıra giderek artan biçimde bir bütün olarak Birlikten gelen hakları ve Birliğe karşı ödevleri olduğu anlayışını getirmiştir. AB yurttaşlarına tanınan bu haklar arasında seyahat özgürlüğü, AB üyesi bir ülkenin topraklarında ikamet etme ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aday olabilmek hakları yer almaktadır. Bununla birlikte, bugün ortada örneğin bir ‘Yunan toplumu’, ‘Çek toplumu’ olduğu gibi bir ‘Avrupa toplumu’ olduğu söylenemez. Bugün Avrupa yurttaşlığı elle tutulabilir gerçeklikle uzaktaki bir ideal arasında bir yerde durmaktadır. “İdeal Avrupa yurttaşlığı anlayışı, Demokrasi, İnsan Hakları ve Sosyal Adalet değerlerini temel almalıdır.”¹ Avrupa yurttaşlığı çoklu değerler sistemine önemli bir aidiyet duygusu sağlamaktadır: İnsan hakları, ülke, ırk, yerel toplum, aile, ideolojik grup vb. Avrupa yurttaşlığındaki bu çoklu ve dinamik aidiyetler sistemi herhangi bir ulusal kimlikle karşıtlık içinde olmayıp kapsayıcıdır ve yerel ölçekte işlemektedir.

‘**Küresel yurttaşlık**’, herkesin bu gezegende bir yurttaş olması fikrinden hareketle geliştirilmiş yeni bir kavramdır. Ancak, hukuksal açıdan bakıldığında ortada küresel yurttaş diye bir şey yoktur. “Küresel yurttaşlık, adaletsizlik ve eşitsizlikleri giderme gereksinimi, bu gereksinimi karşılamak için çaba gösterme isteği ve yeteneği ile ilgili bir anlayıştır. Yeryüzünün değerli ve kendine özgü bir varlık olarak

sahiplenilmesi ve bizden sonra gelenlerin geleceğinin güvence altına alınmasıyla ilgilidir. Küresel yurttaşlık kavramı diğer tüm yurttaşlık anlayışlarıyla uyumludur, bir düşünme biçimi olmasının yanı sıra farklılık yaratma kararlılığının göstergesidir.²

‘Yurttaş’ veya ‘yurttaşlık’ terimleri birçok yoruma açık olduğundan ve ulus devlet de çok kültürlü bir Avrupa için mutlaka ilintili bir kavram sayılamayacağından Avrupa Konseyi ‘yurttaş’ terimini ‘bir toplumda başkalarıyla var olan kişi’ anlamında kullanmaktadır. Bir bireyin yaşamakta olduğu yerel, bölgesel ve uluslararası ortamı en iyi betimleyen de ‘ulus devlet’ yerine ‘toplum’ sözcüğüdür.

SORU: *Yurttaşlık konusunda sizin kişisel anlayışınız ne? Giderek hareketlenen ve çok kültürlü hale gelen bir dünyada yurttaşlığın ölçütleri neler olmalı? Sizin toplumunuzda kimlere vatandaşlık hakları tanınmamalı?*

Günümüzde insanların çoğunun yurttaşlık anlayışı, farklı oranlarda olmak üzere tüm bu kavramlardan öğeler içerir. Kimileri yurttaşlığın ‘ödevler’ ögesini öne çıkarırken diğerleri ‘haklara’ daha fazla önem verebilir. Kimileri için yurtseverlik temel önemdedir ve tek bir devletle ilişkilidir; başkaları ise yurttaşlığa daha geniş bir anlam verir.

Yurttaş olarak çocuklar

Birçok ülkede yasalar bir zamanlar çocukları ana babalarının ‘malı’ sayardı. Çocukları üzerindeki her tür hakkı -yaşam ve ölüm dahil- babaya tanıyan *patria potestas* artık çok gerilerde kalmış olmasına karşın bu geleneksel gücün kimi kalıntıları bugün kimi ülkelerde halen sürmektedir. Geleneksel anlayışa göre çocuklar toplumda “yurttaş olmayanlar” veya “yurttaşlık öncesinde” olanlardır. Çocuk Haklarına dair Sözleşme ana babanın çocuk üzerindeki vesayet, eğitim ve temsil haklarını tanıırken (Maddeler 5 ve 18) aynı zamanda çocuğun yararına olmak üzere ana baba haklarını sınırlandıran çocuğun öncelikli yararı ilkesini getirmektedir (Madde 3).

Kanadalı bir çocuk hakları savunucusu olan Brian Howe’a göre çocuklar doğuştan veya doğal olarak hukuksal anlamda yurttaş olmalarına karşın ne böyle tanınmakta ne de kendilerine böyle davranılmaktadır. “Çocuklar ya yurttaşlar olarak büsbütün unutulmakta ya da yetişkin merkezli bakış açısından bugünün değil yarının yurttaşları olarak görülmektedirler.”³ Howe bu tutumun iki nedenine işaret etmektedir: çocukların ekonomik bağımlılıkları ve psikolojik olarak olgunlaşmamış olmaları. Howe örneğin evde kalmak zorunda olan ana babalar, emekliler, üniversite öğrencileri veya engelli yetişkinler gibi ekonomik olarak bağımlı diğer gruplardan yurttaşlıklarının esirgenmediğine işaret etmektedir. Vardığı sonuç ise şudur: “Yurttaşlık ekonomik bağımsızlıkla değil dahil edilmeyeyle ilgili olduğundan”, çocukların da yurttaşlık hakları vardır.

SORU: *Çocuklar gerçekten yurttaş mıdır, yoksa ‘ön yurttaş’ veya ‘yurttaş adayı’ mı?*

Çocuklar yetişkinlerin sahip oldukları bilişsel gelişim, olgunluk ve kendini kontrole tam olarak sahip değildir. Bununla birlikte gelişim sürüp giden, yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve çocukların bilişsel gelişimi de kendilerine saygı gösterildiğinde, yurttaş olarak kendilerine özerklik ve katılım hakkı tanındığında hızlanır.

Ulusal yasal düzenlemelere ve İHEB’ye göre çocukların yetişkinlerinkine benzer hakları ve sorumlulukları vardır. Ama onların yurttaşlığı ayrııştırılmıştır: ÇHS çocukların kendilerine özel *korunma* (istismardan, ihmalden, ekonomik ve cinsel sömürden korunma), temel ihtiyaçlarının (sağlık, sosyal güvenlik, kaliteli bir yaşam standardı; ad, kimlik ve ülke aidiyeti hakları) *karşılanması* ve kendilerini etkileyen tüm kararlara *katılma* ihtiyaçlarını tanıır. Bu haklardan çocuğun **gelişim halindeki yetenekleri** doğrultusunda yararlanılması gerekir; bir yurttaş olarak çocuğun sorumluluklarının da gene bu doğrul-

tuda yerine getirilmesi beklenir. Yetişkinler gibi çocuklar da başkalarının haklarına saygılı olmalı ve yasalara uymalıdır. Bununla birlikte çocukların sorumluluk düzeyleri ve yasalar önünde hesap verebilirliği yaşa göre ayrıştırılmıştır. Bu ilkenin katılım hakkı bağlamında uygulanması için ilerde 7. konu olarak yer alan Katılıma bakınız.

SORU: *Çocuklar için hangi biçimlerdeki yurttaş katılımı mümkün ve uygundur?*

Yurttaşlık meselesine dair güçlükler

Günümüz Avrupa'sında geleneksel yurttaşlık modelini zorlayan çeşitli sosyal olgular gündemdedir. Kimi yerlerde etnik ayrılıklar ve güçlenen milliyetçilik yeni yurttaşlık biçimlerinin oluşmasını engellemektedir. Dahası, göçlerin günümüzde daha ileri boyutlara ulaşması da yerleşik yurttaşlık anlayışlarını sorgulamaktadır. Daha önceleri bastırılmış kolektif kimliklerin kimi etnik azınlıklar tarafından yeni biçimlerde canlandırılması, artan kişisel özerklik talepleri ve yeni eşitlikçilik biçimleri yurttaşlığın kavranmasını güçleştirmektedir. İnsanlar arasında toplumsal bütünlük ve dayanışmanın zayıflaması ve geleneksel siyasal kuramlara duyulan güvenin azalması üzerinde sürekli durulması gereken ve demokratik yurttaşlık eğitiminin önemine işaret eden bir olgudur.

Demokratik yurttaşlık için eğitim

Demokratik yurttaşlık için eğitim, çocukların ve gençlerin yaşadıkları toplumun refahına katkıda bulunabilecek ve buna hazır aktif ve sorumlu yurttaşlar haline gelmelerini hedefleyen bir eğitim sürecine işaret eder. Demokratik yurttaşlık için eğitimin üç hedefi şunlardır: 1) siyasal okuryazarlık sağlanması: siyasal ve kamusal kurumlar ve toplumsal sorunlar hakkında bilgi; 2) eleştirel düşünme, işbirliği ve aktif dinleme gibi becerilerin geliştirilmesi; ve 3) toplum yaşamına aktif katılımın gerektirdiği değerlerin ve tutumların yaygınlaştırılması. Bu karmaşık yaklaşım demokratik yurttaşlık için eğitimi geleneksel yurttaşlık eğitiminden farklı kılar; çünkü geleneksel yurttaşlık eğitimi ağırlıklı olarak bilgi verir, sadakat ve sorumluluklara odaklanır.

Avrupa Konseyi 1997 yılından bu yana Demokratik Yurttaşlık için Eğitim projesi yürütmektedir. Proje konuya ilişkin analizler yapmakta, politika kılavuzları geliştirmekte, öğretim malzemeleri ve örnek uygulamalar derlemektedir. 2002 yılında Konseyin Bakanlar Komitesi bir tavsiye kararı almıştır. Bu kararda hükümetlere demokratik yurttaşlık için eğitimi eğitimde reform politikalarında öncelikli bir hedef olarak belirlemeleri çağrısında bulunmaktadır.⁴

Bugün çocukların kendi eğitim süreçlerine katılımları için fırsatlar yaratarak çocuk katılımını artırmaya özel özen gösterilmektedir. Avrupa Konseyi çocuk haklarını güvenceye almak ve çocukları şiddetten korumak üzere 2006-2008 dönemini kapsayan "Çocuklar için ve Çocuklarla Birlikte bir Avrupa İnşa Etmek" programını başlatmıştır.

Çocukları aktif yurttaşlık için eğitmenin en iyi yolu onlara kendi ortamlarında aktif katılımı yaşayabilecekleri pratik olanaklar sunmaktır. Çocuklar, evlerinde, üye oldukları kulüplerde ve yerel örgütlerde haklarını ve sorumluluklarını öğrenebilirler, verilen kararlara katkıda bulunma yeteneklerini sergileyebilirler. Bu rollerinde aynı zamanda çoklu aidiyeti, yurttaşlığın karmaşık ve dinamik doğasını yaşayıp bu konuda deneyim kazanabilirler.

İlgili insan hakları belge ve mekanizmaları

Avrupa Konseyi

Demokratik yurttaşlık için eğitim konusunda Bakanlar Komitesi'nin Rec (2002)12 sayılı tavsiye kararında şöyle denmektedir: "Demokratik yurttaşlık için eğitim Avrupa Konseyi'nin özgür, hoşgörülü ve adil bir toplum yaratma şeklindeki birincil görevi açısından temel önem taşımaktadır." Avrupa Konseyi Avrupa'nın zengin kültürel çeşitliliğini, insan haklarına, hukukun üstünlüğüne ve demokrasiye ilişkin ortak anlayış temelinde değerli bir varlık olarak görmektedir. Konsey, yurttaşlığı en geniş içeriğiyle kavramaktadır. "Yurttaş, 'bir toplumda başkalarıyla birlikte var olan kişi' şeklinde tanımlanabilir (...) ancak, Ulus Devlet artık yetkinin tek odak noktası olmadığından bu kavramın daha bütüncül bir tanımını geliştirmek gerekmektedir." Yurttaşlık "haklar ve görevlerle ilişkilidir; ama ilişkili olduklarının arasında eşitlik, çeşitlilik ve sosyal adalet fikirleri de vardır. (...) Bu kapsama ayrıca bir kişinin gerçekleştiren topluluk (yerel, ulusal ve uluslararası) yaşamı üzerinde etkili olan bir dizi eylem de girmelidir."⁵

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin çeşitli maddeleri etkin bir yurttaşlık için gerekli hakları güvence altına almaktadır: Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakları (Madde 5), düşünce, vicdan ve din özgürlüğü (Madde 9), ifade özgürlüğü (Madde 10), barışçıl örgütlenme ve toplantı özgürlüğü (Madde 11) ve eğitim hakkı (1. Protokol, Madde 2) gibi. Avrupa Kültür Sözleşmesi 1. Maddesinde üye bir devletin "Avrupa'nın kültürel mirasındaki milli katkısını garanti altına almak ve bunun geliştirilmesini teşvik etmek için kendisine has tedbirleri almalıdır." demektedir.

Birleşmiş Milletler

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi aslında 'yurttaş' veya 'yurttaşlık' sözcüklerini kullanmamakta, bunun yerine bir kişinin mensup olduğu ulusa atıfta bulunmaktadır. 15. maddede "her ferdin bir uyruklu" hakkının bulunduğu ve bu hakkın keyfi biçimde geri alınamayacağı söylenmektedir. Ayrıca, ülke uyrukluğunun değiştirilebileceği de belirtilmektedir.

Evrensel Bildirge 29.1 maddesi ayrıca yurttaşlık hakkının sorumlulukları da içerdiğini kabul etmekte, yurttaşlığın yalnızca hukuksal bir statü olmayıp psikolojik ve toplumsal bir değeri de olduğunu vurgulamaktadır:

"Her şahsın, şahsiyetinin serbest ve tam gelişmesi ancak bir topluluk içinde mümkündür ve şahsın bu topluluğa karşı görevleri vardır."

Çocuk Haklarına dair Sözleşme de uyrukluğu ele almakta, 7. maddede çocuğun bu hakkını güvence altına alıp devletsiz kalmaya karşı korunma öngörmektedir. Sözleşme Madde 8'de bir ülke uyruğunda olmanın kimlik açısından taşıdığı önem kabul edilmekte ve hükümetlere "tabiyeti dahil çocuğun kendi kimliğini koruma hakkına saygı göstermeleri" çağrısında bulunmaktadır.

Çocuk Sözleşmesi'ndeki yurttaşlık anlayışı dar anlamda hukuk sınırlarının ötesine geçmektedir. Sözleşme, Avrupa Sözleşmesi ve diğer iki sözleşme dahil daha önceki insan hakları belgelerinde yetişkinlere tanınan hakların pek çoğunu içermektedir. Bununla birlikte Çocuk Sözleşmesi yurttaşlığın temel bir ögesi olarak yalnızca yetişkinlerin değil çocukların da toplum yaşamının tüm yönlerine katılma hakkı olduğunu vurgulamaktadır:

- Madde 9: çocuğun velayeti veya vesayetiyle ilgili işlemlere katılmak
- Madde 12: 'çocuğu etkileyen tüm meselelerde' karar süreçlerine katılmak
- Madde 13: görüş bildirme, bilgi alma ve aktarma
- Madde 14: düşünce, din ve vicdanla ilgili konularda görüş sahibi olma
- Madde 15: başkalarıyla birlikte örgütlenme
- Madde 23: engelli çocuğun "toplumsal yaşama etkin biçimde katılmaları" hakkı
- Madde 30: azınlıklara veya yerli halklara mensup çocukların en geniş anlamda toplumun

yanı sıra kendi toplumlarına katılma hakkı

- Madde 31: kültürel ve sanatsal yaşama eksiksiz katılma.

Ayrıca bakınız 10. konu *Katılım*.

Yararlı kaynaklar

- *Council of Europe Actions to Promote Children's Rights to Protection from All Forms of Violence*: UNICEF, Innocenti Araştırma Merkezi, Floransa, 2005.
- Children's and Young People's Preparation Seminar of the Launching Conference 'Building a Europe with and for Children', Final report: Avrupa Konseyi, 2006.
- Declaration and Programme on Education for Democratic Citizenship, Based on the Rights and Responsibilities of Citizens, Committee of Ministers: Avrupa Konseyi, 1999.
- Gittins, Chris, Violence reduction in Schools – How to make a difference: Avrupa Konseyi, 2006.
- Gollob, Rolf ve Krapf, Peter, Exploring Children's Rights: Lesson sequences for primary schools, DGIV/EDU/CIT (2006) 17: Avrupa Konseyi, 2006. www.unicef-irc.org/publications
- Howe, Brian, 'Citizenship Education for Child Citizens', Canadian and International Education Journal, C. 34, no.1, 2005, s. 42-49.
- O'Shea, Karen, Developing a shared understanding, a glossary of terms for education for democratic citizenship, DGIV/EDU/CIT (2003) 29: Strazburg, Avrupa Konseyi, 2003: www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Pdf/Documents/2003_29_GlossaryEDC.PDF
- Ramberg, Ingrid, Citizenship Matters: the participation of young women and minorities in Euro-Med youth projects, Seminar report: Avrupa Konseyi Yayını, 2005.
- Torney-Purta, Judith vd., Citizenship and Education in Twenty-Eight Countries: Civic knowledge and engagement at age fourteen: International Association for the Evaluation of Educational Achievement, Amsterdam, 2001.
- *Under Construction: Citizenship, Youth and Europe*, T-Kit on European Citizenship: avrupa Konseyi, 2003.
- Violence against Children in Europe, A preliminary review of research: UNICEF, Innocenti Araştırma Merkezi, Floransa, 2005.

Yararlı İnternet Sayfaları

- Droits Partagés: des droits de l'homme aux droits de l'enfant:www.droitspartages.org
- Oxfam Cool planet for teachers on global citizenship: www.oxfam.org.uk
- Programme 'Building a Europe for and with Children':www.coe.int/children
- UNICEF, Innocenti Araştırma Merkezi: www.unicef-irc.org/publications/
- Yurttaşlık Vakfı:www.citizenshipfoundation.org.uk

Referanslar

- 1 *Under construction*, Citizenship, Youth and Europe, T-kit No 7. Avrupa Konseyi, 2003. s. 34.2
- 2 Global Citizenship, Cool Planet for Teachers: www.oxfam.org.uk/coolplanet/teachers/globciti/index.htm
- 3 Howe, Brian, *Citizenship Education for Child Citizens*, Canadian and International Education Journal, C. 34, no.1, 2005, s. 44.
- 4 Bakanlar Komite'sinin üye devletlere demokratik yurttaşlık eğitimi ilgili REC (2002) 12 sayılı tavsiyesi.
- 5 O'Shea, Karen, *Development of a shared understanding: A glossary of terms for education for democratic citizenship*: Avrupa Konseyi, GDIV/EDU/CIT (2003)29, s.8.

VI. EKLER

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (Çocuk Dostu Versiyonu)

Madde 1, Eşitlik hakkı:

Özgür ve eşit haklara sahip bir insan olarak doğdun. Düşünebilecek ve neyin doğru neyin yanlış olduğunu söyleyebilecek durumdasın. Başkalarına dostça davranmalısın.

Madde 2, Ayrımcılığa uğramama özgürlüğü:

İrk, derinin rengi, cinsiyet, dil, din, görüş, aile kökeni, toplumsal veya ekonomik statü, doğum yeri veya milliyetin ne olursa olsun burada sıralanan bütün insan haklarına sahipsin.

Madde 3, Yaşama, özgürlük ve kişisel güvenlik hakkı:

Yaşama, özgür olma ve kendi güvenliğini isteme hakkın var.

Madde 4, Köle olmama özgürlüğü:

Kimse sana köle gibi davranma hakkı yoktur. Sen de kimseyi köle olarak kullanamazsın.

Madde 5, İşkence ve aşağılayıcı muamele görmeme hakkı:

Kimse sana işkence yapma, zarar verme veya aşağılama hakkı yoktur.

Madde 6, Yasa önünde birey olarak tanınma hakkı:

Yasaya göre her yerde bir birey olarak kabul edilme hakkın var.

Madde 7, Yasa önünde eşitlik hakkı:

Herhangi bir ayrımcılığa uğramaksızın yasa tarafından korunmaya ve eşit muamele görmeye hakkın var.

Madde 8, Ehil yargıçlar tarafından sorunlarının giderilmesi hakkı:

Yasal haklarının ihlal edilmesi durumunda, ehil ve adil yargıçlar tarafından haklarının savunulması hakkındır.

Madde 9, Keyfi tutuklama ve sürgüne gönderilmeme özgürlüğü:

Kimse geçerli nedenleri olmaksızın seni tutuklayamaz, hapse koyamaz, ülkeden çıkmaya zorlayamaz.

Madde 10, Adil ve açık duruşma hakkı:

Herhangi bir suçla suçlandığında adil ve kamuya açık bir duruşmada yargılanmak hakkındır.

Madde 11, Tersi kanıtlanana kadar masum kabul edilme hakkı:

- 1) Adil bir yargılamada suçlu bulunana kadar masum kabul edilirsin.
- 2) İşlendiği an suç sayılmayan bir fiil nedeniyle cezalandırılmazsın.

Madde 12, Özel yaşam, aile, ev ve iletişime müdahale olmaması özgürlüğü:

Bir başkası, adına zarar vermeyi denediği veya evine girmeye yeltendiği, postanı açtığı, seni veya aileni geçerli herhangi bir yasal nedeni olmaksızın rahatsız ettiği zaman korunmaya hakkın vardır.

Madde 13, Özgür seyahat hakkı:

- 1) İstedığın ülkeye girip çıkma hakkın vardır.
- 2) Ülkeni terk edip bir başka ülkeye gitmeye ve istediğin takdirde kendi ülkeneye dönmeye hakkın vardır.

Madde 14, Bir başka ülkede korunma hakkı:

- 1) Biri sana zarar verdiğinde, başka bir ülkeye giderek sığınma istemeye hakkın vardır.
- 2) Ciddi bir suç işlemen durumunda bu hakkı kaybedersin.

Madde 15, Bir vatandaş olma ve bu vatandaşlığı değiştirme hakkı:

- 1) Bir ülkeye ait olma ve vatandaşlığa sahip olmaya hakkın vardır.
- 2) Kimse geçerli bir neden olmaksızın vatandaşlığını senden alamaz. Vatandaşlığını arzu ettiğin gibi değiştirmeye de hakkın vardır.

Madde 16, Evlenme ve aile kurma hakkı:

- 1) Yasal olarak uygun yaştaysan, ırk, ülke veya dinle ilgili herhangi bir kısıtlama olmaksızın evlenebilir

ve bir aile kurabilirsin. Eşlerin her ikisi evlendiklerinde ve boşandıklarında aynı haklara sahiptir.

- 2) Kimse seni evlenmeye zorlayamaz.
- 3) Aile toplumun temel birimidir ve hükümet tarafından korunmalıdır.

Madde 17, Mülkiyet edinme hakkı:

- 1) Mülk edinmeye hakkın vardır.
- 2) Kimse sahip olduğun eşyaları geçerli bir neden olmaksızın senden alamaz.

Madde 18, Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü:

Kendine ait düşüncelerin olmasına ve herhangi bir dine inanmaya hakkın vardır. Dinini ve inançlarını uygulamakta ve değiştirmekte özgürsün.

Madde 19, Görüş ve bilgi edinme, bilgiyi paylaşma ve ifade özgürlüğü:

Kendi görüşlerini savunma ve ifade etmeye hakkın vardır. Görüşlerini farklı ülkelerden insanlar da dahil olmak üzere herhangi bir yolla başkalarıyla paylaşabilirsin.

Madde 20, Barışçıl örgütlenme ve toplanma hakkı:

- 1) Başkalarıyla barışçıl biçimde bir araya gelmeye hakkın vardır.
- 2) Kimse seni bir gruba ait olmaya zorlayamaz.

Madde 21, Yönetime ve seçimlere katılma hakkı:

- 1) Bir görev üstlenerek veya seni temsil edecek birini seçerek hükümet yönetimine katılmaya hakkın vardır.
- 2) Ülkeneye hizmet etmeye hakkın vardır.
- 3) Hükümetler düzenli olarak adil ve gizli oylama yoluyla seçilmelidir.

Madde 22, Sosyal güvenlik hakkı:

İçinde yaşadığın toplum, sana onur ve gelişme açısından gerekli hakları ve sosyal güvenliğini sağlamalıdır.

Madde 23, Arzu edilebilir bir işte çalışma ve sendikalaşma hakkı:

- 1) Çalışmaya, işini seçmeye ve iyi koşullarda çalışmaya hakkın vardır.
- 2) Aynı işi yapan insanlar aynı ücreti almalıdır.
- 3) Yaşamana ve aileni geçindirmene yetecek bir ücret alabilmelisin.
- 4) Çalışan herkesin, haklarını savunmak amacıyla sendikaya girme hakkı vardır.

Madde 24, Dinlenme ve serbest zaman hakkı:

Dinlenmeye ve serbest zamanın olmasına hakkın vardır. İşgünün çok uzun olamaz. Düzenli ve ücretli tatil yapabilmelisin.

Madde 25, Uygun yaşam standartları hakkı:

- 1) Senin ve ailenin sağlıklı, rahat bir yaşam sürmek için gereksindiğiniz maddelere, gıdaya, giyime, sağlık ve barınma ve diğer toplumsal hizmetlere hakkınız vardır. Çalışmıyor veya çalışmıyorsan, yardım görmeye hakkın vardır.
- 2) Anne ve çocuklar özel bakım ve yardım görmelidir.

Madde 26, Eğitim hakkı:

- 1) Okula gitmeye hakkın vardır. İlköğretim ücretsiz ve zorunlu olmalıdır. Meslek öğrenme olanağın olmalı ve yapabildiğin ölçüde okumaya devam edebilmelisin.
- 2) Okulda bütün yeteneklerini geliştirebilmeli, başkalarına ırkı, dini veya milliyeti ne olursa olsun saygı duymayı öğrenmelisin.
- 3) Anne babanın alacağın eğitimde söz hakkı olmalıdır.

Madde 27, Toplumun kültürel yaşamına katılım hakkı:

- 1) Toplumunun geleneklerini ve bilgilerini paylaşmaya, sanatlarından zevk almaya, bilimsel gelişmeden yararlanmaya hakkın vardır.
- 2) Bir sanatçı, yazar veya bilim insanı isen, eserin korunmalı ve sen de bundan yararlanmalısın.

Madde 28, Bir toplumsal düzen hakkı:

Senin ve tüm insanların hak ve özgürlüklere sahip olacakları bir dünyaya hakkın vardır.

Madde 29, Topluluğa karşı sorumluluklar:

- 1) Kişiliğin toplum içinde bütünüyle gelişebilir. Senin de bu topluma karşı sorumlulukların vardır.
- 2) Yasalar insan haklarını güvence altına almalı, herkesin başkalarına saygı göstermesini ve başkalarından saygı görmesini temin etmelidir.
- 3) Bu hak ve özgürlükler Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerini desteklemelidir.

Madde 30, İnsan haklarına müdahale edilememesi özgürlüğü:

Dünyada hiç kimse, hiçbir grup veya hükümet bu haklara zarar vermek için girişimde bulunamaz.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 10 Aralık 1948 tarihinde, tam metni sonraki sayfalarda yer alan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni kabul ve ilan etmiştir. Bu tarihsel olay üzerine Genel Kurul tüm üye ülkelere Bildirge'nin metnini yaymaları, "ülkelerin veya bölgelerin siyasal durumu temelinde herhangi bir ayırım gözetmeksizin en başta okullarda ve diğer eğitim kurumlarında dağıtılmasını, okunmasını, gösterilmesini ve üzerinde durulmasını sağlamaları" çağrısında bulunmuştur.

ÖNSÖZ

İnsanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan haysiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun, hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli olmasına, İnsan haklarının tanınmaması ve hor görülmesinin insanlık vicdanını isyana sevkeden vahşiliklere sebep olmuş bulunmasına, dehşetten ve yoksulluktan kurtulmuş insanların, içinde söz ve inanma hürriyetlerine sahip olacakları bir dünyanın kurulması en yüksek amaçları olarak ilan edilmiş bulunmasına,

İnsanın zulüm ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunmasının esaslı bir zaruret olmasına,

Uluslar arasında dostça ilişkiler geliştirilmesini teşvik etmenin esaslı bir zaruret olmasına,

Birleşmiş Milletler halklarının, Antlaşmada, insanın ana haklarına, insan şahsının haysiyet ve değerine, erkek ve kadınların eşitliğine olan imanlarını bir kere daha ilan etmiş olmalarına ve sosyal ilerlemeyi kolaylaştırmaya, daha geniş bir hürriyet içerisinde daha iyi hayat şartları kurmaya karar verdiklerini beyan etmiş bulunmalarına,

Üye devletlerin, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile işbirliği ederek insan haklarına ve ana hürriyetlerine bütün dünyada gerçekten saygı gösterilmesinin teminini taahhüt etmiş olmalarına,

Bu haklar ve hürriyetlerin herkesçe aynı şekilde anlaşılmasının yukarıdaki taahhüdün yerine getirilmesi için son derece önemli bulunmasına göre,

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, İnsanlık topluluğunun bütün fertleriyle uzuvlarının bu beyannameyi daima gözönünde tutarak öğretim ve eğitim yoluyla bu haklar ve hürriyetlere saygıyı geliştirmeye, gittikçe artan milli ve milletlerarası tedbirlerle gerek bizzat üye devletler ahalisi gerekse bu devletlerin idaresi altındaki ülkeler ahalisi arasında bu hakların dünyaca fiilen tanınmasını ve tatbik edilmesini sağlamaya gayret etmeleri amacıyla bütün halklar ve milletler için ulaşılabilecek ortak ideal olarak işbu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini ilan eder.

Madde 1

Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.

Madde 2

Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu Beyannamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir. Bundan başka, bağımsız memleket uyruğu olsun, vesayet altında bulunan, gayri muhtar veya sair bir egemenlik kayıtlamasına tabi ülke uyruğu olsun, bir şahıs hakkında, uyruğu bulunduğu memleket veya ülkenin siyasi, hukuki veya milletlerarası statüsü bakımından hiçbir ayrılık gözetilmeyecektir.

Madde 3

Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır.

Madde 4

Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz; kölelik ve köle ticareti her türlü şekliyle yasaktır.

Madde 5

Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tabi tutulamaz.

Madde 6

Herkes her nerede olursa olsun hukuk kişiliğinin tanınması hakkını haizdir.

Madde 7

Kanun önünde herkes eşittir ve farksız olarak kanunun eşit korumasından istifade hakkını haizdir. Herkesin işbu Beyannameye aykırı her türlü ayırdedici muameleye karşı ve böyle bir ayırdedici muamele için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 8

Her şahsın kendine anayasa veya kanun ile tanınan ana haklara aykırı muamelelere karşı fiilli netice verecek şekilde milli mahkemelere müracaat hakkı vardır.

Madde 9

Hiç kimse keyfi olarak tutuklanamaz, alıkonulamaz veya sürülemez.

Madde 10

Herkes, haklarının, vecibelerinin veya kendisine karşı cezai mahiyette herhangi bir isnadın tespitinde, tam bir eşitlikle,

davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil bir şekilde ve açık olarak görülmesi hakkına sahiptir.

Madde 11

- (1) Bir suç işlemekten sanık herkes, savunması için kendisine gerekli bütün tertibatın sağlanmış bulunduğu açık bir yargılama ile kanunen suçlu olduğu tespit edilmedikçe masum sayılır.
- (2) Hiç kimse işlendikleri sırada milli veya milletlerarası hukuka göre suç teşkil etmeyen fiillerden veya ihmallerden ötürü mahkûm edilemez. Bunun gibi, suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha şiddetli bir ceza verilemez.

Madde 12

Hiç kimse özel hayatı, ailesi, meskeni veya yazışması hususlarında keyfi karışmalara, şeref ve şöhretine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanun ile korunmaya hakkı vardır.

Madde 13

Herkes herhangi bir devletin sınırları dahilinde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkını haizdir.

Herkes, kendi memleketi de dahil, herhangi bir memleketi terk etmek ve memleketine dönmek hakkını haizdir.

Madde 14

- (1) Herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir.
- (2) Bu hak, gerçekten adi bir cürüme veya Birleşmiş Milletler prensip ve amaçlarına aykırı faaliyetlere müstenit kovuşturmalar halinde ileri sürülemez.

Madde 15

- (1) Her ferdin bir uyruklu hakı vardır.
- (2) Hiç kimse keyfi olarak uyrukluğundan ve uyrukluğunu değiştirmek hakkından mahrum edilemez.

Madde 16

- (1) Evlilik çağına varan her erkek ve kadın, ırk, uyruklu hak veya din bakımından hiçbir kısıtlamaya tabi olmaksızın evlenmek ve aile kurmak hakkını haizdir. Her erkek ve kadın evlenme konusunda, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit hakları haizdir.
- (2) Evlenme akdi ancak müstakbel eşlerin serbest ve tam rızasıyla yapılır.
- (3) Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur, cemiyet ve devlet tarafından korunmak hakkını haizdir.

Madde 17

- (1) Her şahıs tek başına veya başkalarıyla birlikte mal ve mülk sahibi olmak hakkını haizdir.
- (2) Hiç kimse keyfi olarak mal ve mülkünden mahrum edilemez.

Madde 18

Her şahsın, fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyeti, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle izhar etmek hürriyetini içerir.

Madde 19

Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzubahis olmaksızın malumat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir.

Madde 20

- (1) Her şahıs saldırsız toplanma ve dernek kurma ve derneğe katılma serbestisine sahiptir.
- (2) Hiç kimse bir derneğe mensup olmaya zorlanamaz.

Madde 21

- (1) Her şahıs, doğrudan doğruya veya serbestçe seçilmiş temsilciler vasıtasıyla, memleketin kamu işleri yönetimine katılmak hakkını haizdir.
- (2) Her şahıs memleketin kamu hizmetlerine eşitlikle girme hakkını haizdir.
- (3) Halkın iradesi kamu otoritesinin esasıdır; bu irade, gizli şekilde veya serbestliği sağlayacak muadil bir usul ile cereyan edecek, genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak olan devri ve dürüst seçimlerle ifade edilir.

Madde 22

Her şahsın, cemiyetin bir üyesi olmak itibarıyla, sosyal güvenliğe hakkı vardır; haysiyeti için ve şahsiyetinin serbestçe gelişmesi için zaruri olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların milli gayret ve milletlerarası işbirliği yoluyla ve her devletin teşkilatı ve kaynaklarıyla mütenasip olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır.

Madde 23

- (1) Her şahsın çalışmaya, işini serbestçe seçmeye, adil ve elverişli çalışma şartlarına ve işsizlikten korunmaya hakkı vardır.
- (2) Herkesin, hiçbir fark gözetilmeksizin, eşit iş karşılığında eşit ücrete hakkı vardır.
- (3) Çalışan her kimsenin kendisine ve ailesine insanlık haysiyetine uygun bir yaşayış sağlayan ve gerekirse her türlü sosyal koruma vasıtalarıyla da tamamlanan adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.
- (4) Herkesin menfaatlerinin korunması için sendikalar kurmaya ve bunlara katılmaya hakkı vardır.

Madde 24

Her şahsın dinlenmeye, eğlenmeye, bilhassa çalışma müddetinin makul surette sınırlandırılmasına ve muayyen devrelerde ücretli tatillere hakkı vardır.

Madde 25

(1) Her şahsın, gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır.

(2) Ana ve çocuk özel ihtimam ve yardım görmek hakkını haizdir. Bütün çocuklar, evlilik içinde veya dışında doğsunlar, aynı sosyal korunmadan faydalanırlar.

Madde 26

(1) Her şahsın öğrenim hakkı vardır. Öğrenim hiç olmazsa ilk ve temel safhalarında parasızdır. İlk öğretim mecburidir. Teknik ve mesleki öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksek öğretim, liyakatlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır.

(2) Öğretim insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlerine saygının kuvvetlenmesini hedef almalıdır. Öğretim bütün milletler, ırk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu teşvik etmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışın idamesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

(3) Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim türünü seçmek hakkını öncelikle haizdirler.

Madde 27

(1) Herkes, topluluğun kültürel faaliyetine serbestçe katılmak, güzel sanatları tatmak, ilim sahasındaki ilerleyişe iştirak etmek ve bundan faydalanmak hakkını haizdir.

(2) Herkesin yarattığı, her türlü bilim, edebiyat veya sanat eserlerinden mütevellit manevi ve maddi menfaatlerin korunmasına hakkı vardır.

Madde 28

Herkesin, işbu Beynamede derpiş edilen hak ve hürriyetlerin tam tatbikini sağlayacak bir sosyal ve milletlerarası nizam hakkı vardır.

Madde 29

(1) Her şahsın, şahsiyetinin serbest ve tam gelişmesi ancak bir topluluk içinde mümkündür ve şahsın bu topluluğa karşı görevleri vardır.

(2) Herkes, haklarının ve hürriyetlerinin kullanılmasında, sadece, başkalarının haklarının ve hürriyetlerinin gereğince tanınması ve bunlara saygı gösterilmesi amacıyla ve ancak demokratik bir cemiyette ahlâkın, kamu düzeninin ve genel refahın haklı icaplarını yerine getirmek maksadıyla kanunla belirlenmiş sınırlamalara tabi tutulabilir.

(3) Bu hak ve hürriyetler hiçbir veçhile Birleşmiş Milletlerin amaç ve prensiplerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde 30

İşbu Beyannamenin hiçbir hükmü, herhangi bir devlete, zümreye ya da ferde, bu Beynamede ilan olunan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyete girişme ya da eylemde bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Çocuk Dostu Versiyonu)

Kısım I: Haklar ve Özgürlükler

Madde 1, İnsan haklarına saygı gösterme zorunluluğu:

Bu sözleşmeyi benimseyen bir ülkede yaşıyorsanız, vatandaş olup olmamanızdan bağımsız olarak bu temel medeni ve siyasal haklara sahip olursunuz.

Madde 2, Yaşam hakkı:

Yaşam hakkına sahipsiniz ve bu hak yasanın koruması altındadır.¹

Madde 3,

İşkence görmeme özgürlüğü: Kimseye işkence yapılamaz, acı çektilerilemez, kimse aşağılanamaz.

Madde 4, Kölelik ve zorunlu çalıştırmaya maruz kalmama hakkı:

Kimsenin sana köle gibi davranma hakkı yoktur. Sen de kimseyi kölen olarak kullanamazsın. Kimse seni zorla çalıştıramaz.

Madde 5, Özgürlük ve güvenlik hakkı:

Özgürlük ve güvenlik hakkındır. Kimse yasal yollar hariç bu hakları alamaz. Tutuklanma durumunda da neden tutuklandığını anlamak, en kısa sürede yargılanmak ve tutukluluğa itiraz gibi birçok hakkın vardır.

Madde 6, Adil yargılanma hakkı:

Herhangi bir suçla suçlandığında adil ve kamuya açık bir duruşmada yargılanmak hakkındır.

Madde 7, Hukuksuz cezalandırma olmaması:

İşlendiği an suç sayılmayan bir fiil nedeniyle cezalandırılmazsın.

Madde 8, Özel ve aile yaşantısına ve iletişime saygı hakkı:

Bir başkası adına zarar vermeyi denediği veya evine girmeye yeltendiği, mektuplarını açtığı, seni veya aileni

herhangi bir geçerli yasal nedeni olmaksızın rahatsız ettiği zaman korunmaya hakkın vardır.

Madde 9, Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü:

Kendine ait düşüncelerin olmasına ve herhangi bir dine inanmaya hakkın vardır. Dinini ve inançlarını uygulamakta ve değiştirmekte özgürsün.

Madde 10, İfade özgürlüğü:

İstedikğin gibi düşünme ve beğendiğini sorumluluk içinde söyleme hakkın vardır. Görüş ve fikirlerini gazete, dergi, radyo, televizyon ve internet dahil herhangi bir yoldan başkalarıyla paylaşabilmelisin.

Madde 11, Örgütlenme ve bir araya gelme özgürlüğü:

Sendika kurmak veya sendikaya üye olmak dahil, başkalarıyla barışçıl biçimde bir araya gelmeye hakkın vardır.

Madde 12, Evlenme hakkı:

Yasal olarak uygun yaşa geldiğinde evlenme ve aile kurma hakkın vardır.

Madde 13, Etkin çare hakkı:

Haklarının bir başkası veya hükümet tarafından ihlal edilmesi durumunda, haklarının korunması için mahkeme ve başka kamu kurumlarından yardım talebinde bulunma hakkın vardır.

Madde 14, Ayrımcılığa uğramama özgürlüğü:

İrk, derinin rengi, cinsiyet, dil, din, görüş, aile kökeni, toplumsal veya ekonomik statü, doğum yeri veya milliyetin ne olursa olsun bu Sözleşmede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahipsin.

Madde 15, Acil durumlarda yasalar değiştirilebilir:

Savaş zamanında hükümet bu hak ve özgürlükleri destekleme görevini askıya alabilir. Bu durum yaşama hakkını düzenleyen 2. maddeyi kapsamaz.

¹ Avrupa'da idam cezasını yürürlükten kaldıran 2 protokol sözleşmeye eklenmiştir.

Madde 16, Yabancıların siyasal etkinliğinin kısıtlanması:

Hükümet söz konusu ülkenin vatandaşı olmama nedeniyle bireylerin siyasal etkinliğine kısıtlama getiremez.

Madde 17, Hak ihlalinin yasaklanması:

Dünyada hiç kimse, hiçbir grup veya hükümet bu hakları tahrip edecek bir davranış gösteremez.

Madde 18, Hakların kısıtlı kullanımının sınırlandırılması:

Haklar ve Özgürlükler yalnızca bu sözleşmede belirtilen yollardan sınırlandırılabilir.

Kısım II: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Madde 19 - 51, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, yetki ve etkinlikleri:

Sözleşme bireyler ve hükümetlerin açtığı davalara bakmak üzere bir Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi oluşturmuştur. Yargıçlar bütünüyle bağımsız olup Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi tarafından seçilir.

Kısım III: Muhtelif hükümler

Madde 52 - 59, Bu sözleşmedeki hakların uygulanması:

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi hükümetlerin işbu sözleşmeye ne ölçüde saygı gösterdiklerini ve insan haklarını geliştirmek ve korumak doğrultusundaki yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini gözlemler.

İnsan Hakları hakkında Avrupa Sözleşmesi Protokolleri

AİHM 1950'de kabul edildikten sonra, Avrupa Konseyi, Avrupa'da yaşayan insanların insan hakları ile ilgili protokol olarak bilinen önemli ekler gerçekleştirmiştir. Temel

haklar ve özgürlüklerle ilgili bu ekler arasında şunlar sayılabilir:

Protokol No. 1:

Madde 1, Mülkiyet hakkı

Kendi mülküne ve sahip olduklarını kullanmaya hakkın vardır.

Madde 2, Eğitim hakkı

Okula gitmeye hakkın vardır.

Madde 3, Serbest seçim hakkı

Ülkenizin hükümetini gizli oylamayla seçme hakkınız vardır.

Protokol No. 4:

Madde 2, Seyahat özgürlüğü

Bir ülkede yasal olarak bulunuyorsanız, istediğiniz yere yolculuk yapma veya istediğiniz yerde yaşama ve istediğiniz zaman kendi ülkenize dönme hakkınız vardır.

Protokol No. 6 ve 13:

Madde 1, Ölüm cezası olmaması

Savaş veya barış zamanında hükümet tarafından ölüme mahkûm edilemez veya infaz edilemezsiniz.

Protokol No. 7:

Madde 2, Suç konularında itiraz hakkı

Bir suçtan mahkûm olduğunuzda yüksek bir mahkemeye itirazda bulunabilirsiniz.

Protokol No. 12:

Madde 1, Ayrımcılığa karşı genel koruma

Kamu otoriteleri derinizin rengi, cinsiyet, dil, siyasal veya dinsel inançlar veya kökeniniz nedeniyle ayrımcılık uygulayamaz.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme (Çocuk Dostu Versiyonu)

Madde 1, Çocuğun tanımı:

Sözleşmeye göre on sekiz yaşına kadar çocuksunuz.

Madde 2, Ayrımcılık:

İrk, renk, cinsiyet, din, görüş, köken veya ekonomik durum, engellilik doğum veya anne babanız veya vasinizin herhangi bir başka özelliği nedeniyle ayrımcılığa uğratılamazsınız.

Madde 3, Çocuğun öncelikli yararı:

Çocukları etkileyen bütün eylemler ve kararlarda çocuk için en iyi olan temel alınmalıdır.

Madde 4, Sözleşmedeki hakların kullanılması:

Hükümetlerin bu hakların siz ve bütün çocuklar tarafından kullanılabilmesini temin etmeleri gerekir.

Madde 5, Anne baba rehberliği ve çocuğun gelişim halindeki yetenekleri:

Aileniz size rehberlik etmek gibi temel bir sorumluluğa sahip olup, geliştiğiniz ölçüde ve yetenekleriniz ve yaptıklarınızın sonuçları ile ilgili anlayışınız arttığı ölçüde haklarınızı doğrudan kendiniz kullanırsınız ve hayata geçirirsiniz. Hükümetler bu hakka saygı göstermelidir.

Madde 6, Yaşam ve gelişim hakkı:

Yaşamaya ve gelişmeye hakkınız vardır. Hükümetlerin yaşamınızı sürdürmenizi ve sağlıklı gelişmenizi temin etme görevi vardır.

Madde 7, Doğum kaydı, ad, vatandaşlık ve anne baba bakımı:

Doğumunuzun yasal biçimde kaydedilmesi, bir ad ve vatandaşlığa sahip olmak, anne babanızı tanımak ve onlar tarafından bakılmak hakkınızdır.

Madde 8, Kimliğin korunması:

Hükümetler bir ad, vatandaşlık ve aile bağlarına sahip olma hakkınıza saygı göstermelidirler.

Madde 9, Anne babadan ayrılma:

Kendi isteğiniz dışında (örneğin ana-babanızdan birinin size kötü davranması veya ihmal etmesi durumu dışında) anne babanızdan kimse sizi ayıramaz. Anne babanız ayrıysa, bu durum sizi incitmediği ölçüde her ikisiyle temas etme hakkınız vardır.

Madde 10, Ailenin yeniden bir araya gelmesi:

Anne babanız farklı ülkelerde yaşıyorlarsa, her ikisiyle teması sürdürebilmek veya yeniden aile olarak bir araya gelebilmek için ülkeler arasında seyahat etmenize izin verilir.

Madde 11, Başka bir ülkeye yasadışı yoldan gönderilmeme:

Hükümetler ülkeden yasadışı olarak çıkartılmamanız için önlem almalıdırlar.

Madde 12, Çocuğun görüşüne saygı gösterilmesi:

Yetişkinler sizi etkileyecek kararlar alırken özgür biçimde düşündüğünüzü söyleme ve görüşlerinizin alınacak kararda hesaba katılması hakkınızdır.

Madde 13, İfade ve bilgi özgürlüğü:

Söz konusu bilgi size ve başkalarına zarar vermediği sürece, her biçimde bilgiye ulaşmaya çalışmak, bilgi edinmek ve bilgilerinizi paylaşmak hakkınız vardır (örneğin yazı, sanat, televizyon, radyo ve internet yoluyla).

Madde 14, Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü:

Başkalarının haklarını kullanmalarına engel olmadığı sürece, istediğinizi düşünme ve istediğinize inanma, dininiz gereği ibadet etme hakkınız vardır. Anne babanız size bu konularda rehberlik yapmalıdır.

Madde 15, Barışçıl örgütlenme ve toplanma özgürlüğü:

Diğer çocukların haklarını engellemediği sürece, başka çocuklarla gruplar ve dernekler kurmak veya var olanlara katılmak hakkınızdır.

Madde 16, Özel yaşamın gizliliği, onur ve saygınlık:

Özel yaşamın gizliliği hakkınızdır. Kimse geçerli bir neden olmaksızın saygınlığınıza zarar veremez, sizin veya ailenizin evine giremez, mektuplarınızı ve e-postalarınızı açamaz.

Madde 17, Bilgi ve medyaya erişim:

Kitap, gazete, dergi, televizyon, radyo ve internet dahil, çeşitli kaynaklardan güvenilir bilgi edinme hakkınız vardır. Bilgi, yararlı ve anlaşılır olmalıdır.

Madde 18, Anne babanın ortak sorumluluğu:

Anne ve babanızın her ikisi de sizi yetiştirmekte ortak sorumluluk sahibi olup, her zaman sizin için en iyi olanı dikkate almalıdır. Hükümetler, özellikle anne ve baba çalışıyorsa size karşı sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için gerekli hizmetleri sunmalıdır.

Madde 19, Her tür şiddet, istismar ve ihmale karşı korunma:

Hükümetler, sizin gerektiği gibi bakılmanızı ve anne babanız ya da başka bakıcılardan kaynaklanabilecek şiddet, istismar ve ihmale karşı korunmanızı temin etmelidirler.

Madde 20, Alternatif bakım:

Anne baba ve aile size gereken bakımı sağlayamıyorsa, Hükümetler dininize, gelenek ve dilinize, insanlık onuruza ve insan haklarınıza saygı gösterecek kişilerin ve kurumların size bakımını sağlamakla yükümlüdür.

Madde 21, Evlat edinilme:

Kendi ülkenizde ya da bir başka ülkede evlat edinilmiş olmanıza bakılmaksızın, evlat edinirken yetişkinlerin düşünmesi gereken şey sizin için en iyi olanı neyse odur.

Madde 22, Sığınmacı çocuklar:

Ülkeniz güvenli olmadığı için bir başka ülkeye geldiyse, korunma ve desteklenme hakkınız vardır. O ülkede doğan çocuklarla haklarınız aynıdır.

Madde 23, Engelli çocuklar:

Herhangi bir engellilik durumunuz söz konusu ise, özel bakım, destek ve eğitim alarak eksiksiz ve bağımsız bir yaşam sürmeye ve yeteneğiniz ölçüsünde topluma katılım göstermeye hakkınız vardır.

Madde 24, Sağlık bakımı ve hizmetleri:

Kaliteli bir sağlık bakımı hakkınız vardır (örneğin ilaç, hastane, sağlık görevlileri). Ayrıca sağlığınıza korumak için temiz su, besleyici gıda, temiz çevre ve sağlık eğitimi de hakkınızdır. Eğer ülkenizde hakkınızın hayata geçmesi için yeterli kaynak yoksa, uluslararası dayanışma ruhuyla ülkeler birbirlerine yardım ederler.

Madde 25, Kurumların periyodik olarak denetlenmesi:

Anne babanızdan uzakta kapalı kurumlarda bakılıyorsanız, iyi bakım ve muamelenin sürüp sürmediği düzenli olarak denetlenmelidir.

Madde 26, Sosyal güvenlikten yararlanma:

İçinde yaşadığınız toplum, sizin gelişmeniz ve iyi koşullarda yaşamanız (örneğin eğitim, kültür, beslenme, sağlık, sosyal refah) amacıyla sosyal güvenlikten yararlanma olanağı sunmalıdır. Hükümet yeterli mali imkânı olmayan ailelerin çocukları için maddi ve manevi yardım hizmeti sunmalıdır.

Madde 27, Yeterli yaşam standardı:

Fiziksel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal açıdan gelişmeniz için iyi koşullarda yaşamanız gerekir. Hükümet bu yönde ailelere yardımcı olmalıdır.

Madde 28, Eğitim hakkı:

Eğitim hakkınız vardır. Okulda disiplin insanlık onuruza saygıyla bağdaşmalıdır. İlköğretim zorunlu ve ücretsiz olmalıdır. Eğer ülkenizde hakkınızın hayata geçmesi için yeterli kaynak yoksa, uluslararası dayanışma ruhuyla ülkeler birbirlerine yardım ederler.

Madde 29, Eğitimin amaçları:

Eğitim, kişiliğinizi, yeteneklerinizi, zihinsel ve fiziksel becerilerinizi en üst noktaya kadar geliştirecek şekilde düzenlenmelidir. Eğitim sizi yaşama hazırlamalı; anne babanıza, kendinize, diğer uluslara ve kültürlere saygı göstermeye teşvik etmelidir. İnsan haklarını öğrenmek hakkınızdır.

Madde 30, Azınlık ve yerli haktan çocuklar:

Ülkenizde çoğunluk tarafından kabul edilip edilmediğine bakılmaksızın ailenizin geleneklerini, dinini ve dilini öğrenmeye hakkınız vardır.

Madde 31, Serbest zaman, oyun ve kültür:

Rahatlama, dinlenme, oynama ve çeşitli kültürel amaçlı etkinliklere katılma hakkınız vardır.

Madde 32, Çocuk işçiliği:

Hükümet sizi, sağlık veya gelişiminiz için zararlı nite-likteki, eğitiminizi engelleyen veya başka insanların sizi sömürmelerine neden olan işlerden korumalıdır.

Madde 33, Çocuklar ve uyuşturucu kullanımı:

Hükümet sizi tehlikeli uyuşturucu maddelerin üretim ve dağıtım yollarına karşı korumalıdır.

Madde 34, Cinsel istismara karşı korunma:

Hükümet sizi cinsel istismardan korumalıdır.

Madde 35, İnsan kaçakçılığı, satışı ve kaçırılmasına karşı korunma:

Hükümet kaçırılmanıza, satılmanıza, istismar edilmek üzere başka ülkelere götürülmenize karşı kesin önlem almalıdır.

Madde 36, Diğer istismar biçimlerine karşı korunma:

Gelişiminize ve refahınıza zarar verebilecek etkinliklere karşı korunmalısınız.

Madde 37, İşkence, aşağılayıcı muamele ve özgürlükten yoksun bırakmaya karşı korunma:

Yasaları çiğnemeniz durumunda size zalimce davranı-lamaz. Yetişkinlerle birlikte hapse konamazsınız ve aile-nizle temasınızı koruyabilirsiniz.

Madde 38, Silahlı çatışmadan etkilenen çocukların korunması:

On sekiz yaş altındaysanız, hükümetler, orduya katılma-nıza ve savaşta doğrudan yer almanıza izin vermemeli-dir. Savaş bölgelerindeki çocuklara özel koruma sağlan-malıdır.

Madde 39, Çocuk kurbanların rehabilitasyonu:

İhmal edilmiş, işkence görmüş veya istismara uğramış-sanız, istismar veya savaş kurbanıysanız veya hapse atıl-mışsanız, fiziksel ve zihinsel sağlığınıza yeniden ka-vuşarak topluma geri dönmek için özel yardım almak hakkınızdır. Devletler bunun için gerekli hizmeti sağla-makla yükümlüdür.

Madde 40, Çocuk adaleti sistemi:

Yasaları ihlal etmekle suçlanıyorsanız, onurunuza yara-şır bir muamele görmelisiniz. Hukuki yardım alabilmeli-siniz. Hapis cezası en son başvurulacak önlemdir.

Madde 41, Daha ileri düzeydeki insan hakları standartlarına saygı gösterilmesi:

Ülkenizde çocuklarla ilgili yürürlükteki yasalar sözleş-medene daha ileriye, o yasalar uygulanır.

Madde 42, Sözleşmenin yaygın tanıtımı:

Hükümet, bütün anne babaların, kurumların ve çocuk-ların sözleşmeyi bilmesini sağlamalıdır.

Maddeler 43-54, Hükümetlerin görevleri:

Bu maddeler yetişkinlerle hükümetlerin, çocukların bü-tün haklarından yararlanmalarını sağlamak üzere nasıl birlikte çalışmaları gerektiğini açıklamaktadır. Sözleş-me çocukların haklarının korunması, hayata geçirilmesi ve haklarına saygı duyulup duyulmadığını izlemek için uluslararası uzmanlardan oluşmuş bir komite kurmuş-tur: Çocuk Hakları Komitesi. Hükümetler her beş yılda bir Komiteye ülkenizde çocuk haklarının nasıl uygulan-dığı ile ilgili bir rapor sunmak ile yükümlüdür. Komite siz çocukların hazırladığı raporları da görmekten mutlu-luk duymaktadır...

Not: ÇHS, BM Genel Kurulu tarafından 1989'da kabul edildi ve 1990'da uluslararası bir yasa gücüyle yürürlüğe girdi. ÇHS, çocuk haklarını ve bu hakların hükümetlerce nasıl geliştirilip koruna-cağını tanımlayan 54 madde içermektedir. Dünyadaki ülkelerin çoğu sözleşmeyi onaylamış ve içerdiği hakların tanınması için taahhütte bulunmuştur.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir.

Önsöz

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırla tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yeralan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimzediklerini ve ilân ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilân ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilân edilen ülkeler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini gözönünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırla tutarak, Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek

bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırla tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlât edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silâhlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her hal-kın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi gözönünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. KISIM

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanırlar ve taahhüt ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarından veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun öncelikli yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-baba-

sından, onların rızası dışında ayrılmasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgâhının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.
3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.
4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınırışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, sözkonusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiçbir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde 10

1. 9. maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terketme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.
2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9. maddenin 1. fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlâk veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.
2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade

etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanır.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:
 - a. Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
 - b. Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlâkın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlâki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlâkın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

1. Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlâki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar.

2. Bu amaçla Taraf Devletler:

- a. Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29. maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
- b. Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
- c. Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d. Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahalیه mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e. 13 ve 18. maddelerde yeralan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde 18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilelere düşer. Bu kişiler herşeyden önce çocuğun öncelikli yararını gözönünde tutarak hareket ederler.
2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.
3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya istismara, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.
2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilme-yen her çocuk, Devlettten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.
3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslâm Hukukunda kefalet (kafalah), evlât edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

1. Evlât edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:
 - a. Bir çocuğun evlât edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlât edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.
 - b. Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlât edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlât edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.
 - c. Başka bir ülkede evlât edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlât edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.
 - d. Ülkelerarası evlât edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.
 - e. Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve sözkonusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.
2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden biraraya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Söz-

leşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel engelli çocukların insanlık onurlarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.
2. Taraf Devletler, engelli çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.
3. Engelli çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; engelli çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eglenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.
4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, engelli çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgilerden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.
2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:
 - a. Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
 - b. Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
 - c. Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

- d. Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
 - e. Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;
 - f. Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.
 4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikli yararlanma hakkını tanırlar ve bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.
2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikli yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.
2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkânlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.
3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.
4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun

ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:
 - a. İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
 - b. Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
 - c. Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
 - d. Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
 - e. Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.
2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı onurla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler:
 - a. Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
 - b. İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;
 - c. Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;
 - d. Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister dinî ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
 - e. Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.
2. Bu maddenin veya 28. maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş

olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların varolduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, serbest zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.
2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, serbest zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.
2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:
 - a. İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tesbit ederler;
 - b. Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar;
 - c. Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımlandığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

1. Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel istismara karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:
 - a. Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
 - b. Çocukların, fuhuş ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması sömürülmesini;

- c. Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzeme kullanılarak sömürülmesini önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

1. Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:
 - a. Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tâbi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
 - b. Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
 - c. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
 - d. Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.
2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.
4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yüküm-

lülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da istismar, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı insanlık onurunu ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.
2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:
 - a. İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlâlde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.
 - b. Hakkında ceza kanununu ihlâl iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:
 - i. Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;
 - ii. Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;
 - iii. Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;
 - iv. Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;
 - v. Ceza yasasını ihlâl ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve

yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi. Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii. Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak.

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlâl ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:
 - a. Ceza Yasasını ihlâl konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;
 - b. Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.
4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yeralan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

- a. Bir Taraf Devletin yasasında; veya
- b. Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yeralan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.
2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri gözönünde tutularak seçilirler.
3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.
5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.
6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.
7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.
8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.
9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.
10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.
11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.
12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:
 - a. Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,
 - b. Daha sonra beş yılda bir,
 Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.
2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.
3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki

raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.
5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.
6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

- a. Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;
- b. Komite, uygun bulduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;
- c. Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;
- d. Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.
2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, sözkonusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri sözkonusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.
2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yeralan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.
3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklik ile bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.
2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.
3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

“İhtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.”

UNICEF Türkiye Temsilciliği tarafından hazırlanmıştır.

İnsan Hakları Sözlüğü

Not: Bu sözlükteki terimler PUSULACIK metninde koyu olarak belirtilmiştir.

Amerika İnsan Hakları Sözleşmesi (Amerikan Şartı): 1969'da Amerikan Devletleri Örgütü tarafından kabul edilen ve Kuzey, Orta ve Güney Amerika'yı kapsayan insan hakları anlaşması.

Anlaşma (Covenant): Devletlerarası bağlayıcı **anlaşma**; **sözleşme** ve **paktın** eşanlamlısı. Başlıca uluslararası insan hakları anlaşmaları, her ikisi de 1966'da kabul edilip 1976'da yürürlüğe giren Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS) ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'dir (ESKHUS).

Anlaşma (Treaty): karşılıklı görev ve yükümlülüklerini tanımlayıp yasa haline getiren devletlerarasındaki anlaşma. **Sözleşme** ve **pakt** ile eş anlamlı olarak kullanılır. **Üye devlet** BM Genel Kurulu'nun kabul ettiği bir anlaşmayı onayladığında, o anlaşmanın maddeleri yerel hukuki yükümlülüklerin parçası haline gelir.

Avrupa Konseyi: 1949'da kurulan Avrupa Konseyi, Avrupa'nın ilk hükümetler arası örgütüdür. Bugün 47 üye devlet bütün kıtayı kapsamaktadır. Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi temelinde demokratik ve yasal ortak ilkeler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Avrupa Kültür Sözleşmesi (European Cultural Convention) (**Avrupa Konseyi** tarafından kabul tarihi 1954; **yürürlük** tarihi 1955): Avrupa Konseyi'nin eğitim, kültür, miras, gençlik ve spor üstüne yürüttüğü çalışmaların resmi çerçevesini oluşturan anlaşmadır. **Avrupa Sözleşmesi'nin** tamamlayıcısı olan Kültürel Sözleşme'nin hedefi Avrupa kültürünü korumak ve farklı halklar arasında karşılıklı anlayış ve kültürel çeşitliliğin benimsenmesidir.

Avrupa Sosyal Şartı: (**Avrupa Konseyi** tarafından kabul tarihi 1962; yeniden düzenlenmesi 1996): Sosyal ve ekonomik insan haklarını güvence altına alan bölgesel bir **anlaşma**; temel olarak medeni ve siyasi haklara hitap eden **Avrupa Sözleşmesi'nin** tamamlayıcısı bir belgedir.

Bildirge (Declaration): İlkeler ve standartlar üstünde varılan anlaşmayı ifade eden, ancak bağlayıcı olmayan belge. 1993 BM İnsan Hakları Konferansı (Viyana), 1995 Pekin Dünya Kadın Konferansı gibi BM konferansları, genellikle

iki tür bildirge yayınlarlar. İlki hükümet temsilcilerince yazılır, diğeri ise **sivil toplum kuruluşlarınca** yazılır. BM Genel Kurulu sık sık hukuken bağlayıcı olmayan bildireler yayınlar.

Birbirleriyle bağlantılılık: İnsan hakları hukukunun tamamlayıcı çerçevesi. Örneğin hükümete katılım yeteneği kendini ifade etme, eğitim alma ve hatta yaşam gereklerine erişim haklarıyla doğrudan ilgilidir.

Birinci kuşak haklar: Oy verme, ifade, din, toplanma, adil yargı ve yaşama gibi bütün medeni ve siyasi insan haklarını kapsayan bir terimdir. **Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi (MSHUS)** temel olarak bu haklara atıfta bulunur. Terim, **ikinci kuşak** veya ekonomik ve toplumsal haklar üzerinde diğer hakların belli bir önceliğini önerdiği için, giderek kullanımdan uzaklaşmaktadır.

Bölünemezlik: Her bir insan hakkına eşit önem tanıyan ilke. Kişinin insan haklarından biri "daha az önemli" veya "önemsiz" kabul edilemez.

Cenevre Sözleşmeleri: 1949'da İsviçre'nin Cenevre kentinde Uluslararası Kızıl Haç Komitesi (ICRC) tarafından kabul edilen dört anlaşma. Bu anlaşmalar 1864 ve 1929'da benimsenen orijinal anlaşmaların gözden geçirilip genişletilmiş halleridir. Hasta, yaralı askerler, denizciler, savaş mahkûmları ve düşmanın eline geçen sivilleri konu alır.

Çekince/şerh: Üye taraf Devletlerin bir **anlaşma**yla ilgili tanımladıkları istisnalar (örneğin izlemeyi kabul etmedikleri önlemler). Şerhlerin anlaşmanın temel anlamını geçersizleştiremeyeceğine dikkat edilmelidir.

Çocuk Hakları Bildirgesi: BM Genel Kurulu tarafından 1959'da kabul edilen bu bağlayıcı olmayan belge ortaya 10 ilke koymuş, bu ilkeler 1989 tarihli **Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin** (ÇHS) temelini oluşturmuştur.

Çocuk Haklarına dair Sözleşme (Çocuk Sözleşmesi, ÇHS) (Kabul tarihi 1989; **yürürlük** tarihi 1990): Çocuklar için medeni, kültürel, ekonomik, toplumsal ve siyasal haklar ortaya koyan sözleşme.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol: Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de 2000'de yapılan iyileştirmeye silahlı çatışmaya katılma asgari yaşı on beşten on sekize çıkarılmıştır.

Dayanışma hakları: Bakınız **kolektif haklar**.

Devletler arası Kuruluşlar (IGO): Uğraşlarını koordine etmeye çalışan çok sayıda hükümetin desteklediği örgütler (örn. **Avrupa Konseyi**, Afrika Birliği Örgütü). Bunların bazıları ittifaklar (örn. NATO), bazıları belirli bir amaca yönelik oluşumlardır (örn. **Dünya Sağlık Örgütü – WHO**, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü – UNESCO).

Doğrultucu müdahale (Affirmative Action): Bir hükümet veya özel kurumun eğitim veya istihdam alanında geçmişteki ayrımcılığı telafi etmek için giriştiği eylem.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO): Birleşmiş Milletler bünyesinde dünya üzerinde sağlığı geliştirmeye çalışan **devletler arası bir kuruluş**.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights - ICESCR) (kabul tarihi 1966, **yürürlük tarihi** 1976): ICESCR bütün insanların geniş medeni ve siyasal haklara sahip olduklarını savunmaktadır.

Enformel eğitim / Sargın Eğitim (Informal education): Her bireyin eğitim, çevre kaynakları veya gündelik deneyiminden (örneğin aile ve komşular, pazar yeri ve kütüphane, medya ve oyun) yaşam boyu edindiği tutum, değer, beceri ve bilgiler.

Engelli Kişilerin Hakları Sözleşmesi (CRPD) (kabul tarihi 2006): Fiziksel ve psiko-sosyal her tür engellilik durumunu gösteren kişilerin insan haklarını ortaya koyan ilk **sözleşme**.

Evrensellik: İnsan haklarının dünyadaki tüm kişiler, devletler ve toplumlar tarafından var edilmesi ilkesi.

Formel olmayan eğitim (Non-formal education): Çeşitli bilgi, beceri ve yetenekleri geliştirmek amacıyla tasarlanmış, resmi eğitim müfredatının dışındaki herhangi planlı kişisel ve sosyal eğitim programlarıdır.

Gelişim halindeki yetenekler (Evolving capacity): **Çocuk Haklarına dair Sözleşme'de (ÇHS)** kullanılan ve çocuğun

bilişsel ve duygusal olgunlaşma süreciyle ilgili olarak, haklarının da genişlemesini öngören ilke.

Geri alınamaz ve devredilemez haklar: Herkese ait olan ve hiçbir koşulda kimseden geri alınamayan haklar.

Gölge rapor: Sivil toplumu temsil eden kurum veya bireyler tarafından hazırlanarak insan haklarıyla ilgili bir anlaşmayı denetlemekte olan bir komiteye sunulan gayri resmi rapor. Bu tür raporlar genellikle hükümetlerin anlaşma yükümlülüğü gereği hazırladıkları **anlaşma** uyum ve uygulamaları konulu resmi raporlarla çelişir veya bunlarda yer almayan konuları içerir.

İrk Ayrımcılığın Her Biçiminin Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (İrk Sözleşmesi, CERD) (kabul tarihi 1965; **yürürlük tarihi** 1969): İrk temelli ayrımcılığı tanımlayan ve yasaklayan sözleşme.

İhtiyari / İsteğe Bağlı Protokol: Bir başka anlaşma üstünde değişiklik yapan **anlaşma** (örneğin Ek prosedürler ve önlemler eklenmesi). Asıl belgeyi imzalamış bir hükümet protokolde getirilen değişiklikleri onaylayıp onaylamamakta özgür olduğu için "isteğe bağlı" ifadesi kullanılır.

İkinci kuşak haklar: Yetersiz yaşam standardı, sağlık bakımı, barınma ve eğitim gibi ekonomik, toplumsal ve kültürel hakları anlatan terim. **Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi**, temelde bu hakları tanımlamaktadır. Terim medeni ve siyasal hakları, ekonomik ve toplumsal hakların önüne koyduğu için kullanımı zayıflamaktadır.

İnsan hakları belge ve mekanizmaları: Bağlayıcı olmayan ilkeler (**bildirge**) olarak ortaya haklar koyan veya onay veren devletleri hukuken bağlayan hakları yasalaştıran (**anlaşma, sözleşme**) yazılı resmi belgeler.

İnsan hakları çerçevesi: İnsan haklarını tanımlayan, geliştirmek ve korumak için mekanizmalar geliştiren kapsamlı ve bütünsel uluslararası belgeler.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB): BM Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948'de kabul edilen, BM'nin insan hakları standart ve normlarını tanımlayan temel belgesidir. Bütün üye devletler İHEB'yi desteklemekte anlaşmışlardır. Bildirge bağlayıcı olmayı amaçlamamışsa da, zamanla getirdiği önlemler, içeriğinin uluslararası hukuk haline geldiğini söyleyebileceğimiz ölçüde yaygınlık kazanmıştır.

İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin korunması Avrupa Sözleşmesi (European Convention, European Convention on Human Rights, ECHR): 1950’de **Avrupa Konseyi** tarafından kabul edilen bölgesel insan hakları **anlaşması**. Avrupa Konseyi üyesi bütün devletler sözleşmeye taraftır. Yeni üyelerin de en kısa zamanda sözleşmeyi onaylamaları beklenir.

İnsani Hukuk: Özellikle **Cenevre Sözleşmelerini** temel alan ve savaş zamanında sivil insanları koruyan, kurbanlara yardım eden ve yıkımı, insan kaybını ve gereksiz acıları asgariye indirmeyi hedefleyen hukuk yapısı.

İnsanların ve Halkların Hakları Afrika Sözleşmesi (Afrika Şartı): 1981’de Afrika Birliği Örgütü tarafından Afrika kıtası için kabul edilen bölgesel insan hakları anlaşması.

İşkencenin ve Gayri İnsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesine dair Avrupa Sözleşmesi: 1987’de **Avrupa Konseyi** tarafından kabul edilen bölgesel insan hakları anlaşması. Hapishane, çocuk tutuklama merkezleri, emniyet merkezleri, mülteci kampları veya psikiyatri hastaneleri gibi yerlerde bir kamu otoritesi tarafından tutulan kişilerin uğrayabileceği çeşitli şiddet türlerini önlemeyi amaçlamaktadır.

Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (Kadın Sözleşmesi, CEDAW) (kabul tarihi 1979; yürürlük tarihi 1981): Kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayan ve hükümetlerin kadın-erkek eşitliğini ilerletmesi için olumlu eylemlerde bulunmalarını zorunlu kılan ilk yasal bağlayıcı uluslararası belge.

Kalıplaşmış yargılar: İnsanlar veya fikirler hakkında aşırı basitleştirilmiş, genel ve çoğunlukla bilinçsiz ön değerlendirmeler. Önyargı ve ayrımcılığa yol açabilecek niteliktedir.

Kolektif haklar: Grupların kendi çıkar ve kimliklerini koruma hakkı. Bazen “**üçüncü kuşak haklar**” da denir.

Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) (Kabul tarihi 1966, **yürürlük tarihi** 1976): ICCPR bütün insanların geniş medeni ve siyasal haklara sahip olduklarını savunmakta ve üye devletlerin bu haklara saygı gösterilmesini denetlemesini öngörmektedir.

Onaylama (Ratification, Ratify): Bir hükümetin bir **anlaşmayı** imzalaması için yasama organının izlediği yol; bir dev-

letin, kabul ettikten sonra kendisi için bağlayıcı hale gelecek olan bir anlaşmayla ilgili izlediği resmi prosedür.

Örgün eğitim (Formal education): İlkokuldan üniversiteye uzanan ve teknik ve mesleki eğitim programlarını da içeren yapılandırılmış eğitim sistemi.

Özel raportör: Özel bir konuda (örneğin çocukların satılması, çocuk fuhuşu, çocuk pornografisi, kadına karşı şiddet) veya bir ülkedeki insan hakları konusunda rapor vermek üzere BM insan hakları özel prosedürler kısmına seçilen uzman.

Pozitif Ayrımcılık: Bakınız **doğrultucu müdahale** (affirmative action).

Sivil Toplum Kuruluşları (STK’lar): Hükümetler dışında kişiler tarafından oluşturulan örgütler. Bu yapılar BM İnsan Hakları Konseyi gibi insan hakları kurumlarının çalışmalarını denetlerler ve kendi alanlarına giren insan haklarını izlerler. Aralarında büyük uluslararası nitelikte olanlar (Kızıl Haç, Uluslararası Af Örgütü, İzcilik Örgütleri) olduğu gibi, küçük ve yerel yapılar da (belirli bir şehirde engellilerin haklarını savunmak için oluşturulmuş bir örgüt, bir sığınmacı kampında kadın hakları için oluşturulan bir birlik) vardır. BM politikaları üstünde önemli bir rol oynarlar, BM’de resmi danışma konumunda birçok sivil toplum kuruluşu bulunur.

Soykırım: Ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu tamamen veya kısmen yok etmek amacıyla yapılan eylemler.

Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (Soykırım Sözleşmesi, 1948) (kabul tarihi 1948; **yürürlük tarihi** 1951): Soykırımı tanımlayan ve yasaklayan uluslararası sözleşme; Birleşmiş Milletler’in ilk uluslararası anlaşması.

Sözleşme (Convention): Devletlerarası bağlayıcı **anlaşma**; anlaşma ve **paktın** eşanlamlısı. Sözleşme onaylayan hükümetler için bağlayıcı nitelik taşıdığından deklarasyondan daha güçlüdür. Örneğin BM Genel Kurulu bir sözleşmeyi kabul ettiği zaman, o sözleşme uluslararası normlar ve standartlar oluşturur. BM Genel Kurulu bir sözleşmeyi bir kez kabul ettikten sonra, **üye devletler** de **onaylayarak** bu sözleşmeyi uluslararası hukuk belgesi haline getirirler.

Toplumsal Cinsiyet: Kadın ve erkeklerle ilgili olarak, roller, davranışlar, değerler ve ilişkiler hakkında bilgi veren toplumsal yapı. Cinsiyet biyolojiyle belirlenirken, toplumsal cinsiyet,

çoğunlukla kadının erkeğe bağlı hale gelmesi yönünde işleyen toplum tarafından belirlenir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO): 1919'da Versailles Barış Anlaşması'nın bir parçası olarak kurulan ILO, 1946'da BM'nin özel bir ajansı biçimini almıştır. Çalışma koşullarını ve toplumsal adaleti geliştirmeyi amaçlayan ILO başta çocuk işçiliği olmak üzere çocukların insan hakları konusunda bir dizi **sözleşmeyi** kabul etmiştir.

UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu): Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca oluşturulan UNICEF çocuk haklarını korumak, çocukların temel gereksinimlerini karşılamak ve potansiyellerini gerçekleştirmek ve olanakları geliştirmek için çalışır. **Çocuk Haklarına dair Sözleşme** UNICEF'e yol gösterir. UNICEF çocuklarla ilgili olarak yaşayan etik ilkelere ve uluslararası davranış standartları geliştirmeye uğraşmaktadır.

Üçüncü kuşak haklar: Bakınız **kolektif haklar**.

Üye/taraf devletler: Devletler arası kuruluşlara üye ülkeler (örn. Birleşmiş Milletler, **Avrupa Konseyi**).

Yasalaştırma (Codification, Codify): Hukuk veya hakları yazılı araçlara dönüştüren resmileştirme işlemi.

Yürürlük: Bir anlaşmanın **onaylayan** devletler üzerinde bağlayıcı nitelik kazanma işlemi. Yürürlük ilgili anlaşma için öngörülen asgari **onaylama** sayısına ulaşıldığında gerçekleşir.

Zenofobi, yabancı düşmanlığı: Kişilerin başka ülkelerdeki insanlara, yabancılara veya genel olarak yabancı şeylere dönük korkuları. Ksenofobi ayrımcılık, ırkçılık, şiddet ve hatta yabancılara karşı silahlı çatışmaya neden olabilir.

Yararlı Kaynaklar

Not: Aşağıda çocuk hakları üstüne genel bilgiler içeren kaynaklar bulunmaktadır. Ancak bunun kapsayıcı bir liste olduğu düşünülmemelidir. Bakınız Bölüm V., özgün başlıklarda kaynaklar için Seçilmiş İnsan Hakları Konuları.

Action Aid: www.actionaid.org

Açık Toplum Enstitüsü: www.osi.hu/

Avrupa Konseyi: www.coe.int

- Çocuklar için ve çocuklarla beraber Avrupa'yı inşa etmek: www.coe.int/çocuklar
- Gençlik ve Spor Müdürlüğü: www.coe.int/youth
- Demokratik Yurttaşlık Eğitimi : www.coe.int/t/dg4/education/edc/default_EN.asp?
- İnsan Hakları Eğitimi Gençlik Kaynakları: www.coe.int/compass

Bernard van Leer Vakfı (BVLF): www.bernardvanleer.org

Children's House: <http://child-abuse.com/childhouse/>

Clearinghouse on International Developments in Child, Youth and Family Policies: www.childpolicyintl.org

Childnet International: www.childnet-int.org

Child Soldiers: www.childsoldiers.org/home/

Child Workers in Asia (CWA): www.cwa.tnet.co.th

Compendium of Good Practises in Human Rights Education: www.hrea.org/compendium

Concerned for Working Children (CWC): www.workingchild.org

Çocuk Asklerin Kullanımına Karşı Koalisyon (CSC): www.child-soldiers.org

Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN): www.crin.org

- Children as Partners Alliance: www.crin.org/childrenaspartners/
- Çocukların Cinsel Sömürüsüne Karşı Odak Noktası: www.crin.org/organisations/vieworg.asp?id=725

Çocuk Haklarına dair Sözleşme için STK grubu: www.crin.org/NGOGroupforCRC

Defence for Children International (DCI): www.dci-is.org

Dünya Bankası:

- Europe and Central Asia: <http://lnweb18.worldbank.org/eca/eca.nsf>
- WorldBank Youthink!: www.worldbank.org/html/schools/
- WorldBank Group Global Child Labour Programme:

Dünya Sağlık Örgütü (WHO): www.who.int/en/

Eğitim Hakkı Projesi: www.right-to-education.org

Enabling Education Network: www.eenet.org.uk/

Eurobarometer: www.gesis.org/en/data_service/eurobarometer/

Euronet, The European Children's Network: www.europeanchildrensnetwork.org

European Forum for Child Welfare: www.efcw.org

End Child Prostitution, Child Pornography and the Trafficking of Children for Sexual Purposes: www.ecpat.net

Handicap International: www.handicap-international.org/index.html

Human Rights Education Associates: www.hrea.org/

Human Rights Internet: www.hri.ca/children/ThematicIndex.shtml

Human Rights Watch: <http://hrw.org>

Human Rights Web: www.hrweb.org Institute for Research on Working Children (IREWOC): www.childlabour.net

International Catholic Child Bureau (BICE): www.bice.org

International Clearinghouse on Children Children, Youth and Medya: www.nordicom.gu.se/clearinghouse.php

İnsan Hakları Bilgi ve Dokümantasyon Sistemi: www.huridocs.org/

Medya Wise Trust: www.medyawise.org.uk Minority Rights Group International (MRG): www.minorityrights.org

Norveç Çocuk Ombudsmanlığı: www.barneombudet.no

Organisation Mondiale Contre la Torture (OMCT): www.omct.org

Oxfam International Secretariat: www.oxfaminternational.org

People's Movement for Human Rights Education: www.pdhre.org/

Plan International Website: www.plan-international.org

Safe On Line Outreach (SOLO): www.safeonlineoutreach.com

Save the Children Alliance: www.savethechildren.net

Save the Children Europe Group: www.savethechildren.net/alliance/where_we_work/europegrp_who.html

Save the Children Norway: www.reddbarna.no

Save the Children Sweden www.rb.se

Save the Children UK (SCUK): www.savethechildren.org.uk

South East European Child Rights Network (SEECRAN): www.seecran.org

Uluslararası Af Örgütü: <http://web.amnesty.org>

Uluslararası Çalışma Örgütü, Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (ILO-IPEC): www.ilo.org International Federation Terre des Hommes (IFTDH): www.terredeshommes.org

Understanding Children's Work: www.ucw-project.org

UNICEF: www.unicef.org

- UNICEF CEE/CIS and Baltics Regional Website: www.unicef.org/programme/highlights/cee
- UNICEF Child trafficking Research Hub: www.childtrafficking.org/
- UNICEF Innocenti Araştırma Merkezi: www.unicef-icdc.org
- UNICEF Magic: www.unicef.org/magic/
- UNICEF Voices of Youth: www.unicef.org/voy/
- UNICEF Young People's Medya Network: http://ypmn.blogspot.com/2006_07_23_archive.html
- UN Committee on the Rights of the Child: <http://193.194.138.190/html/menu2/6/crc/>
- UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD):
- www.ohchr.org/english/bodies/cerd/index.htm
- UN CyberSchoolbus Global Teaching and Learning Project: <http://cyberschoolbus.un.org/>
- UN Office of the High Commissioner for Human Rights: www.unhchr.ch
- UN Special Rapporteur on the sale of çocuklar, child prostitution and child pornography: www.ohchr.org/english/issues/cocuklar/rapporteur/index.htm

War Child: www.warchild.org

WorldVision International (WVI) Website: www.wvi.org/home.shtml

Başlıca Uluslararası İnsan Hakları Belgelerinin Onaylanma Durumu

ÜLKELER	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER			AVRUPA KONSEYİ			
	Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Anlaşması – CESCR	Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Anlaşması – CCPR	Çocuk Hakları Hakkında Sözleşme	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi – ECHR	Avrupa Sosyal Şartı – ESC	Avrupa Sosyal Şartı / Yeniden Düzenlenmiş Versiyon – ESCR	Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muameleyi veya Cezalandırmayı Önleme Sözleşmesi
... itibarıyla	19.04.2007	19.04.2007	03.06.2005	27.02.2006	15.06.2006	02.07.2007	27.02.2006
Yürürlük t.	03.01.1976	23.03.1976	02.09.1990	03.09.1953	26.02.1965	01.07.1999	01.02.1989
Almanya	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Andorra		✓	✓	✓		✓	✓
Arnavutluk	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Avusturya	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Azerbaycan	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Belarus	✓	✓	✓				
Belçika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Birleşik Krallık	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Bosna Hersek	✓	✓	✓	✓			✓
Bulgaristan	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Çek Cum.	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Danimarka	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Ermenistan	✓	✓	✓	✓		✓	✓
“Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti”	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Estonya	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Finlandiya	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Fransa	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Gürcistan	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Hırvatistan	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Hollanda	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İrlanda	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İspanya	✓	✓	✓	✓	✓		✓
İsveç	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İsviçre	✓	✓	✓	✓			✓
İtalya	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
İzlanda	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Karadağ	✓	✓	✓	✓			✓
Kıbrıs	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Letonya	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Liechtenstein	✓	✓	✓	✓			✓
Litvanya	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Lüksemburg	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Macaristan	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Malta	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ÜLKELER	BİRLEŞMİŞ MİLLETLER			AVRUPA KONSEYİ			
	Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Anlaşması – CESCR	Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Anlaşması – CCPR	Çocuk Hakları Hakkında Sözleşme	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi – ECHR	Avrupa Sosyal Şartı – ESC	Avrupa Sosyal Şartı / Yeniden Düzenlenmiş Versiyon – ESCR	Avrupa İşkenceyi ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muameleyi veya Cezalandırmayı Önleme Sözleşmesi
... itibariyle	19.04.2007	19.04.2007	03.06.2005	27.02.2006	15.06.2006	02.07.2007	27.02.2006
Yürürlük t.	03.01.1976	23.03.1976	02.09.1990	03.09.1953	26.02.1965	01.07.1999	01.02.1989
Moldova	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Monako	✓	✓	✓	✓			✓
Norveç	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Polonya	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Portekiz	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Romanya	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Rusya Fed.	✓	✓	✓	✓			✓
San Marino	✓	✓	✓	✓			✓
Sırbistan	✓	✓	✓	✓			✓
Slovakya	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Slovenya	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Türkiye	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Ukrayna	✓	✓	✓	✓		✓	✓
Yunanistan	✓	✓	✓	✓	✓		✓

Avrupa Konseyi yayınlarının satış temsilcileri

ABD ve KANADA

Manhattan Publishing Company
468 Albany Post Road
CROTON-ON-HUDSON, NY 10520, USA
Tel.: +1 914 271 5194
Faks: +1 914 271 5856
E-mail: Info@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

ALMANYA/AVUSTURYA

Verlag GmbH August-Bebel-Allee
6D-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Faks: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
http://www.uno-verlag.de

BELÇİKA

La Librairie Européenne -
The European Bookshop Rue de l'Orme,
1B-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Faks: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: order@libeurop.be
http://www.libeurop.be
Jean
De Lannoy Avenue du Roi 202
Koningslaan B-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Faks: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BİRLEŞİK KRALLIK

The Stationery Office Ltd PO Box
29GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Faks: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tsoshop.co.uk

ÇEK CUMHURİYETİ

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347 CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Faks: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

DANİMARKA

Vimmelskafter 32 DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 60 00
Faks: +45 77 66 60 01
E-mail: gad@gad.dk
http://www.gad.dk

FİNLANDİYA

Akateeminen Kirjakauppa PO Box
128 Keskuskatu 1 FIN-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Faks: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANSA

La Documentation française (diffusion/
distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse F-93308
AUBERVILLIERS CEDEX
Tél.: +33 (0)1 40 15 70 00
Faks: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@
ladocumentationfrancaise.fr
http://www.ladocumentationfrancaise.fr
Librairie Kléber 1 rue des Francs
Bourgeois F-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Faks: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: francois.wolfermann@librairie-kléber.fr
http://www.librairie-kléber.com

HOLLANDA

De Lindeboom Internationale Publicaties b.v.
M.A. de Ruyterstraat 20 ANL-7482 BZ
HAAKSBERGEN
Tel.: +31 (0)53 5740004
Faks: +31 (0)53 5729296
E-mail: books@delindeboom.com
http://www.delindeboom.com

İSPANYA

Mundi-Prensa Libros, s.a.
Castelló, 37E-28001 MADRID
Tel.: +34 914 36 37 00
Faks: +34 915 75 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
http://www.mundiprensa.com

İSVİÇRE

Van Diermen Editions – ADECO Chemin du
Lacuez 41 CH-1807 BLONAY
Tel.: +41 (0)21 943 26 73
Faks: +41 (0)21 943 36 05
E-mail: info@adeco.org
http://www.adeco.org

İTALYA

Licosa SpA Via Duca di Calabria,
1/11-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Faks: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

KANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road OTTAWA,
Ontario K1J 9J3, Canada
Tel.: +1 613 745 2665
Faks: +1 613 745 7660
Toll-Free Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

MACARİSTAN

Euro Info Service kft.
1137 Bp. Szent István krt. 12.
H-1137 BUDAPEST
Tel.: +36 (06)1 329 2170
Faks: +36 (06)1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

MEKSİKA

Mundi-Prensa México, S.A. De C.V.
Río Pánuco, 141 Delegación
Cuauhtémoc 06500 MÉXICO, D.F.
Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58
Faks: +52 (01)55 55 14 67 99
E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx
http://www.mundiprensa.com.mx

NORVEÇ

Akademika Postboks 84
Blindern N-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Faks: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POLONYA

Ars Polona JSC 25 Obroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Faks: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTEKİZ

Livraria Portugal (Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70P-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Faks: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
http://www.livrariaportugal.pt

RUSYA FEDERASYONU

Ves Mir'a, Kolpachnyi per.
RU-101000 MOSCOW
Tel.: +7 (8)495 623 6839
Faks: +7 (8)495 625 4269
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

YUNANİSTAN

Librairie Kauffmann s.a.
Stadiou 28 GR-105 64 ATHINAİ
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

Avrupa Konseyi Yayını/Éditions du Conseil de l'Europe

F-67075 Strasbourg Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 – Faks: +33 (0)3 88 41 39 10 – E-mail: publishing@coe.int – Website: http://book.coe.int